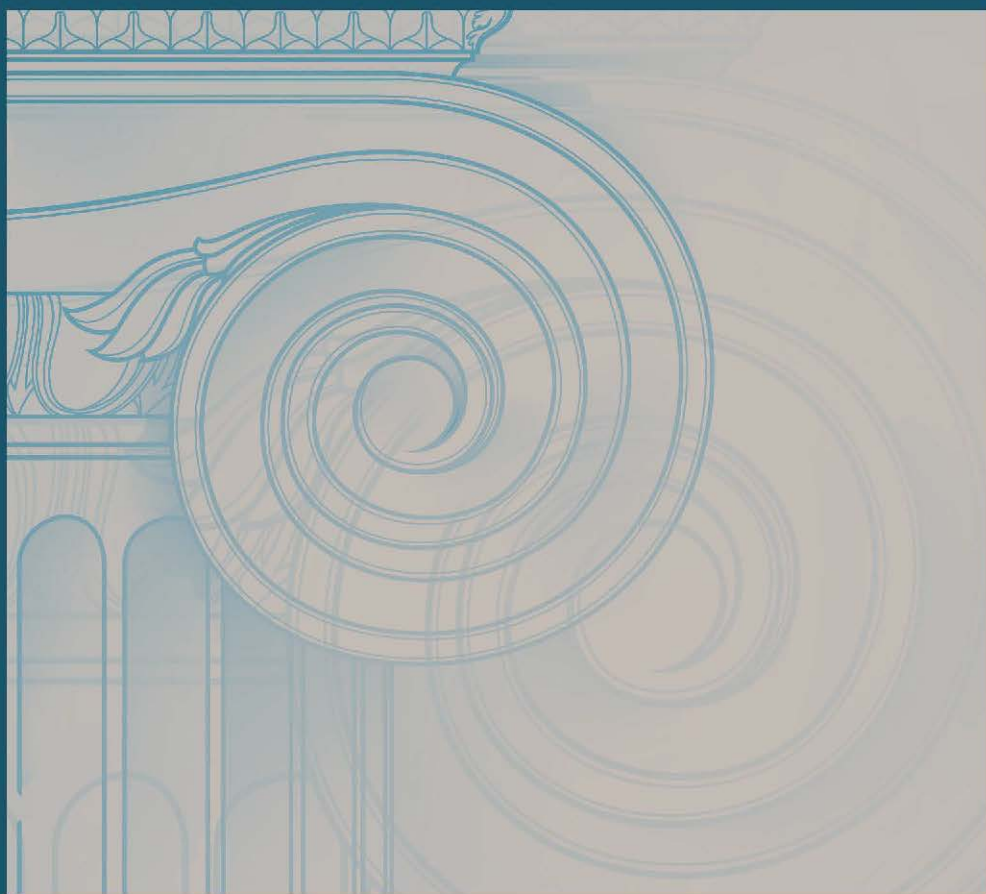


---

Wiesław Puś

Zarys historii  
Uniwersytetu Łódzkiego  
1945–2015

---



Uniwersytet  
ŁÓDZKI



WYDAWNICTWO  
UNIwersytetu  
ŁÓDZKIEGO

**Zarys historii  
Uniwersytetu Łódzkiego  
1945–2015**



WYDAWNICTWO  
UNIWERSYTETU  
ŁÓDZKIEGO

Wiesław Puś

Zarys historii  
Uniwersytetu Łódzkiego  
1945–2015



Uniwersytet  
ŁÓDZKI



WYDAWNICTWO  
UNIwersytetu  
ŁÓDZKIEGO

ŁÓDŹ 2015

Wiesław Puś – Uniwersytet Łódzki, Wydział Filozoficzno-Historyczny  
Katedra Historii Polski XIX w., 90-219 Łódź, ul. Kamińskiego 27a

RECENZENT

*Krzysztof Baranowski*

REDAKTOR WYDAWNICTWA UŁ

*Bogusław Pielat*

REDAKCJA TECHNICZNA

*Leonora Wojciechowska*

WYBÓR I PRZYGOTOWANIE ZDJĘĆ

*Dariusz Klemantowicz*

SKŁAD I ŁAMANIE

*AGENT PR*

PROJEKT OKŁADKI

*Stämpfli Polska Sp. z o.o.*

Zdjęcie wykorzystane na okładce: © Shutterstock.com

© Copyright by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2015

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego  
Wydanie I. W.06835.15.0.I

Ark. wyd. 27,0; ark. druk. 24,25

ISBN 978-83-7969-568-3

e-ISBN 978-83-7969-853-0

<https://doi.org/10.18778/7969-568-3>

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego  
90-131 Łódź, ul. Lindleya 8  
[www.wydawnictwo.uni.lodz.pl](http://www.wydawnictwo.uni.lodz.pl)  
e-mail: [ksiegarnia@uni.lodz.pl](mailto:ksiegarnia@uni.lodz.pl)  
tel. (42) 665 58 63, faks (42) 665 58 62



## SPIS TREŚCI

WSTĘP .....	7
Rozdział I POWSTANIE, ROZWÓJ ORGANIZACYJNY I ROZBUDOWA UCZELNI 1945–2015 .....	11
Rozdział II WYDZIAŁY I INNE JEDNOSTKI UNIWERSYTETU ŁÓDZKIEGO .....	121
Rozdział III ŻYCIE SPOŁECZNO-POLITYCZNE UCZELNI .....	237
Rozdział IV REKTORZY UNIWERSYTETU ŁÓDZKIEGO W LATACH 1945–2015 .....	295
ZAKOŃCZENIE .....	355
OUTLINE THE HISTORY OF THE UNIVERSITY OF LODZ 1945–2015 (summary) .....	357
BIBLIOGRAFIA .....	361
INDEKS OSOBOWY .....	365
SPIS FOTOGRAFII .....	383



Podjmując się zadania napisania historii Uniwersytetu Łódzkiego w okresie minionego 70-lecia autor zdawał sobie sprawę z faktu, iż nie wszystkie kwestie jest w stanie szczegółowo i dogłębnie zbadać. Niemniej jednak dysponując znaczną już literaturą fachową, jak również wspomnieniową na temat dziejów naszej Almae Matris, a przede wszystkim bogatymi materiałami archiwalnymi postanowił zmierzyć się z tym wyzwaniem. Historia naszej Uczelni, dzieje jej pracowników i studentów w okresie od momentu powołania UŁ w 1945 r. do chwili obecnej, podobnie jak dzieje całego środowiska akademickiego w Polsce, była zależna od wydarzeń i procesów politycznych, które w tym czasie przeżywał nasz kraj. W publikacji tej, poza przedstawieniem powstania i rozwoju organizacyjnego, rozbudowy Uniwersytetu, ukazania najważniejszych osiągnięć, charakterystyki życia studenckiego, zwrócono więc szczególną uwagę na rolę Uczelni, jej pracowników i studentów w okresach przełomów politycznych (negatywnych i pozytywnych). Jak wiadomo, do szczególnie trudnych w przeszłości naszego środowiska należą lata pięćdziesiąte (szczególnie kadencja rektora Józefa Chałasińskiego 1949–1953), tzw. wydarzenia marcowe roku 1968 i ich skutki, wreszcie stan wojenny 1981 r. i jego następstwa. Natomiast okresy pozytywne to przede wszystkim tzw. odwilż popaździernikowa 1956 r., powstanie i funkcjonowanie „Solidarności” w środowisku uniwersyteckim w latach 1980–1981, a następnie w działalności podziemnej do 1989 r., wreszcie zmiany polityczne w Polsce w 1989 r. oraz czasy współczesne.

Wśród wielu opracowań dotyczących dziejów naszej Uczelni na szczególną uwagę zasługują dwie publikacje autorstwa Bohdana i Krzysztofa Baranowskich, które obejmują okres od 1945 do 1956 r.<sup>1</sup> Autorzy, co godne jest podkreślenia, korzystali z obszernych materiałów archiwalnych oraz wielu bezpośrednich rozmów (B. Baranowski) z twórcami naszej Uczelni. Ponadto w pracach tych duża część materiału źródłowego pochodziła bezpośrednio od jednego z ich autorów, a mianowicie prof. Bohdana

<sup>1</sup> B. Baranowski, K. Baranowski, *Pierwsze lata Uniwersytetu Łódzkiego (1945–1949)*, Łódź 1985; iidem, *Trudne lata Uniwersytetu Łódzkiego (1949–1956)*, Łódź 1990.



Baranowskiego, wieloletniego dziekana Wydziału Humanistycznego i Filozoficzno-Historycznego oraz członka Senatu, który pracował w Uniwersytecie Łódzkim od pierwszych miesięcy tworzenia tej uczelni, najpierw jako adiunkt, a od 1946 r., po habilitacji, już jako samodzielny pracownik naukowy.

Wiele ciekawego i obszernego materiału do dziejów Uniwersytetu Łódzkiego wnoszą również publikacje Jarosława Kity i Stefana Pytłasa, którzy z okazji 50- oraz 60-lecia Uczelni przygotowali opracowanie monograficzne historii UŁ w latach 1945–1995 oraz dwa tomy biografii wybitnych profesorów naszej Almae Matris<sup>2</sup>. Publikacje te zostały napisane przy wykorzystaniu obszernych materiałów źródłowych, głównie akt archiwalnych. Warto dodać, że w opracowaniu B. i K. Baranowskich o początkach Uniwersytetu Łódzkiego, jak również w publikacji J. Kity i S. Pytłasa, *Uniwersytet Łódzki w latach 1945–1995*, autorzy pisząc o powstaniu Uczelni wiele miejsca poświęcili początkom szkolnictwa wyższego w Łodzi sprzed 1939 r. W związku z powyższym w prezentowanej publikacji autor ograniczył się wyłącznie do dziejów Uniwersytetu Łódzkiego.

8 Wśród wielu innych wykorzystanych publikacji, w tym wspomnień i przyczynków, na uwagę zasługuje wydany w 1952 r. tom artykułów pod redakcją B. Baranowskiego i Krystyny Dudy-Dziewierz, w którym znalazły się przemówienia rektorów Tadeusza Kotarbińskiego i J. Chałasińskiego z lat 1949–1951 oraz artykuły wybitnych profesorów Uczelni z lat 1945–1950<sup>3</sup>. Warto także wymienić ciekawą publikację wspomnieniową z roku 1964, pt. *Tranzylem przez Łódź*, w której zamieszczono teksty byłych profesorów lub studentów naszej Uczelni z lat czterdziestych i pięćdziesiątych XX w., m.in. Adama Schafa, J. Chałasińskiego, Wiktora Woroszyńskiego, Tadeusza Drewnowskiego i innych<sup>4</sup>. Sporo materiału wnoszą okolicznościowe wydawnictwa z okazji 10-, 15-, 25-, 30-, 40-, 50-, 55- i 60-lecia Uniwersytetu Łódzkiego<sup>5</sup>. Ważną pozycją charakteryzującą

<sup>2</sup> J. Kita, S. Pytłas, *Uniwersytet Łódzki w latach 1945–1995*, Łódź 1996; iidem, *Profesorowie Uniwersytetu Łódzkiego w latach 1945–1994. Pro memoria*, Łódź 1994; iidem, *W służbie nauki. Profesorowie Uniwersytetu Łódzkiego w latach 1945–2004. Pro memoria*, Łódź 2004.

<sup>3</sup> *Materiały do dziejów Uniwersytetu Łódzkiego (1945–1950)*, red. B. Baranowski i K. Duda-Dziewierz, Łódź 1952.

<sup>4</sup> *Tranzylem przez Łódź*, red. T. Chróścielewski, Wyd. Łódzkie, Łódź 1964.

<sup>5</sup> J. Szczepański, *Na 10-lecie Uniwersytetu Łódzkiego*, „Przegląd Nauk Historycznych i Społecznych” 1955, t. IV; K. Śreniowska, *Uniwersytet Łódzki w XV rocznicę jego powołania*, „Życie Szkoły Wyższej” 1960, nr 1; *Uniwersytet Łódzki 1945–1970*, red. A. Kłoskowska, Łódź 1970; *Uniwersytet Łódzki 1945–1980*, Łódź 1980; B. Baranowski, *Pierwsi rektorzy Uniwersytetu Łódzkiego*, „Życie Szkoły Wyższej” 1980, nr 7–8; W. Michowicz, *Uniwersytet Łódzki w latach 1945–1974*, „Życie Szkoły Wyższej” 1975, nr 4–5; *Wczoraj, dziś i jutro Łodzi*, red. W. Michowicz, Łódź 1979; W. Bortnowski, *25 lat nauki historycznej*, „Osnowa” 1969; S. Liszewski, *Rola nauki i szkolnictwa wyższego w życiu Łodzi*, „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego”

środowisko łódzkich historyków jest opracowanie biograficzne J. Kity i Rafała Stobieckiego<sup>6</sup>. Wiele ciekawych informacji przyniosły również zdeponowane w Archiwum Uniwersytetu Łódzkiego wspomnienia profesorów naszej Uczelni, m.in. Anny Dylkowej, Haliny Klatkowej, Zofii Libiszowskiej, Leszka Miastkowskiego, Adama Szpunara, Lecha Włodarskiego i innych. Niezwykle interesujące są artykuły wspomnieniowe prof. Krystyny Śreniowskiej opublikowane w łódzkim miesięczniku „Tygiel Kultury” w latach 1998 oraz 1999. Pierwszy z nich dotyczy sprawy zamordowania w Parku Staszica 16 grudnia 1945 r. studentki medycyny Marii Tyrankiewiczówny, najprawdopodobniej przez sowieckich żołnierzy, a drugi hotelu „Monopol” przy ul. Zawadzkiej 7 (obecnie Próchnika 7), który był dla wielu przyszłych pracowników Uniwersytetu Łódzkiego pierwszym miejscem zamieszkania i wyżywienia<sup>7</sup>.

Wydarzenia marcowe 1968 r. zostały w miarę dokładnie udokumentowane w publikacji źródłowej Instytutu Pamięi Narodowej w Łodzi, w wydawnictwie pod redakcją Sławomira M. Nowinowskiego<sup>8</sup>. Ponadto na ten temat ukazywało się wiele materiałów wspomnieniowych we współczesnej prasie. Z kolei o strajku studenckim w styczniu–lutym 1981 r., powstało wiele opracowań, wśród których warto przede wszystkim wymienić znakomitą pracę Romana Kowalczyka, a także E. Chudziaka oraz publikację socjologów pod red. Jana Lutyńskiego<sup>9</sup>.

Podstawę źródłową prezentowanej publikacji stanowią głównie materiały archiwalne z Archiwum Uniwersytetu Łódzkiego oraz z Archiwum Państwowego w Łodzi, w tym zwłaszcza protokoły posiedzeń Senatu, protokoły Rad wydziałów, sprawozdania roczne rektorów, sprawozdania z działalności naukowej, protokoły posiedzeń kolegiów rektorskich, protokoły Komisji wyborczych UŁ. W Archiwum Państwowym w Łodzi korzystano głównie z akt organizacji PPR i PZPR w Uniwersytecie Łódzkim, jak również z materiałów Komitetu Łódzkiego PZPR.

1994, nr 4; *Łódź i ziemia łódzka w badaniach Uniwersytetu Łódzkiego w latach 1945–1970. Materiały na sesję naukową Uniwersytetu Łódzkiego z okazji 25-lecia*, Łódź 1970; *Wkład Uniwersytetu Łódzkiego w rozwój makroregionu środkowego*, red. Z. Libiszowska, Łódź 1987; L. Wojtczak, *Czterdzieści lat Uniwersytetu Łódzkiego*, „Życie Szkoły Wyższej” 1985, nr 12; *50 lat biologii i nauk o ziemi w Uniwersytecie Łódzkim (1945–1995)*, red. W. Krajewska, Łódź 1995; *Osiągnięcia naukowe i dydaktyczne Instytutu Historii UŁ (1948–1988)*, red. S. Banasiak, Łódź 1988; „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” wydanie specjalne z okazji 60-lecia UŁ [Wyd. UŁ, Łódź], 2005.

<sup>6</sup> J. Kita, R. Stobiecki, *Słownik biograficzny historyków łódzkich*, Łódź 2000.

<sup>7</sup> K. Śreniowska, „Warchoły” w akcji. *Sprawa Marii Tyrankiewiczówny*, „Tygiel Kultury” 1998, nr 4–5; eadem, *Hotel Monopol*, „Tygiel Kultury” 1999, nr 7–9.

<sup>8</sup> *Marzec 68 w Łodzi*, red. S. M. Nowinowski, Łódź 2010.

<sup>9</sup> R. Kowalczyk, *Studenci 81*, Warszawa 2000; E. Chudzik, *Strajk i porozumienia łódzkie 1981*, Łódź 2006; *Strajk studentów łódzkich 81 w świetle analiz socjologicznych*, red. J. Lutyński, Łódź 2010.

Ponadto, jak w miarę powszechnie w środowisku uniwersyteckim wiadomo, autor korzystał z własnych doświadczeń i obserwacji, ponieważ z Uniwersytetem Łódzkim związany jest już od 55 lat, a przez ponad trzydzieści lat brał aktywny udział w życiu politycznym, naukowym i administracyjnym Uczelni.

Całość pracy składa się, poza wstępem i zakończeniem, z czterech rozdziałów, w których kolejno zostały przedstawione następujące problemy: powstanie, rozwój organizacyjny i rozbudowa uczelni do 2015 r., powstanie i rozwój poszczególnych wydziałów, życie polityczno-społeczne uczelni oraz rektorzy Uniwersytetu w latach 1945–2015. Prezentowana praca zawiera dodatkowo znaczną liczbę fotografii, które skrzętnie zebrał kierownik Archiwum UŁ dr Dariusz Klemantowicz.

# POWSTANIE, ROZWÓJ ORGANIZACYJNY I ROZBUDOWA UCZELNI 1945–2015

## 1. Okoliczności i przyczyny utworzenia Uniwersytetu Łódzkiego w 1945 r.

Pisząc o początkach Uniwersytetu Łódzkiego trudno na podstawie dotychczasowej literatury oraz materiałów źródłowych jednoznacznie stwierdzić, kto był autorem pomysłu powołania w Łodzi uczelni uniwersyteckiej. Jak wiadomo, w okresie międzywojennym, mimo usilnych starań różnych środowisk łódzkiej inteligencji, nie doszło do utworzenia w naszym mieście państwowej szkoły wyższej. Funkcjonowały jedynie filie społecznych uczelni warszawskich (w latach 1924/1925–1928 Wyższa Szkoła Nauk Społecznych i Ekonomicznych – filia warszawskiej Szkoły Nauk Politycznych oraz w latach 1928–1939 Oddział Łódzki Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie), a także Instytut Nauczycielski, w którym na początku lat dwudziestych prowadzono kursy dokształcania nauczycieli szkół średnich i powszechnych<sup>1</sup>. Według niejasnych i pośrednich informacji, w Łodzi w okresie okupacji hitlerowskiej w 1943 r., funkcjonował konspiracyjny Komitet Organizacji Szkolnictwa Wyższego, w którym działali prawnik prof. Bolesław Wilanowski, przed wojną profesor Uniwersytetu Wileńskiego, lekarz doc. dr Tadeusz Pawlikowski oraz adwokat Henryk Kurnatowski. Jednak po aresztowaniu przez Niemców H. Kurnatowskiego i wyjeździe z Łodzi B. Wilanowskiego komitet ten faktycznie przestał funkcjonować<sup>2</sup>. Z kolei przebywający w latach okupacji w Warszawie, znani w okresie międzywojennym łódzcy działacze oświatowi, Zygmunt Lorentz i Ludwik Waszkiewicz, według tego ostatniego przygotowali na polecenie Delegatury Rządu Londyńskiego

11

<sup>1</sup> K. Baranowski, *Oddział Wolnej Wszechnicy Polskiej w Łodzi 1928–1939*, Warszawa–Łódź 1977; K. Baranowski, B. Baranowski, *Pierwsze lata Uniwersytetu Łódzkiego (1945–1949)*, Łódź 1985, s. 7–19.

<sup>2</sup> J. Fijałek, J. Indulski, *Do zagadnień genezy uczelni lekarskiej w Łodzi*, „Zdrowie Publiczne” 1969, nr 6, s. 521–524.

na Kraj projekt utworzenia po zakończeniu wojny w Łodzi politechniki oraz rozbudowania Oddziału Wolnej Wszechnicy Polskiej. Jeszcze inne koncepcje prezentował lekarz prof. Wincenty Tomaszewicz, który miał przygotowywać na polecenie Delegatury Rządu Londyńskiego projekt utworzenia po wojnie w Łodzi odrębnej uczelni medycznej. Natomiast prof. Teodor Vieweger, w latach międzywojennych rektor Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie oraz Oddziału Łódzkiego tej uczelni, planował po zakończeniu wojny utworzenie w Łodzi odrębnej, samodzielnej Wszechnicy. Po Powstaniu Warszawskim i zburzeniu stolicy, jego plany zmieniły się nieco, chciał bowiem na pewien czas przenieść całą Warszawską Wszechnicę do Łodzi. Zdaniem prof. Bohdana Baranowskiego, po Powstaniu Warszawskim także w kręgach politycznych związanych z Delegaturą dyskutowano nad projektem przeniesienia ze zniszczonej Warszawy do Łodzi części lub niektórych kierunków Uniwersytetu Warszawskiego wraz z ocalałą kadrą<sup>3</sup>. Jak wiadomo, wszystkie prezentowane wyżej projekty i plany musiały ulec zmianie w związku z „wyzwoleniem” Polski przez Armię Czerwoną i utworzeniem przez komunistów związanym z Moskwą Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego w lipcu 1944 r. w Lublinie, a następnie przekształceniem tegoż Komitetu w styczniu 1945 r. w Tymczasowy Rząd Rzeczypospolitej Polskiej z siedzibą także w Lublinie. W następnych miesiącach 1945 r., wraz z przesuwaniem się frontu, administrację wyzwolanych terenów przejmowały władze związane z rządem lubelskim. Podobnie sytuacja wyglądała w Łodzi, którą niemiecka administracja i oddziały wojskowe opuściły 19 stycznia 1945 r.

Prawdopodobnie kilka dni po 19 stycznia 1945 r. w Łodzi pojawił się wspomniany już prof. B. Wilanowski, który w powstającym Kuratorium Okręgu Szkolnego przedstawił dokument z podpisem ministra oświaty rządu lubelskiego Stanisława Skrzyszewskiego, uprawniający do organizowania w naszym mieście wyższej uczelni. Jak wynika z późniejszej informacji znanej profesor naszego Uniwersytetu Gryzeldy Missalowej, która po wyzwoleniu pracowała przez pewien czas w kuratorium, dokument prezentowany przez B. Wilanowskiego był trudny do odczytania, a pieczęć ministra oświaty zamazana<sup>4</sup>. Niezależnie jednak od tego, czy był to dokument prawdziwy, czy fałszywy, prof. B. Wilanowski odegrał istotną rolę w pracach nad przygotowaniem koncepcji powołania w Łodzi uniwersytetu, a następnie w działaniach przy jego organizacji. Zapewne na początku lutego 1945 r. do Łodzi przybył rektor przedwojennej Wolnej Wszechnicy prof. Teodor Vieweger, który jako znana postać w środowisku oświatowym cieszył się w naszym mieście dużym szacunkiem, w związku z czym zaczął odgrywać decydującą rolę w pracach nad utworzeniem Uczelni. W tej

<sup>3</sup> K. Baranowski, B. Baranowski, *Pierwsze lata...*, s. 20–22.

<sup>4</sup> *Ibidem*, s. 23.

sytuacji doszło do wyraźnego konfliktu między B. Wilanowskim a T. Viewegerem, którzy zorganizowali w hotelu „Grand” dwa odrębne sekretariaty, gdzie przyjmowali napływających do Łodzi pracowników naukowych z Wilna, Lwowa i zniszczonej Warszawy. W konflikcie obu uczonych nie chodziło jedynie o kompetencje w kwestii tworzenia wyższej uczelni, reprezentowali oni również odrębne koncepcje i wizje przyszłego uniwersytetu. Profesor B. Wilanowski był zwolennikiem powołania uczelni obejmującej wszystkie dziedziny i dyscypliny nauki, w której miało funkcjonować 12 wydziałów: humanistyczny, matematyczno-przyrodniczy, prawa i nauk ekonomicznych, nauk handlowych i społecznych, lekarski (z oddziałami stomatologicznym i farmaceutycznym), mechaniczny, chemiczny, włókienniczy, inżynierii lądowej i wodnej, architektury i sztuki, rolny oraz studium wychowania fizycznego. Koncepcję tę uzasadniał poważnymi oszczędnościami budżetowymi<sup>5</sup>. Zgoła inne poglądy prezentował prof. T. Vieweger, nawiązujący do przedwojennej Wolnej Wszechnicy Polskiej (uczelnia bez wydziałów medycznych, politechnicznych, rolniczych i ekonomicznych). Mimo zdecydowanych różnic doszło ostatecznie do bezpośredniej współpracy obu uczonych, a 17 lutego 1945 r. na wspólnej konferencji, w której uczestniczył przedstawiciel ministerstwa oświaty, powołano Komitet Organizacyjny Wyższych Uczelni Państwowych w Łodzi, z przewodniczącym Teodorem Viewegerem i członkami Bolesławem Wilanowskim i dr. Julianem Żukowskim. Ostatecznie na początku marca 1945 r. prof. T. Vieweger uzyskał w Ministerstwie Oświaty w Warszawie nominację na przewodniczącego Komitetu Organizacyjnego Uczelni Państwowej w Łodzi, a członkami tegoż komitetu zostali prof. B. Wilanowski, wspomniany już dr J. Żukowski, prorektor przedwojennej Wszechnicy – fizyk prof. Marian Grotowski oraz prof. Jan Muszkowski, były wykładowca Wszechnicy. Nominacje te zostały wręczone przez T. Viewegera na specjalnej konferencji 5 marca 1945 r., na której prof. B. Wilanowski zrzekł się uprawnień organizatora szkolnictwa wyższego w Łodzi, posiadanych jakoby na podstawie wspomnianego wyżej „zamazanego” dokumentu z podpisem ministra S. Skrzyszewskiego, prezentowanego jeszcze w styczniu w Kuratorium<sup>6</sup>. Obok działań Komitetu Organizacyjnego także ówczesne władze administracyjne Łodzi, z prezydentem Kazimierzem Mijalem, 21 marca 1945 r. wystosowały do Ministerstwa Oświaty list z apelem o powołanie w naszym mieście uniwersytetu i politechniki<sup>7</sup>. Jeszcze w marcu 1945 r. minister S. Skrzyszewski powołał inż. Władysława Kuczewskiego na delegata ministerstwa do spraw reaktywowania

<sup>5</sup> J. Muszkowski, *Komitet Organizacyjny Uczelni Państwowej w Łodzi (marzec–czerwiec 1945 roku)*, [w:] *Materiały do dziejów Uniwersytetu Łódzkiego (1945–1950)*, red. B. Baranowski, K. Duda-Dziewierz, Łódź 1952, s. 30–31.

<sup>6</sup> K. Baranowski, B. Baranowski, *Pierwsze lata...*, s. 27.

<sup>7</sup> *Piętnaście lat Politechniki Łódzkiej 1945–1960*, Łódź 1960, s. 32–33.

Politechniki Warszawskiej z siedzibą w Łodzi. W związku z tym koncepcje prof. B. Wilanowskiego o tworzeniu „poliuniwersytetu” stały się nieaktualne. Już w końcu marca 1945 r. przyszła uczelnia z inicjatywy T. Viewegera przyjęła nazwę Wolna Wszechnica Polska – Uniwersytet Państwowy w Łodzi, powołano również tymczasowych organizatorów poszczególnych wydziałów; Humanistycznego – historyka prof. Włodzimierza Dzwonkowskiego, Matematyczno-Przyrodniczego – fizyka prof. Mariana Grotowskiego, Pedagogicznego – historyka oświaty prof. Stefana Truchima oraz Studium Pracy Kulturalno-Oświatowej – pedagoga prof. Helenę Radlińską. Warto dodać, że wszyscy wyżej wymienieni profesorowie przed wojną byli związani z Wolną Wszechnicą Polską. Jednak w kilka dni później, po 30 marca 1945 r., w piśmie skierowanym do Ministerstwa Oświaty prof. T. Vieweger dokonał pewnych zmian wśród kandydatów na dziekanów, a mianowicie na Wydziale Humanistycznym zamiast prof. W. Dzwonkowskiego zaproponowano prof. Wiktora Wąsika – historyka filozofii i pedagogiki, Studium Pracy Kulturalno-Oświatowej włączono do Wydziału Pedagogicznego z kandydaturą prof. S. Truchima, a na przyszłego dziekana Wydziału Prawno-Ekonomicznego wyznaczono prof. Artura Żabickiego – prawnika związanego również z Wolną Wszechnicą Polską<sup>8</sup>. Niezależnie od tych działań prof. T. Viewegera, w środowisku medycznym, z inicjatywy prof. Wincentego Tomaszewicza oraz prof. Jerzego Jakubowskiego, powstał pomysł utworzenia w Łodzi odrębnej uczelni medycznej. T. Vieweger był bowiem przeciwny włączeniu do przyszłego uniwersytetu wydziałów medycznego, stomatologicznego i farmaceutycznego. Sprawę tę jednak rozstrzygnięto na spotkaniu w Ministerstwie Oświaty w Warszawie, zapewne w kwietniu lub na początku maja 1945 r. Podobno, jak piszą B. i K. Baranowscy na podstawie informacji uzyskanych od pani Kazimiery Boye, wieloletniej sekretarki pierwszych rektorów, przedstawiciel ministerstwa, znany historyk prof. Stanisław Arnold, zmusił prof. T. Viewegera i prof. prof. W. Tomaszewicza i J. Jakubowskiego do włączenia tworzących się wydziałów medycznych do przyszłego uniwersytetu<sup>9</sup>. Mimo to sprawa włączenia wydziałów medycznych do Uniwersytetu Łódzkiego została rozstrzygnięta definitywnie dopiero w końcu sierpnia 1945 r., już przez rektora prof. Tadeusza Kotarbińskiego.

W połowie maja 1945 r. było już pewne, że władze państwowe wkrótce powołają w Łodzi uniwersytet i politechnikę. W kształtującym się środowisku uniwersyteckim od marca rozpoczęto zapisy studentów i na wielu kierunkach odbywały się wykłady, natomiast w maju 1945 r. rozpoczęły działalność dydaktyczną wydziały lekarskie. Niestety, główny organizator prac nad utworzeniem naszej Uczelni, prof. Teodor Vieweger, nie

<sup>8</sup> J. Chałasiński, *Początki uniwersytetu robotniczej Łodzi*, [w:] *Tranzytem przez Łódź*, Łódź 1964, s. 47.

<sup>9</sup> B. Baranowski, K. Baranowski, *Pierwsze lata...*, s. 29–30.

doczekał dekretu o utworzeniu Uniwersytetu Łódzkiego, zginął bowiem w wypadku samochodowym 22 maja 1945 r., wracając do Łodzi z Warszawy. Po jego śmierci przewodnictwem Komitetu Organizacyjnego przejął od 27 maja prof. M. Grotowski, a do jego składu dokooptowano prof. Natalię Gąsiorowską-Grabowską znanego historyka. W tym składzie komitet funkcjonował do 19 czerwca 1945 r.<sup>10</sup>

Tymczasem w dwa dni po śmierci prof. T. Viewegera, 24 maja 1945 r., został podpisany dekret o utworzeniu Uniwersytetu Łódzkiego. W dekreście tym znalazły się następujące stwierdzenia:

Na podstawie ustawy z dnia 3 stycznia 1945 r. o trybie wydawania dekretów z mocą ustawy, Rada Ministrów postanowiła, a Prezydium Krajowej Rady Narodowej zatwierdza, co następuje:

Art. 1. Tworzy się Uniwersytet Łódzki z siedzibą w Łodzi.

Art. 2. Uniwersytet Łódzki ma na celu: a) kształcenie sił naukowych i specjalistów we wszystkich działach nauki, b) prowadzenie prac naukowych i badawczych.

Art. 3. (1) W chwili powołania do życia Uniwersytet Łódzki dzieli się na trzy wydziały: humanistyczny, matematyczno-przyrodniczy i prawno-ekonomiczny.

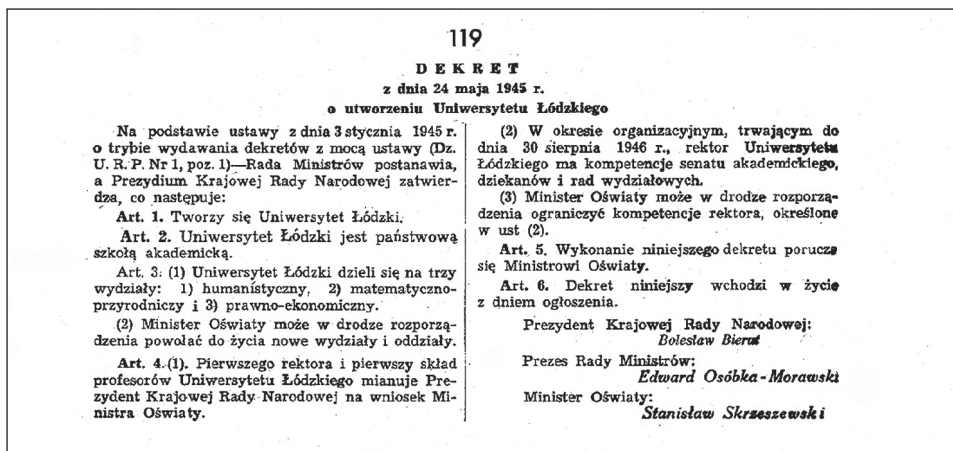
(2) Minister Oświaty może w drodze rozporządzenia powołać do życia nowe wydziały i oddziały.

Art. 4. Uniwersytet Łódzki jest państwową szkołą akademicką.

Art. 5. Pierwszego rektora i pierwszy skład profesorów Uniwersytetu Łódzkiego mianuje Prezydent KRN na wniosek Ministra Oświaty. We wniosku swoim wskaże Minister Oświaty szczegółowo kwalifikacje naukowe kandydatów na stanowisko rektora lub profesora.

Art. 6. Wykonanie niniejszego dekretu porucza się Ministrowi Oświaty.

15



Fot. 1. Dekret o utworzeniu Uniwersytetu Łódzkiego „Dziennik Ustaw RP” z dnia 11 czerwca 1945, nr 21, poz. 119

<sup>10</sup> J. Chałasiński, *Początki...*, s. 48.



Dekret ten został podpisany przez prezydenta KRN Bolesława Bieruta, premiera Edwarda Osóbkę-Morawskiego i ministra oświaty Stanisława Skrzyszewskiego i ogłoszony w „Dzienniku Ustaw” w dniu 11 czerwca 1945 r.<sup>11</sup>

Jak wspominał w 1964 r., prof. Józef Chałasiński, po śmierci prof. T. Viewegera Ministerstwo Oświaty zamierzało powołać na pierwszego rektora Uniwersytetu Łódzkiego wybitnego filozofa, logika, prof. Uniwersytetu Warszawskiego Tadeusza Kotarbińskiego, który w tym czasie (czerwiec 1945 r.) przebywał w ZSRR na uroczystościach tamtejszej Akademii Nauk. W związku z tym 14 czerwca 1945 r., wiceminister oświaty Władysław Bienkowski powołał Komisję Kierującą nowego uniwersytetu w składzie prof. M. Grotowski, prof. J. Chałasiński i prof. Stanisław Ossowski – socjolog, dawny docent Uniwersytetu Warszawskiego, która miała zajmować się organizacją uczelni do czasu powrotu prof. T. Kotarbińskiego. Należy jednak przypomnieć, że w tym czasie, do 19 czerwca 1945 r., działał też Komitet Organizacyjny w składzie prof. M. Grotowski, prof. B. Wilanowski, prof. N. Gąsiorowska-Grabowska i dr J. Żukowski<sup>12</sup>. Wydaje się więc, że Komisja Kierująca rozpoczęła swoją działalność dopiero po 19 czerwca 1945 r., po rozwiązaniu Komitetu Organizacyjnego.

16 Kończąc rozważania na temat okoliczności powstania Uniwersytetu Łódzkiego, trzeba niewątpliwie wskazać przyczyny powołania tej uczelni w naszym mieście. Wydaje się, że pierwszą z nich była sytuacja polityczna i społeczna Polski i Polaków po zakończonej drugiej wojnie światowej, a mianowicie przesunięcie terytorium naszego państwa ze wschodu na zachód oraz całkowite zniszczenie Warszawy. W konsekwencji zlikwidowano silne polskie ośrodki akademickie w Wilnie i we Lwowie, a tamtejsza kadra naukowa (należy dodać ocalała kadra naukowa) przenosiła się do Krakowa, Poznania oraz nowo powstających uczelni w Lublinie, Łodzi, Toruniu i we Wrocławiu. Podobnie dawni pracownicy Uniwersytetu Warszawskiego i Wolnej Wszechnicy Polskiej przenosili się do innych ośrodków, w tym do stosunkowo bliskiej Łodzi.

Drugą ważną przyczyną powołania Uniwersytetu Łódzkiego była, jak na owe czasy, względnie dobra sytuacja lokalowa, Łódź w czasie działań wojennych poniosła bowiem minimalne tylko straty w zabudowie. Ponadto wymordowanie przez Niemców ponad 200 tys. łódzkich Żydów oraz ucieczka ponad 100 tys. Niemców przed zbliżającym się frontem sprawiły, iż poza lokalami mieszkalnymi pozostało do zagospodarowania wiele budynków użyteczności publicznej. Należy także dodać, że Łódź przez kilka powojennych lat odgrywała rolę zastępczej stolicy, mieściło się tutaj wiele ministerstw i innych urzędów publicznych, tutaj przez pewien czas mieszkali i pracowali aktywni pisarze, artyści, a także wybitni naukowcy.

<sup>11</sup> „Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej” 1945, nr 21, poz. 119.

<sup>12</sup> J. Chałasiński, *Początki...*, s. 48–49.

Wreszcie trzecią przyczyną założenia w Łodzi uniwersytetu była duża aktywność łódzkiej inteligencji, szczególnie środowisk nauczycielskich, prawniczych i lekarskich. Istotną rolę odegrali przy tym, przybywający do naszego miasta już w 1945 r., profesorowie i wykładowcy funkcjonującego przed wojną Oddziału Łódzkiego Wolnej Wszechnicy Polskiej.

## 2. Uniwersytet Łódzki w latach 1945–1949

Ostatecznie w dniu 3 lipca 1945 r. ówczesny minister oświaty Czesław Wycech wręczył prof. Tadeuszowi Kotarbińskiemu tymczasowe powołanie na stanowisko rektora Uniwersytetu Łódzkiego. Natomiast formalna nominacja została podpisana dopiero 16 września 1945 r. przez prezydenta Krajowej Rady Narodowej. Warto dodać, że prof. T. Kotarbiński, mimo wspomnianej nominacji, nadal pozostawał na etacie profesora Uniwersytetu Warszawskiego. Rektor T. Kotarbiński w okresie do końca sierpnia 1946 r. otrzymał bardzo szerokie uprawnienia, które obejmowały normalne kompetencje senatu, dziekanów i rad wydziałów. W dniu 15 lipca 1945 r. przybył do Łodzi i od Komisji Kierującej przejął władzę w nowo powołanym uniwersytecie. Już w dniu następnym, 16 lipca 1945 r., został powołany prorektor Uniwersytetu Łódzkiego do spraw gospodarczo-administracyjnych, którym został wybitny historyk prof. Ludwik Kolankowski, przed wojną profesor Uniwersytetu Lwowskiego. Niestety, funkcję tę pełnił jedynie do 15 września 1945 r., został wówczas bowiem powołany do organizowania Uniwersytetu M. Kopernika w Toruniu, którego był pierwszym rektorem. Kolejnym prorektorem do spraw gospodarczo-organizacyjnych mianowano wspomnianego już socjologa prof. J. Chałasińskiego, który pełnił tę funkcję tylko do 28 lutego 1946 r. Swoją rezygnację z tego stanowiska uzasadniał „troską o zdrowie”, chociaż powszechnie było wiadomo, że nie zgadzał się z koncepcją rektora T. Kotarbińskiego – liberalnego, ale zachowującego tradycyjny charakter uniwersytetu. Sam J. Chałasiński był natomiast zwolennikiem organizowania w Łodzi „socjalistycznego uniwersytetu robotniczego miasta”<sup>13</sup>. Po J. Chałasińskim stanowisko prorektora objął były członek Komitetu Organizacyjnego oraz Komisji Kierującej – fizyk prof. M. Grotowski.

Rektor T. Kotarbiński, wbrew stanowisku tragicznie zmarłego T. Viewegera, był zwolennikiem tradycyjnego uniwersytetu, w skład którego winny wchodzić wydziały medyczne. Wkrótce, bo już 27 sierpnia 1945 r., uzyskał decyzję władz ministerialnych o włączeniu do Uniwersytetu Łódzkiego trzech wydziałów: lekarskiego, stomatologicznego i farmaceutycznego. W związku z tym powołano drugiego prorektora do spraw wydziałów medycznych, którym został prof. Zygmunt Szymanowski – bakteriolog,

<sup>13</sup> B. Baranowski, K. Baranowski, *Pierwsze lata...*, s. 36.

przed wojną profesor na Uniwersytecie Warszawskim. Od października 1945 r. Uniwersytet Łódzki funkcjonował więc w składzie sześciu wydziałów: Humanistycznego, Matematyczno-Przyrodniczego, Prawno-Ekonomicznego, Lekarskiego, Stomatologicznego i Farmaceutycznego. W roku akademickim 1945/1946 na dziekanów powołani zostali (według podanej wyżej kolejności): prof. Stanisław Ossowski, prof. Tadeusz Wolski, prof. Borys Łapicki, prof. Wincenty Tomaszewicz, prof. Alfred Meissner i prof. Jan Muszyński. Jednocześnie do końca okresu organizacyjnego nowo powstałego uniwersytetu, który kończył się 31 sierpnia 1946 r., rektor w miejsce nieistniejącego senatu powołał Komisję Główną (w niektórych materiałach źródłowych nazywaną Komisją Naczelną) Uniwersytetu Łódzkiego, w skład której wchodziło 15 osób: rektor, dwaj prorektorzy, sześciu dziekanów oraz sześciu wybitnych profesorów, w tym Jan Muszkowski – bibliolog, profesor Wolnej Wszechnicy, Jerzy Jakubowski – kardiolog, Jan Oko – filolog klasyczny, profesor Uniwersytetu Wileńskiego, prof. Marian Henryk Serejski – historyk, wspomniany już Bolesław Wilanowski – prawnik oraz Natalia Gąsiorowska-Grabowska – historyk, przez wojnę związana z Wolną Wszechnicą. To piętnastoosobowe grono J. Chałasiński określił mianem „ojców założycieli” Uniwersytetu Łódzkiego<sup>14</sup>. Oczywiście w tym gronie winien się też znaleźć nieżyjący już wówczas były rektor Wolnej Wszechnicy Polskiej i właściwie główny organizator przyszłego uniwersytetu w okresie od lutego do maja 1945 r., prof. Teodor Vieweger.

Warto wspomnieć o dość kłopotliwej sytuacji, w jakiej znalazł się rektor T. Kotarbiński po 31 sierpnia 1946 r., kiedy kończył się okres organizacyjny Uniwersytetu. Zgodnie z obowiązującymi przepisami (ustawy z 1933 i 1937 r.) winny się odbyć wówczas wybory władz uczelni (przez senat) oraz wydziałów (przez rady wydziału). Jednak ministerstwo nie wyraziło na to zgody, twierdząc że nominacja prof. T. Kotarbińskiego na rektora UŁ kończy się 31 sierpnia 1947 r. W tej sytuacji rektor na zebraniu wszystkich profesorów Uczelni zgłosił wniosek o tzw. absolutorium i po uzyskaniu akceptacji zgodził się pełnić obowiązki do 31 sierpnia 1947 r. Jednocześnie dwaj dotychczasowi prorektorzy, prof. M. Grotowski i prof. Z. Szymanowski, złożyli rezygnację z pełnionych funkcji. Zgodnie z obowiązującymi przepisami w dniu 14 października 1946 r. wybrano jednego prorektora, którym został pełniący dotąd tę funkcję prof. M. Grotowski, a po jego rezygnacji w kwietniu 1947 r., tymczasowo obowiązki prorektora pełnił prof. Eugeniusz Wilczkowski – psychiatra<sup>15</sup>.

Pierwsze normalne wybory rektora na lata akademickie 1947/1948 i 1948/1949 odbyły się w dniu 6 maja 1947 r. Rektorem pozostał nadal prof. T. Kotarbiński, a prorektorem wspomniany już prof. E. Wilczkowski. Dzie-

<sup>14</sup> J. Chałasiński, *Początki...*, s. 52.

<sup>15</sup> B. Baranowski, K. Baranowski, *Pierwsze lata...*, s. 37.

kanami w tym czasie byli: na Wydziale Humanistycznym prof. Stanisław Franciszek Zajązkowski, przed wojną prorektor Uniwersytetu Wileńskiego; Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego prof. Tadeusz Wolski; Wydziału Prawno-Ekonomicznego prof. B. Wilanowski; Wydziału Lekarskiego prof. Janusz Sobański; Wydziału Stomatologicznego prof. A. Meissner oraz Wydziału Farmaceutycznego prof. Jan Muszyński. Pewne zmiany na stanowiskach dziekanów nastąpiły w latach 1947/1948, a mianowicie dziekanem Wydziału Stomatologicznego zamiast prof. A. Meissnera został prof. Franciszek Zwierzchowski, a na Wydziale Humanistycznym po rezygnacji prof. S. F. Zajązkowskiego (podobno po ostrym konflikcie z językoznawcą prof. Zdzisławem Stieberem) obowiązki dziekana pełnił prodziekan prof. Zdzisław Żygulski – germanista<sup>16</sup>.

W roku akademickim 1946/1947 senat Uniwersytetu Łódzkiego z inicjatywy rektora T. Kotarbińskiego został rozszerzony przez dokooptowanie (poza rektorem, prorektorem i dziekanami) dziesięciu profesorów z różnych wydziałów, a ponadto dwóch przedstawicieli pomocniczych pracowników naukowych oraz dwóch studentów, członków organizacji Bratnia Pomoc. Obecność studentów w senacie była ewenementem w skali wszystkich polskich uniwersytetów<sup>17</sup>. Niestety taka sytuacja trwała stosunkowo krótko, już w listopadzie 1948 r., w wydanym przez władze centralne *Statucie Tymczasowym Państwowych Szkół Wyższych*, ograniczono bowiem autonomię uniwersytetów. Jak pisał prof. T. Kotarbiński o tym dokumencie –

Nie tu miejsce na wyczerpujące rozważania doniosłych skutków tego dekretu dla całości życia szkół wyższych. Zmienia on gruntownie, zwłaszcza na okres lat pięciu, rozkład uprawnień władz centralnych, władz akademickich, profesury. Przerzuca szereg funkcji ze sfery działania czynników uczelnianych do sfery działania bezpośredniego czynników ministerialnych, przyznając im w stosunku do profesury nowe olbrzymie kompetencje, dając władzom centralnym możliwość wprowadzania czynników spoza ciała pedagogicznego uczelni do gron rozstrzygających o nader ważnych sprawach<sup>18</sup>.

W ten delikatny sposób rektor T. Kotarbiński wskazywał na fakt całkowitej likwidacji ograniczonej autonomii uniwersytetów polskich w latach 1945–1948.

<sup>16</sup> T. Kotarbiński, *Pierwsze czterolecie Uniwersytetu Łódzkiego 1945/6–1948/9*, [w:] *Materiały do dziejów Uniwersytetu Łódzkiego (1945–1950)*, red. B. Baranowski i K. Duda-Dziewierz, Łódź 1952, s. 52–53.

<sup>17</sup> *Ibidem*, s. 53; A. Rajkiewicz, *Wspomnienia studenckie. Bratnia pomoc*, „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” [wydanie specjalne] 2005, R. XV, s. 84. Pierwszymi studenckimi delegatami do senatu byli: student medycyny Zdzisław Cywiński oraz student ekonomii Antoni Rajkiewicz (później znany profesor SGPiS, specjalista w dziedzinie polityki społecznej).

<sup>18</sup> T. Kotarbiński, *Pierwsze czterolecie...*, s. 54.

Na lata 1948/1949 i 1949/1950 na podstawie nowych przepisów powołani zostali przez władze ministerialne nowi dziekani: na Wydziale Humanistycznym – prof. Marian H. Serejski – historyk, na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym – prof. Leszek Pawłowski – biolog, na Wydziale Prawa (w 1948 r. zreorganizowano Wydział Prawno-Ekonomiczny) – prof. Jan Namitkiewicz – specjalista z zakresu prawa handlowego, na Wydziale Lekarskim (Stomatologia stała się oddziałem w ramach Wydziału Lekarskiego) – prof. Stefan Bagiński – specjalista z zakresu histologii, na Wydziale Farmacji – w dalszym ciągu prof. Jan Muszyński. Ponadto nowym prorektorem mianowano na dwa lata prof. Jerzego Jakubowskiego. Natomiast kierownikiem Studium Nauki o Polsce i Świecie Współczesnym pozostawała, powołana na to stanowisko przez ministra oświaty 20 października 1947 r., prof. N. Gąsiorowska-Grabowska<sup>19</sup>.

W latach 1947–1948 w środowisku uniwersyteckim doszło do dyskusji na temat nadania naszej Uczelni patrona. Wymieniano najczęściej Stanisława Staszica lub Ludwika Krzywickiego. Jednak rektor T. Kotarbiński, jak pisał A. Rajkiewicz, „Dyskusje uciał [...], uznając, że należy pozostać przy nazwie nadanej przez dekret erekcyjny”<sup>20</sup>.

20 Niezwykle trudnym problemem od początku organizowania Uczelni były sprawy lokalowe. Jak już wspomniano, w pierwszych miesiącach 1945 r., w hotelu „Grand” profesorowie T. Vieweger i B. Wilanowski urządzili swoje sekretariaty, gdzie przyjmowali przyjeżdżających do Łodzi profesorów z Wilna, Lwowa i Warszawy. Natomiast wszystkich zgłaszających się pracowników naukowych umieszczano w hotelu „Monopol” przy ul. Zawadzkiej 7 (obecnie Próchnika 7), który służył za tymczasowe mieszkania. Mieściła się tam także stołówka uniwersytecka. Z czasem w tym hotelu został umieszczony sekretariat organizującej się uczelni. Jak wspominała prof. Krystyna Śreniowska –

Hotel „Monopol” należał do podrzędnych hotelików łódzkich. O jego statusie świadczy następujący epizod: otóż z końcem 1945 r. zjawił się przedwojenny właściciel – Żyd ocalały z wojennej rzezi. Był on wielce zaskoczony i niezadowolony z mieszkańców hotelu. Przeszkadzali mu w kontynuowaniu przedwojennego proceduru wynajmu pokoi na godziny [...] Nie bacząc więc na jajogłowych, cnotliwych inteligentów, podpatrywał pory, kiedy opuszczali pokoje i wynajmował je przygodnym parom. Przydarzyło się to p. doc. Alicji Simon – muzykologowi. Nadeszła nie w porę i zastała swój pokój od wewnątrz zamknięty. Wybuchła awantura<sup>21</sup>.

<sup>19</sup> *Ibidem*, s. 55.

<sup>20</sup> A. Rajkiewicz, *Wspomnienia studenckie...*, s. 92; zob. B. Baranowski, K. Baranowski, *Pierwsze lata...*, s. 41.

<sup>21</sup> K. Śreniowska, *Hotel „Monopol”*, „Tygiel Kultury” 1999, nr 7–9.



Fot. 2. Gmach wybudowany w 1929 r.  
dla pracowników biurowych wodociągów i kanalizacji  
w Łodzi przy ul. Narutowicza 65.  
Od 1946 r. – Rektorat UŁ. Ze zbiorów Archiwum UŁ

Wkrótce, z niewiadomych przyczyn, właściciel opuścił Łódź, a hotel „Monopol” od stycznia 1946 r. został zamieniony na żeński akademik. Przez pewien czas władze organizującej się uczelni dysponowały lokalami Technikum Włókienniczego przy ul. Żeromskiego 115. W budynku tej szkoły oraz w wynajmowanych salach kinowych w mieście, a także salach Sądu Wojewódzkiego przy pl. Dąbrowskiego odbywały się wykłady. Jeszcze w 1945 r. nowo powstała uczelnia otrzymała budynek przedwojennego Gimnazjum Zgromadzenia Kupców przy ul. Narutowicza 68, w którym urzędował rektor T. Kotarbiński i administracja Uniwersytetu Łódzkiego. Z kolei w końcu września 1945 r. przydzielono Uczelni budynek przy ul. Narutowicza 65 (Lindleya 1)

oraz Lindleya 3/5, zajmowany przed wojną przez Zarząd Wodociągów i Kanalizacji. Zapewne w końcu 1945 r. do tego właśnie budynku został przeniesiony rektorat wraz z administracją Uczelni. Oczywiście w obu wymienionych budynkach poza administracją mieściły się niektóre katedry oraz sale wykładowe. W ostatnim roku kadencji rektora T. Kotarbińskiego Uniwersytet Łódzki (pomijam budynki, którymi dysponowały wydziały medyczne, w 1950 r. oddzielone od naszej Uczelni, by utworzyć Akademię Medyczną) dysponował następującymi lokalami: poszczególne katedry i instytuty Wydziału Humanistycznego mieściły się w budynkach przy ul. Lindleya 3/5, Curie-Skłodowskiej 11 i Narutowicza 41, socjologowie zajmowali czwarte piętro budynku przy ul. Trębackiej 3 (obecnie Uniwersytecka), gdzie na niższych kondygnacjach znajdowały się mieszkania dla profesorów. Archeolodzy i etnografowie, dzięki prof. Konradowi Jażdżewskiemu, który był dyrektorem Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego mieszczącego się przy placu Wolności 14, a jednocześnie profesorem UŁ, korzystali z lokali tegoż muzeum (archeolodzy do lat dziewięćdziesiątych XX w.). Wydział Prawa otrzymał pofabryczny budynek przy ul. Kopernika 55. Z kolei Wydział Matematyczno-Przyrodniczy zajmował większość budynku przy ul. Narutowicza 68 oraz w części budynek przy ul. Południowej 66 (obecnie Rewolucji 1905 r.), gdzie głównym lokatorem był Instytut im. Marcelego Nenckiego (później przeniesiony do Warszawy), a także przy ul. Lindleya 3/5 i 6 (wraz z medykami) i przy ul. Curie-Skłodowskiej 11. Natomiast w gmachu rektoratu mieściły się wszystkie dziekanaty i biura administracji uczelnianej<sup>22</sup>.

W 1949 r. Uniwersytet Łódzki, dzięki energicznym zabiegom organizacji studenckich, w tym głównie Bratniej Pomocy, dysponował sześcioma domami studenckimi, w tym dwoma żeńskimi, które sytuowały się przy al. Kościuszki 17 i Próchnika 7 (dawny hotel „Monopol”) oraz czterema męskimi – przy ul. Ogrodowej 28a, Ciesielskiej 6, Jaracza 34 oraz Zamenhofa 13. Należy tu dodać, że były to budynki w większości bez odpowiednich warunków higienicznych. Łącznie w tych sześciu akademikach mogło zamieszkiwać 800 osób. Potrzeby były o wiele większe, jak wspominał Antoni Rajkiewicz podania o miejsce w akademiku złożyło w 1948 r. 1900 osób<sup>23</sup>.

Niezwykle ważną sprawą dla nowo powstającego uniwersytetu było utworzenie biblioteki.

<sup>22</sup> B. Baranowski, K. Baranowski, *Trudne lata Uniwersytetu Łódzkiego (1949–1956)*, Łódź 1990, s. 146–147.

<sup>23</sup> A. Rajkiewicz, *Wspomnienia studenckie...*, s. 73.



Fot. 3. Pierwszy budynek UŁ z 1945 r. przy ul. Narutowicza 68, pozyskany na własność gmach byłej Szkoły Zgromadzenia Kupców (przed 1945 r.). Ze zbiorów Archiwum UŁ

Komitet Organizacyjny Uczelni Państwowej w Łodzi, który działał pod kierownictwem prof. T. Viewegera, już w lutym 1945 r. powołał Bibliotekę Uniwersytecką. Bibliotece tej przydzielono lokal pofabryczny przy al. Kościuszki 10, pozbawiony centralnego ogrzewania, podłączenia do wodociągów i kanalizacji, a w części także okien. Mógł spełniać jedynie funkcję magazynu. W związku z tym duże znaczenie miało pozyskanie, najpierw części, a od 1948 r. całego, budynku przy ul. Narutowicza 59a (późniejszy budynek Wydziału Prawa), w którym urządzone czytelnie i w części podręczny magazyn. Już od momentu powołania biblioteki, a więc od lutego 1945 r., pracownicy powstającej uczelni rozpoczęli akcję zdobywania książek. Jak pisał prof. B. Baranowski, „Ściągnano je zarówno z Łodzi i jej okolic, jak i z Ziemi Zachodnich. Akcja ta była prowadzona z wielką ofiarnością przez pierwszych pracowników Biblioteki”<sup>24</sup>. Po utworzeniu Uniwersytetu Łódzkiego w maju 1945 r., Biblioteka Uniwersyteckiej przyznano prawo otrzymywania tzw. egzemplarza obowiązkowego. Mimo pewnych kłopotów w pierwszych latach, od 1947 r. wydawnictwa regularnie nadsyłały wszystkie wydawane

<sup>24</sup> B. Baranowski, K. Baranowski, *Pierwsze lata...*, s. 211–212.



pozycje. Warto także wspomnieć o przekazywanych darach, które w sumie wyniosły 68 tysięcy tomów. Były to książki przekazane przez Związek Patriotów Polskich w Moskwie – 23 500 tomów; społeczeństwo polskie z Wilna – 7500 tomów, a także przez wielu pracowników nowej uczelni. Liczne przesyłki książek trafiały do Łodzi z zagranicy. Znaczna liczba książek pochodziła również z wymiany międzybibliotecznej. Stosunkowo szybko rosły zbiory książkowe Biblioteki Uniwersyteckiej. Otóż w maju 1945 r. BUŁ-a posiadała 70 tys. tomów, w październiku 1946 r. już 300 tys. tomów, w 1948 r. 350 tys., a w 1949 r. 360 tys. tomów. Niezależnie od Biblioteki Uniwersyteckiej powstawały również księgozbiory poszczególnych katedr, a następnie instytutów. W okresie do 1949 r. największymi zbiorami dysponował Instytut Historyczny (utworzony w 1948 r.). Przekraczały one 10 tys. tomów. W tej liczbie znaczną część stanowiły zasoby kilku bibliotek podworskich z terenu województwa łódzkiego. Znaczne biblioteki stworzyli socjologowie oraz geografowie<sup>25</sup>.

Kłopoty lokalowe Biblioteki Uniwersyteckiej były powodem wystąpienia rektora T. Kotarbińskiego, już w 1946 r., do Ministerstwa Oświaty z wnioskiem o budowę nowego gmachu biblioteki. Niestety, mimo że postulat ten był przez rektora kierowany do ministra corocznie, do końca kadencji prof. T. Kotarbińskiego nie zyskał akceptacji. Osobami najbardziej zasłużonymi dla zorganizowania działalności Biblioteki Uniwersyteckiej w latach 1945–1949 byli: kierownik Katedry Bibliotekoznawstwa prof. Jan Muszkowski, pełniący obowiązki kierownika biblioteki, a później kustosz Zygmunt Dylik, dyrektor biblioteki od 1 września 1946 r., dr Adam Łysakowski, przed wojną dyrektor Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego, oraz wieloletnia dyrektor (od 1 października 1948 r.) BUŁ-y prof. Helena Więckowska, osoba o znacznym dorobku naukowym z zakresu historii Polski XIX w., jak również z dziedziny bibliotekoznawstwa<sup>26</sup>.

Problemy lokalowe rozwijającej się uczelni były impulsem do opracowania przez władze UŁ w końcu 1947 r., planu budowy tzw. miasteczka uniwersyteckiego. Plany te w następnych latach były wielokrotnie dyskutowane, ale ich realizacja przebiegała początkowo niezwykle opornie. Niemniej jednak warto odnotować, że w 1948 r., decyzją Wydziału Planowania Przestrzennego Zarządu Miejskiego w Łodzi, został przyznany teren pod budowę obiektów akademickich Uniwersytetu Łódzkiego oraz powstałej po odłączeniu wydziałów medycznych

<sup>25</sup> H. Więckowska, *Biblioteka Uniwersytecka*, [w:] *Materiały...*, s. 113–126; B. Baranowski, K. Baranowski, *Pierwsze lata...*, s. 213–214.

<sup>26</sup> *Ibidem*, s. 214.

od uniwersytetu w 1950 r., Akademii Medycznej. Tereny te obejmowały obszar we wschodniej części miasta – od ul. Kopcińskiego do Konstytucyjnej oraz między ul. Narutowicza i Nowotki (obecnie Pomorska), jak również działki przy ul. Bystrzyckiej (obecnie Lumumby) przeznaczone na osiedle studenckie<sup>27</sup>.

W latach 1945–1949, w czasie pełnienia funkcji rektora przez prof. T. Kotarbińskiego, następował niezwykle dynamiczny przyrost kadry naukowo-dydaktycznej. Oczywiście ten znaczny wzrost był następstwem osiedlania się w Łodzi, tymczasowo, a czasami na stałe, profesorów i młodszych pracowników naukowych ze zniszczonej Warszawy, z Wilna i ze Lwowa. Ogółem w tym czasie liczba nauczycieli akademickich zwiększyła się z 404 osób w roku akademickim 1945/1946 do 540 osób w roku 1948/1949. W tej grupie w roku akademickim 1945/1946 było 53 profesorów zwyczajnych, 47 profesorów nadzwyczajnych, 16 zastępców profesora i wykładowców oraz 288 asystentów i starszych asystentów. Cztery lata później liczba profesorów zwyczajnych zmniejszyła się do 36 osób, a profesorów nadzwyczajnych zwiększyła do 54 osób, ponadto było 13 docentów, 23 zastępców profesora, 68 adiunktów (adiunktami w wielu wypadkach byli mianowani w tym czasie pracownicy ze stopniem magistra), 312 asystentów i starszych asystentów oraz 34 innych pracowników naukowo-dydaktycznych. Poza napływem kadry naukowej z zewnątrz, już od 1946 r., kiedy uczelnia otrzymała uprawnienia do przeprowadzania przewodów doktorskich i habilitacyjnych, w Uniwersytecie Łódzkim rosły szeregi własnych pracowników naukowo-dydaktycznych. W latach 1946–1949 przeprowadzono tu 82 przewody doktorskie oraz 23 habilitacyjne. Najwięcej doktoratów nadano na Wydziale Lekarskim – 33, na Humanistycznym 20, Prawno-Ekonomicznym (później Prawa) 10, Farmaceutycznym 9, Stomatologicznym 7 i Matematyczno-Przyrodniczym 3. Wśród 23 habilitacji, 8 nadano na Wydziale Lekarskim, 5 na Matematyczno-Przyrodniczym, 4 na Humanistycznym, po dwa na Wydziale Prawa, Stomatologicznym i Farmaceutycznym<sup>28</sup>.

W latach 1945–1949 bardzo szybko rosła liczba studentów Uniwersytetu Łódzkiego. W roku akademickim 1945/1946 ogółem studiowało 6680 osób, w tej liczbie na Wydziale Humanistycznym 18,9%, Matematyczno-Przyrodniczym 16,4%, Prawno-Ekonomicznym 30%, Lekarskim 13,1%, Stomatologicznym 18,2% oraz Farmaceutycznym 3,4%. W skali wszystkich ówczesnych szkół wyższych w Polsce wyprzedzał naszą Uczelnię jedynie Uniwersytet Jagielloński, gdzie studiowało 10 108 osób.

<sup>27</sup> 35 lat działalności Zarządu Inwestycji Szkół Wyższych w łódzkim ośrodku akademickim, opr. L. Olczak, R. Wsedłek, S. Kaczmarek, J. Zimka [maszynopis], Łódź 1990, s. 5.

<sup>28</sup> B. Baranowski, K. Baranowski, *Pierwsze lata...*, s. 61, tab. 1; s. 156–159.

Studenci Uniwersytetu Łódzkiego stanowili wtedy 12,7% ogólnej liczby studiujących na wszystkich polskich uczelniach. W roku akademickim 1948/1949 liczba studentów naszej Uczelni zwiększyła się do 9770 osób, w tym na Wydziale Humanistycznym studiowało 17,9%, Matematyczno-Przyrodniczym 13,2%, Prawa 30,9%, Lekarskim (z oddziałem stomatologicznym) 33,6% oraz Farmaceutycznym 4,4%. W skali wszystkich uczelni w Polsce odsetek studiujących w UŁ wynosił 10,6<sup>29</sup>.

W 1949 r., po zmianach politycznych, jakie nastąpiły w Polsce po sfałszowaniu tzw. referendum ludowego, które odbyło się 30 czerwca 1946 r., a następnie pierwszych wyborów do Sejmu, z 19 stycznia 1947 r., jak również po „zjednoczeniu” PPR i PPS w grudniu 1948 r., kiedy komuniści przejęli pełnię władzy, rozpoczął się proces stalinizacji życia politycznego. Proces ten, niestety, nie ominął również uczelni wyższych, w tym Uniwersytetu Łódzkiego. Jesienią 1949 r., w wyniku nacisków Komitetu Miejskiego PZPR, jak również organizacji PZPR w samej uczelni, ze stanowiska rektora odszedł prof. Tadeusz Kotarbiński. Środowisko uniwersyteckich marksistów niechętnie odnosiło się do postawy rektora, który starał się, aby nasza Uczelnia miała postępowy, liberalny charakter, a przy tym dbał o wysoki poziom badań naukowych i pracy dydaktycznej. Podstawą funkcjonowania uniwersytetu, zdaniem T. Kotarbińskiego, była autonomia badań naukowych i kształcenia studentów. Tymczasem działacze partyjni, w tym także studenci z AZMP, wskazywali na brak w wykładach profesorskich marksistowskiej interpretacji nauki (zob. rozdz. III).

26

### 3. Klęska koncepcji „socjalistycznego uniwersytetu robotniczego miasta”

Nowym rektorem Uniwersytetu Łódzkiego został mianowany, jesienią 1949 r., wybitny socjolog Józef Chałasiński, który od 1945 r. brał aktywny udział w procesie tworzenia Uczelni, będąc członkiem Komisji Kierującej od 14 czerwca 1945 r., a następnie krótko, do 28 lutego 1946 r., prorektorem. Natomiast prorektorami zostali: prof. Józef Litwin – prawnik oraz prof. Bernard Zabłocki – mikrobiolog. Profesor J. Chałasiński, mimo że – jak wspominał prof. Bohdan Baranowski – nie był marksistą, to jednak w odróżnieniu od rektora T. Kotarbińskiego uważał za właściwe „iść na rękę władzom partyjnym”. W związku z tym z niezwykłą energią starał się wcielać w życie ideę socjalistycznego uniwersytetu<sup>30</sup>.

<sup>29</sup> *Ibidem*, s. 182–184, tab. 3.

<sup>30</sup> B. Baranowski, K. Baranowski, *Trudne lata...*, s. 5.

Pierwszym, niezwykle teatralnym, pomysłem nowego rektora było zaproszenie na inaugurację nowego roku akademickiego 1949/1950 przedstawicieli łódzkich robotników. Uroczystość ta odbyła się 1 października 1949 r., o godzinie 16 na wolnym powietrzu przy ul. Lindleya 3/5. Znamienne były słowa powitania ze strony rektora J. Chałasińskiego, otóż powiedział on:

Robotnicy i Przdownicy Pracy, Profesorowie i Pracownicy Uniwersytetu Łódzkiego, Młodzieży, Obywatele! [...] Po raz pierwszy w historii nauki polskiej i w historii polskich uniwersytetów honorowymi gośćmi na otwarciu roku akademickiego są robotnicy, przdownicy pracy. Witam ich w naszym uniwersytecie. Witam ich jako gości serdecznych. Witam ich w głębokim przekonaniu, że ich obecność na uroczystym otwarciu nowego roku akademickiego oznacza najściślejsze związanie nauki i uniwersytetu z podstawową klasą nowoczesnego narodu – klasą robotniczą. [...] Zaznaczamy w ten sposób, że z całą świadomością zrywamy z tradycją społecznego izolacjonizmu uniwersytetu. [...] Tą manifestacją przełamania izolacji uniwersytetu otwieramy nowy rok akademicki, który zbiega się z pierwszym rokiem narodowego planu sześcioletniego. Plan sześcioletni ma położyć fundamenty pod budowę socjalizmu w Polsce. I my otwierając nowy rok akademicki, w nowy sposób manifestujemy swą wolę włączenia się w narodowy wysiłek realizacji tego planu<sup>31</sup>.

W dniu 3 października 1949 r. odbyła się druga część inauguracji w auli Uniwersytetu, przeznaczona wyłącznie dla pracowników i studentów Uczelni. Także w czasie tej uroczystości, w obecności wiceminister Eugenii Krassowskiej i przedstawicieli łódzkich władz administracyjnych i politycznych, rektor J. Chałasiński wygłosił płomienne przemówienie odwołując się do przeobrażeń społecznych, gospodarczych i kulturalnych, które, jego zdaniem, były następstwem nowego, socjalistycznego ustroju. Stwierdzał, że

27

Nasza obecna rewolucja kulturalna jest pierwszą wielką rewolucją w naszej historii, zmieniającą bieg dziejów naszego narodu. Zbiega się ona nieprzypadkowo z przełomowym okresem całej naszej cywilizacji. Jesteśmy u bliskiego schyłku kapitalistycznej ery cywilizacji. [...] W tym przełomowym okresie naszej cywilizacji przyszłe losy narodu polskiego związały się nierozłącznie z realizacją socjalizmu w świecie. [...] kierującą siłą w zakresie wszystkich reform gospodarczych, społecznych i kulturalnych naszego kraju jest ruch marksistowski, którego zorganizowanym wyrazem jest Polska Zjednoczona Partia Robotnicza. [...] przodującą siłą w zakresie realizacji socjalizmu w świecie – jest Związek Radziecki<sup>32</sup>.

<sup>31</sup> *Przemówienie Rektora UŁ Prof. dr J. Chałasińskiego w dniu 1 X 1949 r.*, [w:] *Materiały do dziejów...*, s. 240.

<sup>32</sup> *Zagajenie Rektora Prof. dr J. Chałasińskiego w dniu 3 X 1949 r.*, [w:] *Materiały do dziejów...*, s. 245.

Tego rodzaju wypowiedzi oraz bardzo częste deklaracje ze strony rektora J. Chałasińskiego o chęci stworzenia w Łodzi *socialistycznego uniwersytetu*, zdaniem prof. B. Baranowskiego, który był ostatnim dziekanem Wydziału Humanistycznego (w 1951 r.), a następnie pierwszym dziekanem Wydziału Filozoficzno-Historycznego (1951–1954), miały służyć znalezieniu wsparcia dla Uniwersytetu Łódzkiego u władz lokalnych, jak również w ministerstwie. Okazało się jednak, że deklaracje rektora J. Chałasińskiego były traktowane z dużą nieufnością, a czasami wręcz z wrogością ze strony Komitetu Łódzkiego PZPR, jak również w ministerstwie<sup>33</sup>.



**Fot. 4.** Od lewej socjologowie: prof. Jan Szczepański, prof. Józef Chałasiński w pokoju przy ul. Uniwersyteckiej 3 (lata 50. XX w.). Ze zbiorów Archiwum UŁ Spuścizna i fot. Waława Piotrowskiego

W 1949 r., w Ministerstwie Oświaty powstał plan podziału ówczesnych polskich uniwersytetów na trzy grupy. W pierwszej miał się znaleźć Uniwersytet Warszawski, w którym miały funkcjonować wszystkie możliwe kierunki (poza technicznymi i medycznymi). W drugiej grupie dużych uniwersytetów dwa przedwojenne, a więc Uniwersytet Jagielloński w Krakowie i Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz,

<sup>33</sup> B. Baranowski, K. Baranowski, *Trudne lata...*, s. 7; B. Baranowski, *Pierwsi rektorzy Uniwersytetu Łódzkiego*, „Życie Szkoły Wyższej” 1980, nr 7/8, s. 96.

z nowych uczelni, Uniwersytet Wrocławski. W ostatniej grupie, tzw. małych uniwersytetów, znalazły się Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz Uniwersytet Łódzki. Według planów ministerstwa w tzw. małych uniwersytetach miały funkcjonować jedynie podstawowe kierunki studiów, a mianowicie prawo, biologia, geografia, matematyka, fizyka, chemia, historia i polonistyka. Ponadto wprowadzono system dwustopniowych studiów, pierwszym stopniem były trzyletnie studia zawodowe, drugim dwuletnie studia magisterskie. Prawdopodobnie autorką powyższego planu zreformowania polskich uniwersytetów oraz wprowadzenia studiów dwustopniowych była wieloletnia wiceminister w Ministerstwie Oświaty, a następnie w Ministerstwie Szkolnictwa Wyższego Eugenia Krassowska<sup>34</sup>.

Powyższe plany nie do końca zostały zrealizowane, jednak w Uniwersytecie Łódzkim w okresie trzyletniej kadencji rektora J. Chałasińskiego zlikwidowano następujące kierunki na Wydziale Humanistycznym: filozofię, wszystkie neofilologie, poza rusycystyką, archeologię, etnografię, socjologię (jak wiadomo rektor był socjologiem), filologię klasyczną i historię sztuki. Pozostały jedynie filologia polska, historia i filologia rosyjska, również zagrożona ze względów kadrowych. Ponadto, z dniem 1 stycznia 1950 r., wyłączono z Uniwersytetu wydziały medyczne, które utworzyły odrębną uczelnię Akademię Medyczną. Była to decyzja odgórna, która objęła wszystkie polskie uniwersyte-ty. Powyższe zmiany doprowadziły do poważnego kryzysu w naszej Uczelni. Okazało się bowiem, że ministerstwo poza likwidacją wielu kierunków studiów wprowadziło także sztywne limity przyjęć na studia<sup>35</sup>. W konsekwencji nastąpił gwałtowny spadek liczby studentów z 9770 w roku akademickim 1948/1949 do 2048 w roku akademickim 1952/1953<sup>36</sup>.

Kolejnym, niezwykle ważnym, problemem była sprawa odpływu wybitnych profesorów do Uniwersytetu Warszawskiego. Tak zwany *exodus* wielu uznanych uczonych rozpoczął się już w 1948 r., ale jego apogeum przypadło na okres kadencji rektora J. Chałasińskiego. Należy dodać, że w tym czasie w związku z odbudową Warszawy opuszczały Łódź (tymczasową stolicę) także instytucje rządowe i kulturalne. Jak pisał Tadeusz Chróścielewski, „Opuszczały miasto instytucje, zespoły, jednostki. W ciągu krótkiego czasu wyjechała do Warszawy połowa Łodzi artystycznej i in-

<sup>34</sup> B. Baranowski, K. Baranowski, *Trudne lata...*, s. 14–15; J. Nosko, *Rewolucja i inteligencja*, Łódź 1985, s. 107.

<sup>35</sup> A. Nadolski, *Zarys rozwoju Uniwersytetu Łódzkiego*, [w:] *Uniwersytet Łódzki 1945–1970*, red. A. Kłoskowska, Łódź 1970, s. 14.

<sup>36</sup> *Uniwersytet w liczbach*, [w:] *Uniwersytet Łódzki 1945–1970...*, s. 206, tab. 4, s. 207, tab. 5.

telektualnej”<sup>37</sup>. Wybitni uczeni przenosili się do Warszawy nie tylko dlatego, że byli potrzebni w uczelniach warszawskich uruchamianych wraz z odbudową stolicy, ale również dlatego, że większość z nich przed wojną pracowała w Uniwersytecie Warszawskim albo w Wolnej Wszechnicy. Wielu z nich otrzymało propozycje etatowe w instytutach powstałej z przekształcenia Polskiej Akademii Umiejętności – Polskiej Akademii Nauk, zorganizowanej na wzór Akademii Nauk ZSRR. Ponadto wyraźna degradacja Uniwersytetu Łódzkiego i zaliczenie Uczelni do grupy tzw. małych uniwersytetów nie stwarzały dla wielu wybitnych profesorów właściwych perspektyw rozwijania badań naukowych. Wśród licznych znakomych uczonych na przełomie lat czterdziestych i pięćdziesiątych Uniwersytet Łódzki opuścili, przenosząc się do Warszawy: z Wydziału Humanistycznego, a później z Wydziału Filozoficzno-Historycznego, były rektor, filozof i logik prof. Tadeusz Kotarbiński wraz z żoną, także filozofem, Janiną Kamińską-Kotarbińską, prof. Jan Legowicz, historyk filozofii średniowiecznej, socjologowie Maria i Stanisław Ossowsky, socjolog Nina Assorodobraj z mężem Witoldem Kulą – wybitnym historykiem gospodarczym i metodologiem; z Wydziału Filologicznego, językoznawca prof. Zdzisław Stieber, historyk literatury prof. Jan Zygmunt Jakubowski, anglista prof. Tadeusz Grzebieniowski; z Wydziału Biologii i Nauki o Ziemi prof. Jan Dembowski, prof. Włodzimierz Niemierko, prof. Jan Konorski; z Wydziału Matematyki, Fizyki i Chemii znany matematyk prof. Bogdan Bojarski. Wielu profesorów przenosiło się też do innych ośrodków uniwersyteckich: historyk starożytności prof. Józef Wolski do Krakowa, historyk XIX w., prof. Juliusz Willaume do Lublina, historyk i etnograf prof. Józef Burszta do Poznania, psycholog prof. Józef Pieter, który dojeżdżał do Łodzi z Katowic pozostał na Śląsku, teoretyk i historyk literatury Jan Trzynadłowski do Wrocławia, germanista prof. Zdzisław Żygulski także do Wrocławia. Odpływ kadry profesorskiej z naszej Uczelni, głównie do Warszawy, trwał także w latach późniejszych, nigdy jednak nie przybrał takich rozmiarów jak w okresie kadencji rektora J. Chałasińskiego<sup>38</sup>.

W związku z usunięciem w 1950 r. z Uniwersytetu Łódzkiego wydziałów medycznych, które utworzyły nową uczelnię Akademię Medyczną, w UŁ pozostały tylko trzy wydziały: Humanistyczny, Matematyczno-Przyrodniczy i Prawa. Na początku roku akademickiego 1951/1952 nastąpiły zmiany w strukturze wydziałów Uczelni, Wydział Humanistyczny został podzielony na trzy Wydziały: Filozoficzno-Społeczny, Historyczny i Filologiczny. Natomiast Wydział Matematyczno-Przyrod-

<sup>37</sup> *Tranzytem...*, red. T. Chróścielewski, Łódź 1964, s. 25; B. Baranowski, K. Baranowski, *Trudne lata...*, s. 11.

<sup>38</sup> *Ibidem*, s. 10–14.

niczy podzielono na dwa Wydziały: Biologii i Nauki o Ziemi oraz Matematyki, Fizyki i Chemii. Wraz z Wydziałem Prawa w roku akademickim 1951/1952 w Uniwersytecie Łódzkim ponownie czynnych było więc sześć wydziałów. Jednak w lutym 1952 r., Ministerstwo Oświaty wydało zarządzenie o połączeniu Wydziału Filozoficzno-Społecznego z Wydziałem Historycznym w jeden Wydział Filozoficzno-Historyczny<sup>39</sup>. Faktyczne połączenie obydwu wydziałów nastąpiło dopiero od nowego roku akademickiego 1952/1953.



**Fot. 5.** Prof. Józef Chałasiński z dr. Janem Lutyńskim w samochodzie przed budynkiem przy ul. Uniwersyteckiej 3 (lata 50. XX w.). Ze zbiorów Archiwum UŁ Spuścizna i fot. Wacława Piotrowskiego

W okresie kadencji rektora J. Chałasińskiego funkcje prorektorów pełnili: w roku akademickim 1949/1950 prof. J. Jakubowski (do 31 grudnia 1949 r.). W roku akademickim 1950/1951 prof. Józef Litwin – prawnik, specjalista w zakresie prawa administracyjnego. Natomiast od roku akademickiego 1951/1952 byli dwaj prorektorzy, wspomniany już prof. J. Litwin i prof. Bernard Zabłocki, wybitny bakteriolog<sup>40</sup>.

<sup>39</sup> „Monitor Polski”, 3 marca 1952 r., nr A-18, poz. 221.

<sup>40</sup> *Skład osobowy i spis wykładów na rok akademicki 1949/1950*, Łódź 1950, s. 3; *Skład osobowy i spis wykładów na rok akademicki 1950/1951*, Łódź 1951, s. 3; *Skład osobowy i spis wykładów na rok akademicki 1951/1952*, Łódź 1952, s. 3; B. Baranowski, K. Baranowski, *Trudne lata...*, s. 35–36.



W latach 1949–1952 w związku z odłączeniem wydziałów medycznych, jak również wspomnianym wyżej *exodusem* części profesury do Warszawy, kadra naukowo-dydaktyczna Uniwersytetu Łódzkiego zmniejszyła się z 625 do 333 osób, w tym liczba profesorów zwyczajnych z 37 do 19, profesorów nadzwyczajnych z 53 do 31, docentów z 19 do 8. Zwiększyła się jedynie liczba zastępców profesorów (często były nimi osoby z magisterium lub z doktoratem) i wykładowców z 20 do 28. Natomiast zdecydowanie spadła liczba adiunktów z 74 do 46 oraz asystentów i starszych asystentów z 364 do 158<sup>41</sup>.

W omawianych latach Uniwersytet Łódzki przeżywał nadal poważne kłopoty lokalowe. W 1950 r., w związku z przeniesieniem z Łodzi do Olsztyna Wyższej Szkoły Gospodarstwa Wiejskiego, pozyskano dla naszej Uczelni budynek przy ul. Nowotki 18 (obecnie Pomorska 18, jak wiadomo przed wojną nieruchomość ta była własnością Gminy Żydowskiej w Łodzi), w którym ulokowano katedry wydziału Matematyczno-Przyrodniczego, a po jego podziale Wydziału BNZ. Kolejną nieruchomością, którą otrzymał Uniwersytet Łódzki na początku lat pięćdziesiątych XX wieku, był budynek przy ul. Buczka 27a (obecnie A. Kamińskiego), w którym umieszczono katedry Instytutu Historycznego, który poprzednio zajmował I piętro budynku przy ul. Lindleya 3/5. W budynku przy ul. Buczka 27a przejściowo znajdowała się na trzecim piętrze również aula uniwersytecka oraz, na drugim piętrze, Katedra Podstaw Marksizmu-Leninizmu, natomiast w latach późniejszych Katedra Filozofii. Palącą sprawą dla właściwego funkcjonowania Uniwersytetu był w tym czasie problem odpowiedniego lokalu dla Biblioteki Uniwersyteckiej. Mimo zdecydowanych zabiegów rektora J. Chałasińskiego, a także przedstawienia przezeń odpowiedniego projektu, ministerstwo do końca 1952 r. nie wyraziło zgody na sfinansowanie tej inwestycji<sup>42</sup>.

Generalna ocena kadencji rektora J. Chałasińskiego nie może być pozytywna. Uniwersytet Łódzki w tym czasie z uczelni szybko rozwijającej się w latach 1945–1949, stał się jednym z trzech tzw. małych uniwersytetów, obok Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Z kolei po odłączeniu w 1950 r. wydziałów medycznych i utworzeniu oddzielnej Akademii Medycznej stracił również swoją pierwszoplanową pozycję w Łodzi. Ówczesne władze administracyjne oraz polityczne naszego miasta niezbyt przychylnie traktowały potrzeby Uniwersytetu Łódzkiego. Znalazło to m.in. wyraz przy okazji starań o nowe lokale dla uczelni oraz dla jej profesorów. Okazało się bowiem, że chętnie przydzielano budynki na potrzeby Politechniki

<sup>41</sup> *Ibidem*, s. 41, tab. 1.

<sup>42</sup> *Ibidem*, s. 148.

i Akademii Medycznej, w tym również lokale mieszkalne dla ich pracowników, natomiast przydziały te na rzecz naszej uczelni były zdecydowanie mniejsze. Tymczasem rektor J. Chałasiński, mimo różnego rodzaju niepowodzeń w kontaktach z władzami miasta, często używał określenia, że UŁ jest dzieckiem robotniczej Łodzi. Ten bezkrytyczny stosunek rektora do władz był ostro krytykowany w środowisku Uczelni. Jesienią 1950 r., jak wspominał prof. B. Baranowski, w kilku budynkach Uniwersytetu anonimowo naklejone zostały kopie karykatury rektora J. Chałasińskiego, który stał przed gmachem Urzędu Miasta trzymając na rękach niemowlę. To na beciku miało umieszczony napis: „Uniwersytet Łódzki – niekochane dziecko robotniczej Łodzi”. Z okna urzędu na pierwszym piętrze wychylał się urzędnik, który wołał: „To nie moje dziecko. Nie udowodnicie mi ojcostwa”<sup>43</sup>. Te nie najlepsze stosunki z władzami Łodzi (które zdaniem autora przetrwały z niewielkimi przerwami do naszych czasów), jak również z Ministerstwem Szkolnictwa Wyższego decydowały o wyraźnym regresie w rozwoju Uniwersytetu Łódzkiego w latach 1949–1952.

#### 4. Zahamowanie procesu degradacji Uniwersytetu Łódzkiego w latach 1953–1956

W nowym roku akademickim 1952/1953 na stanowisko rektora UŁ został powołany przez ministerstwo prof. nadzwyczajny Jan Szczepański – bardzo zdolny młody socjolog. W odróżnieniu od swego poprzednika mniej energiczny, ale jednocześnie dość skuteczny w pracy na rzecz naszej Uczelni. Rektor J. Szczepański unikał górnolotnych wypowiedzi o „socialistycznym uniwersytecie robotniczej Łodzi”, dzięki czemu zdecydowanie poprawił stosunki z władzami łódzkimi oraz z ministerstwem. Potrafił po wielu staraniach, w 1955 r., uzyskać tytuł inwestycyjny na budowę nowoczesnej biblioteki, a w czasie jego czteroletniej kadencji wybudowano także dwa akademiki na osiedlu przy ul. Bystrzyckiej (DS II i DS III). W wyniku zarządzenia Rady Ministrów z dnia 18 czerwca 1956 r., Państwowa Wyższa Szkoła Pedagogiczna (funkcjonująca w naszym mieście od 1946 r.) została włączona do Uniwersytetu Łódzkiego<sup>44</sup>. Powyższa decyzja miała istotny wpływ na zwiększenie ogólnej liczby pracowników naukowo-dydaktycznych w UŁ z 328 w roku akademickim 1952/1953 do 487 w roku akademickim 1956/1957. Liczba profesorów zwyczajnych wzrosła w tym czasie z 19 do 23, profesorów nadzwyczajnych z 29 do 33,

<sup>43</sup> *Ibidem*, s. 18.

<sup>44</sup> Archiwum Uniwersytetu Łódzkiego [dalej: AUŁ], Akta kategorii A, Zarządzenie w sprawie włączenia WSP do UŁ; T. Jałmużna, *Z dziejów akademickiej Łodzi. Wyższa Szkoła Pedagogiczna 1946–1956*, Łódź 1996, s. 116; AUŁ, Posiedzenia senatu, sygn. 1912, k. 39.

docentów z 5 do 34, zastępców profesora i wykładowców z 31 do 40, adiunktów z 50 do 80, asystentów i starszych asystentów ze 137 do 182. Oczywiście liczba pracowników w poszczególnych grupach rosła w tym czasie nie tylko w wyniku włączenia kadry WSP (jak bowiem wiadomo znaczna grupa profesorów, docentów i adiunktów pracowała jednocześnie w UŁ i w WSP), ale również w rezultacie awansów naukowych<sup>45</sup>.

Niestety nie powiodły się próby rektora J. Szczepańskiego przywrócenia naboru na kierunki, które zostały zlikwidowane za kadencji rektora J. Chałasińskiego. Dlatego też w latach 1952/1953 – 1955/1956 liczba studentów studiów dziennych zmniejszyła się z 2048 do 1523. Jednak od roku akademickiego 1953/1954 udało się uruchomić w naszej uczelni studia zaoczne i eksternistyczne, na których studiowało kilkaset osób. Łącznie na studiach dziennych, zaocznych i eksternistycznych w roku akademickim 1955/1956 studiowało 1886 osób. Natomiast w następnym roku akademickim 1956/1957, po włączeniu WSP, liczba studentów na wyżej wymienionych rodzajach studiów wzrosła do 3638<sup>46</sup>.

Pisząc o problemach kadrowych Uniwersytetu Łódzkiego w latach 1952–1956, należy pamiętać, że w tym czasie obowiązywała *Ustawa z dnia 15 grudnia 1951 r. o szkolnictwie wyższym i o pracownikach nauki*, która wprowadzała zamiast doktoratu tzw. kandydaturę nauki (na wzór radziecki) oraz likwidowała habilitację. W związku z tą zmianą, przy staraniach o stopień docenta nie wymagano habilitacji, wystarczył dawny doktorat lub kandydatura nauk. Na stanowisko samodzielnego pracownika, docenta lub profesora powoływały odpowiednie gremia w Ministerstwie Szkolnictwa Wyższego<sup>47</sup>. W Uniwersytecie Łódzkim dwie ostatnie habilitacje na Wydziale Filologicznym, wybitnego językoznawcy Karola Dejny, oraz na Wydziale BNZ, dr. Piotra Wierzchowskiego, odbyły się w 1952 r.<sup>48</sup> Nowa ustawa umożliwiała tym spośród adiunktów z doktoratem lub zastępców profesora z doktoratem bądź kandydaturą nauk, którzy prezentowali znaczny dorobek naukowy, awans na stopień docenta (wtedy był to stopień, a nie stanowisko). Zdarzało się jednak, że nie decydował dorobek naukowy, a raczej zaangażowanie polityczne wystarczające, aby uzyskać po czterech miesiącach od zatwierdzenia kandydatury nauk awans na docenta<sup>49</sup>.

W kadencji rektora J. Szczepańskiego funkcje prorektorów pełnili: prof. Józef Litwin z Wydziału Prawa w latach 1952–1955, prof. Bernard Zabłocki z BNZ w latach 1952–1956 oraz prof. Adam Szpunar – wybitny

<sup>45</sup> *Uniwersytet w liczbach...*, s. 213, tab. 14.

<sup>46</sup> *Ibidem*, s. 204–205, tab. 2 i 3.

<sup>47</sup> „Dziennik Ustaw PRL” 1952, nr 6; nr 49; nr 53.

<sup>48</sup> B. Baranowski, K. Baranowski, *Trudne lata...*, s. 103.

<sup>49</sup> AUŁ, akta osobowe docenta Pawła Korca, sygn. 4118, karta [dalej: k.] 19, k. 74.

prawnik cywilista w roku akademickim 1955/1956, który okazał się wyjątkowo zdolnym organizatorem życia naukowego<sup>50</sup>.

Poważne zmiany w życiu politycznym naszego kraju w 1956 r., w wyniku tzw. odwilży popaździernikowej, doprowadziły także do pozytywnych zmian w nauce i szkolnictwie wyższym. Ważnym wydarzeniem była częściowa zmiana *Ustawy o szkolnictwie wyższym* z 15 grudnia 1951 r. Zmiana ta przywracała częściową autonomię uczelni wyższych, głównie w kwestii wyboru władz rektorskich oraz dziekańskich. Zmieniono art. 19, którego brzmienie w ustawie z 1951 r. było następujące: „Rektora powołuje się spośród profesorów lub docentów na okres trzech lat”, wprowadzając art. 19a, następującej treści: pkt 1: „Rektora wybiera senat” oraz pkt 2: „Statut szkoły może postanowić, że rektora wybierze zebranie wyborcze wszystkich samodzielnych pracowników nauki i osób pełniących ich obowiązki albo wybranych w tym celu przedstawicieli rad wydziałów”. Wprowadzono również art. 19e pkt 1, który wprowadzał wybory dziekanów: „Dziekana wybiera rada wydziału na okres 2 lat spośród samodzielnych pracowników nauki”<sup>51</sup>.

Wybory rektora w Uniwersytecie Łódzkim odbyły się 30 października 1956 r. na posiedzeniu senatu. Otwierając obrady rektor J. Szczepański podkreślił doniosłość posiedzenia, na którym, zgodnie z przepisami znolizowanej ustawy, senat po raz pierwszy od kilku lat w głosowaniu tajnym może wybrać nowego rektora. W głosowaniu uczestniczyło 13 osób, pierwszego kandydata, którym był dotychczasowy rektor J. Szczepański, zgłosił dziekan Wydziału Filozoficzno-Historycznego prof. S. Zajączkowski. W głosowaniu tajnym prof. J. Szczepański uzyskał 12 głosów przy jednym wstrzymującym, który zapewne oddał sam kandydat. Po wyborze rektor J. Szczepański podziękował za zaufanie, ale ze względu na „powody osobiste” stanowiska nie przyjął. Natomiast sam wysunął kandydaturę prorektora prof. Adama Szpunara, a z sali zgłoszono kolejnego kandydata, którym został prof. Antoni Dmochowski, dziekan Wydziału BNZ, wybitny biolog. W głosowaniu tajnym prof. A. Szpunar uzyskał 11 głosów, prof. A. Dmochowski jeden głos, jedna osoba się wstrzymała<sup>52</sup>.

## 5. Odbudowa pozycji naukowej i dydaktycznej Uniwersytetu Łódzkiego w latach 1956–1962

Nowy rektor prof. Adam Szpunar pochodził z Krakowa, gdzie w 1935 r. uzyskał doktorat na Uniwersytecie Jagiellońskim, a po wojnie, w 1945 r., habilitował się, również na tej uczelni. Pracę w Uniwersytecie

<sup>50</sup> B. Baranowski, K. Baranowski, *Trudne lata...*, s. 26.

<sup>51</sup> „Dziennik Ustaw PRL” 1956, nr 41; nr 45.

<sup>52</sup> AUŁ, Posiedzenia senatu, sygn. 1913, k. 1–4.

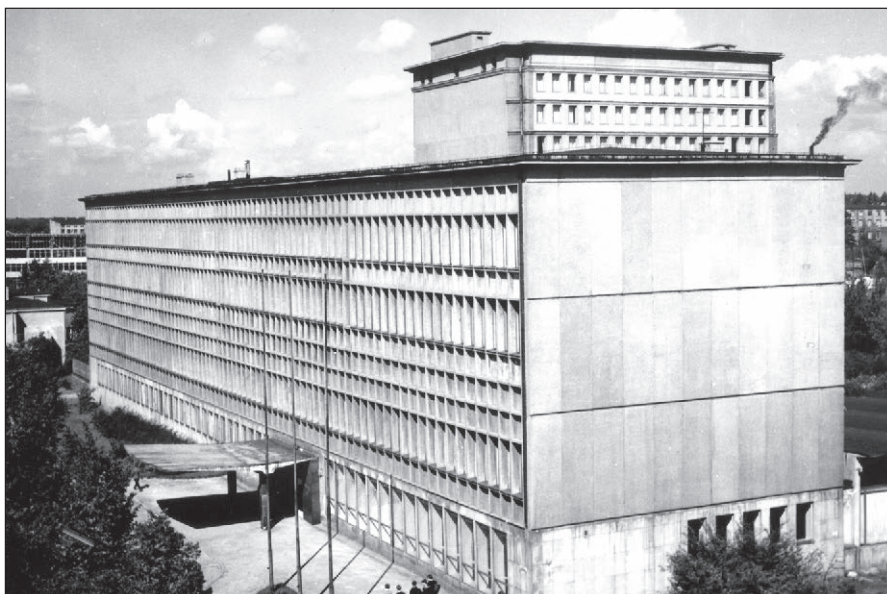
Łódzkim rozpoczął w 1949 r. na stanowisku profesora nadzwyczajnego, w latach 1950–1953 był dziekanem Wydziału Prawa, a w latach 1955–1956 prorektorem naszej Uczelni. Zostając rektorem UŁ po głębokim kryzysie uczelni w latach 1949–1956, rektor A. Szpunar w okresie kolejnych dwóch kadencji 1956–1959 oraz 1959–1962 potrafił przywrócić znaczenie Uczelni jako ważnej placówki dydaktycznej, a przede wszystkim badawczej. Już w pierwszej kadencji od roku akademickiego 1957/1958 uruchomiono pięcioletnie studia magisterskie na niektórych kierunkach, które zlikwidowano lub ograniczono do tzw. 3-letnich studiów zawodowych w czasie kadencji rektora J. Chałasińskiego. Były to następujące kierunki: archeologia, etnografia i socjologia na Wydziale Filozoficzno-Historycznym oraz polonistyka i anglistyka na Wydziale Filologicznym. Z kolei od roku akademickiego 1960/1961 na Wydziale Filologicznym uruchomiono ponownie filologię klasyczną<sup>53</sup>. Ważnym wydarzeniem w historii Uniwersytetu Łódzkiego było powołanie przez Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców w roku akademickim 1957/1958. Była to w tamtym czasie jedyna taka placówka w Polsce. Kształcenie studentów z Korei Północnej, Chin i Wietnamu odbywało się w naszej Uczelni już od 1952 r., w ramach tzw. Studium Przygotowawczego. Powstałe w 1957 r. Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców miało za zadanie przygotować w zakresie znajomości języka polskiego w czasie rocznego kursu wszystkich cudzoziemców przyjeżdżających na studia do naszego kraju<sup>54</sup>.

Lata 1956–1962 były okresem najpoważniejszych inwestycji w dotychczasowej historii Uniwersytetu Łódzkiego. Przede wszystkim w 1960 r., oddano do użytku nowoczesną na owe czasy Bibliotekę Uniwersytecką przy ul. Matejki 34. Gmach ten, o powierzchni użytkowej 12 950 m<sup>2</sup>, był budowany w latach 1955–1960. Kolejny obiekt to budynek Katedry Mikrobiologii, który został rozbudowany w latach 1959–1960. W latach 1958–1962 powstał z kolei dom mieszkalny dla pracowników Uniwersytetu Łódzkiego i Politechniki Łódzkiej przy ul. Wierzbowej. Przy udziale Uniwersytetu Łódzkiego w latach 1957–1959 zbudowano stadion sportowy AZS-u przy ul. Styrskiej 22 (później Lumumby). W 1962 r. rozpoczęto budowę gmachu Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców o powierzchni 6690 m<sup>2</sup> przy ul. Kopcińskiego 16/18<sup>55</sup>.

<sup>53</sup> J. Kita, S. Pytlas, *Uniwersytet Łódzki w latach 1945–1995*, Łódź 1996, s. 127.

<sup>54</sup> W. Dembowski, *Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców przy Uniwersytecie Łódzkim*, [w:] *Uniwersytet Łódzki 1945–1970*, red. A. Kłoskowska, Łódź 1970, s. 197.

<sup>55</sup> 35 lat działalności Zarządu Inwestycji Szkół Wyższych w łódzkim ośrodku akademickim..., s. 6–7.



**Fot. 6.** Nowy gmach Biblioteki UŁ (1960 r.). Ze zbiorów Archiwum UŁ  
Fot. Janiśław Baranowski



**Fot. 7.** Nadanie doktoratu *h.c.* prof. Tadeuszowi Kotarbińskiemu. Obok Kotarbińskiego prof. Adam Szpunar, rektor UŁ i prof. Stanisław Franciszek Zajączkowski, dziekan Wydziału Filozoficzno-Historycznego (1957 r.). Ze zbiorów Archiwum UŁ

W okresie dwu kadencji rektora A. Szpunara, w latach 1956–1962, ogólna liczba nauczycieli akademickich zwiększyła się z 487 do 602. Niestety nastąpił spadek liczby profesorów zwyczajnych z 23 do 19, a także profesorów nadzwyczajnych z 33 do 24. Odnotowano natomiast wzrost liczby docentów z 34 do 58. Pozytywnym zjawiskiem był spadek liczby zastępców profesora i wykładowców z 40 do 37. Znacznie zwiększyła się liczba adiunktów – z 80 do 93 oraz asystentów i starszych asystentów – ze 182 do 225. Wraz ze wzrostem liczby pracowników naukowo-dydaktycznych w latach 1956–1962 rosła również liczba studentów. Na wszystkich rodzajach studiów (dzienne, zaoczne, wieczorowe i eksternistyczne) liczba studiujących w tym czasie zwiększyła się z 3638 do 6031 osób<sup>56</sup>.

W czasie pierwszej kadencji rektora A. Szpunara funkcje prorektorów pełnili prof. B. Zabłocki – mikrobiolog, prof. Karol Dejna – językoznawca oraz prof. Hieronim Urban – fizyk (były rektor włączonej do UŁ w 1956 r. Wyższej Szkoły Pedagogicznej). Natomiast podczas drugiej kadencji, w latach 1959–1962, prorektorami byli: prof. Stefan Hrabec – filolog, językoznawca, wspomniany już prof. B. Zabłocki, prof. Aleksander Zawadzki – fizyk (krótko, od października 1960 do lipca 1961 r.) oraz prof. Edward Rosset – demograf (1961–1962). Ważną zmianą, której dokonał w Uniwersytecie Łódzkim rektor A. Szpunar, było wprowadzenie ceremoniału akademickiego (togi i insygnia)<sup>57</sup>.

38



Fot. 8. Inauguracja roku akademickiego (druga połowa lat 50. XX w.)  
Ze zbiorów Archiwum UŁ

<sup>56</sup> *Uniwersytet Łódzki w liczbach...*, s. 204–205, tab. 2 i 3; s. 213, tab. 14.

<sup>57</sup> W. Puś, *Dzieje Uniwersytetu Łódzkiego. Subiektywny przegląd*, „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego”, wydanie specjalne, 2005, s. 5; J. Kita, S. Pytlas, *Uniwersytet Łódzki 1945–1995...*, s. 29.

W 1961 r. nastąpiło dalsze wzmocnienie Uczelni poprzez włączenie do UŁ Wyższej Szkoły Ekonomicznej i stworzenie nowej, szóstej jednostki – Wydziału Ekonomicznego. Jednocześnie Uniwersytet Łódzki wraz z nowym wydziałem uzyskał budynki przy ul. Armii Ludowej 3/5 (obecnie ul. POW)<sup>58</sup>.

W czasie obydwu kadencji rektora A. Szpunara nastąpiło wyraźne odrodzenie Uniwersytetu Łódzkiego. W niepamięć odeszły obawy naszego środowiska uniwersyteckiego z lat 1949–1953, kiedy rozpowszechniane były informacje o likwidacji Uczelni albo o zamknięciu wydziałów humanistycznych Filozoficzno-Historycznego i Filologicznego i ewentualnym ich przeniesieniu do Uniwersytetu M. Kopernika w Toruniu. Rektor A. Szpunar był osobą niezwykle konkretną, zręczną i konsekwentną. Cieszył się dużym uznaniem w środowisku uniwersyteckim, u władz miejskich oraz w ministerstwie. Warto przy okazji wspomnieć pewien epizod o charakterze politycznym, z którego nasze środowisko wyszło obronną ręką właśnie dzięki postawie rektora A. Szpunara. Otóż na początku pierwszej kadencji, najprawdopodobniej w końcu 1956 lub na początku 1957 r., rektor w czasie wizyty w Ministerstwie Szkolnictwa Wyższego w Warszawie otrzymał propozycję nadania naszej Uczelni imienia Juliana Marchlewskiego lub Juliana Tuwima. Propozycja ta wydawała się nie do odrzucenia, biorąc pod uwagę fakt nadania w nieodległym czasie imienia Bolesława Bieruta Uniwersytetowi Wrocławskiemu. Rektor A. Szpunar był zdecydowanie przeciwny tej propozycji, jednak musiał przygotować odpowiednią argumentację aby uzasadnić, że nazwa Uniwersytet Łódzki nie wymaga dodatkowego imienia. W tym celu, nie upowszechniając tego trudnego problemu w środowisku uniwersyteckim, spotkał się z ówczesnym I sekretarzem POP PZPR naszej Uczelni, którym wtedy był mgr Stefan Banasiak – historyk (w latach późniejszych znany profesor Wydziału Filozoficzno-Historycznego, wieloletni dyrektor Instytutu Historii od 1970 do 1978 r.), z którym przygotowali następujące uzasadnienie poglądu, iż dotychczasowa nazwa Uniwersytet Łódzki nie powinna ulec zmianie. Otóż, jak wiadomo, w 1955 r. w Polsce, w tym przede wszystkim w Łodzi, uroczystie obchodzono 50. rocznicę wydarzeń rewolucyjnych 1905–1907 w Królestwie Polskim, ukazało się wiele publikacji, w których m.in. podnoszono fakt, że po walkach czerwcowych w Łodzi w 1905 r., przywódca rosyjskich bolszewików Włodzimierz Lenin stwierdził: „proletariat łódzki dał przykład wyższych form walki (walki zbrojnej) klasie robotniczej Rosji”. Rektor A. Szpunar w rozmowach w ministerstwie oraz z władzami politycznymi w Łodzi uzasadniał, że w związku z wyżej przytoczoną wypowiedzią „wodza” rewolucji rosyjskiej, nazwa *Uniwersytet Łódzki* jest

<sup>58</sup> *Ibidem*, s. 22.



jak najbardziej właściwa, ma bowiem również odpowiednią wymowę polityczną. Argumentacja ta okazała się przekonująca dla urzędników ministerstwa oraz łódzkich władz partyjnych. Można było odetchnąć z ulgą, nazwa Uczelni pozostała niezmieniona<sup>59</sup>.

## 6. Zahamowanie procesu rozbudowy Uczelni

Wiosną 1962 r. odbyły się kolejne wybory rektora, zgodnie z obowiązującą ustawą z 1958 r. rektora wybierał senat. Kandydatem był prof. Stefan Hrabec, jeden z prorektorów w kadencji 1959–1962. Profesor S. Hrabec był wybitnym językoznawcą, który ukończył studia i obronił pracę doktorską jeszcze przed wojną w Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie. Pracował w tej uczelni także w czasie okupacji sowieckiej, w latach 1939–1941. W latach 1946–1952 pracował w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, najpierw jako adiunkt w Katedrze Języka Polskiego, a następnie jako zastępca profesora w Katedrze Filologii Słowiańskiej. Rok po habilitacji w 1951 r. – w Uniwersytecie Jagiellońskim – przeniósł się do Łodzi. W naszej Uczelni kierował Katedrą Języka Polskiego, był dziekanem Wydziału Filologicznego w latach 1954–1959. W Uniwersytecie Łódzkim należał do niezwykle aktywnych działaczy PZPR (m.in. członek egzekutywy POP) oraz Związku Nauczycielstwa Polskiego (przewodniczący Rady Zakładowej)<sup>60</sup>. Profesor S. Hrabec został wybrany zdecydowaną większością głosów członków senatu UŁ na kadencję 1962–1965. Warto dodać, że od 1945 r. był on pierwszym rektorem naszej Uczelni, który był członkiem PZPR. Prorektorami wybrani zostali: prof. E. Rosset, prof. Józef Stanisław Piątowski – prawnik, prof. Witold Janowski – matematyk oraz wieloletni już prorektor prof. B. Zabłocki, znany mikrobiolog<sup>61</sup>.

W latach 1962–1965, kiedy Uniwersytetem Łódzkim kierował rektor S. Hrabec, wzrosła liczba nauczycieli akademickich z 602 do 724, w tym zwiększyło się grono profesorów zwyczajnych z 19 do 26, profesorów nadzwyczajnych z 24 do 25, zdecydowanie wzrosła liczba docentów (po habilitacji) z 58 do 67, liczba wykładowców i zastępców profesora pozostała niezmieniona (37 osób), natomiast znacznie zwiększyła się liczba adiunktów (wyłącznie po doktoracie) z 93 do 158, liczba asystentów i starszych asystentów nie zmieniła się i wynosiła 201 osób. Rosła również

<sup>59</sup> Informacja od rektora prof. A. Szpunara z 1998 r.; informacja od prof. S. Banasiaka z 1999 r. oraz z 2014 r.

<sup>60</sup> J. Kita, S. Pytlaś, *W służbie nauki. Profesorowie Uniwersytetu Łódzkiego w latach 1945–2004. Pro memoria*, Łódź 2005, s. 131–132; A KŁ PZPR, sygn. 34/IV/57; J. Nosko, *Rewolucja...*, s. 233.

<sup>61</sup> AUŁ, Posiedzenia senatu, sygn. 1320, k. 3.

liczba studentów na wszystkich trybach studiów (dzienne, zaoczne, wieczorowe i eksternistyczne) z 6301 w roku akademickim 1962/1963 do 8194 w roku akademickim 1965/1966<sup>62</sup>.

W trakcie kadencji rektora S. Hrabca nastąpiło wyraźne zahamowanie rozbudowy Uniwersytetu Łódzkiego. Dokończono jedynie budowę Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców przy ul. Kopcińskiego 16/18 oddając tę inwestycję do użytku w 1963 r. Ponadto Zarząd Inwestycji Szkół Wyższych w latach 1963–1964 zbudował blok mieszkalny dla pracowników szkół wyższych w Łodzi przy ul. Narutowicza 85<sup>63</sup>. W porównaniu z okresem kierowania Uczelnią przez rektora A. Szpunara, podczas kadencji rektora S. Hrabca nastąpił jednak zdecydowany regres procesu rozbudowy Uniwersytetu Łódzkiego. Mimo wzrostu liczby studentów oraz pracowników naukowo-dydaktycznych nie udało się rektorowi S. Hrabcowi przekonać ministerstwa, jak również władz miejskich w Łodzi do niezbędnych inwestycji (nowych budynków dydaktycznych czy domów studenckich). Mimo że rektor S. Hrabec należał do bardzo aktywnych działaczy PZPR, to ze strony władz Komitetu Łódzkiego PZPR nie uzyskał poparcia niezbędnego do zaspokojenia potrzeb inwestycyjnych UŁ. Tymczasem w tym okresie dla Politechniki Łódzkiej zbudowano dwa domy studenckie, halę cukiernictwa, pawilon Instytutu Chemii Radiacyjnej, pawilon garbarski oraz rozpoczęto budowę gmachu Wydziału Mechanicznego i Elektrycznego<sup>64</sup>. Warto przy tej okazji odwołać się do posiedzenia senatu UŁ w październiku 1964 r. Otóż w dyskusji na temat rozbudowy naszej Uczelni głos zabrał ówczesny dziekan Wydziału Prawa prof. Jerzy Wróblewski, który stwierdził, że w okresie mijającego 20-lecia PRL Uniwersytet Łódzki był „chronicznie niedoinwestowany”, natomiast w tym czasie w Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie wybudowano 30 nowych gmachów<sup>65</sup>. Rektor S. Hrabec był negatywnie oceniany przez środowisko uniwersyteckie, zarzucano mu zwłaszcza zbytnią uległość wobec władz politycznych<sup>66</sup>.

## 7. Zdecydowany postęp w rozbudowie Uczelni w latach 1965–1968

W dniu 31 maja 1965 r., na posiedzeniu senatu UŁ odbyły się wybory nowego rektora. Ówczesny rektor S. Hrabec zgłosił kandydaturę prorektora prof. Józefa St. Piątowskiego, natomiast dziekan Wydziału Filologicznego doc. Witold Śmiech przedstawił kandydaturę dotychczasowego rektora

<sup>62</sup> *Uniwersytet Łódzki w liczbach...*, s. 206–207, tab. 4 i 5, s. 212–213, tab. 13 i 14.

<sup>63</sup> *35 lat działalności Zarządu Inwestycji...*, s. 7.

<sup>64</sup> *Ibidem*, s. 7–8.

<sup>65</sup> AUŁ, Biuro Rektoratu, sygn. 1918, k. 17–18.

<sup>66</sup> AUŁ, Wywiady i wspomnienia z 1993 r., sygn. 62.

ra prof. S. Hrabca, który pełnił tę funkcję pierwszą kadencję. Jednak prof. S. Hrabec poprosił o wycofanie jego kandydatury motywując swoją prośbę złym stanem zdrowia. W głosowaniu nad kandydaturą prof. J. St. Piątowskiego wzięło udział 20 osób, za głosowało 17, a trzy głosy były nieważne (oddano „białe kartki”). Na stanowiska trzech prorektorów rektor elekt zaproponował następujące osoby: prof. Witolda Janowskiego – matematyka, prof. Andrzeja Nadolskiego – archeologa i historyka wojskowości oraz prof. Jerzego Wróblewskiego – prawnika, specjalistę w zakresie teorii prawa. W głosowaniu kandydaci na prorektorów uzyskali następującą liczbę głosów (głosowało 20 osób): prof. A. Nadolski 18 głosów „tak”, prof. J. Wróblewski 17 głosów „tak”, prof. W. Janowski 15 głosów „tak”<sup>67</sup>.

Rektor J. St. Piątowski był prawnikiem, specjalistą w zakresie prawa cywilnego. Studia ukończył w 1938 r. w Uniwersytecie Warszawskim. Po wojnie został zatrudniony w Uniwersytecie Łódzkim, gdzie w 1951 r. uzyskał doktorat, w 1955 r. docenturę, a w 1962 r. tytuł profesora nadzwyczajnego. W latach 1955–1957 był prodziekanem, a następnie przez dwie kadencje 1957–1962 dziekanem Wydziału Prawa. W latach 1962–1965 pełnił funkcję prorektora do spraw dydaktycznych. Był do 1948 r. członkiem PPS, a następnie PZPR<sup>68</sup>.

42



**Fot. 9.** Inauguracja roku akademickiego 1966/1967. Prof. Stanisław Piątowski, rektor UŁ  
Ze zbiorów Archiwum UŁ

<sup>67</sup> AUŁ, Biuro Rektoratu, sygn. 1918, k. 71–73.

<sup>68</sup> J. Kita, S. Pytlas, *W służbie nauki...*, s. 327–329.

W kadencji rektora J. St. Piątowskiego nastąpił znaczny rozwój kadrowy Uczelni. Liczba pracowników naukowo-dydaktycznych w latach 1965–1968 zwiększyła się z 724 do 1047, w tym liczba profesorów zwyczajnych obniżyła się z 26 do 24, profesorów nadzwyczajnych wzrosła z 25 do 30, docentów z 67 do 108 (w tej liczbie znaleźli się również tzw. docenci marcowi), wykładowców z 37 do 56, adiunktów ze 158 do 175 oraz asystentów i starszych asystentów z 201 do 385. Wraz ze wzrostem liczby nauczycieli akademickich rosła liczba studentów – z 7408 w roku akademickim 1964/1965 (wszystkie tryby studiów: dzienne, zaoczne, wieczorowe i eksternistyczne) do 9698 w roku akademickim 1967/1968<sup>69</sup>.



**Fot. 10.** Odczytanie Aktu erekcyjnego przy budowie nowego pawilonu  
Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego UŁ  
Ze zbiorów Archiwum UŁ  
Fot. W. Kraska

<sup>69</sup> *Uniwersytet Łódzki w liczbach...*, s. 206–207, tab. 4 i 5; s. 212–213, tab. 13 i 14.

Mimo ciągnących się kłopotów inwestycyjnych, o czym dyskutowano w latach 1965–1968 na kolejnych posiedzeniach senatu UŁ, rektor J. St. Piątowski mógł odnotować znaczne sukcesy w tej sferze funkcjonowania uczelni. W latach 1965–1967 wybudowano gmach biologii o powierzchni użytkowej 9813 m<sup>2</sup>, w latach 1965–1966 na osiedlu studenckim przy ul. Lumumby dwa domy akademickie – nr VII o powierzchni 3219 m<sup>2</sup> i nr VIII o powierzchni 3219 m<sup>2</sup>, w latach 1965–1967 rozbudowano (nowe skrzydło) gmach Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego o powierzchni 6645 m<sup>2</sup> przy ul. Rewolucji 1905 r., w latach 1967–1968 wybudowano kolejny akademik, nr V, o powierzchni 3219 m<sup>2</sup>, w latach 1966–1967 pawilony usługowe na osiedlu studenckim przy ul. Lumumby o powierzchni 710 m<sup>2</sup>. W 1967 r. rozpoczęto budowę stołówki studenckiej na osiedlu przy ul. Lumumby. W latach 1966–1970 planowano wybudowanie gmachów fizyki, chemii, matematyki i geografii<sup>70</sup>.



Fot. 11. Nowa stołówka na osiedlu akademickim (ok. 1965 r.)  
Ze zbiorów Archiwum UŁ. Fot. W. Kraska

Kolejnym sukcesem rektora J. St. Piątowskiego było ponowne uruchomienie studiów na niektórych kierunkach zlikwidowanych na początku lat pięćdziesiątych. Były to rusycystyka – w roku akademickim 1966/1967 oraz filozofia od roku akademickiego 1967/1968 (były to studia dla słuchaczy już studiujących na innych kierunkach UŁ). Uruchomiono w tym czasie także nowe kierunki studiów oraz specjalności, a mianowicie:

<sup>70</sup> AUŁ, Biuro Rektoratu, sygn. 1922, k. 1–6; 35 lat działalności Zarządu Inwestycji Szkół Wyższych..., s. 8–10.

na BNZ biochemię, mikrobiologię i botanikę; na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym socjologię pracy, ekonomikę przemysłu, ekonomikę handlu wewnętrznego, ekonomikę budownictwa oraz ekonometrię<sup>71</sup>.

Niestety w 1968 r., po strajkach studenckich, do których doszło w marcu, rektor J. St. Piątowski został przez władze PZPR oskarżony o niewłaściwą postawę i w kwietniu tegoż roku usunięty (pod naciskiem Komitetu Uczelnianego i Komitetu Łódzkiego PZPR) z partii. W owym czasie było to równoznaczne z odejściem z pracy w Uniwersytecie Łódzkim. W kwietniu 1968 r., prof. J. St. Piątowski zrezygnował z funkcji rektora i rozpoczął starania o przeniesienie do Instytutu Nauk Prawnych PAN w Warszawie, gdzie został zatrudniony od 1 stycznia 1970 r.<sup>72</sup>

## 8. Problemy kadrowe w kierowaniu Uczelnią w latach 1968–1969

Po odejściu rektora J. St. Piątowskiego, ówczesny minister oświaty i szkolnictwa wyższego Henryk Jabłoński w dniu 16 kwietnia 1968 r., powołał jako pełniącego obowiązki rektora UŁ jednego z prorektorów, znanego matematyka prof. Witolda Janowskiego, który jako jedyny spośród ówczesnych prorektorów (J. Wróblewski i A. Nadolski byli bezpartyjni) był członkiem PZPR<sup>73</sup>. Z kolei 30 kwietnia 1968 r. minister przesłał do wszystkich uczelni pismo, w którym informował o odroczeniu wyborów rektorów i dziekanów do czasu wydania nowej ustawy o szkolnictwie wyższym<sup>74</sup>. W tej sytuacji w okresie do 5 września 1968 r. uczelnią kierował p.o. rektora W. Janowski wraz z prorektorami A. Nadolskim i J. Wróblewskim. Właśnie w dniu 5 września 1968 r. minister powołał na funkcję rektora UŁ prof. W. Janowskiego. Ten jednak nominacji nie przyjął, kierując do ministra pismo następującej treści, które zdaniem autora warto przytoczyć w całości:

Obywatel  
Minister Oświaty i Szkolnictwa Wyższego  
Prof. dr Henryk Jabłoński  
Warszawa

Dziękując Obywatelowi Ministrowi za zaszczytną nominację na stanowisko rektora jaką otrzymałem, uprzejmie donoszę, że nie jestem w stanie jej przyjąć z następującej przyczyny. Równocześnie z nominacją dla mnie otrzymał nominację na stanowisko prorektora były rektor Uniwersytetu Łódzkiego Stefan

<sup>71</sup> AUŁ, Biuro Rektoratu, sygn. 1923, k. 6–7; J. Kita, S. Pytlas, *Uniwersytet Łódzki w latach...*, s. 127–128.

<sup>72</sup> Archiwum Państwowe w Łodzi [dalej: APŁ], Protokoły posiedzeń Komitetu Uczelnianego [dalej: KU] PZPR w UŁ, sygn. 40, k. 5–8; J. Kita, S. Pytlas, *W służbie nauki...*, s. 329.

<sup>73</sup> AUŁ, Akta osobowe prof. Witolda Janowskiego, sygn. 10155.

<sup>74</sup> AUŁ, Biuro Rektoratu, sygn. 1924, k. 32.

Hrabec, senior organizacji Partyjnej UŁ, członek Plenum KŁ PZPR i przewodniczący komisji nauki KŁ. Prorektor, będąc najbliższym współpracownikiem rektora, sprawuje funkcję w zakresie określonym przez niego i wykonuje z reguły szereg zadań doraźnych przez niego mu zleconych. Gdy prof. Hrabec był rektorem byłem dziekanem Wydziału, nie widzę zatem możliwości, z racji jego starszeństwa, bym mógł od niego „egzekwować” to wszystko, czego rektor musi oczekiwać od prorektora, a zwłaszcza od prorektora do spraw nauki i inwestycji, bo taka funkcja musiałaby przypaść prof. Hrabcowi.

Rezygnując z nominacji pozwałam sobie ją zwrócić Obywatelowi Ministrowi. Równocześnie pragnę donieść Obywatelowi Ministrowi, że w dniu dzisiejszym przedstawiłem swoje stanowisko I Sekretarzowi KŁ PZPR tow. Spychalskiemu i Sekretarzowi tow. Rejniakowi, jednakże nie znalazło ono u Nich aprobaty<sup>75</sup>.

Wydaje się, że rezygnacja prof. W. Janowskiego wynikała z trudnej sytuacji, w jakiej się znalazł jako p.o. rektora w miesiącach kwiecień–czerwiec 1968 r., kiedy z uczelni zwolniono kilka osób spośród pracowników naukowych, a inni w obawie przed szykanami opuścili ją i wyjechali za granicę lub na inne uczelnie w kraju, natomiast kilku studentów wcielono do wojska (niektórych więziono) w ramach restrykcji za tzw. wydarzenia marcowe (zob. rozdz. III).

46 Po rezygnacji prof. W. Janowskiego, minister mianował na stanowisko rektora UŁ prof. Andrzeja Nadolskiego, dotychczasowego prorektora, wybitnego archeologa i historyka wojskowości, który objął funkcję rektora od 1 października 1968 r. Na stanowiska prorektorów mianowani zostali prof. Witold Hahn – chemik, prof. Zdzisław Skwarczyński – historyk literatury i prof. Leszko Miastkowski – ekonomista. Profesor A. Nadolski był pierwszym rektorem Uniwersytetu Łódzkiego, który ukończył studia w naszej Uczelni w latach 1945–1949<sup>76</sup>. Urodzony w Krakowie w 1921 r., maturę uzyskał w Warszawie tuż przed wojną, w czerwcu 1939 r. W czasie okupacji był żołnierzem Armii Krajowej obwodu „Głuszc” w okolicach Grójca. Po wojnie, kiedy zapisał się na studia archeologiczne w naszej Uczelni przez pewien czas, w obawie przed aresztowaniem, używał nazwiska Jerzy Nowak. Dwa lata po studiach, w 1951 r., uzyskał doktorat, a w 1954 r. docenturę, w 1962 r. został profesorem nadzwyczajnym, a w 1970 r. profesorem zwyczajnym. Niestety, jak sam wspominał po latach, rektorem Uniwersytetu Łódzkiego został w niezwykle trudnym, ze względów politycznych, czasie. Jak bowiem wiadomo, po tzw. wydarzeniach marcowych zlikwidowano resztki autonomii i samorządności szkół wyższych. Braki kadrowe wśród samodzielnych pracowników naukowych uzupełniano mianowaniem (mimo oporu środowiska naukowe-

<sup>75</sup> *Ibidem*, k. 17.

<sup>76</sup> J. Kita, S. Pytlas, *W służbie nauki...*, s. 292–294.

go) dotychczasowych „zasłużonych” doktorów na stanowiska docentów (bez habilitacji), których nazywano później prześmiewczo „docentami marcowymi”. Po roku kierowania Uczelnią rektor A. Nadolski nie wyraził zgody na nominację na tę funkcję na kolejną trzyletnią kadencję<sup>77</sup>.

Mimo licznych kłopotów, w latach 1968–1969 zaznaczył się pewien postęp w rozbudowie bazy dydaktycznej, naukowej i usługowej dla studentów. Zakończono budowę stołówki studenckiej na osiedlu przy ul. Lumumby o powierzchni użytkowej 2914 m<sup>2</sup>. Rozpoczęto dwie poważne inwestycje, a mianowicie budowę gmachu dla katedr (a później instytutu) Matematyki, o powierzchni użytkowej 7721 m<sup>2</sup> oraz Pawilonu Technik Obrachunkowych dla Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego, o powierzchni użytkowej 2980 m<sup>2</sup>. Ponadto rozpoczęto również budowę zwierzątarni dla Wydziału BNZ i magazynu materiałów łatwopalnych o powierzchni 188 metrów kwadratowych<sup>78</sup>. W latach 1968–1969 wzrosła również liczba studentów (dziennych i zaocznych) z 9698 do 10 286. Zwiększyła się także liczba nauczycieli akademickich z 1047 do 1075, z tym jednak, że wzrost wystąpił jedynie w grupach adiunktów, asystentów i starszych asystentów<sup>79</sup>.

## 9. Proces centralizacji zarządzania uczelnią w latach 1969–1972

47

W 1969 r., po odejściu ze stanowiska rektora prof. A. Nadolskiego, minister mianował na tę funkcję ówczesnego prorektora prof. Zdzisława Skwarczyńskiego, który uzyskał zdecydowane poparcie Komitetu Uczelnianego oraz Komitetu Łódzkiego PZPR<sup>80</sup>. Poparcie to budziło pewne zdziwienie w środowisku uniwersyteckim, ponieważ prof. Z. Skwarczyński nie należał do PZPR. Plotkowano więc, że poparcie to zawdzięczał swojemu magistrantowi Stefanowi Olszowskiemu, który był w tym czasie członkiem Biura Politycznego KC PZPR, a w latach 1968–1970, jak wynika z dokumentów, uczestniczył w seminarium magisterskim Profesora. Trudno odnieść się do ówczesnych plotek, jednak jest faktem, że 19 października 1970 r. Stefan Olszowski zdał egzamin magisterski przedstawiając pracę przyjętą przez prof. Z. Skwarczyńskiego pt. *Główne tendencje w publicystyce literackiej i prasowej na tle wydarzeń marcowych 1968 r.*, liczącą 68 stron maszynopisu. Recenzentem była doc. dr Helena Karwacka<sup>81</sup>.

<sup>77</sup> Informacja od rektora prof. Andrzeja Nadolskiego przekazana autorowi w 1992 r.

<sup>78</sup> *35 lat działalności Zarządu Inwestycji Szkół Wyższych...*, s. 10–11.

<sup>79</sup> *Uniwersytet Łódzki w liczbach...*, s. 206–297, tab. 4 i 5; s. 213, tab. 14.

<sup>80</sup> APŁ, KU PZPR UŁ, sygn. 40, k. 123.

<sup>81</sup> AUŁ, Akta osobowe Stefana Olszowskiego, sygn. 7699.



Profesor Z. Skwarczyński urodził się w Łodzi 15 lutego 1914 r., w rodzinie robotniczej. W latach 1933–1937 studiował polonistykę na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Warszawskiego. Po studiach do wybuchu wojny był asystentem w Katedrze Literatury Polskiej UW.

Po wojnie, już od 15 lutego 1945 r., rozpoczął pracę jako asystent w organizującym się uniwersytecie w Łodzi. Tutaj przeszedł wszystkie szczeble kariery akademickiej, od doktoratu w 1949 r. i stanowiska adiunkta do tytułu profesora zwyczajnego w 1971 r.

Prorektorami w kadencji rektora Z. Skwarczyńskiego zostali mianowani ponownie prof. W. Hahn – chemik i prof. L. Miastkowski – ekonomista oraz po raz pierwszy prof. Krystyna Kotelko – mikrobiolog. Lata 1969–1972 w historii naszej Uczelni to okres trudny, ponieważ odgórnie narzucono centralizację zarządzania likwidując katedry (od 1970 r.), które przekształcano w zakłady, jednocześnie łącząc je w instytuty kierunkowe z silną władzą dyrektora. W ten sposób utworzono w Uniwersytecie Łódzkim 21 instytutów. Katedry pozostawiono jedynie na małych kierunkach, a mianowicie na archeologii, etnografii, filologii klasycznej i na filologii romańskiej. Ponadto władze ministerialne dążyły do unifikacji planów i programów studiów, przesyłając do uczelni „sugestie programowe”, które należało bezwzględnie realizować<sup>82</sup>.

48



Fot. 12. Instytut Matematyki (ok. 1970 r.). Ze zbiorów Archiwum UE. Fot. W. Kraska

<sup>82</sup> J. Kita, S. Pytlas, *Uniwersytet Łódzki w latach...*, s. 24, 128.

W kadencji rektora Z. Skwarczyńskiego dokończono realizację wspomnianych wyżej inwestycji, a mianowicie budynek dla Instytutu Matematyki w 1970 r., Pawilon Technik Obrachunkowych dla Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego, również w 1970 r., oraz w tymże samym roku zwierzętarnię dla Wydziału BNZ. Nową inwestycją była budowa w latach 1969–1970 Domu Studenckiego nr IX na osiedlu przy ul. Lumumby, o powierzchni 3462 m<sup>2</sup>. Niestety podejmowane ze strony władz Uczelni próby wprowadzenia innych inwestycji (budynki fizyki i chemii) do planów ministerstwa nie powiodły się. Sukcesem rektora Z. Skwarczyńskiego było otrzymanie od władz miejskich w Łodzi obietnicy pozyskania budynku po przedwojennym Gimnazjum Niemieckim przy al. Kościuszki 65, w którym w 1974 r. ulokowano filologię polską, a także filologię angielską<sup>83</sup>.

W latach 1969–1972 liczba studentów nieco się obniżyła, z 10 286 do 9856 (studia dzienne i zaoczne). Natomiast zwiększyła się liczba pracowników naukowo-dydaktycznych z 1075 do 1125, w tym liczba profesorów (zwykłych i nadzwyczajnych wzrosła z 54 do 65). Liczba docentów zwiększyła się z 96 do 110 (łącznie z docentami bez habilitacji)<sup>84</sup>. Dużym sukcesem rektora Z. Skwarczyńskiego było też nawiązanie bezpośredniej współpracy naukowej z dwoma ośrodkami zagranicznymi. Pierwszą umowę o dwustronnej współpracy podpisano w 1971 r. z Państwowym Uniwersytetem w Tbilisi w Gruzji (wtedy jeszcze republika radziecka). Umowa ta zakładała współpracę obejmującą następujące dyscypliny naukowe: ekonomię, geografę, historię, prawo, psychologię społeczną i socjologię. Kolejną umowę podpisano w 1972 r. z Uniwersytetem w Szegedzie na Węgrzech. Obejmowała ona działalność większości wydziałów naszej Uczelni<sup>85</sup>.

## 10. Koncepcja „uniwersytetu otwartego” rektora Janusza Górskiego 1972–1975

W 1972 r. kadencja rektora Z. Skwarczyńskiego dobiegła końca, władze ministerialne powołały nowego rektora, prof. nadzwyczajnego Janusza Górskiego, zatrudnionego w Szkole Głównej Planowania i Statystyki (SGPiS) w Warszawie, który od 1959 r. wykładał w Łodzi, najpierw w Wyższej Szkole Ekonomicznej, a po jej włączeniu do UŁ, od 1961 r., na Wydziale Ekonomicznym, a później Ekonomiczno-Socjologicznym. Profesor J. Górski ukończył studia prawnicze w Uniwersytecie Warszawskim w 1952 r. Jednak jego zainteresowania dotyczyły zagadnień historii myśli ekono-

<sup>83</sup> APŁ, KU PZPR UŁ, sygn. 41, k. 51.

<sup>84</sup> AUŁ, Biuro Rektoratu, sygn. 2021, k. 21–25.

<sup>85</sup> J. Kita, S. Pytlas, *Uniwersytet Łódzki...*, s. 120.



Fot. 13. Prof. Janusz Górski, rektor UŁ podczas spotkania (drugi od prawej)  
Ze zbiorów Archiwum UŁ

50

micznej oraz ekonomii kapitalizmu. Stąd po studiach związał się z SG-PiS-em, gdzie uzyskał kolejne stopnie naukowe – od doktora do tytułu profesora nadzwyczajnego w 1969 r. Tytuł profesora zwyczajnego uzyskał już w Uniwersytecie Łódzkim w 1974 r.<sup>86</sup> Nowy rektor był człowiekiem bardzo energicznym, a jednocześnie członkiem PZPR. Jako profesor z Warszawy cieszył się dużym uznaniem i respektem władz administracyjnych i politycznych Łodzi. Dość powszechne były w tym czasie opinie krążące wśród pracowników naszej Uczelni, że rektor J. Górski nie musi specjalnie zabiegać i prosić o spotkanie w sprawach UŁ z I sekretarzem PZPR w Łodzi lub przewodniczącym Rady Narodowej, później prezydentem naszego miasta. Po prostu przyjmowany był i wysłuchiwany wtedy, kiedy tego wymagały potrzeby Uczelni. Jednym z ważnych osiągnięć rektora J. Górskiego było uzyskanie zgody łódzkich spółdzielni mieszkaniowych, oczywiście przy poparciu władz administracyjnych i politycznych miasta, na przekazywanie corocznie kilkudziesięciu mieszkań spółdzielczych do dyspozycji Uniwersytetu Łódzkiego. Dzięki temu wielu pracowników Uczelni, głównie adiunktów, w latach siedemdziesiątych XX w. otrzymało mieszkania spółdzielcze. W kadencji rektora J. Górskiego doszło również

<sup>86</sup> AUŁ, Akta osobowe J. Górskiego, sygn. 10064, 12978; J. Kita, S. Pytlas, *W służbie nauki...*, s. 92–94.

do dalszej rozbudowy Uniwersytetu Łódzkiego. W latach 1973–1974 wybudowano na osiedlu studenckim kolejny XI już DS, o powierzchni użytkowej 4345 m<sup>2</sup>, oraz tak bardzo potrzebny hotel asystencki przy ul. Sarniej, o powierzchni użytkowej 4321 m<sup>2</sup>. W 1974 r. rozpoczęto budowę obwodowej przychodni zdrowia dla studentów, tzw. Palmy, o powierzchni użytkowej 5402 m<sup>2</sup>, przy ul. Rewolucji 1905 r., nieopodal gmachów Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego. Również w 1974 r. Uniwersytet Łódzki uzyskał od ministerstwa kolejny tytuł inwestycyjny, chodziło mianowicie o budowę nowoczesnego Instytutu Fizyki przy ul. Nowotki (obecnie Pomorskiej), o powierzchni użytkowej 18 454 m<sup>2</sup>. W tym roku oddano do użytku budynek przy al. Kościuszki 65<sup>87</sup>.



Fot. 14. Gmach Wydziału Filologicznego w budynku dawnego Gimnazjum Niemieckiego przy al. Kościuszki 65. Ze zbiorów Archiwum UŁ

Realizacja hasła „otwartego uniwersytetu” rektora J. Górskiego polegała na poszerzaniu możliwości kształcenia nie tylko poprzez wzrost liczby studentów, ale również poprzez prowadzenie studiów zaocznych poza Łodzią, w tzw. punktach konsultacyjnych. Zajęcia prowadzono w siedmiu punktach konsultacyjnych: w Piotrkowie Trybunalskim, Sieradzu, Kaliszu, Kutnie, Skierniewicach, Tomaszowie Mazowieckim, Zgierzu i we Włocławku, a więc w tzw. szeroko pojętym regionie centralnym. W okresie kadencji rektora J. Górskiego szybko rosła liczba studentów.

<sup>87</sup> 35 lat działalności Zarządu Inwestycji Szkół Wyższych..., s. 14–15.

W 1974 r., na 26 kierunkach studiowały 14 242 osoby, w tym na studiach dziennych 7630 osób, na zaocznych 6069 osób i na studiach podyplomowych 543 osoby. Wzrost limitów przyjęć na studia oraz prowadzenie zajęć poza Łodzią wymagał zwiększenia liczby nauczycieli akademickich. W 1974 r. liczba pracowników naukowo-dydaktycznych zwiększyła się z 1125 w 1972 r. do 1163. Zwiększyła się głównie liczba adiunktów oraz asystentów, natomiast w grupie samodzielnych pracowników naukowych (profesorowie i docenci), których ogółem było 180, liczba profesorów zwyczajnych w stosunku do 1969 r. zmniejszyła się z 24 do 22. Generalnie w latach siedemdziesiątych XX w. poważnym problemem Uniwersytetu Łódzkiego był powolny przyrost habilitacji i tytułów profesorskich.

W latach 1972–1975 odnotowano rozszerzenie współpracy Uniwersytetu Łódzkiego z uczelniami zagranicznymi, w tym głównie z tzw. krajami socjalistycznymi, chociaż doszło również do nawiązania naukowych kontaktów niektórych wydziałów lub instytutów z uczelniami w krajach Europy Zachodniej. W 1973 r. podpisano umowę o współpracy w zakresie ekonomii z Wyższym Instytutem Ekonomicznym w Sofii (Bułgaria). W roku 1972 chemicy zawarli umowę o współpracy naukowej z Instytutem Chemiczno-Technologicznym w Iwanowie (ZSRR), rozszerzoną w 1975 r. Z kolei w 1974 r. nawiązano współpracę z Wyższą Szkołą Techniczną w Karl-Marx-Stadt (obecnie Chemnitz) oraz z Uniwersytetem w Lipsku w NRD. Geografowie jako pierwsi nawiązali współpracę z uczelnią zachodnioeuropejską, a mianowicie z Uniwersytetem Aix-Marseille II we Francji. W tym samym roku fizycy z UŁ podjęli współpracę ze Zjednoczonym Instytutem Badań Jądrowych w Dubnej (ZSRR), koledzy z Instytutu Biofizyki i Biochemii rozpoczęli współpracę z Akademią Nauk ZSRR w Moskwie. Instytut Ekonometrii i Statystyki UŁ nawiązał natomiast kontakty naukowe z Sekcją Statystyki Uniwersytetu w Berlinie oraz z Uniwersytetem Ekonomicznym w Budapeszcie. W 1975 r. Uniwersytet Łódzki rozszerzył współpracę naukową z kolejnymi uczelniami francuskimi, a mianowicie chemicy, fizycy, matematycy, informatycy, biologowie, biochemicy nawiązali kontakty z Uniwersytetem Lyon I im. C. Bernarda, a prawnicy, humaniści, ekonomiści (zarządzanie) z Uniwersytetem Lyon III im. J. Moulin. Ponadto prawnicy i ekonomiści rozpoczęli współpracę z Wyższą Szkołą Ekonomiczną w Bratysławie (ówcześnie w Czechosłowacji), a fizycy z Uniwersytetem Łomonosowa w Moskwie<sup>88</sup>.

W trakcie kadencji rektora J. Górskiego funkcje prorektorów pełnili: prof. Romuald Skowroński – chemik, I zastępca rektora, prof. Władysław Welfe – wybitny specjalista w zakresie ekonometrii, prof. Witold Śmiech – polonista – językoznawca, doc. Cezary Józefiak, w 1975 r. jako p.o. prorektora oraz doc. Bazyli Bończak jako pełnomocnik rektora<sup>89</sup>.

<sup>88</sup> J. Kita, S. Pytlas, *Uniwersytet Łódzki...*, s. 24, 120, 128.

<sup>89</sup> *Ibidem*, s. 29.

W 1975 r. rektor J. Górski został mianowany podsekretarzem stanu w Ministerstwie Nauki Szkolnictwa Wyższego i Techniki, a w kolejnych latach był ministrem tego resortu. Do końca kadencji w 1975 r., w obowiązkach rektora zastępował go prorektor prof. R. Skowroński.

## 11. Rozwój UŁ w latach 1975–1981 i pierwszy powiew wolności w latach 1980–1981

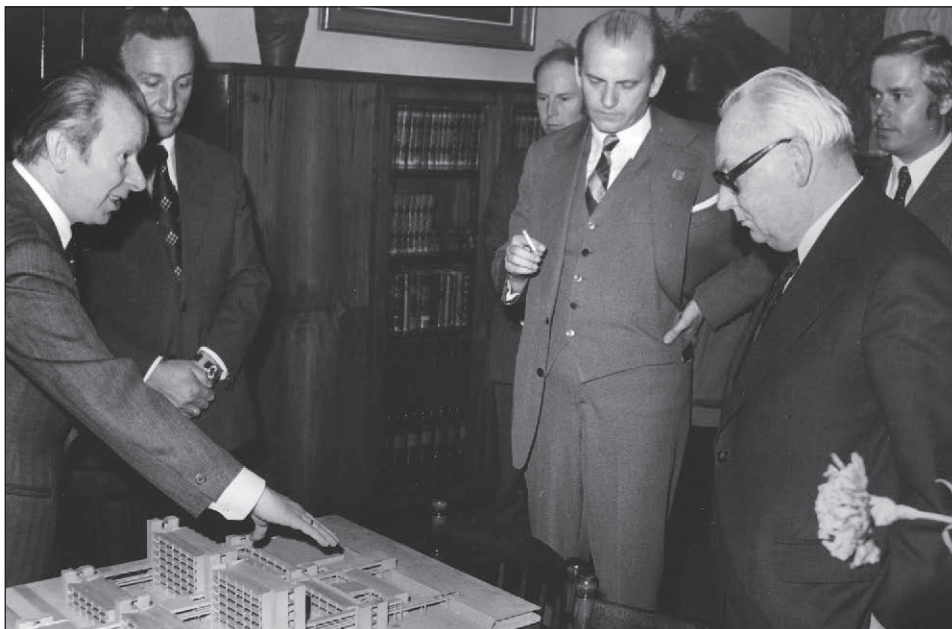
W 1975 r. na stanowisko rektora Uniwersytetu Łódzkiego powołany został prof. Romuald Skowroński, dotychczasowy prorektor do spraw rozwoju oraz, jak już wspomniano, I zastępca rektora w kadencji 1972–1975. Profesor R. Skowroński był drugim, po prof. A. Nadolskim, rektorem, który studia ukończył w Uniwersytecie Łódzkim. R. Skowroński urodził się 6 grudnia 1926 r. w Chocieszowie na Polesiu. W czasie drugiej wojny światowej był żołnierzem Armii Krajowej w stopniu kaprała. Po wojnie, w 1946 r., rozpoczął studia w naszej uczelni na kierunku chemii, które ukończył w 1952 r. Doktorat uzyskał na Sorbonie w Paryżu w 1962 r. Z Uniwersytetem Łódzkim związany był od ukończenia studiów. W latach 1972–1975, kiedy pełnił funkcję prorektora do spraw rozwoju, dał się poznać jako znakomity organizator, który potrafił kierować zespołami, posiadał również talenty negocjacyjne, co udowodnił w trudnych tygodniach strajku studenckiego podczas rozmów między studencką Międzyuczelnianą Komisją Porozumiewawczą a Komisją Resortową z ministrem J. Górskim na czele w lutym 1981 r.<sup>90</sup>

53

W okresie dwóch kadencji rektora R. Skowrońskiego w latach 1975–1981 nastąpił zdecydowany postęp w rozbudowie Uniwersytetu Łódzkiego. W 1978 r. zakończono budowę przychodni i szpitala „Palma” przy ul. Rewolucji 1905 r. Rozpoczęte i poważnie zaawansowane zostały prace budowlane Instytutu Fizyki przy ul. Nowotki (obecnie Pomorska). W 1979 r. rozpoczęto budowę kolejnego 10-piętrowego akademika na osiedlu przy ul. Lumumby, o powierzchni użytkowej 11 070 m<sup>2</sup>. W 1980 r. uzyskano zgodę ministerstwa

<sup>90</sup> Kiedy obchodziliśmy 25. rocznicę strajku studenckiego w lutym 2006 r., w czasie spotkania w Auli Wydziału Filologicznego w obecności przedstawicieli rządu (wicepremier Przemysław Gosiewski i minister Szkolnictwa Wyższego prof. Michał Seweryński) oraz parlamentu (m.in. posłowie: Stefan Niesiołowski i Marek Jurek) po oficjalnych wystąpieniach, kiedy zabrali głos uczestnicy strajku, podkreślali fakt, iż mimo że oficjalnie rektor R. Skowroński w czasie negocjacji w lutym 1981 r. siedział po stronie ministra, to jednak oni czuli, że był po ich stronie i serdecznie, oklaskami podziękowali obecnemu na tym spotkaniu prof. R. Skowrońskiemu za jego postawę w tym trudnym czasie. (Autor w 2006 r. był rektorem UŁ i brał udział w przywołanym spotkaniu).

na kolejną inwestycję, a mianowicie budowę 14-piętrowego Domu Studenckiego dla słuchaczy Studium Języka Polskiego dla Obcokrajowców przy ul. Matejki, o powierzchni użytkowej 14 977 metrów kwadratowych<sup>91</sup>.



**Fot. 15.** Wizyta prof. Henryka Jabłońskiego, przewodniczącego Rady Państwa i prof. Janusza Górskiego, ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki na UŁ. Prof. Romuald Skowroński, rektor UŁ prezentuje makietę projektowanego budynku Instytutu Fizyki (koniec lat 70. XX w.). Ze zbiorów Archiwum UŁ

W latach 1975–1977 szybko rosła liczba studentów, z około 14 500 do prawie 19 000, natomiast później, w okresie do 1980 r., następował systematyczny spadek liczby studiujących, do około 14 300. Niewątpliwie było to następstwem ograniczania limitu przyjęć na poszczególne kierunki ze strony ministerstwa, czego przyczyną był narastający kryzys ekonomiczny państwa w ostatnich latach tzw. dekady Gierka. W drugiej połowie lat siedemdziesiątych XX w. nastąpił znaczny wzrost liczby pracowników naukowo-dydaktycznych – z 1163 w 1974 r. do 1663 w 1979 r., w tym zwiększyła się liczba profesorów i docentów ze 183 do 193, natomiast liczba profesorów zwyczajnych nie zmieniła się (22 osoby). Jak już wspomniano, był to jeden z najtrudniejszych problemów rozwoju kadr naukowych w Uniwersytecie Łódzkim w tamtych latach<sup>92</sup>.

<sup>91</sup> 35 lat działalności Zarządu Inwestycji Szkół Wyższych..., s. 15–17.

<sup>92</sup> AUŁ, Biuro Rektoratu, sygn. 506, k. 4–5.

Ważnym osiągnięciem Uniwersytetu Łódzkiego w okresie kadencji rektora R. Skowrońskiego było włączenie się kilku zespołów badawczych w program badań podstawowych centralnie sterowanych, obejmujących międzyresortowe i resortowe zagadnienia (Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz PAN-u). Ponadto Uczelnia brała udział w badaniach stosowanych w programach rządowych i tzw. węzłowych. Między innymi od 1975 r. UŁ był koordynatorem pierwszego stopnia trzech problemów centralnych w badaniach podstawowych: międzyresortowego (CPBP) – *Elektrochemia granicy faz i środowisk jonogennych* (Instytut Chemii – kierownik prof. Romuald Skowroński); resortowego – *Metody ilościowe i modele w naukach ekonomicznych i społecznych* (Instytut Ekonometrii i Statystyki – kierownik prof. Władysław Welfe); kolejny resortowy – *Wpływ czynników chemicznych i fizycznych na strukturę i funkcję makrocząstek* (Instytut Biochemii i Biofizyki – kierownik prof. Wanda Leyko)<sup>93</sup>.



Fot. 16. Podpisanie umowy o bezpośredniej współpracy pomiędzy Uniwersytetem Justusa Liebiga w Giessen, a Uniwersytetem Łódzkim w roku 1978. Prof. Romuald Skowroński, rektor UŁ i prof. Karl Alewel, prezydent JLU. Ze zbiorów Archiwum UŁ

Rektor R. Skowroński zdecydowanie rozszerzył współpracę UŁ z uczelniami zagranicznymi, w tym z wieloma uniwersytetami zachodnimi. Kiedy w 1981 r. kończył drugą kadencję Uniwersytet Łódzki miał

<sup>93</sup> J. Kita, S. Pytlas, *Uniwersytet Łódzki...*, s. 116.



podpisane 34 umowy o współpracy dwustronnej, w tym 17 z uczelniami w krajach kapitalistycznych. Należy podkreślić szczególne zasługi prof. R. Skowrońskiego przy zawarciu umowy o współpracy naukowej z Uniwersytetem Justusa Liebiga w Giessen w Republice Federalnej Niemiec. Współpraca z tą uczelnią (mającą ponad 400 lat) trwa już od 36 lat i współcześnie obejmuje nie tylko współpracę naukową, wymianę pracowników, ale także studentów. Ponadto podpisano umowy o współpracy naukowej m.in. z francuskimi uniwersytetami: Paryż I Pantheon-Sorbonne (1977 r.), Strasburg II (1977 r.), Paryż X-Nanterre (1978 r.); amerykańskimi: Uniwersytetem Stanowym Wayne w Detroit (1977 r.), Uniwersytetem Illinois w Urbana Champaign (1978 r.), Uniwersytetem Stanowym w Denton (1978 r.), a także z niektórymi uczelniami włoskimi (Uniwersytet w Maceracie), fińskimi (Uniwersytet w Tampere) i brytyjskimi (Uniwersytet w Birmigham)<sup>94</sup>.



**Fot. 17.** Po podpisaniu umowy o bezpośredniej współpracy pomiędzy Uniwersytetem Justusa Liebiga w Giessen a Uniwersytetem Łódzkim w roku 1978. Ze zbiorów Archiwum UŁ

Kierowanie Uniwersytetem Łódzkim przez rektora R. Skowrońskiego w latach 1975–1981 należy ocenić bardzo wysoko. Nastąpił w tym czasie dalszy rozwój badań naukowych, zwiększyła się liczba studiujących,

<sup>94</sup> *Ibidem*, s. 120–121.



Fot. 18. Prof. Romuald Skowroński, rektor UŁ podczas wręczania indeksów studentom na inauguracji nowego roku akademickiego (koniec lat 70. XX w.). Ze zbiorów Archiwum UŁ

rozszerzono współpracę naukową z zagranicą, rozbudowano bazę dydaktyczną i usługową uczelni. Profesor R. Skowroński okazał się niezwykle energicznym, a jednocześnie zręcznym rektorem, który potrafił znakomicie kierować Uczelnią w bardzo trudnych czasach. Doskonale rozumiał konieczność zmian ustawowych w szkolnictwie wyższym, które winny przywrócić uczelniom autonomię. Dlatego też popierał dążenia studentów w czasie słynnego strajku i negocjacji z Komisją Resortową. Potwierdzeniem tego jest pismo władz UŁ do strajkujących studentów z 21 stycznia 1981 r., w którym m.in. napisano:

Studenci, w związku z trwającym w naszej Uczelni strajkiem zwracamy się do Was z apelem o wykorzystanie czasu na dyskusje wzbogacające Wasze wyobrażenia o demokracji życia Uczelni i kraju.

Dalej pisano, że senat UŁ pracuje nad rozwiązaniami, które doprowadzą do przygotowania nowego, demokratycznego modelu Uczelni. Kolejną trudną sprawą, którą podjął rektor R. Skowroński w ostatnich miesiącach swojej drugiej kadencji, była kwestia powrotu na uczelnię osób represjonowanych i zwolnionych z UŁ w 1968 r. Domagała się tego uczelniana „Solidarność” oraz m.in. dyrektor Instytutu Filozofii doc. Ryszard Panaś. Rektor powołał do rozstrzygnięcia tej sprawy komisję senacką, która

przygotowała odpowiednią uchwałę, przyjętą przez senat 25 maja 1981 r. Wyrażano w niej ubolewanie oraz zobowiązanie władz Uczelni do ponownego zatrudnienia osób zwolnionych w 1968 r. i później ze względów politycznych. Ustalono również listę osób, których uchwała powyższa dotyczyła, obejmującą tylko tych, którzy przebywali w kraju. Byli to: doc. dr Stefan Amsterdamski, prof. dr Józef S. Piątowski, dr Adam Nowaczyk, mgr Maria Gadzinowska, mgr Włodzimierz Gromiec, mgr Mirosława Suska, mgr Janusz Płuciennik, dr Stanisław Cichowicz i dr Jacek Syski<sup>95</sup>.

W okresie dwóch kadencji rektora R. Skowrońskiego funkcje prorektorów pełnili: prof. Władysław Welfe (1975–1978) – specjalista z zakresu ekonometrii, prof. Janusz Tylman (1975–1981) – prawnik, prof. Tadeusz Krzemiński (1978–1981) – geograf, prof. Halina Mortimer-Szymczak (1978–1981) – ekonomista oraz doc. Bazyli Bończak (1979–1981) – fizyk<sup>96</sup>.

## 12. Przywrócenie autonomii szkół wyższych i lata stanu wojennego 1981–1984

W rezultacie porozumienia podpisanego 18 lutego 1981 r. między Komisją Międzyresortową na czele z ministrem Januszem Górskim a Międzyuczelnianą Komisją Porozumiewawczą, którą reprezentował student psychologii UŁ Wojciech Walczak, przywrócono autonomię szkół wyższych.

W Uniwersytecie Łódzkim w maju 1981 r. dobiegała końca druga kadencja rektora R. Skowrońskiego. W związku z tym senat podjął decyzję o wyborze nowego rektora przez kolegium elektorów. W kolegium tym udział poszczególnych grup pracowniczych oraz studentów miał być następujący: profesorowie i docenci – 30%, adiunkci i pozostali pracownicy naukowo-dydaktyczni – 30%, studenci – 30% oraz pracownicy nie będący nauczycielami akademickimi – 10%. Zgłaszano następujących kandydatów: prof. dr. Jerzego Wróblewskiego, wybitnego teoretyka prawa, byłego dziekana Wydziału Prawa, byłego prorektora naszej Uczelni, który wyraził zgodę na kandydowanie; Niezależne Zrzeszenie Studentów zgłosiło prof. dr. Tadeusza Pawłowskiego – estetyka i metodologa, który jednak odmówił kandydowania; Wydział BNZ zgłosił prof. dr. Leona Sedlaczka – biologa, który także odmówił; Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny zgłosił kandydaturę prof. dr. Władysława Welfe, który również nie wyraził zgody. W tej sytuacji w dniu 5 czerwca 1981 r., odbyły się wybory,

<sup>95</sup> L. Olejnik, *Przed strajkiem „solidarne czekanie”*, s. 19 (tekst udostępniony przez autora); AUŁ, Akta osobowe, sygn. 4116, k. 120–125.

<sup>96</sup> *Uniwersytet Łódzki. Skład osobowy 1975/1976*, Łódź 1977; *Uniwersytet Łódzki. Skład osobowy 1980/1981*, Łódź 1981.

jednak kiedy zebrało się kolegium wyborcze, przewodniczący uczelnianej „Solidarności” dr Stefan Niesiołowski zgłosił wniosek o odłożenie wyborów ze względu na brak choćby drugiego kandydata. Wniosek ten poddano głosowaniu i został oddalony. W głosowaniu wzięło udział 155 elektorów, głosów ważnych oddano 153, 2 nieważne. Profesor J. Wróblewski otrzymał 95 głosów „za”, 48 głosów przeciwnych oraz 10 wstrzymujących. Wybory prorektorów odbyły się 8 czerwca 1981 r., na stanowisko prorektora ds. nauki wybrano prof. Leszka Wojtczaka – fizyka, na stanowisko prorektora ds. rozwoju prof. Waława Piotrowskiego – socjologa oraz na prorektora ds. studiów zaocznych prof. Zbigniewa Kuchowicza. Nie dokonano wyboru prorektora ds. nauczania. Ostatecznie studenci zaakceptowali kandydaturę prof. Marcina Bielskiego – ekonomisty, którego wybrano dopiero 26 października 1981 r.<sup>97</sup>

Rektor Jerzy Wróblewski urodził się w Wilnie w rodzinie inteligencji. Maturę uzyskał na tajnych kompletach w tym mieście. Po wojnie w 1945 r. wraz z rodziną osiadł w Krakowie, gdzie ukończył, w 1947 r., studia prawnicze na Uniwersytecie Jagiellońskim, tam również w latach 1946–1949 studiował filozofię. W 1949 r. uzyskał doktorat z teorii prawa i został adiunktem na Wydziale prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego. W 1951 r. przeniósł się na Uniwersytet Łódzki, gdzie jako zastępca profesora został kierownikiem Katedry Teorii Państwa i Prawa. W 1954 r. Centralna Komisja Kwalifikacyjna nadała mu stopień naukowy docenta (równoznaczny z habilitacją). W roku 1960 otrzymał tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1970 r. tytuł profesora zwyczajnego.

Profesor J. Wróblewski pełnił w naszej Uczelni szereg funkcji, w latach 1953–1955 oraz 1958–1962 był prodziekanem Wydziału Prawa. Natomiast w latach 1955–1956 i 1962–1964 był dziekanem tegoż wydziału. Z kolei w latach 1965–1968 był prorektorem naszej Uczelni.

Obowiązki rektora Uniwersytetu Łódzkiego prof. Jerzy Wróblewski pełnił w bardzo trudnym okresie. W pierwszych miesiącach po wyborze wydawało się, że zmiany polityczne, które nastąpiły w latach 1980–1981 w kraju oraz odzyskana autonomia szkół wyższych staną się podstawą dalszego rozwoju Uczelni. Już kilka tygodni po wyborze rektor J. Wróblewski podjął sprawę osób usuniętych z Uniwersytetu Łódzkiego w 1968 r., a mianowicie wystosował 30 lipca 1981 r. pisma do doc. Stefana Amsterdamskiego oraz prof. Józefa S. Piątowskiego z propozycją powrotu na uczelnię. Pozostały one bez odpowiedzi<sup>98</sup>.

Wprowadzenie stanu wojennego 13 grudnia 1981 r. zahamowało niestety proces demokratyzacji życia w kraju, jak również ograniczyło w poważnym stopniu odradzającą się autonomię uniwersytetów.

<sup>97</sup> AUŁ, Biuro Rektoratu, sygn. 507, k. nlb.

<sup>98</sup> AUŁ, Akta osobowe, sygn. 4116.

Ponadto w naszej Uczelni doszło 15 grudnia 1981 r. do niezwykle dramatycznych wydarzeń, kiedy to uzbrojone oddziały ZOMO szturmowały gmach rektoratu oraz Wydziału Prawa i Administracji, gdzie strajkowali studenci protestując przeciwko wprowadzeniu stanu wojennego. Mimo wysiłków rektora J. Wróblewskiego, który od godzin porannych 15 grudnia 1981 r. prowadził negocjacje, wspierany przez biskupa diecezji łódzkiej, z władzami miasta (prezydentem Józefem Niewiadomskim) oraz kierownictwem stanu wojennego, nie udało się uchronić uczelni przed brutalnym atakiem (szczegóły w rozdz. III). W okresie do końca stanu wojennego w 1983 r., Uniwersytet Łódzki, podobnie jak inne szkoły wyższe, funkcjonował pod kontrolą komisarzy wojskowych. Szczęśliwie dla naszej Uczelni komisarzem w UŁ został płk Kazimierz Figurski, ówczesny szef Studium Wojskowego, człowiek w miarę rozsądny.



**Fot. 19.** Rocznica nawiązania współpracy z Uniwersytetem w Szegedzie z 1974 r. Od lewej: dziekan Wydziału Matematyki, Fizyki i Chemii – prof. Romuald Bartnik; dziekan Wydziału Filozoficzno-Historycznego – prof. Jan Gregorowicz; dziekan Wydziału Filologicznego – prof. Maria Kamińska; prorektorzy: prof. Marcin Bielski, prof. Leszek Wojtczak, rektor – prof. Jerzy Wróblewski, prorektorzy: prof. Waław Piotrowski i prof. Zbigniew Kuchowicz (rok akad. 1983/1984). Ze zbiorów Archiwum UŁ

Poważnym ciosem dla środowiska uniwersyteckiego było internowanie kilku członków „Solidarności” (m.in. przewodniczącego Komisji Uczelnianej dr. Stefana Niesiołowskiego oraz członka Zarządu Regionu dr. Jerzego Kropiwnickiego), a także grupy studentów, członków NZS, w tym przywódcy strajku styczniowo–lutowego 1981 r. Wojciecha Walczaka.

Lata 1981–1984 były niekorzystne dla dalszego rozwoju Uczelni. W tym czasie liczba studentów zmniejszyła się z około 14 000 do 12 580 w 1982 r. i około 11 000 w 1984 r. Spadek ten był spowodowany ograniczeniem limitów przyjęć na poszczególne kierunki studiów. Niestety niewiele działało się również w sferze inwestycji, prace przy budowie gmachu Fizyki uległy wyraźnemu spowolnieniu, podobnie było w wypadku budowy DS nr X na osiedlu przy ul. Lumumby, jak również XIV DS przy ul. Matejki przeznaczonego dla Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców<sup>99</sup>.

Poważnemu zahamowaniu uległa współpraca Uniwersytetu Łódzkiego z ośrodkami zagranicznymi. Warto przy tej okazji wspomnieć o niezwykle wzruszającej postawie społeczności Uniwersytetu Justusa Liebiga w Giessen (RFN), która udzielała naszym pracownikom wielorakiej pomocy (medycznej, materialnej, żywnościowej).

Lata stanu wojennego nasza wspólnota akademicka przetrwała bez większych konfliktów i napięć, w znacznej mierze dzięki odważnej i godnej postawie ówczesnego rektora prof. Jerzego Wróblewskiego.

### 13. Dwie trudne kadencje rektora prof. Leszka Wojtczaka

Zgodnie z obowiązującymi przepisami wybory rektora UŁ na kadencję 1984–1987 wyznaczono na dzień 11 maja 1984 r. W kwietniu tegoż roku zgłoszono trzy kandydatury, prof. Witolda Śmiecha – filologa, byłego prorektora naszej uczelni, który jednak nie wyraził zgody na kandydowanie oraz prof. Biruty Lewaszkievicz-Petrykowskiej, dziekana Wydziału Prawa i Administracji, specjalistki z zakresu prawa cywilnego i prof. Leszka Wojtczaka – fizyka, ówczesnego prorektora ds. nauki. Zebranie wyborcze kolegium elektorów odbyło się 11 maja 1984 r. W głosowaniu tajnym udział wzięło 127 osób, z tej liczby 77 głosów uzyskała kandydatura prof. L. Wojtczaka, natomiast 49 osób głosowało na kandydaturę prof. B. Lewaszkievicz-Petrykowskiej, a jedna osoba się wstrzymała. Prorektorami zostali wybrani: prof. Władysław Cyran – filolog, prof. Marcin Bielski – ekonomista, doc. dr hab. Cezary Kosikowski – prawnik oraz doc. dr hab. Stanisław Liszewski – geograf<sup>100</sup>.

<sup>99</sup> Materiały Działu Nauczania UŁ za lata 1980–1984; *35 lat działalności Zarządu Inwestycji Szkół Wyższych...*, s. 16–18.

<sup>100</sup> AUŁ, Biuro Rektoratu, sygn. 517, nlb.

Mimo trudnej sytuacji politycznej, w czasie pierwszej kadencji rektora L. Wojtczaka Uniwersytet Łódzki odniósł pewne sukcesy w rozbudowie bazy dydaktyczno-naukowej oraz osiedla studenckiego przy ul. Lumumby. W końcu 1984 r., po prawie dziesięciu latach budowy, oddano do użytku gmach Instytutu Fizyki. Z kolei w 1986 r., po siedmiu latach prac budowlanych, przekazano studentom nowy 10-piętrowy X DS przy ul. Lumumby, o powierzchni użytkowej 11 070 m<sup>2</sup>. Także w 1986 r. przekazano Wydziałowi BNZ Ogród Dydaktyczny o powierzchni 12 250 m<sup>2</sup> przy ul. Kopcińskiego. Ponadto zostały poważnie zaawansowane prace przy budowie DS dla Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców przy ul. Matejki (o powierzchni 14 977 m<sup>2</sup>). Poważnym sukcesem rektora L. Wojtczaka było uzyskanie zgody na kolejne inwestycje, a mianowicie w 1986 r. ministerstwo przystało na rozpoczęcie budowy Hali Sportowej z basenem przy ul. Styrskiej, o powierzchni użytkowej 5650 m<sup>2</sup>, a w 1987 r. budynku Stołówki Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców o powierzchni 2462 metrów kwadratowych<sup>101</sup>.



Fot. 20. Instytut Fizyki (początek lat 80. XX w.). Ze zbiorów Archiwum UŁ

W latach 1985–1990 liczba nauczycieli akademickich wzrosła z 1695 do 1761. Zdecydowanie zwiększyła się liczba profesorów i docentów z 218 do 280, z tym jednak, że liczba profesorów wzrosła jedynie z 84 do 97. Liczba

<sup>101</sup> 35 lat działalności Zarządu Inwestycji Szkół Wyższych..., s.15–18.

adiunktów wzrosła w tym czasie z 718 do 728. Należy dodać, że zarówno w roku 1985, jak i w 1990, liczba pracowników administracji i obsługi była zdecydowanie wyższa aniżeli liczba nauczycieli akademickich. I tak w 1985 r. pracownicy administracji i obsługi stanowili ponad 55%, a w 1990 r. ponad 52% ogólnej liczby zatrudnionych w Uniwersytecie Łódzkim<sup>102</sup>.

W okresie do 1986 r. systematycznie zmniejszała się liczba studentów – z około 11 000 w 1984 r. do 10 468 w 1986 r. W kolejnych latach, do 1990 r., następował powolny wzrost liczby studiujących – z 11 027 w 1987 r. do ponad 12 000 w 1990 r.<sup>103</sup>

Po pierwszej trzyletniej kadencji rektora L. Wojtczaka, w maju 1987 r. odbyły się kolejne wybory. Zgodnie z ówczesnie obowiązującymi przepisami rektora i prorektorów wybierał senat, a dziekanów rady wydziałów. Na stanowisko rektora UŁ w 1987 r. kandydowali: ówczesny rektor prof. Leszek Wojtczak oraz prorektor ds. nauki prof. Stanisław Liszewski. Uprawnionych do głosowania w ówczesnym senacie było 41 osób, natomiast w dniu wyborów obecnych było ich 38. W głosowaniu tajnym rektor L. Wojtczak otrzymał 20 głosów, a prorektor S. Liszewski 18 głosów. Kilka dni później na stanowiska prorektorów wybrani zostali: prof. S. Liszewski – został prorektorem ds. nauki, prof. Michał Seweryński – prawnik, specjalista z zakresu prawa pracy, były dziekan Wydziału Prawa i Administracji w latach 1984–1987 – został prorektorem ds. nauczania i spraw studenckich, a doc. Wiesław Bednarek – ekonomista, prorektorem ds. rozwoju<sup>104</sup>.

Podczas obu kadencji rektora L. Wojtczaka Uniwersytet Łódzki, podobnie jak inne uczelnie w Polsce, był obiektem dość częstych nacisków ze strony władz politycznych, a wielu pracowników było inwigilowanych przez Służbę Bezpieczeństwa. Niezwykle trudnym problemem dla rektora L. Wojtczaka okazała się sprawa ewentualnego powrotu do pracy w Uczelni w 1984 r. dr. Jerzego Kropiwnickiego. Mimo pozytywnego wyroku Sądu Pracy oraz zgody Rektora i Senatu Uniwersytetu Łódzkiego SB zablokowała możliwość powrotu wybitnego działacza „Solidarności” do pracy w naszej Uczelni. Dopiero zmiany polityczne, jakie nastąpiły na przełomie 1988 i 1989 r., umożliwiły powrót dr. Jerzego Kropiwnickiego na Uniwersytet Łódzki, do czego doszło w dniu 3 kwietnia 1989 r., mimo pewnych oporów części „twardogłowych” członków PZPR na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym. Niewątpliwie o ponownym zatrudnieniu dr. J. Kropiwnickiego, jak również nieco wcześniej dr. Jacka Bartyzela przesądziła zdecydowana postawa rektora L. Wojtczaka<sup>105</sup>.

<sup>102</sup> Materiały sprawozdawcze Działu Spraw pracowniczych UŁ z lat 1985 i 1990.

<sup>103</sup> Materiały Działu Nauczania UŁ z 1986 r., 1987 r. i 1990 r.

<sup>104</sup> AUŁ, Biuro Rektoratu, sygn. 522.

<sup>105</sup> J. Kropiwnicki, *Moje życie z Uniwersytetem Łódzkim*, [w:] *Jubileusz 60-lecia Uniwersytetu Łódzkiego 1945–2005*, Łódź 2005, s. 13.





64

**Fot. 21.** Inauguracja roku akademickiego 1987/1988. Od lewej: prorektor, prof. Stanisław Liszewski; rektor, prof. Leszek Wojtczak; prorektor, prof. Wiesław Bednarek; prorektor, prof. Michał Seweryński  
Ze zbiorów Archiwum UŁ

W 1988 r. na Wydziale Prawa i Administracji studenci przygotowali szereg plakatów z żądaniami demokratyzacji systemu politycznego w Polsce. Plakaty te zostały rozwieszane wewnątrz budynku wydziału przy ul. Narutowicza 59a. Reakcja Komitetu Łódzkiego PZPR była natychmiastowa. Kategoriecznie zażądano zdjęcia plakatów i ukarania winnych. Na specjalne posiedzenie władz KŁ PZPR wezwano rektora i dziekana Wydziału Prawa i Administracji. W spotkaniu brali udział rektorzy i sekretarze Komitetów Uczelnianych PZPR wszystkich szkół wyższych w Łodzi. Rektor L. Wojtczak przy poparciu I sekretarza KU PZPR UŁ zdecydowanie przeciwstawił się wspomnianym żądaniom, stwierdzając iż studenci mają prawo do wyrażania swoich poglądów na terenie Uczelni. Mimo oporów, po dłuższej dyskusji argumentacja rektora L. Wojtczaka została przyjęta.

Kolejnym wydarzeniem, które mogło zakończyć się dramatycznie, był strajk studentów w budynku Wydziału Filologicznego przy al. Kościuszki 65 w ostatnich tygodniach maja 1989 r. Przedstawiciele studentów z różnych wydziałów UŁ strajkując żądali od władz państwowych rejestracji zlikwidowanego w stanie wojennym Niezależnego Zrzeszenia Studentów.

Warto przypomnieć, że z inicjatywy rektora L. Wojtczaka senat Uniwersytetu Łódzkiego na posiedzeniu w dniu 31 maja 1989 r. w specjalnej uchwale zdecydowanie poparł inicjatywę studentów. W trakcie dyskusji nad tą uchwałą dążenia strajkujących studentów poparł również I sekretarz KU PZPR w UŁ<sup>106</sup>. Kilka dni przed wyborami z 4 czerwca 1989 r., strajkujący studenci postanowili zakończyć strajk milczącym przemarszem z budynku Filologii ul. Zamenhofa do ul. Piotrkowskiej i dalej do Placu Wolności, gdzie planowali złożyć kwiaty pod pomnikiem Tadeusza Kościuszki. Rektor L. Wojtczak wraz z autorem niniejszego opracowania dyżurowali w rektoracie UŁ do późnych godzin nocnych obawiając się reakcji ze strony władz politycznych i milicji w stosunku do zapowiadanej demonstracji studentów. Około godziny 23.00 w piątek 2 czerwca 1989 r. do gmachu rektoratu przyjechał dr Zbigniew Wierucki, ówczesny zastępca kierownika Wydziału Nauki i Oświaty KŁ PZPR w Łodzi, który ostrzegł nas, iż podjęto decyzję o ataku ZOMO na planowany przemarsz studentów, jednocześnie podał nam numer telefonu do komendanta MO w Łodzi gen. Bronisława Moczковского. Zdaniem Z. Wieruckiego oddział ZOMO, który stacjonował na Retkini, został już postawiony w stan pogotowia. Rozmowa telefoniczna z gen. B. Moczkovskim miała dramatyczny przebieg, początkowo był zdecydowany użyć siły wobec studentów twierdząc, że oddział ZOMO jest już w drodze. Nasza argumentacja polegała na udowodnieniu generałowi, że realizacja jego zamysłu będzie w konsekwencji kompromitacją jego i władz politycznych Łodzi w przeddzień uzgodnionych przy „okrągłym stole” pierwszych częściowo wolnych wyborów. Wydaje się, że obawa przed własną kompromitacją przekonała B. Moczковского i po mniej więcej 10-minutowej, burzliwej rozmowie obiecał, że ZOMO będzie jedynie „ochroniało” przemarsz studentów. Faktycznie tak się stało, studenci, z którymi był ówczesny prodziekan Wydziału Prawa i Administracji doc. dr hab. Marek Zirk-Sadowski, spokojnie przemaszerowali ul. Piotrkowską do placu Wolności<sup>107</sup>. Wybory z 4 czerwca 1989 r. przyniosły wolność i koniec epoki realnego socjalizmu.

Jesienią 1989 r. na posiedzeniach senatu UŁ powróciła sprawa pracowników naszej Uczelni usuniętych z niej w 1968 r. Senat z inicjatywy rektora L. Wojtczaka przyjął uchwałę umożliwiającą powrót tych osób do pracy w UŁ. Sprawa doc. Stefana Amsterdamskiego z inicjatywy koła „Solidarności” była dwukrotnie dyskutowana przez Radę Wydziału Filozoficzno-Historycznego i 23 listopada 1989 r. podjęto uchwałę o jego powrocie na wydział. Rektor L. Wojtczak 20 grudnia 1989 r. wysłał do S. Amsterdamskiego pismo zapraszające do pracy w UŁ, które jednak pozostało bez odpowiedzi<sup>108</sup>.

<sup>106</sup> AUŁ, Biuro Rektoratu, sygn. 419.

<sup>107</sup> Osobiste notatki W. Pusia z 1989 r.

<sup>108</sup> AUŁ, Akta osobowe, sygn. 4116, k. 137–142.

Wśród najważniejszych osiągnięć rektora L. Wojtczaka należy wymienić stałe rozszerzanie współpracy międzynarodowej naszej Uczelni, zachodzące mimo trudności politycznych. W drugiej połowie lat osiemdziesiątych XX w. odnowiono większość umów o bezpośredniej współpracy, które w stanie wojennym zostały przerwane. Zawierano również nowe umowy, np. z Uniwersytetem w Yorku (Wielka Brytania), Uniwersytetem Kraju Basków w Bilbao – San Sebastian, z Instytutem Języków Obcych w Pekinie. W okresie do 1990 r. Uniwersytet Łódzki podpisał ponad 80 umów o współpracy bezpośredniej z uczelniami zagranicznymi. Na wyróżnienie zasługuje współpraca z Uniwersytetem Justusa Liebiga w Giessen, Uniwersytetami Lyon I, Lyon II i Lyon III, Uniwersytetem w Nantes, Uniwersytetem hiszpańskim w Santiago de Compostella, Uniwersytetem w Yorku, Uniwersytetem w Bochum oraz Uniwersytetem Aix-Marseille<sup>109</sup>. Poważnym osiągnięciem rektora L. Wojtczaka było też przyjęcie Uniwersytetu Łódzkiego w poczet członków Stowarzyszenia Uniwersytetów Europejskich – CRE. Nastąpiło to na posiedzeniu członków tegoż stowarzyszenia w maju 1989 r. w Uniwersytecie w Uppsali (Szwecja). Rektor L. Wojtczak jest również sygnatariuszem, w imieniu UŁ, Wielkiej Karty Uniwersytetów Europejskich podpisanej w Bolonii w 1988 r.<sup>110</sup>

66

W 1986 r. prof. dr Janina Kotarbińska-Kamińska, żona zmarłego w 1981 r. prof. dr. Tadeusza Kotarbińskiego, naszego pierwszego rektora, podjęła inicjatywę nadania Uniwersytetowi Łódzkiemu imienia T. Kotarbińskiego. Była to już trzecia próba nadania imienia naszej Uczelni, pierwsza nastąpiła w 1946 r., wtedy proponowano patronat S. Staszica lub L. Krzywickiego, druga w 1956 r., kiedy proponowano J. Marchlewskiego lub J. Tuwima. Senat Uniwersytetu Łódzkiego w 1986 r., podjął jednak uchwałę stwierdzającą, że nazwa dotychczasowa *Uniwersytet Łódzki* jest najwłaściwsza. Jednocześnie podjęto decyzję o nadaniu imienia Tadeusza Kotarbińskiego sali senatu UŁ w rektoracie przy ul. Narutowicza 65. Ponadto w tej sali odsłonięto popiersie pierwszego rektora UŁ<sup>111</sup>.

Rektor L. Wojtczak brał aktywny udział, szczególnie w czasie drugiej kadencji, w kontaktach z władzami wszystkich polskich uniwersytetów. Niewątpliwie ta aktywność i prezentowana przez rektora postawa obrony wspólnoty akademickiej przed naciskami, a niekiedy ingerencją władz politycznych, doprowadziła do wyboru rektora L. Wojtczaka w 1989 r. na przewodniczącego odrodzonej po likwidacji w stanie wojennym Konferencji Rektorów Uniwersytetów Polskich. Funkcję tę prof. Leszek Wojtczak pełnił do końca 1990 r.<sup>112</sup>

<sup>109</sup> Materiały Biura Współpracy z Zagranicą.

<sup>110</sup> AUŁ, Biuro Rektoratu, sygn. 420, k. nlb.; L. Wojtczak, *Dialog uniwersytetów*, „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 2005, R. XV, s. 193.

<sup>111</sup> AUŁ, Biuro Rektoratu, sygn. 406, k. nlb.; Informacja Rektora Leszka Wojtczaka z 3 listopada 2014 r.

<sup>112</sup> *Profesor Leszek Wojtczak*, [w:] *Sylwetki łódzkich uczonych*, ŁTN, z. 95, Łódź 2009, s. 10.

Lata 1984–1990, kiedy Uniwersytetem Łódzkim kierował rektor L. Wojtczak, mimo oczywistych trudności ekonomicznych i politycznych, należy zaliczyć do udanych. Jak wykazano wyżej zwiększyła się liczba studentów oraz pracowników naukowo-dydaktycznych. Zakończono część inwestycji (Instytut Fizyki i X DS), rozpoczęto budowę hali sportowej z basenem. Zdecydowanie nasilono współpracę z ośrodkami zagranicznymi. Fizycy, chemicy i ekonomiści realizowali badania w ramach tzw. problemów węzłowych i resortowych. Jak wspominał w 2000 r. sam rektor Leszek Wojtczak,

Najpoważniejszym zadaniem było wtedy zapewnienie „codziennej normalności” jaka jest niezbędna w pracy wspólnoty akademickiej nauczających i nauczanych. Chodziło o to, aby podejmując wyzwania czasu, normalnie i po akademicku kształtować tożsamość Uniwersytetu, w poszanowaniu godności człowieka, być obecnym w społeczeństwie i jego przemianach<sup>113</sup>.

## 14. Uniwersytet Łódzki w okresie wielkich przemian ustrojowych 1990–1996

Zmiany polityczne, jakie nastąpiły w Polsce po wyborach z 4 czerwca 1989 r., spowodowały przedłużenie kadencji rektorów wybranych w 1987 r. do listopada 1990 r. Nowa ustawa o szkolnictwie wyższym uchwalona przez Sejm 12 września 1990 r. wprowadzała w szkołach wyższych szeroką autonomię. Wybory rektora odbywały się poprzez kolegium elektorów, a dziekanów poprzez rozszerzone rady wydziałów. Wybory nowego rektora Uniwersytetu Łódzkiego odbyły się 12 listopada 1990 r. Zgłoszono trzech kandydatów: prof. Stanisława Liszewskiego – geografa, prorektora UŁ w latach 1984–1990; prof. Michała Seweryńskiego – prawnika, prorektora UŁ w latach 1987–1990 oraz prof. Władysława Wilczyńskiego – matematyka, dziekana Wydziału Matematyki, Fizyki i Chemii UŁ w latach 1984–1990. Liczba elektorów wynosiła 124. W pierwszej turze wyborów kandydaci uzyskali następującą liczbę głosów: M. Seweryński – 60, S. Liszewski – 37 i W. Wilczyński – 26, 1 głos był nieważny. W drugiej turze M. Seweryński uzyskał 67 głosów, a S. Liszewski 54 głosy, 3 głosy były nieważne. Rektorem Uniwersytetu Łódzkiego na kadencję 1990–1993 wybrany został prof. Michał Seweryński. Kilka dni później odbyły się wybory prorektorów. Prorektorem ds. nauki został wybrany prof. Krzysztof

67

<sup>113</sup> *Wypowiedź prof. Leszka Wojtczaka z okazji 55. rocznicy powstania UŁ, [w:] Uniwersytet Łódzki, Łódź 2000, s. 37.*

Jażdżewski – zoolog, prorektorem ds. współpracy zagranicznej prof. Waldemar Michowicz – historyk dyplomacji, prorektorem ds. nauczania prof. Romuald Bartnik – chemik<sup>114</sup>.



Fot. 22. Spotkanie rektora UŁ z ambasadorem Francji (1990 r.). Od lewej: prorektor – prof. Waldemar Michowicz, I sekretarz ambasady francuskiej – Michel Rainer, ambasador Francji w Polsce Alain Bry, ostatnia osoba po prawej – rektor UŁ prof. Michał Seweryński. Ze zbiorów Archiwum UŁ

Profesor Michał Seweryński ukończył studia na Wydziale Prawa UŁ w 1962 r. i przez kilka lat pracował w prokuraturze. W 1965 r. został przyjęty na studia doktoranckie w Uniwersytecie Łódzkim, a jego opiekunem naukowym był wybitny specjalista z zakresu prawa pracy prof. Waław Szubert. W 1969 r. M. Seweryński uzyskał doktorat na podstawie rozprawy pt. *Normy pracy – problematyka prawna* (praca ta została opublikowana w 1972 r.). Następnie, również w Uniwersytecie Łódzkim, habilitował się w 1977 r. Tytuł profesora uzyskał w 1987 r. W latach osiemdziesiątych pełnił ważne funkcje społeczne i akademickie w naszej Uczelni. 17 marca 1980 r. na Konferencji Sprawozdawczo-Wyborczej Związku Nauczycielstwa Polskiego w UŁ został wybrany prezesem Rady Zakładowej ZNP. Funkcję tę pełnił do końca października 1980 r., kiedy pod wpływem wydarzeń politycznych związanych z powstaniem

<sup>114</sup> AUŁ, Biuro Rektoratu, sygn. 1592, k. nlb.

NSZZ Solidarność, Rada Zakładowa ZNP postanowiła zakończyć swoją działalność. W latach 1981–1984 M. Seweryński był prodziekanem Wydziału Prawa i Administracji UŁ, a w kadencji 1984–1987 dziekanem tegoż Wydziału. Z kolei w latach 1987–1990 pełnił funkcję prorektora UŁ ds. nauczania<sup>115</sup>.

*Ustawa o szkolnictwie wyższym* z 12 września 1990 r. przyniosła znaczne rozszerzenie autonomii uniwersytetów, szczególnie w kwestii zwiększenia uprawnień organów szkoły wyższej i jej władz rektorskich. Zwiększył się zakres uprawnień i odpowiedzialności rektora, który miał większą swobodę w podejmowaniu inicjatyw w zarządzaniu uczelnią. Pierwszym posunięciem rektora M. Seweryńskiego była propozycja zmian strukturalnych. W 1991 r. po gorącej dyskusji w senacie UŁ podjęto decyzję o likwidacji instytutów kierunkowych, które jak wiadomo zostały wprowadzone odgórnie w 1970 r. Podstawowymi jednostkami naukowo-dydaktycznymi na poszczególnych wydziałach stały się katedry, a w ich ramach zakłady. Instytuty mogły funkcjonować jedynie jako federacje katedr, a ich zadaniem była koordynacja procesu dydaktycznego. W uchwale senatu przyjęto możliwość tworzenia instytutów pozawydziałowych, które mogły funkcjonować na prawach wydziału. Zlikwidowano również Międzyuczelniany Instytut Nauk Politycznych, którego zadaniem w PRL od lat siedemdziesiątych XX w. była indoktrynacja ideologiczna młodzieży studenckiej. Należy dodać, iż wielu wartościowych pracowników tegoż instytutu, głównie adiunktów, zostało zatrudnionych na Wydziale Filozoficzno-Historycznym oraz w nowo utworzonym 10 października 1994 r. Instytucie Studiów Międzynarodowych.

Nowa ustawa pozwalała Uczelni samodzielnie kształtować politykę kadrową, określać limity przyjęć na studia, samodzielnie decydować o programach i treści nauczania, wreszcie rozwijać obok studiów dziennych również studia zaoczne i wieczorowe, w tym studia odpłatne. Zdecydowane zwiększenie naboru na większość kierunków studiów spowodowało konieczność znacznych zmian strukturalnych i powstania nowych wydziałów. Warto przypomnieć, że od 1961 r. w Uniwersytecie Łódzkim niezmiennie do 1991 r., a więc przez 30 lat, funkcjonowało sześć wydziałów. Pierwsza zmiana nastąpiła 13 września 1991 r., kiedy senat UŁ podjął uchwałę o utworzeniu Wydziału Nauk o Wychowaniu. W jego skład weszły katedry pedagogiczne i psychologiczne z Wydziału Filozoficzno-Historycznego oraz Instytut Wychowania Fizycznego i Sportu Warszawskiej AWF, funkcjonujący w Łodzi. Inicjatorem utworzenia tegoż Wydziału

<sup>115</sup> *Profesor Michał Seweryński*, [w:] *Sylwetki łódzkich uczonych*, ŁTN, Łódź 2009, s. 8; *60 lat Związku Nauczycielstwa Polskiego w Uniwersytecie Łódzkim*, opr. J. Goździk, B. Liwowski, Łódź 2006, s. 51.

byli rektor M. Seweryński, dziekan Wydziału Filozoficzno-Historycznego W. Puś oraz młodzi profesorowie z pedagogiki, m.in. pierwsza dziekan nowego wydziału prof. Ewa Marynowicz-Hetka<sup>116</sup>.



**Fot. 23.** Nadanie doktoratu *h.c.* UŁ prof. Leszkowi Kołakowskiemu przez prof. Michała Seweryńskiego, rektora UŁ (1992). Ze zbiorów Archiwum UŁ

Kolejne zmiany strukturalne zachodziły już w drugiej kadencji rektora M. Seweryńskiego w latach 1993–1996. Po kadencji 1990–1993 na stanowisko rektora Uniwersytetu Łódzkiego kandydował jedynie ówczesny rektor M. Seweryński, który został wybrany zdecydowaną większością głosów na kadencję 1993–1996. Zmiany nastąpiły jedynie na stanowiskach prorektorów. Prorektorem ds. nauki wybrany został ponownie prof. Krzysztof Jażdżewski, natomiast na stanowisko prorektora ds. współpracy zagranicznej wybrano prof. Grzegorza Malinowskiego – logika, prorektorem ds. nauczania został wybrany prof. Marek Zirk-Sadowski – prawnik, specjalista z zakresu teorii i filozofii prawa, prorektorem zaś ds. rozwoju prof. Czesław Domański – statystyk<sup>117</sup>.

<sup>116</sup> AUŁ, Biuro Rektoratu, sygn. 2704, k. 20.

<sup>117</sup> Materiały Uczelnianej Komisji Wyborczej w UŁ z 1993 r.

Do wspomnianych zmian doszło w 1994 r., kiedy senat UŁ, w dniu 25 kwietnia tegoż roku, podjął decyzję o utworzeniu od 1 października 1994 r. nowego Wydziału Zarządzania. Inicjatorami tej decyzji byli następujący profesorowie z Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego: prof. Zofia Mikołajczyk, prof. Alicja Jarugowa, prof. Jerzy Dietl i ówczesny dziekan tegoż Wydziału prof. Bogdan Gregor. Inicjatywę ww. profesorów zdecydowanie popierał rektor M. Seweryński. Należy dodać, że program studiów na nowym Wydziale Zarządzania przygotowano we współpracy z amerykańskim Uniwersytetem w Pittsburgu<sup>118</sup>. W 1995 r. senat UŁ podjął decyzję o podziale dotychczasowego Wydziału Matematyki, Fizyki i Chemii na dwa Wydziały: Matematyki oraz Fizyki i Chemii. Decyzja ta weszła w życie 1 czerwca 1996 r. Jak wspomniano wyżej, od października 1994 r. funkcjonował na prawach wydziału Instytut Studiów Międzynarodowych<sup>119</sup>.

W latach 1990–1996 nastąpił gwałtowny wzrost liczby studentów z nieco ponad 12 000 do prawie 28 000, a więc ponaddwukrotnie. Rosła również liczba pracowników naukowo-dydaktycznych z 1761 w 1990 r. do 222 w 1996 r. Udział nauczycieli akademickich w ogólnej liczbie pracowników UŁ wzrósł z 48% w 1990 r. do ponad 53% w 1996 r. W związku ze zmianami ustawowymi stanowisko docenta zostało zastąpione stanowiskiem profesora nadzwyczajnego, w 1990 r. liczba docentów wynosiła 183, a w 1996 r. było już tylko 7 osób, które nie posiadały habilitacji. Zdecydowanie zwiększyła się liczba profesorów zwyczajnych z 35 w 1990 r. do 100 w 1996 r. Jednakże pamiętać należy, że przed zmianami ustawowymi w 1990 r. profesor zwyczajny był drugim (najwyższym) tytułem naukowym, a po 1990 r. jedynie stanowiskiem w określonej uczelni, które może zajmować profesor tytularny. Podobnie wyglądała sytuacja w wypadku stanowiska profesora nadzwyczajnego, otóż do 1990 r. był to pierwszy tytuł profesorski, a po 1990 r. jedynie stanowisko, które mogły zajmować osoby z habilitacją, jak również z tytułem profesora. W latach 1990–1996 liczba profesorów nadzwyczajnych w UŁ wzrosła z 62 do 218. Łącznie liczba samodzielnych pracowników naukowych w okresie dwóch kadencji rektora M. Seweryńskiego wzrosła z 280 do 325<sup>120</sup>. W trakcie drugiej kadencji rektora M. Seweryńskiego doszło do dynamicznego rozwoju nowych kierunków studiów i specjalności na poszczególnych wydziałach. Uczelnia nasza włączyła się aktywnie w proces kształcenia nauczycieli, w tym nauczycieli języków obcych, głównie angielskiego. W UŁ powołano Kolegium Języków Obcych, którego zadaniem było kształcenie

<sup>118</sup> AUŁ, Biuro Rektoratu, sygn. 1269, k. 20.

<sup>119</sup> J. Kita, S. Pytlas, *Uniwersytet Łódzki w latach...*, s. 25.

<sup>120</sup> Materiały sprawozdawcze Działu Spraw Pracowniczych UŁ za lata 1990 i 1996.



nauczycieli w trybie studiów trzyletnich. Niezależnie od tego Uniwersytet Łódzki objął opieką naukową powstałe w Zgierzu i Płocku Kolegia Nauczycielskie oraz sieradzkie Kolegium Języków Obcych. Absolwenci trzyletnich studiów w tych kolegiach mogli uzyskać licencjat poprzez przygotowanie prac licencjackich pod kierunkiem pracowników naukowych naszej Uczelni oraz złożenie egzaminów licencjackich w Uniwersytecie Łódzkim. Kolejną sprawą było uruchamianie na wszystkich wydziałach odpłatnych studiów zaocznych, wieczorowych i podyplomowych. Dzięki temu można było zdecydowanie zwiększyć liczbę studiujących, a jednocześnie Uczelnia zyskiwała dodatkowe fundusze, które w części przeznaczano na zwiększenie płac, a w części na cele remontowe i inwestycyjne<sup>121</sup>. Pisząc o uruchamianiu nowych kierunków studiów należy przypomnieć, że dzięki inicjatywie rektora M. Seweryńskiego w 1992 r., a więc po ponad 40 latach od momentu likwidacji w 1951 r., na Wydziale Filozoficzno-Historycznym naszej Uczelni ponownie uruchomiono studia na kierunku historia sztuki. Kierunek ten w Łodzi był niezbędny, choćby ze względu na fakt, że w naszym mieście istnieje, jedno z największych i najciekawszych w skali europejskiej, Muzeum Sztuki, które posiada ogromne zbiory dzieł z zakresu sztuki nowoczesnej i współczesnej<sup>122</sup>.

72

Rektor M. Seweryński, podobnie jak rektorzy R. Skowroński oraz L. Wojtczak, szczególną wagę przywiązywał do rozwijania współpracy z uczelniami zagranicznymi. Już w końcu 1991 r., Uniwersytet Łódzki miał 108 umów o bezpośredniej współpracy z uniwersytetami w Europie i na innych kontynentach. W latach następnych, do końca drugiej kadencji w 1996 r., wiele umów stopniowo wygasało (np. z uczelniami rosyjskimi), jednak zawierano nowe. W sumie do 1996 r. aktywna współpraca Uczelni obejmowała zawsze ponad 100 partnerów z całego świata. Na uwagę zasługują umowy podpisane z Uniwersytetem w Atenach, Uniwersytetem im. Karola w Pradze, Uniwersytetem w Regensburgu (Ratysbonie), Uniwersytetem Medycznym w Pekinie, Uniwersytetem Katolickim w Waszyngtonie, Uniwersytetem w Barcelonie, Uniwersytetem Maryland (USA), Uniwersytetem Sao Paulo (Brazylia), Politechnikami w Nottingham i Portsmouth (Anglia) i wieloma innymi. Szczególnie ciekawie zapowiadała się współpraca z Uniwersytetem Sao Paulo w Brazylii, gdzie w maju 1996 r., podczas wizyty przedstawicieli UŁ z rektorem M. Seweryńskim na czele, w Instytucie Studiów Zaawansowanych tej uczelni, otwarto Katedrę Studiów Polskich im. Mikołaja Kopernika. Ponadto otwarto również polsko-brazylijską przyrodniczą stację badawczą w rezerwacie w Extrema. Niejako w rewanżu, 2 lipca 1996 r. w Uniwer-

<sup>121</sup> Materiały sprawozdawcze Działu Nauczania UŁ za lata 1990–1996.

<sup>122</sup> *Ibidem*.

sytecie Łódzkim, w Instytucie Studiów Międzynarodowych, przy okazji wizyty profesorów z Uniwersytetu Sao Paulo, otwarto Katedrę Studiów Brazylijskich im. Jose Bonifacio de Andrade e Silva. Należy dodać, że nawiązanie bliskiej współpracy z Uniwersytetem w Sao Paulo w znacznym stopniu stało się możliwe dzięki prof. Ryszardowi Piaseckiemu z Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego UŁ, który w latach dziewięćdziesiątych XX w., pełnił funkcję konsula Rzeczypospolitej Polskiej w Sao Paulo<sup>123</sup>. Wśród pozostałych ponad 100 umów do najbardziej owocnej współpracy dochodziło z następującymi partnerami: Uniwersytetem im. Justusa Liebiga w Giessen (RFN), Uniwersytetem w Regensburgu (RFN), Uniwersytetami francuskimi w Lyonie (I, II, III), Uniwersytetem w Porto (Portugalia), Uniwersytetem w Utrechcie (Holandia), Uniwersytetem Santiago de Compostella (Hiszpania), Uniwersytetem w Ljubljanie (Słowenia), Uniwersytetem im. Karola w Pradze, Uniwersytetem w Szegedzie (Węgry), Uniwersytetem im. J. P. Safarika w Koszycach (Słowacja), Uniwersytetem Technicznym w Chemnitz (RFN), Uniwersytetem Maryland (USA), Akademią Chemiczno-Technologiczną w Iwanowie (Rosja). Współpraca Wydziału Zarządzania z Uniwersytetem Maryland w Stanach Zjednoczonych umożliwiła powstanie Polsko-Amerykańskiego Centrum Zarządzania i utworzenie studiów podyplomowych MBA (Master of Business Administration), których absolwenci stanowią elitę specjalistów z zakresu zarządzania<sup>124</sup>.

Rektor M. Seweryński, podobnie jak jego poprzednik prof. L. Wojtczak, zdecydowanie popierał działalność Uniwersytetu na rzecz integracji europejskiej. Ośrodek Badań Europejskich, który został utworzony jeszcze podczas kadencji rektora L. Wojtczaka w 1989 r., uzyskał poważne wsparcie ze strony UŁ, w latach 1993–1995 jego siedzibę przy ul. Piotrkowskiej 262/264 (dawny Pałac rodziny Schweikertów) wyremontowano bowiem przy dużym zaangażowaniu naszej Uczelni (nadzór Działu Inwestycji). Rektor M. Seweryński otoczył też szczególną opieką Alliance Française oraz British Council<sup>125</sup>.

W czasie obu kadencji rektora M. Seweryńskiego podejmowano wiele działań mających na celu rozbudowę bazy dydaktycznej i naukowej Uniwersytetu Łódzkiego. Na początku lat dziewięćdziesiątych ukończono budowę nowego DS-u dla Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców przy ul. Matejki. W 1996 r. zakończono I etap budowy Centrum Wychowania Fizycznego i Sportu przy ul. Styrskiej 20/24, oddając do użytku Halę Sportową. W 1992 r. po wykonaniu stanu surowego budynku przy ul. Banacha 1/3,

<sup>123</sup> „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 1996, R. VI, nr 4, s. 11, 17.

<sup>124</sup> J. Kita, S. Pytlas, *Uniwersytet Łódzki w latach...*, s. 122.

<sup>125</sup> AUŁ, Biuro Rektoratu, sygn. 1630, k. nlb.

który pierwotnie miał być przeznaczony na stołówkę dla słuchaczy SJPdC, zmieniono jego przeznaczenie na obiekt naukowo-dydaktyczny dla Wydziału BNZ, o powierzchni użytkowej 2540 m<sup>2</sup>. Dokończenie tej inwestycji podjęto w 1995 r., ale ostatecznie gmach oddano do użytku dopiero w 1999 r. W latach 1992–1995 powstało w naszej Uczelni Centrum Szkoleniowo-Konferencyjne przy ul. Kopcińskiego 16/18. Na ten cel przeznaczono były akademik dla cudzoziemców, jak bowiem wiadomo, słuchacze SJPdC otrzymali nowy 14-piętrowy DS przy ul. Matejki. Po remoncie i pracach adaptacyjnych Centrum Szkoleniowo-Konferencyjne (o powierzchni użytkowej 4745 m<sup>2</sup>) składa się z auli na 250 osób, czterech sal konferencyjnych, dwóch sal konsumpcyjnych oraz pięciu apartamentów, 18 pokoi jednoosobowych i 54 pokoi dwuosobowych, wszystkie z łazienkami i aneksem kuchennym. Inwestycja ta nadal dobrze służy naszemu środowisku. Kolejną inwestycją był remont i adaptacja budynków byłych warsztatów wojskowych przy ul. Lindleya 5, które dzięki zabiegom rektora Uniwersytet przejął w 1995 r. Pierwszy etap prac trwał w latach 1995–1997, kiedy dawną halę napraw samochodów zaadaptowano na największą uniwersytecką aulę o powierzchni 1490 m<sup>2</sup> na 750 miejsc, dzisiaj noszącą imię wybitnego specjalisty z zakresu prawa pracy prof. Wacława Szuberta. Prace remontowo-adaptacyjne objęły również budynek o powierzchni 1059 m<sup>2</sup>, przejęty w 1994 r. po Spółdzielni Inwalidów MILLENIUM w Łodzi, przy ul. Pomorskiej 163, który już w 1995 r., po kapitalnym remoncie, został przekazany Katedrze Technologii Chemicznej i Ochrony Środowiska oraz Katedrze Dydaktyki Chemii. Następny obiekt, przy ul. Pomorskiej 163/165, o powierzchni 883 m<sup>2</sup>, wyremontowano i oddano do użytku w 1996 r. z przeznaczeniem dla Chemii Fizycznej.

74

Powyższe remonty i adaptacje były konieczne ze względu na fakt, że Uniwersytet Łódzki przekazał dotychczas użytkowany budynek przy ul. Pomorskiej 18 dawnemu właścicielowi, tj. Gminie Żydowskiej w Łodzi, a funkcjonujące tam katedry musiały znaleźć nowe przestrzenie dydaktyczne i badawcze. W latach 1994–1995 na potrzeby utworzonego Ośrodka Kształcenia w Zakresie Biznesu przeprowadzono remont kapitalny budynku przy ul. Piramowicza 3 (o powierzchni 1091 m<sup>2</sup>), który uprzednio był użytkowany przez Instytut Chemii. Ponadto w latach 1993–1996 rozpoczęto kapitalny remont budynku biurowego o powierzchni 1663 m<sup>2</sup> po Wojskowych Zakładach Remontowo-Motoryzacyjnych przy ul. Składowej 41/43, z przeznaczeniem dla Instytutu Studiów Międzynarodowych. Prace te zostały ostatecznie zakończone w 2001 r. Wszystkie remonty i adaptacje sfinansowano ze środków własnych UŁ, a w części również z funduszu KBN<sup>126</sup>.

<sup>126</sup> *Budujemy i modernizujemy*. Informacja przygotowana przez Biuro Inwestycji i Nie ruchomości UŁ, Łódź 2005, s. 22, 23, 49, 51, 53; „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 1995, R. V, nr 5, s. 4.

Na forum ogólnopolskim rektor M. Seweryński był w latach 1990–1996, podobnie jak jego poprzednik rektor L. Wojtczak, przewodniczącym Konferencji Rektorów Uniwersytetów Polskich. Ten fakt oraz niezwykła aktywność prof. M. Seweryńskiego w pracach KRUP-u spowodowała, iż ranga Uniwersytetu Łódzkiego w środowisku akademickim w Polsce w tym czasie wzrosła. W roku 1995 rektor M. Seweryński należał do zespołu uczonych reprezentujących uczelnie autonomiczne, który pod przewodnictwem rektora Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu prof. Jerzego Fedorowskiego opracował dokument pt. *Stanowisko Konferencji Rektorów Uczelni Autonomicznych*. Stanowisko to, przyjęte 8 września 1995 r. na posiedzeniu w Łodzi, obejmowało następujące problemy: organizację i nadzór nad szkołami wyższymi, autonomię szkół wyższych, system akredytacyjny (proponowano przekształcenie Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułu Naukowego w Akademicką Komisję Akredytacyjną), finansowanie szkolnictwa wyższego (zwracano uwagę na postępujące zmniejszanie nakładów finansowych ze środków publicznych na naukę i szkolnictwo wyższe), zarządzanie szkołą wyższą, nauczycieli akademickich (m.in. proponowano likwidację stanowiska asystenta), studiów i studentów (proponowano studia trzystopniowe)<sup>127</sup>. Przy okazji 50-lecia Uniwersytetu Łódzkiego, w maju 1995 r., rektor M. Seweryński mówił:

Dalszy rozwój uczelni, a nawet jej normalne funkcjonowanie, zależy od zasadniczej zmiany polityki rządu w dziedzinie edukacji wyższej i badań naukowych. Uniwersytet Łódzki, podobnie jak inne polskie uczelnie wyższe, doszedł już bowiem do kresu własnych możliwości radzenia sobie z niedostatkiem środków finansowych, z postępującą pauperyzacją profesorów, z ucieczką młodych pracowników naukowych. Aby tym zjawiskom zaradzić, konieczne są reformy systemowe, oparte na nowej polityce rządu wobec szkolnictwa wyższego i nauki. Bez nich nie będzie możliwe wykorzystanie ogromnego potencjału tego środowiska w przebudowie kraju, a co więcej, cała ta przebudowa stanie pod znakiem zapytania<sup>128</sup>.

Rektor M. Seweryński w latach 1990–1996 pełnił również funkcję przewodniczącego Konferencji Rektorów Uczelni Państwowych w Łodzi. W związku z tym także na tym forum podejmował różne inicjatywy, które miały służyć środowisku akademickiemu oraz społeczności naszego miasta. Jedną z tych inicjatyw była wspólna organizacja inauguracji roku akademickiego, które odbywały się w Teatrze Wielkim w Łodzi. Corocznie organizatorem była kolejna uczelnia wyższa (Uniwersytet, Politechnika, Akademia Medyczna, Wojskowa Akademia Medyczna, Akademia

<sup>127</sup> *Stanowisko Konferencji Rektorów Uczelni Autonomicznych* z dnia 8 września 1995 r.

<sup>128</sup> M. Seweryński, *Refleksje jubileuszowe*, „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 1995, R. V, nr 4, s. 11.

Muzyczna, Państwowa Wyższa Szkoła Filmowa, Teatralna i Telewizyjna oraz Akademia Sztuk Pięknych). Inauguracje te były poprzedzone przemarszem uczestników w strojach akademickich (najczęściej od ul. Lindleya) do Teatru Wielkiego. W ten, niewątpliwie ciekawy, sposób promowano wśród łodzian szkoły wyższe i środowisko akademickie. Kolejną inicjatywą rektora M. Seweryńskiego były wspólne obchody 70-lecia tradycji akademickich Łodzi. Przy okazji zwrócono uwagę na mało znane fakty z historii naszego miasta, które dotyczyły podejmowanych przez łodzian w przeszłości starań o utworzenie w naszym mieście szkół wyższych. Podstawą obchodów 70-lecia tradycji akademickich było założenie w styczniu 1925 r. w Łodzi Wyższej Szkoły Nauk Społecznych i Ekonomicznych, która funkcjonowała do 1928 r., a następnie – od 1928 do 1939 r. – Oddziału Łódzkiego Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie, która była w pełni uczelnią akademicką. Główna uroczystość związana z jubileuszem 70-lecia Łodzi Akademickiej odbyła się 20 stycznia 1995 r. w Teatrze Wielkim. W uroczystości tej uczestniczyli przedstawiciele wszystkich uczelni łódzkich oraz prezes PAN prof. Leszek Kuźnicki, przewodniczący KBN prof. Witold Karczewski i przedstawiciele władz Łodzi oraz województwa łódzkiego. Uroczystości tej przewodniczył rektor M. Seweryński<sup>129</sup>.

76

Wielkim świętem naszej akademickiej wspólnoty były obchody 50-lecia utworzenia Uniwersytetu Łódzkiego. Uroczystości główne odbyły się 24 maja 1995 r. Najpierw podczas mszy w kościele pw. św. Teresy, którą celebrował ks. abp Władysław Ziółek, został poświęcony nowy sztandar Uniwersytetu Łódzkiego, ufundowany przez Stowarzyszenie Absolwentów i Przyjaciół UŁ. Następnie odbyła się główna uroczystość w sali Rady Miejskiej przy ul. Piotrkowskiej 104, a wieczorem w pięknych salach Pałacu Poznańskiego spotkanie z gośćmi z kraju i zagranicy. Z tej okazji w Bibliotece Uniwersyteckiej przy ul. Matejki 34 otwarto wystawę prezentującą dorobek naszej uczelni w latach 1945–1995, zostały tam również wręczone odznaczenia dla pracowników UŁ. Warto odnotować, że w jubileuszu 50-lecia UŁ wzięło udział kilkudziesięciu rektorów i prorektorów uczelni polskich i zagranicznych (z Francji, Niemiec, Czech, Węgier, Rumunii, Portugalii, Holandii i ze Stanów Zjednoczonych). Radę Główną Szkolnictwa Wyższego reprezentował prof. Andrzej Pelczar. W uroczystościach brali również udział przedstawiciele wielu ambasad, a wśród nich ambasador Republiki Francuskiej – Daniel Contenay. Obecni byli także łódzcy posłowie, senatorowie oraz przedstawiciele władz Łodzi i województwa<sup>130</sup>.

<sup>129</sup> „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 1995, R. V, nr 3, s. 1–24.

<sup>130</sup> B. Napieraj, *Złote gody Uniwersytetu*, „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 1995, R. V, nr 5, s. 1.

Z okazji jubileuszu 50-lecia Uniwersytetu Łódzkiego opublikowano dwie publikacje książkowe autorstwa dr. Jarosława Kity i prof. Stefana Pytłasa, pracowników Instytutu Historii UŁ<sup>131</sup>.

W okresie obu kadencji rektora M. Seweryńskiego Uniwersytet Łódzki nadał tytuł doktora *honoris causa* dziesięciu wybitnym uczonym, w tym pięciu z zagranicy. Honorowe tytuły doktora otrzymali: prof. Dietger Hahn, ekonomista niemiecki; prof. Leszek Kołakowski, filozof, wykładowca w All Souls w Oxfordzie; prof. Lubos Valenta, fizyk i chemik z Uniwersytetu Karola w Pradze; ks. prof. Józef Tischner, filozof i myśliciel z Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie; prof. Franciszek Sławski, sławista z Uniwersytetu Jagiellońskiego; prof. Kazimierz Urbanik, matematyk z Uniwersytetu Wrocławskiego; prof. Juliusz Bardach, prawnik i historyk z Uniwersytetu Warszawskiego; prof. Raymond Barre, ekonomista, były premier Republiki Francuskiej i mer Lyonu; prof. Jerzy Regulski, ekonomista z Uniwersytetu Łódzkiego; prof. Jan Karski, historyk i filozof, wykładowca Georgetown University w Waszyngtonie, słynny tajny kurier rządu polskiego z lat drugiej wojny światowej. Wszystkie wyżej wymienione doktoraty *honoris causa* miały swoją wagę, jednak, zdaniem autora, trzy z nich wzbudziły szczególne zainteresowanie pracowników UŁ, jak również szerszej opinii publicznej. Pierwszy to nadanie tytułu doktora *honoris causa* prof. Leszkowi Kołakowskiemu, jednemu z najwybitniejszych polskich filozofów, autorowi dzieł filozoficznych, znanych i czytanych w Polsce i na świecie. L. Kołakowski studiował filozofię w Uniwersytecie Łódzkim w latach 1945–1949, w okresie do 1968 r. był pracownikiem Uniwersytetu Warszawskiego, z którego został zwolniony z powodów politycznych. Po wyjeździe za granicę wykładał na wielu uczelniach, ostatecznie został profesorem Oxford University. Autor wielu wybitnych prac, wśród których na uwagę zasługują zwłaszcza: *Kultura i fetysze* (1967), *Obecność mitu* (1972), *Husserl i poszukiwanie pewności* (1975), *Główne nurty marksizmu* (1976) oraz *Pochwała niekonsekwencji* (1989). Inicjatorami nadania tytułu doktora *honoris causa* byli w tym przypadku rektor UŁ prof. M. Seweryński i prof. Ija Lazari-Pawłowska z Wydziału Filozoficzno-Historycznego – etyk, koleżanka L. Kołakowskiego z czasu studiów. Rada Wydziału Filozoficzno-Historycznego oraz Senat UŁ poparły tę inicjatywę, prof. I. Lazari-Pawłowska została promotorem w przewodzie.

Uroczystość nadania tytułu doktora *honoris causa* odbyła się 9 stycznia 1992 r., w auli Uniwersytetu Łódzkiego w gmachu Fizyki. Sala była wypełniona po brzegi, jak wtedy mówiono „przyjechała cała Warszawa”, m.in. redaktor „Gazety Wyborczej” Adam Michnik i wielu innych przedstawiciele

<sup>131</sup> J. Kita, S. Pytłas, *Profesorowie Uniwersytetu Łódzkiego w latach 1945–1994. Pro memoria*, Łódź 1995; iidem, *Uniwersytet Łódzki w latach 1945–1995*, Łódź 1996.

prasy centralnej, koledzy prof. L. Kołakowskiego z Uniwersytetu Warszawskiego oraz tłumnie pracownicy i studenci UŁ. Po wręczeniu przez rektora M. Seweryńskiego dyplomu doktora *honoris causa*, L. Kołakowski wygłosił bardzo interesujący wykład pt. *Diabeł kłamie również, kiedy mówi prawdę*. Zanim jednak przeszedł do zasadniczego tematu, wrócił do swoich wspomnień i związków z Łodzią i Uniwersytetem Łódzkim, stwierdzając,

Zjechałem tutaj jako osiemnastolatek jesienią 1945 roku i w krótkim czasie zrobiłem trzy rzeczy: zdałem jako ekstern maturę, zapisałem się na uniwersytet i wstąpiłem do PPR, czyli partii komunistycznej. Były to czasy ubogie – jakież inne mogły być w zdewastowanym kraju? – ale bardzo interesujące. Interesujący był też ten uniwersytet. Łódź była wtedy, wobec zrujnowanej Warszawy, kulturalną stolicą kraju. Uniwersytet był bardzo dobry i bardzo ciekawy, działało się tam mnóstwo rzeczy interesujących. Korzystaliśmy wszyscy z życia kulturalnego, jakie otworzyło się po latach okupacji<sup>132</sup>.

Uroczystość nadania tytułu doktora *honoris causa* Leszkowi Kołakowskiemu, wybitnemu filozofowi i myślicielowi, który dokonał najbardziej gruntownej krytyki marksizmu (*Główne nurty marksizmu*), została przyjęta przez środowisko uniwersyteckie z zainteresowaniem, a przez jego część z aplauzem. Znaleźli się jednak również zdecydowani przeciwnicy tej decyzji senatu i władz rektorskich. Kilka tygodni po tej uroczystości rektor M. Seweryński otrzymał list od emerytowanego doc. dr. Zdzisława Prochowskiego, byłego dziekana Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego w latach 1981–1987, który protestował przeciwko nadaniu tytułu doktora *honoris causa* Leszkowi Kołakowskiemu. Stwierdzał w tym liście m.in., że L. Kołakowski w okresie studiów w Łodzi w latach 1945–1949, ale także i później, był typowym stalinowskim działaczem komunistycznym i w związku z tym nie powinno się go wyróżniać tytułem doktora *honoris causa* UŁ. List ten został odczytany na posiedzeniu senatu UŁ i po krótkiej dyskusji, w której wskazano, że autor listu zapewne nie zauważył zmiany w poglądach i działalności naukowej L. Kołakowskiego po 1956 r., a szczególnie jego osiągnięć twórczych po wyjeździe z kraju, uznano iż list jest przejawem skrajnie nieprzejednanej postawy wobec ludzi, którzy potrafią zrewidować swoje młodzieńcze, często błędne poglądy<sup>133</sup>.

Kolejnym wydarzeniem, które wywołało ogromne zainteresowanie pracowników UŁ, jak również mieszkańców Łodzi, było nadanie tytułu doktora *honoris causa* ks. prof. Józefowi Tischnerowi, postaci wybitnej, znanej w kraju i za jego granicami, filozofowi i myślicielowi, który w swoich publikacjach i wypowiedziach podejmował kontrowersyjne problemy naszych czasów. Książd prof. J. Tischner był uczniem znanego fenomenologa prof. R. Ingar-

<sup>132</sup> L. Kołakowski, *Diabeł kłamie również, kiedy mówi prawdę*, [w:] *Honoris causa. Księga pamiątkowa ku czci Leszka Kołakowskiego*, Łódź 1994, s. 15–16.

<sup>133</sup> Osobiste notatki W. Pusia z 1992 r.

dena. Był profesorem Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie oraz przewodniczącym Rady Instytutu Nauk o Człowieku w Wiedniu, autorem wielu prac, wśród których warto wymienić szczególnie: *Świat ludzkiej nadziei* (1975), *Etyka Solidarności* (1981), *Myślenie według wartości* (1983 i 1993), *Etyka wartości i nadziei* (1992), *Miłości niemiłowanej* (1993), *Jak żyć?* (1994). Inicjatorem nadania tytułu doktora *honoris causa* ks. prof. J. Tischnerowi był rektor M. Seweryński, natomiast całość procedury została przeprowadzona przez Radę Wydziału Filozoficzno-Historycznego oraz Senat UŁ. Uroczystość odbyła się 20 stycznia 1995 r., przy okazji jubileuszu 70-lecia Łodzi Akademickiej, w auli UŁ w gmachu Fizyki. Podobnie jak w wypadku poprzedniego doktoratu prof. L. Kołakowskiego, ze względu na niezwykłą sławę ks. prof. J. Tischnera, sala była wypełniona po brzegi, a nawet więcej. Obok pracowników i studentów UŁ licznie przybyli łodzianie, prasa i telewizja, profesorowie z innych łódzkich uczelni, a przede wszystkim profesorowie z Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie, jak również, co było szczególnie miłe dla doktoranta, góralski zespół muzyczny z jego rodzinnej Łopusznej<sup>134</sup>.



**Fot. 24.** Ks. prof. Józef Tischner wśród swoich ukochanych górali po uroczystości nadania doktoratu *h.c.* UŁ przez prof. Michała Seweryńskiego, rektora UŁ (1995 r.)  
Ze zbiorów Archiwum UŁ

<sup>134</sup> AUŁ, Biuro Rektoratu, sygn. 1267, k. 12; „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 1995, R. V, nr 2.



Trzecim wydarzeniem, które również wzbudziło wielkie zainteresowanie wielu środowisk oraz mediów, było nadanie tytułu doktora *honoris causa* prof. Janowi Karskiemu, postaci w latach dziewięćdziesiątych jeszcze mało znanej w Polsce. Jak dziś wiadomo Jan Karski, nazwisko rodowe Koziulewski, był łodzianinem, który w latach okupacji hitlerowskiej był słynnym tajnym kurierem rządu polskiego w Londynie. Jego bohaterskie czyny przeszły do legendy, był jednym z pierwszych ludzi, którzy informowali Zachód (w tym bezpośrednio prezydenta USA Franklina Delano Roosevelta) o zbrodni Holocaustu. Był autorem znakomitej pracy o Polskim Państwie Podziemnym pt. *Story of a Secret State*, opublikowanej w Stanach Zjednoczonych w 1944 r. Po wojnie, po uzyskaniu stopnia doktora w USA, w 1952 r. został profesorem w waszyngtońskim Georgetown University, gdzie przez 35 lat wykładał na Wydziale Służby Zagranicznej. Był także autorem monumentalnej pracy na temat polityki wielkich mocarstw wobec Polski w latach 1919–1945, która została opublikowana po raz pierwszy w 1985 r. w języku angielskim, a w języku polskim dopiero w dziesięć lat później, pt. *Wielkie mocarstwa wobec Polski 1919–1945. Od Wersalu do Jalty*<sup>135</sup>. Inicjatorem przyznania prof. J. Karskiemu tytułu doktora *honoris causa* był prof. Paweł Samuś, historyk zajmujący się historią najnowszą Polski. Po odpowiedniej procedurze w Radzie Wydziału Filozoficzno-Historycznego oraz w Senacie UŁ promotorem został wybrany prof. P. Samuś. Uroczystość odbyła się 27 czerwca 1996 r., w sali Teatru Wielkiego w Łodzi i wzbudziła ogromne zainteresowanie. Udział w niej wzięli: prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Aleksander Kwaśniewski, przewodniczący Rady Miejskiej Łodzi Grzegorz Palka, prezydent Łodzi Marek Czekalski oraz rektorzy i profesorowie wszystkich uczelni łódzkich, przedstawiciele łódzkiego oddziału PAN oraz prof. Stanisław Liszewski jako prezes ŁTN i nowo wybrany rektor elekt Uniwersytetu Łódzkiego. Po laudacji i wręczeniu prof. J. Karskiemu dyplomu doktora *honoris causa* UŁ przez rektora M. Seweryńskiego, nowo mianowany doktor *h.c.* wygłosił znakomity wykład pt. *Sami nie rozwiążemy swoich problemów*. W tym wykładzie, wracając do tragicznej historii Polski w latach drugiej wojny światowej i po wojnie, J. Karski zwrócił uwagę na konieczność wstąpienia naszego kraju do NATO i Unii Europejskiej. Kończąc swoje rozważania, stwierdził:

Polska i pozostałe narody naszego rejonu same nie rozwiążą swych problemów. Muszą się łączyć – zarówno z narodami Europy Zachodniej, jak i przede wszystkim między sobą. Idąc samotnie, nigdy nie będą niczym więcej niż ubogą, zahamowaną w rozwoju prowincją Nowoczesnej Europy<sup>136</sup>.

<sup>135</sup> P. Samuś, *Żołnierz, dyplomata, uczoney*. Laudacja promotora w przewodzie doktora-tu *honoris causa* dla prof. Jana Karskiego, „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 1996, R. VI, nr 4, s. 14–15.

<sup>136</sup> *Ibidem*, s. 7, 8–10; AUŁ, Biuro Rektoratu, sygn. 1538, k. 8.



Fot. 25. Nadanie doktoratu *h.c.* UŁ prof. Janowi Karskiemu (1996 r.). Prof. Jan Karski; prof. Michał Seweryński, rektor UŁ; prof. Wiesław Puś, dziekan Wydziału Filozoficzno-Historycznego. Ze zbiorów Archiwum UŁ

Nadanie prof. J. Karskiemu tytułu doktora *honoris causa* spowodowało, iż stał się on znanym oraz podziwianym bohaterem i intelektualistą polskim w jego rodzinnej Łodzi. Kilka lat później, tuż przed śmiercią J. Karskiego, w maju 2000 r., władze naszego miasta nadały mu tytuł Honorowego Obywatela Łodzi. Obecnie, już od kilkunastu lat, w Muzeum Miasta Łodzi funkcjonuje gabinet profesora Jana Karskiego, a w nim wiele pamiątek po tym niezwykłym, a jednocześnie wyjątkowo skromnym człowieku.

Dwie kadencje rektora M. Seweryńskiego doprowadziły do zdecydowanej zmiany w rozwoju Uczelni. Zwiększyła się ponaddwukrotnie liczba studentów, liczba pracowników naukowo-dydaktycznych wzrosła o blisko 200 osób. Powstały trzy nowe wydziały, zwiększyła się również liczba kierunków studiów. Rozwinęła się współpraca międzynarodowa, nie tylko z uczelniami europejskimi, ale również z uniwersytetami na innych kontynentach. Rozpoczęła się jednocześnie rozbudowa Uniwersytetu, chociaż jej skala nie była zadowalająca, ponieważ wraz z dynamicznym przyrostem liczby studentów potrzeby w zakresie nowych przestrzeni dydaktycznych były coraz większe. Rektor M. Seweryński był osobą niezwykle

dynamiczną, był wizjonerem, który zarażał innych swoim optymizmem, widział w przyszłości „swój” Uniwersytet jako jedną z czołowych uczelni nie tylko w kraju, ale również w skali międzynarodowej. Przy tej okazji warto przytoczyć pewną anegdotę, która znakomicie oddaje jego stosunek do Uniwersytetu Łódzkiego. Otóż dość często, kiedy w gronie przyjaciół rozmawiano o polskich uniwersytetach i ich pozycji, prof. Michał Seweryński zwykł mówić, że „w Polsce są trzy ważne uniwersytety, najstarszy Jagielloński, największy Warszawski i najlepszy Łódzki”. Oczywiście był to żart, ale niewątpliwie kryła się w nim pewność, że Uniwersytet Łódzki należał do najlepszych. Kończąc drugą kadencję w 1996 r., rektor M. Seweryński przekazywał następcy Uczelnię rozwijającą się w szybkim tempie, nieznanym w jej dotychczasowej historii.

## 15. Rektor Stanisław Liszewski i budowanie Uniwersytetu w latach 1996–2002

Wiosną 1996 r., senat UŁ wyznaczył termin wyborów nowego rektora Uczelni na 20 maja. Kandydowały dwie osoby, prof. Czesław Domański, dotychczasowy prorektor, były dziekan Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego, specjalista z zakresu statystyki, którego popierał rektor M. Seweryński oraz prof. Stanisław Liszewski, były prorektor (1984–1990) i były dziekan Wydziału BNZ (1981–1984) od 1991 r. pełniący społecznie funkcję prezesa Łódzkiego Towarzystwa Naukowego, geograf specjalizujący się w geografii ekonomicznej i geografii turystyki, który miał poparcie Wydziału BNZ oraz dziekana tego Wydziału prof. Wandy M. Krajewskiej, prorektora prof. M. Zirk-Sadowskiego, dziekana Wydziału Zarządzania prof. B. Gregora i dziekana Wydziału Filozoficzno-Historycznego prof. W. Pusia<sup>137</sup>.

Wybory rektora odbyły się 20 maja 1996 r., kolegium elektorów liczyło 171 osób, prof. S. Liszewski otrzymał 113 głosów, prof. Cz. Domański 55 głosów, były też 3 głosy wstrzymujące. Rektorem na kadencję 1996–1999 został prof. Stanisław Liszewski. Dwa tygodnie później na stanowiska prorektorów wybrani zostali: prof. Wanda M. Krajewska – biolog, prorektor ds. nauki; prof. Krystyna Piotrowska-Marczak – ekonomista i socjolog, prorektor ds. finansów; prof. Marek Zirk-Sadowski – prawnik, specjalista w zakresie teorii i filozofii prawa, prorektor ds. współpracy z zagranicą; prof. Wiesław Puś – historyk, prorektor ds. studenckich i nauczania<sup>138</sup>.

<sup>137</sup> W. Puś, *Profesor Stanisław Liszewski rektor Uniwersytetu Łódzkiego w latach 1996–2002*, [w:] *Profesor Stanisław Liszewski. Sylwetki łódzkich uczonych*, ŁTN, Łódź 2011, s. 43.

<sup>138</sup> AUŁ, Biuro Rektoratu, sygn. 1489, k. 341.

Rektor S. Liszewski studiował geografię w Uniwersytecie Łódzkim w latach 1958–1963. W 1963 r. uzyskał dyplom magistra geografii ze specjalnością geografia ekonomiczna, promotorem jego pracy był wybitny specjalista z zakresu geografii ekonomicznej i geografii miast prof. Ludwik Straszewicz. W 1970 r. uzyskał doktorat, który również przygotował pod kierunkiem prof. L. Straszewicza. W 1978 r. S. Liszewski habilitował się na podstawie dorobku oraz rozprawy pt. *Tereny miejskie a struktura przestrzenna Łodzi*. Natomiast tytuł profesora nadzwyczajnego uzyskał w 1987 r., od 1990 r. zaś zajmował stanowisko profesora zwyczajnego. Profesor S. Liszewski poza pracą naukową aktywnie uczestniczył w życiu społecznym UŁ. W latach 1976–1980 pełnił funkcję prezesa Związku Nauczycielstwa Polskiego w naszej Uczelni. W latach 1978–1981 był prodziekanem Wydziału BNZ, a w kadencji 1981–1984 z wyboru dziekanem tego wydziału. Jak już wspomniano wyżej, w okresie dwóch kadencji rektora L. Wojtczaka, w latach 1984–1990, prof. S. Liszewski, także z wyboru, pełnił funkcję prorektora ds. nauki. Natomiast 16 maja 1991 r. został wybrany przez całe środowisko naukowe Łodzi, skupione w Łódzkim Towarzystwie Naukowym, na funkcję (społeczną) prezesa tej korporacji uczonych<sup>139</sup>.

Rektor S. Liszewski na początku pierwszej kadencji postawił sobie kilka strategicznych celów, do osiągnięcia których konsekwentnie dążył. Pierwszy cel, jak sam pisał kończąc drugą kadencję, to – wobec trudnej sytuacji lokalowej Uczelni, która w okresie ponad 50 lat swojego istnienia była pomijana w planach inwestycyjnych kolejnych ministerstw zajmujących się szkolnictwem wyższym – rozbudowa Uniwersytetu. Drugim celem był konsekwentny rozwój kadry naukowo-dydaktycznej, konieczny z powodu lawinowo wzrastającej liczby studentów. Trzeci cel to odpowiednia polityka finansowa, związana ze wzrastającymi przychodami własnymi Uniwersytetu, który podobnie jak inne polskie uczelnie rozwijał studia odpłatne (zaoczne, wieczorowe i podyplomowe). Kolejnym celem było otwarcie Uczelni na potrzeby środowisk lokalnych w województwie łódzkim, a także poza nim, poprzez uruchomienie ośrodków zamiejscowych oraz filii<sup>140</sup>. Warto przypomnieć, że ten ostatni kierunek działań UŁ nawiązywał do wspomnianej wyżej koncepcji „otwartego uniwersytetu”, którą realizował w latach siedemdziesiątych XX w. rektor J. Górski, a następnie rektor R. Skowroński.

Budowanie Uniwersytetu rozpoczęto od zakończenia inwestycji i modernizacji rozpoczętych za kadencji rektora M. Seweryńskiego, a niektórych jeszcze nawet za kadencji rektora L. Wojtczaka. Przede wszystkim

<sup>139</sup> J. Wojciechowska, A. Wolaniuk, *Profesor Stanisław Liszewski – życie i droga zawodowa*, [w:] *Profesor Stanisław Liszewski. Sylwetki łódzkich uczonych...*, s. 11–12; W. Krajewska, *Profesor Stanisław Liszewski prezes Łódzkiego Towarzystwa Naukowego*, [w:] *ibidem*, s. 47.

<sup>140</sup> S. Liszewski, *Uniwersytet Łódzki w latach 1996–2002. Refleksje Rektora nad wpływającym czasem*, „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 2002, R. XII, nr 2, s. 1.

zakończono w 1999 r. budowę Centrum Wychowania Fizycznego i Sportu przy ul. Styrskiej 20/24, poprzez oddanie do użytku w 1998 r. 25-metrowej pływalni, a w 1999 r. siłowni i gabinetów odnowy biologicznej. Całość tego obiektu, budowanego w latach 1986–1999, o powierzchni 6829 m<sup>2</sup>, została sfinansowana przez Ministerstwo Edukacji Narodowej oraz Urząd Kultury Fizycznej i Turystyki. Następną ukończoną inwestycją był budynek dla Wydziału Biologii i Ochrony Środowiska przy ul. Banacha 1/3, o powierzchni użytkowej 2540 m<sup>2</sup>, którego budowę zakończono w 1999 r. Całość tej inwestycji sfinansowały Ministerstwo Edukacji Narodowej oraz Komitet Badań Naukowych<sup>141</sup>.

Całkowicie nową inwestycją, na którą Uniwersytet Łódzki uzyskał fundusze z Ministerstwa Edukacji Narodowej i Komitetu Badań Naukowych, do czego doszły środki własne Wydziału Zarządzania, był gmach tego wydziału. Przy okazji należy podkreślić istotny wkład łódzkich posłów Andrzeja Woźnickiego, Stefana Niesiołowskiego i Jerzego Kropiwnickiego, którzy wraz z władzami UŁ zabiegali skutecznie o tę inwestycję w MEN. Budowa gmachu Wydziału Zarządzania trwała od 1999 do 2002 r. Powierzchnia użytkowa tego budynku wynosi 15 996 m<sup>2</sup>, a całkowity koszt (projekt architektoniczny, budowa i wyposażenie) 41 686 tys. zł, w tym około 4 mln to środki własne<sup>142</sup>.

84 Kolejne „budowy” to głównie adaptacja, modernizacja oraz remont obiektów, które Uniwersytet przejął po innych instytucjach i zakładach, jak również dostosowywanie własnych przestrzeni do innych, nowych celów. Wszystkie te działania były możliwe dzięki rosnącym przychodom własnym Uczelni, głównie z opłat za studia zaoczne i wieczorowe. Istotną sprawą była również zgoda Senatu na podział przychodów własnych wydziałów na dwie części, a mianowicie 50% pozostawało na wydziałach i było przeznaczone w większości na zwiększenie płac (w formie dodatków), a drugie 50% zagospodarowywała uczelnia, większość tych środków przeznaczając na rozbudowę Uniwersytetu. Warto dodać, że w latach 1997–2001 nakłady inwestycyjne UŁ ze środków własnych wzrosły z 466 tys. zł do 13 705 tys. zł, a więc prawie 30-krotnie<sup>143</sup>.

W roku 1997 oddano do użytku po gruntownym remoncie i adaptacji aulę Wydziału Prawa i Administracji przy ul. Lindleya 5, o powierzchni 1490 m<sup>2</sup>. Był to, jak już wspomniano, budynek przejęty przez UŁ po dawnych warsztatach wojskowych w 1995 r. Remont ten został sfinansowany ze środków własnych Wydziału Prawa i Administracji oraz KBN. Również w 1997 r. dokonano adaptacji dla Instytutu Archeologii części bu-

<sup>141</sup> *Budujemy i modernizujemy...*, s. 5–6, 7–8.

<sup>142</sup> *Ibidem*, s. 10–12.

<sup>143</sup> „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 2002, R. XII, nr 2, s. 23.

dynku przy ul. Pomorskiej 96 (pomieszczenia dawnej stołówki Akademii Medycznej), o powierzchni 662 m<sup>2</sup>. Remont tego budynku sfinansowano ze środków własnych UŁ.

W tym samym roku poprzez zabudowę tarasu (*patio*) w Bibliotece UŁ oddano do użytku salę komputerowo-katalogową dla tej biblioteki. Z kolei w latach 1997–1998 także dla Biblioteki UŁ adaptowano pomieszczenia dawnej kotłowni, zwiększając w ten sposób powierzchnię magazynową na książki o 461 m<sup>2</sup>. Prace te sfinansowano ze środków Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej. W latach 1998–1999, poprzez adaptację i rozbudowę pomieszczeń po warsztatach wojskowych przy ul. Lindleya 5a, oddano do użytku nowoczesną Bibliotekę Wydziału Prawa i Administracji. Inwestycję tę sfinansowano ze środków własnych oraz częściowo z funduszy KBN. W 1999 r. dla Studium Wychowania Fizycznego i Sportu oddano do użytku parterowy budynek przy ul. Styrskiej 5, na ten cel adaptowano obiekt tymczasowy o powierzchni 249 m<sup>2</sup>, który był zapleczem budowanej w latach 1986–1999 hali sportowej z basenem. Remont tego budynku sfinansowano ze środków własnych UŁ. Poważną inwestycją była adaptacja i kapitalny remont zakupionego przez UŁ w roku 1997 kompleksu budynków pofabrycznych (Zakładów TEXTILPOL) przy ul. Kopcińskiego 31. Prace trwały tam w latach 1998–2001, kiedy kolejno oddawano do użytku – w 1999 r. budynek główny Collegium Geographicum, o powierzchni użytkowej 4270 m<sup>2</sup>, w 2000 r. budynek Muzeum Geologicznego, o powierzchni użytkowej 609 m<sup>2</sup> oraz w 2001 r. budynek frontowy o powierzchni użytkowej 511 m<sup>2</sup>. Całość prac sfinansowano głównie ze środków Uczelni oraz częściowo z funduszy KBN. W latach 1996–2002 przeprowadzono remonty akademików (III, V, VII, VIII, IX, X, XIII i XIV) oraz wybudowano siedzibę Działu Spraw Bytowych dla Studentów na osiedlu przy ul. Lumumby. Poważną inwestycją była budowa Dziekanatu Wydziału Prawa i Administracji przy ul. Składowej 43. Ten nowy budynek o powierzchni 608 m<sup>2</sup> zrealizowano ze środków własnych UŁ oraz Wydziału i oddano do użytku w 2001 r. Kolejną inwestycją, którą zrealizowano w 2002 r., była budowa nowej auli Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego przy ul. Rewolucji 1905 r. 39/43, o powierzchni 1763 m<sup>2</sup>, której budowę sfinansowano ze środków UŁ i Wydziału.

W latach 1999–2000 dokonano rozbudowy i adaptacji Biblioteki Wydziału Filologicznego przy al. Kościuszki 65, na ten cel przeznaczając środki własne Uczelni i Wydziału. W 2000 r. dokonano rozbudowy Dziekanatu Wydziału Biologii i ochrony Środowiska przy ul. Pilarskiego 14. Inwestycję tę sfinansowano ze środków własnych i środków KBN. Kolejne inwestycje to adaptacja budynku pofabrycznego przy ul. Pomorskiej 163/165 dla Zakładu Analizy Instrumentalnej Wydziału Fizyki i Chemii, oddana do użytku w 2001 r.; Budynek Centrum Szkoleniowo-Konferencyjnego

UŁ przy ul. Piaskowej 2, o powierzchni 816 m<sup>2</sup>, który oddano do użytku w 2002 r.; dwa budynki dla Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politologicznych, pierwszy przy ul. Składowej 41/43, o powierzchni 1663 m<sup>2</sup>, oddany do użytku w 2001 r. i drugi, przy ul. Gdańskiej – pałacyk w stylu drugiej fazy secesji, o powierzchni 828 m<sup>2</sup>, po kapitalnym remoncie oddany do użytku w 2002 r. W 2001 r. rozpoczęto kapitalne remonty i modernizacje budynku zwierzetarni Wydziału BiOŚ przy ul. Banacha 12/16, zabytkowej willi Oskara Zieglera przy ul. M. Skłodowskiej-Curie 11 (siedziba ŁTN) oraz Pałacu Biedermanna przy ul. Franciszkańskiej 1/5. Budynki te oddano do użytku już w czasie następnej kadencji.



**Fot. 26.** Rozpoczęcie roku akademickiego 1999/2000. Od lewej strony: prorektor – prof. Piotr Daranowski, prorektor – prof. Krystyna Piotrowska-Marczak, rektor – prof. Stanisław Liszewski, prorektor – prof. Wanda Małgorzata Krajewska  
Ze zbiorów Archiwum UŁ

Większość modernizacji i adaptacji zrealizowana została ze środków własnych UŁ, jedynie kapitalny remont, pod nadzorem konserwatora zabytków, pałacyku przy ul. Gdańskiej 107 sfinansowały Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej, KBN, Wydział Ochrony Środowiska Urzędu m. Łodzi oraz Wydział Studiów Międzynarodowych i Politologicznych<sup>144</sup>. W sumie, według obliczeń autora, w okresie dwóch kadencji rektora S. Li-

<sup>144</sup> *Budujemy i modernizujemy...*, s. 5–13, 19–20, 23–33, 36–37, 42–48, 58.

szewskiego zbudowano, zmodernizowano, zaadaptowano oraz wyremontowano ponad 20 budynków, w ten sposób Uniwersytet Łódzki zyskał nowe przestrzenie dydaktyczne i naukowo-badawcze.



Fot. 27. Wydział Zarządzania przy ul. Matejki 22/26. Ze zbiorów Archiwum UŁ

Kolejnym celem, do osiągnięcia którego w obu kadencjach rektora S. Liszewskiego dążono, była racjonalizacja zatrudnienia, szczególnie na etatach administracyjnych i obsługi. W latach 1996–2002 ogólna liczba pracowników UŁ została zmniejszona z 3658 do 3533 etatów, a więc o 125 etatów. Liczba etatów administracyjnych i obsługi została ograniczona z 1722 do 1516, a więc o 206 etatów. Natomiast zdecydowanie wzrosła liczba nauczycieli akademickich, z 1922 do 2017, w tym liczba profesorów zwyczajnych zwiększyła się ze 100 do 119, a profesorów nadzwyczajnych z 218 do 266. Poważnie wzrosła liczba adiunktów – z 505 do 683. Powyższe zmiany doprowadziły do wzrostu udziału procentowego nauczycieli akademickich w stosunku do ogółu zatrudnionych z 52,5 w 1996 r. do 57% w roku 2002<sup>145</sup>.

Powyższe zmiany w polityce kadrowej były konieczne ze względu na dalszy lawinowy przyrost liczby studentów. Otóż, gdy w roku akademickim 1996/1997 liczba studentów studiów dziennych, zaocznych i wieczorowych wynosiła 27 946, to w roku akademickim 2001/2002

<sup>145</sup> Materiały sprawozdawcze Działu Spraw Pracowniczych UŁ za lata 1996–2002.



zwiększyła się do 38 833, a więc o ponad 38%. W tym czasie liczba słuchaczy studiów podyplomowych wzrosła z 982 do 2382, a więc prawie 2,5-krotnie. Łącznie liczba studentów wszystkich trybów studiów, wraz ze słuchaczami studiów podyplomowych i słuchaczami Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców, w okresie dwóch kadencji rektora S. Liszewskiego zwiększyła się z 29 343 do 41 496<sup>146</sup>.

Ten dynamiczny wzrost liczby studentów, jak również rosnące zapotrzebowanie środowisk lokalnych na kształcenie na poziomie wyższym oraz zaangażowanie władz samorządowych doprowadziły do uruchomienia w latach 1998–2002 w kilku miastach studiów zaocznych przez niektóre wydziały UŁ. Działaniom tym patronował rektor S. Liszewski. Powstały w ten sposób w miastach regionu łódzkiego filia UŁ w Tomaszowie Mazowieckim oraz ośrodki zamiejscowe w Bełchatowie, Kutnie, Piotrkowie Trybunalskim, Sieradzu i Skierniewicach, jak również – poza naszym regionem – w Ostrołęce. Niewątpliwie inicjatywa ta była odpowiedzią na oczekiwania społeczne. Jak bowiem wiadomo, nawet studia odpłatne dostępne blisko miejsca zamieszkania studentów w konsekwencji są tańsze aniżeli studia dzienne w Łodzi czy innym wielkim ośrodku akademickim, a to ze względu na wysokie koszty utrzymania. Ponadto rektor S. Liszewski miał nadzieję, że poprzez tworzenie w większych ośrodkach miejskich naszego regionu filii Uniwersytetu lub ośrodków zamiejscowych doprowadzi do rozwoju środowisk intelektualnych w tych miejscowościach<sup>147</sup>.

Uniwersytet Łódzki od 1996 r. brał udział w ramach Konferencji Rektorów Uniwersytetów Polskich w pracach zespołu prorektorów nad przygotowaniem procesu akredytacji poszczególnych kierunków studiów. W pracach tych ze strony UŁ brali udział w 1996 r. prorektor M. Zirk-Sadowski, a następnie prorektor W. Puś. Po dwóch latach prac, w 1998 r. rektorzy skupieni w Konferencji Rektorów Uniwersytetów Polskich powołali Uniwersytecką Komisję Akredytacyjną, która w następnych latach prowadziła ocenę jakości kształcenia na kierunkach studiów w uniwersytetach. Warto zauważyć, że w latach 1999–2002 w UŁ 15 kierunków otrzymało najwyższą ocenę jakości kształcenia (archeologia, fizyka, filologia angielska, filologia germańska, socjologia, ochrona środowiska, historia, etnologia, filozofia, biologia, chemia, geografia, filologia rosyjska, historia sztuki i filologia polska). Ponadto w naszej Uczelni powołano Uczelnianą Komisję ds. Jakości Kształcenia, którą kierowała prof. Elżbieta Oleksy<sup>148</sup>.

<sup>146</sup> „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 2002, R. XII, nr 2, s. 16–17.

<sup>147</sup> W. Puś, *Rektor Stanisław Liszewski...*, s. 44.

<sup>148</sup> W. Puś, *Akredytacja w polskich uniwersytetach*, „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 2001, R. XI, nr 2, s. 10–11; „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 2002, R. XII, nr 2, s. 15.

Wraz ze wzrostem liczby studentów oraz powstaniem nowych wydziałów zwiększyła się oferta edukacyjna dla kandydatów na studia w Uczelni, w okresie 1996/1997 – 2001/2002 liczba kierunków studiów wzrosła z 24 do 26, a liczba specjalności z 82 do 117.

W latach 1996–2002 nastąpił znaczny przyrost awansów naukowych, 88 osób uzyskało tytuł naukowy profesora, 138 osób stopień naukowy doktora habilitowanego, a 247 osób stopień naukowy doktora. Liczba słuchaczy studiów doktoranckich zwiększyła się z 400 do 810. Pracownicy naukowcy UŁ uzyskali w tym czasie 226 grantów badawczych na łączną kwotę 16,5 mln zł oraz 229 grantów aparaturowych na sumę ponad 113 mln zł<sup>149</sup>.

W okresie obu kadencji rektora S. Liszewskiego UŁ miał około 110 umów o bezpośredniej współpracy z uczelniami zagranicznymi w Europie i na świecie. Należy dodać, że przeciętnie około 90 umów corocznie miało charakter czynny. Ważną częścią współpracy zagranicznej był udział przedstawicieli Uczelni w międzynarodowych programach dydaktycznych. Już od początku lat dziewięćdziesiątych UŁ uczestniczył w programie TEMPUS, ostatecznie w 2001 r. zakończono realizację ostatnich 13 projektów. Natomiast w latach 1999–2002 Uczelnia aktywnie uczestniczyła w programie wymiany studentów i wykładowców SOCRATES/ERASMUS. W latach 1999–2002 realizowano ten program we współpracy z uczelniami w krajach Unii Europejskiej, liczba uczelni partnerskich w tym czasie wzrosła z 58 do 99. Rosła też liczba studentów UŁ wyjeżdżających w ramach tego programu na półroczne lub roczne studia za granicę ze 185 w 1999 r. do 300 w 2002 r. Z kolei liczba nauczycieli akademickich wyjeżdżających w ramach tego programu wzrosła w tym czasie z 32 do 99. Realizacja programu ERASMUS doprowadziła do wprowadzenia w UŁ systemu punktowego ECTS, który w 2002 r. funkcjonował już na 26 kierunkach i większości specjalności.

Niezwykle ważną sprawą był udział pracowników naukowych Uczelni w programach ramowych Unii Europejskiej. W okresie do 2002 r. UŁ uczestniczył w pięciu projektach badawczych 5. Programu Ramowego Unii Europejskiej. Na szczególną uwagę zasługiwały dwa projekty, pierwszy, przygotowany w 2000 r. przez prof. Macieja Zalewskiego, pt. *Gospodarka wodna i Ekohydrologia*, drugi zaś przygotowany w 2002 r. przez pracowników trzech wydziałów – Zarządzania, Ekonomiczno-Socjologicznego oraz Studiów Międzynarodowych i Politologicznych o akronimie *KnowBase* (prof. prof. Bogdan Piasecki, Anna Rogut, Tadeusz Markowski, Justyna Grochowalska, Wielisława Warzywoda-Kruszyńska,

<sup>149</sup> *Ibidem*, s. 7–10.

Ewa Rokicka, Elżbieta Oleksy, Tomasz Domański). Ten ostatni projekt stwarzał UŁ szansę stania się międzynarodowym centrum w zakresie nauk społeczno-ekonomicznych. Ponadto w UŁ realizowano jeszcze kilka projektów badawczych międzynarodowych w ramach programu INCO-COPERNICUS.

W latach 1996–2002 corocznie około tysiąca pracowników UŁ korzystało z wyjazdów zagranicznych. Najczęściej były to wyjazdy na sesje i konferencje naukowe, staże badawcze, wyjazdy szkoleniowe, konsultacje, wyjazdy doktorantów. Najwięcej wyjazdów zrealizowano w 2000 r. (w sumie 1567). Gościliśmy zarazem w tym czasie od 800 do ponad 1000 uczonych z całego świata, głównie jako uczestników konferencji naukowych. W latach 1996–2002 zwiększyła się liczba studentów zagranicznych studiujących w UŁ ze 150 do 267<sup>150</sup>.

W czasie drugiej kadencji rektora S. Liszewskiego rozpoczęto wdrażanie systemu informatycznego USOS (Uniwersytecki System Obsługi Studenta), który został opracowany przez informatyków w Uniwersytecie Warszawskim z udziałem informatyków z Wydziału Matematyki, pod kierunkiem prof. Andrzeja Nowakowskiego, z naszego Uniwersytetu. Program ten w owym czasie budził pewne obawy, szczególnie wśród pracowników naukowo-dydaktycznych, w związku z tym został wprowadzony jedynie na Wydziale Matematyki. Istotnym *novum* było również wprowadzenie na wszystkich wydziałach anonimowej oceny pracowników naukowo-dydaktycznych przez studentów. Rektor S. Liszewski, chcąc podnieść rangę pracy dydaktycznej nauczycieli akademickich, był inicjatorem wprowadzenia corocznego konkursu na najlepszy podręcznik akademicki w UŁ, którego autor był nagradzany specjalną Nagrodą Rektora.

Godna podkreślenia była dbałość rektora S. Liszewskiego o jedność Uczelni i przeciwstawianie się wszelkim pomysłom mającym na celu atomizację naszej uniwersyteckiej Wspólnoty. Między innymi w tym celu były organizowane doroczne spotkania rektora z profesorami tytularnymi, w czasie których dzielił się z nimi aktualnymi problemami (dobrymi i złymi) Uczelni oraz wysłuchiwał wielu uwag i rad. Rektor S. Liszewski był również inicjatorem organizowania w UŁ uroczystości odnawiania doktoratów po 50 latach od ich uzyskania przez wybitnych profesorów naszej Uczelni, jak również tych, którzy po doktoracie w UŁ podjęli pracę naukową w innych uczelniach i instytucjach. Kolejną ważną inicjatywą rektora S. Liszewskiego jako przewodniczącego Konferencji Rektorów Uczelni Państwowych Łodzi, która jest realizowana corocznie już od 18 lat, była zgłoszona w 1997 r. propozycja organizowania spotkań środowiska akademickiego naszego miasta w pierwszych tygodniach października każdego roku

<sup>150</sup> *Ibidem*, s. 19–21.

w Pałacu Poznańskiego, na których podsumowuje się osiągnięcia minionego roku oraz prezentowane są problemy nurtujące środowisko. W spotkaniach tych uczestniczą przedstawiciele władz administracyjnych Łodzi oraz wielu środowisk politycznych. Powyższe spotkania zastąpiły organizowane przez wszystkie uczelnie państwowe Łodzi w latach 1991–1996 wspólne inauguracyjne roku akademickiego, które odbywały się w Teatrze Wielkim<sup>151</sup>.

Jak wspomniano wyżej, prof. S. Liszewski od 1991 r. pełnił i pełni nadal funkcję prezesa Łódzkiego Towarzystwa Naukowego. W 2001 r., będąc rektorem UŁ i jednocześnie prezesem ŁTN, był pomysłodawcą corocznego organizowania w Łodzi Festiwalu Nauki, Techniki i Sztuki. Celem tegoż festiwalu jest zapoznanie mieszkańców naszego miasta z osiągnięciami naukowymi, technicznymi i artystycznymi środowiska akademickiego. Jak wiadomo festiwale te odbywają się w końcu kwietnia i cieszą się wielkim zainteresowaniem mieszkańców Łodzi, a szczególnie młodzieży<sup>152</sup>.

Po pierwszej kadencji, która upływała w 1999 r., w wyborach na rektora urzędujący rektor S. Liszewski nie miał kontrkandydatów i został wybrany zdecydowaną większością głosów na kadencję 1999–2002. Na stanowiskach prorektorów zaszła tylko jedna zmiana, ponieważ prorektor M. Zirk-Sadowski piastował tę funkcję już drugą kadencję, na stanowisko prorektora ds. współpracy z zagranicą został wybrany prof. Piotr Daranowski – prawnik, specjalista w zakresie prawa międzynarodowego. Nadal swoje funkcje pełnili prof. W. Krajewska – prorektor ds. nauki, prof. K. Piotrowska-Marczak – prorektor ds. finansowych oraz prof. W. Puś – prorektor ds. nauczania (łącznie ze sprawami studenckimi)<sup>153</sup>.

W latach 1996–2002 w Uniwersytecie Łódzkim nadano dziesięć tytułów doktora *honoris causa*. Otrzymali je wybitni uczeni polscy i zagraniczni: prof. Jerzy Regulski – specjalista z zakresu zarządzania, w tym kształtowania polskiego samorządu po 1989 r. (Wydział Zarządzania); prof. Wiesław Sadowski – wybitny ekonomista z SGH (Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny); prof. Tadeusz Ulewicz – historyk literatury staropolskiej z Uniwersytetu Jagiellońskiego (Wydział Filologiczny); prof. Amalia Słomiany – biochemik z New York Medical College (Wydział BNZ); prof. Leszek Moszyński – slawista z Uniwersytetu Gdańskiego (Wydział Filologiczny); prof. Lee E. Preston – specjalista z zakresu zarządzania z University of Maryland (USA) (Wydział Zarządzania); prof. Andrzej Walicki – wybitny historyk myśli politycznej (Wydział Filozoficzno-Historyczny); prof. Józef Matuszewski – wybitny historyk państwa i prawa wieków średnich z UŁ (Wydział Prawa

<sup>151</sup> S. Liszewski, *Mniej oficjalnie*, „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” [wydanie specjalne] 2005, R. XV, s. 204, 211–213.

<sup>152</sup> J. Wojciechowska, A. Wolaniuk, *Profesor Stanisław Liszewski – życie i droga zawodowa...*, s. 38.

<sup>153</sup> Materiały Uczelnianej Komisji Wyborczej na lata 1999–2002.

i Administracji); Andrzej Wajda – wybitny polski reżyser filmowy (Wydział Filologiczny); prof. Hubert Hamaekers – wybitny specjalista z zakresu prawa podatkowego, profesor Uniwersytetu w Nijmegen w Holandii (Wydział Prawa i Administracji). Wszystkie wyżej wymienione doktoraty *honoris causa* były bardzo istotne, jednak zdaniem autora spośród tych dziesięciu wyróżnionych, na szczególną uwagę zasługują dwie osoby. Pierwsza to Andrzej Wajda, wybitny reżyser, któremu co prawda łodzianie pamiętają jego nieudane starania o przeniesienie Szkoły Filmowej z Łodzi do Warszawy, ale to twórca nie tylko „Kanału”, „Popiołów”, „Lotnej”, „Człowieka z marmuru” czy „Człowieka z żelaza”, ale przede wszystkim wspaniałej „Ziemi obiecanej”, filmu, który rozślawił Łódź. Promotor w przewodzie doktorskim A. Wajdy, prof. Ewelina Nurczyńska-Fidelska, tak kończyła swoją laudację:

Dziwne są Wajdowskie filmy, w których urzeczenie postawą heroiczną, a więc dochodząca do głosu metafizyka poczucia wspólnoty, spotyka się z pragmatyzmem ocen, który nakazuje stawiać pytania trudne, gorzkie, dla wielu często obrazoburcze. Wajda współczesniczy w utrwalaniu narodowej mitologii, a jednocześnie odziera ją z patosu, czasem ironizuje. Jest zatem w dziejach polskiej kultury spadkobiercą romantyków i postromantyków – idzie ich tropem i ich intelektualna odwaga jest mu niezwykle bliska<sup>154</sup>

92

Druga szczególna postać to prof. Hubert Hamaekers, wybitny uczony, specjalista z zakresu prawa podatkowego, który w latach 1981–1984 był członkiem Komitetu do Spraw Podatkowych OECD, a od 1985 r. nieprzerwanie do 2002 r. sprawował funkcję Dyrektora Wykonawczego International Bureau of Fiscal Documentation w Amsterdamie. Był jednym z założycieli Europejskiego Stowarzyszenia Profesorów Prawa Podatkowego. Wykładał na wielu europejskich uniwersytetach, od 1992 r. rozpoczął współpracę z Uniwersytetem Łódzkim w ramach programu TEMPUS. Współpraca ta owocowała powołaniem na Wydziale Prawa i Administracji UŁ w 1997 r. Centrum Dokumentacji i Studiów Podatkowych, w którym prof. H. Hamaekers został przewodniczącym Rady Programowej.

Jak pisał w laudacji prof. Włodzimierz Nykiel:

Współpraca z IBFD, a także rola Profesora Hamaekersa w tej współpracy mają duże znaczenie dla funkcjonowania Centrum. IBFD przekazuje corocznie Centrum pokaźne kwoty, które wykorzystywane są na finansowanie wyjazdów badawczych pracowników Prawa i Administracji oraz studentów piszących prace magisterskie z zakresu międzynarodowego prawa podatkowego. Centrum otrzymuje nieodpłatnie książki i czasopisma wydawane przez IBFD, jak również duplikaty z biblioteki IBFD<sup>155</sup>.

<sup>154</sup> E. Nurczyńska-Fidelska, *Otwierał drogę na ekrany całego świata. Andrzej Wajda (Laudacja – fragmenty)*, „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 2002, R. XII, nr 3, s. 22.

<sup>155</sup> W. Nykiel, *Przyjaciel naszej Uczelni. Profesor Hubert Hamaekers (fragmenty laudacji)*, „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 2002, R. XII, nr 3, s. 23.

W sumie w okresie obu kadencji rektora S. Liszewskiego Uniwersytet Łódzki rozwijał się bardzo dynamicznie zarówno w sferze badań naukowych, dydaktyki, jak i w sensie materialnym (nowe i zmodernizowane budynki, laboratoria, biblioteki). Umożliwiło to zajęcie przez naszą Uczelnię wysokiej pozycji wśród polskich uniwersytetów. Niewątpliwie zawdzięczamy to mądrej i konsekwentnej realizacji własnej strategii rozwoju UŁ przez rektora Stanisława Liszewskiego.

## 16. Uniwersytet Łódzki w latach 2002–2008

Wiosną 2002 r., powołana przez senat UŁ Uczelniana Komisja Wyborcza wyznaczyła termin wyborów nowego rektora na 17 maja 2002 r. Zgłoszono trzy kandydatury: prof. Krystynę Piotrowską-Marczak z Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego, ówczesnego prorektora ds. finansów, prof. Włodzimierza Nykiela, ówczesnego dziekana Wydziału Prawa i Administracji oraz prof. Wiesława Pusia z Wydziału Filozoficzno-Historycznego, ówczesnego prorektora ds. nauczania. Kolegium elektorów do wyborów rektora Uniwersytetu Łódzkiego liczyło 200 osób, w tym 40 studentów. W dniu 17 maja 2002 r. odbyły się dwie tury wyborów, w pierwszej zaden z kandydatów nie uzyskał większości głosów. W drugiej turze zostało dwóch kandydatów prof. prof. W. Nykiel i W. Puś. W głosowaniu tajnym prof. W. Puś uzyskał 122 głosy i został rektorem elektem. Trzy tygodnie później, 7 czerwca, odbyły się wybory prorektorów, których kandydatury zaproponował rektor-elekt: prorektorem ds. nauki i pierwszym zastępcą rektora został prof. Henryk Piekarski – chemik; prorektorem ds. współpracy z zagranicą prof. Piotr Daranowski – prawnik, prorektorem ds. ekonomicznych prof. Eugeniusz Kwiatkowski – ekonomista, prorektorem ds. nauczania prof. Eliza Małek – rusycystka, prorektorem zaś ds. studenckich prof. Andrzej Nowakowski – matematyki i informatyk. Po pierwszej kadencji w 2005 r. kandydatem na nowego rektora był jedynie pełniący tę funkcję prof. W. Puś, który uzyskał 88% głosów na „tak”. Na stanowiskach prorektorów nastąpiła tylko jedna zmiana, a mianowicie prof. P. Daranowskiego, prorektora ds. współpracy zagranicznej, zastąpił prof. Wojciech Katner – wybitny prawnik z zakresu prawa gospodarczego i handlowego, były wiceprezes NIK oraz były wiceminister skarbu<sup>156</sup>.

Profesor Wiesław Puś ukończył studia historyczne w UŁ w 1965 r. W latach 1966–1972 był asystentem w Katedrze Historii Polski XIX i XX wieku na Wydziale Filozoficzno-Historycznym UŁ. Tam, pod kierunkiem prof. Gryzeldy Missalowej, przygotował doktorat pt. *Przemysł włókienniczy*

<sup>156</sup> Materiały Uczelnianej Komisji Wyborczej na lata 2002–2008; „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 2002, R. XII, nr 3, s. 7–8.

w Królestwie Polskim w latach 1870–1900, który obronił w 1972 r. Habilitację uzyskał również w UŁ w 1984 r. na podstawie rozprawy *Przemysł Królestwa Polskiego 1870–1914. Problemy struktury i koncentracji*. Od 1985 r. był docentem, a po zmianie ustawy w 1990 r. został mianowany profesorem nadzwyczajnym UŁ. Tytuł profesora nauk humanistycznych w zakresie historii społeczno-gospodarczej uzyskał w 1998 r., a stanowisko profesora zwyczajnego w 2002 r.



**Fot. 28.** Inauguracja roku akademickiego 2002/2003. Od lewej strony: prorektor – prof. Henryk Piekarski, rektor – prof. Wiesław Puś, prorektor – prof. Eliza Małek, prorektor – prof. Eugeniusz Kwiatkowski, prorektor – Andrzej Nowakowski. Ze zbiorów Archiwum UŁ

Profesor W. Puś był członkiem i działaczem PZPR, w latach 1986–1990 pełnił funkcję I sekretarza Komitetu Uczelnianego PZPR. W listopadzie 1990 r., po zmianach politycznych w Polsce, został wybrany na stanowisko dziekana Wydziału Filozoficzno-Historycznego UŁ. Funkcję tę pełnił przez dwie kadencje, do 1996 r. W 1996 r. został wybrany na stanowisko prorektora ds. studenckich (wraz ze sprawami nauczania), a w 1999 r. ponownie został prorektorem ds. nauczania (łącznie ze sprawami studenckimi). W środowisku historycznym w latach 1985–1989 był sekretarzem organizacyjnym najliczniejszego w dziejach XIV Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich (ponad trzy tysiące uczestników), który odbył się w Łodzi we wrześniu 1989 r. Ponadto w latach 1990–1991 pełnił funkcję

prezesa (z wyboru) Oddziału Łódzkiego Polskiego Towarzystwa Historycznego. W latach 1996–2002 był członkiem Komitetu Nauk Historycznych Polskiej Akademii Nauk. W 2006 r. Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Historycznego nadał prof. W. Pusiowi tytuł honorowego członka tego stowarzyszenia<sup>157</sup>.

W swoim programie wyborczym rektor W. Puś zwracał uwagę na kilka, jego zdaniem najważniejszych, zadań jakie w kolejnych kadencjach należało zrealizować. Po pierwsze była to kontynuacja w zakresie rozbudowy i modernizacji bazy lokalowej UŁ, po drugie wprowadzenie na wszystkich wydziałach systemu informatycznego USOS, po trzecie informatyzacja procesu zarządzania Uczelnią, po czwarte wspieranie, także finansowe, badań naukowych, a szczególnie tych osób i zespołów, które uczestniczą w europejskich programach badawczych (Program Ramowy 5. i 6.)<sup>158</sup>.

W okresie obu kadencji rektora W. Pusia Uniwersytet Łódzki przeprowadził dwie duże inwestycje. Pierwsza z nich to rozbudowa Biblioteki UŁ, o którą Uczelnia zabiegała od początku lat dziewięćdziesiątych XX w. Warto przypomnieć, że decydującą rolę w uzyskaniu funduszy z Ministerstwa Edukacji Narodowej w 2003 r. odegrał ówczesny premier Leszek Miller. Budowa wraz z wyposażeniem nowoczesnej części BUŁ-y trwała od jesieni 2003 do maja 2006 r. W uroczystości wmurowania kamienia węgielnego, 13 października 2003 r., wzięli udział premier L. Miller oraz ówczesny prezydent Łodzi dr Jerzy Kropiwnicki. Natomiast oddanie gmachu do użytku nastąpiło 24 maja 2006 r. i odbyło się z udziałem ówczesnego ministra nauki i szkolnictwa wyższego prof. Michała Seweryńskiego. Nowy budynek BUŁ-y, o powierzchni użytkowej 11 489 m<sup>2</sup>, poza dokumentacją projektową, został w całości sfinansowany przez MEN. Kolejną i największą inwestycją w historii naszej Uczelni była budowa nowego gmachu Wydziału Prawa i Administracji przy ul. Kopcińskiego 8/12. Budynek ten, o powierzchni użytkowej 21 500 m<sup>2</sup>, został w całości sfinansowany z dotacji MNiSzW. Prace budowlane wraz z wyposażeniowymi trwały zaledwie półtora roku – od marca 2007 do 1 października 2008 r. Uroczyste wmurowanie kamienia węgielnego odbyło się 30 marca 2007 r. z udziałem ministra nauki i szkolnictwa wyższego prof. M. Seweryńskiego. Natomiast do użytku oddawał ten gmach, dziś sławny już „Paragraf”, nowy rektor UŁ prof. Włodzimierz Nykiel w towarzystwie byłego rektora W. Pusia, byłego ministra prof. M. Seweryńskiego oraz przedstawicieli MNiSzW 1 października 2008 r.<sup>159</sup>

<sup>157</sup> *Profesor Wiesław Puś. Sylwetki łódzkich uczonych*, ŁTN, Łódź 2010, s. 7–13.

<sup>158</sup> W. Puś, *Niezmienna misja Uniwersytetu*, „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 2002, R. XII, nr 5, s. 2–3.

<sup>159</sup> *Inwestycje Uniwersytetu Łódzkiego 2002–2008*, Łódź 2008, s. 7–8.





Fot. 29. Uroczystości w Pałacu Biedermanna z udziałem premiera Leszka Millera, ambasadora USA Christophera Hilla i rektora Wiesława Pusia – podpisanie umowy offsetowej – lipiec 2003 r. Ze zbiorów Archiwum UŁ

96



Fot. 30. Nowa część BUŁ przy ul. Jana Matejki 32/38 (2008 r.). Ze zbiorów Archiwum UŁ

Trzecią inwestycją była dobudowa do istniejącego Instytutu Historii przy ul. Kamińskiego 27a nowej części, o powierzchni użytkowej 2128 m<sup>2</sup>, oraz modernizacja starego budynku o powierzchni 3426 m<sup>2</sup>. Całość tej inwestycji została sfinansowana ze środków własnych Uczelni<sup>160</sup>.

Poza opisanymi wyżej trzema inwestycjami, w latach 2002–2008 przeprowadzono kapitalne remonty i modernizacje i oddano do użytku 23 budynki. W kolejności chronologicznej były to: Pałac Biedermanna przy ul. Franciszkańskiej 1/5, którego remont pod nadzorem konserwatora zabytków trwał w latach 2001–2003; budynek Wydziału Nauk Geograficznych przy ul. Narutowicza 88, który UŁ zakupił od Łódzkich Zakładów Kopii Filmowych FILMSERVICE, po modernizacji oddano do użytku w 2003 r.; gmach Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego przy ul. Rewolucji 1905 r. 39/43 oddano do użytku w 2003 r.; budynek rektoratu UŁ przy ul. Narutowicza 65 wyremontowano w latach 2002–2004; budynek Katedr Filologii Klasycznej i Słowiańskiej przy ul. Lipowej 81 zmodernizowano w latach 2003–2004; budynek Katedry Bibliotekoznawstwa przy ul. Matejki 34a po remoncie oddano w 2004 r.; remont i adaptację budynku dla Wydawnictwa, Drukarni UŁ oraz Studium Języka Angielskiego przy ul. Lindleya 8 zrealizowano w latach 2005–2006; remont i modernizację gmachu Wydziału Matematyki przy ul. Banacha 22 przeprowadzono w latach 2002–2007; remont i modernizacja dwóch budynków przejętych w 2004 r. przez UŁ po Zespole Szkół Zawodowych przy ul. Pomorskiej 46/48 (dawna Szkoła Żydowskiego Towarzystwa Krzewienia Oświaty) zostały zakończone w 2007 r. z przeznaczeniem dla Wydziału Nauk o Wychowaniu; remont i adaptacja dawnej wozowni przy Pałacu Biedermanna przy ul. Franciszkańskiej 1/5 z przeznaczeniem na Bibliotekę Instytutu Teorii Literatury, Teatru i Sztuk Audiowizualnych Wydziału Filologicznego UŁ w 2007 r.; remont Muzeum Przyrodniczego UŁ przy ul. Kilińskiego 101 w 2007 r.; remont i adaptacja dwóch gmachów Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego przy ul. POW 3/5 i ul. Rewolucji 1905 r. 41/43 trwała w latach 2004–2008; remont i modernizacja głównego gmachu Wydziału Biologii i Ochrony Środowiska przy ul. Banacha 12/16 w latach 2002–2008; remont kapitalny i adaptacja budynku po Zespole Szkół Chemicznych przy ul. Tamka 12, o wartości 3 300 tys. zł, który UŁ zakupił dzięki decyzji prezydenta J. Kropiwnickiego oraz Rady Miejskiej za sumę 33 tys. zł, z przeznaczeniem dla Wydziału Chemii, prace te zrealizowano w latach 2006–2008; remont budynku Centrum Szkoleniowo-Konferencyjnego UŁ przy ul. Rogowskiej 26 w 2003 r.; remonty czterech akademików – nr II, X, XI i XIV – w latach 2003–2007, natomiast

<sup>160</sup> *Ibidem*, s. 5–6.

remont i modernizacja Hotelu Asystenckiego przy ul. Sarniej 2 w latach 2007–2008. Wszystkie wyżej wymienione remonty, adaptacje i modernizacje zostały sfinansowane z własnych środków Uczelni, Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Łodzi, Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, w części ze środków MNiSzW oraz Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Ponadto Uniwersytet Łódzki zakupił budynek w Treście nad Pilicą, gdzie urządzono naukową stację terenową na potrzeby badań ekohydrologicznych, budynek poszkolny w Spale na potrzeby stacji badawczej Wydziału Ochrony Środowiska i Wydziału Nauk Geograficznych oraz budynki w Klonowicach na Pomorzu, w którym funkcjonuje stacja naukowa dla Instytutu Archeologii<sup>161</sup>.

W latach 2002/2003–2007/2008 liczba studentów studiów stacjonarnych i niestacjonarnych w UŁ w Łodzi zmniejszyła się z 40 833 do 38 269. Zmienił się jednak udział procentowy studentów studiujących na studiach odpłatnych z 52,6% w 2002/2003 r. do 45,9% w 2007/2008 r. Jeśli jednak dodamy do liczby młodzieży studiującej w Łodzi tych, którzy studiuwali w filii UŁ w Tomaszowie Mazowieckim oraz w ośrodkach zamiejscowych, to okaże się, że w całym okresie 2002–2008 liczba studentów UŁ przekraczała 41 tys. osób. Rosła natomiast liczba słuchaczy studiów podyplomowych z 1944 w 2002 r. do 2951 w 2007 r. Łącznie liczba studentów i słuchaczy studiów podyplomowych w badanym okresie zwiększyła się z 42 777 do 43 350<sup>162</sup>.

W związku z systematycznym, chociaż jeszcze nie gwałtownym, spadkiem liczby studentów w Łodzi, głównie na studiach odpłatnych, podjęto działania mające na celu uatrakcyjnienie oferty dydaktycznej poprzez uruchomienie nowych kierunków i specjalności. Ogromne zainteresowanie kandydatów na studia wzbudziły następujące kierunki i specjalności: europeistyka, logistyka, biotechnologia, dziennikarstwo i komunikacja społeczna, praca socjalna oraz filologia hiszpańska. Ogółem w latach 2002–2008 liczba kierunków studiów w UŁ wzrosła z 26 do 34, a specjalności z około 100 do 120. W roku akademickim 2007/2008 na Wydziale Zarządzania uruchomiono studia w języku angielskim. Z podobną ofertą wystąpiły: Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Wydział Matematyki i Informatyki oraz Wydział Prawa i Administracji. W roku akademickim 2007/2008 Uniwersytet Łódzki w związku z wprowadzeniem systemu „bolońskiego” przygotował ofertę edukacyjną w systemie studiów pierwszego stopnia (3-letnich licencjackich)

<sup>161</sup> *Ibidem*, s. 13–37.

<sup>162</sup> Materiały sprawozdawcze Działu Nauczania za lata 2002–2008.

i drugiego stopnia (2-letnich magisterskich) na wszystkich kierunkach studiów, poza prawem i psychologią, gdzie pozostały jednolite 5-letnie studia magisterskie<sup>163</sup>.

W latach 2002–2008 w związku z powstaniem nowych kierunków i specjalności rosła również liczba nauczycieli akademickich. Ogólna liczba pracowników naukowo-dydaktycznych zwiększyła się z 2017 do 2161. Liczba profesorów zwyczajnych wzrosła ze 119 do 180, a profesorów nadzwyczajnych z 266 do 330. Ogółem liczba samodzielnych pracowników naukowo-dydaktycznych zwiększyła się z 385 do 510. Dynamicznie rosła liczba adiunktów – z 683 w 2002 r. do 940 w 2008 r. Zmienił się również stosunek procentowy liczby nauczycieli akademickich do ogółu zatrudnionych w UŁ z 57% w 2002 r. do 58,6% w 2008 r.<sup>164</sup>

Lata 2002–2008 były wyjątkowe w całym okresie III Rzeczypospolitej, w tym czasie środowisko akademickie otrzymało bowiem znaczną podwyżkę uposażeń, która była realizowana w trzech etapach. W UŁ w tym czasie średnia pensja zasadnicza nauczyciela akademickiego wzrosła o około 50%, w tym najwięcej w przypadku adiunkta – o ponad 60% (z 1890 do 3030 zł miesięcznie), profesora zwyczajnego – o ponad 57% (z 3870 do 6100 zł), profesora nadzwyczajnego z tytułem o prawie 48% (z 3220 do 4760 zł), profesora nadzwyczajnego z habilitacją oraz adiunkta z habilitacją o 49,5% (z 2440 do 3650 zł). Pracownicy administracji zyskali średnio ponad 48% (z 1854 do 2746 zł) oraz pracownicy obsługi także ponad 48% (z 1356 do 2017 zł). W 2007 r. w porozumieniu ze związkami zawodowymi („Solidarność” i ZNP) uruchomiono w UŁ Pracowniczy Program Emerytalny, który prowadzi PZU. Inaczej mówiąc jest to tzw. trzeci filar emerytalny, który polega na tym, że każdy pracownik, który przepracował 15 miesięcy i nie ukończył 70 lat życia, przystępując do tegoż programu PPE otrzymuje od UŁ kwotę 85 zł miesięcznie z funduszu socjalnego plus określona przez tego pracownika kwota miesięczna odliczana z pensji i odkładana na koncie w PZU<sup>165</sup>.

W latach 2002–2008 Uniwersytet Łódzki zdecydowanie zwiększył swą aktywność badawczą, kiedy bowiem w 2002 r. realizowano 97 grantów KBN, to w 2007 r. były to już 142 projekty badawcze Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Najwięcej grantów badawczych, co jest pewną

<sup>163</sup> J. Janik, *Sześć lat dla Uniwersytetu*, „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 2008, R. XVIII, nr 2, s. 1–2. Po sześciu latach funkcjonowania systemu „bolońskiego” autor uważa, że system ten w naszym kraju został wprowadzony zbyt pośpiesznie, w zasadzie bez przygotowania. W praktyce nie sprawdza się na wielu kierunkach, nie daje również właściwych i oczekiwanych kwalifikacji kończącym studia licencjackie.

<sup>164</sup> Materiały sprawozdawcze Biura Spraw Pracowniczych UŁ za lata 2002–2008.

<sup>165</sup> J. Janik, *Sześć lat...*, s. 3–7.

tradycją w naszej Uczelni, realizowano na Wydziale Biologii i Ochrony Środowiska, Wydziale Fizyki i Chemii (od 2007 r. dwóch oddzielnych Wydziałach: Chemii oraz Fizyki i Informatyki Stosowanej), Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym, a także Wydziale Nauk Geograficznych.

Liczba publikacji w latach 2002–2008 wzrosła z ponad 4500 do ponad 5100 rocznie, a liczba konferencji naukowych z 60 do 90. W ramach współpracy z innymi uczelniami i placówkami naukowo-badawczymi Uniwersytet Łódzki uczestniczył w powoływaniu konsorcjów badawczych. W ten sposób powstały: Centrum Zaawansowanych Technologii BioTechMed we współpracy z Uniwersytetem Medycznym w Łodzi i Politechniką Łódzką; Centrum Zaawansowanych Technologii Tekstyliów Przyjaznych dla Człowieka PRO HUMANO TEX we współpracy z Politechniką Łódzką; Konsorcjum Naukowe AgroTech we współpracy z Instytutami Warzywnictwa i Sadownictwa PAN w Skierniewicach oraz Politechniką Łódzką. Ważnym wydarzeniem było utworzenie we współpracy z PAN, z inicjatywy prof. Macieja Zalewskiego, międzynarodowego instytutu pod nazwą Regionalne Centrum Ekohydrologii PAN pod auspicjami UNESCO. Ponadto nasza Uczelnia brała udział w procesie tworzenia w Łodzi Regionalnego Parku Naukowo-Technologicznego<sup>166</sup>.

100 W latach 2002–2008 nastąpił zdecydowany postęp w realizacji projektów badawczych finansowanych ze środków zewnętrznych, głównie w ramach programów Ramowych Unii Europejskiej. W 2002 r. w UŁ realizowano 13 takich projektów, w 2008 r. były to już 54 projekty. W ich realizacji zaangażowane były następujące wydziały: Biologii i Ochrony Środowiska, Ekonomiczno-Socjologiczny, Zarządzania oraz Studiów Międzynarodowych i Politologicznych. Ważną decyzją władz Uczelni w 2002 r., z inicjatywy ówczesnego prorektora ds. współpracy z zagranicą, było utworzenie w UŁ Biura Międzynarodowych Programów Badawczych. Jednostka ta, kierowana przez mgr Jolantę Pacurę, prowadziła szeroką działalność informacyjno-szkoleniowo-doradczą związaną z uczestnictwem w programach badawczych Unii Europejskiej. W latach 2002–2007 wspomniane Biuro wygrało konkursy przeprowadzone przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego na prowadzenie Branżowego Punktu Kontaktowego do spraw 5. i 6. Programu Ramowego, a w 2007 r. Regionalnego Punktu Kontaktowego do spraw 7. Programu Ramowego<sup>167</sup>.

W latach 2002–2008 nastąpiła dalsza intensyfikacja współpracy UŁ z uczelniami zagranicznymi. Kontakty pracowników naukowych Uczelni obejmowały współpracę w ramach umów partnerskich, udział w konferencjach

<sup>166</sup> Materiały sprawozdawcze Biura Nauki UŁ za lata 2002–2008.

<sup>167</sup> Materiały sprawozdawcze Biura Międzynarodowych Programów Badawczych UŁ za lata 2002–2008.

i sympozjach naukowych, wyjazdy i przyjazdy studentów w ramach programu SOKRATES/ERASMUS, pobyty gości zagranicznych, staże badawcze i szkoleniowe za granicą. W 2002 r. współpraca bezpośrednia obejmowała 91 umów, w tym 37 o charakterze ogólnouczelnianym oraz 54 wydziałowe. Natomiast w 2007 r. realizowano 103 umowy o bezpośredniej współpracy, w tym 37 umów ogólnouczelnianych oraz 66 wydziałowych. Wśród wielu umów podpisanych w latach 2002–2008 warto wymienić cztery. Pierwsza to umowa UŁ z Uniwersytetem w Austin w Teksasie (USA) podpisana w ramach Zobowiązania Offsetowego między rządem Rzeczypospolitej Polskiej a firmą amerykańską Lockheed Martin Corporation w związku z zakupem samolotów F-16. W ramach tej umowy nasza Uczelnia otrzymała licencję na program studiów z zakresu komercjalizacji nowoczesnych technologii. W efekcie umowy z Uniwersytetem w Austin utworzone zostały w Uniwersytecie Łódzkim dwie nowe jednostki – Centrum Innowacji, które realizowało we współpracy z uczelnią amerykańską studia podyplomowe z zakresu komercjalizacji nowoczesnych technologii, a także Akcelerator Technologii, który organizował dla przedstawicieli średniego i małego biznesu szkolenia, doradztwo oraz pomoc w pozyskaniu kapitału. Podpisanie powyższej umowy nastąpiło 24 lipca 2003 r. w Pałacu Biedermanna z udziałem znamienitych gości, a mianowicie premiera Leszka Millera, ambasadora USA w Polsce Christophera R. Hilla, ówczesnego ministra nauki prof. Michała Kleibera oraz przedstawicieli władz miasta i województwa. Druga umowa, podpisana również w 2003 r., między UŁ a Uniwersytetem François Rabelais w Tours (Francja) umożliwiła wymianę wykładowców między wydziałami prawa obu uczelni. Dzięki tej umowie na Wydziale Prawa i Administracji UŁ powstały studia podyplomowe pod nazwą Szkoły Prawa Francuskiego, na których zajęcia z zakresu prawa francuskiego prowadzili profesorowie z Tours. Ukończenie tych studiów i posiadanie dyplomu magistra prawa UŁ było podstawą podjęcia magisterskich studiów prawniczych (od drugiego roku) w Uniwersytecie w Tours. Z kolei trzecia umowa została podpisana z St. Cloud State University of Minnesota (USA). Umowa ta umożliwiała podjęcie przez studentów UŁ semestralnych studiów w uczelni amerykańskiej. Natomiast czwarta umowa przygotowana przez Wydział Prawa i Administracji UŁ, a podpisana 28 lutego 2008 r. z Michigan State University College of Law (Detroit – USA), zakładała uruchomienie w naszej Uczelni Szkoły Prawa Amerykańskiego<sup>168</sup>.

Zgodnie z programem wyborczym rektora W. Pusia z 2002 r., w obu kadencjach realizowany był w UŁ intensywny proces informatyzacji. System USOS już w 2005 r. objął wszystkich studentów na wszystkich

<sup>168</sup> Materiały sprawozdawcze Biura Współpracy z Zagranicą UŁ za lata 2002–2008; J. Janik, *Sześć lat...*, s. 4.

wydziałach i rodzajach studiów. W latach 2004–2005 uruchomiono elektroniczny system naboru na studia. Po 1 października 2006 r. studenci pierwszego roku studiów (stacjonarnych i niestacjonarnych) otrzymali studenckie legitymacje elektroniczne, które m.in. uprawniały do korzystania z BUŁ-y (ogółem wydano 10 tys. takich legitymacji). W następnym roku wydano już ponad 26 tys. elektronicznych legitymacji studenckich. W latach 2003–2004 grupa informatyków z Wydziału Matematyki, we współpracy z Działem Systemów Informatycznych UŁ, opracowała i wdrożyła elektroniczny system kadrowo-płacowy. W latach 2004–2007 nad opracowaniem kompleksowego systemu informatycznego zarządzania Uczelnią pracował zespół, w skład którego weszli pracownicy z Katedry Rachunkowości oraz Katedry Informatyki Wydziału Zarządzania. Ostatecznie w 2007 r. projekt kompleksowego systemu informacyjnego zarządzania UŁ był gotowy i został zaprezentowany przez prof. Irenę Sobańską na posiedzeniu Senatu. Jednak do końca kadencji w 2008 r., nie został on wdrożony<sup>169</sup>.

102

Ważnym wydarzeniem było powstanie w 2003 r. Fundacji Centrum Dokumentacji i Studiów Podatkowych, której założycielami, obok UŁ, były następujące instytucje: Bank PEKAO SA i Międzynarodowe Biuro Dokumentacji Podatkowej w Amsterdamie (International Bureau of Fiscal Documentation – IBFD). Prezesem Fundacji został prof. Włodzimierz Nykiel, kierownik funkcjonującego od 1997 r. w naszej Uczelni Centrum Dokumentacji i Studiów Podatkowych. Celem działania Fundacji było wspieranie, w tym finansowe, wyżej wymienionego Centrum oraz innych jednostek organizacyjnych Wydziału Prawa i Administracji UŁ<sup>170</sup>.

W trakcie pierwszej kadencji rektora W. Pusia zachodziły istotne wydarzenia o charakterze ogólnokrajowym oraz uczelnianym. W 2004 r. w związku ze zbliżającym się referendum w sprawie wstąpienia Rzeczypospolitej Polskiej do Unii Europejskiej, w marcu i kwietniu tego roku zorganizowano w UŁ trzy spotkania studentów z wybitnymi postaciami życia politycznego. Pierwszym gościem UŁ był Jan Nowak-Jeziorański, były dyrektor rozgłośni polskiej Radia Wolna Europa, a wcześniej, w latach drugiej wojny światowej, jeden z tajnych kurierów Rządu Polskiego na Emigracji. J. Nowak-Jeziorański niezwykle przekonująco i konkretnie przedstawił zebranej młodzieży pozytywne wstąpienia Polski do Unii Europejskiej. Drugim gościem był Władysław Bartoszewski, były więzień Oświęcimia, członek AK, działający w latach okupacji hitlerowskiej w Radzie Pomocy Żydom „Żegota”. W. Bartoszewski równie skutecznie jak J. Nowak-Jeziorański potrafił zainteresować i przekonać studentów, iż ak-

<sup>169</sup> Sprawozdanie rektora UŁ za 2007 r.

<sup>170</sup> Sprawozdanie rektora UŁ za 2003 r.

ces do Unii Europejskiej jest dla Polski szansą ugruntowania jej niezależnej pozycji w Europie i świecie. Trzecim gościem była minister z Kancelarii Prezydenta RP Aleksandra Kwaśniewskiego, Barbara Labuda, znana działaczka opozycji solidarnościowej. Powyższe spotkania odegrały ważną rolę w środowisku studenckim Uczelni, które w referendum gremialnie opowiedziało się za akcesem Polski do Unii Europejskiej<sup>171</sup>.

Ważnym wydarzeniem pod koniec pierwszej kadencji rektora W. Pusia były obchody 60. rocznicy powstania Uniwersytetu Łódzkiego. Z tej okazji senat UŁ ustanowił dwa nowe medale „Universitas Lodziensis Merentibus” oraz „Universitatis Lodziensis Amico”, pierwszy z nich otrzymują najbardziej zasłużeni profesorowie naszej Uczelni, a drugi osoby lub instytucje współpracujące z UŁ. W czasie uroczystego posiedzenia senatu UŁ 24 maja 2005 r. medale „Merentibus” wręczono byłym rektorom – prof. Romualdowi Skowrońskiemu, prof. Leszkowi Wojtczakowi, prof. Michałowi Seweryńskiemu i prof. Stanisławowi Liszewskiemu. Natomiast medalem „Amico” uhonorowano m.in. prof. Stefana Hormutha, prezydenta Uniwersytetu Justusa Liebiga w Giessen, oraz prezydenta Łodzi dr. Jerzego Kropiwnickiego. Wraz z UŁ jubileusz 60-lecia obchodziły również Politechnika Łódzka, Uniwersytet Medyczny, Akademia Muzyczna i Akademia Sztuk Pięknych. Z tej okazji odbyła się w Filharmonii Łódzkiej wspólna uroczystość, podczas której UŁ nadał tytuł doktora *honoris causa* prof. Janowi Mujżelowi, współtwórcy łódzkiego środowiska ekonomicznego. Warto dodać, że w obchodach jubileuszowych łódzkich uczelni wzięli udział rektorzy – członkowie Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich, którzy w dniach 22–23 maja na zgromadzeniu plenarnym KRASP wybrali nowe władze tej instytucji. Otóż w związku z zakończeniem drugiej kadencji na stanowisku rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego prof. Franciszka Ziejki, który był jednocześnie przewodniczącym KRASP, wybrano nowe władze tej organizacji. Nowym jej przewodniczącym został prof. Tadeusz Luty, rektor Politechniki Wrocławskiej, a wiceprzewodniczącymi – prof. Tomasz Borecki – rektor SGGW oraz prof. Karol Musioł – rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego<sup>172</sup>.

W latach 2002–2006 Uniwersytet Łódzki odwiedziło kilku znanych polityków. Jak już wspomniano premier Leszek Miller był w UŁ trzykrotnie. Pierwszy raz we wrześniu 2002 r. z okazji przekazania Uczelni nieodpłatnie przez austriacką firmę Compuware produktów softwarowych pozwalających na zrealizowanie projektu portalu i aplikacji uniwersyteckiej. Druga wizyta premiera datuje się na 24 lipca 2003 r., a okazją do niej było podpisanie umowy offsetowej, trzecia zaś na 13 października 2003 r., gdy

<sup>171</sup> „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 2004, R. XIV, nr 2, s. 5–6.

<sup>172</sup> „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 2005, R. XV, nr 2, s. 1–3, 6–9, 13.



uczestniczył w uroczystości wmurowania aktu erekcyjnego nowej części Biblioteki UŁ. Z kolei ambasador Stanów Zjednoczonych Christopher R. Hill odwiedzał naszą Uczelnię czterokrotnie. Do pierwszej wizyty doszło 22 maja 2002 r., jeszcze w kadencji rektora S. Liszewskiego, podczas oddawania do użytku nowego gmachu Wydziału Zarządzania; po raz drugi 24 lipca 2003 r. podczas podpisywania umowy offsetowej. Trzeci raz przybył on do Łodzi 18 lutego 2004 r., kiedy wraz z rektorem W. Pusiem, w obecności prezydenta J. Kropiwnickiego, otwierał w gmachu Zarządzania – American Corner – Amerykańskie Centrum Kultury i Informatyki, pierwszą ówczesnie taką placówkę w Polsce (obecnie American Corner funkcjonuje w BUŁ). Czwarta wizyta ambasadora Ch. R. Hilla nastąpiła 24 maja 2004 r., kiedy podczas uroczystego posiedzenia senatu UŁ otrzymał certyfikat przyznany przez naszą Uczelnię za „opanowanie trudnej, szeleszczącej, choć melodyjnej mowy polskiej na poziomie godnym podziwu” oraz medal UŁ „W służbie społeczeństwu i nauce”. Należy dodać, że ambasador Ch. R. Hill był wielkim przyjacielem Uniwersytetu Łódzkiego i fanem Łodzi, która – jak twierdził – kojarzyła mu się z przemyśłowymi miastami USA. Kolejnym premierem RP, który odwiedził naszą Uczelnię, był prof. Marek Belka, który 11 października 2004 r. wizytował budowę nowego gmachu BUŁ.

104

Największą niespodzianką była wizyta (na własne życzenie) prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Lecha Kaczyńskiego w Uniwersytecie Łódzkim 25 lipca 2006 r. Było to spotkanie prezydenta z profesorami Wydziału Prawa i Administracji oraz rektorem UŁ. Tematem spotkania były problemy konstytucyjne oraz pozycja i rola Prezydenta, jak również Trybunału Konstytucyjnego w Polsce<sup>173</sup>.

W sumie dwie kadencje rektora W. Pusia przyczyniły się do dalszej rozbudowy UŁ, nawiązano nowe kontakty międzynarodowe, nastąpił zdecydowany postęp w badaniach naukowych. Pewnym miernikiem pozycji naukowej uczelni była kategoryzacja jednostek naukowych z 2006 r., kiedy na dwanaście ocenianych jednostek pięć otrzymało kategorię pierwszą (Wydział Filologiczny, Wydział Studiów Międzynarodowych i Politycznych, Wydział Zarządzania, Instytut Chemii, Instytut Fizyki), pięć drugą (Wydział Filozoficzno-Historyczny, Wydział Biologii i Ochrony Środowiska, Wydział Nauk o Wychowaniu, Wydział Prawa i Administracji, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny), a tylko dwa trzecią (Wydział Matematyki i Wydział Nauk Geograficznych). Cztery lata wcześniej tylko jeden wydział (Ekonomiczno-Socjologiczny) miał kategorię pierwszą. Warto również wspomnieć o rankingu „The Times” z roku 2007, w któ-

<sup>173</sup> „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 2006, R. XVI, nr 4, s. 6; J. Janik, *Sześć lat...*, s. 6–7.

rym Uniwersytet Łódzki, obok Uniwersytetu Jagiellońskiego, Uniwersytetu Warszawskiego i Politechniki Warszawskiej, znalazł się w gronie 500 najlepiej ocenianych uniwersytetów na świecie, zajmując 480 miejsce<sup>174</sup>.

## 17. Decentralizacja zarządzania Uczelnią Reformy rektora Włodzimierza Nykiela 2008–2016

Wybory nowego rektora na kadencję 2008–2012 odbyły się w Uniwersytecie Łódzkim 14 marca 2008 r. Kandydatami byli: prof. Wojciech Katner – prawnik, ówczesny prorektor ds. współpracy z zagranicą, prof. Andrzej Nowakowski – matematyk i informatyk, ówczesny prorektor ds. studenckich, prof. Włodzimierz Nykiel – prawnik, specjalista z zakresu prawa podatkowego oraz prof. Henryk Piekarski – chemik, ówczesny prorektor ds. nauki. Do drugiej tury nie wszedł prof. W. Katner, a prof. A. Nowakowski zrezygnował z dalszego uczestnictwa w wyborach. W drugiej turze uczestniczyli: prof. W. Nykiel i prof. H. Piekarski. Zdecydowaną większość głosów uzyskał prof. Włodzimierz Nykiel, który został 18 rektorem Uniwersytetu Łódzkiego na kadencję 2008–2012 (mimo że pierwszym rektorem formalnie został mianowany prof. T. Kotarbiński, to zdaniem autora do grona rektorów należy zaliczyć również prof. Teodora Viewegera, głównego organizatora w 1945 r. prac nad utworzeniem UŁ)<sup>175</sup>. Trzy tygodnie po wyborze rektora Kolegium Elektorów dokonało wyboru prorektorów spośród kandydatów zaproponowanych przez rektora-elekta. Prorektorem ds. ekonomicznych został prof. Bogdan Gregor – specjalista z zakresu zarządzania, ówczesny dziekan Wydziału Zarządzania, prorektorem ds. nauki wybrano prof. Antoniego Różalskiego – mikrobiologa, ówczesnego dziekana Wydziału Biologii i Ochrony Środowiska, prorektorem ds. współpracy z zagranicą została prof. Zofia Wysokińska – ekonomistka, prorektorem ds. programów i jakości kształcenia wybrano prof. Joannę Jabłkowską – germanistkę, prorektorem ds. studenckich i toku studiów został prof. Paweł Maślanka – fizyk<sup>176</sup>. Po pierwszej kadencji, w 2012 r., kandydatem na stanowisko Rektora UŁ był jedynie urzędujący rektor W. Nykiel, którego Kolegium Elektorów zdecydowaną większością głosów wybrało na to stanowisko na kolejną czteroletnią kadencję. Na stanowiskach prorektorów nastąpiły jedynie dwie zmiany, a mianowicie prorektorem ds. studenckich i toku studiów został prof. Zbigniew Góral

<sup>174</sup> „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 2006, R. XVI, nr 5, s. 3; Informacje Biura Promocji UŁ za 2007 r.; [www.perspektywy.pl](http://www.perspektywy.pl).

<sup>175</sup> *Komunikat Uczelnianej Komisji Wyborczej*, „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 2008, R. XVIII, nr 2, s. 8.

<sup>176</sup> „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 2008, R. XVIII, nr 3, s. 6.

– prawnik, specjalista z zakresu prawa pracy, a prorektorem ds. programów i jakości kształcenia prof. Jarosław Płuciennik – filolog, specjalista z zakresu teorii literatury<sup>177</sup>.



**Fot. 31.** Oficjalne otwarcie nowego gmachu Wydziału Prawa i Administracji w 2008 r. Przecięcia wstęgi dokonują (od lewej strony): były rektor UŁ i minister nauki i szkolnictwa wyższego – prof. Michał Seweryński, wiceminister Nauki i Szkolnictwa Wyższego – prof. Małgorzata Praweńska-Skrzypek, rektor UŁ – prof. Włodzimierz Nykiel i były rektor UŁ – prof. Wiesław Puś  
Ze zbiorów Archiwum UŁ

Profesor Włodzimierz Nykiel ukończył studia na Wydziale Prawa i Administracji UŁ uzyskując tytuł zawodowy magistra prawa w 1973 r. Po studiach został zatrudniony na stanowisku asystenta w Katedrze Prawa Finansowego UŁ. W latach 1978–1981 studiował prawo porównawcze na Wydziale Międzynarodowym Prawa Porównawczego w Strasburgu (*Faculte Internationale de Droit Compare*), gdzie uzyskał *Diplome Superieur de Droit Compare*. W 1980 r. w UŁ uzyskał stopień doktora na podstawie pracy pt. *Ustawa budżetowa w krajach socjalistycznych*, której promotorem była prof. Natalia Gajl. Habilitował się w 1993 r. na podstawie dorobku naukowego i rozprawy pt. *Rola dochodów budżetowych w równoważeniu budżetów lokalnych*. Stanowisko prof. nadzwyczajnego UŁ objął w 1996 r. Tytuł naukowy

<sup>177</sup> Materiały Uczelnianej Komisji Wyborczej z 2012 r.

profesora nauk prawnych otrzymał w 2002 r. Natomiast w 2006 r. uzyskał stanowisko profesora zwyczajnego. Profesor W. Nykiel przed wyborem na rektora Uniwersytetu Łódzkiego pełnił szereg funkcji administracyjnych na Wydziale Prawa i Administracji. W latach 1994–1996 był prodziekanem, a w latach 1996–2002, przez dwie kadencje, dziekanem tego Wydziału. Ponadto prof. W. Nykiel był założycielem i kierownikiem od 1997 r. Centrum Dokumentacji i Studiów Podatkowych w Łodzi, jedynej tego rodzaju instytucji w Polsce. W 2003 r. z jego inicjatywy powstała w UŁ Fundacja Centrum Dokumentacji i Studiów Podatkowych, której został prezesem. W okresie od 2007 r. był kierownikiem Katedry Materialnego Prawa Podatkowego na Wydziale Prawa i Administracji UŁ. Poza Uniwersytetem również pełnił ważne funkcje, m.in. w latach 1997–2001 był sędzią Trybunału Stanu, członkiem Rady Społeczno-Gospodarczej i Społecznej Rady Skarbowości w latach 2003–2005 przy Ministrze Finansów oraz Przewodniczącym Państwowej Komisji Egzaminacyjnej do Spraw Doradztwa Podatkowego (2002–2007). Od 2006 r. jest członkiem Rady Legislacyjnej. Ponadto jest członkiem Europejskiego Stowarzyszenia Profesorów Prawa Podatkowego (od 2000 r.), w którym w latach 2000–2005 był członkiem Academic Committee. Należy również, od 2003 r., do Advisory Council w International Bureau of Fiscal Documentation w Amsterdamie. Jest także, od 2002 r., członkiem International Fiscal Association, w którym dwukrotnie był wybierany na członka zarządu (Executive Committee), w latach 2005 i 2007<sup>178</sup>.

W swoim programie wyborczym rektor W. Nykiel zwracał uwagę na konieczność wprowadzenia w UŁ nowoczesnego zarządzania. W związku z obecnością Polski w Unii Europejskiej od 2004 r., Uczelnia winna wykorzystać możliwości korzystania z funduszy unijnych również w badaniach naukowych. Podkreślał niezbędność wspierania przez rektora, także finansowo, szkół naukowych ukształtowanych w naszej Uczelni. Ważne, jego zdaniem, było również udoskonalenie nagradzania za wybitne osiągnięcia naukowe. Dostrzegał konieczność inwestycji aparaturowych, bibliotecznych, jak również lokalowych (m.in. wybudowanie nowego gmachu dla Wydziału Filologicznego). Zwracał uwagę na potrzebę dalszego rozwijania współpracy naukowej z zagranicą, a także wprowadzenia nowych zasad gospodarki finansowej w Uczelni<sup>179</sup>.

W pierwszej kadencji rektora W. Nykiela przeprowadzono zasadniczą reformę gospodarki finansowej Uniwersytetu Łódzkiego, która doprowadziła w konsekwencji do najdalej idącej decentralizacji zarządzania

<sup>178</sup> *Rektorzy państwowych wyższych uczelni w Łodzi 1945–2010*, red. E. Paradowska, ŁTN, Łódź 2011, s. 70–71.

<sup>179</sup> W. Nykiel, *Program wyborczy*, „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 2008, R. XVIII, nr 3, s. 9–10.

uczelnia wyższą w skali wszystkich polskich uniwersytetów. Nowe zasady wprowadzono Uchwałą Senatu UŁ nr 140 z dnia 23 listopada 2009 r. W załączniku do wspomnianej wyżej uchwały, w paragrafie 4, znalazły się następujące zapisy:

1. Wpływy z poszczególnych źródeł przychodów podlegają podziałowi do dyspozycji kierowników jednostek organizacyjnych (dziekanów) oraz Rektora.
2. Do dyspozycji jednostek organizacyjnych przekazywane jest:
  - a) 86% ogólnej kwoty dotacji podmiotowej (dotacja dydaktyczna);
  - b) 80% kwoty opłat za kształcenie we wszystkich formach określonych w przepisach o szkolnictwie wyższym z wyjątkiem studiów podyplomowych i kursów dokształcających;
  - c) 90% opłat za kształcenie na kursach dokształcających;
  - d) 80% sumy opłat rekrutacyjnych;
  - e) wszystkie wpływy uzyskane przez daną jednostkę organizacyjną z innych tytułów w związku z prowadzoną działalnością naukowo-badawczą, dydaktyczną i organizacyjną, z wyjątkiem wpływów z przychodów przewidzianych do dyspozycji Rektora<sup>180</sup>.

Przekazanie do dyspozycji wydziałów zdecydowanej większości przychodów własnych oraz sumy dotacji dydaktycznej, jednocześnie nałożyło na te wydziały obowiązek pokrycia w zasadzie wszystkich kosztów związanych z działalnością naukowo-badawczą, dydaktyczną i organizacyjną (w tym utrzymanie użytkowanych budynków). W dyspozycji rektora pozostawały jedynie inwestycje, 60% udział w remontach, koszty publikacji habilitacji, utrzymanie administracji centralnej, Studium Języków Obcych, Studium Wychowania Fizycznego, Biblioteki Uniwersyteckiej. Ważną częścią wspomnianej wyżej uchwały Senatu było utworzenie Funduszu Spójności, na który składają się wydziały i inne jednostki w Uczelni uzyskujące dodatni wynik finansowy w określonym roku, większy niż 1% przychodów jednostki. Fundusz ten jest przeznaczany na pokrycie koniecznych wydatków jednostek, które uzyskują ujemny wynik finansowy, wspieranie badań naukowych, finansowanie wyjazdów zagranicznych młodych naukowców itp. Z kolei ze środków pozostających w gestii rektora powstaje fundusz remontowy, np. z 1% dotacji dydaktycznej oraz 5% z opłat za kształcenie. Kolejnym funduszem, który powstaje ze środków pozostających w dyspozycji rektora jest fundusz inwestycyjny, jest to 2% z opłat za studia i 1% z dotacji dydaktycznej. Ponadto utworzono jeszcze fundusz rozwoju naukowego Uczelni, który pochodzi z 10% sumy równej kwocie kosztów pośrednich w projektach międzynarodowych realizowanych w ramach programów Unii Europejskiej lub innych programów międzynarodowych.

<sup>180</sup> Zasady gospodarki finansowej UŁ. Załącznik do Uchwały nr 140 Senatu UŁ z dnia 23 listopada 2009 r.

W cytowanych zasadach gospodarki finansowej UŁ znaczne obawy w środowisku pracowników naukowo-dydaktycznych wywołały zapisy paragrafu 13., a szczególnie punkty 10 i 11 tegoż paragrafu. Stwierdza się tam m.in. że w wypadku osiągnięcia przez wydział ujemnego wyniku finansowego, który przekracza 1% przychodów jednostki, wprowadza się program naprawczy, który musi być zrealizowany w ciągu trzech lat. W wypadku jego niezrealizowania rektor może przejąć prowadzenie gospodarki finansowej jednostki organizacyjnej lub ograniczyć jej samodzielność finansową, może zlikwidować stanowiska pracy i wreszcie przedstawić radzie wydziału wniosek o podjęcie uchwały o połączeniu z innym wydziałem. Inaczej mówiąc zlikwidować wydział<sup>181</sup>.

Wprowadzenie decentralizacji zarządzania Uczelnią w okresie od 1 stycznia 2010 r., doprowadziło do uporządkowania finansów UŁ. W okresie ostatnich kilku lat Uniwersytet Łódzki corocznie kończy rok z dodatnim wynikiem finansowym. Zaznaczyła się jednak znaczna różnica sytuacji finansowej wydziałów, które osiągają znaczne przychody z opłat za studia niestacjonarne (Wydział Prawa i Administracji, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Wydział Zarządzania, Wydział Nauk o Wychowaniu) oraz wydziałów uzyskujących duże środki na badania naukowe (Wydział Fizyki i Informatyki Stosowanej, Wydział Chemii oraz Wydział Biologii i Ochrony Środowiska) i reszty, w tym szczególnie Wydziału Filozoficzno-Historycznego, Wydziału Nauk Geograficznych, Wydziału Filologicznego oraz Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politologicznych. Na wielu wydziałach nie tylko z powodu wspomnianej reformy, ale również w związku z gwałtownym spadkiem liczby studentów, wprowadzono restrykcyjną politykę kadrową. Szczególnym przykładem jest w tym wypadku Wydział Filozoficzno-Historyczny, na którym w latach 2010–2014 liczba pracowników zmniejszyła się o ponad 22% – z nieco ponad 217 do 169 osób. W całej Uczelni w latach 2008–2014 ogółem liczba zatrudnionych (naukowo-dydaktyczni, administracja i obsługa) spadła o 210 osób, z 3687 do 3477. W tym czasie liczba nauczycieli akademickich zmniejszyła się z 2161 do 2074. Natomiast wzrosła liczba profesorów zwyczajnych ze 180 do 190, profesorów nadzwyczajnych z 330 do 366, adiunktów z 940 do 968. Jedyne w grupie asystentów nastąpił spadek z 295 do 179. Powyższe zmiany należy uznać z prawidłowe, rośnie bowiem liczba osób z najwyższymi kwalifikacjami<sup>182</sup>.

Wraz z postępującym od 2007 r. niżem demograficznym następował stopniowy spadek liczby studentów. W latach 2008–2014 na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych funkcjonujących w naszej Uczelni w Łodzi liczba

<sup>181</sup> *Ibidem*, s. 9–10.

<sup>182</sup> Materiały sprawozdawcze Biura Spraw Osobowych UŁ za lata 2008–2014.

studentów obniżyła się z 39 097 do 33 603. Ogółem liczba studentów wraz z filią w Tomaszowie Mazowieckim, ze słuchaczami studiów podyplomowych oraz cudzoziemcami zmniejszyła się w tym czasie z 43 350 do 35 090, a więc o 8260 osób. Największy ubytek liczby studentów wystąpił na studiach niestacjonarnych, bo aż o ponad 48% (z 16 412 do 8495). Wzrosła natomiast w tym czasie liczba studentów stacjonarnych – z 22 685 do 25 927<sup>183</sup>.

W okresie pierwszej i drugiej kadencji rektora W. Nykiela realizowano dalszą rozbudowę Uniwersytetu Łódzkiego. W latach 2009–2012 najważniejszymi inwestycjami były dwa projekty, które nasza Uczelnia zgłosiła jeszcze w 2007 r. w związku z ogłoszeniem przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego konkursu na fundusze z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Operacyjnego *Infrastruktura i Środowisko* w jego XIII Osi Priorytetowej *Infrastruktura szkolnictwa wyższego*. W tym miejscu należy przypomnieć, że wydzielenie z funduszy europejskich środków dla szkolnictwa wyższego było zasługą ówczesnego ministra nauki i szkolnictwa wyższego prof. Michała Seweryńskiego. Właśnie w 2007 r. dwa projekty UŁ: *Budowa i modernizacja Wydziałów Biologii, Fizyki i Chemii Uniwersytetu Łódzkiego* oraz *Centrum Informatyczno-Ekonometryczne Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego Uniwersytetu Łódzkiego* znalazły się na liście zatwierdzonych projektów do finansowania z wyżej wymienionego funduszu. Mimo wysiłków nowej minister resortu, prof. Barbary Kudryckiej, podjętych w lutym 2008 r. w celu unieważnienia wspomnianego konkursu, rektorom (w większości kończącym swoje kadencje) udało się ją przekonać do uznania wyników konkursu przeprowadzonego w 2007 r. W przypadku naszej Uczelni osobą najbardziej zasłużoną przy przygotowaniu projektów UŁ, jak również przy ich prezentacji w ministerstwie był prof. Antoni Różalski (do 2008 r. dziekan Wydziału BiOŚ, a od 2008 r. prorektor ds. nauki), który kierował zespołem specjalnie powołanym do tej sprawy.

W ramach pierwszego projektu, w 2010 r. oddano do użytku wybudowany od podstaw pawilon Biologii Molekularnej Wydziału BiOŚ przy zbiegu ul. Pomorskiej i ul. Matejki, a w 2011 r. Terenową Stację Przyrodniczą w Spale w zmodernizowanym budynku szkolnym, który Uczelnia zakupiła od władz gminy Inowłódz. Z kolei w latach 2009–2011 także w ramach pierwszego projektu dokończono modernizację budynku szkolnego przy ul. Tamka 12 dla Wydziału Chemii, jak również wybudowano kolejny pawilon dla katedr krystalografii, krystalochemii oraz chemii teoretycznej tego wydziału przy ul. Pomorskiej. Ostatnią częścią tegoż projektu był remont i modernizacja gmachu Wydziału Fizyki i Informatyki Stosowanej przy ul. Pomorskiej.

<sup>183</sup> Materiały sprawozdawcze Działu Nauczania za lata 2008–2013.

Drugi projekt obejmował remont, modernizację oraz adaptację na potrzeby Centrum Informatyczno-Ekonometrycznego Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego dawnych budynków przychodni i szpitala ZOZ, tzw. PALMY, przy ul. Rewolucji 1905 r. Sama placówka została przeniesiona na osiedle studenckie przy ul. Lumumby. Przebudowa i modernizacja tych budynków została zakończona w 2011 r. Warto przypomnieć, że w uroczystym oddaniu do użytku Pawilonu Biologii Molekularnej brała udział ówczesna minister rozwoju regionalnego Elżbieta Bieńkowska, a Centrum Informatyczno-Ekonometrycznego prezes Narodowego Banku Polskiego prof. Marek Belka i również minister E. Bieńkowska<sup>184</sup>.

Inwestycją, której realizację rektor W. Nykiel zapowiadał w czasie kampanii wyborczej w 2008 r., była budowa nowego gmachu dla Wydziału Filologii, jednego z największych (liczba kadry naukowo-dydaktycznej oraz kierunków studiów) wydziałów naszej Uczelni. Celem było skupienie całego wydziału w jednym gmachu, gdyż jak wiadomo poszczególne kierunki i instytuty tego wydziału funkcjonowały dotąd w sześciu budynkach, od ul. Lipowej, poprzez ul. Wólczańską, al. Kościuszki, ul. Sienkiewicza, ul. Franciszkańską aż do ul. Matejki. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego wyraziło zgodę na tę inwestycję w 2011 r., pod warunkiem sfinansowania jedynie 70% wartości tego przedsięwzięcia. Wybudowanie gmachu Filologii planowano realizować w latach 2011–2015. Jednak prace wykończeniowe i wyposażeniowe zakończono w 2014 r. Inauguracja roku akademickiego 2014/2015 nastąpiła w dniu 1 października 2014 r. w auli nowego budynku Wydziału Filologicznego przy ul. Pomorskiej. Gmach ten, o powierzchni użytkowej 20 600 m<sup>2</sup> (mniejszy od Paragrafu jedynie o 900 m<sup>2</sup>) skupia cały Wydział Filologiczny, znajdują się tam 4 aule, 100 sal seminaryjnych, 11 pracowni komputerowych i multimedialnych oraz sala kinowa<sup>185</sup>.

Kolejnym, bardzo ważnym zadaniem jest kapitalny remont zabytkowego gmachu dawnej Szkoły Zgromadzenia Kupców przy ul. Narutowicza 86, użytkowanego od 1945 r. przez różne wydziały i kierunki UŁ (m.in. biologię i chemię), który ma być siedzibą Rektoratu. Modernizacja ta zakończy się w 2015 r. W związku z tym warto przypomnieć, że kiedy w lipcu 1945 r. rektorem UŁ został mianowany prof. Tadeusz Kotarbiński, pierwszy jego gabinet mieścił się właśnie w tym budynku. Będzie to więc powrót do źródeł! Kończąc omawianie problemów inwestycji w UŁ w okresie dwóch kadencji rektora W. Nykiela (jeszcze trwającej drugiej kadencji) autor chciałby przypomnieć słowa rektora S. Liszewskiego,

<sup>184</sup> Sprawozdania Rektora UŁ za 2010 r., 2011 r., 2012 r.; „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 2011, R. XXI, s. 24–27.

<sup>185</sup> Informacje Działu Inwestycji UŁ za lata 2011–2014.



który w 1996 r., w swoim programie wyborczym stwierdził, że najważniejszym zadaniem jest „budowa Uniwersytetu Łódzkiego”. Można więc stwierdzić, że rektor W. Nykiel zakończył proces budowy podstaw materialnych naszej Uczelni. Co prawda budowa ta trwała 70 lat z różnymi zahamowaniami, ale jej niezwykle przyspieszenie nastąpiło dopiero w latach 1990–2014, już w III Rzeczypospolitej.

W latach 2008–2014 nadal intensywnie rozwijała się współpraca UŁ z uczelniami zagranicznymi. W tym czasie liczba umów o bezpośredniej współpracy wzrosła ze 110 do ponad 150. W tej liczbie 60 umów to porozumienia ogólnouczelniane, a ponad 90 to umowy wydziałowe. Wśród wielu umów podpisanych w latach 2009–2014 na szczególną uwagę zasługują: umowa z Uniwersytetem Henri Poincare w Nancy 1 (Francja) w zakresie matematyki, informatyki i chemii; z Uniwersytetem Państwowym w Iwanowie (Rosja) w zakresie chemii; z Tel Aviv University (Izrael) w zakresie nauk społecznych, prawnych, geograficznych, pedagogicznych, matematyki i informatyki; z University of Central Oklahoma (USA) w zakresie filologii angielskiej i studiów międzynarodowych; z Uniwersytetem w Bari Aldo Moro (Włochy) w zakresie filologii, prawa i administracji; z Charkowski Uniwersytet Narodowy (Ukraina) w zakresie ekonomii i socjologii; Tianjin University of Technology (Chiny) w zakresie filologii, matematyki i informatyki; Tianjin University of Science and Technology (Chiny) w zakresie zarządzania i ekonomii; Tianjin University of Education and Technology (Chiny) w zakresie ekonomii, zarządzania, matematyki i informatyki; Nankai University (Chiny) w zakresie zarządzania i ekonomii; z Instytutem Zarządzania Przemysłem Lotniczym w Zhengzhou (Chiny) w zakresie zarządzania; umowa podpisana w październiku 2013 r. z Zhengzhou University w prowincji Henan (Chiny) przewiduje współpracę naukową oraz możliwość zdobycia dyplomów obu uczelni na kierunku ekonomia<sup>186</sup>.

Problemy współpracy z zagranicą od 2009 r. koordynują cztery biura, które funkcjonują w ramach powołanego przez rektora Centrum Rozwoju Uczelni, są to: Biuro Współpracy z Zagranicą, Biuro Międzynarodowych Programów Badawczych i Strukturalnych, Biuro Międzynarodowych Projektów Edukacyjnych (utworzone w 2009 r.) oraz Biuro ds. Rozliczeń (powstałe w 2009 r.). Ponadto funkcjonują pełnomocnicy rektora UŁ ds. umów ogólnouczelnianych oraz ds. programów, jak również uczelniany koordynator ds. ECTS, który zajmuje się także koordynacją Procesu Bolońskiego<sup>187</sup>.

Wśród wielu umów o bezpośredniej współpracy, do najbardziej aktywnych w latach 2008–2014 w zakresie badań naukowych, wymiany pracowników i studentów należały umowy z: Uniwersytetem im. Justusa

<sup>186</sup> Materiały informacyjne Biura Współpracy z Zagranicą.

<sup>187</sup> Sprawozdanie Rektora UŁ za 2009 r.

Liebiga w Giessen (Niemcy), Państwowym Uniwersytecie w Kazaniu (Rosja), Uniwersytecie w Sao Paulo (Brazylia), Uniwersytecie w Iwanowie (Rosja), Uniwersytecie w Charkowie (Ukraina), Uniwersytecie w Tarnopolu (Ukraina), Uniwersytecie Wileńskim (Litwa), Universidad Mayor w Santiago (Chile), Uniwersytecie im. Arystotelesa w Salonikach (Grecja), Uniwersytecie w Nowym Sadzie (Serbia), International Bureau of Fiscal Documentation w Amsterdamie (Holandia), Uniwersytecie François Rabelais w Tours (Francja), Uniwersytecie Lyon II Lumiere (Francja), Uniwersytecie Nauk Społecznych w Grenoble (Francja), Uniwersytecie Montpellier III (Francja), Uniwersytecie Hydrometeorologicznym w Petersburgu (Rosja), Uniwersytecie Kwansei Gakuin w Nishinomiya (Japonia), Instytutem Fizyki Chemicznej LICP w Lanzhou (Chiny), Uniwersytecie Safarika w Koszycach (Słowacja), Uniwersytecie Nankai w Tienjin (Chiny), Instytutem Biofizyki i Inżynierii Komórki Akademii Nauk w Mińsku (Białoruś), Uniwersytecie Autonomicznym w Puebli (Meksyk)<sup>188</sup>.

W ramach umów o bezpośredniej współpracy w UŁ w latach 2008–2014 prowadzone były studia kończące się podwójnymi dyplomami. Wśród nich na szczególne wyróżnienie zasługują Podyplomowe Studium – Polsko-Francuskie, Podyplomowe Studia w zakresie Zarządzania typu MBA wraz z Uniwersytecie im. Jean Moulin Lyon III; Polsko-Amerykański Program Studiów Executive MBA, który jest prowadzony przez Polsko-Amerykańskie Centrum Zarządzania na Wydziale Zarządzania UŁ oraz The Robert H. Smith School of Business Uniwersytet Maryland w USA; Menadżer BioTechScience, studia podyplomowe w zakresie zarządzania projektami badawczymi i komercjalizacji ich wyników (program ten został opracowany na licencji Uniwersytetu Teksaskiego w Austin – USA); Szkoła Prawa Francuskiego utworzona we współpracy Wydziału Prawa i Administracji UŁ oraz Wydziału Prawa Uniwersytetu w Tours (Francja); Szkoła Prawa Niemieckiego utworzona we współpracy z Uniwersytecie w Munster (Niemcy); Studia inżynierskie na kierunku informatyka we współpracy Wydziału Fizyki i Informatyki Stosowanej UŁ z Centria University of Applied Sciences w Kokkola (Finlandia)<sup>189</sup>. W najbliższym czasie w związku z kilkoma umowami z uczelniami chińskimi zapewne dojdzie do utworzenia wspólnych programów studiów i wydawania podwójnych dyplomów.

W latach 2008–2014 w Uniwersytecie Łódzkim corocznie realizowano kilkadziesiąt projektów Międzynarodowych Programów Edukacyjnych. Były to m.in. Erasmus Multilateral, Gruntvig Multilateral, Comenius Partnership, Leonrado da Vinci Transfer of Innovation, Erasmus Networks,

<sup>188</sup> Sprawozdania Rektora UŁ za lata 2008–2014.

<sup>189</sup> *Ibidem*.

Comenius Networks, Erasmus Mundus Action 1 A, Erasmus Intensive Programme, Jean Monnet Chairs i inne. Warto dodać, że w grudniu 2012 r. Uniwersytet Łódzki podczas uroczystej gali 25-lecia programu Erasmus otrzymał statuetkę i dyplom za zajęcie piątego miejsca w rankingu polskich uczelni, które w latach 1998–2010 wysyłały na stypendia Erasmusa najwięcej studentów i pracowników oraz za wprowadzenie w naszej Uczelni znaczących zmian instytucjonalnych i zmian w wizerunku uczelni. Ogółem w latach 2008–2012 w ramach różnych programów oraz bezpośredniej współpracy liczba studentów UŁ wyjeżdżających za granicę wzrosła z 505 do 725. W tym czasie w ramach programu Erasmus wyjeżdżało od 446 do 517 studentów. Natomiast liczba wyjazdów pracowników naukowo-dydaktycznych w latach 2008–2012 zwiększyła się z 1103 do 1264. Łącznie w tych latach za granicę wyjeżdżało z UŁ od 2054 do 2506 osób. Zwiększyła się również w latach 2008–2012 liczba studentów zagranicznych studiujących w UŁ w ramach programu Erasmus (ze 133 do 363). W tych latach gościliśmy w naszej Uczelni od 1001 do 1306 naukowców z zagranicy. Były to wizyty w ramach bezpośredniej współpracy, udział w sympozjach i konferencjach naukowych, jak również staże naukowo-badawcze<sup>190</sup>.

114 W latach 2008–2014 Uniwersytet Łódzki realizował sześć projektów badawczych w systemie 7. Programu Ramowego Unii Europejskiej, sześćdziesiąt projektów badawczych finansowanych z innych źródeł, w tym krajowych, około 70 projektów finansowanych ze środków Funduszy Strukturalnych. Ponadto funkcjonowały w UŁ *Regionalny Punkt Kontaktowy ds. Programów Badawczych UE* oraz *Kreator Innowacyjności*. Jednym z najpoważniejszych projektów badawczych realizowanych w latach 2007–2013 w UŁ był projekt prof. Grzegorza Bartosza, kierownika Katedry Biofizyki Molekularnej UŁ, pt. *Rola transporterów oporności wielolekowej w farmakinyce i toksykologii – testy in vitro w praktyce farmaceutycznej i klinicznej*. Projekt ten uzyskał finansowanie w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka. Już w 2010 r. został on nagrodzony dyplomem *Jakość Roku 2010*. Całkowita wartość projektu oceniana jest na ponad 62 mln zł, a dotacja z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego wynosiła ponad 46 mln zł<sup>191</sup>.

Wyniki badań naukowych poszczególnych wydziałów decydują o ich pozycji w tzw. kategoryzacji placówek naukowych. W 2010 r. niektóre wydziały UŁ w stosunku do rezultatów kategoryzacji z 2006 r. utraciły pozycję wśród najlepszych. I tak Wydział Filologiczny, który w 2006 r. był sklasyfikowany w grupie pierwszej znalazł się w kategorii B, podob-

<sup>190</sup> Sprawozdanie Rektora UŁ za 2012 r.

<sup>191</sup> „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 2011, R. XXI, nr 2, s. 24.

nie Wydział Chemii oraz Wydział Zarządzania. W sumie w 2010 r. tylko trzy wydziały (Ekonomiczno-Socjologiczny, Fizyki i Informatyki Stosowanej oraz Studiów Międzynarodowych i Politologicznych) znalazły się w kategorii A (warto przypomnieć, że w 2006 r. w kategorii pierwszej (1) było pięć wydziałów). Natomiast w 2010 r. pozostałe dziewięć wydziałów zostało zakwalifikowanych do kategorii B. W kolejnej kategoryzacji, z 2013 r., kiedy dodano kategorię A+, wydziały naszej Uczelni osiągnęły następujące rezultaty: pięć wydziałów uzyskało kategorię A (Ekonomiczno-Socjologiczny, Zarządzania, Biologii i Ochrony Środowiska, Chemii oraz Fizyki i Informatyki Stosowanej), przy czym wydział BiOŚ był bliski uzyskania kategorii A+; siedem wydziałów uzyskało kategorię B (Filologiczny, Filozoficzno-Historyczny, Nauk o Wychowaniu, Matematyki i Informatyki, Nauk Geograficznych, Prawa i Administracji, Studiów Międzynarodowych i Politologicznych), wśród tych wydziałów Wydział Filozoficzno-Historyczny był bliski uzyskania kategorii A<sup>192</sup>.

Istotnym wskaźnikiem rosnącej pozycji międzynarodowej Uniwersytetu Łódzkiego jest również zajęcie przez naszą Uczelnię 100. miejsca w rankingu tygodnika „Times Higher Education” z 2013 r., który obejmował 100 najlepszych placówek naukowych dwudziestu rynków wschodzących. W 2014 r. UŁ w tym rankingu zajął 81–90 miejsce<sup>193</sup>. O roli i pozycji UŁ w ogólnopolskim środowisku akademickim, jak również lokalnym łódzkim, świadczy fakt, iż rektor W. Nykiel w drugiej kadencji, od 2012 r., pełni z wyboru funkcję wiceprzewodniczącego Konferencji Rektorów Uniwersytetów Polskich, a w Łodzi w obu kadencjach funkcję Przewodniczącego Konferencji Rektorów Łódzkich Uczelni Publicznych.

W obu czteroletnich kadencjach rektora W. Nykiela, w pierwszej w latach 2008–2012 oraz drugiej trwającej od 2012 r., w UŁ nadano kilkanaście tytułów doktora *honoris causa*. Zdaniem autora na szczególne wyróżnienie zasługują cztery doktoraty *h.c.* Dwa pierwsze nadano 16 października 2009 r. byłej premier Wielkiej Brytanii Lady Margaret Thatcher oraz prof. Władysławowi Bartoszewskiemu. W wypadku doktoratu *honoris causa* dla M. Thatcher uroczystość miała charakter korespondencyjny (za pomocą telexu) ze względu na stan zdrowia byłej premier. W tym przewodzie promotorem była prof. Zofia Wysokińska – prorektor UŁ ds. współpracy z zagranicą, a w czasie uroczystości w Londynie M. Thatcher towarzyszyli ze strony polskiej minister spraw zagranicznych RP Radosław Sikorski oraz ze strony UŁ prof. Zbigniew Rau. Z kolei w przewodzie prof. W. Bartoszewskiego, wybitnego polityka i historyka, promotorem był prof. Wiesław Puś,

<sup>192</sup> Sprawozdania Rektora UŁ za lata 2010 i 2013.

<sup>193</sup> *Ibidem*.

były rektor Uniwersytetu Łódzkiego<sup>194</sup>. Kolejnym doktorem *honoris causa* uhonorowano wybitnego polityka, przewodniczącego Komisji Europejskiej prof. Jose Manuela Barroso. Uroczystość ta odbyła się 11 października 2010 r., a promotorem w tym przewodzie była prof. Elżbieta Oleksy, była dziekan Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politologicznych UŁ<sup>195</sup>. Z okazji zbliżającej się 70. rocznicy powstania Uniwersytetu Łódzkiego doktorat *honoris causa* otrzyma Umberto Eco, światowej sławy semiolog, filozof, mediewista, bibliofil i znakomity pisarz, profesor Uniwersytetu w Bolonii. Uroczystość ta odbędzie się 24 maja 2015 r., a promotorem w tym przewodzie został prof. Artur Gałkowski, kierownik Zakładu Italianistyki UŁ<sup>196</sup>.



Fot. 32. Nadanie doktoratu *h.c.* UŁ Lady Margaret Thatcher, Premier Wielkiej Brytanii (2009 r.)  
Fotografia z telekonferencji z udziałem Lady Margaret Thatcher. Ze zbiorów Archiwum UŁ

W ostatnich latach, szczególnie po kategoryzacji jednostek naukowych przeprowadzonej w 2013 r., władze rektorskie UŁ kładą szczególny nacisk na rozwój badań naukowych. Rektor W. Nykiel w wielu swoich wystąpieniach przy okazji święta Uczelni, jak również inauguracji roku akademickiego, stwierdzał, że Uniwersytet Łódzki winien stać się uczelnią naukowo-dydaktyczną, a nie dydaktyczno-naukową. Jest to konieczne ze względu na systematyczne obniżanie liczby studentów, w tym szczególnie słuchaczy studiów niestacjonarnych (odpłatnych), w związku z czym istnieje je-

<sup>194</sup> „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 2010, R. XX, nr 1, s. 6–8; „Przegląd Nauk Historycznych” 2009, R. VIII, nr 2, s. 268–284.

<sup>195</sup> „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 2010, R. XX, nr 5, s. 4–6.

<sup>196</sup> Uchwała Senatu UŁ z 17 listopada 2014 r.

dyna możliwość pozyskiwania środków na utrzymanie i właściwe funkcjonowanie Uczelni właśnie poprzez liczące się wyniki badań naukowych, tym bardziej że znacznymi środkami na finansowanie badań naukowych dysponują Narodowe Centrum Nauki oraz Narodowe Centrum Badań i Rozwoju, ponadto czekają na badaczy duże środki na badania naukowe z Unii Europejskiej (Programy Ramowe i Fundusze Strukturalne).



**Fot. 33.** Uroczyste otwarcie gmachu Wydziału Filologicznego przy ul. Pomorskiej 171/173 podczas Inauguracji roku akademickiego 2014/2015. Obok rektora – prof. Włodzimierza Nykiela, z lewej strony wiceprezes wykonawczy z firmy Skanska AB – Roman Wieczorek, po prawej kanclerz UŁ – Jan Rydz  
Ze zbiorów Archiwum UŁ. Fot. Paweł Augustyniak

W związku z koniecznością intensyfikacji badań naukowych Uniwersytet Łódzki w ostatnich latach jest członkiem kilkunastu konsorcjów naukowo-badawczych, do których należą najlepsze polskie uniwersytety, politechniki i inne uczelnie. Poza tym w naszej Uczelni funkcjonują następujące centra naukowo-badawcze: Centrum Badań nad Historią i Kulturą Basenu Morza Śródziemnego i Europy Południowo-Wschodniej im. prof. Waldemara Cerana – *Ceraneum*; Międzywydziałowe Centrum Nanotechnologii; Centrum Naukowo-Badawcze Bałkany na przełomie XX/XXI wieku; Międzynarodowe Centrum Badań Szekspirowskich oraz Międzynarodowe Centrum Badań Wschodnioeuropejskich<sup>197</sup>.

<sup>197</sup> Sprawozdania Rektora UŁ za lata 2011–2013.



**Fot. 34.** Nowy budynek Wydziału Filologicznego przy ul. Pomorskiej 171/173 (2014 r.)  
Ze zbiorów Archiwum UŁ. Fot. Paweł Augustyniak

118



**Fot. 35.** Inauguracja roku akademickiego 2014/2015. Od lewej strony: prorektorzy:  
prof. Zofia Wysokińska, prof. Jarosław Płuciennik, prof. Bogdan Gregor,  
rektor – prof. Włodzimierz Nykiel, prorektor – prof. Antoni Różalski  
Ze zbiorów Archiwum UŁ

Ważną decyzją władz rektorskich UŁ było utworzenie przy uczelni Publicznego Liceum Ogólnokształcącego. Szkoła ta funkcjonuje już ponad cztery lata i cieszy się dużym zainteresowaniem ze strony uczniów kończących gimnazjum, jak również ich rodziców. Warto dodać, że wykładowcami niektórych przedmiotów są pracownicy naukowo-dydaktyczni UŁ. Szkoła ta, mieszcząca się przy ul. Pomorskiej 161, nosi imię Sprawiedliwych wśród Narodów Świata.

W sumie w obu kadencjach rektora W. Nykiela w latach 2008–2015 (drugiej jeszcze nie zakończonej) Uniwersytet Łódzki, mimo pewnych przeciwności (niż demograficzny, niskie finansowanie szkolnictwa wyższego w Polsce, w dalszym ciągu niskie nakłady na badania naukowe) rozwija się dynamicznie. Jak już wspomniano wyżej, rektor W. Nykiel zakończył 70-letni proces materialnego budowania Uczelni. Kształcenie studentów odbywa się na 12 wydziałach, 60 kierunkach studiów i 180 specjalnościach. Wzrosła aktywność Uniwersytetu Łódzkiego na arenie międzynarodowej oraz w badaniach naukowych. Nasza Uczelnia od kilku już dziesięcioleci należy do grupy największych i najlepszych uniwersytetów polskich.

Kończąc rozważania na temat rozwoju UŁ w okresie mijającego 70-lecia warto zaznaczyć, że w tym czasie funkcje rektora pełniło 18 osób (wliczając do tego grona organizatora naszej Uczelni prof. T. Viewegera), w tej liczbie było pięciu prawników (A. Szpunar, J. Piątowski, J. Wróblewski, M. Seweryński, W. Nykiel), dwu socjologów (J. Chałasiński, J. Szczepański), dwu filologów (S. Hrabec, Z. Skwarczyński), jeden archeolog (A. Nadolski), jeden chemik (R. Skowroński), jeden ekonomista (J. Górski), jeden filozof (T. Kotarbiński), jeden fizjolog (T. Vieweger), jeden fizyk (L. Wojtczak), jeden geograf (S. Liszewski), jeden historyk (W. Puś) oraz jeden matematyk (W. Janowski).





## WYDZIAŁY I INNE JEDNOSTKI UNIwersYTETU ŁÓDZKIEGO

W okresie 70 lat funkcjonowania Uniwersytetu Łódzkiego następowaly zmiany w liczbie i strukturze poszczególnych wydziałów. W latach 1945–1949 w skład UŁ wchodziło sześć wydziałów: Humanistyczny, Matematyczno-Przyrodniczy, Prawno-Ekonomiczny, Lekarski, Stomatologiczny i Farmaceutyczny. Jednak po oddzieleniu wydziałów medycznych i utworzeniu z nich odrębnej uczelni – Akademii Medycznej w 1950 r., w Uniwersytecie Łódzkim w latach 1951/1952, w okresie kierowania naszą Uczelnią przez rektora Józefa Chałasińskiego przeprowadzono reformę struktury wydziałów. Funkcjonujący od 1945 r. Wydział Humanistyczny początkowo, w 1951 r., został podzielony na trzy wydziały – Filozoficzno-Społeczny, Historyczny i Filologiczny, jednak w wyniku interwencji ministerstwa połączono Wydział Filozoficzno-Społeczny z Historycznym w jeden Wydział Filozoficzno-Historyczny. Natomiast Wydział Matematyczno-Przyrodniczy podzielono na dwa wydziały – Biologii i Nauk o Ziemi oraz Matematyczno-Fizyczno-Chemiczny. Z kolei zamiast Wydziału Prawno-Ekonomicznego, po wyłączeniu zeń kierunku ekonomii w związku z funkcjonowaniem w Łodzi najpierw Oddziału Szkoły Głównej Handlowej, a następnie Wyższej Szkoły Ekonomicznej, od roku akademickiego 1947/1948 został powołany Wydział Prawa. W następstwie tych zmian w latach 1952–1961 w UŁ funkcjonowało pięć wydziałów. W 1961 r. po włączeniu do Uniwersytetu Łódzkiego Wyższej Szkoły Ekonomicznej utworzono kolejny, szósty, Wydział Ekonomiczny, który z kolei po włączeniu doń w 1965 r. katedr socjologicznych z Wydziału Filozoficzno-Historycznego, nazwano Wydziałem Ekonomiczno-Socjologicznym. Po tych zmianach w okresie następnym trzydziestu lat – do 1991 r. – w UŁ funkcjonowało sześć wydziałów. Kolejne zmiany nastąpiły w latach 1991–2007, kiedy powstała obecna struktura Uniwersytetu Łódzkiego, w którego skład wchodzi 12 wydziałów oraz filia naszej Uczelni w Tomaszowie Mazowieckim.

## 1. Wydział Biologii i Ochrony Środowiska

Wydział powstał w 2001 r., w wyniku podziału dotychczasowego Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi na dwa wydziały: Nauk Geograficznych oraz Biologii i Ochrony Środowiska. Inicjatorami tego podziału byli geografowie<sup>1</sup>. Należy jednak przypomnieć, że korzenie tego wydziału sięgają początków UŁ, nauki biologiczne w momencie powołania UŁ wchodziły bowiem w skład ówczesnego Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego, którego pierwszym dziekanem w latach 1945–1948 był prof. Tadeusz Wolski, wybitny zoolog, a kolejnym, do 1951 r., prof. Leszek Kazimierz Pawłowski również wybitny zoolog i hydrobiolog. W latach 1951–2001 funkcję dziekana Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi kolejno pełnili: w 1951 r. organizatorami nowo powołanego wydziału byli prof. Antoni Dmochowski – biochemik i prof. Jakub Mowszowicz – botanik, a pierwszym dziekanem w latach 1951–1958 został prof. A. Dmochowski; w latach 1958–1962 prof. J. Mowszowicz; w latach 1962–1964 prof. Mieczysław Dorywalski – geograf; w latach 1964–1969 prof. Benedykt Halicz – biolog i botanik; w latach 1969–1972 prof. Maria J. Olszewska – biolog i cytogenetyk; w latach 1972–1975 prof. Tadeusz Krajewski – biochemik; w latach 1975–1978 prof. Tadeusz Penczak – zoolog i ekolog; w latach 1978–1981 prof. Andrzej Romaniuk – neurofizjolog; w latach 1981–1984 prof. Stanisław Liszewski – geograf, specjalista od spraw geografii miast i turystyki; w latach 1984–1990 prof. Zbigniew Klajnert – geograf, geomorfolog; w latach 1990–1993 prof. Maria Kwiatkowska – cytofizjolog; w latach 1993–1996 prof. Wanda M. Krajewska – biochemik; w latach 1996–2001 prof. Antoni Różalski – mikrobiolog<sup>2</sup>. Warto zauważyć, że wśród 13 dziekanów Wydziału BNZ tylko trzech było geografami: prof. M. Dorywalski, prof. S. Liszewski oraz prof. Z. Klajnert, pozostali to specjaliści z różnych dziedzin nauk biologicznych.

W latach 1951–2002 funkcje prodziekanów kolejno pełnili: prof. Jan Dylik, prof. Waclaw Moycho, prof. J. Mowszowicz, prof. J. Dorywalski, prof. Ireneusz Michalski, prof. Ludwik Straszewicz, prof. Anna Dylikowa, prof. Wanda Leyko, prof. Bohdan Rodkiewicz, prof. M. Olszewska, prof. Tadeusz Klatka, prof. Franciszek Wojtas, prof. T. Penczak, prof. Leon Sedlaczek, prof. Zdzisław Batorowicz, prof. Zofia Walter, prof. S. Liszewski, prof. Leokadia Kłyszajko-Stefanowicz, prof. Marek Koter, prof. Cezary Tomaszewski, prof. Joanna Z. Kadłubowska, prof. Barbara Manikowska, prof. Wiesława Rudnicka, prof. Wirgiliusz Duda, prof. W. M. Krajewska, prof. Tadeusz Marszał, prof. Barbara Wachowicz, prof. Maciej Zalewski,

<sup>1</sup> Sprawozdanie Rektora UŁ za 2001 r.

<sup>2</sup> *Wydział Biologii i Ochrony Środowiska. Informator*, red. A. Różalski, Łódź 2005, s. 8.

prof. A. Różalski, prof. Jerzy Długoński, prof. Kazimierz Cz. Kłysik, prof. Janusz Markowski, prof. Regina Osiecka, prof. Maria Bryszewska, prof. Mirosław Godlewski, prof. Andrzej Matczak, prof. Krystyna Czyżewska, prof. Jolanta Jakóbczyk-Gryszkiewicz.



Fot. 36. Wydział Biologii i Ochrony Środowiska przy ul. Banacha 1/3 (2008 r.)  
Ze zbiorów Archiwum UŁ

Po podziale Wydziału BNZ i powstaniu nowego Wydziału Biologii i Ochrony Środowiska funkcje dziekanów pełnili: w latach 2001–2008 prof. Antoni Różalski, od 2008 r. do chwili obecnej prof. Elżbieta Żądzińska – biolog, antropolog. W okresie pierwszej kadencji dziekana A. Różalskiego w latach 2001–2005 funkcje prodziekanów pełnili: prof. Piotr Frankiewicz i prof. Henryka Długońska, a w drugiej kadencji w latach 2005–2008 prof. P. Frankiewicz i prof. E. Żądzińska. Z kolei w kadencji dziekan Elżbiety Żądzińskiej funkcje prodziekanów pełnią: prof. Andrzej Kruk, prof. Katarzyna Lisowska oraz prof. Katarzyna Woźniak<sup>3</sup>.

Profesorowie Wydziału BNZ, a następnie Wydziału BiOŚ, pełnili i pełnią ważne funkcje we władzach Uniwersytetu Łódzkiego. Warto przypomnieć, że główny organizator Uczelni, prof. Teodor Vieweger był biologiem, niestety jak wiadomo zginął 22 maja 1945 r. w wypadku samochodowym, na dwa dni przed dekretem powołującym Uniwersytet Łódzki. Rektorem

<sup>3</sup> Skład osobowy UŁ za lata 2002/2003 i 2006/2007, Łódź 2003; 2007; [www.biol.uni.lodz.pl](http://www.biol.uni.lodz.pl).

Uniwersytetu Łódzkiego z Wydziału BNZ był prof. Stanisław Liszewski w latach 1996–2002. Funkcje prorektorów pełnili następujący profesorowie z tego wydziału: prof. Bernard Zabłocki w latach 1951–1962; prof. Krystyna Kotelko w latach 1969–1972; prof. Tadeusz Krzemiński w latach 1975–1981; prof. Stanisław Liszewski w latach 1984–1990; prof. Krzysztof Jażdżewski w latach 1990–1996; prof. Wanda M. Krajewska w latach 1996–2002. Natomiast z Wydziału BiOŚ funkcję prorektora pełnił i pełni prof. Antoni Różalski w kadencji 2008–2012 oraz 2012–2016<sup>4</sup>.

Członkami Polskiej Akademii Nauk byli następujący profesorowie Wydziału BNZ: Tadeusz Wolski od 1952 r., Bernard Zabłocki od 1965 r., Jan Dylík od 1967 r. oraz Maria J. Olszewska od 1989 r. Wybitni profesorowie tego wydziału zostali wyróżnieni tytułami doktora *honoris causa*: prof. Jan Dylík w 1967 r. przez dwa uniwersytety francuskie w Caen i Strasburgu; prof. Antoni Dmochowski przez UŁ w 1970 r.; prof. Bernard Zabłocki także przez UŁ w 1980 r. oraz prof. Maria J. Olszewska przez Akademię Medyczną w Łodzi w 1999 r.<sup>5</sup>

W pierwszych latach funkcjonowania Uniwersytetu Łódzkiego nauki biologiczne były reprezentowane przez 12 katedr: Anatomii i Cytologii Roślin, Antropologii, Bakteriologii, Biochemii, Biologii Eksperymentalnej, Fizjologii Roślin i Mikrobiologii, Fizjologii Układu Nerwowego, Fizjologii Zwierząt, Morfologii i Systematyki Zwierząt, Systematyki i Geografii Roślin, Zoologii Ogólnej i Ekologii Zwierząt. Obecnie, w roku akademickim 2014/2015, Wydział Biologii i Ochrony Środowiska składa się z pięciu instytutów: Biochemii, Biofizyki, Biologii Eksperymentalnej, Mikrobiologii – Biotechnologii i Immunologii, Ekologii i Ochrony Środowiska.

W ramach tych instytutów funkcjonuje 20 samodzielnych katedr, cztery zakłady i laboratorium. Ponadto, poza strukturą instytutów, działają, Katedra Neurobiologii, Laboratorium Technik Komputerowych i Analitycznych, Pracownia Obrazowania Mikroskopowego i Specjalistycznych Technik Biologicznych oraz Terenowa Stacja Przyrodnicza w Spale.

W latach czterdziestych XX w., w naukach biologicznych UŁ pracowało trzech profesorów zwyczajnych, pięciu profesorów nadzwyczajnych, czterech zastępców profesora oraz 12 osób personelu pomocniczego. Obecnie na Wydziale BiOŚ jest zatrudnionych 41 profesorów tytularnych oraz 50 doktorów habilitowanych.

Wydział BiOŚ dysponuje uprawnieniami do nadawania tytułu profesora oraz stopnia naukowego doktora habilitowanego i doktora w dziedzinie biologii w następujących dyscyplinach: biologia, biochemia, biofizyka,

<sup>4</sup> 50 lat *Biologii i Nauk o Ziemi w Uniwersytecie Łódzkim (1945–1995)*, red. W. M. Krajewska, Łódź 1995, s. 5; A. Różalski, *Wydział Biologii i Nauk o Ziemi*, [w:] *Uniwersytet Łódzki*, red. S. Liszewski, K. Piotrowska-Marczak, W. Puś, J. Janik, Łódź 2000, s. 64; Sprawozdanie Uczelnianej Komisji Wyborczej z 2008 i 2012 r.

<sup>5</sup> A. Różalski, *Wydział...*, s. 65.

ekologia, mikrobiologia, a także stopnia doktora, od 2012 r., w dyscyplinie biotechnologia. Prowadzone na Wydziale badania naukowe mają charakter badań podstawowych, aplikacyjnych lub metodycznych. Tematyka ich obejmuje zagadnienia skupione wokół trzech podstawowych problemów: środowiska biologicznego, jego stanu obecnego, ochrony, wykorzystania i przekształcania; struktury i funkcji komórek roślinnych, zwierzęcych i mikroorganizmów oraz zagadnień biomedycznych i biotechnologicznych. W okresie 70 lat prowadzenia badań naukowych w zakresie nauk biologicznych powstały szkoły naukowe w następujących dyscyplinach: biochemii, biofizyki, fitosocjologii, hydrobiologii i biologii polarnej, zoologii, ekologii, antropologii, cytologii i cytogenetyki roślin, fizjologii roślin, neurofizjologii, mikrobiologii i immunologii. Niewątpliwie powstanie szkół naukowych należy zawdzięczać wielu wybitnym profesorom, którzy kształtowali, a następnie rozwijali nauki biologiczne w UŁ w okresie mijającego 70-lecia. Wśród wielu zasłużonych, zdaniem autora, należy wymienić następujących profesorów: Antoniego Dmochowskiego, Ireneusza Michalskiego, Jakuba Mowszowicza, Leszka Pawłowskiego, Bernarda Zabłockiego, Marię J. Olszewską, Leona Sedlacza, Krystynę Kotełko, Teresę Kukulską-Gościcką, Leokadię Kłyszajko-Stefanowicz, Tadeusza Krajewskiego, Wandę Leyko, Romualda Olaczka, Tadeusza Penczaka, Andrzeja Piechockiego, Adama Jaworskiego, Krzysztofa Jażdżewskiego, Wiesławę Rudnicką, Waclawę Maciejewską-Potapczyk, Romana Gondko, Jana Stanisława Knypla, Andrzeja Romaniuka, Henryka Urbanka i Zofię Walter<sup>6</sup>.

Wysoką pozycję naukową Wydziału BiOŚ potwierdza ostatnia kategoryzacja placówek naukowych z 2013 r., w której nasi biologowie otrzymali kategorię A, a do kategorii A+ brakowało im zaledwie kilka punktów. Instytuty i katedry biologiczne od wielu lat uczestniczyły bardzo aktywnie w badaniach finansowanych przez instytucje centralne. W latach osiemdziesiątych XX w. były to tzw. programy rządowe, problemy węzłowe, problemy międzyresortowe i problemy resortowe. Dla przykładu w latach 1981–1985 ówczesny Wydział BNZ prowadził badania w dwu programach rządowych, w pięciu problemach węzłowych, 12 międzyresortowych oraz czterech resortowych. W okresie po 1989 r. najpierw Wydział BNZ, a od 2001 r. BiOŚ uzyskuje najwięcej grantów badawczych z KBN, NCN, a także w tzw. Międzynarodowych Programach Ramowych oraz funduszach strukturalnych w skali całego Uniwersytetu Łódzkiego. Aktualnie (to jest w 2014 r.) Wydział BiOŚ realizuje jeden projekt w ramach Międzynarodowych Programów Ramowych, sześć projektów w ramach funduszy strukturalnych, 11 projektów zamawianych, finansowanych przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz granty specjalne, jak również projekty międzynarodowe

<sup>6</sup> *Informator...*, s. 83–98.

niewspółfinansowane. Ponadto poszczególne katedry i zakłady realizują 83 projekty badawcze finansowane poprzez granty MNiSW oraz Narodowe Centrum Nauki<sup>7</sup>.

Obecnie zatrudnieni na Wydziale BiOŚ profesorowie i zespoły z nimi związane reprezentują następujące specjalności badawcze: prof. Jerzy Bańbura – zoologia, ornitologia, biologia ewolucyjna; prof. Grzegorz Bartosz – biofizyka, biofizyka błon, biofizyka reaktywnych form tlenu; prof. Janusz Błasiak – genetyka, biochemia kwasów nukleinowych; prof. Magdalena Błazewicz-Pawaszko – zoologia; prof. Maria Bryszewska – biofizyka, biofizyka medyczna; prof. Magdalena Bryś – biologia molekularna, transformacja nowotworowa; prof. Bożena Bukowska – biofizyka; prof. Henryka Długońska – immunologia, mikrobiologia, immunoparazytologia; prof. Jerzy Długoński – biotechnologia mikrobiologiczna, mikrobiologia przemysłowa; prof. Piotr Frankiewicz – ekologia wód śródlądowych; prof. Teresa Gabryelak – biofizyka, biologia; prof. Wanda Galicka – ekologia zbiorników wodnych; prof. Maria Grzybkowska – ekologia, hydrobiologia, zoologia; prof. Krzysztof Gwoździński – biofizyka, biologia molekularna; prof. Janina Jakubowska-Gabara – geobotanika; prof. Krystyna M. Janas – fizjologia roślin; prof. Zofia M. Kiliańska – biochemia, biologia nowotworów, apoptoza i jej zaburzenia; prof. Barbara Klajnert-Maculewicz – biofizyka medyczna; prof. Andrzej K. Kononowicz – genetyka molekularna roślin; prof. Jan Konopacki – biologia, neurofizjologia; prof. Maria Koter-Michalak – biofizyka komórki; prof. Wanda M. Krajewska – biochemia, biologia molekularna, transformacja nowotworowa, transdukcja sygnału w komórce, regulacja ekspresji genów; prof. Andrzej Kruk – ekologia, ichtiologia; prof. Józef Kurowski – biologia, ekologia, ekologia roślin, geobotanika; prof. Ryszard Ligowski – oceanobiologia, ekologia, algologia; prof. Anna Lipińska – biochemia, glikobiologia komórek prawidłowych i patologicznych; prof. Maria Ławrynów – botanika, mikologia; prof. Janusz Markowski – ekologia, zoologia, teriologia; prof. Janusz Maszewski – biologia komórki; prof. Magdalena Mikołajczyk-Chmiela – mikrobiologia, immunologia, mikrobiologia kliniczna; prof. Regina Osiecka – genetyka i cytogenetyka; prof. Mirosław Przybylski – ichtiologia; prof. Mieczysław Puchała – biofizyka radiacyjna, radiobiologia; prof. Barbara Różalska – mikrobiologia lekarska, immunologia infekcyjna; prof. Antoni Różalski – mikrobiologia, immunologia bakterii, immunochemia bakterii; prof. Jacek Siciński – zoologia; prof. Maria J. Skłodowska – fizjologia i biochemia roślin, biotechnologia; prof. Mirosław Soszyński – biofizyka, biologia; prof. Katarzyna Woźniak – biochemia, genetyka molekularna; prof. Maciej Zalewski – ekologia, zoologia; prof. Elżbieta Żądzińska – biologia, antropologia<sup>8</sup>.

<sup>7</sup> 40 lat Biologii i Nauk o Ziemi (1945–1985), Łódź 1986, s. 40–42; <http://www.biol.uni.lodz.pl>.

<sup>8</sup> <http://www.biol.uni.lodz.pl>.

Studia na kierunku *biologia* funkcjonowały w UŁ od 1945 r. w ramach Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego, a od 1951 r. na Wydziale BNZ. W roku akademickim 1951/1952 wprowadzono dwustopniowy system studiów – 3-letnie studia zawodowe oraz 2-letnie studia uzupełniające magisterskie. Po 1956 r., w okresie kiedy rektorem UŁ był prof. Adam Szpunar, obok kierunku biologii wprowadzono kierunki mikrobiologii i biochemii oraz przywrócono pełne pięcioletnie studia magisterskie. W ramach kierunku biologicznego istniały specjalizacje z botaniki, zoologii i antropologii. Obecnie na Wydziale BiOŚ funkcjonują następujące kierunki studiów: biologia, biologia specjalność nauczycielska w zakresie biologii i chemii, biomonitoring (od roku akademickiego 2014/2015), biotechnologia, genetyka, mikrobiologia i ochrona środowiska. Liczba studentów na wszystkich rodzajach studiów na Wydziale BNZ w latach 1952–1956 zwiększyła się z 275 do 440, w 1966 r. wzrosła do 785 (oczywiście dane te obejmują także geografę). Po utworzeniu Wydziału BiOŚ w 2001 r. liczba studentów na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych systematycznie rosła. W 2004 r. studiowało już 1500 osób, w 2006 r. 1600 osób, a w 2008 r. nastąpił niewielki spadek, do 1549 osób. Natomiast w 2014 r. liczba studentów uległa wyraźnemu obniżeniu do 1281. Jak wiadomo jest to następstwo niżu demograficznego. Podobny proces zachodził na studiach podyplomowych, na których w 2004 r. studiowało 60 osób, w 2006 r. już 122 osoby, a 2013 r. tylko 37 osób. Wydział BiOŚ prowadzi również studia doktoranckie, które na Wydziale BNZ funkcjonowały już od lat sześćdziesiątych XX w. Otóż w 2004 r. na studiach doktoranckich kształcono 93 osoby, a w 2013 r. 116 osób<sup>9</sup>.

Na Wydziale BiOŚ bardzo aktywny jest studencki ruch naukowy. Obecnie funkcjonuje tam 10 studenckich kół naukowych, są to: Studenckie Koło Naukowe Mikrobiologów, Studenckie Koło Naukowe Młodych Biofizyków, Studenckie Koło Naukowe Ochrony Przyrody, Studenckie Koło Biochemiczne, Sekcja Ornitologiczna SKNB, Studenckie Koło Naukowe Neurofizjologiczno-Psychologiczne, Sekcja genetyczna UŁ, Studenckie Koło Naukowe Antropologii „Antropołowcy”, Studenckie Koło Naukowe Biotechnologiczno-Mikrobiologiczne (SKN BioMik) oraz Sekcja Biologii Molekularnej Studenckiego Koła Naukowego Biologów<sup>10</sup>.

Wydział Biologii i Ochrony Środowiska, a więc generalnie biologia od początku funkcjonowania UŁ, jak pisał w 1990 r. prof. Bohdan Baranowski, należała i zdaniem autora należy do najsilniejszych dziedzin naukowych na naszej Uczelni<sup>11</sup>.

<sup>9</sup> Materiały Biura Nauki i Działu Nauczania UŁ.

<sup>10</sup> <http://www.biol.uni.lodz.pl>.

<sup>11</sup> B. Baranowski, K. Baranowski, *Trudne lata Uniwersytetu Łódzkiego (1949–1956)*, Łódź 1990, s. 83.



## 2. Wydział Chemii

Wydział Chemii obok Wydziału Fizyki i Informatyki Stosowanej należy do najmłodszych wydziałów Uniwersytetu Łódzkiego. Powstał bowiem po rozdzieleniu w 2007 r. na dwa wydziały, funkcjonującego do 1996 r. Wydziału Fizyki i Chemii. Jednak chemia jako dziedzina badań naukowych oraz kierunek studiów rozwijała się w UŁ od momentu powstania naszej Uczelni w 1945 r. W latach 1945–1951 na ówczesnym Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym funkcjonowały cztery katedry chemiczne: Katedra Chemii Nieorganicznej, Katedra Chemii Organicznej, Katedra Chemii Fizycznej i Katedra Mineralogii i Krystalografii. Po reorganizacji UŁ w 1951 r. Wydział Matematyczno-Przyrodniczy podzielono na dwa wydziały – BNZ i Matematyczno-Fizyczno-Chemiczny, w składzie którego katedry chemii, a następnie, od 1970 r., Instytut Chemii funkcjonowały do 1991 r., kiedy ponownie powrócono do struktur katedralnych.



Fot. 37. Wydział Chemii przy ul. Tamka 12 (2008 r.). Ze zbiorów Archiwum UŁ

W okresie od 1951 r. na Wydziale Matematyczno-Fizyczno-Chemicznym funkcjonował Zespół Katedr Chemii, którym kierował prof. Eugeniusz Michalski. W skład tego Zespołu wchodziło pięć katedr: Chemii Nieorganicznej, Chemii Organicznej, Chemii Fizycznej, Technologii Chemicznej oraz Mineralogii i Krystalografii. W okresie od 1945 r.

wybitną rolę w uniwersyteckiej Chemii odgrywały następujące osoby: prof. Anna Chrzęszczewska, która najpierw jako profesor nadzwyczajny, a od 1946 r. profesor zwyczajny była kierownikiem Katedry Chemii Organicznej, z kolei prof. Alicja Dorabialska, która była zatrudniona od 1945 r. na Politechnice Łódzkiej, pozostawała pracownikiem Uniwersytetu Łódzkiego na drugim etacie, kierując w latach 1945–1948 Katedrą Chemii Fizycznej. W okresie od 1948 r. kierownictwo tej Katedry przejął prof. Mikołaj Łaźniewski. Katedrą Mineralogii i Krystalografii w latach 1946–1947 kierowała prof. Maria Kołaczkowska związana z Uniwersyteciem Warszawskim. W 1948 r. kierownictwo tej katedry przejął, najpierw jako zastępca profesora, a od 1954 r. profesor nadzwyczajny, Antoni Swarczewski związany z Krakowem, który pracował w UŁ do 1960 r. Katedra Chemii Organicznej została poważnie wzmocniona od 1955 r. po przejściu z Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu na UŁ, docenta, a później profesora Witolda Hahna. Wśród pracowników pomocniczych katedr chemicznych z lat pięćdziesiątych należy wymienić jeszcze kilku późniejszych wybitnych uczonych: Bogdana Jakuszewskiego, Stefanę Taniewską-Osińską, Romualda Skowrońskiego, Jerzego Kroha i Mieczysława Wrońskiego<sup>12</sup>.

Funkcje dziekanów Wydziału Matematyczno-Fizyczno-Chemicznego pełnili następujący chemicy: w latach 1952–1958 prof. Mikołaj Łaźniewski, w latach 1965–1969 prof. Witold Hahn, w latach 1969–1978 prof. Bogdan Jakuszewski, w latach 1981–1984 prof. Romuald Bartnik. Z kolei na Wydziale Fizyki i Chemii funkcje dziekanów spośród chemików pełnili: w latach 1999–2002 prof. Henryk Piekarski, w latach 2002–2007 prof. Bogusław Kryczka. Na nowym Wydziale Chemii funkcje dziekanów pełnili: w latach 2007–2012 prof. Bogusław Kryczka, obecnie w kadencji 2012–2016 funkcję dziekana pełni prof. Grzegorz Młostoń.

W latach 1945–2015 funkcje prodziekanów na kolejnych wydziałach – Matematyczno-Przyrodniczym, Matematyczno-Fizyczno-Chemicznym, Fizyki i Chemii oraz Chemii pełnili następujący profesorowie i docenci: Mikołaj Łaźniewski, Bogdan Jakuszewski, Witold Hahn, Maksymilian Ignaczak, Zygmunt Kozłowski, Romuald Bartnik, Maria Turowska, Stanisław Płaza, Grzegorz Młostoń, Henryk Piekarski, Bogusław Kryczka, Grzegorz Andrijewski, dr Adam Bieniek, Jarosław Grobelny.<sup>13</sup>

Chemicy aktywnie uczestniczyli w zarządzaniu Uniwersytetem Łódzkim. Funkcję rektora naszej Uczelni w latach 1975–1981 pełnił prof. Romuald Skowroński. Z kolei prorektorami UŁ byli: prof. Witold Hahn

<sup>12</sup> B. Baranowski, K. Baranowski, *Pierwsze lata Uniwersytetu Łódzkiego (1945–1949)*, Łódź 1985, s. 126–129; *iiidem*, *Trudne lata...*, 90–92.

<sup>13</sup> J. Kita, S. Pytlas, *Uniwersytet Łódzki w latach 1945–1995*, Łódź 1996, s. 32; *Skład osobowy Uniwersytetu Łódzkiego za lata 1960–2008*, Łódź 1960–2008; <http://www.chemia.uni.lodz.pl>.

w latach 1968–1972, prof. Romuald Skowroński w latach 1972–1975, prof. Romuald Bartnik w latach 1990–1993 oraz prof. Henryk Piekarski w latach 2002–2008.

Najwyższe wyróżnienie akademickie – doktorat *honoris causa*, jak dotąd uzyskali prof. Romuald Bartnik w Uniwersytecie Claude Bernard Lyon I (Francja) w 1997 r. oraz prof. Romuald Skowroński w Uniwersytecie Łódzkim w 2006 r.

Środowisko uniwersyteckich chemików prowadziło i prowadzi wielokierunkowe badania w następujących dziedzinach: w zakresie chemii organicznej, które niewątpliwie zapoczątkowała i rozwinęła prof. Anna Chrzęszczewska, następnie prof. Witold Hahn, prof. Romuald Skowroński, prof. Romuald Bartnik, prof. Jan Epsztajn, prof. Zofia Machnik, prof. Janusz Zakrzewski, a obecnie od kilkunastu lat przede wszystkim prof. Grzegorz Mlostoń; w zakresie chemii nieorganicznej badania rozpoczął prof. Eugeniusz Michalski, a jego następcami, którzy rozwinęli te badania, byli: prof. Bogdan Jakuszewski (głównie elektrochemia), prof. Maria Turowska, prof. Stefania Osińska-Taniewska, prof. Maksymilian Ignaczak, prof. Włodzimierz Jędrzejewski, prof. Henryk Scholl, prof. Stanisław Romanowski, prof. Józef Dziegieć. Wydaje się, że możemy mówić o łódzkiej szkole chemii organicznej oraz łódzkiej szkole elektrochemii. Ponadto ważne badania, które również były zauważalne nie tylko w kraju, ale także w świecie, prowadzili specjaliści w zakresie krystalografii. Badania te rozpoczął prof. Antoni Swaryczewski, kontynuował je prof. Jan Wojciechowski, a następnie prof. Mieczysław Grabowski, który miał znakomite osiągnięcia w zakresie kształcenia kadr krystalografów (wielu z nich pracuje na innych uczelniach, w tym poza Polską). Istotne znaczenie miały i mają badania z kalorymetrii i termodynamiki roztworów prof. Henryka Piekarskiego; technologii chemicznej prof. Stanisława Płazy; fizykochemii roztworów prof. Adama Balda; chemii analitycznej związków tiofosforowych prof. Witolda Ciesielskiego; analizy płynów fizjologicznych i monitorowania skażeń środowiska prof. Edwarda Balda, a także chemii teoretycznej prof. Stanisława Romanowskiego.

Obecnie na Wydziale Chemii prowadzone są rozległe badania w zakresie chemii analitycznej, chemii fizycznej (w tym zastosowania kalorymetrii skaningowej i analizy termicznej do badania przejść fazowych w roztworach), chemii nieorganicznej i ogólnej (w tym elektrochemii wybranych związków nieorganicznych i organicznych w roztworach wodnych i niewodnych rozpuszczalnikach), chemii organicznej (w tym azotowych i tlenowych związków heterocyklicznych), chemii metaloorganicznej, chemii związków heteroatomowych, chemii związków heterocyklicznych, chemii węglowodanów, chemii środowiska, chemii teoretycznej, krystalografii i krystalochemii, otrzymywania i badania nanomateriałów, modyfikacji po-

wierzchni materiałów ceramicznych, polimerów i metali zaawansowanymi nanomateriałami hybrydowymi, charakterystyki nanomateriałów (pomiar, analiza, określanie struktury), wytwarzania i badania materiałów do zastosowań tribiologicznych w skali *nano, mikro i makro*, fizykochemii roztworów<sup>14</sup>.

W latach 2012–2015 na Wydziale Chemii UŁ funkcjonowały następujące jednostki: Katedra Chemii Nieorganicznej i Analitycznej, w składzie której znajdują się: Zakład Analizy Instrumentalnej, Zakład Chemii Nieorganicznej, Pracownia Zagrożeń Środowiska, Zakład Elektroanalizy i Elektrochemii; Katedra Chemii Organicznej; Katedra Chemii Organicznej i Stosowanej, w składzie której działają: Zakład Związków Heteroorganicznych, Zakład Katalizy i Syntezy Organicznej; Katedra Chemii Fizycznej, w składzie której pozostają: Zakład Chemii Biofizycznej, Zakład Chemii Fizycznej Makromolekuł, Zakład Fizykochemii Roztworów; Katedra Technologii i Chemii Materiałów; Katedra Chemii Środowiska; Katedra Chemii Teoretycznej i Strukturalnej; Zakład Dydaktyki Chemii i Popularyzacji Nauki; Pracownia Preparatyki Organicznej oraz Pracownia Spektroskopii Molekularnej<sup>15</sup>.

Obecny Wydział Chemii, a przed 2007 r. Instytut Chemii, osiąga wysokie pozycje w kategoryzacji jednostek naukowych. W 2006 r. Instytut Chemii uzyskał kategorię pierwszą (1), natomiast w 2010 r., już Wydział Chemii, według nowych zasad oceny został zaliczony do kategorii B. Z kolei w ostatniej kategoryzacji z 2013 r. Wydział Chemii otrzymał kategorię A (należy jednak pamiętać, że w 2013 r. została dodana kategoria A+). Wydział Chemii należy do grupy pięciu najlepszych wydziałów Uniwersytetu Łódzkiego, które mają kategorię A<sup>16</sup>.

Wydział Chemii (do 2007 r. Instytut Chemii) w ostatnich kilkunastu latach zajmuje bezdyskusyjnie pierwsze miejsce wśród wydziałów UŁ. Zdecydowana większość jego publikacji naukowych (od 80 do ponad 90%) znajduje się w bazie „Journal Citation Reports”<sup>17</sup>.

Studia chemiczne funkcjonują w naszej Uczelni od 1945 r. Obecnie na Wydziale Chemii, podobnie jak na większości wydziałów UŁ (poza kierunkami prawa i psychologii), na każdym kierunku studiów istnieją studia I stopnia – 3-letnie licencjackie oraz II stopnia – 2-letnie magisterskie. Na kierunku chemia funkcjonują studia stacjonarne I stopnia w trzech specjalizacjach: a) Chemia w nauce i gospodarce, b) Chemia i nanotechnologia nowoczesnych materiałów, c) Chemia środowiska. Na tym kierunku funkcjonują również studia stacjonarne II stopnia w trzech specjalizacjach: a) Chemia w nauce i gospodarce, b) Chemia i nanotechnologia nowocze-

<sup>14</sup> <http://www.chemia.uni.lodz.pl>.

<sup>15</sup> *Ibidem*.

<sup>16</sup> Sprawozdanie Rektora UŁ za 2013 r.

<sup>17</sup> Sprawozdania Rektora UŁ z lat 1996–2013.

snych materiałów, c) Specjalizacja nauczycielska w zakresie chemii. Z kolei na studiach niestacjonarnych na kierunku chemia funkcjonują studia I i II stopnia ze specjalnością Chemia w nauce i gospodarce oraz na studiach II stopnia Specjalizacja nauczycielska w zakresie chemii. Poza kierunkiem *chemia* na Wydziale Chemii funkcjonuje kierunek chemia kosmetyczna (studia dwustopniowe) oraz trzeci kierunek analityka chemiczna (również dwustopniowy). Wcześniej, przed rokiem akademickim 2012/2013, na Wydziale Chemii prowadzono na studiach stacjonarnych jednolite studia magisterskie – specjalizacja nauczycielska ze specjalnościami chemii i fizyki, ponadto studia dwustopniowe w zakresie niektórych specjalizacji (chemia w nauce i gospodarce, chemia kosmetyczna, chemia i nanotechnologia nowoczesnych materiałów, analityka chemiczna, chemia i środowisko, specjalizacja nauczycielska w zakresie chemii i biologii, chemii i fizyki, chemii i informatyki). Działały również studia niestacjonarne jako jednolite magisterskie oraz dwustopniowe<sup>18</sup>.

132

Liczba studentów studiów stacjonarnych i niestacjonarnych na Wydziale Chemii od 2007 do 2010 r. wzrosła z 639 do 699. Natomiast w latach kolejnych, w związku z tzw. niżem demograficznym, liczba ta stopniowo się obniżała z 626 w 2012 r. do 549 w 2014 r. Wydział prowadzi również studia podyplomowe, jednak liczba ich słuchaczy jest stosunkowo niewielka, w latach 2010–2013 wzrosła ona z 16 do 19. Ponadto na Wydziale Chemii funkcjonują studia doktoranckie, a liczba doktorantów w latach 2008–2013 wzrosła z 30 do 49. Warto zauważyć, jest to bowiem wyjątkowa sytuacja w skali UŁ, że większość doktorantów na tym wydziale pobiera stypendium. Dla przykładu w roku 2012 na 43 doktorantów 39 osób to stypendyści (a więc ponad 90%)<sup>19</sup>.

Na Wydziale Chemii UŁ bardzo aktywnie działają dwa studenckie koła naukowe. Warto przypomnieć, że Studenckie Koło Naukowe Chemików należy do najstarszych w naszej Uczelni, funkcjonowało bowiem już na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym w latach 1945–1951. W tym czasie, od 1947 r., Studenckie Koło Naukowe Chemików wydawało własne czasopismo pt. „Wiadomości Chemiczne”. Obecnie członkowie koła współpracują ze szkołami średnimi w Łodzi organizując pokazy dla licealistów. Uczestniczą aktywnie w corocznym Festiwalu Nauki, Kultury i Sztuki. Biorą udział w ogólnopolskich i międzynarodowych konferencjach naukowych młodych chemików. Drugie koło to Koło Naukowe Studentów Chemii Kosmetyków, które powstało w 2010 r. Jego działalność znajduje się dopiero w fazie początkowej<sup>20</sup>.

<sup>18</sup> <http://www.chemia.uni.lodz.pl>.

<sup>19</sup> Sprawozdania Rektora UŁ za lata 2008–2013.

<sup>20</sup> B. Baranowski, K. Baranowski, *Pierwsze lata...*, s. 195; Sprawozdania Rektora UŁ za lata 2008–2013.

Chemia funkcjonująca w ramach Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego, Matematyki-Fizyki-Chemii, Fizyki i Chemii oraz obecnie w ramach samodzielnego Wydziału Chemii, należała i należy do najsilniejszych naukowo jednostek Uniwersytetu Łódzkiego.

### 3. Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny

Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny funkcjonuje w Uniwersytecie Łódzkim pod tą nazwą od 1965 r., kiedy zmieniono nazwę istniejącego wcześniej (od 1961 r.) Wydziału Ekonomicznego. Wydział Ekonomiczny powstał po włączeniu (lub jak chcą niektórzy połączeniu) do UŁ Wyższej Szkoły Ekonomicznej, która działała w Łodzi najpierw, w latach 1945–1949, jako filia warszawskiej Szkoły Głównej Handlowej, a od 1950 r. jako samodzielna uczelnia. Włączenie WSE do Uniwersytetu Łódzkiego było głównie efektem nielicznej kadry samodzielnych pracowników naukowych w tej ekonomicznej uczelni. W ramach powołanego w 1961 r. Wydziału Ekonomicznego znalazły się ponadto dwie katedry z Wydziału Prawa UŁ (Katedra Ekonomii Politycznej oraz Katedra Statystyki), jak również dwie katedry socjologii (Katedra Socjologii I prof. Józefa Chałasińskiego oraz Katedra Socjologii II prof. Jana Szczepańskiego) z Wydziału Filozoficzno-Historycznego UŁ. Z dwóch katedr socjologicznych na nowym Wydziale Ekonomicznym powstały cztery: Katedra Socjologii Ogólnej pod kierunkiem doc. Marii Hirszowicz (przeniesionej z Uniwersytetu Warszawskiego); Katedra Historii Socjologii i Myśli Społecznej pod kierunkiem prof. Antoniny Kłoskowskiej; Katedra Socjologii pod kierunkiem doc. Jana Lutyńskiego oraz Katedra Socjologii Przemysłu pod kierunkiem prof. Jana Szczepańskiego. W ten sposób Wydział Ekonomiczny dzięki socjologom uzyskał odpowiednią liczbę samodzielnej kadry naukowej, co umożliwiło uzyskanie uprawnień do nadawania stopni naukowych. Natomiast nowa nazwa wydziału została nadana zarządzeniem ministra szkolnictwa wyższego z dnia 24 czerwca 1965 r., które podpisała wiceminister Eugenia Krasowska. Wbrew wielu informacjom Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny zaczął więc funkcjonować w UŁ od 1 października 1965 r., a nie od 1964 r.<sup>21</sup>

Jak wynika z informacji prof. Jolanty Kulpińskiej na przełomie lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XX w. polska socjologia, a szczególnie łódzka socjologia, znalazła się w niezwykle trudnej sytuacji ze względów politycznych. Otóż w związku z tzw. odwilżą popaździernikową 1956 r., były rektor

<sup>21</sup> „Dziennik Urzędowy Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego”, nr 8, z 10 VII 1965, poz. 58, s. 6; J. Kuciński, *Czterdzieści lat Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego Uniwersytetu Łódzkiego 1965–2005*, Łódź 2006, s. 87, przypis 2. Natomiast autorzy znanej pozycji: J. Kita, S. Pytlas, *Uniwersytet Łódzki w latach...*, s. 31 i 33, mylnie podają datę powstania Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego w 1964 r.

Uniwersytetu Łódzkiego i jeden z najwybitniejszych polskich socjologów, prof. Józef Chałasiński, w założonym przez siebie kwartalniku „Kultura i Społeczeństwo” opublikował w 1957 r. artykuł pt. *Drogi i bezdroża socjalizmu w nauce polskiej*, w którym poddał ostrej krytyce wpływ stalinizmu na badania naukowe, jak również krytycznie odniósł się do własnej pozycji w nauce. Następnie w 1959 r. przesłał na Światowy Kongres Socjologiczny, który odbywał się w Stresie we Włoszech, tekst treścią zbliżony do artykułu opublikowanego w „Kulturze i Społeczeństwie”. Mimo że referat ten nie został na kongresie wygłoszony, prof. J. Chałasińskiego objęły ostre restrykcje ze strony władz politycznych PRL. Zlikwidowano kierowany przez niego Zakład Socjologii i Historii Kultury w Polskiej Akademii Nauk, pozbawiono go wszelkich stanowisk w PAN oraz, w 1961 r., zwolniono z pracy w Uniwersytecie Łódzkim. Wydarzenia te miały również poważny wpływ na sytuację socjologii i socjologów w UŁ. Zdaniem prof. J. Kulpińskiej oraz prof. Jana Lutyńskiego, dzięki staraniom i pozycji prof. Jana Szczepańskiego, socjologia łódzka została uratowana, chociaż zmieniono kierunki badań, a kierunek studiów nosił teraz nazwę: organizacja pracy i socjologia przemysłu<sup>22</sup>.

W latach 1961–2015 funkcje dziekanów na Wydziale Ekonomicznym i Ekonomiczno-Socjologicznym kolejno pełnili bądź pełnił: w latach 1961–1963 doc. Edward Wojciechowski, w latach 1963–1967 doc. Jan Mujżel, w latach 1967–1970 prof. Władysław Welfe, w latach 1970–1973 doc. Józef Szczepaniak, w latach 1973–1975 doc. Cezary Józefiak, w latach 1975–1981 prof. Janusz Chechliński, w latach 1981–1987 doc. Zdzisław Prochowski, w latach 1987–1990 doc. Witold Lejman, w latach 1990–1993 prof. Czesław Domański, w latach 1993–1994 prof. Bogdan Gregor, w latach 1994–1999 prof. Witold Kasperkiewicz, w latach 1999–2002 prof. Eugeniusz Kwiatkowski, w latach 2002–2008 prof. Paweł Starosta, w latach 2008–2012 prof. Jan Gajda, w latach 2012–2016 prof. Paweł Starosta. Natomiast funkcje prodziekanów w tym czasie kolejno pełnili lub pełnił następujący profesorowie i docenci: Waclaw Kirkor, Jan Lutyński, Władysław Holtzman, Władysław Welfe, Leszko Miastkowski, Władysław Piotrowski, Irena Iwińska, Remigiusz Krzyżewski, Tadeusz Olszewski, Józef Szczepaniak, Wiesław Piaskowski, Waclaw Piotrowski, Walery Janowski, Cezary Józefiak, Witold Lejman, Alicja Jaruga, Marcin Bielski, Zofia Borowska-Kwasik, Janusz Witkowski, Jan Woskowski, Zdzisław Prochowski, Stefania Dziecielska-Machnikowska, Zbigniew Michałkiewicz, Tadeusz Janusz, Czesław Sikorski, Zofia Mikołajczyk, Wielisława Warzywoda-Kruszyńska, Czesław Domański, Bolesław Liwowski, Jan Duraj, Witold Kasperkiewicz, Bogdan Gregor,

<sup>22</sup> J. Kulpińska, *Łódzka szkoła socjologii*, [w:] *Mistrzowie i szkoły łódzkiej ekonomii i socjologii. Szkice do portretu Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego Uniwersytetu Łódzkiego*, red. A. Pilichowski, P. Starosta, Łódź 2005, s. 38–39.

Ewa Kucharska-Stasiak, Eugeniusz Kwiatkowski, Danuta Walczak-Duraj, Mirosław Wypych, Jan Gajda, Paweł Starosta, Eugeniusz Wojciechowski, Janusz Świerkocki, Zofia Wysokińska, Elżbieta Kryńska, Mariusz Plich, Andrzej Borowicz, Jolanta Grotowska-Leder, Walentyna Kwiatkowska, Bożena Mikołajczyk, Ryszard Piasecki, Joanna Działo, Agnieszka Rossa i Piotr Urbanek. Niektóre z wyżej wymienionych osób pełniły funkcje prodziekanów kilkakrotnie w różnych kadencjach władz dziekańskich<sup>23</sup>.

Funkcję rektora Uniwersytetu Łódzkiego spośród profesorów Wydziału Ekonomicznego i Ekonomiczno-Socjologicznego sprawował jedynie prof. Janusz Górski, w latach 1972–1975. Natomiast prorektorami UŁ byli następujący profesorowie tegoż wydziału: w latach 1961–1965 prof. Edward Rosset, w latach 1968–1972 prof. Leszko Miastkowski, w latach 1978–1981 prof. Halina Mortimer-Szymczak, w latach 1981–1984 prof. Waław Piotrowski, w latach 1981–1985 prof. Marcin Bielski, w latach 1985–1990 prof. Wiesław Bednarek, w latach 1993–1996 prof. Czesław Domański, w latach 1996–2002 prof. Krystyna Piotrowska-Marczak, w latach 2002–2008 prof. Eugeniusz Kwiatkowski, w latach 2008–2015 prof. Zofia Wysokińska<sup>24</sup>.

Kilku profesorów Wydziału Ekonomicznego i Ekonomiczno-Socjologicznego uzyskało najwyższą godność w środowisku akademickim, jaką jest przyznanie tytułu doktora *honoris causa*.

Tytuł ten otrzymali: prof. Józef Chałasiński w UŁ w 1970 r.; prof. Juliusz Goryński w Politechnice w Aachen (Akwizgran) w 1985 r.; prof. Jolanta Kulpińska w Uniwersytecie w Tampere (Finlandia) w 1985 r.; prof. Jan Mujżel w UŁ w 2005 r.; prof. Jerzy Regulski w Uniwersytecie w Roskilde (Dania) w 1993 r.; prof. Edward Rosset w UŁ w 1978 r.; prof. Jan Szczepański w Uniwersytecie w Brnie w 1968 r., w UŁ w 1973 r., w Uniwersytecie Warszawskim w 1979 r., w Uniwersytecie im. Rene Descartes w Paryżu w 1980 r., w Uniwersytecie Śląskim w 1985 r.; prof. Władysław Welfe w Uniwersytecie w Upssali (Szwecja) w 1978 r., w Akademii Ekonomicznej w Krakowie w 1995 r., w Uniwersytecie Lyon II w 1997 r., w UŁ w 2005 r.; prof. Zbigniew Zakrzewski w Akademii Ekonomicznej w Poznaniu w 1986 r.<sup>25</sup>

<sup>23</sup> J. Kuciński, *Czterdzieści lat...*, s. 68, 87–88; [www.uni.lodz.pl](http://www.uni.lodz.pl).

<sup>24</sup> *Ibidem*, s. 180–181 – autor niesłusznie zalicza rektorów J. Chałasińskiego oraz J. Szczepańskiego do pracowników Wydziału, ponieważ swoje funkcje pełnili jako profesorowie Wydziału Humanistycznego (J. Chałasiński) oraz Filozoficzno-Historycznego (J. Chałasiński i J. Szczepański) w latach 1949–1956. Podobnie autor popełnia błąd w wypadku prof. Cezarego Józefiaka, który był w 1975 jedynie p.o. prorektora, a nie prorektorem. Materiały Komisji Wyborczej UŁ z lat 1990–2012.

<sup>25</sup> J. Kuciński, *Czterdzieści lat...*, s. 180.



Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny był inicjatorem nadania tytułu doktora *honoris causa* Uniwersytetu Łódzkiego kilku wybitnym uczonym zagranicznym. Wśród nich warto wymienić przyznanie tytułu doktora honorowego naszej Uczelni: prof. Karlowi Alewellowi, ekonomiście, byłemu rektorowi Uniwersytetu w Giessen w 1986 r. (promotor prof. Jerzy Kortan); prof. Raymondowi Barre, ekonomiście, byłemu premierowi rządu francuskiego w 1996 r. (promotor prof. Władysław Welfe); prof. Leo H. Klassenowi wybitnemu ekonomiście z Holandii w 1982 r. (promotor prof. Halina Mortimer-Szymczak); prof. Lawrence R. Kleinowi wybitnemu ekonomiście z USA, laureatowi Nagrody Nobla w 1980 r. (promotor prof. Władysław Welfe)<sup>26</sup>.

W latach 1961–2015 ponad siedemdziesięciu profesorów i docentów Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego uczestniczyło i uczestniczy w pracach komitetów (Nauk Ekonomicznych, Nauk Organizacji i Zarządzania, Nauk Socjologicznych, Nauk Demograficznych, Statystyki i Ekonometrii, Przestrzennego Zagospodarowania Kraju) oraz sekcji Polskiej Akademii Nauk. W tej liczbie najwyższe stanowisko zajmował prof. Marek Belka, który w latach 1993–1997 był dyrektorem Instytutu Nauk Ekonomicznych PAN. Członkami korespondentami i członkami rzeczywistymi Polskiej Akademii Nauk z Wydziału Ekonomicznego i Ekonomiczno-Socjologicznego UŁ byli prof. Edward Rosset – demograf, prof. Józef Chałasiński – socjolog, prof. Jan Szczepański – socjolog oraz wybitny specjalista z zakresu ekonometrii (twórca łódzkiej szkoły ekonometrii), prof. Władysław Welfe; obecnie członkiem korespondentem PAN jest prof. Aleksander Welfe (syn Władysława), również znany specjalista z zakresu ekonometrii.

Wielu profesorów i pracowników Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego pełniło i pełni ważne funkcje w życiu politycznym, administracyjnym i gospodarczym naszego kraju, regionu i miasta. Szczególna była aktywność środowiska ekonomistów i socjologów z UŁ w okresie pierwszej „Solidarności” w latach 1980–1981 oraz po 1989 r. w okresie ostatniego 25-lecia III Rzeczypospolitej (por. rozdz. III).

W okresie od 1961 r., struktura wewnętrzna Wydziału Ekonomicznego i Ekonomiczno-Socjologicznego podlegała znacznym zmianom. W latach 1961–1970 w skład Wydziału wchodziły 22 katedry (a w ich ramach funkcjonowało 29 zakładów): Ekonomii Politycznej, Geografii Ekonomicznej, Historii Gospodarczej, Demografii i Statystyki, Ekonometrii, Rachunkowości, Finansów, Planowania i Polityki Ekonomicznej, Ekonomiki Przemysłu, Ekonomiki Budownictwa i Inwestycji, Ekonomiki i Organizacji Pracy, Ekonomiki Przedsiębiorstwa, Ekonomiki Handlu, Ekonomiki Konsumpcji, Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych, Towaroznawstwa, Chemii Ogólnej, Socjologii Ogólnej, Socjologii Przemysłu, Socjografii, Historii Socjologii i Myśli Społecznej, Psychologii Pracy. Ogółem liczba

<sup>26</sup> *Ibidem*, s. 180.

pracowników naukowo-dydaktycznych Wydziału w latach 1961–1969 wzrosła z 82 do 200. W tej liczbie było trzech profesorów zwyczajnych, pięciu profesorów nadzwyczajnych, 24 docentów, 28 adiunktów, 118 asystentów i starszych asystentów, pięciu wykładowców i 15 stażystów<sup>27</sup>.

W 1970 r. zarządzeniem ministra oświaty i szkolnictwa wyższego wprowadzono we wszystkich uczelniach w Polsce strukturę instytutową. Była to, jak wiadomo, decyzja polityczna po wydarzeniach 1968 r., jednak uzasadniano ją celami naukowymi twierdząc, że silne jednostki naukowo-badawcze, jakimi miały być instytuty, będą mogły podejmować badania nad najważniejszymi dla gospodarki problemami o charakterze stosowanym i podstawowym. Po tych zmianach na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym UŁ powstało siedem instytutów: Instytut Ekonometrii i Statystyki, którym w latach 1970–1999 kierował prof. W. Welfe; Instytut Ekonomii Politycznej, którym w latach 1970–1989 kolejno kierowali – prof. J. Mujżel, prof. L. Miastkowski, prof. Wiesław Caban; Instytut Ekonomiki Produkcji, którym w latach 1970–1991 kierował prof. Władysław Piotrowski; Instytut Ekonomiki Handlu (od 1972 r. Instytut Obrotu Towarowego) kierowany w latach 1970–1984 przez prof. Jerzego Dietla; Instytut Organizacji i Zarządzania, którym w latach 1970–1981 kierował prof. Jerzy Kortan; Instytut Socjologii, którym w latach 1970–1999 kolejno kierowali prof. Jan Lutyński i prof. J. Kulpińska. Ponadto w 1973 r. powstał Instytut Ekonomiki Przemysłu Lekkiego, którym do 1991 r. kierował prof. Tadeusz Janusz. Z kolei w 1978 r. utworzono Instytut Polityki Regionalnej, którego dyrektorem do 1983 r. był prof. Jerzy Regulski, a następnie do 1990 r. doc. Zbigniew Wysocki. W 1981 r. w miejsce Instytutu Organizacji i Zarządzania powołano Instytut Ekonomiki Przedsiębiorstwa, którym do 1991 r. kierował prof. J. Kortan. W okresie do początku lat dziewięćdziesiątych XX w., przedstawiona wyżej struktura instytutowa ulegała znacznym zmianom<sup>28</sup>.

Zasadnicze zmiany nastąpiły po uchwale senatu UŁ z 1991 r., która likwidowała instytuty, a w ich miejsce wprowadzała strukturę katedralną na wszystkich wydziałach naszej Uczelni. Istotny wpływ na obecną strukturę opisywanego wydziału miało również utworzenie w 1994 r. Wydziału Zarządzania, który powstał na „bazie” sześciu jednostek (katedr i zakładów) Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego zajmujących się problemami zarządzania, marketingu i rachunkowości. Następnie, po wielu zmianach, w roku akademickim 2006/2007 Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny dzielił się na pięć instytutów oraz cztery samodzielne katedry i jeden samodzielny zakład. W Instytucie Ekonometrii i Statystyki, którego dyrektorem był prof. Czesław Domański, funkcjonowały następujące jednostki: Katedra Metod Statystycznych (prof. Cz. Domański), Katedra

<sup>27</sup> *Uniwersytet Łódzki 1945–1970*, red. A. Kłoskowska, Łódź 1970, s. 142–143.

<sup>28</sup> J. Kuciński, *Czterdzieści lat...*, s. 95–109, tab. 4.

Statystyki Ekonomicznej i Społecznej (prof. Wacława Starzyńska), Katedra Ekonometrii (prof. Władysław Milo), Katedra Teorii i Analiz Systemów Ekonomicznych (prof. Łucja Tomaszewicz), Katedra Ekonometrii Przestrzennej (prof. Bogdan Suchecki), Katedra Badań Operacyjnych (prof. Jan Gajda), Katedra Modeli i Prognoz Ekonometrycznych (prof. Aleksander Welfe), Zakład Demografii (prof. Jerzy Kowaleski). Z kolei Instytut Ekonomik Stosowanych, którego dyrektorem był prof. Tadeusz Janusz dzielił się na następujące jednostki: Katedrę Towaroznawstwa i Technologii (prof. Jan Więcek), Katedrę Pracy i Polityki Społecznej (prof. Stanisława Borkowska), Katedrę Inwestycji i Nieruchomości (prof. Ewa Kucharska-Stasiak), Katedrę Ekonomii Przemysłu i Rynku Kapitałowego (prof. T. Janusz), Katedrę Analizy i Strategii Przedsiębiorstwa (prof. Jan Duraj). W Instytucie Ekonomii, którego dyrektorem był prof. Stefan Krajewski, funkcjonowały następujące jednostki: Katedra Makroekonomii (prof. Eugeniusz Kwiatkowski), Katedra Ekonomii Rozwoju (prof. Ryszard Piasecki), Katedra Gospodarki Światowej i Integracji Europejskiej (prof. Zofia Wysokińska), Katedra Ekonomii Instytucjonalnej (prof. Stanisław Rudolf), Zakład Mikroekonomii (prof. Witold Kasperkiewicz), Zakład Funkcjonowania Gospodarki (prof. S. Krajewski). Instytut Gospodarki Przestrzennej, którego dyrektorem była prof. Aleksandra Jewtuchowicz, dzielił się na następujące jednostki: Katedrę Gospodarki Samorządu Terytorialnego (prof. Eugeniusz Wojciechowski), Katedrę Polityki Ekonomicznej (prof. Elżbieta Kryńska), Zakład Ekonomiki Regionalnej i Środowiska (prof. A. Jewtuchowicz). W Instytucie Socjologii, którego dyrektorem była prof. Wielisława Warzywoda-Kruszyńska funkcjonowały następujące jednostki: Katedra Socjologii Kultury (prof. Zbigniew Bokszański, Katedra Socjologii Organizacji i Zarządzania (prof. Krzysztof T. Konecki), Katedra Socjologii Wsi i Miasta (prof. Paweł Starosta), Katedra Socjologii Polityki i Moralności (prof. Danuta Walczak-Duraj), Katedra Socjologii Ogólnej (prof. W. Warzywoda-Kruszyńska), Katedra Metod i Technik Badań Społecznych (dr hab. Anna Kubiak), Katedra Socjologii Edukacji (prof. Anna Buchner-Jeziorska), Katedra Socjologii Sztuki (prof. Bogusław Sułkowski), Zakład Badań Kultury Europejskiej (prof. Andrzej Piotrowski), Ośrodek Badań Europejskich (dr Maria Błaszczyk). Ponadto poza instytutami funkcjonowały następujące samodzielne jednostki: Katedra Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych, którą kierował prof. Janusz Bilski; Katedra Historii Myśli Ekonomicznej i Historii Gospodarczej kierowana przez prof. Janusza Skodlarskiego; Katedra Finansów i Bankowości, którą kierowała prof. Krystyna Piotrowska-Marczak; Katedra Ubezpieczeń kierowana przez prof. Stanisława Wieteskę; Zakład Informatyki Ekonomicznej, którego kierownikiem był prof. Marian Niedźwiedziński<sup>29</sup>.

<sup>29</sup> *Uniwersytet Łódzki. Skład osobowy, rok akademicki 2006/2007*, Łódź 2007, s. 143–162.



Fot. 38. Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny przy ul. Rewolucji 1905 r. 41 (2008 r.)  
Ze zbiorów Archiwum UŁ



Fot. 39. Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny przy ul. Rewolucji 1905 r. 39 (2008 r.)  
Ze zbiorów Archiwum UŁ

W roku akademickim 2014/2015 po kolejnych zmianach na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym funkcjonuje siedem instytutów i dwie samodzielne katedry. Pierwszy jest Instytut Ekonometrii, którego dyrektorem jest prof. Piotr Wdowiński, a w skład tegoż instytutu wchodzi następujące katedry: Katedra Ekonometrii (prof. Jacek Sztaudynger); Katedra Modeli i Prognoz Ekonometrycznych (prof. A. Welfe); Katedra Teorii i Analiz Systemów Ekonomicznych (prof. Ł. Tomaszewicz). Kolejny, Instytut Ekonomii, którego dyrektorem jest prof. E. Kwiatkowski, składa się z następujących jednostek: Katedra Gospodarki Światowej i Integracji Europejskiej (prof. Z. Wysokińska); Katedra Ekonomii Instytucjonalnej (prof. Piotr Urbanek); Katedra Ekonomii Rozwoju (prof. R. Piasecki); Katedra Makroekonomii (prof. E. Kwiatkowski); Katedra Funkcjonowania Gospodarki (prof. Joanna Działo); Katedra Mikroekonomii (prof. Walentyna Kwiatkowska); Katedra Historii Myśli Ekonomicznej i Historii Gospodarczej (prof. J. Skodlarski). W Instytucie Ekonomik Stosowanych i Informatyki, którego dyrektorem jest prof. Grażyna Juszcak-Szumacher znajdują się następujące katedry: Katedra Analizy i Strategii Przedsiębiorstwa (prof. Natasza Duraj); Katedra Badań Operacyjnych (prof. Jan Gajda); Katedra Ekonomii Przemysłu i Rynku Kapitałowego (prof. Jerzy Gajdka); Katedra Informatyki Ekonomicznej (prof. M. Niedźwiedziński); Katedra Pracy i Polityki Społecznej (prof. Bogusława Urbaniak); Zakład Logistyki (prof. G. Juszcak-Szumacher). Instytut Finansów, którego dyrektorem jest prof. Monika Marcinkowska, składa się z następujących jednostek: Katedra Finansów Publicznych (prof. Beata Guziejewska); Katedra Ubezpieczeń (prof. S. Wieteska); Katedra Finansów i Bankowości MSP (prof. Bożena Mikołajczyk); Katedra Bankowości (prof. M. Marcinkowska); Zakład Finansów Korporacji (dr hab. Radosław Pastusiak); Zakład Bankowości Centralnej i Pośrednictwa Finansowego (prof. Iwona Czechowska). W Instytucie Gospodarki Przestrzennej, którego dyrektorem jest prof. A. Jewtuchowicz, funkcjonują następujące jednostki: Katedra Ekonometrii Przestrzennej (prof. Jadwiga Suchecka); Katedra Gospodarki Samorządu Terytorialnego (prof. E. Wojciechowski); Katedra Gospodarki Regionalnej i Środowiska (prof. A. Jewtuchowicz); Katedra Inwestycji i Nieruchomości (prof. E. Kucharska-Stasiak); Katedra Polityki Ekonomicznej (prof. E. Kryńska). Instytut Statystyki i Demografii, którego dyrektorem jest prof. Alina Jędrzejczak, składa się z następujących jednostek: Katedra Metod Statystycznych (prof. Czesław Domański); Katedra Statystyki Ekonomicznej i Społecznej (prof. Waclawa Starzyńska); Zakład Demografii i Gerontologii Społecznej (prof. Agnieszka Rossa). W Instytucie Socjologii, którego dyrektorem jest prof. W. Warzywoda-Kruszyńska, funkcjonują następujące jednostki: Katedra Metod i Technik Badań Społecznych (prof. Anna Kubiak); Katedra Socjologii Edukacji (prof. A. Buchner-Jeziorska); Katedra

Socjologii Kultury (prof. Kaja Kaźmierska); Katedra Socjologii Organizacji i Zarządzania (prof. K. T. Konecki); Katedra Socjologii Ogólnej (prof. Ewa Rokicka); Katedra Socjologii Polityki i Moralności (prof. D. Walczak-Duraj); Katedra Socjologii Stosowanej i Pracy Socjalnej (prof. W. Warzywoda-Kruszyńska); Katedra Socjologii Sztuki (prof. Anna Matuchniak-Krasuska); Katedra Socjologii Wsi i Miasta (prof. P. Starosta); Zakład Badań Komunikacji Społecznej (prof. Marek Czyżewski); Zakład Socjologii Płci i Ruchów Społecznych (prof. Ewa Malinowska); Zakład Badań Kultury Europejskiej (*vacat*). Ponadto na wydziale funkcjonują dwie samodzielne katedry: Katedra Wymiany Międzynarodowej kierowana przez prof. Janusza Świerkockiego oraz Katedra Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych, której kierownikiem jest prof. Janusz Bilski<sup>30</sup>.

Na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym od wielu lat prowadzone są bogate tematycznie badania naukowe w zakresie szeroko pojętej ekonomii, jak również socjologii. Obecnie można wyróżnić kilka szkół naukowych, które w okresie od początku lat sześćdziesiątych ukształtowały się w tym środowisku. Pierwszą jest niewątpliwie *łódzka szkoła ekonomii*, która swoje powstanie i rozwój zawdzięcza kilku wybitnym profesorom. Na pierwszym miejscu należy wymienić prof. Jana Mujzela, który rozpoczął swoje badania w latach 1961–1966 od kwestii stosunków towarowych w gospodarce socjalistycznej oraz roli rynku dla przedsiębiorstw socjalistycznych, a na początku lat dziewięćdziesiątych włączył się w badania nad przekształcaniem polskiej gospodarki, pracując w Radzie Strategii Społeczno-Gospodarczej przy Radzie Ministrów RP. Kolejną osobą, która przyczyniła się do rozwoju badań tej szkoły, był prof. Leszko Miastkowski, który wraz z zespołem zajmował się w latach siedemdziesiątych XX w. problemami teorii i polityki cen. Tymi zagadnieniami obecnie zajmuje się prof. Walentyna Kwiatkowska. Istotną rolę w badaniach *łódzkiej szkoły ekonomii* odegrał prof. Wiesław Caban, który m.in. zajmował się funkcjonowaniem wielkich przedsiębiorstw amerykańskich. W zespole prof. W. Cabana pracowali również prof. Anna Fornalczyk oraz prof. Roman Milewski. Obecnie problematyką rozwoju gospodarczego w epoce globalizacji zajmuje się prof. Ryszard Piasecki.

W *łódzkiej szkole ekonomii* wielką rolę odegrały badania z zakresu teorii wzrostu gospodarczego prowadzone od lat sześćdziesiątych do lat dziewięćdziesiątych przez prof. Cezarego Józefiaka, który wykształcił znakomitych uczniów, a wśród nich dwóch ministrów finansów RP dr. Jarosława Bauca i dr. Andrzeja Raczkę oraz przyszłych członków Rady Polityki Pieniężnej przy NBP, dr. Bogusława Grabowskiego oraz dr. Jerzego Pruskiego (wiceprezesa NBP). Jak wiadomo prof. C. Józefiak był również w latach 1998–2004 członkiem Rady Polityki Pieniężnej przy NBP.

<sup>30</sup> <http://www.eksoc.uni.lodz.pl>.

Kolejną osobą, która miała wielki wkład w rozwój badań *łódzkiej szkoły ekonomii*, jest prof. Antoni Marszałek, który do początku XXI w. kierował pracami zespołu zajmującego się rozwojem gospodarki światowej. Obecnie badania te kontynuują prof. Zofia Wysokińska, prof. Janina Witkowska oraz prof. Marianna Greta. Istotne znaczenie mają również prace badawcze prowadzone od wielu lat nad rozwojem gospodarki narodowej, którymi kieruje prof. Stefan Krajewski. W zespole tym uczestniczyli i uczestniczą prof. Anna Krajewska, prof. Witold Kasperkiewicz i prof. Stanisław Rudolf. Ważną rolę w badaniach *łódzkiej szkoły ekonomii* odegrały badania prowadzone pod kierunkiem prof. Janusza Górskiego nad ekonomią polityczną kapitalizmu, a następnie pod kierunkiem prof. Marka Belki nad współczesnymi teoriami ekonomicznymi. W zespole tym pracowali prof. prof. Andrzej Michalewski, Wiesław Bednarek, Anna Jabłońska i Stanisław Mikosik. Obecnie ciekawe badania nad współczesnymi teoriami ekonomicznymi prowadzi prof. Eugeniusz Kwiatkowski, dyrektor Instytutu Ekonomii i kierownik Katedry Makroekonomii.

Profesor A. Marszałek do *łódzkiej szkoły ekonomii* zalicza jeszcze historyków myśli ekonomicznej i historii gospodarczej. Badania te w latach sześćdziesiątych XX w. prowadził prof. Jan Warężak, następnie doc. Roman Gawiński, a obecnie prof. Janusz Skodlarski oraz prof. Janina Godłów-Legiędź<sup>31</sup>.

Drugą szkołą naukową, która ukształtowała się na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym, jest *łódzka szkoła statystyki, demografii i ekonometrii*. Twórcami tej szkoły są prof. Edward Rosset, wybitny demograf, m.in. autor znakomitego dzieła *Demografia Polski* (1975) oraz prof. Władysław Welfe, twórca *łódzkiej ekonometrii*, uczony o autorytecie międzynarodowym, autor m.in. prac *Ekonometryczne modele wzrostu gospodarczego* (1992) oraz *Principles of Macroeconometric Modeling* (współautorzy: L. R. Klein, A. Welfe – Amsterdam 1999). Kontynuatorami badań statystycznych i demograficznych byli i są: prof. Czesław Domański, prof. Jerzy Kowaleski, prof. Wacława Starzyńska. Natomiast w przypadku badań ekonometrycznych: prof. Władysław Milo, prof. Łucja Tomaszewicz, prof. Jan Jacek Sztaydynger, prof. Jadwiga Suchecka, prof. Bogdan Suchecki, prof. Aleksander Welfe i prof. Elżbieta Żółtowska<sup>32</sup>.

Kolejną szkołą naukową powstałą na opisywanym wydziale jest *łódzka szkoła socjologii*. Jak wiadomo, początki socjologii na Uniwersytecie Łódzkim sięgają 1945 r. i związane są z trzema wybitnymi socjologami, a mianowicie prof. Józefem Chałasińskim, prof. Janem Szczepańskim i doc.

<sup>31</sup> A. Marszałek, *Łódzka szkoła ekonomii w latach 1964–2004*, [w:] *Mistrzowie i szkoły...*, s. 12–34.

<sup>32</sup> Cz. Domański, *Tradycje łódzkiej statystyki, demografii i ekonometrii*, [w:] *Mistrzowie i szkoły...*, s. 61–71.

Stanisławem Ossowskim. Socjologia do 1961 r. funkcjonowała najpierw na Wydziale Humanistycznym, a od 1952 r. na Wydziale Filozoficzno-Historycznym. Po włączeniu socjologów do Wydziału Ekonomicznego w 1961 r., a następnie po powstaniu Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego w 1965 r., zaczęła się kształtować wspomniana wyżej *łódzka szkoła socjologii*. Wśród jej twórców należy wymienić przede wszystkim następujące osoby: prof. J. Chałasińskiego (co prawda od 1961 r. luźno tylko związane z Łodzią), prof. J. Szczepańskiego (od 1970 r. w Warszawie), prof. Antoninę Kłoskowską (od 1976 r. w Warszawie), prof. Jana Lutyńskiego (dyrektora Instytutu Socjologii w latach 1970–1975), prof. Jolantę Kulpińską (dyrektora Instytutu Socjologii w latach 1975–1999), prof. Wacława Piotrowskiego, prof. Stefanię Dziecielską-Machnikowską oraz doc. Jana Woskowskiego. W latach sześćdziesiątych, siedemdziesiątych i po części osiemdziesiątych XX w. łódzcy socjologowie skupieni byli w swoich badaniach nad przemianami w społeczeństwie polskim, które były następstwem procesu uprzemysłowienia oraz systemu politycznego tzw. realnego socjalizmu. Badania te obejmowały różne dziedziny życia społecznego (zmiany uwarstwienia społecznego, przemiany kulturowe, przejawy dezorganizacji społecznej w środowiskach wiejskich i małomiasteczkowych). Istotną częścią badań były prace J. Lutyńskiego i jego zespołu nad metodologią i technikami badawczymi.

Po przemianach politycznych 1989 r. następcy profesorów, którzy stworzyli *łódzką szkołę socjologii*, zdecydowanie poszerzyli problematykę badawczą, chociaż w wielu aspektach kontynuują zarazem badania swoich mistrzów. Po zmianach ustrojowych pojawiły się nowe zagadnienia badawcze, np. problem bezrobocia i kwestia przedsiębiorczości. Istotną sprawą, również nową, stały się badania nad biedą (znakomite osiągnięcia prof. W. Warzywody-Kruszyńskiej i jej zespołu), jak również analizy postaw politycznych (prace prof. A. Wojciechowskiej-Miszalskiej). Kontynuowane są badania nad szkolnictwem wyższym w nowych warunkach ustrojowych (prof. A. Buchner-Jeziorska), które w innej sytuacji politycznej w latach siedemdziesiątych XX w. prowadził prof. J. Szczepański. W dalszym ciągu prowadzone są badania nad przemianami społecznymi i kulturowymi na wsi (prof. P. Starosta). W badaniach nad kulturą trwają studia nad recepcją sztuki, a także analizy tożsamości i stereotypów etnicznych<sup>33</sup>.

Kolejnym nurtem badań naukowych na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym, który obecnie obejmuje następujące zagadnienia: prywatyzacji w okresie transformacji ustrojowej, restrukturyzacji, rynku kapitałowego, wyceny wartości przedsiębiorstw, wyceny i obrotu nieruchomości, są

<sup>33</sup> J. Kulpińska, *Łódzka szkoła socjologii...*, s. 38–47.



prace badawcze, których efekty mają zastosowanie w praktyce. Obecnie tymi problemami zajmuje się Instytut Ekonomik Stosowanych, którym kieruje prof. G. Juszcak-Szumacher. Warto zauważyć, że zagadnieniami ekonomiki przemysłu na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym interesowano się już od lat sześćdziesiątych XX w. Należy przede wszystkim przytoczyć tu nazwiska następujących profesorów: Jerzego Rachwalskiego, Władysława Piotrowskiego, Jerzego Gościńskiego i Tadeusza Janusza. Z kolei w badaniach nad problemami pracy i polityki społecznej poprzednikami obecnych badaczy byli: prof. Jan Zieleniewski, prof. Władysław Piotrowski, a przede wszystkim prof. Stanisława Borkowska. Kwestie analizy i strategii przedsiębiorstw podejmowane były jeszcze w latach osiemdziesiątych XX w., głównie przez prof. Jerzego Kortana i doc. Wiesława Piaskowskiego. Obecnie tymi zagadnieniami zajmuje się prof. Jan Duraj z zespołem. Ważną rolę od początku istnienia Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego w badaniach naukowych odgrywały sprawy towaroznawstwa i technologii. Niewątpliwie najbardziej zasłużonymi badaczami tej problematyki byli: prof. Józef Iwiński, prof. Irena Iwińska, prof. Janusz Witkowski oraz prof. Jan Więcek. Kolejnym zagadnieniem badawczym w zakresie ekonomik stosowanych jest kwestia inwestycji i nieruchomości. Tutaj należy wspomnieć nazwiska prof. Juliusza Goryńskiego oraz doc. Zdzisława Prochowskiego. Jednak największe osiągnięcia posiada niewątpliwie prof. E. Kucharska-Stasiak<sup>34</sup>.

W okresie od lat sześćdziesiątych XX w. istotnym nurtem badań naukowych na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym były zagadnienia handlu zagranicznego, dzisiaj skupione w Katedrze Wymiany Międzynarodowej prof. J. Świerkockiego oraz Katedrze Stosunków Międzynarodowych prof. J. Bilskiego. Prekursorami tych badań byli profesorowie: J. Sołdaczuk, W. Trzeciakowski, K. Zabielski, E. Drabowski<sup>35</sup>.

Istotnym nurtem badań ekonomicznych jest zagadnienie finansów i bankowości. Obecnie jest on skupiony w Instytucie Finansów kierowanym przez prof. M. Marcinkowską. Prekursorami tych badań byli od lat sześćdziesiątych XX w., prof. Janusz Chechliński, a następnie prof. Jan Boguszewski, prof. Krystyna Piotrowska-Marczak i prof. Mirosław Wypych<sup>36</sup>.

Kolejnym wśród najważniejszych nurtów badań naukowych na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym są badania regionalne współcześnie skupione w Instytucie Gospodarki Przestrzennej, którym kieruje prof. A. Je-

<sup>34</sup> B. E. Urbaniak, *Ekonomiki stosowane – przeszłość i terażniejszość*, [w:] *Mistrzowie i szkoły...*, s. 74–86.

<sup>35</sup> J. Bilski, *Handel zagraniczny – mistrzowie, nauczyciele, studenci*, [w:] *Mistrzowie i szkoły...*, s. 87–93.

<sup>36</sup> K. Piotrowska-Marczak, *Finanse od podporządkowania do dominacji*, [w:] *Mistrzowie i szkoły...*, s. 96–99.

wtuchowicz. Początki tych badań sięgają lat sześćdziesiątych XX w. i są związane głównie z nazwiskami prof. Tadeusza Olszewskiego, prof. Haliny Mortimer-Szymczak, a następnie prof. A. Jewtuchowicz, prof. Elżbiety Kryńskiej i prof. Eugeniusza Wojciechowskiego<sup>37</sup>.

Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny należy do najlepszych wydziałów Uniwersytetu Łódzkiego, co znajduje odbicie w udziale ilościowym realizacji projektów badawczych finansowanych przez Narodowe Centrum Nauki, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, jak również w projektach finansowanych ze środków unijnych. Ponadto wydział ten od wielu już lat zajmuje wysokie miejsce w rankingach jednostek naukowo-badawczych przeprowadzanych przez MNiSzW. I tak w 2006 r. Wydział znalazł się w kategorii pierwszej, czyli najwyższej, podobnie w 2010 r. w kategorii A (wtedy najwyższej), a w 2013 r. również w kategorii A, która jednak jest kategorią drugą, wprowadzono jeszcze bowiem kategorię A+, w której niestety nie znalazł się żaden wydział naszej Uczelni<sup>38</sup>.

Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny jest największym wydziałem UŁ pod względem liczby kształconych studentów w okresie od powstania tego wydziału w 1961 r. do chwili obecnej. W 1961 r. studiowały tam 2183 osoby, a w następnych latach aż do 1977 r. liczba ta systematycznie rosła osiągając 4620 osób. Z kolei w okresie do 1989 r. liczba studentów uległa zdecydowanemu obniżeniu, do 2085 osób. W okresie III Rzeczypospolitej, wraz z gwałtownym rozwojem studiów płatnych, liczba studentów niezwykle dynamicznie rosła i już w 2003 r. na Wydziale studiowało 10 309 osób. W następnych latach, w efekcie pojawienia się skutków tzw. niżu demograficznego, liczba studentów stopniowo się obniżała i w 2014 r. studiowało już tylko 7899 osób.<sup>39</sup> Poza studiami stacjonarnymi i niestacjonarnymi na Wydziale prowadzone są również studia podyplomowe, na których w 2008 r. słuchaczy było 474, a w 2013 r. nieco mniej – 394. Ponadto po 1999 r. zostały uruchomione studia zaoczne w Kolegium Ekonomicznym w Ostrołęce, w okresie od 2000 r. funkcjonowały studia ekonomiczne w Filii UŁ w Tomaszowie Mazowieckim oraz w Zespole Kolegiów UŁ w Kutnie i Sieradzu (tutaj także studia z zakresu socjologii). Studia te po 2013 r. ze względu na brak studentów zostały zlikwidowane.

W okresie od 1961 r., kiedy na Wydziale Ekonomicznym funkcjonowały trzy kierunki studiów: ekonomika przemysłu, kierunek handlowo-towaroznawczy oraz organizacja pracy i socjologia przemysłu, w następnych dziesięcioleciach powstawały nowe kierunki kształcenia. I tak

<sup>37</sup> A. Jewtuchowicz, *Region w łódzkich naukach ekonomicznych*, [w:] *Mistrzowie i szkoły...*, s. 103–110.

<sup>38</sup> Sprawozdania Rektora UŁ za lata 2006, 2010, 2013.

<sup>39</sup> J. Kuciński, *Czterdzieści lat...*, s. 206, tab. 10; Sprawozdanie Rektora UŁ za 2013 r.

w latach 1965–1968 nastąpiły zmiany i utworzono siedem kierunków studiów: ekonometrię, ekonomikę handlu wewnętrznego, ekonomikę przemysłu, socjologię pracy, ekonomikę handlu zagranicznego, ekonomikę budownictwa oraz studium organizacji. Zasadnicze zmiany nastąpiły po 1989 r., kiedy zaczęły powstawać nowe kierunki studiów oraz, w ich ramach, specjalizacje. Obecnie, w roku akademickim 2014/2015, zgodnie z systemem bolońskim, funkcjonują studia pierwszego stopnia – licencjackie i drugiego stopnia – magisterskie. Na studiach licencjackich istnieje 17 kierunków na studiach stacjonarnych (analityka gospodarcza, analityka społeczna, ekonomia, ekonomia w języku angielskim, ekonomia ekobiznes, europeistyka, finanse i rachunkowość, gospodarka przestrzenna, informatyka, informatyka i ekonometria, inwestycje i nieruchomości, logistyka, międzynarodowe stosunki gospodarcze, praca socjalna, rynek finansowy, socjologia, dziennikarstwo i komunikacja społeczna) oraz 11 kierunków na studiach niestacjonarnych (analityka społeczna, ekonomia, ekonomia ekobiznes, finanse i rachunkowość, gospodarka przestrzenna, informatyka, informatyka i ekonometria, logistyka, praca socjalna, socjologia, dziennikarstwo i komunikacja społeczna). Natomiast na studiach magisterskich funkcjonuje 19 kierunków na studiach stacjonarnych, a wśród nich obok wyżej wymienionych 17 kierunków ze studiów licencjackich jeszcze: socjologia – studia od semestru letniego oraz polityka społeczna. Z kolei na studiach magisterskich niestacjonarnych funkcjonuje 11 kierunków, które stanowią kontynuację kierunków licencjackich<sup>40</sup>.

Na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym od wielu już lat wzrasta liczba doktorantów, kiedy w 2009 r. było ich 209, to w 2013 r. już 258. Studenci oraz doktoranci Wydziału aktywnie działają w kołach naukowych. Obecnie funkcjonuje 19 Studenckich Kół Naukowych oraz jedno doktoranckie<sup>41</sup>.

## 4. Wydział Filologiczny

Wydział Filologiczny UŁ powstał w 1951 r. po podziale dotychczasowego Wydziału Humanistycznego na trzy wydziały: Filologiczny, Filozoficzno-Społeczny i Historyczny (jak wiadomo w 1952 r. połączono te dwa ostatnie tworząc Wydział Filozoficzno-Historyczny). Jednak filologia polska, jak również inne kierunki filologiczne funkcjonowały w naszej uczelni już w 1945 r., a zapisy kandydatów na studentów i pierwsze wykłady rozpoczęły się już w marcu 1945 r., dwa miesiące przed dekretem powołującym Uniwersytet Łódzki. W latach 1945–1951 na ówczes-

<sup>40</sup> <http://www.eksoc.uni.lodz.pl>.

<sup>41</sup> *Ibidem*.

snym Wydziale Humanistycznym funkcjonowało 11 katedr filologicznych: Katedra Filologii Słowiańskiej, której kierownikiem był wybitny specjalista prof. Henryk Ułaszyn, przed wojną profesor zwyczajny Uniwersytetu Poznańskiego; Katedra Języka Polskiego, którą kierował prof. Zdzisław Stieber z Uniwersytetu Lwowskiego, znakomity językoznawca; trzy Katedry Historii Literatury Polskiej, którymi w kolejności kierowali: prof. Stanisław Adamczewski, prof. Andrzej Boleski i zastępca profesora Juliusz Saloni; Katedra Teorii Literatury (wtedy jedyna w Polsce), którą kierowała prof. Stefania Skwarczyńska; Katedra Filologii Klasycznej, której kierownikiem był prof. Jan Oko z Uniwersytetu Wileńskiego, a po jego śmierci w 1946 r. prof. Jerzy Schnayder; Katedra Języka i Literatury Rosyjskiej, pod kierunkiem prof. Sergiusza Kułakowskiego; Katedra Języka i Literatury Francuskiej, której kierownikiem był prof. Bolesław Kielski; Katedra Języka i Literatury Niemieckiej, kierowana przez prof. Zdzisława Żygulskiego; Katedra Języka i Literatury Angielskiej, której kierownikiem był prof. Tadeusz Grzebieniowski; Katedra Bibliotekoznawstwa, której organizatorem i kierownikiem był prof. Jan Muszkowski<sup>42</sup>.



**Fot. 40.** Wydział Filologiczny przy ul. Pomorskiej 171/173 (2014 r.)  
Ze zbiorów Archiwum UŁ. Fot. Paweł Augustyniak

<sup>42</sup> B. Baranowski, K. Baranowski, *Pierwsze lata...*, s. 92–100.

Niestety dobrze rozwijające się studia filologiczne (w roku akademickim 1950/1951 na wszystkich kierunkach filologicznych studiowało około 800 osób), zostały przerwane decyzją ministerstwa, w rezultacie której zlikwidowano wszystkie kierunki filologiczne, pozostawiając jedynie filologię polską i rosyjską jako studia trzyletnie zawodowe. W związku z tymi zmianami w roku akademickim 1951/1952 doszło do komasacji istniejących poprzednio katedr. Ostatecznie działały następujące katedry: Języka Polskiego, którą kierował prof. Stefan Hrabec (w jej skład weszły – Katedra Filologii Słowiańskiej oraz Języka Polskiego I i II), połączono również trzy istniejące poprzednio Katedry Historii Literatury Polskiej w jedną Katedrę Literatury Polskiej, którą kierował docent, a później profesor Stefan Kawyn (przybyły z Lublina). Katedra Teorii Literatury prof. S. Skwarczyńskiej została włączona do Katedry Literatury Polskiej i po zmianach politycznych 1956 r., ale dopiero w roku akademickim 1958/1959, została ponownie powołana. Natomiast dalej funkcjonowała Katedra Bibliotekoznawstwa, którą po prof. J. Muszkowskim kierowała prof. Helena Więckowska. W roku akademickim 1957/1958 reaktywowano Katedrę Filologii Angielskiej, w roku akademickim 1961/1962 odnowiono Katedrę Filologii Klasycznej, a w roku akademickim 1963/1964 Katedrę Filologii Germańskiej<sup>43</sup>.

148

Kolejne zmiany strukturalne nastąpiły na początku lat siedemdziesiątych XX w., kiedy po tzw. wydarzeniach marcowych władze polityczne postanowiły usprawnić kontrolowanie studentów i pracowników naukowych poprzez likwidację katedr i powołanie instytutów kierunkowych. Na Wydziale Filologicznym od 1972 r. funkcjonowały następujące instytuty: Filologii Polskiej z pięcioma zakładami, Filologii Angielskiej z trzema zakładami, Filologii Germańskiej z trzema zakładami, Filologii Rosyjskiej z trzema zakładami, Teorii Literatury, Teatru i Filmu z trzema zakładami oraz dwie samodzielne katedry: Filologii Klasycznej i Filologii Romańskiej. Struktura instytutowa funkcjonowała bez zmian do 1981 r., kiedy po pamiętnym strajku studenckim i podpisaniu porozumień między Komitetem Strajkowym a Komisją Międzyresortową, które doprowadziły do zmian ustawowych w szkolnictwie wyższym, Instytut Filologii Polskiej rozwiązano, a jego zakłady przekształcono w samodzielne katedry<sup>44</sup>. Natomiast po uchwale Senatu UŁ z 1991 r., która likwidowała instytuty na Wydziale Filologicznym, na kierunku filologia polska funkcjonowały następujące katedry: Katedra Współczesnego Języka Polskiego (kierownik prof. Kazimierz Michalewski); Katedra Historii Języka Polskiego i Filologii Słowiańskiej (prof. Maria Kamińska);

<sup>43</sup> *Uniwersytet Łódzki 1945–1970...*, s. 67–83.

<sup>44</sup> M. Cybulski, *Wydział Filologiczny*, [w:] *Uniwersytet Łódzki...*, s. 44.

Katedra Dialektologii Polskiej (prof. Adam Gala); Katedra Literatury Staropolskiej i Nauk Pomocniczych (prof. Jan Okoń); Katedra Literatury Polskiej Oświecenia, Pozytywizmu i Młodej Polski (prof. Wiesław Pusz); Katedra Literatury Romantyzmu i Literatury Współczesnej (prof. Krystyna Poklewska); Zakład Dydaktyki Języka Polskiego i Literatury Polskiej (prof. Adam Gala). Z kolei na kierunku rusycystyka pozostał Instytut Rusycystyki (dyr. prof. Kazimierz Bajor) jako federacja samodzielnych katedr, w skład którego wchodziły: Katedra Językoznawstwa (prof. Kazimierz Bajor) i Katedra Literatury i Kultury Rosyjskiej (prof. Bogusław Mucha). Na kierunku germanistyki rozwiązano instytut i pozostały dwie samodzielne katedry: Katedra Językoznawstwa Niemieckiego i Stosowanego (prof. Roman Sadziński) i Katedra Literatury Niemieckiej (prof. Krzysztof Kuczyński). Na anglistyce pozostał Instytut Anglistyki (dyr. dr Jadwiga Uchman) jako federacja katedry i zakładów, w skład którego wchodziły: Katedra Literatury i Kultury Angielskiej (prof. Maria Edelson), Zakład Języka Angielskiego (prof. Barbara Lewandowska-Tomaszczyk) i Zakład Literatury i Kultury Amerykańskiej (prof. Agnieszka Salska). Z kolei dotychczasowy Instytut Teorii Literatury Teatru i Filmu został przekształcony w katedrę o tej samej nazwie, którą kierowała prof. Teresa Cieślukowska, a katedra dzieliła się na zakłady: Zakład Teorii Literatury (prof. Grzegorz Gazda), Zakład Dramatu i Teatru (prof. Sławomir Świontek), Zakład Wiedzy o Filmie (p.o. kierownika dr Jan Rek) ponadto istniała Pracownia Radia i Telewizji (dr Jan Rek). Na Wydziale funkcjonowały też następujące samodzielne katedry: Katedra Filologii Klasycznej (prof. Ignacy Danko); Katedra Filologii Romańskiej (dr hab. Mieczysław Gajos); Katedra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej (prof. Hanna Tadeusiewicz). Poza tym na Wydziale w latach dziewięćdziesiątych XX w. utworzono Kolegium Języków Obcych, którym kierował dr Jan Majer<sup>45</sup>.

W roku akademickim 2014/2015 struktura Wydziału Filologicznego jest następująca: Instytut Filologii Polskiej (dyr. prof. Ewa Szkudlarek-Śmiechowicz) jest federacją następujących katedr: Katedra Dialektologii Polskiej i Logopedii (prof. Irena Jaros), Katedra Edytorstwa (prof. Barbara Wolska), Katedra Historii Języka Polskiego (prof. Elżbieta Umińska-Tytoń), Katedra Lingwistyki Stosowanej i Kulturowej (dr hab. Edyta Pałuszynska), Katedra Oświecenia i Literatury Stosowanej (prof. Wiesław Pusz), Katedra Literatury i Tradycji Romantyzmu (prof. Jacek Brzozowski), Katedra Literatury Polskiej XX i XXI wieku (prof. Tomasz Bocheński), Katedra Literatury Pozytywizmu i Młodej Polski (prof. Bogdan Mazan),

<sup>45</sup> *Uniwersytet Łódzki. Skład osobowy, rok akad. 1997/1998*, Łódź 1997, s. 33–47.

Katedra Literatury Staropolskiej i Nauk Pomocniczych (prof. Krystyna Płachcińska), Katedra Współczesnego Języka Polskiego (prof. Barbara Kudra) oraz Zakład Dydaktyki Języka i Literatury Polskiej (dr hab. Jolanta Fiszbak). Poza Instytutem Filologii Polskiej funkcjonują samodzielnie: Katedra Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej (prof. Barbara Bogolewska) i Zakład Teorii i Praktyki Komunikacji (prof. Grażyna Habrajska) oraz Katedra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej (prof. Jadwiga Konieczna). Kolejnym instytutem jest Instytut Kultury Współczesnej (dyr. prof. Małgorzata Leyko), który zastąpił Instytut Teorii Literatury, Teatru i Filmu. W instytucie tym funkcjonują następujące jednostki: Katedra Teorii Literatury (prof. Jarosław Płuciennik), Katedra Dramatu i Teatru (prof. M. Leyko), Katedra Mediów i Kultury Audiowizualnej (prof. Ryszard W. Kluszczyński), Zakład Mediów Elektronicznych (prof. R. W. Kluszczyński), Zakład Historii i Teorii Filmu (prof. Tomasz Kłys), Zakład Teorii Kultury (prof. Bogdan Banasiak). Następną jednostką na Wydziale Filologicznym jest Instytut Anglistyki (dyr. prof. Łukasz Bogucki), który jest instytutem kierunkowym i dzieli się na następujące zakłady: Zakład Literatury i Kultury Brytyjskiej (prof. Jerzy Jarniewicz), Zakład Dramatu i Dawnej Literatury Angielskiej (prof. Jadwiga Uchman), Zakład Literatury Amerykańskiej (prof. Jadwiga Maszewska), Zakład Języka Angielskiego i Językoznawstwa Stosowanego (prof. Ewa Waniek-Klimczak), Zakład Językoznawstwa Angielskiego i Ogólnego (prof. Piotr Stalmaszczyk), Zakład Pragmatyki Językowej (prof. Piotr Cap) i Zakład Translatoryki (prof. Łukasz Bogucki). Kolejnym instytutem kierunkowym jest Instytut Rusycystyki (dyr. prof. Jarosław Wierzbiński), a w jego składzie funkcjonują następujące jednostki: Zakład Literatury i Kultury Rosyjskiej (prof. Anna Bednarczyk), Zakład Językoznawstwa (prof. J. Wierzbiński), Pracownia Dydaktyki (dr Urszula Siemianowska). Kierunek germanistyki pozostał w strukturze katedralnej, obecnie funkcjonują tam następujące jednostki: Katedra Literatury i Kultury Niemiec, Austrii i Szwajcarii (prof. Joanna Jabłkowska) oraz Katedra Językoznawstwa Niemieckiego i Stosowanego (prof. Roman Sadziński). Ponadto na Wydziale Filologicznym funkcjonują następujące jednostki: Katedra Filologii Klasycznej (prof. Joanna Sowa), a w jej ramach Zakład Literatury Greckiej i Kultury Śródziemnomorskiej (prof. Hanna Zalewska) i Zakład Literatury Łacińskiej (prof. Zbigniew Danek). Z kierunkiem filologii klasycznej związany jest również samodzielny Zakład Językoznawstwa i Indoeuropeistyki. Kolejnymi samodzielnymi jednostkami są Katedra Filologii Romańskiej (prof. Alicja Kacprzak), Katedra Filologii Hiszpańskiej (prof. Wiaczesław Nowikow) oraz Katedra Filologii Słowiańskiej (lub Katedra Sławistyki Południowej) (prof. Georgi Minczew)<sup>46</sup>.

<sup>46</sup> <http://www.filolog.uni.lodz.pl>.

Funkcje dziekanów Wydziału Filologicznego poprzez mianowanie w latach 1951–1956, 1969–1981 i w wyniku wyborów w latach 1956–1968, 1981–2015 pełnili: prof. Karol Dejna 1951–1952; prof. Stefan Kawyn 1952–1953, 1959–1963; prof. Zdzisław Skwarczyński 1953–1955; prof. Stefan Hrabec 1955–1959; prof. Witold Śmiech 1963–1972; prof. Władysław Cyran 1972–1981; prof. Maria Kamińska 1981–1987; doc. Anna Strokowska 1987–1990; prof. Eliza Małek 1990–1996; prof. Marek Cybulski 1996–2002; prof. Bogdan Mazan 2002–2008; prof. Piotr Stalmaszczyk 2008–2015.

Prodziekanami na Wydziale Humanistycznym w latach 1945–1951, a następnie na Wydziale Filologicznym w latach 1951–2015 byli kolejno następujący profesorowie i docenci: Zdzisław Stieber, Zdzisław Żygulski, Bolesław Kielski, Z. Skwarczyński, Regina Gerlecka, Marian Golias, W. Śmiech, Arno Will, W. Cyran, Kazimierz Kupisz, Stanisław Kaszyński, Helena Karwacka, M. Kamińska, Pola Wert, Tomasz Krzeszowski, Krystyna Poklewska, Kazimierz Bajor, Iwo Szlesiński, A. Strokowska, Stanisław Gogolewski, E. Małek, Maria Edelson, Adam Gała, Grzegorz Gazda, Marek Cybulski, Roman Sadziński, Hanna Tadeusiewicz, Elżbieta Umińska-Tytoń, Agnieszka Salska, Barbara Lewandowska-Tomaszczyk, Jolanta Nałęcz-Wojtczak, Teresa Świętosławska, Bogdan Mazan, Jadwiga Maszewska, Jacek Brzozowski, Joanna Jabłkowska, Zdzisława Staszewska, Małgorzata Leyko, Jarosław Wierzbiński, Piotr Cap, Krystyna Płachcińska, Zenon Weigt, Anna Warda. Niektóre osoby z wyżej wymienionych pełniły funkcje prodziekana parokrotnie<sup>47</sup>.

Profesorowie Wydziału Filologicznego pełnili funkcje rektorów i prorektorów Uniwersytetu Łódzkiego. Rektorami naszej uczelni byli: prof. Stefan Hrabec w latach 1962–1965 oraz prof. Zdzisław Skwarczyński w latach 1969–1972. Prorektorami UŁ byli: prof. Karol Dejna w latach 1956–1959, prof. S. Hrabec w latach 1959–1962, prof. Z. Skwarczyński w latach 1968–1969, prof. Władysław Cyran w latach 1984–1987, prof. Eliza Małek w latach 2002–2008; prof. Joanna Jabłkowska w latach 2008–2012, prof. Jarosław Płuciennik w latach 2012–2015<sup>48</sup>.

Dwoje wybitnych profesorów Wydziału Filologicznego prof. Stefania Skwarczyńska oraz prof. Karol Dejna było członkami rzeczywistymi Polskiej Akademii Nauk. Z kolei członkami Polskiej Akademii Umiejętności, której działalność została wznowiona po 1990 r., zostali prof. Alicja Helman, prof. Karol Dejna i prof. Jerzy Starnawski. Z inicjatywy

<sup>47</sup> J. Kita, S. Pytlas, *Uniwersytet Łódzki w latach...*, s. 30, 32; *Uniwersytet Łódzki. Składy osobowe za lata 1997–2007*, Łódź 1997, 2003, 2007; *Sprawozdanie Rektora za 2008 r.*; <http://www.filolog.uni.lodz.pl>.

<sup>48</sup> J. Kita, S. Pytlas, *Uniwersytet Łódzki w latach...*, s. 29–30; *Sprawozdania Uczelnianej Komisji Wyborczej za lata 2002, 2005, 2008, 2012*.



Wydziału Filologicznego, a wcześniej profesorów z Wydziału Humanistycznego w Uniwersytecie nadano kilkanaście tytułów doktora *honoris causa* wybitnym twórcom z zakresu literatury, teatru, filmu, jak również filologom z innych uniwersytetów w kraju i za granicą. Wśród tej licznej grupy warto wymienić: wybitnego poetę Juliana Tuwima uhonorowanego w 1949 r.; językoznawcę z Uniwersytetu Warszawskiego prof. Witolda Doroszewskiego (1960); prof. Stefanę Skwarczyńską z UŁ (1981); prof. Roberta Aulotte, francuskiego literaturoznawcę (1987); prof. Karola Dejnę z UŁ (1988); Karła Dedeciusa, niemieckiego tłumacza polskiej literatury z pochodzenia łodzianina (1990); prof. Tadeusza Ulewicza z Uniwersytetu Jagiellońskiego (1998); Andrzeja Wajdę (2002), Kazimierza Dejmka (2002) oraz znakomitego pisarza izraelskiego Amosa Oza (2012)<sup>49</sup>.

Na Wydziale Filologicznym w okresie mijającego siedemdziesięciolecia ukształtowało się kilka szkół naukowych. Pierwszą z nich jest szkoła prof. Stefanii Skwarczyńskiej, wybitnej specjalistki z zakresu teorii literatury, która była prekursorem badań literaturoznawczych w powiązaniu z badaniami nad teatrem i filmem. Jak wiadomo jej prace badawcze oraz łączenie w dydaktyce literaturoznawstwa z teorią teatru i filmu doprowadziły w 1974 r. do stworzenia w Polsce nowego kierunku studiów kulturoznawstwa. Spośród wielu jej prac warto wymienić: *Wstęp do nauki o literaturze* (1954–1965) trzy tomy; *Kierunki w badaniach literackich* (1984) oraz *W orbicie literatury – teatru – kultury naukowej* (1985). Profesor S. Skwarczyńska w 1945 r. stworzyła w UŁ pierwszą w Polsce Katedrę Teorii Literatury, a w 1973 r. wyjątkowy w skali kraju Instytut Teorii Literatury, Teatru i Filmu (w latach późniejszych przekształcony w katedrę o tej samej nazwie). Kontynuatorami badań z zakresu teorii literatury byli: prof. Teresa Cieślukowska, prof. Grzegorz Gazda, autor znakomitego *Słownika europejskich kierunków i grup literackich XX wieku* (2000; 2009 wyd. II uzupełnione), a obecnie prof. Joanna Ślósarska. Teatrologią zajmowali się prof. Stanisław Kaszyński, prof. Anna Kuligowska-Korzeniewska, dramatem zaś i teatrem prof. Sławomir Świontek, a obecnie prof. Małgorzata Leyko. Z kolei z tymi badaniami związane były prace prof. Bolesława Lewickiego nad historią i teorią filmu, które prowadził od 1959 r. w Zakładzie Wiedzy o Filmie. Prace te kontynuowały prof. Pola Wert i prof. Ewelina Nurczyńska-Fidelska. W ostatnich kilkunastu latach badaniami nad najnowszymi zjawiskami z zakresu sztuki nowych mediów zajmuje się prof. Ryszard Kluszczyński, który opublikował m.in. prace *Spółczesność informacyjna. Cyberkultura. Sztuka multimedialna* (2001; 2002) oraz *Sztuka interaktywna. Od dzieła – instrumentu do interaktywnego spektaklu* (2010)<sup>50</sup>.

<sup>49</sup> <http://www.uni.lodz.pl>.

<sup>50</sup> M. Cybulski, *Wydział Filologiczny...*, s. 45; <http://www.filolog.uni.lodz.pl>.

Twórcą drugiej szkoły łódzkich językoznawców – polonistów i slawistów był prof. Karol Dejna. Wśród wielu prac tego badacza na wyjątkową uwagę zasługują: *Dialekty polskie* (1973), *Atlas gwar polskich* (1987) oraz *Z zagadnień ewolucji oraz interferencji językowej* (1991). Kontynuatorami badań prof. K. Dejny nad terytorialnym zróżnicowaniem polszczyzny byli: prof. Maria Kamińska, prof. Władysław Cyran, prof. Anna Strokowska, prof. Adam Gala, a obecnie jest prof. Marek Cybulski. Wiele wniosły również badania nad budową form czasownikowych prof. Witolda Śmiecha, a w pracach nad współczesnym językiem badania prof. Kazimierza Michalewskiego. Znaczne postępy osiągnięto w badaniach w dziedzinie onomastyki (prof. M. Kamińska, prof. A. Strokowska) oraz o nazwiskach (prof. A. Gala i dr Jan Mączyński). Świetne rezultaty uzyskali badacze polszczyzny przekładowej z XVI–XVII w., głównie prof. prof. M. Kamińska, M. Cybulski, Danuta Bierkowska, Zdzisława Staszewska. Poza tym ważne były opracowania o stylu XVIII w. prof. Elżbiety Umińskiej-Tytoń i o historii rzeczowników zbiorowych prof. Grażyny Habrajskiej. Obecnie badania szkoły językoznawczej są kontynuowane w Katedrze Historii Języka Polskiego, którą kieruje prof. E. Umińska-Tytoń, w Katedrze Dialektologii Polskiej i Logopedii kierowanej przez prof. Irenę Jaros oraz w Katedrze Współczesnego Języka Polskiego, którą kieruje prof. Barbara Kudra<sup>51</sup>.

Trzecią szkołą naukową historii literatury Oświecenia na Wydziale Filologicznym stworzył prof. Zdzisław Skwarczyński, który w latach sześćdziesiątych kierował Katedrą Literatury Oświecenia, Pozytywizmu i Młodej Polski. Jego bezpośrednie badania obejmowały literaturę okresu Oświecenia. Kontynuatorami jego badań byli prof. Ryszard Wierzbowski i prof. Wiesław Pusz. Obecnie prace badawcze nad literaturą późnego polskiego Oświecenia prowadzi prof. W. Pusz, kierownik Katedry Literatury i Tradycji Oświecenia, wraz z zespołem<sup>52</sup>.

Poza wyżej wspomnianymi szkołami naukowymi na Wydziale Filologicznym od wielu lat rozwijają się badania z zakresu historii literatury polskiej wszystkich okresów. W odniesieniu do literatury staropolskiej najpoważniejsze sukcesy odnotowali prof. prof. Jan Durr-Durski, Jerzy Starnawski i Jan Okoń, a ostatnio Krystyna Płachcińska i Maria Wichowa. Literaturę i poezję okresu Romantyzmu badali następujący profesorowie: Krystyna Poklewska, Alina Kowalczykova, a obecnie Jacek Brzozowski. Twórczością Conrada i recepcją literatury polskiej w Anglii interesowała się prof. Aniela Kowalska. Z kolei okresem Pozytywizmu i twórczością H. Sienkiewicza zajmują się prof. prof. Bogdan Mazan i Teresa Świętosławska. Współczesną literaturą polską parali się prof. prof. T. Cieślukowska,

<sup>51</sup> M. Cybulski, *Wydział Filologiczny...*, s. 46; <http://www.filolog.uni.lodz.pl>.

<sup>52</sup> <http://www.klito.uni.lodz.pl>.

Tadeusz Błażejowski, Jerzy Poradecki, obecnie Jacek Brzozowski. Twórczością Witkacego, Schultza i Gombrowicza zajmuje się z kolei prof. Tomasz Bocheński. Zagadnienia retoryki i stylistyki bada prof. Barbara Bogołębska.

Po 1956 r., kiedy stopniowo odradzały się filologie obce (anglistyka, romanistyka, germanistyka) na Wydziale Filologicznym już w latach sześćdziesiątych XX w. wdrażano kontrastywne badania językowe polsko-angielskie (Tomasz Krzeszowski, Aleksander Szwedek, Barbara Lewandowska-Tomaszczyk, Bogdan Krakowian), które zapoczątkowały kształtowanie się łódzkiej szkoły językoznawstwa angielskiego. W okresie kilku następnych dziesięcioleci rozwinęły się językoznawstwo kognitywne (B. Lewandowska-Tomaszczyk, Alina Kwiatkowska, Krzysztof Kosecki), generatywizm (B. Lewandowska-Tomaszczyk i Piotr Stalmaszczyk) oraz filozofia języka i metodologia językoznawstwa (P. Stalmaszczyk), a w ostatnich latach pragmatyka językowa (Piotr Cap). Obecnie rozwija się również językoznawstwo stosowane (Ewa Waniek-Klimczak, Jan Majer i Łukasz Bogucki). Poważne osiągnięcia mają łódzcy angliści w badaniach nad literaturą angielską i amerykańską. Przede wszystkim były i są to prace prof. prof. Witolda Ostrowskiego, Ireny Janickiej-Świdorskiej, Adeli Styczyńskiej, Marii Edelson, Jolanty Nałęcz-Wojtczak, Andrzeja Wichra, Jerzego Jarniewicza, Doroty Filipczak, Agnieszki Salskiej, Krzysztofa Andrzejczaka, Jadwigi Maszewskiej i Zbigniewa Maszewskiego. Profesorowie Jerzy Jarniewicz oraz Dorota Filipczak mają znaczne dokonania w tłumaczeniu literatury anglojęzycznej.

Romaniści prowadzili badania nad dawną literaturą francuską (głównie prof. Kazimierz Kupisz), obecnie ważne są prace prof. Mieczysława Gajosa nad metodyką nauczania języka francuskiego. Istotne są dokonania prof. Wiaczesława Nowikowa i zespołu z zakresu historii języka hiszpańskiego.

Germaniści łódzcy od lat sześćdziesiątych XX w. prowadzili i prowadzą badania nad literaturą niemiecką (przede wszystkim prof. prof. Arno Will, Maria Kofta, Jan Hryńczuk, a obecnie, w tym nad literaturą współczesną Niemiec, Austrii, Szwajcarii, prof. prof. Krzysztof Kuczyński – prof. Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politologicznych, Brygida Brandys, Joanna Jabłkowska). Z kolei badania językoznawcze nad językiem niemieckim prowadzili i prowadzą prof. prof. Alfred Tarantowicz, Roman Sadziński i Zenon Weigt.

Znaczne sukcesy w badaniach naukowych miała i ma Katedra Filologii Klasycznej. W przeszłości głównie greką zajmowali się prof. prof. Jerzy Edward Schnayder, Marian Golias, Benjamin Nadel, Stefan Oświecimski. Tą tematyką interesowali się również prof. prof. Bogdan Wiśniewski i Anna Komornicka. Obecnie badania nad greką i łaciną prowadzą

prof. prof. Zbigniew Danek, Jadwiga Czerwińska, Hanna Zalewska-Jura, Joanna Sowa. Językiem indoeuropejskim zajmował się prof. Ignacy Dan-ka, a obecnie robi to prof. Krzysztof Witczak.

Badania nad językiem rosyjskim prowadzili prof. prof. Mściśław Olech-nowicz, Olgierd Spirydowicz, Kazimierz Bajor, Zygmunt Grosbart, a obec-nie prof. Jarosław Wierziński. Literaturą i kulturą rosyjską zajmują się prof. prof. Eliza Małek, Andrzej de Lazari (aktualnie prof. Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politologicznych), Bogusław Mucha, Barbara Ola-szek, Olga Główko, Tatiana Stepnowska, Anna Warda, Anna Bednarczyk.

Na Wydziale Filologicznym od wielu lat prowadzone są badania sla-wistyczne, językiem czeskim i jego gwarami zajmował się prof. K. Dejna, a dr Alojzy Matyniak językiem Łużyczan. Natomiast obecnie, od lat dzie-więćdziesiątych XX w., prowadzone są badania nad językiem i literaturą Słowian Południowych. Należy wymienić tutaj badania bułgarystycz-ne prof. prof. Małgorzaty Korytkowskiej i Georgi Minczewa oraz prace nad językiem słoweńskim prof. Bożeny Ostromeckiej-Frączak, autorki słownika słoweńsko-polskiego. Ponadto ciekawe są prace prof. B. Ostro-męckiej-Frączak prowadzone wraz z zespołem nad nauczaniem języka polskiego jako obcego.

Badania naukowe w zakresie bibliotekoznawstwa prowadzone były przez następujących profesorów: Helenę Więckowską, Bolesława Świder-skiego, Jerzego Włodarczyka, Janusza Dunin-Horkawicza i Hannę Tade-usiewicz, a obecnie przez Ewę Andrysiak, Mariolę Antczak i Stanisławę Kurek *vel* Kokocińską<sup>53</sup>.

Wydział Filologiczny w kategoryzacji jednostek naukowych najwyż-szą pozycję osiągnął w 2006 r., kiedy kierował nim dziekan prof. Bog-dan Mazan. Wydział uzyskał wtedy kategorię pierwszą (1), natomiast w 2010 r. spadł do kategorii drugiej (2). Z kolei w 2013 r. uzyskał kategorię B, ale jak wiadomo w tej kategoryzacji przyjęto obok kategorii A, najwyż-szą kategorię A+. W związku z czym należy przyjąć (dotyczy to wszyst-kich wydziałów UŁ), że kategoria A oznacza kategorię drugą, a B trzecią<sup>54</sup>.

Wydział należy w ostatnim okresie do największych wydziałów UŁ pod względem liczby kształconych studentów. W 1951 r., kiedy po podziale ówczesnego Wydziału Humanistycznego powstawał, studentów na wszystkich kierunkach filologicznych było 694. W związku z likwi-dacją wszystkich neofilologii (poza rusycystyką) oraz filologii klasycz-nej i wprowadzeniem studiów zawodowych liczba studentów w 1956 r. spadła do zaledwie 186. Stopniowe uruchamianie neofilologii po 1956 r. doprowadziło do wyraźnego zwiększenia liczby studentów do 776

<sup>53</sup> <http://www.filolog.uni.lodz.pl>.

<sup>54</sup> Sprawozdania Rektora UŁ za lata 2006, 2010, 2013.

w 1964 r., pięć lat później ich liczba wzrosła do 1228. Znaczny rozwój studiów nauczycielskich w latach siedemdziesiątych XX w. doprowadził do dalszego zwiększenia liczby studentów do ponad 2000 w 1978 r. Z kolei w latach osiemdziesiątych, podobnie jak na innych wydziałach, liczba studentów systematycznie spadała aż do 1988 r., gdy wynosiła 1800. Na początku lat dziewięćdziesiątych XX w., kiedy stopniowo zaczęto uruchamiać studia zaoczne i wieczorowe odpłatne, nastąpił dynamiczny przyrost liczby studentów do 4530 w 2000 r. W następnym dziesięcioleciu, mimo tzw. niżu demograficznego, w 2010 r. studentów studiów stacjonarnych i niestacjonarnych było 5108, w 2014 r. jednak mniej, a mianowicie 4627. Zjawiskiem niekorzystnym jest systematyczny spadek liczby studentów na studiach niestacjonarnych (odpłatnych) z 1008 w 2006 r. do 417 w 2014 r. Ponadto Wydział Filologiczny prowadzi studia podyplomowe, na których corocznie studiowało i studiuje od 100 do ponad 160 osób. Rozwijają się również studia doktoranckie, na których w roku 2000 studiowało 140 osób, a w 2013 r. 153 osoby. Obecnie, tj. w roku akademickim 2014/2015, na Wydziale Filologicznym prowadzone są studia stacjonarne na 23 kierunkach (studia I stopnia licencjackie i studia II stopnia magisterskie) oraz studia niestacjonarne na dziesięciu kierunkach. Aktualnie najpopularniejszymi kierunkami na wydziale są: dziennikarstwo i komunikacja społeczna, filologia angielska i filologia hiszpańska, a także filologia rosyjska i romańska z językiem angielskim<sup>55</sup>.

## 5. Wydział Filozoficzno-Historyczny

Powstanie Wydziału Filozoficzno-Historycznego nastąpiło w latach 1951–1952 w związku z podziałem dotychczasowego Wydziału Humanistycznego. Warto jednak przypomnieć, że już od 1945 r. w ramach tego ostatniego Wydziału funkcjonowały katedry oraz kierunki studiów, które ostatecznie w 1952 r. weszły w skład Wydziału Filozoficzno-Historycznego. I tak działał Instytut Socjologii, a w nim trzy katedry: Katedra Socjologii, którą kierował prof. Józef Chałasiński, Katedra Teorii Kultury, kierowana przez prof. Stanisława Ossowskiego i Katedra Etnologii, której przełożonym był prof. Józef Obrębski, a następnie prof. Nina Assorodobraj. Powyższy instytut oraz wymienione katedry prowadziły studia magisterskie na kierunku socjologii już od 1945 r.

<sup>55</sup> *Uniwersytet Łódzki 1945–1970...*, s. 202–203, tab. 1; Sprawozdania Rektora UŁ za lata 1977, 1988, 2000, 2006, 2010, 2013; Sprawozdanie Dziekana Wydziału Filologicznego za 2013 r.

Filozofowie skupieni zostali w pięciu katedrach, Katedrą Filozofii kierował prof. Tadeusz Kotarbiński, Katedrą Teorii Poznania, Logiki i Metodologii prof. Janina Kotarbińska, Katedrą Ontologii prof. Benedykt Bornstein, Katedrą Historii Filozofii prof. Wiktor Wąsik oraz Katedrą Nauki o Moralności prof. Maria Ossowska. Kierunek filozofii funkcjonował w UŁ do 1950 r. Warto dodać, że w okresie do 1951 r. asystentami na filozofii byli absolwenci tego kierunku na naszej Uczelni, w latach późniejszych wybitni uczeni: prof. prof. Leszek Kołakowski, Marian Przełęcki i Klemens Szaniawski oraz Ija de Lazari-Pawłowska.

W okresie do 1952 r. funkcjonowały również katedry pedagogiczne, kierownikiem Katedry Historii Pedagogiki był wybitny uczony (emigrant z ZSRR), specjalista z zakresu pedagogiki, filozofii i teorii kultury prof. Sergiusz Hessen, Katedrą Pedagogiki i Organizacji Szkolnictwa kierował dr Marian Gluth, kierownikiem Katedry Pedagogiki Społecznej była wybitna uczona, twórczyni tego kierunku badań pedagogicznych prof. Helena Radlińska, natomiast Katedrą Historii Oświaty i Wychowania kierował prof. Stefan Truchim. Silna była również obsada katedr psychologicznych. Katedrą Psychologii I kierował prof. Albert Dryjski, Katedrą Psychologii II prof. Eugeniusz Geblewicz, a Katedrą Psychologii Rozwojowej dojeżdżając do Łodzi prof. Józef Pieter.



Fot. 41. Wydział Filozoficzno-Historyczny przy ul. Kamińskiego 27a (2015 r.)  
Ze zbiorów Archiwum UŁ

Na Wydziale Humanistycznym funkcjonowało silne środowisko historyczne. Już w 1945 r. przybyli tu dwaj znakomici średniowiecznicy z Uniwersytetu Wileńskiego prof. Stanisław Franciszek Zajączkowski (w końcu

lat trzydziestych XX w. prorektor Uniwersytetu Wileńskiego) oraz prof. Henryk Łowmiański, który wkrótce przeniósł się jednak do Poznania. Z Warszawy przybyli prof. Marian Henryk Serejski (średniowiecze powszechne, a później twórca szkoły naukowej historii historiografii), prof. Natalia Gąsiorowska-Grabowska (historia społeczno-gospodarcza), przed wojną profesor Wolnej Wszechnicy Polskiej, prof. Włodzimierz Dzwonkowski (historia nowożytna powszechna). Na krótko związał się z historią na Wydziale Humanistycznym UŁ wybitny historyk prof. Ludwik Kolanowski z Uniwersytetu Lwowskiego (historia nowożytna Polski), który już jesienią 1945 r. został jednakże rektorem Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Ponadto warto wymienić jeszcze prof. Józefa Dutkiewicza, prof. Jana Wareżaka oraz prof. Józefa Wolskiego (historia starożytna), który dojeżdżał z Krakowa, jak również docentów Juliusza Willaume (historia Księstwa Warszawskiego), który przeniósł się do Lublina na UMCS, Witolda Kulę (historia gospodarcza), który już na początku lat pięćdziesiątych przeniósł się na Uniwersytet Warszawski i Bohdana Baranowskiego (historyk, orientalista, etnograf). Historycy z inicjatywy prof. N. Gąsiorowskiej-Grabowskiej utworzyli w 1948 r. Instytut Historyczny.

158

Na kierunku historii sztuki funkcjonowały dwie jednostki: Katedra Historii Sztuki kierowana przez prof. Wacława Husarskiego oraz Katedra Estetyki, którą kierował prof. Mieczysław Wallis. Z historią sztuki związana była również doc. Alicja Simon – muzykolog.

Kierunek archeologii stworzył prof. Konrad Jażdżewski, który kierował Katedrą Prehistorii będąc jednocześnie dyrektorem Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Był on uczniem prof. Józefa Kostrzewskiego z Uniwersytetu Poznańskiego. Na archeologii funkcjonowała również Katedra Archeologii Klasycznej, którą kierował prof. Rajmund Gostkowski.

Kierunek etnografii stworzyła na UŁ prof. Kazimiera Zawistowicz-Adamska, kierująca Katedrą Etnografii<sup>56</sup>.

Jak już wspomniano w rozdziale pierwszym, w 1951 r. nastąpił podział Wydziału Humanistycznego na trzy jednostki: Wydział Filologiczny, Wydział Filozoficzno-Społeczny, którego organizatorem został prof. Jan Szczepański – socjolog oraz Wydział Historyczny, którego organizacją zajął się ostatni dziekan likwidowanego Wydziału Humanistycznego – historyk prof. Bohdan Baranowski. Jednak w wyniku decyzji ministerstwa, w 1952 r. połączono dwa Wydziały – Filozoficzno-Społeczny z Historycznym tworząc Wydział Filozoficzno-Historyczny. W skład tego wydziału weszły wyżej omówione katedry i instytuty. Kolejna zmiana organizacyjna nastąpiła w 1961 r., kiedy po włączeniu do UŁ Wyższej Szkoły Ekono-

<sup>56</sup> B. Baranowski, K. Baranowski, *Pierwsze lata...*, s. 62–90.

micznej i utworzeniu Wydziału Ekonomicznego przeniesiono z Wydziału Filozoficzno-Historycznego na ten nowy wydział katedry socjologiczne w celu wzmocnienia nielicznej, samodzielnej kadry naukowej ekonomistów. Ostatnia zmiana organizacyjna datuje się na 1991 r., kiedy z Wydziału Filozoficzno-Historycznego wyłączono katedry pedagogiczne i psychologiczne tworząc w UŁ nowy Wydział Nauk o Wychowaniu<sup>57</sup>.

Funkcje dziekana Wydziału Humanistycznego pełnili: prof. Stanisław Ossowski 1945–1946, prof. Stanisław F. Zajączkowski 1946–1948, prof. Marian Henryk Serejski 1948–1950, prof. Bohdan Baranowski 1950–1951/1952. Z kolei funkcje dziekana Wydziału Filozoficzno-Historycznego pełnili: prof. Bohdan Baranowski 1952–1954, prof. Gryzelda Missalowa 1954–1955, prof. Mieczysław Wallis 1955–1956, prof. S. F. Zajączkowski 1956–1960, prof. B. Baranowski 1960–1964, doc. Leon T. Błaszczyk 1964–1966, doc. Stefan Amsterdamski 1966–1968, doc. Bogumił Zwolski 1968–1970, prof. Karol Kotłowski 1970–1972, prof. B. Baranowski 1972–1975, doc. Waldemar Michowicz 1975–1981, doc. Jan Gregorowicz 1981–1984, prof. Zofia Libiszowska 1984–1987, prof. Alina Barszczewska-Krupa 1987–1990, prof. Wiesław Puś 1990–1996, prof. Jan Szymczak 1996–2002, prof. Stefan Pytlas 2002–2008, prof. Zbigniew Anusik 2008–2015.

Funkcje prodziekanów na Wydziale Filozoficzno-Historycznym w latach 1952–2015 kolejno pełnili następujący profesorowie i docenci: Jan Szczepański, Juliusz Willaume, Jan Legowicz, G. Missalowa, Stefan Krakowski, Bogumił Zwolski (najdłużej – 12 lat), Władysław Bortnowski, Józef Śmiałowski, Bronisława Kopczyńska-Jaworska, Zbigniew Stankiewicz, J. Gregorowicz, A. Barszczewska-Krupa, Jerzy Kmeciński, Z. Libiszowska, Olga Czerniawska, Waldemar Ceran, Grzegorz Malinowski, Julian Janczak, Tadeusz Jałmużna, Jan Szymczak, Kazimierz Badziak, Adam Nowaczyk, Jerzy Grobis, Barbara Tuchańska, Marek Grygorowicz, S. Pytlas, Władysław Baranowski, Marek Kozłowski, Z. Anusik, Grażyna E. Karpińska, Elżbieta Jung, Maciej Kokoszko, dr Ewa Kubiak<sup>58</sup>.

Profesorowie Wydziału Humanistycznego (z tych dyscyplin, które po 1952 r. znalazły się w Wydziale Filozoficzno-Historycznym), a następnie Filozoficzno-Historycznego pełnili funkcje rektorów i prorektorów Uniwersytetu Łódzkiego. Rektorami UŁ byli: w latach 1945–1949 prof. Tadeusz Kotarbiński, wybitny filozof i logik; prof. Józef Chałasiński, socjolog, w latach 1949–1952; prof. Jan Szczepański, socjolog, w latach 1952–1956; prof. Andrzej Nadolski, archeolog i historyk wojskowości, w latach 1968–1969; prof. Wiesław Puś, historyk, w latach 2002–2008. Natomiast funkcje

<sup>57</sup> AUŁ, Biuro Rektoratu, sygn. 2704, k. 20.

<sup>58</sup> J. Kita, S. Pytlas, *Uniwersytet Łódzki w latach...*, s. 30–32; *Uniwersytet Łódzki. Skład osobowy* za lata 1992, 1995, 1997, 2000, 2003, 2007; <http://www.wydzfilhist.uni.lodz.pl>.



prorektorów UŁ pełnili: prof. J. Chałasiński 1945–1946; prof. A. Nadolski 1965–1968; prof. Zbigniew Kuchowicz, historyk, 1981–1984; prof. W. Michowicz 1990–1993; prof. Grzegorz Malinowski, logik, 1993–1996; prof. W. Puś 1996–2002<sup>59</sup>.

Członkami Polskiej Akademii Nauk byli następujący profesorowie Wydziału Filozoficzno-Historycznego: prof. T. Kotarbiński od 1952 r., wcześniej w latach 1946–1952 był członkiem Polskiej Akademii Umiejętności, którą w 1952 r. przekształcono w PAN; prof. J. Chałasiński od 1952 r., był również członkiem PAU od 1948 r.; prof. Natalia Gąsiorowska-Grabowska od 1952 r.; prof. Konrad Jażdżewski od 1983 r. Z kolei członkami odnowionej w latach dziewięćdziesiątych XX w. Polskiej Akademii Umiejętności zostali: prof. A. Nadolski i prof. Z. Libiszowska. Członkami PAN zostali również prof. J. Szczepański w 1964 r. oraz prof. Antonina Kłoskowska w 1973 r., jednak wtedy nie byli już pracownikami Wydziału Filozoficzno-Historycznego<sup>60</sup>.

Tytuły doktora *honoris causa* Uniwersytetu Łódzkiego z inicjatywy Wydziału Filozoficzno-Historycznego otrzymało 13 wybitnych uczonych. W tej grupie warto wymienić następujące osoby: prof. T. Kotarbiński w 1957 r.; prof. N. Gąsiorowska-Grabowska w 1961 r.; prof. K. Jażdżewski w 1985 r.; prof. L. Kołakowski w 1992 r.; ks. prof. J. Tischner w 1995 r., prof. J. Karski w 1996 r.; prof. Andrzej Walicki w 2001 r.; prof. Tadeusz Wyrwa w 2007 r. oraz Krzysztof Zanussi w 2012 r.<sup>61</sup>

W 1952 r., kiedy utworzono Wydział Filozoficzno-Historyczny, doszło jednocześnie do likwidacji większości kierunków studiów (archeologii, etnografii, historii sztuki, filozofii, pedagogiki i psychologii, socjologii) pozostała jedynie historia, której dzięki interwencji prof. N. Gąsiorowskiej-Grabowskiej w ówczesnym ministerstwie nie przekształcono w tzw. kierunek zawodowy (trzyletnie studia zawodowe). Podjęta przez prof. J. Chałasińskiego próba zamiany „burżuazyjnego” kierunku, za jaki ówczesna władza uważała socjologię, na nauki społeczne nie powiodła się. W okresie do 1956 r. na Wydziale Filozoficzno-Historycznym funkcjonowały jedynie magisterskie studia historyczne. Ponowne uruchomienie studiów na kierunkach archeologii, etnografii, socjologii, pedagogiki nastąpiło po zmianach politycznych 1956 r. Natomiast studia na kierunku filozofii reaktywowano dopiero w 1967 r., ale tylko dla studentów innych kierunków studiów. Studia filozoficzne dla kandydatów po maturze zostały uruchomione dopiero po zmianach politycznych 1989 r. Natomiast kierunek historia sztuki został ponownie powołany po 40 latach, w 1992 r.

<sup>59</sup> J. Kita, S. Pytlas, *Uniwersytet Łódzki w latach...*, s. 29–32; *Uniwersytet Łódzki. Skład osobowy* za lata 1997, 2000, 2003, 2006.

<sup>60</sup> *Uniwersytet Łódzki...*, s. 144–145.

<sup>61</sup> <http://www.uni.lodz.pl>.

W związku z likwidacją ww. kierunków studiów część kadry naukowo-dydaktycznej przeniosła się do innych uczelni. Ostatecznie w 1952 r. odeszli do Warszawy prof. T. Kotarbiński i jego żona, prof. Janina Kotarbińska. Wraz z nimi w tym czasie, a niektórzy nieco wcześniej, przenieśli się do Uniwersytetu Warszawskiego ich asystenci, w latach późniejszych wybitni profesorowie: K. Szaniawski, L. Kołakowski i M. Przełęcki. Ostatecznie pozostała jedynie Katedra Logiki, której pracownicy prowadzili zajęcia usługowe na innych kierunkach studiów. Warto przypomnieć, że byli to znani później profesorowie i docenci: Ija Lazari-Pawłowska, Tadeusz Pawłowski i Jan Gregorowicz.

Poza likwidacją wielu kierunków studiów w 1952 r. na Wydziale Filozoficzno-Historycznym powstała Katedra Podstaw Marksizmu-Leninizmu, której zadaniem była indoktrynacja ideowo-polityczna studentów wszystkich kierunków w UŁ. Paradoksalnie katedra ta stała się jednostką, dzięki której znaczna część kadry pomocniczych pracowników naukowo-dydaktycznych po likwidacji ww. kierunków studiów znalazła zatrudnienie i przetrwała do „odwilży” popaździernikowej 1956 r. Kierownikiem tej katedry został zastępca profesora dr Henryk Katz (w latach późniejszych wybitny znawca historii powszechnej XIX w.), natomiast pracownikami byli znani później profesorowie, wtedy głównie magistrowie: filozof Stefan Amsterdamski od 1953 r. (wcześniej wykładał marksizm-leninizm na Politechnice Łódzkiej), socjolog Jolanta Kulpińska, socjolog Stefania Dzieciel-ska-Machnikowska, biolog Gustaw Kerszman, geograf Tadeusz Krzemiński, historyk Stefan Banasiak, historyk Alina Barszczewska, filozof dr Jakub Litwin (później profesor Instytutu Filozofii i Socjologii PAN w Warszawie), historyk Adam Leśniewski i wielu innych. Katedrę Podstaw Marksizmu-Leninizmu utworzono z wcześniejszego Studium Nauki o Polsce i Świecie Współczesnym, które również pełniło funkcję indoktrynacyjną<sup>62</sup>.

Rozwój poszczególnych kierunków (archeologii, etnologii, filozofii, historii i historii sztuki) od momentu powstania Wydziału Filozoficzno-Historycznego do 2015 r. zostanie przedstawiony oddzielnie w układzie alfabetycznym.

## Archeologia

Jak już wspomniano wyżej, założycielem Zakładu Prehistorii w 1945 r. był prof. Konrad Jażdżewski, który już przed wojną, w 1939 r., uzyskał habilitację na Uniwersytecie Poznańskim. Był on uczniem znakomitego archeologa prof. Józefa Kostrzewskiego. W 1948 r. wspomnia-

<sup>62</sup> B. Baranowski, K. Baranowski, *Trudne lata...*, s. 46–47; AUŁ, Akta osobowe, sygn. 4116, k. 10; AUŁ, Akta osobowe, sygn. 4186, k. nlb.

ny wyżej zakład został przekształcony w Katedrę Prehistorii, w 1952 r. zmieniono nazwę na Katedrę Archeologii Polski, a od 1967 r. na Katedrę Archeologii. W okresie do 1970 r. Zakładem, a następnie Katedrą kierował prof. K. Jażdżewski, który w tym czasie wykształcił kilku wybitnych uczniów, późniejszych profesorów. Niektórzy z nich podjęli pracę w innych ośrodkach uniwersyteckich oraz w instytutach PAN. Byli to: Aleksander Gardawski, Andrzej Nadolski, Waldemar Chmielewski, Andrzej Abramowicz, Jerzy Kmiecinski, a wśród młodszych: Andrzej Nowakowski, Maria Magdalena Blombergowa, Marian Głosek, Leszek Kajzer, Tadeusz Grabarczyk.

Kierunek studiów archeologicznych został zlikwidowany w 1951 r., a ponowny nabór uruchomiono dopiero w roku akademickim 1956/1957. W tym czasie, aż do końca lat sześćdziesiątych XX w., na pierwszy rok studiów przyjmowano zaledwie pięć osób. Z kolei po 1968 r. przez kilka lat nabór na archeologię organizowany był co dwa lata. W związku z tym były to studia elitarne, studiowali na tym kierunku prawie wyłącznie pasjonaci.

Profesor K. Jażdżewski łączył pracę na UŁ z kierowaniem Muzeum Archeologicznym i Etnograficznym w Łodzi, którego był założycielem i dyrektorem. Dzięki temu siedzibą Katedry Archeologii aż do lat dziewięćdziesiątych XX w. były pomieszczenia Muzeum. Niestety po zmianach politycznych 1968 r., prof. K. Jażdżewski został w 1970 r. zmuszony do ograniczenia swego zatrudnienia tylko do jednej instytucji. Wybrał Muzeum i odszedł z UŁ. Po 15 latach, w 1985 r., Uniwersytet Łódzki w uznaniu jego szczególnych osiągnięć naukowych oraz zasług dla rozwoju uniwersyteckiej archeologii nadał mu tytuł doktora *honoris causa*.

W latach 1970–1971 Katedrą Archeologii kierował prof. A. Nadolski, wybitny specjalista z zakresu bronzoznawstwa i historii wojskowości w średniowieczu, rektor UŁ (1968–1969), który jednocześnie był profesorem w Instytucie Historii Kultury Materialnej PAN. Następnym kierownikiem Katedry był doc. J. Kmiecinski w latach 1971–1992, a w latach 1992–1996 prof. L. Kajzer. Należy zaznaczyć, że szczególne zasługi dla rozwoju kadry naukowo-dydaktycznej w katedrze Archeologii położył doc. J. Kmiecinski, który zorganizował również dwie stacje archeologiczne w Białych Błotach i Klonowicach na Pomorzu. Jego zasługą są też kontakty międzynarodowe i bliska współpraca z Uniwersytetem Santiago de Compostela w Hiszpanii. Dalszy dynamiczny rozwój organizacyjny, kadrowy i naukowy należy wiązać z prof. L. Kajzerem, najpierw, do 1996 r., kierownikiem Katedry, a od 1996 r. dyrektorem Instytutu Archeologii. W latach 1996–2008 w Instytucie Archeologii zostały uruchomione następujące jednostki: Katedra Archeologii Historycznej (prof. L. Kajzer), Katedra Bronzoznawstwa (prof. M. Głosek), Katedra Epoki Brązu i Żelaza (prof.

Maria Magdalena Mączyńska), Zakład Archeologii Pomorza (najpierw prof. Romana Barnycz-Gupieniec, a później prof. T. Grabarczyk), Zakład Epoki Kamienia (prof. Lucyna Domańska) oraz Pracownia Archeologii Śródziemnomorskiej (prof. Czesława Ilona Skupińska-Lovset). Ten znaczny rozwój organizacyjny i kadrowy związany był z potrzebami dydaktycznymi, ponieważ w okresie od końca lat dziewięćdziesiątych do 2005 r. na archeologię przyjmowano corocznie około 50–60 osób, przez pewien czas funkcjonowały również studia wieczorowe. Obecnie, w roku akademickim 2014/2015, na kierunku archeologii studiuje kilkanaście osób, w związku z tym w Instytucie Archeologii, którego dyrektorem od 2008 r. jest prof. L. Domańska, doszło do komasacji jednostek i funkcjonują tylko dwie katedry: Katedra Prahistorii (prof. Seweryn Rzepecki), Katedra Archeologii Historycznej i Bronioznawstwa (prof. Anna Marciniak-Kajzer).

Badania naukowe Katedry Archeologii, a następnie Instytutu, obejmują okres epoki kamienia, brązu i żelaza, kultury klasycznej w okresie Cesarstwa Rzymskiego, osadnictwa starożytnego i średniowiecznego na Pomorzu, budownictwa obronnego i rezydencjalnego w Polsce, średniowiecznych kompleksów miejskich (Gdańsk). W latach dziewięćdziesiątych XX w. łódzcy archeolodzy prowadzili badania w Charkowie, Kątyniu i Miednoje, w miejscach kaźni polskich oficerów w ZSSR w 1940 r. (prof. prof. A. Nadolski, M. Głosek, M. Blombergowa). Obecnie w Instytucie Archeologii prace naukowe obejmują następujące zagadnienia: 1) mistrzowie przetrwania – ostatni łowcy i pierwsi rolnicy; 2) groby książęce z wczesnego okresu wpływów rzymskich; 3) na szlaku Gotów; 4) porcelana antyku; 5) w krainie kamiennych kręgów; 6) grody, zamki i dwory w Polsce; 7) nowe metody w służbie archeologii – zespół osadniczy w Ostrowitem i grodzisko w Żarnowie; 8) kurhany we wczesnej epoce żelaza; 9) badania miejsc pochówków ofiar totalitaryzmów na poligonie Łódź-Brus; 10) na tropie zbrodni hitlerowskich.

Instytut Archeologii w UŁ należy do najsilniejszych ośrodków badawczych w polskich uniwersytetach, co znalazło wyraz m.in. w uzyskaniu uprawnień do nadawania stopnia doktora i doktora habilitowanego<sup>63</sup>.

## Etnologia i antropologia kulturowa

Katedra Etnografii powstała już wiosną 1945 r., jeszcze przed dekretem z 24 maja 1945 r. powołującym Uniwersytet Łódzki. Organizatorem jej była prof. Kazimiera Zawistowicz-Adamska, która kierowała

<sup>63</sup> J. Szymczak, *Wydział Filozoficzno-Historyczny*, [w:] *Uniwersytet Łódzki...*, s. 52–55; <http://www.archeologia.uni.lodz.pl>.

164 tą jednostką do 1967 r., kiedy przeszła na emeryturę. Profesor K. Zawistowicz-Adamska była wybitną postacią, zainicjowała w Polsce badania z zakresu etnografii społecznej, znana jest jako założycielka *łódzkiej szkoły etnografii społecznej*. W okresie od 1967 do 1970 r., kierownictwo Katedry Etnografii pozostawało nieobsadzone. Pewne starania o objęcie tej jednostki podjął wtedy prof. Bohdan Baranowski, który zajmował się etnografią historyczną. Ostatecznie jednak w 1970 r. kierownikiem Katedry została, po uzyskaniu habilitacji, doc. dr hab. Bronisława Kopczyńska-Jaworska, która była asystentką, a następnie adiunktem prof. K. Zawistowicz-Adamskiej. Profesor B. Kopczyńska-Jaworska kierowała tą jednostką do 1994 r. Kolejnym kierownikiem Katedry, w latach 1994–2005, był prof. Władysław Baranowski. W związku z dynamicznym rozwojem kierunku etnografii, a następnie etnologii, na przełomie lat dziewięćdziesiątych i dwutysięcznych wzrosło zatrudnienie nauczycieli akademickich. Znacznemu zróżnicowaniu uległy również zainteresowania i prowadzone prace badawcze. W związku z tym w 2005 r. dotychczasowa Katedra została przekształcona w Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej, którego dyrektorem do 2012 r. pozostawał prof. W. Baranowski, natomiast od 2012 r. do chwili obecnej dyrektorem tej jednostki jest prof. Grażyna Ewa Karpińska. Instytut ten ma charakter kierunkowy (jedyne taki na wydziale) i składa się z następujących zakładów: Zakład Antropologii Kulturowej (prof. Ewa Nowina-Sroczyńska); Zakład Etnologii i Folklorystyki (prof. Violetta Krawczyk-Wasilewska); Zakład Teorii i Badania Kultury Współczesnej (prof. G. E. Karpińska).

W Katedrze Etnografii, a następnie w Instytucie Etnologii i Antropologii Kulturowej, badania naukowe obejmowały następujące zagadnienia: współdziałanie gospodarcze i pomoc wzajemna w środowisku wiejskim, szalaństwo górskie, pasterstwo nizinne w dorzeczu Pilicy, rolnictwo na Kurpiach, hodowla i pasterstwo wysokogórskie w Karpatach, środowisko robotnicze miasta Łodzi, łódzcy luteranie, mieszkańcy Bełchatowskiego Okręgu Przemysłowego, Kaszubi Bytowscy w Polsce i Kanadzie, antropologia miasta, antropologia w mieście, antropologia wizualna, antropologia jedzenia, folklorystyki i e-folkloru, zagadnienia tożsamości i lokalności, wspólnoty i wspólnotowość, metodologia i teoria badań nad kulturą.

Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej ma uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora<sup>64</sup>.

<sup>64</sup> J. Szymczak, *Wydział Filozoficzno-Historyczny...*, s. 52–55; <http://www.etnologia.uni.lodz.pl>.

## Filozofia

Jak wspomniano wyżej, po 1952 r. na Uniwersytecie Łódzkim pozostała jedynie Katedra Logiki, której pracownicy prowadzili wyłącznie zajęcia usługowe. Już w 1950 r. zaprzestano rekrutacji na studia filozoficzne. Sytuacja ta uległa częściowej zmianie po 1956 r., kiedy od roku akademickiego 1957/1958 funkcjonowała Katedra Filozofii, której kierownikiem do 1964 r. był prof. Władysław Krajewski, a w latach 1964–1969 doc. Stefan Amsterdamski. Dzięki zabiegom tego ostatniego (w tym czasie był dziekanem Wydziału Filozoficzno-Historycznego) w 1967 r. uruchomiono ponownie studia filozoficzne, ale wyłącznie jako drugi kierunek dla studentów innych kierunków studiów. W dalszym ciągu funkcjonowała Katedra Logiki, którą kierował doc. Jan Gregorowicz. W latach sześćdziesiątych XX w. zdecydowanie wzrosło zatrudnienie w Katedrze Filozofii (dr Ryszard Panasiuk, dr Aleksander Orłowski, dr Adam Nowaczyk, mgr Załma Puterman, dr Tadeusz Nadel-Turoński i inni). Niestety po tzw. wydarzeniach marcowych 1968 r. środowisko filozoficzne w UŁ dotknęły represje polityczne. W kwietniu 1968 r. został usunięty z PZPR doc. S. Amsterdamski, kierownik Katedry Filozofii, w następstwie tej decyzji zwolniono go z uczelni. Doktor A. Nowaczyk oraz mgr Maria Gadzinowska również zostali usunięci z UŁ. W związku z narastaniem atmosfery antysemitycznej wyemigrowali z Polski dr A. Orłowski i mgr Z. Puterman<sup>65</sup>. Nowym kierownikiem Katedry Filozofii został doc. R. Panasiuk, a od 1971 r. powołano Instytut Filozofii, którego dyrektorem został doc. J. Gregorowicz, a jego zastępcą doc. R. Panasiuk, który od 1975 r. przejął dyрекcję tegoż instytutu. W skład Instytutu Filozofii wchodziły trzy jednostki: Zakład Filozofii Marksistowskiej (doc. R. Panasiuk), Zakład Logiki i Metodologii Nauk (doc. J. Gregorowicz) i Zakład Etyki (prof. I. Lazari-Pawłowska). W 1977 r. utworzono czwartą jednostkę, Zakład Estetyki (prof. Tadeusz Pawłowski). W latach siedemdziesiątych nastąpił istotny rozwój badań naukowych, jak również trwały ożywione kontakty międzynarodowe z uniwersytetami francuskimi w Lyonie i Nantes oraz z Uniwersytetem Justusa Liebiga w Giessen (RFN).

Niestety w latach siedemdziesiątych XX w. ze względów politycznych musieli odejść z Instytutu Filozofii dr Stanisław Cichowicz oraz dr Jacek Syski. Natomiast po wprowadzeniu stanu wojennego, w grudniu 1981 r. zostali internowani dr Wiktor Niedźwiecki oraz wykładowca mgr Włodzimierz Gromiec.

Zmiany prawne, jakie nastąpiły w wyniku podpisania w lutym 1981 r. porozumienia między Studenckim Komitetem Strajkowym a Międzyresortową Komisją Rządową w UŁ umożliwiły likwidację Instytutu Filozofii.

<sup>65</sup> AUŁ, Akta osobowe, sygn. 4116, k. 125.

Dotychczasowe zakłady przekształciły się w katedry. I tak powstała Katedra Filozofii (R. Panasiuk 1981–2001), w skład której weszły następujące zakłady: Zakład Filozofii Nowożytnej (R. Panasiuk), Zakład Filozofii XX wieku (prof. Wiesław Gromczyński), Zakład Filozofii Nauki (prof. Barbara Tuchańska) oraz utworzony w 1995 r. Zakład Filozofii Języka (prof. Adam Nowaczyk). Ponadto funkcjonowały następujące katedry: Katedra Logiki i Metodologii Nauk (J. Gregorowicz 1981–1991, od 1991 prof. Grzegorz Malinowski), Katedra Etyki (I. Lazari-Pawłowska 1981–1991, 1991–2000 prof. Józef Piórczyński, od 2000 r. prof. Andrzej Kaniowski), Katedra Estetyki (T. Pawłowski 1981–1994, od 1994 r. prof. Grzegorz Sztabiński). W 2001 r., po odejściu prof. R. Panasiuka na emeryturę, nastąpiła kolejna zmiana struktury katedr filozoficznych, a mianowicie utworzono Instytut Filozofii jako federację katedr, ponadto Katedra Filozofii została podzielona na cztery katedry (Historii Filozofii, Epistemologii i Filozofii Nauki, Filozofii Analitycznej, Filozofii Współczesnej), pozostałe katedry pozostały bez zmian (Katedra Logiki i Metodologii Nauk, Katedra Etyki, Katedra Estetyki). W latach 2001–2015 dyrektorami Instytutu Filozofii kolejno byli: prof. Aldona Pobjewska, prof. Grzegorz Malinowski, a od 2012 r. prof. Marek Gensler. Obecnie, w roku akademickim 2014/2015, w Instytucie Filozofii funkcjonują następujące jednostki: Katedra Historii Filozofii (prof. B. Tuchańska), Katedra Logiki i Metodologii Nauk (prof. G. Malinowski) oraz Zakład Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej (prof. E. Jung)<sup>66</sup>.

Problematyka badawcza Instytutu Filozofii obejmuje zagadnienia historii filozofii od czasów starożytnych do współczesności, problemy filozofii nauki, kwestie metodologii nauki i logiki, głównie logiki matematycznej.

W okresie od 1990 r. studia filozoficzne w Uniwersytecie Łódzkim stały się normalnym kierunkiem, na który mogli aspirować maturzyści. W tym czasie, głównie w latach 1995–2005, liczba kandydatów i studentów tego kierunku zdecydowanie rosła. Rokrocznie przyjmowano od 60 do 80 osób. Niestety, szczególnie w ostatnich latach, kiedy nie obowiązują egzaminy wstępne, a absolwenci szkół średnich są coraz gorzej przygotowani do studiów, na filozofii, najczęściej już po pierwszym semestrze, połowa studentów pierwszego roku nie zalicza egzaminów. W związku z tym, jak również w następstwie tzw. niżu demograficznego liczba studentów na latach starszych oraz liczba absolwentów zdecydowanie się obniżyła.

Filozofia w UŁ należy do czołowych ośrodków naukowych tej dyscypliny w polskich uniwersytetach, Instytut ma uprawnienia do nadawania stopni naukowych doktora i doktora habilitowanego.

<sup>66</sup> <http://www.filozof.uni.lodz.pl>.

## Historia

Jak wyżej wspomniano, na powstałym w 1952 r. Wydziale Filozoficzno-Historycznym jedynym kierunkiem studiów (magisterskich) pozostała *historia*. Środowisko historyczne skupione było w działającym od 1948 r. Instytucie Historycznym, którym kierowała prof. N. Gąsiorowska-Grabowska. W okresie do 1952 r. w instytucie tym funkcjonowały następujące jednostki: Katedra Historii Starożytnej (prof. Józef Wolski), Katedra Historii Społecznej Starożytności i Średniowiecza (prof. M. H. Serejski), Katedra Historii Średniowiecznej (prof. S. F. Zajączkowski), Katedra Historii Polski (najpierw prof. J. Dutkiewicz, a następnie prof. B. Baranowski), Katedra Historii Powszechnej Nowożytnej (od 1950 r. prof. J. Dutkiewicz), Katedra Historii Gospodarczej i Społecznej (prof. N. Gąsiorowska-Grabowska). W 1952 r. decyzją ministerstwa zlikwidowano we wszystkich polskich uniwersytetach dotychczasowe katedry i nakazano utworzenie jedynie trzech jednostek, a mianowicie katedr historii Polski, historii powszechnej oraz historii Związku Radzieckiego. Na Wydziale Filozoficzno-Historycznym UŁ utworzono wtedy Katedrę Historii Polski (prof. B. Baranowski), w której znalazły się następujące jednostki: Zakład Historii Gospodarczej i Społecznej (prof. N. Gąsiorowska-Grabowska), Zakład Historii Polski Średniowiecznej i Nowożytnej (prof. S. F. Zajączkowski), Zakład Historii Ruchów Społecznych w stadium organizacji oraz Katedrę Historii Powszechnej (prof. M. H. Serejski), która dzieliła się na następujące jednostki: Zakład Historii Społecznej Starożytności i Średniowiecza (prof. M. H. Serejski), Zakład Historii Starożytnej (*vacat*), Zakład Historii Nowożytnej (prof. J. Dutkiewicz). Po odejściu prof. N. Gąsiorowskiej-Grabowskiej do Uniwersytetu Warszawskiego w 1952 r. (dalej do 1958 r. pozostawała profesorem UŁ) Instytutem Historycznym do 1956 r. kierował prof. B. Baranowski. Kolejne zmiany strukturalne nastąpiły po tzw. odwilży popaździernikowej 1956 r.

W okresie 1957–1970 w ówczesnym Instytucie Historycznym, którego dyrektorem w latach 1956–1967 był prof. J. Dutkiewicz, w latach 1967–1968 doc. Leon Tadeusz Błaszczyk, a w latach 1968–1970 ponownie prof. J. Dutkiewicz, funkcjonowały następujące jednostki: Katedra Historii Polski i Nauk Pomocniczych Historii (prof. S. F. Zajączkowski, a od 1960 r. prof. Stefan Krakowski); Katedra Historii Polski XVI–XVIII w. (prof. B. Baranowski); Katedra Historii Polski XIX i XX w. (prof. N. Gąsiorowska-Grabowska, a od 1958 r. prof. Gryzelda Missalowa), w skład której wchodziły: Zakład Historii Polski XIX w. (prof. G. Missalowa), Zakład Historii Polski XIX–XX w. (prof. Gąsiorowska-Grabowska, a od 1959 r. doc. Helena Brodowska), Zakład Nauk pomocniczych Historii Nowożytnej i Najnowszej



(*vacat*); Katedra Historii Powszechnej Starożytnej i Średniowiecznej (prof. M. H. Serejski), w skład której wchodziły następujące jednostki; Zakład Historii Starożytnej (doc. L. T. Błaszczyk), Zakład Historii Bizancjum (doc. Halina Evert-Kappesowa), Zakład Historii Powszechnej Średniowiecznej (prof. M. H. Serejski); Katedra Historii Średniowiecznej Europy Wschodniej (prof. Stefan Maria Kuczyński, który w 1955 r. przeszedł do UŁ z Uniwersytetu Wrocławskiego); Katedra Historii Powszechnej Nowożytnej i Najnowszej (prof. J. Dutkiewicz), w której funkcjonowały: Zakład Historii Powszechnej Nowożytnej i Najnowszej (prof. J. Dutkiewicz), Zakład Historii Międzynarodowego Ruchu Robotniczego (prof. Henryk Katz). W 1966 r. prof. H. Katz został kierownikiem Katedry Historii Powszechnej Nowożytnej (był nim do 1969 r., kiedy przeszedł do pracy w Warszawie w Polskim Instytucie Spraw Międzynarodowych).

Poważnym wstrząsem dla środowiska historycznego UŁ były następstwa tzw. wydarzeń marcowych w 1968 r. W wyniku nagonki antysemitycznej zostali wydaleny z PZPR docenci Paweł Korzec i Leon T. Błaszczyk, wieloletni członkowie tej partii, którzy w okresie od lat czterdziestych XX w. odgrywali ważną rolę polityczną w UŁ, jak również w Komitecie Łódzkim PZPR<sup>67</sup>. Usunięcie z PZPR było równoznaczne ze zwolnieniem z pracy w Uniwersytecie Łódzkim, decyzję w tej kwestii podjął w czerwcu 1968 r. minister szkolnictwa wyższego i oświaty prof. Henryk Jabłoński<sup>68</sup>. Docent P. Korzec i doc. L. T. Błaszczyk w 1968 r. wyemigrowali z Polski, pierwszy do Francji, a drugi do USA. W następstwie tych wydarzeń opuścili Instytut Historyczny dr Adam Leśniewski, który w 1968 r. wyjechał do Szwecji oraz w 1969 r. prof. H. Katz, który do 1971 r. pracował w Warszawie w PISM, po czym wyjechał do Anglii, gdzie podjął pracę na uczelni technicznej w Nottingham. Odejście z Instytutu trzech samodzielnych pracowników naukowych było poważną stratą, szczególnie dotkliwie było opuszczenie naszego środowiska przez prof. H. Katza, wybitnego znawcę historii powszechnej nowożytnej (historii Stanów Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii). Warto również przypomnieć, że wkrótce na emeryturę odszło dwoje profesorów zwyczajnych (prof. G. Missalowa w 1971 r. oraz prof. J. Dutkiewicz w 1973 r.), co dodatkowo osłabiło poziom badań naukowych w Instytucie Historycznym.

Jak wiadomo już w 1968 r. doszło do zmiany ustawy o szkolnictwie wyższym, w której powrócono do rozwiązań z 1951 r., a mianowicie zlikwidowano częściową autonomię uczelni wyższych (wybory rektorów

<sup>67</sup> Zob. J. Nosko, *Revolucja i inteligencja*, Łódź 1985, s. 125; AUŁ, Akta osobowe, sygn. 4113, k. 124 – doc. L. T. Błaszczyk był I sekretarzem POP PZPR w Uniwersytecie Łódzkim w latach 1960–1961.

<sup>68</sup> AUŁ, Akta osobowe, sygn. 4118, k. 122. Szerzej na ten temat zob. rozdz. III.

i dziekanów) oraz przywrócono możliwość awansu na docenta bez habilitacji<sup>69</sup>. W tej sytuacji już w latach 1968–1970 docentami w Instytucie Historycznym z Katedry Historii Polski XIX i XX w., z Katedry Historii Powszechnej Najnowszej oraz z Katedry Historii Polski Średniowiecznej zostało mianowanych pięciu doktorów bez habilitacji. Zdaniem autora awanse te, pomijając kwestie polityczne, były nieuprawnione także z punktu widzenia realnych potrzeb Katedr, dwaj jej pracownicy bowiem – z Katedry Historii Polski XIX i XX w. – dr Zbigniew Stankiewicz i dr Jan Fijałek mieli już napisane rozprawy habilitacyjne. Pierwszy z nich uzyskał habilitację już w 1969 r., natomiast dr J. Fijałek został zmuszony do odejścia z Katedry do pracy w Akademii Medycznej, a habilitację uzyskał w 1969 r. na Uniwersytecie Adama Mickiewicza w Poznaniu. Warto również przypomnieć, że w Katedrze Historii Polski Średniowiecznej dr Stanisław M. Zajączkowski złożył już w 1968 r. gotową habilitację, a w Katedrze Historii Powszechnej już w 1967 r. miał zatwierdzoną habilitację doc. dr hab. Stefan Banasiak<sup>70</sup>.

W 1970 r. zgodnie z decyzjami ministerstwa w polskich uczelniach wprowadzono na poszczególnych kierunkach strukturę instytutową. W UŁ dotychczasowy Instytut Historyczny uzyskał nową nazwę Instytut Historii, w skład którego wchodziło pięć jednostek. Dotychczasowe katedry i zakłady zostały połączone i zamienione na zakłady. I tak utworzono Zakład Historii Powszechnej Starożytnej i Średniowiecznej (kierowany kolejno przez prof. H. Kappesową, doc. B. Zwolskiego i doc. dr hab. Waldemara Cerana), Zakład Historii Powszechnej Nowożytnej i Najnowszej (kierowany kolejno przez prof. Z. Libiszowską i doc. Waldemara Michowicza), Zakład Historii Polski Średniowiecznej (kierowany kolejno przez prof. S. Krakowskiego, prof. Stanisława Mariana Zajączkowskiego), Zakład Historii Polski Nowożytnej, który powstał z połączenia dwóch Katedr: Historii Polski XVI–XVIII w. oraz Historii Polski XIX i XX w. (kierowany kolejno przez prof. B. Baranowskiego i prof. Zbigniewa Kuchowicza), Zakład Historii Polski Najnowszej (kierowany przez doc. B. Wachowską). W kolejnych latach powstały: Pracownia Metodyki Nauczania Historii (dr Wanda Zwolska i dr Eleonora Trzcńska) w 1971 r.; Zakład Historii Narodów ZSRR (prof. Władysław Bortnowski) w 1972 r.; Zakład Nauk Pomocniczych Historii (doc. Ryszard Rosin i prof. Julian Janczak) w 1973 r.; Zakład Historii Polski Ludowej (prof. Stefan Banasiak) w 1987 r. Ponadto po odejściu prof. B. Baranowskiego na emeryturę w 1987 r. i po krótkim okresie kierowania Zakładem Historii Polski Nowożytnej przez

<sup>69</sup> AUŁ, Biuro Rektoratu, sygn. 1924, k. 32.

<sup>70</sup> Docentami zostali: dr dr Józef Śmiałowski, Alina Barszczewska, Barbara Wachowska, Waldemar Michowicz i Ryszard Rosin. Osobiste notatki autora z lat 1968–1970.

prof. Z. Kuchowicza, jednostka ta została podzielona na sześć zakładów: Historii Kultury XVI–XVIII w. (prof. Z. Kuchowicz), Historii Politycznej Polski XVI–XVIII w. (prof. Wojciech Szczygielski), Historii Społeczno-Gospodarczej (prof. J. Śmiałowski), Historii Wsi (prof. Z. Stankiewicz), Historii Polski XIX w. (prof. A. Barszczewska-Krupa). Ponadto w latach osiemdziesiątych w strukturze Instytutu Historii znalazł się Zakład Historii Sztuki (doc. dr hab. Wanda Nowakowska). Kolejne zmiany nastąpiły w 1991 r., po uchwale Senatu UŁ, która likwidowała instytuty, a podstawową jednostką na wydziałach stawały się katedry. W związku z tym Instytut Historii pozostał jedynie jako federacja katedr i samodzielnych zakładów i jego zadaniem była i jest koordynacja procesu dydaktycznego. Wszystkie wyżej wymienione zakłady stawały się katedrami, z wyjątkiem Zakładu Historii Kultury i Zakładu Historii Wsi, które przestały funkcjonować po przedwczesnej śmierci prof. Z. Stankiewicza (grudzień 1990 r.) i prof. Z. Kuchowicza (maj 1991 r.). Natomiast poprzedni Zakład Historii Powszechnej Nowożytnej i Najnowszej został podzielony na Katedrę Historii Powszechnej Najnowszej (prof. W. Michowicz, od 1994 r. prof. Andrzej M. Brzeziński) i Zakład Historii Powszechnej Nowożytnej (prof. Jerzy Grobis, od 2013 r. prof. Z. Anusik). Poprzedni Zakład Historii Narodów ZSRR został zamieniony na Katedrę Historii Europy Wschodniej (prof. Wojciech Materski, od 2012 r. prof. Paweł Chmielewski). Z kolei Zakład Historii Polski Ludowej został zamieniony na Katedrę Historii Polski Współczesnej (prof. S. Banasiak, a od 1999 r. prof. Włodzimierz Kozłowski). Ważnym wzmocnieniem pod względem kadrowym było zatrudnienie w Instytucie Historii w 1986 r. wybitnego historyka historiografii prof. Andrzeja Feliksa Grabskiego, który w latach dziewięćdziesiątych XX w. kierował Katedrą Historii Historiografii i Metodologii Historii. Po jego śmierci w 2000 r. kierownictwo tej katedry przejął prof. Rafał Stobiecki, uczeń prof. Krystyny Śreniowskiej i prof. A. F. Grabskiego. Ważną sprawą było powołanie w miejsce Zakładu Historii Powszechnej Starożytnej i Średniowiecznej Katedry Historii Bizancjum (prof. Waldemar Ceran, obecnie prof. Maciej Kokoszko). Ponadto utworzono samodzielny Zakład Historii Powszechnej Średniowiecza (prof. Małgorzata Dąbrowska). Następowaly również stopniowe zmiany kierowników pozostałych katedr i zakładów. I tak w 1997 r. kierownictwo Katedry Historii Społeczno-Gospodarczej, po przejściu na emeryturę prof. J. Śmiałowskiego, przejął prof. W. Puś. W 2000 r. po śmierci prof. Juliana Janczaka kierownikiem Zakładu Nauk Pomocniczych Historii została prof. Alicja Szymczak. Po odejściu na emeryturę w 1999 r. prof. Barbary Wachowskiej kierownictwo Katedry Historii Polski Najnowszej przejął prof. Paweł Samuś, a od 2012 r. prof. Kazimierz Badziak. Z kolei po odejściu na emeryturę prof. Stanisława M. Zajączkowskiego w 2001 r. kierownikiem Katedry Historii Polski Średniowiecznej

został prof. Jan Szymczak. Również w 2001 r., po śmierci prof. A. Barszczewskiej-Krupy, kierownikiem Katedry Historii Polski XIX w. został prof. S. Pytłas<sup>71</sup>.

W ostatnich latach władze Wydziału Filozoficzno-Historycznego przeprowadziły komasację jednostek w Instytucie Historii. Obecnie funkcjonują następujące katedry: Historii Średniowiecza (prof. J. Szymczak), Historii Bizancjum (prof. M. Kokoszko), Historii Nowożytnej (prof. Z. Anusik), Historii Polski XIX w. (prof. Jarosław Kita), Historii Powszechnej Najnowszej (prof. A. M. Brzeziński), Historii Historiografii i Nauk Pomocniczych Historii (prof. R. Stobiecki), Historii Współczesnej Polski i Świata (prof. W. Kozłowski, a obecnie prof. Leszek Olejnik).

W okresie do początku lat siedemdziesiątych XX w. najważniejszymi kierunkami badań naukowych w ówczesnym Instytucie Historycznym były: historia społeczno-gospodarcza XIX i XX w. ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju przemysłu, klasy robotniczej i burżuazji (N. Gąsiorowska-Grabowska, G. Missalowa, J. Fijałek, Władysław Lech Karwacki, B. Wachowska, później W. Puś, S. Pytłas, K. Badziak, Rafał Kowalczyk); dziejów wsi, ruchów chłopskich, reform agrarnych (B. Baranowski, H. Brodowska, Z. Stankiewicz, J. Śmiałowski, J. Kita); badania nad historią historiografii, w tym wypadku można mówić o szkole naukowej prof. M. H. Serejskiego (K. Śreniowska, A. F. Grabski, a obecnie R. Stobiecki, Jolanta Kolbuszewska); kolejną szkołę naukową stworzył prof. J. Dutkiewicz w badaniach nad Powstaniem Listopadowym (W. Bortnowski, A. Barszczewska, W. Zajewski, H. Kocój); ważnymi badaniami były prace nad historią gospodarstwa wiejskiego w XVI–XVIII w. (B. Baranowski); badania nad osadnictwem w średniowieczu (S. F. Zajączkowski, S. M. Zajączkowski, R. Rosin, Tadeusz Nowak); badania nad historią wojskowości w średniowieczu (S. Krakowski, obecnie J. Szymczak, Tadeusz Grabarczyk); unikalne w skali kraju badania nad historią Bizancjum, które w efekcie doprowadziły do powstania łódzkiej szkoły naukowej historii Bizancjum (H. Evert-Kappesowa, W. Ceran, obecnie M. Kokoszko, Małgorzata Dąbrowska, Sławomir Bralewski, Mirosław Leszka, Teresa Wolińska)<sup>72</sup>.

W okresie od lat siedemdziesiątych do chwili obecnej prowadzone są badania nad historią stosunków międzynarodowych, problemami pokoju, bezpieczeństwa i rozbrojenia, czy też historii politycznej nowożytnej i najnowszej (W. Michowicz, B. Brzeziński, J. Grobis, Jolanta Daszyńska, Piotr Robak, Z. Anusik, Radosław Żurawski *vel* Grajewski, Sławomir Nowinowski i Dariusz Jeziorny); historią wojskowości XIX i XX w. (W. Kozłowski,

<sup>71</sup> *Uniwersytet Łódzki. Skład osobowy za lata 1993, 1997, 1999, 2002, 2008.*

<sup>72</sup> W. Ceran, *Bizantynistyka na Uniwersytecie Łódzkim w latach 1999–2003*, „Przegląd Historyczny” 2004, t. XCV, s. 109–118.

R. Kowalczyk, Witold Jarno); nad historią mniejszości narodowych, w tym Żydów (L. Olejnik, W. Puś, K. Badziak, P. Samuś, Krzysztof Woźniak, Marzena Iwańska); dziejami ziemiaństwa polskiego (J. Kita, Ewelina Kostrzewska); nad historią myśli politycznej i świadomością narodową Polaków w latach zaborów, inteligencją (A. Barszczewska-Krupa, Grzegorz Markiewicz, M. Iwańska); historią kobiet (Marta Sikorska-Kowalska, E. Kostrzewska); biografistyką (Krystyna Śreniowska, P. Samuś, W. Kozłowski, Katarzyna Jedynakiewicz-Mróż, M. Sikorska-Kowalska, Jacek Pietrzak), historią partii i organizacji politycznych, rewolucji 1905–1907 (Paweł Korzec, W. L. Karwacki, B. Wachowska, L. Mroczka, W. Bortnowski, P. Samuś, K. Badziak, Przemysław Weingertner, Maria Nartowicz-Kot); polityką gospodarczą w okresie II Rzeczypospolitej (K. Badziak, Małgorzata Łapa); historią Rosji, ZSRR, polityką sowiecką wobec Polaków w okresie II wojny światowej (W. Bortnowski, Paweł Chmielewski, Edward Wiśniewski, Albin Głowacki); historią aparatu bezpieczeństwa w PRL oraz walką z opozycją (Krzysztof Lesiakowski, L. Olejnik, J. Pietrzak, P. Weingertner); szeroko pojętą historią kultury i obyczajów w Polsce XVI–XVIII w. (Zbigniew Kuchowicz); międzynarodowymi organizacjami intelektualistów, stosunkiem intelektualistów do polityki w XX w. (A. Brzeziński, K. Jedynakiewicz-Mróż); dziejami politycznymi Rzeczypospolitej w XVII–XVIII w. (Wojciech Szczygielski, Witold Filipczak, Hanka Żerek-Kleszcz); demografią historyczną (J. Janczak, Arkadiusz Rzepkowski); genealogią i heraldyką (A. Szymczak, Marek Adamczewski); historią świata arabskiego i islamu (Hassan Jamsheer)<sup>73</sup>. Ponadto w Instytucie Historii w 2007 r. zostało utworzone przez rektora W. Pusia Centrum Badań Żydowskich (kierownik dr Jacek Walicki), które prowadzi szerokie badania nad historią Żydów Polskich.

Dyrektorami Instytutu Historycznego i Instytutu Historii kolejno byli profesorowie i docenci: N. Gąsiorowska-Grabowska (1948–1952), B. Baranowski (1952–1956), J. Dutkiewicz (1956–1967), L. T. Błaszczak (1967–1968), J. Dutkiewicz (1968–1970), S. Banasiak (1970–1978), B. Baranowski (1978–1981), W. Bortnowski (1981–1983), A. Barszczewska-Krupa (1983–1984), Z. Stankiewicz (1984–1990), P. Samuś (1991–1996), S. M. Zajączkowski (1996–1998), J. Grobis (1998–2002), W. Ceran (2002–2005), Z. Anusik (2005–2008), M. Nartowicz-Kot (2008–2015)<sup>74</sup>. Historia od 1945 r. ma uprawnienia do nadawania stopni naukowych doktora i doktora habilitowanego.

<sup>73</sup> J. Kita, *Badania łódzkich historyków na przełomie XX i XXI wieku*, „Przegląd Historyczny” 2004, t. XCV, s. 397–406.

<sup>74</sup> <http://www.historia.uni.lodz.pl>.

## Katedra Historii Sztuki

Katedra Historii Sztuki oraz studia na tym kierunku przestały funkcjonować w 1952 r. W latach 1945–1952 katedrą tą kierowali prof. prof. Wacław Husarski i Mieczysław Wallis. Po likwidacji tej jednostki funkcjonował na wydziale Zakład Historii Sztuki, który prowadził zajęcia dla studentów historii, w tym również seminarium magisterskie. Reaktywowanie kierunku oraz ponowne powołanie Katedr Historii Sztuki nastąpiło w 1992 r. z inicjatywy ówczesnego rektora UŁ prof. M. Seweryńskiego oraz dziekana Wydziału Filozoficzno-Historycznego prof. W. Pusia. Kierownikiem Katedry Historii Sztuki została prof. Wanda Nowakowska, która wcześniej kierowała Zakładem Historii Sztuki. Po jej odejściu na emeryturę w 1999 r. przez dziesięć lat, do 2009 r., Katedrą kierował prof. Grzegorz Sztabiński – estetyk. Natomiast od 2009 r. do chwili obecnej kierownikiem tej jednostki jest prof. Krzysztof Stefański. W skład katedry wchodzi trzy zakłady: Historii Sztuki do końca XVIII w. (prof. Zbigniew Bania), Historii Architektury XIX i XX wieku (prof. K. Stefański), Historii Malarstwa i Rzeźby XIX i XX wieku (kurator prof. G. Sztabiński).

Badania naukowe Katedry Historii Sztuki obejmują następujące zagadnienia: historia architektury XIX i XX w., w tym miasta przemysłowego (Irena Popławska, K. Stefański); architektura średniowieczna i nowożytna (Z. Bania); nowożytne malarstwo europejskie i krytyka artystyczna XIX w. (W. Nowakowska); historia sztuki nowoczesnej i współczesnej (Eleonora Jedlińska); estetyka współczesna i metodologia historii sztuki, teoria awangardy (G. Sztabiński); historia architektury i plastyki dawnej (Piotr Gryglewski)<sup>75</sup>.

173

Wydział Filozoficzno-Historyczny od momentu powstania w 1952 r. do 1956 r., jak już wspomniano, prowadził studia tylko na jednym kierunku, a mianowicie na historii. Po 1956 r. uruchomiono studia magisterskie na archeologii, etnografii, socjologii (do 1961 r., tj. do przejścia socjologów na Wydział Ekonomiczny), pedagogiki (różne kierunki i specjalności), filozofii (od 1967 r.), psychologii w latach osiemdziesiątych XX w. W latach siedemdziesiątych XX w., do 1981 r., wydział prowadził zaoczne studia historyczne w punkcie konsultacyjnym w Piotrkowie Trybunalskim, które w 1981 r. przeniesiono do Łodzi. W 1992 r. pedagogika i psychologia zostały przeniesione na nowy Wydział Nauk o Wychowaniu. W okresie od połowy lat dziewięćdziesiątych XX w. Wydział prowadził następujące kierunki studiów: historię – studia stacjonarne i niestacjonarne (w tym zaoczne i wieczorowe), archeologię – studia stacjonarne i przez pewien czas wieczorowe, etnologię – studia stacjonarne i zaoczne, filozofię – studia

<sup>75</sup> <http://www.historiasztuki.uni.lodz.pl>.

stacjonarne i zaoczne, historię sztuki – studia stacjonarne i zaoczne. Obecnie, w roku akademickim 2014/2015, studia zaoczne funkcjonują jedynie na historii sztuki. W ostatnich latach uruchomiono jeszcze dwa kierunki: okcydentalistykę i regionalistykę kulturową.

Wydział Filozoficzno-Historyczny w ostatnich latach w następstwie tzw. niżu demograficznego przeżywa poważne kłopoty z naborem studentów. Chociaż należy zaznaczyć, że wydział ten od 1991 r. należał do wydziałów najmniejszych (obok Wydziału Chemii, Wydziału Fizyki i Wydziału Matematyki) pod względem liczby studentów. W momencie powołania Wydziału w 1952 r. studentów było 439, ale w 1956 r. już tylko 110. W latach następnych liczba ta rosła do 322 w 1960 r., 418 w 1965 r., 421 w 1969 r. W końcu lat osiemdziesiątych XX w. liczba studentów sięgnęła około 1500. Znaczny wzrost liczby studiujących wystąpił w okresie od połowy lat dziewięćdziesiątych XX w. do 2004 r., kiedy na wszystkich kierunkach, specjalnościach i trybach studiów uczyły się 2552 osoby. W latach następnych systematycznie spadała liczba studentów – do 2114 w 2006 r., 1971 w 2010 r., 1193 w 2013 r. i 1029 w 2014 r. Na Wydziale funkcjonuje obecnie osiem studenckich kół naukowych: Epoki Kamienia, Studentów Archeologii, Archeologii Śródziemnomorskiej, Studentów Etnologii, Studentów Filozofii, Historyków, Historyków Sztuki i Mediewistów. Tradycja Koła Naukowego Historyków sięga lat czterdziestych XX w. W okresie od lat dziewięćdziesiątych na wydziale prowadzone są studia doktoranckie, w latach 2007–2013 liczba doktorantów wzrosła z 96 do 205<sup>76</sup>. Spadek liczby studentów spowodował konieczność redukcji etatów nauczycieli akademickich, głównie poprzez blokowanie etatów osób odchodzących na emeryturę, w części również poprzez zwolnienia osób, które nie rozwijają badań naukowych. W sumie od 2012 r. liczba etatów nauczycieli akademickich zmniejszyła się z około 166 do 128<sup>77</sup>.

174

## 6. Wydział Fizyki i Informatyki Stosowanej

Wydział Fizyki i Informatyki Stosowanej obok Wydziału Chemii jest najmłodszym wydziałem Uniwersytetu Łódzkiego. Jednak fizyka jako dyscyplina badawcza oraz kierunek studiów funkcjonuje w naszej Uczelni od 1945 r. W latach 1945–1951 fizyka wraz z biologią, chemią, geografią i matematyką należała do Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego. Natomiast w 1951 r. po podziale tegoż wydziału na dwa: Wydział Biologii

<sup>76</sup> *Uniwersytet Łódzki 1945–1970...*, s. 202–203; *Uniwersytet Łódzki...*, s. 97; Sprawozdania Rektora UŁ za lata 2004–2013.

<sup>77</sup> Sprawozdania Dziekana Wydziału Filozoficzno-Historycznego za lata 2012–2013.

i Nauk o Ziemi oraz Wydział Matematyki, Fizyki i Chemii znalazła się w ramach tego ostatniego. Kolejna zmiana nastąpiła w 1996 r., kiedy po odłączeniu matematyki utworzono Wydział Fizyki i Chemii, który funkcjonował do 2007 r., do nowego podziału, w rezultacie którego powstały samodzielne Wydziały: Chemii oraz Fizyki i Informatyki Stosowanej<sup>78</sup>.

Fizycy odgrywali ważną rolę już w okresie tworzenia przyszłego uniwersytetu, od marca 1945 r. Jak wiadomo po powołaniu Komitetu Organizacyjnego Uczelni Państwowej w Łodzi, w końcu lutego 1945 r., w składzie tego komitetu znalazł się fizyk prof. Marian Grotowski. W marcu 1945 r. prof. M. Grotowski został powołany na organizatora Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego, a po tragicznej śmierci przewodniczącego Komitetu Organizacyjnego prof. T. Viewegera w dniu 22 maja 1945 r., od 27 maja do 19 czerwca M. Grotowski kierował pracami tegoż komitetu. W latach 1946–1947 prof. M. Grotowski pełnił funkcję prorektora Uniwersytetu Łódzkiego<sup>79</sup>.

Dziekanami Wydziału Matematyki, Fizyki i Chemii byli następujący fizycy: prof. Feliks Joachim Wiśniewski w latach 1951–1952; prof. Leszek Wojtczak w latach 1990–1993; prof. Waław Tybor w latach 1993–1996. Na Wydziale Fizyki i Chemii prof. W. Tybor był dziekanem w latach 1996–1999. Dziekanem Wydziału Fizyki i Informatyki Stosowanej w latach 2008–2015 jest prof. Anna Urbaniak-Kucharczyk.

Prodziekanami w latach 1945–2015 trzech wyżej wymienionych wydziałów byli kolejno następujący fizycy (profesorowie i docenci lub doktorzy habilitowani): M. Grotowski, F. J. Wiśniewski, L. Wojtczak, Paweł Wiatrowski, Waław Tybor, Janusz Kempa, Jakub Rembieliński, Paweł Maślanka, Iwona Zasada, Andrzej Korejwo, Dorota Sobczyńska, Grzegorz Wiatrowski.

Funkcję rektora Uniwersytetu Łódzkiego (z wyboru) dwukrotnie pełnił, w latach 1984–1990, prof. Leszek Wojtczak. Prorektorami UŁ byli: wspomniany już prof. M. Grotowski w latach 1946–1947; prof. Hieronim Urban w latach 1956–1959; prof. Aleksander Zawadzki jako p.o. w latach 1960–1961; doc. Bazyli Bończak w latach 1979–1981, wcześniej w latach 1972–1979 jako pełnomocnik rektora; prof. L. Wojtczak w latach 1981–1984; prof. P. Maślanka w latach 2008–2012<sup>80</sup>.

Z inicjatywy fizyków tytuł doktora *honoris causa* Uniwersytetu Łódzkiego otrzymali wybitni uczeni z zagranicy, byli to: prof. Frederic Jean Joliot-Curie, fizyk z College de France, laureat Nagrody Nobla, w 1949 r.;

<sup>78</sup> B. Baranowski, K. Baranowski, *Trudne lata...*, 29; *Uniwersytet Łódzki. Skład osobowy za lata 1996/1997, 2007/2008*.

<sup>79</sup> B. Baranowski, K. Baranowski, *Pierwsze lata...*, s. 27–28.

<sup>80</sup> J. Kita, S. Pytlas, *Uniwersytet Łódzki w latach...*, s. 29–32; *Uniwersytet Łódzki. Skład osobowy za lata 1981/1982, 1984/1985, 1987/1988, 1992/1993, 1996/1997, 2002/2003, 2007/2008; Sprawozdanie Rektora UŁ za 2008 r.*; <http://www.wfis.uni.lodz.pl>.



prof. Ilja M. Frank, fizyk z Uniwersytetu Moskiewskiego im. Łomonosowa oraz Instytutu Badań Jądrowych w Dubnej, laureat Nagrody Nobla, w 1975 r.; prof. Arnold Whittaker Wolfendale, angielski astrofizyk, w 1989 r.; prof. Lubos Valenta, czeski fizyk i chemik, profesor Uniwersytetu Karola w Pradze oraz Uniwersytetu w Jenie, w 1993 r.<sup>81</sup>

Spośród pracowników Wydziału Fizyki i Informatyki Stosowanej wyróżnienie w postaci tytułu doktora *honoris causa* zyskał wybitny specjalista z zakresu fizyki ciała stałego prof. Leszek Wojtczak, który otrzymał ten tytuł dwukrotnie, po raz pierwszy w Uniwersytecie w Yorku w 1989 r. oraz po raz drugi w Uniwersytecie Claude Bernard Lyon I w 1991 r.<sup>82</sup>

W okresie do 1970 r. w strukturze wydziałów Matematyczno-Przyrodniczego do 1951 r., a następnie Matematyki, Fizyki i Chemii, funkcjonowały dwie katedry fizyki: Katedra Fizyki Teoretycznej, której kierownikiem do 1961 r. był prof. F. J. Wiśniewski, a potem prof. Tadeusz Tietz. Drugą katedrą była Katedra Fizyki Doświadczalnej, której twórcą był prof. M. Grotowski, a po jego śmierci w 1951 r., kierował nią najpierw jako p.o. mgr Stanisław Roupert, a następnie prof. Ludwik Natanson, po jego zaś odejściu z UŁ doc. Alojzy Tomaszewski. W 1970 r., jak już wspomniano wyżej, w Uniwersytecie Łódzkim, podobnie jak na innych polskich uczelniach, wprowadzono strukturę instytutową. W Instytucie Fizyki w miejsce katedr funkcjonowały zakłady. Struktura ta przetrwała do 1991 r., kiedy uchwałą senatu UŁ zlikwidowano instytuty i przywrócono katedry jako podstawowe jednostki na wydziałach. Instytuty pozostały na niektórych wydziałach w postaci federacji katedr w celu koordynacji procesu dydaktycznego. Po podziale Wydziału Matematyki, Fizyki i Chemii w 1996 r., na ówczesnym Wydziale Fizyki i Chemii funkcjonowały następujące jednostki z zakresu fizyki: Katedra Fizyki Doświadczalnej (prof. Maria Giller), a w jej składzie Zakład Wysokich Energii (prof. J. Kempa), Zakład Promieniowania Kosmicznego (prof. M. Giller) oraz I Pracownia Fizyczna; Katedra Fizyki Teoretycznej (prof. W. Tybor), a w niej Zakład Fizyki Matematycznej (prof. J. Rembieliński), Zakład Dydaktyki Fizyki (prof. W. Tybor) i dwie pracownie; Katedra Fizyki Ciała Stałego (prof. L. Wojtczak), a w niej Zakład Fizyki Powierzchni (prof. Jerzy Czerbniak), Zakład Eksperymentalnych Metod Fizyki Jądrowej (prof. Marian Stępiński), Zakład Fizyki Jądrowej (prof. Marian Przytuła), Zakład Teorii Pola (prof. Piotr Kosiński) oraz trzy pracownie. Na początku XXI w. na Wydziale powstały dwa odrębne instytuty, Instytut Chemii i Instytut Fizyki. W Instytucie Fizyki w roku akademickim 2006/2007, a więc tuż przed powstaniem samodzielnego wydziału, funkcjonowały następujące jednostki: Katedra Fizyki Doświadczalnej (prof. M. Giller),

<sup>81</sup> <http://www.uni.lodz.pl>.

<sup>82</sup> H. Piekarski, *Wydział Fizyki i Chemii*, [w:] *Uniwersytet Łódzki...*, s. 59–60.

a w niej Zakład Astrofizyki Wysokich Energii (prof. Włodzimierz Bednarek), Zakład Promieniowania Kosmicznego (prof. M. Giller) oraz dwie pracownie; Katedra Fizyki Teoretycznej (prof. J. Rembieliński), a w katedrze trzy zakłady – Zakład Fizyki Matematycznej i Informatyki Kwantowej (prof. J. Rembieliński), Zakład Modelowania Procesów Nauczania (prof. Edward Kapuścik), Zakład Podstawowych Problemów Fizyki (prof. Bogusław Broda) oraz trzy pracownie; Katedra Fizyki Ciała Stałego (prof. Tadeusz Balcerzak), a w niej Zakład Fizyki Powierzchni (prof. Marek Moneta), Zakład Teorii Ciała Stałego (prof. L. Wojtczak), Zakład Fizyki i Technologii Struktur Nanometrowych (prof. Wielisław Olejniczak) oraz trzy pracownie; Katedra Fizyki Jądrowej i Bezpieczeństwa Radiacyjnego (prof. Jerzy Jankowski), a w niej Zakład Eksperymentalnych Metod Fizyki Jądrowej (prof. M. Stępiński), Zakład Fizyki Jądrowej (prof. Józef Andrzejewski), Zakład Fizyki Medycznej (prof. J. Jankowski) oraz trzy pracownie; Katedra Fizyki Teoretycznej II (prof. P. Maślanka), a w niej Zakład Teorii Pola (prof. P. Kosiński). Obecnie, w roku akademickim 2014/2015, na Wydziale Fizyki i Informatyki Stosowanej funkcjonują następujące jednostki: Katedra Astrofizyki (prof. W. Bednarek); Katedra Astrofizyki Wysokich Energii (dr hab. Zbigniew Szadkowski); Katedra Fizyki Ciała Stałego (prof. T. Balcerzak); Katedra Fizyki Jądrowej i Bezpieczeństwa Radiacyjnego (prof. J. Andrzejewski); Katedra Fizyki Teoretycznej (prof. J. Rembieliński); Katedra Informatyki (prof. P. Maślanka); Katedra Modelowania Procesów Nauczania (prof. Tadeusz Wibig); samodzielny Zakład Informatyki Stosowanej (prof. Grzegorz Wiatrowski)<sup>83</sup>.

Trudno pisać szczegółowo na temat problemów badawczych łódzkich fizyków, jest to bowiem dyscyplina naukowa daleka od humanistyki, a autor jest jak wiadomo historykiem. Poważne osiągnięcia w zakresie badań teoretycznych w okresie od 1945 r. odnotował niewątpliwie prof. F. J. Wiśniewski, a następnie, do początku lat osiemdziesiątych XX w. prof. T. Tietz. Ich następcą, który był twórcą badań w zakresie fizyki ciała stałego jest prof. L. Wojtczak. Był on, jak wiadomo, organizatorem Zakładu, a następnie Katedry Fizyki Ciała Stałego. Profesor L. Wojtczak był również organizatorem i koordynatorem Centralnego Programu Badań Podstawowych CPBP 01.08 pod nazwą *Własności Fizyczne Powierzchni i Warstwy Przypowierzchniowej Fazy Skondensowanej*, w latach 1986–1990. W badaniach tych brali udział fizycy z około 30 uczelni i instytutów PAN w Polsce. Poważne osiągnięcia w zakresie fizyki teoretycznej i fizyki matematycznej oraz fizyki kwantów od wielu już lat ma prof. J. Rembieliński. Warto wspomnieć, że na jego prace powoływał się m.in. sławny brytyjski fizyk i astrofizyk

<sup>83</sup> B. Baranowski, K. Baranowski, *Trudne lata...*, s. 89–90; *Uniwersytet Łódzki. Skład osobowy* za lata 1996/1997, 2006/2007; <http://www.wfis.uni.lodz.pl>.

Stephen Hawking. W ostatnich latach również łódzcy astrofizycy mają poważne osiągnięcia (prof. M. Giller i prof. W. Bednarek z zespołem). Obecnie badania naukowe z zakresu fizyki teoretycznej obejmują m.in. następujące problemy: struktura i zastosowania zdeformowanych symetrii czasoprzestrzeni; topologiczna kwantowa teoria pola; zastosowanie teorii grup w teorii nieliniowych układów dynamicznych; teoria kwantowa ze zmodyfikowaną zasadą przyczynowości; fizyka neutrin; teoria grup i przestrzeni kwantowych; kwantowe deformacje przestrzeni Focka; podstawowe problemy mechaniki kwantowej; teoria informacji kwantowej.

Z kolei z zakresie fizyki ciała stałego prace badawcze obejmują m.in. następujące zagadnienia: badania ciał stałych pod kątem poznawczym i technologicznym z punktu widzenia teorii fazy skondensowanej, skaningowej mikroskopii tunelowej, zjawisk kanałowania oraz zastosowań mikroanalizy rentgenowskiej; badania własności magnetycznych ze szczególnym uwzględnieniem przejść fazowych powierzchniowych oraz uporządkowania na powierzchni, statystyczna teoria magnetyzmu; wytwarzanie cienkich warstw w próżni; badania nanorurek i p-elektronowych warstw węglowych metodą skaningowej spektroskopii tunelowej.

W zakresie fizyki promieniowania kosmicznego i astrofizyki badania obejmują m.in. następujące zagadnienia: problemy pochodzenia promieni kosmicznych, obserwacje promieni kosmicznych skrajnie wysokich energii – udział w międzynarodowym eksperymencie AUGER, badanie oddziaływań jądrowych w przedziale energii powyżej 10<sup>12</sup> eV i symulacje komputerowe rozwoju wielkich pęków w atmosferze, mechanizmy produkcji promieniowania rentgenowskiego, gamma i neutrin wysokich energii w obiektach kosmicznych, obserwacje fotonów gamma o energiach >50 GeV – udział w międzynarodowym eksperymencie MAGIC.

W zakresie fizyki jądrowej i medycznej badania obejmują m.in.: precyzyjne wyznaczanie przekrojów czynnych na oddziaływanie neutronów z jądrami atomowymi, ważnych dla astrofizyki jądrowej (synteza pierwiastków chemicznych w gwiazdach), dla technologii jądrowej (transmutacja odpadów jądrowych, reaktory IV generacji) oraz dla badań podstawowych w fizyce jądrowej; badania struktury jąder atomowych; rozpady egzotycznych jąder atomowych; ocena narażenia personelu medycznego i pacjentów na promieniowanie jonizujące; ocena narażenia na radon i jego produkty rozpadu; zastosowanie nowych rodzajów dozymetrów w ochronie radiologicznej.

W zakresie dydaktyki fizyki prace badawcze obejmują następujące problemy: badania podstawowe w zakresie metodologii fizyki; optymalizacja modelu kształcenia i doskonalenia nauczycieli; badanie funkcjonalności nowych metod nauczania fizyki; projektowanie rozwiązań w zakresie strategii i metod popularyzacji fizyki. Wydział Fizyki i Informatyki

Stosowanej prowadzi szeroką współpracę międzynarodową z ponad 20 uniwersytetami i innymi placówkami naukowymi w Europie i na świecie. Fizycy biorą udział w pracach międzynarodowych zespołów badawczych i sieci naukowych (projekt badawczy The Pierre Auger Observatory; projekt badawczy MAGIC; udział w międzynarodowej współpracy n-TOF w CERN-ie; współpraca wielostronna koordynowana przez Środowiskowe Laboratorium Ciężkich Jonów Uniwersytetu Warszawskiego; współpraca w ramach sieci naukowej LFPPI – Laboratorium Fizycznych Podstaw Przetwarzania Informacji; współpraca w ramach Porozumienia Cząstki, Astrofizyka, Kosmologia; współpraca w ramach Konsorcjum FEMTOFIZYKA; współpraca w ramach sieci naukowej MAGELMAT<sup>84</sup>.

Wydział Fizyki i Informatyki Stosowanej obok Wydziału Biologii i Ochrony Środowiska oraz Wydziału Chemii w naszej Uczelni otrzymuje największą liczbę grantów badawczych. Prace naukowe fizyków w zdecydowanej większości publikowane są w czasopiśmie międzynarodowych z tzw. listy filadelfijskiej. W kategoryzacji jednostek naukowych przeprowadzanych przez MNiSzW najpierw Instytut Fizyki w 2006 r. otrzymał kategorię pierwszą, a następnie Wydział, w latach 2010 i 2013, kategorię A<sup>85</sup>.



**Fot. 42.** Wydział Fizyki i Informatyki Stosowanej przy ul. Pomorskiej 141/153 (2014 r.)  
Ze zbiorów Archiwum UŁ

<sup>84</sup> H. Piekarski, *Wydział fizyki i Chemii...*, s. 60; <http://www.wfis.uni.lodz.pl>.

<sup>85</sup> Sprawozdania Rektora UŁ za lata 2006, 2010 i 2013.

Fizyka jako kierunek studiów funkcjonuje w UŁ od 1945 r., już od roku akademickiego 1956/1957 uruchomiono studia zaoczne, natomiast w latach 1974–1980 odbywały się również studia w systemie wieczorowym (należy przypomnieć, że w PRL nie tylko studia dzienne, lecz także studia zaoczne i wieczorowe były bezpłatne). W latach dziewięćdziesiątych obok kierunku fizyki wprowadzono też specjalności: fizykę medyczną oraz fizykę informatyczną. Obecnie na Wydziale FiIS działają następujące kierunki i specjalności w systemie dwustopniowym (studia licencjackie I stopnia i magisterskie II stopnia): informatyka, informatyka studia inżynierskie 3,5-letnie oraz 1,5-letnie magisterskie, fizyka, Międzywydziałowe Studia Matematyczno-Przyrodnicze – licencjackie i magisterskie. Liczba studentów na Wydziale, a wcześniej na kierunkach prowadzonych przez fizyków, była w stosunku do innych wydziałów niewielka. W latach 2006–2009 liczba studentów zdecydowanie wzrosła (głównie dzięki informatyce) z 411 do 706. Przy czym liczba studentów studiów zaocznych (płatnych) stanowiła ponad 48% (341 z 706) ogółu. Niestety, również na tym wydziale widoczne są skutki niżu demograficznego, w 2014 r. liczba studentów spadła bowiem do 469, a w tej grupie studenci niestacjonarni stanowili zaledwie nieco ponad 16% (78 z 469) ogólnej liczby studiujących<sup>86</sup>.

180

Na Wydziale Fizyki i Informatyki Stosowanej bardzo aktywnie działają dwa koła naukowe: Koło Naukowe Studentów Fizyki Nabla i Koło Naukowe Centrum Nauk Informatycznych CNI. Koła te znane są m.in. z corocznej prezentacji ciekawych doświadczeń fizycznych w czasie Festiwalu Nauki, Techniki i Sztuki w kwietniu podczas tzw. Pikniku Naukowego w Manufakturze.

## 7. Wydział Matematyki i Informatyki

Wydział Matematyki powstał w 1996 r., po podziale dotychczasowego Wydziału Matematyki, Fizyki i Chemii na dwa wydziały, właśnie Matematyki oraz Fizyki i Chemii. Z kolei w 2007 r. Wydział Matematyki przekształcił się w Wydział Matematyki i Informatyki. Jednak matematyka jako dyscyplina naukowa oraz kierunek studiów funkcjonowała w UŁ od 1945 r. na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym. Pierwszym profesorem, który utworzył Katedrę Matematyki I był prof. Zenon Waraszkiewicz, który jednak zmarł w grudniu 1945 r. Kolejną Katedrę Matematyki II utworzono w 1946 r., a jej kierownikiem został wybitny matematyk ze szkoły lwowskiej, współpracownik w okresie międzywojennym prof. Stefana Banacha, prof. Stanisław Mazur. W katedrze tej został zatrud-

<sup>86</sup> Sprawozdania Rektora UŁ za lata 2011 i 2013.

niony zastępca profesora dr Jerzy Popruzenko, specjalista z teorii funkcji rzeczywistych, uczeń prof. Waława Sierpińskiego z warszawskiej szkoły matematyki. Profesor S. Mazur pracował w UŁ do 1948 r., kiedy przeniósł się do Warszawy, jednak prowadzone przez niego w okresie dwóch lat seminaria skupiały matematyków nie tylko z UŁ, ale także z Politechniki Łódzkiej, m.in. brał w nich udział dr Zygmunt Charzyński, wychowanek warszawskiej szkoły matematycznej, w latach późniejszych jeden z najwybitniejszych uczonych w naszej Uczelni. W okresie do 1953 r. funkcjonowały cztery katedry matematyki, które już w nowym Wydziale Matematyki, Fizyki i Chemii połączono w jedną Katedrę Matematyki, którą kierował prof. Zygmunt Zahorski. Po włączeniu w 1956 r. do UŁ Państwowej Wyższej Szkoły Pedagogicznej zostały ponownie utworzone cztery katedry: Katedra Matematyki (prof. Z. Zahorski); Katedra Matematyki Elementarnej (doc. Witold Janowski); Katedra Analizy Matematycznej (doc. Lech Włodarski); Katedra Funkcji Rzeczywistych (prof. Z. Charzyński). W 1963 r. powstała Katedra Geometrii, którą kierował doc. Jerzy Jaroń, zajmujący się jednocześnie informatyką i cybernetyką.



Fot. 43. Wydział Matematyki i Informatyki przy ul. Banacha 22 (2008 r.)  
Ze zbiorów Archiwum UŁ

Kolejne poważne zmiany zaszły w 1970 r., kiedy utworzono Instytut Matematyki, którego dyrektorem został prof. W. Janowski, a istniejące katedry przekształcono w zakłady. Funkcjonowały wtedy następujące zakłady:

Zakład Algebry (doc. Józef Janikowski), Zakład Geometrii (kurator doc. Leon Mikołajczyk), Zakład Analizy Matematycznej (prof. W. Janowski), Zakład Analizy Funkcjonalnej (prof. L. Włodarski), Zakład Funkcji Analitycznych i Równań Różniczkowych (prof. Z. Charzyński), Zakład Rachunku Prawdopodobieństwa (doc. Ryszard Jajte), Zakład Matematyki Ogólnej (doc. Zbigniew Jakubowski), Pracownia Metodyki Nauczania Matematyki (st. wyk. A. Musiatowicz). Ponadto powstało najpierw siedem, a później dziewięć zespołów badawczych, którymi kierowali ww. kierownicy zakładów oraz dwaj docenci spoza UŁ, doc. Włodzimierz Waliszewski oraz doc. Tadeusz Świątkowski. Utworzono również studium doktoranckie, którym kierował prof. Z. Charzyński. Poza Instytutem Matematyki zorganizowano samodzielny Zakład Informatyki i Cybernetyki pod kierownictwem prof. J. Jaronia.

Warto przypomnieć, że w latach 1969–1970 opuścili UŁ prof. Z. Zahorski, prof. Jan Lipiński, doc. W. Waliszewski i dr Janina Śladkowska, którzy przeszli do pracy w innych uczelniach. Była to poważna strata dla Instytutu Matematyki. Z kolei w 1973 r. przeszedł do pracy w Politechnice Warszawskiej prof. J. Jaroń.

Po śmierci w 1972 r. prof. W. Janowskiego, dyrektorem Instytutu Matematyki został doc. R. Jajte, a Zakład Analizy Matematycznej przejął doc. Leon Mikołajczyk. Z kolei po odejściu do Warszawy prof. J. Jaronia kuratorem Zakładu Informatyki i Cybernetyki został doc. R. Jajte, a w 1974 r. zakład ten włączono do Instytutu. W 1975 r. kierownikiem tego zakładu mianowano doc. Władysława Wilczyńskiego. Kolejne zmiany nastąpiły w 1980 r., kiedy powstał Zakład Funkcji Rzeczywistych, a jego kierownikiem został doc. W. Wilczyński. Natomiast Zakład Informatyki i Cybernetyki zyskał nową nazwę – Zakład Teorii Optymalizacji i Informatyki, a jego kierownikiem został doc. Stanisław Walczak.

Zasadnicze zmiany zaszły w 1991 r., już w nowej rzeczywistości politycznej, kiedy senat UŁ podjął decyzję (przy czynnym udziale przedstawicieli Instytutu Matematyki, głównie prof. Jacka Chądzyńskiego) o likwidacji instytutów i powrocie do struktury katedralnej. Z kolei w 1996 r. powstał samodzielny Wydział Matematyki, w którym funkcjonowały następujące jednostki: Katedra Funkcji Analitycznych i Równań Różniczkowych (prof. J. Chądzyński); Katedra Analizy Matematycznej i Teorii Sterowania (prof. Andrzej Nowakowski); Katedra Funkcji Specjalnych (prof. Z. Jakubowski), a w niej Pracownia Analizy Nieliniowej (prof. Kazimierz Włodarczyk); Katedra Równań Różniczkowych i Informatyki (prof. Stanisław Walczak); Katedra Teorii Prawdopodobieństwa i Statystyki (prof. R. Jajte), a w niej Pracownia Procesów Stochastycznych (prof. Adam Paszkiewicz), Zakład Metod Numerycznych (prof. Marcin Studniarski), Zakład Analizy Rzeczywistej i Algebry (doc. Mirosław Filipczak); Katedra Funkcji Rzeczywistych (prof. W. Wilczyński); Katedra Geometrii (prof.

Paweł Walczak), a w niej Zakład Metodyki Nauczania Matematyki (prof. Ryszard Pawlak), Zakład Informatyki Stosowanej (prof. Stanisław Goldstein), Zakład Analizy Funkcjonalnej (dr hab. Wojciech Banaszczyk), Pracownia Audiowizualna oraz Pracownia Informatyczna. Ponadto powołano Kolegium Matematyczne, które koordynowało proces dydaktyczny.

Po zmianach w 2007 r., kiedy poszerzono nazwę jednostki na Wydział Matematyki i Informatyki, obecnie – w roku akademickim 2014/2015 – w jego strukturze funkcjonuje 12 katedr: Katedra Algorytmów i Baz Danych (prof. M. Studniarski); Katedra Analizy Funkcjonalnej (prof. Wojciech Banaszczyk); Katedra Analizy Matematycznej i Teorii Sterowania (prof. Antoni Pierzchalski); Katedra Analizy Nieliniowej (prof. K. Włodarczyk); Katedra Funkcji Analitycznych i Równań Różniczkowych (prof. Stanisław Spodzieja); Katedra Funkcji Rzeczywistych (prof. Małgorzata Filipczak); Katedra Geometrii (prof. P. Walczak); Katedra Geometrii Algebraicznej i Informatyki Teoretycznej (prof. Tadeusz Kraśński); Katedra Informatyki Stosowanej (prof. Stanisław Goldstein), a w niej Pracownia Informatyczna; Katedra Metodyki Nauczania Matematyki (prof. R. Pawlak); Katedra Równań Różniczkowych i Informatyki (prof. Dariusz Idczak); Katedra Prawdopodobieństwa i Statystyki (prof. Adam Paszkiewicz), a w niej Zakład Teorii Prawdopodobieństwa (prof. Andrzej Łuczak) i Zakład Procesów Stochastycznych (prof. A. Paszkiewicz)<sup>87</sup>.

Badania naukowe Wydziału Matematyki i Informatyki obejmują następujące zagadnienia: algorytmy ewolucyjne i ich zastosowania, warunki optymalności w zadaniach programowania nieliniowego, nieskończenie wymiarowe przemienne grupy topologiczne, geometria wypukła i dyskretna, analiza globalna, geometria operatorów różniczkowych, warunki optymalności, teoria pola i metoda programowania dynamicznego, optymalizacja kształtu, teoria punktu stałego, iteracje, nieskończenie wymiarowa holomorficzność, nieliniowa analiza funkcyjna, multifunkcje, analiza zespolona i algebraiczna zespolona, odwzorowania wielomianowe wielu zmiennych, faktoryzacja wielomianów, zespolone funkcje Nasha, numeryczne algorytmy w geometrii analitycznej i algebraicznej, topologia gęstości, zastosowanie teorii mnogości w analizie, zbieżność ciągów funkcyjnych, geometria i dynamika foliacji, teoria osobliwości krzywych, odwzorowania wielomianowe, komputery biomolekularne, algorytmy, systemy operacyjne, przetwarzanie obrazów cyfrowych, algebry operatorowe i probabilistyka kwantowa, teoria funkcji rzeczywistych, dydak-

<sup>87</sup> A. Nowakowski, *Wydział Matematyki*, [w:] *Uniwersytet Łódzki...*, s. 86–90; *Uniwersytet Łódzki. Skład osobowy za lata 1997/1998, 2002/2003*; <http://www.math.uni.lodz.pl>.



tyka matematyki, warunki dostateczne istnienia rozwiązań dla układów Newtona, ciągła zależność rozwiązań równań różniczkowych od parametrów i warunków brzegowych, niekomutatywne uogólnienia twierdzeń granicznych rachunku prawdopodobieństwa w kontekście algebry von Neumanna, metody martyngałowe i zastosowania w matematyce finansowej, badania półgrup związanych ze stochastycznymi równaniami różniczkowymi i klasami rozkładów nieskończenie podzielnych, statystyka kwantowa<sup>88</sup>.

Wśród wybitnych matematyków naszej Uczelni należy wymienić, pomijając prof. Stanisława Mazura, który pracował na UŁ tylko niecałe dwa lata, przede wszystkim prof. Zygmunta Charzyńskiego, specjalistę z zakresu funkcji rzeczywistych, którego prace znane są i doceniane w środowisku naukowym w świecie; prof. Zygmunta Zahorskiego również znanego w świecie specjalistę z zakresu trygonometrii. Z młodszego pokolenia niewątpliwie wyróżniali się: prof. Ryszard Jajte, specjalista z zakresu teorii prawdopodobieństwa; prof. Władysław Wilczyński przez wiele lat kierujący Katedrą Funkcji Rzeczywistych; prof. Jacek Chądzyński, uczeń prof. Z. Charzyńskiego, wieloletni kierownik Katedry Funkcji Analitycznych i Równań Różniczkowych, autor wysoko ocenianych podręczników, m.in. *Wstęp do analizy zespolonej* (2012 r.). Wśród obecnej kadry matematyków (oczywiście znakomitych) na szczególne wyróżnienie, zdaniem autora, zasługuje prof. Adam Paszkiewicz, kierownik Katedry Teorii Prawdopodobieństwa i Statystyki, który za swoje dokonania (m.in. „charakteryzacja współczynników szeregów ortogonalnych zbieżnych prawie wszędzie”) otrzymał w 2011 r. Nagrodę Główną Polskiego Towarzystwa Matematycznego im. Stefana Banacha w postaci marmurowej statuetki przedstawiającą wstęgę Moebiusa. Warto dodać, że prof. A. Paszkiewicz jest uczniem prof. R. Jajte<sup>89</sup>.

Dziekanami na Wydziale Matematyki, Fizyki i Chemii byli następujący matematycy: prof. Witold Janowski w latach 1958–1965, prof. Zbigniew Jakubowski w latach 1978–1981, prof. Władysław Wilczyński w latach 1984–1990. Na Wydziale Matematyki, a następnie Matematyki i Informatyki funkcję dziekana pełnili: prof. Andrzej Nowakowski w latach 1996–2002, prof. Marcin Studniarski w latach 2002–2008, prof. Ryszard Pawlak w latach 2008–2015. Natomiast funkcje prodziekanów na Wydziale Matematyki, Fizyki i Chemii kolejno pełnili: prof. Zygmunt Charzyński, prof. Jan Lipiński, doc. Jerzy Jaroń, doc. Zbigniew Jakubowski, doc. Mirosław Filipczak, prof. Leon Mikołajczyk, prof. Andrzej Łuczak, prof. Władysław Wilczyński, prof. Ryszard Pawlak. Z kolei na Wydziale Matematyki oraz Matematyki i Informatyki prodziekanami byli bądź są: prof. Marcin Stud-

<sup>88</sup> <http://www.math.uni.lodz.pl>.

<sup>89</sup> M. Czarnecki, K. Lubnauer, *Matematycy w światowej czołówce*, „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 2011, R. XXI, nr 5, s. 26–27.

niarski, prof. Tadeusz Krasieński, prof. Dariusz Idczak, prof. Jacek Hejduk, prof. Maria Anna Chojnowska-Michalik, prof. Stanisław Goldstein, prof. Stanisław Spodzieja, prof. Elżbieta Wagner-Bojakowska. Niektórzy z wymienionych prodziekanów pełnili te funkcje kilkakrotnie<sup>90</sup>.

Profesorowie matematycy pełnili ważne funkcje we władzach UŁ, i tak prof. Witold Janowski był p.o. rektora naszej uczelni w okresie od 10 kwietnia 1968 r. do 30 września tegoż roku. Otrzymał nominację na rektora UŁ w pierwszych dniach września 1968 r., jednak nominacji tej nie przyjął (zob. rozdz. I). Prorektorami Uniwersytetu Łódzkiego byli: prof. W. Janowski w latach 1965–1968 oraz prof. Andrzej Nowakowski w latach 2002–2008.

Z inicjatywy środowiska matematyków z UŁ w latach 1963–2012 pięciu wybitnym matematykom nadano tytuł doktora *honoris causa* naszej Uczelni. Doktoraty *honoris causa* Uniwersytetu Łódzkiego kolejno otrzymywali: prof. Franciszek Leja w 1963 r., wybitny matematyk z Uniwersytetu Jagiellońskiego; prof. Zygmunt Zahorski w 1987 r.; prof. Kazimierz Urbanik w 1995 r., matematyk, członek rzeczywisty PAN, profesor Uniwersytetu Wrocławskiego; Robin Hudson w 2012 r., twórca probabilistyki kwantowej, profesor Oxford University; prof. Remi Langevin w 2012 r., profesor matematyki z Uniwersytetu w Dijon we Francji.

Spośród matematyków z Uniwersytetu Łódzkiego tytuł doktora *honoris causa* Politechniki Łódzkiej w 1985 r. otrzymał prof. Zygmunt Charzyński.

Na Wydziale Matematyki i Informatyki obecnie funkcjonują następujące kierunki studiów: informatyka na studiach stacjonarnych pierwszego i drugiego stopnia. Podobnie matematyka na studiach stacjonarnych pierwszego i drugiego stopnia. Ponadto studia niestacjonarne w zakresie informatyki, również pierwszego i drugiego stopnia oraz w zakresie matematyki, także pierwszego i drugiego stopnia. Na kierunku informatyka pierwszego stopnia funkcjonują następujące specjalizacje: sieci komputerowe i przetwarzanie danych, grafika komputerowa i projektowanie gier, logistyka z systemami informatycznymi, informatyka ogólna, Computer Science. Z kolei na studiach drugiego stopnia: interaktywne media, systemy informatyczne i Computer Science. Natomiast na matematyce pierwszego stopnia m.in. matematyka finansowa i aktuarialna, analiza finansowa, matematyka teoretyczna, matematyka ogólna, nauczycielska w zakresie matematyki i informatyki, nauczycielska w zakresie matematyki i języka angielskiego, zastosowanie matematyki i informatyki w logistyce, zastosowania matematyki, a na studiach drugiego stopnia w zasadzie te same specjalności. W 2000 r. na wydziale studiowało ogółem 1380

<sup>90</sup> J. Kita, S. Pytlas, *Uniwersytet Łódzki w latach...*, s. 30–32; *Uniwersytet Łódzki. Skład osobowy* za lata 1997/1998, 2002/2003, 2007/2008; <http://www.math.uni.lodz.pl>.

osób. W następnych latach, do 2011 r., liczba studentów systematycznie zwiększała się do 1785, natomiast w 2014 r. odnotowano spadek do 1424 osób. Wyraźnie obniżyła się liczba studentów niestacjonarnych, którzy w 2006 r., stanowili ponad 43% (753 z 1744) ogółu studentów, w 2014 r. zaś już tylko nieco ponad 12,5% (178 z 1424) ogólnej liczby studiujących. Zapewne jest to głównie efekt tzw. niżu demograficznego. Należy jednak dodać, że Wydział Matematyki i Informatyki, w odróżnieniu od wielu innych wydziałów UŁ, nadal cieszy się dużą popularnością wśród absolwentów szkół średnich. Wydział prowadzi również stacjonarne studia doktoranckie, na których liczba słuchaczy w latach 2007–2014 corocznie wynosi około 40.

Na Wydziale Matematyki i Informatyki bardzo aktywne są studenckie koła naukowe. Aktualnie funkcjonują: Studenckie Koło Naukowe – Stowarzyszenie Fascynatów Matematyki; Studenckie Koło Naukowe TRIADA (Towarzystwo Rozumnych i Absolutnie Doskonałych Aktuariuszy) oraz Studenckie Centrum Informatyczne (SCI)<sup>91</sup>.

## 8. Wydział Nauk Geograficznych

186

Wydział Nauk Geograficznych należy do najmłodszych wydziałów Uniwersytetu Łódzkiego, ponieważ powstał w 2001 r. po podzieleniu dotychczasowego Wydziału BNZ na dwie jednostki, a mianowicie Wydział Biologii i Ochrony Środowiska oraz WNG. Należy jednak pamiętać, że geografia jako dyscyplina badawcza oraz kierunek studiów powstały w Łodzi wiosną 1945 r., jeszcze przed dekretem z 24 maja 1945 r. o powołaniu Uniwersytetu Łódzkiego. Twórcą łódzkiego środowiska geografów był prof. Jan Dylík, wybitny specjalista z zakresu geografii osadnictwa, a następnie z geomorfologii i geomorfologii peryglacjalnej. Na ówczesnym Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym w 1945 r. powstały dwie jednostki: Katedra Geografii i Katedra Geologii. Kierownikiem pierwszej był prof. J. Dylík, a drugiej do 1947 r. zastępca profesora dr Feliks Różycki, a od 1949 r. zastępca profesora dr Józef Głąb. Warto również przypomnieć sylwetkę prof. Stanisława Gorzuchowskiego, który został kierownikiem Katedry Antropogeografii na Wydziale Humanistycznym UŁ. Przybył do Łodzi dzięki prof. J. Dylíkowi, miał znaczny dorobek naukowy w zakresie geografii ekonomicznej. W 1946 r. był członkiem polsko-radzieckiej Komisji Delimitacyjnej, zajmującej się szczegółowym wytyczaniem granicy polsko-sowieckiej. Niestety 18 listopada 1946 r. został on aresztowany przez UBP i oskarżony o przynależność do WiN (Zrzeszenie Wol-

<sup>91</sup> Sprawozdania Rektora UŁ za lata 2007–2013; <http://www.math.uni.lodz.pl>.

ność i Niezawisłość), tajnej antykomunistycznej organizacji podziemnej (jak wiadomo penetrowanej przez UB). Otrzymał wyrok pięciu lat więzienia, mimo prób rektora Tadeusza Kotarbińskiego i wielu innych osób o ułaskawienie wyrok został utrzymany. Profesor S. Gorzuchowski zmarł w więzieniu we Wronkach 26 czerwca 1947 r.<sup>92</sup>



Fot. 44. Wydział Nauk Geograficznych przy ul. Kopcińskiego 31 (2008 r.)  
Ze zbiorów Archiwum UŁ

W 1950 r. obok Katedry Geografii kierowanej przez prof. J. Dylaka powstała Katedra Geografii II, którą kierował zastępca profesora dr Stanisław Pietkiewicz, dojeżdżający z Uniwersytetu Warszawskiego, katedra ta już w 1952 r. została zlikwidowana, a katedrę prof. J. Dylaka przemianowano na Katedrę Geografii Fizycznej. W roku akademickim 1951/1952 katedry geograficzne znalazły się w nowo powstałym Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi, który powołano po podziale dotychczasowego Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego na dwie jednostki, Wydział Matematyki, Fizyki i Chemii oraz BNZ. Właśnie w roku akademickim 1951/1952 utworzono na Wydziale BNZ Katedrę Geografii Ekonomicznej, której kierownikiem został doc. dr Stanisław Berezowski ze Szkoły Głównej Planowania

<sup>92</sup> S. Liszewski, *60 lat geografii uniwersyteckiej w Łodzi*, [w:] *Sześćdziesiąt lat geografii w Uniwersytecie Łódzkim 1945–2005*, Łódź 2005, s. 8–9; K. Kozuchowski, *Profesorowie. Pro memoria*, [w:] *Sześćdziesiąt lat geografii...*, s. 31.

i Statystyki w Warszawie. Profesor S. Berezowski był wybitnym specjalistą w zakresie geografii ekonomicznej, w UŁ pracował do 1958 r. W 1952 r. katedry geograficzne zostały połączone w tzw. Zespół Katedr Geografii i Geologii, którym kierował prof. Dylík. Natomiast w 1958 r. powstał Instytut Geograficzny, w skład którego weszły cztery jednostki: Katedra Geografii Fizycznej (prof. J. Dylík), Katedra Meteorologii, Klimatologii i Hydrografii (prof. Stanisław Zych), Katedra Geografii Ekonomicznej (prof. Ludwik Straszewicz), Katedra Geologii (do 1965 r. prof. J. Głąb, do 1972 r. kurator prof. Anna Dylík, od 1972 r. doc. Tadeusz Klatka). Z kolei w 1970 r., zgodnie z decyzjami odgórnymi, powstał Instytut Geografii, a dotychczasowe katedry przekształcono w zakłady<sup>93</sup>.

Kolejne zmiany nastąpiły w 1981 r., kiedy dotychczasowy Instytut Geografii podzielono na dwie jednostki, a mianowicie: Instytut Geografii Ekonomicznej i Organizacji Przestrzeni (pod tą nazwą funkcjonował od 1974 r. zakład), którego dyrektorem do 1987 r. (tj. do przejścia na emeryturę) był prof. L. Straszewicz, a później prof. Stanisław Pączka oraz Instytut Geografii Fizycznej i Kształtowania Środowiska, którym do 1991 r. kierowała prof. Halina Klatkowa. W połowie lat osiemdziesiątych XX w., w Instytucie Geografii Ekonomicznej i Organizacji przestrzeni funkcjonowały następujące zakłady: Zakład Geografii Miast i Turyzmu (doc. Stanisław Liszewski), Zakład Lokalizacji Produkcji i Gospodarki Przestrzennej (doc. S. Pączka), Zakład Geografii Politycznej, Ekonomicznej i Regionalnej (doc. Marek Koter). Natomiast w Instytucie Geografii Fizycznej i Kształtowania Środowiska znajdowały się następujące zakłady: Zakład Badań Czwartorzędu (prof. H. Klatkowa), Zakład Geografii Fizycznej Regionalnej (doc. Tadeusz Krzemiński), Zakład Geologii (doc. T. Klatka), Zakład Geomorfologii (doc. Zbigniew Klajnert), Zakład Meteorologii, Klimatologii i Hydrologii (doc. Zygmunt Maksymiuk), Zakład Dydaktyki Geografii i Krajoznawstwa (kurator doc. Zdzisław Batorowicz, kier. dr Maria Kucharska), Pracownia Kartografii i Teledetekcji (dr H. Gawlik), Pracownia Kartowania Geologicznego (dr Jan Ziomek)<sup>94</sup>.

Po decyzji senatu UŁ z 1991 r. o likwidacji instytutów (można dzisiaj wątpić czy słusznej) na geografii dotychczasowe zakłady (tam gdzie byli profesorowie tytularni) zostały przekształcone w katedry, a pozostałe jednostki funkcjonowały jako samodzielne zakłady. Natomiast instytuty pozostały jedynie jako jednostki koordynujące proces dydaktyczny. W połowie lat dziewięćdziesiątych XX w. na geografii działały następujące jednostki: Katedra Badań Czwartorzędu (prof. H. Klatkowa, a później

<sup>93</sup> M. Olszewska, *Wydział Biologii i Nauk o Ziemi*, [w:] *Uniwersytet Łódzki 1945–1970...*, s. 117–120.

<sup>94</sup> *40 lat Biologii i Nauk o Ziemi (1945–1985)*, Łódź 1986, s. 71–81.

prof. Krystyna Turkowska), Katedra Geografii Fizycznej Kompleksowej (prof. T. Krzemiński), Zakład Geologii (do 1994 r. prof. Krzysztof Brodzkowski, później *vacat*), Zakład Geomorfologii (prof. Z. Klajnert), Zakład Gleboznawstwa i Paleopedologii (prof. Barbara Manikowska), Zakład Hydrologii i Gospodarki Wodnej (prof. Z. Maksymiuk), Zakład Meteorologii i Klimatologii (prof. Kazimierz Kłysik), Pracownia Kartografii Geologicznej i Surowców Mineralnych (dr J. Ziomek), Pracownia Kształtowania i Ochrony Środowiska (dr Janusz Burchard). Z kolei na geografii społeczno-ekonomicznej znajdowały się następujące jednostki: Katedra Geografii Miast i Turyzmu (prof. S. Liszewski), Katedra Geografii Politycznej i Studiów Regionalnych (prof. M. Koter), Katedra Gospodarki Przestrzennej i Planowania Regionalnego (prof. S. Pączka), Zakład Zagospodarowania Środowiska i Polityki Przestrzennej (dr hab. Tadeusz Marszał), Pracownia Dydaktyki Geografii (dr M. Kucharska)<sup>95</sup>.

W 2005 r., cztery lata po powołaniu Wydziału Nauk Geograficznych, w strukturze tego wydziału funkcjonowały katedry i zakłady sfederowane w ramach Instytutu Nauk o Ziemi, którego dyrektorem był prof. Z. Klajnert, oraz w ramach Instytutu Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Organizacji Przestrzeni, którego dyrektorem był prof. S. Liszewski. W pierwszym z tych instytutów działały następujące jednostki: Katedra Geografii Fizycznej (prof. Krzysztof Kożuchowski) z dwoma zakładami – Zakładem Gleboznawstwa i Geoekologii (prof. Stanisław Laskowski) oraz Zakładem Dynamiki Środowiska i Bioklimatologii (prof. K. Kożuchowski); Katedra Badań Czwartorzędu (prof. K. Turkowska) z pracownią Kartografii i Teledetekcji (dr Juliusz Twardy); Katedra Meteorologii i Klimatologii (prof. K. Kłysik); Zakład Geomorfologii (prof. Z. Klajnert); Zakład Hydrologii i Gospodarki Wodnej (prof. Paweł Jokiel). Z kolei w drugim z instytutów znajdowały się następujące jednostki: Katedra Miast i Turyzmu (prof. S. Liszewski), a w niej Zakład Geografii Miast (prof. S. Liszewski), Zakład Geografii Turyzmu (prof. Elżbieta Dziegieć), Zakład Geografii Hotelarstwa (prof. Andrzej Matczak), Zakład Urbanizacji Przestrzeni (prof. Jolanta Jakóbczyk-Gryszkiewicz), Regionalna Pracownia GIS (dr Jan M. Czajkowski); Katedra Gospodarki Przestrzennej i Planowania Przestrzennego (prof. Jerzy Dzieciuchowicz), a w niej Zakład Lokalizacji Produkcji, Usług i Planowania Przestrzennego (*vacat*), Zakład Studiów Ludnościowych i Gospodarki Przestrzennej (prof. J. Dzieciuchowicz); Katedra Zagospodarowania Środowiska i Polityki Przestrzennej (prof. T. Marszał). Ponadto na Wydziale Nauk Geograficznych funkcjonowały: Muzeum Geologiczne (dr J. Ziomek – twórca tej placówki), Pracownia Dydaktyki Geografii

<sup>95</sup> 50 lat *Biologii i Nauk o Ziemi w Uniwersytecie Łódzkim (1945–1995)*, red. W. M. Krajevska, Łódź 1995, s. 28–37.

(dr Elżbieta Szkurłat), Biblioteka Geograficzna (mgr Jolanta Fontner) oraz Pracownia Informatyczna (dr Adam Bartnik)<sup>96</sup>.

Obecnie, w roku akademickim 2014/2015, w ramach Wydziału Nauk Geograficznych funkcjonują dwa instytuty jako federacje katedr i zakładów: Instytut Nauk o Ziemi i Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Organizacji Przestrzeni oraz Instytut Geografii Miast i Turyzmu, który jest instytutem kierunkowym. W Instytucie Nauk o Ziemi znajdują się następujące jednostki: Katedra Geomorfologii i Paleogeografii (prof. Juliusz Twardy); Katedra Geografii Fizycznej (prof. Zbigniew Rdzany), a w niej Pracownia Gleboznawstwa i Geoekologii oraz Zakład Dynamiki Środowiska i Bioklimatologii; Katedra Meteorologii i Klimatologii (prof. Joanna Wibig); Katedra Hydrologii i Gospodarki Wodnej (prof. Paweł Jokieli); Pracownia Geologii (dr Maciej Ziułkiewicz). W Instytucie Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Organizacji Przestrzeni funkcjonują następujące jednostki: Katedra Geografii Politycznej i Studiów Regionalnych (do 2014 r. prof. Mariusz Kulesza), a w niej Zakład Geografii Politycznej oraz Zakład Geografii Historycznej i Dziedzictwa Kulturowego; Katedra Zagospodarowania Środowiska i Polityki Przestrzennej (prof. T. Marszał), a w niej Zakład Polityki Przestrzennej, Zakład Zagospodarowania Środowiska oraz Zakład Fizjografii i Planowania Przestrzennego; Katedra Studiów Ludnościowych i Badań nad Usługami (prof. Ewa Klima); Katedra Geografii Regionalnej i Społecznej (prof. Andrzej Suliborski). Instytut Geografii Miast i Turyzmu (prof. Bogdan Włodarczyk) jako instytut kierunkowy podzielony jest na zakłady: Zakład Geografii Hotelarstwa (prof. A. Matczak), Zakład Geografii Miast (prof. Jacek Kaczmarek), Zakład Geografii Turyzmu (dr hab. Jolanta Wojciechowska), Zakład Urbanizacji Przestrzeni (prof. J. Jakóbczyk-Gryszkiewicz), Zakład Geoinformacji (prof. Iwona Jażdżewska), Pracownia Rewitalizacji Miast (prof. Sylwia Kaczmarek), Pracownia Rekreacji i Turystyki Kwalifikowanej (dr Sławoj Tanaś). Poza instytutami funkcjonują: Zakład Dydaktyki Geografii (prof. Elżbieta Szkurłat) oraz Muzeum Geologiczne (dr Marcin Krystek)<sup>97</sup>.

Obecnie badania naukowe Wydziału Nauk Geograficznych obejmują następujące zagadnienia: gleboznawstwo – ochrona i rekultywacja gleb; obieg CO<sub>2</sub> w systemie gleba–atmosfera w różnych warunkach środowiskowych Polski Środkowej; geografia fizyczna kompleksowa i ekologia krajobrazu; współczesne zmiany klimatyczne; rozwój warciańskiej i vistulańskiej rzeźby glacialnej w regionie łódzkim oraz jej przekształcenia w warunkach klimatu pereglaclajnego i umiarkowanego; rola antropopre-

<sup>96</sup> S. Liszewski, *60 lat geografii...*, s. 20–22.

<sup>97</sup> <http://www.geo.uni.lodz.pl>.

sji w ewolucji rzeźby regionu łódzkiego od pradziejów do czasów współczesnych; klimat i bioklimat miast; miejska wyspa ciepła; parametryzacja cech fizycznych powierzchni miejskich; bilans radiacyjny i cieplny powierzchni miejskich i paranaturalnych; klimatologia regionalna Polski i Europy; topoklimat obszarów o urozmaiconej rzeźbie; ekstremalne zjawiska pogodowe; bioklimatologia człowieka; elementy solarne klimatu, radon w atmosferze; ocena zasobów wód powierzchniowych i podziemnych w skali lokalnej i regionalnej; metodyka bilansów wodnych; modelowanie i opis procesów hydrologicznych w zlewniach miejskich i podmiejskich; hydrologiczne zjawiska ekstremalne – ich prognozowanie, ocena skutków i metody przeciwdziałania; fizykochemiczne cechy wód powierzchniowych i podziemnych – ocena ich zmian w aspekcie naturalnych i antropogenicznych przemian środowiska; litostratygrafia osadów pleistocenijskich; hydrochemia strefy aktywnej wymiany wód ze szczególnym uwzględnieniem źródeł, torfowisk na obszarach postępującej antropopresji wywołanej urbanizacją terenów wiejskich i budową ciągów komunikacyjnych; mniejszości narodowe i religijne; pogranicza jako strefy przenikania kulturowego; geografia wyborcza; geografia wojenna; historia polskiej myśli geograficzno-politycznej i geopolitycznej; przemiany mapy politycznej świata; osadnictwo – morfologia historyczna i fizjonomia osiedli; historia i ochrona krajobrazu kulturowego; wkład Polski do wspólnego dziedzictwa kulturowego Europy; Łódź jako miejsce styku różnych kultur; zagospodarowanie przestrzenne miast i terenów wiejskich; rozwój i gospodarka lokalna; polityka i planowanie przestrzenne; rewitalizacja przestrzeni miejskiej; geografia przemysłu, badania przestrzenne emigracji polskiej; geografia usług; geografia społeczna; geografia ludności; kierunki i czynniki rozwoju struktury przestrzennej usług; rozwój i restrukturyzacja ośrodków i okręgów przemysłowych; przemiany społeczno-przestrzenne i funkcjonalno-morfologiczne systemów osadniczych; ewolucja środowiska kulturowego; warunki życia grup terytorialnych i społecznych; procesy transformacji gospodarczej i społecznej przestrzeni wiejskiej; geografia miast – przestrzeń miejska, struktury przestrzenne, miasto postsocjalistyczne, obszary metropolitalne, przestrzeń zurbanizowana w Polsce, Europie i na świecie; geografia turystyki – turystyka miejska i kulturowa, przestrzeń turystyczna i jej ewolucja, miasto jako obszar działalności turystycznej i rekreacyjnej, regionalizacja turystyczna, turystyka kwalifikowana, rekreacja mieszkańców miast; dydaktyka geografii, edukacja regionalna; jakość kształcenia w uczelni wyższej<sup>98</sup>.

<sup>98</sup> *Wydział Nauk Geograficznych. Informator*, Łódź 2011, s. 13–21; <http://www.geo.uni.lodz.pl>.



W przeszłości najwybitniejsze osiągnięcia w badaniach naukowych osiągnęli: prof. J. Dylik (1905–1973), twórca łódzkiej geografii, który zajmował się geomorfologią peryglacjalną (procesami i strukturami peryglacjalnymi, znaczeniem elementów peryglacjalnych w badaniach czwartorzędowych), jak również geomorfologią ogólną, geografiami prehistoryczną i regionalną. Wśród wybitnych prac J. Dylika warto wymienić: *O peryglacjalnym charakterze rzeźby Polski środkowej* (1953), *Nowe problemy wiecznej zmarzliny* (1963) oraz *Województwo ze stolicą bez antenatów. Geografia historyczna województwa łódzkiego* (1971). Drugim wybitnym badaczem był prof. L. Straszewicz (1916–1987), który zajmował się geografiami miast (studia nad strukturą przestrzenno-funkcjonalną miast, rozwój wielkich miast europejskich), geografiami przemysłu, głównie włókienniczego, geografiami regionalnymi (regiony w Polsce i Europie). Profesor L. Straszewicz był niewątpliwie twórcą szkoły naukowej w zakresie geografii ekonomicznej i organizacji przestrzeni (jego uczniami są następujący profesorowie: S. Liszewski, M. Koter, S. Pączka, T. Marszał). Wśród wielu jego prac na szczególną uwagę zasługują: *Opole Silesia. Outline of economic geography* (1965), *Województwo łódzkie. Zarys geograficzno-ekonomiczny* (1967), *Wielkie stolice Europy* (1972 i 1974), *Francja* (1972), *Włochy* (1977), *Hiszpania* (1982). Wśród wybitnych uczonych geografów należy jeszcze wymienić prof. Annę Dylikową (1912–2000), która zajmowała się geomorfologią i geografiami regionalnymi. Kolejną postacią to prof. Stanisław Zych (1903–1992), twórca łódzkiej meteorologii i klimatologii<sup>99</sup>.

Poza wyżej wymienionymi profesorami, wiele innych osób z Wydziału Nauk Geograficznych zasługuje na podkreślenie ich roli w rozwoju badań i procesie dydaktycznym na tym wydziale, ale ze względów objętościowych niniejszej publikacji jest to niemożliwe. Wydaje się jednak, że niewątpliwie na szczególne wyróżnienie zasługuje prof. Stanisław Liszewski, rektor Uniwersytetu Łódzkiego w latach 1996–2002, od 23 lat prezes Łódzkiego Towarzystwa Naukowego, w badaniach naukowych kontynuator dzieła prof. L. Straszewicza, twórca nowego kierunku badań, jakim jest turystyka. Profesor S. Liszewski ponadto doprowadził do przekazania geografom właściwych przestrzeni lokalowych, dzięki którym wydział w 2001 r. mógł się usamodzielnić i dalej rozwijać badania naukowe i proces kształcenia.

Studia na kierunku geografii prowadzone były w UŁ od 1945 r., w ramach ówczesnego Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego, były to studia pięcioletnie magisterskie. Jednak od roku 1951, już po utworzeniu

<sup>99</sup> K. Kozuchowski, *Profesorowie. Pro memoria...*, s. 26–27, 32–33, 41, 44–46; <http://www.geo.uni.lodz.pl>.

Wydziału BNZ, wprowadzono studia dwustopniowe, trzyletnie – pierwszego stopnia oraz dwuletnie – drugiego stopnia. W 1956 r. powrócono do studiów jednolitych magisterskich. Ponadto od 1956 r. uruchomiono na kierunku geografia studia zaoczne. Z kolei w 1977 r. powołano w UŁ Podyplomowe Studium Turystyki, które funkcjonowało do 1992 r. W okresie od 1982 r., z inicjatywy doc. S. Liszewskiego, uruchomiono na kierunku geografii specjalność z zakresu turystyki. Natomiast od roku akademickiego 1994/1995 zostały utworzone studia z geografii turystyki i hotelarstwa, z własnym, odrębnym programem. W roku akademickim 2001/2002 uruchomiono dwuletnie studia uzupełniające magisterskie (zaoczne) z geografii turystyki i hotelarstwa. Z kolei w roku akademickim 2006/2007 WNG wraz z Wydziałem Zarządzania powołał nowy kierunek: gospodarka przestrzenna. Obecnie na WNG prowadzone są trzy kierunki studiów (wszystkie dwustopniowe): geografia, turystyka i rekreacja oraz gospodarka przestrzenna.

Na studiach I stopnia funkcjonują następujące kierunki: geografia, geografia nauczycielska, geomonitoring, geoinformacja, studia regionalne, turystyka i rekreacja, gospodarka przestrzenna. Z kolei na studiach II stopnia na kierunku geografii realizowane są następujące specjalności: klimatologia i ochrona atmosfery, monitoring i kształtowanie środowiska, geoekologia z ekofizjografią, geografia urbanistyczna, studia ludnościowe i badania nad usługami, geografia społeczna i rozwoju regionalnego, geografia polityczna, historyczna i studia regionalne. Ponadto na studiach magisterskich działają dwa kierunki: turystyka i rekreacja oraz gospodarka przestrzenna<sup>100</sup>.

Liczba studentów na Wydziale Nauk Geograficznych w ostatnich ośmiu latach utrzymuje się na stosunkowo wysokim poziomie. W 2006 r. na wszystkich kierunkach studiowało 1670 osób, dwa lata później liczba ta wzrosła do 1844 osób, w 2010 r. nastąpił pewien spadek – do 1762 osób, w 2012 r. nastąpił kolejny wzrost, do 1886 osób, a obecnie, w roku akademickim 2014/2015, doszło do nieco większego spadku (do 1590 osób). Należy dodać, że w porównaniu z innymi wydziałami WNG nie odczuwa gwałtownych skutków niżu demograficznego. Świadczy to o dużej popularności studiów geograficznych wśród absolwentów szkół średnich. Wydział prowadzi również studia doktoranckie, na których w latach 2006–2014 liczba doktorantów wahała się od 40 do 59. Wydział Nauk Geograficznych ma uprawnienia do nadawania stopni naukowych doktora i doktora habilitowanego<sup>101</sup>.

<sup>100</sup> <http://www.geo.uni.lodz.pl>.

<sup>101</sup> Sprawozdania Rektora UŁ za lata 2006, 2008, 2010, 2012, 2014.

Wybitni profesorowie Wydziału zostali uhonorowani tytułem doktora *honoris causa*: prof. Jan Dylik dwukrotnie w 1967 r. przez Uniwersytet w Caen i Uniwersytet w Strasburgu (Francja) oraz prof. Stanisław Liszewski w 2011 r. przez Politechnikę Łódzką oraz w 2014 r. przez Uniwersytet w Preszowie na Słowacji. Członkiem Polskiej Akademii Nauk w 1967 r. był prof. Jan Dylik.

Funkcję rektora Uniwersytetu Łódzkiego (z wyboru) pełnił prof. Stanisław Liszewski w latach 1996–2002. Natomiast prorektorami UŁ byli: prof. Tadeusz Krzemiński w latach 1975–1981 oraz prof. Stanisław Liszewski w latach 1984–1990.

Dziekanami Wydziału BNZ byli następujący geografowie: prof. Mieczysław Dorywalski w latach 1962–1964, prof. S. Liszewski w latach 1981–1984, doc. Z. Klajnert w latach 1984–1990. Z kolei funkcje dziekana Wydziału Nauk Geograficznych pełnili lub pełnią: prof. Czesław Kazimierz Kłysik w latach 2001–2008, prof. T. Marszał w latach 2008–2015. Prodziekanami kolejno byli profesorowie i docenci: J. Dylik, M. Dorywalski, L. Straszewicz, A. Dylikowa, T. Klatka, Zdzisław Batorowicz, S. Liszewski, Marek Koter, Barbara Manikowska, T. Marszał, K. Kłysik, Andrzej Matczak, J. Jakóbczyk-Gryszkiewicz, Andrzej Suliborski, Jacek Kaczmarek, Elżbieta Szkurłat, dr Elżbieta Papińska, Anita Wolaniuk, Bogdan Włodarczyk<sup>102</sup>.

Z inicjatywy geografów Uniwersytet Łódzki nadał tytuł doktora *honoris causa* siedmiu wybitnym geografom, geomorfologom i klimatologom. I tak w 1961 r. tytuł ten otrzymali prof. Andre de Caveux Senarpont z Francji oraz prof. Konstantin Markow z Moskwy, w 1974 r. został uhonorowany prof. Paul Macar z Uniwersytetu w Liege w Belgii, w 1977 r. prof. Jean Tricart z Uniwersytetu w Strasburgu, w 1978 r. prof. Rene Raynal również ze Strasburga, w 1990 r. prof. Bernard Barbier z Uniwersytetu w Aix-Marseille oraz prof. Timothy R. Oke ze Stanów Zjednoczonych<sup>103</sup>.

## 9. Wydział Nauk o Wychowaniu

Wydział Nauk o Wychowaniu formalnie powstał dopiero w 1991 r., po wyłączeniu katedr pedagogicznych i psychologicznych z Wydziału Filozoficzno-Historycznego, jednak pedagogika i psychologia funkcjonowały w Uniwersytecie Łódzkim od 1945 r. Warto przypomnieć, że kiedy już w marcu 1945 r. Komitet Organizacyjny Uczelni Państwowej w Łodzi, którego przewodniczącym był prof. Teodor Vieweger, powołał tymczasowych

<sup>102</sup> J. Kita, S. Pytlas, *Uniwersytet Łódzki w latach...*, s. 29–32; *Uniwersytet Łódzki. Skład osobowy*, za lata 1996/1997, 2002/2003, 2006/2007; Sprawozdania Rektora UŁ za lata 2008, 2012.

<sup>103</sup> <http://www.uni.lodz.pl>.

organizatorów przyszłych wydziałów, planowano utworzenie Wydziału Pedagogicznego, którego organizatorem został wybitny historyk oświaty prof. Stefan Truchim. Natomiast prof. Helena Radlińska była organizatorem Studium Pracy Kulturalno-Oświatowej. Ostatecznie, jak wiadomo, pedagogika i psychologia, jak również Studium Kulturalno-Oświatowe znalazły się na Wydziale Humanistycznym. Już po powołaniu Uniwersytetu Łódzkiego 24 maja 1945 r., na Wydziale Humanistycznym funkcjonowały następujące jednostki z zakresu pedagogiki i psychologii: Katedra Historii Pedagogiki, której kierownikiem był wybitny filozof, teoretyk kultury, pedagog, prof. Sergiusz Hessen, uczonego rosyjskiego pochodzenia, który emigrował z Rosji Sowieckiej w latach dwudziestych XX w., a od 1935 r. przebywał w Polsce; Katedra Pedagogiki Społecznej, którą zorganizowała pionierka badań z zakresu pedagogiki społecznej prof. H. Radlińska; Katedra Pedagogiki i Organizacji Szkolnictwa, której kierownikiem był zastępca profesora dr Marian Gluth; Katedra Historii Oświaty i Wychowania, którą kierował prof. S. Truchim; Katedra Organizacji Pracy Kulturalno-Oświatowej, której kierownikiem był dr Tadeusz Kupczyński; Katedra Psychologii Pedagogicznej, którą kierowała prof. Maria Librachowa; Katedra Psychologii I, którą kierował prof. Albert Dryjski; Katedra Psychologii Rozwojowej, której kierownikiem był prof. Józef Pieter oraz Katedra Psychologii II, którą kierował prof. Eugeniusz Geblewicz<sup>104</sup>. Wokół prof. H. Radlińskiej i prof. S. Hessena skupiło się w charakterze asystentów wielu wybitnych specjalistów. Byli to m.in. Aleksander Kamiński (wybitna postać polskiego Państwa Podziemnego z lat okupacji hitlerowskiej, jeden z przywódców Szarych Szeregów, szef Biura Informacji i Propagandy Okręgu Stołecznego Armii Krajowej, redaktor naczelny „Biuletynu Informacyjnego”) i Helena Brodowska (szef łączności Komendy Głównej Batalionów Chłopskich). A. Kamiński już w lutym 1947 r. obronił pracę doktorską pt. *Metoda harcerska w wychowaniu i nauczaniu szkolnym*, której promotorem był prof. S. Hessen. Niestety ówczesne Ministerstwo Oświaty ze względów politycznych najpierw zatrudniło dr. A. Kamińskiego na etacie starszego asystenta kontraktowego, a od 1950 r. zwolniło go z pracy w UŁ. Z kolei H. Brodowska po uzyskaniu doktoratu w 1949 r. na podstawie rozprawy pt. *Towarzystwo Rolnicze Hrubieszowskie*, którą przygotowała pod kierunkiem prof. H. Radlińskiej, przeszła do pracy w Państwowej Wyższej Szkole Pedagogicznej w Łodzi, a później w pracy naukowej związała się ze środowiskiem historycznym w UŁ. Warto również wspomnieć, że do 1949 r. pracował w katedrze prof. S. Hessena dr Wincenty Okoń, później znany wybitny pedagog Uniwersytetu Warszawskiego. Przez pewien czas dojeżdżali do Łodzi z Warszawy wybitni profesorowie pedagogiki z UW, Bogdan Suchodolski

<sup>104</sup> B. Baranowski, K. Baranowski, *Pierwsze lata...*, s. 69–75.

i Bogdan Nawroczyński. Początek lat pięćdziesiątych XX w. był dramatyczny dla uniwersyteckiej pedagogiki i psychologii. Już w 1950 r. zmarł prof. S. Hessen, natomiast w tym samym roku wysłano ze względów politycznych na dłuższe urlopy prof. H. Radlińską i prof. M. Librachową. Z czasem odeszli z Łodzi prof. J. Pieter i prof. E. Geblewicz. Poważnym ciosem była likwidacja kierunków studiów na pedagogice i psychologii od roku akademickiego 1951/1952. Jednocześnie w latach 1951/1952 doszło do podziału Wydziału Humanistycznego na Wydział Filologiczny i Wydział Filozoficzno-Historyczny, na którym znalazły się pedagogika i psychologia. Okres stopniowej likwidacji trwał do 1956 r. Ostatecznie na Wydziale Filozoficzno-Historycznym w tym czasie pozostały tylko dwie katedry Katedra Historii Szkolnictwa prof. S. Truchima i Katedra Psychologii, którą kierował dojeżdżający do Łodzi z Warszawy prof. E. Geblewicz. Dopiero po tzw. odwilży popaździernikowej 1956 r. nastąpiło systematyczne odradzanie kierunku i badań pedagogicznych, a nieco później także psychologicznych<sup>105</sup>.

W latach 1956–1970 na Wydziale Filozoficzno-Historycznym funkcjonowały następujące jednostki pedagogiczne: Katedra Historii Oświaty i Wychowania (prof. S. Truchim do 1967 r., później doc. Eugenia Podgórska), Katedra Teorii Wychowania (doc. Karol Kotłowski), Katedra Pedagogiki Społecznej (od 1961 r. najpierw docent, a od 1969 r. prof. A. Kamiński), Katedra Psychologii (prof. Stanisław Gerstmann) oraz Katedra Dydaktyki (doc. Roman Polny). W 1970 r. w wyniku decyzji odgórnej zlikwidowano katedry jako podstawowe jednostki naukowo-dydaktyczne na wydziałach UŁ i powołano instytuty. Na Wydziale Filozoficzno-Historycznym obok Instytutu Historii utworzono również Instytut Pedagogiki i Psychologii, a dotychczasowe katedry przemianowano na zakłady. W tej strukturze organizacyjnej pedagogika i psychologia przetrwała do 1991 r.

W 1991 r. z inicjatywy ówczesnego rektora Uniwersytetu Łódzkiego prof. Michała Seweryńskiego, przy poparciu dziekana Wydziału Filozoficzno-Historycznego prof. Wiesława Pusia oraz młodej, samodzielnej kadry pedagogów, doszło do utworzenia odrębnego Wydziału Nauk o Wychowaniu. W skład tego wydziału weszły katedry pedagogiczne i psychologiczne z Wydziału Filozoficzno-Historycznego UŁ oraz łódzka filia Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie. Pierwszym dziekanem została prof. Ewa Marynowicz-Hetka<sup>106</sup>. Decyzja ta, mimo pewnych oporów ze strony niektórych pedagogów, okazała się rozsądna, w okresie ostatnich 24 lat nowy Wydział Nauk o Wychowaniu niezwykle dynamicznie się bowiem rozwinął w zakresie badań naukowych, dydaktyki i wzrostu liczebnej kadry samodzielnej.

<sup>105</sup> B. Baranowski, K. Baranowski, *Trudne lata...*, s. 60–62; AUŁ, Wydział Humanistyczny, sygn. 39, k. nlb.

<sup>106</sup> AUŁ, Biuro Rektoratu, sygn. 2074, k. 6.



Fot. 45. Wydział Nauk o Wychowaniu przy ul. Pomorskiej 46/48 (2008 r.)  
Ze zbiorów Archiwum UŁ

W połowie lat dziewięćdziesiątych XX w. na Wydziale Nauk o Wychowaniu funkcjonowały następujące jednostki: Katedra Dydaktyki (prof. Jan Fudali); Katedra Historii Wychowania i Pedagogiki (prof. Tadeusz Jałmużna); Katedra Pedagogiki Przedszkolnej i Wczesnoszkolnej (prof. Ryszard Więckowski); Katedra Pedagogiki Specjalnej (prof. Jan Pańczyk); Katedra Pedagogiki Społecznej (prof. E. Marynowicz-Hetka), a w niej Zakład Badań Edukacyjnych (dr hab. Jacek Piekarski); Katedra Teorii Wychowania (prof. Olga Czerniawska), a w niej Zakład Oświaty Dorosłych (prof. O. Czerniawska), Zakład Teorii Wychowania (dr hab. Bogusław Sliwerski); Katedra Wychowania Muzycznego (prof. Antoni Wierzbński), a w niej Zakład Folklorystyki (prof. Violetta Krawczyk-Wasilewska), Zakład Pedagogiki Muzycznej (prof. Lucjan Cieślak); Katedra Psychologii (prof. Jan Rostowski), a w niej Zakład Psychologii Klinicznej (prof. Jan Kostrzewski), Zakład Psychologii Wychowawczej (prof. Leon Niebrzydowski), Zakład Psychologii Resocjalizacyjnej (prof. Jan Szałański), Zakład Psychologii Ogólnej i Osobowości (dr hab. Lucyna Golińska), Zakład Psychologii Rozwojowej i Społecznej (prof. J. Rostowski), Zakład Psychologii Zdrowia (prof. Zygfryd Juczyński), Zakład Psychologii Pracy i Poradnictwa Zawodowego (prof. Henryk Skłodowski); Katedra Wychowania Fizycznego i Zdrowotnego (prof. Ireneusz Bittner), a w niej Zakład Teoretycznych Podstaw Wychowania Fizycznego i Zdrowotnego (dr Wiesław

Skoczylas), Zakład Technik i Metodyki Wychowania Zdrowotnego (*vacat*), Zakład Technik i Metodyki Ruchowej (*vacat*) oraz Pracownia Technik i Metodyki Aktywności Ruchowej (dr Jerzy Jaworowicz). Ponadto na wydziale funkcjonowało Studium Pedagogiczne (dr Halina Gajdamowicz), które prowadziło zajęcia z pedagogiki na kierunkach nauczycielskich w UE<sup>107</sup>.

W 2002 r. zaszły pewne zmiany w strukturze wydziału, a mianowicie na pedagogice powstały nowe jednostki: Katedra Badań Edukacyjnych i Dydaktyki (prof. J. Piekarski); Katedra Edukacji Artystycznej (prof. Bogdan Dowlasz) oraz Instytut Psychologii, którego dyrektorem został prof. Z. Juczyński. Ponadto kierownictwo Katedry Pedagogiki Przedszkolnej i Wczesnoszkolnej przejęła prof. Wiesława Leżańska, natomiast Katedry Teorii Wychowania prof. Bogusław Śliwerski<sup>108</sup>.

Obecnie, w roku akademickim 2014/2015, na Wydziale Nauk o Wychowaniu funkcjonują następujące jednostki naukowo-dydaktyczne: Katedra Badań Edukacyjnych (prof. J. Piekarski), a w ramach katedry – Zakład Badań Edukacyjnych (prof. J. Piekarski), Zakład Pedagogiki Twórczości (prof. Krzysztof Szmidt), Zakład Metod Badań Jakościowych (prof. Danuta Urbaniak-Zajac); Katedra Historii Wychowania i Pedeutologii (prof. Grzegorz Michalski); Katedra Pedagogiki Przedszkolnej i Wczesnoszkolnej (prof. W. Leżańska); Katedra Pedagogiki Społecznej (prof. E. Marynowicz-Hetka); Katedra Teorii Wychowania (prof. Anna Walczak); Katedra Edukacji Artystycznej (prof. Mirosława Zalewska-Pawlak). Poza katedrami pedagogicznymi funkcjonuje Instytut Psychologii, którego dyrektorem jest prof. Eleonora Bielawska-Batorowicz. W Instytucie Psychologii znajdują się następujące zakłady: Zakład Psychopatologii i Psychologii Klinicznej (prof. E. Bielawska-Batorowicz), Zakład Psychologii Zdrowia (prof. Nina Ogińska-Bulik), Zakład Psychologii Osobowości i Różnic Indywidualnych (prof. Waldemar Świętochowski), Zakład Kogniistyki (prof. Piotr Łukowski), Zakład Psychologii Społecznej i Badań nad Rodziną (prof. Iwona Janicka), Zakład Psychologii Rozwoju Człowieka (prof. Grażyna Poraj), Zakład Psychologii Pracy i Doradztwa Zawodowego (*vacat*) oraz Zakład Metodologii Badan Psychologicznych i Statystyki (prof. Wiesław Szymczak)<sup>109</sup>.

W okresie 70 lat funkcjonowania pedagogiki w Uniwersytecie Łódzkim badania naukowe obejmowały i obejmują wiele różnorodnych zagadnień. Wydaje się, że na szczególnie wyróżnienie zasługują badania z zakresu pedagogiki społecznej. Inicjatorką tych badań, już w okresie międzywojennym, była prof. Helena Radlińska, która po wojnie w okresie do 1950 r.

<sup>107</sup> Uniwersytet Łódzki. Skład osobowy, rok akadem. 1997/1998, Łódź 1997, s. 62–71.

<sup>108</sup> Uniwersytet Łódzki. Skład osobowy, rok akadem. 2002/2003, Łódź 2003, s. 70–76.

<sup>109</sup> <http://www.wnow.uni.lodz.pl>.

zorganizowała w UŁ Katedrę Pedagogiki Społecznej. Kontynuatorem tych badań od 1956 r. (po powrocie do pracy w UŁ) był prof. A. Kamiński oraz prof. Irena Lepalczyk, a współcześnie prof. E. Marynowicz-Hetka, m.in. autorka znakomitego podręcznika *Pedagogika społeczna* (2006).

Poważne osiągnięcia mają również historycy oświaty i wychowania, niewątpliwie organizatorem tych badań był prof. S. Truchim, który już przed wojną opublikował szereg prac m.in. na temat szkół w Wielkim Księstwie Poznańskim, szkolnictwa pijarskiego. Profesor S. Truchim był mistrzem prof. E. Podgórskiej, która z kolei zajmowała się szkolnictwem w Księstwie Warszawskim i Królestwie Polskim, jej zaś uczeń prof. Tadeusz Jałmużna tajnym nauczaniem w latach II wojny światowej i szkolnictwem wyższym w Łodzi. Znaczne osiągnięcia mają także specjaliści z zakresu teorii wychowania, przede wszystkim prof. Karol Kotłowski, zajmujący się m.in. problemami aksjologicznymi w teorii wychowania. Ponadto, niestety nie pracujący już w UŁ, prof. Bogusław Śliwerski, zajmujący się m.in. edukacją i pedagogiką alternatywną. Wśród psychologów na szczególną uwagę zasługują badania prof. S. Gerstmanna z zakresu psychologii osobowości.

Obecnie, w roku akademickim 2014/2015, najważniejszymi obszarami badawczymi na Wydziale Nauk o Wychowaniu są następujące problemy: w zakresie metodologii badań – analiza założeń teoretyczno-epistemologicznych, aksjologicznych, a także metod i technik badawczych; w zakresie pedeutologii – praca i rozwój zawodowy nauczyciela, warunki życia i pracy, możliwości doksztalcania; w zakresie historii wychowania – historia oświaty i edukacji w XIX i XX w., stowarzyszenia nauczycielskie, czasopisma jako źródła do dziejów szkolnictwa, historia doktryn i myśli pedagogicznej; w zakresie pedagogiki twórczości – pedagogiczne i metodyczne uwarunkowania kształtowania postaw twórczych dzieci, młodzieży i dorosłych, budzenie wrażliwości estetycznej wobec sztuki wysokiej i popularnej; w zakresie teorii wychowania estetycznego – problemy współczesnej edukacji estetycznej szkolnej i pozaszkolnej, znaczenie mediów w edukacji estetycznej; w zakresie pedagogiki społecznej – społeczno-pedagogiczne aspekty sytuacji społecznych zagrażających wyłączeniem społecznym (bezrobocie, bezdomność, migracje), społeczny wymiar praktyki kształcenia do pracy socjalnej, epistemologiczne i aksjologiczne podstawy działania społecznego w polu praktyki pracy socjalno-wychowawczej; w zakresie pedagogiki specjalnej – analiza uwarunkowań zaburzeń w zachowaniu młodzieży w placówkach resocjalizacyjnych, kształcenie uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych; w zakresie gerontologii edukacyjnej – specyfika uczenia się człowieka dorosłego, edukacyjna aktywizacja osób starszych; w zakresie pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej – badanie efektywności kształcenia zintegrowanego



w perspektywie polityki edukacyjnej Unii Europejskiej, teoria i praktyka kształcenia nauczycieli edukacji przedszkolnej; w zakresie pedagogiki filozoficznej – główne nurty filozofii wychowania, idee pedagogiki filozoficznej i ich twórcy, aksjologia pedagogiczna, utopie i dystrofia w filozofii wychowania; w zakresie teorii wychowania – istota i struktura wychowania, współczesne teorie i ideologie wychowania; w zakresie psychologii zdrowia – zachowania prozdrowotne i ryzykowne dla zdrowia, jakość życia związana ze zdrowiem, psychodermatologia – wyznaczniki i strategie radzenia sobie z chorobami skóry, psychologiczne uwarunkowania chorób somatycznych; w zakresie psychologii klinicznej – transmisja rodzinna negatywnych stylów poznawczych, zaburzenia odżywiania, przemoc domowa, seksualność człowieka; w zakresie psychologii prokreacji – więź prenatalna z dzieckiem matek i ojców, depresja poporodowa, niepłodność, menopauza i andropauza, zdrowie reprodukcyjne i jego zagrożenia; w zakresie psychologii rozwoju – rozwój człowieka od wieku prenatalnego do starości, optymalizacja rozwoju, stymulowanie postawy kreatywnej; w zakresie psychologii rodziny – alternatywne formy życia rodzinnego, związki kohabitacyjne, związki homoseksualne, systemowa teoria rodziny i systemowa terapia rodzin; w zakresie psychologii doradztwa zawodowego – wyznaczniki funkcjonowania człowieka w organizacji, w tym czynniki społeczne i psychologiczne, doradztwo zawodowe w środowisku wielokulturowym, metody diagnostyczne w doradztwie zawodowym<sup>110</sup>.

Na Wydziale Nauk o Wychowaniu obecnie funkcjonują następujące kierunki studiów: psychologia, studia jednolite 5-letnie magisterskie stacjonarne i niestacjonarne (warto przypomnieć, że studia na tym kierunku po przerwie trwającej od 1951 r. zostały ponownie uruchomione w 1972 r.); pedagogika, studia stacjonarne i niestacjonarne, licencjackie i magisterskie w ramach specjalności: pedagogika kultury fizycznej i zdrowotnej, pedagogiki społecznej w zakresie pracy opiekuńczej i socjalno-wychowawczej, edukacja dorosłych, edukacja dorosłych z coachingiem, edukacja przez sztukę, pedagogika w zakresie opieki i terapii pedagogicznej, pedagogika wspierająca z profilaktyką niedostosowania społecznego, pedagogika resocjalizacyjna, edukacja wczesnoszkolna i wychowanie przedszkolne, pedagogika wieku dziecięcego<sup>111</sup>.

Wydział Nauk o Wychowaniu należy do najbardziej popularnych wydziałów UŁ wśród absolwentów szkół średnich. W 2000 r. liczba studentów wszystkich kierunków i trybów studiów wynosiła 4400, a w 2010 r. już 5413, obecnie, w roku akademickim 2014/2015, studiuje na tym wy-

<sup>110</sup> <http://www.wnow.uni.lodz.pl>.

<sup>111</sup> *Ibidem*.

dziale 4000 osób. Mimo obniżenia liczby studiujących w związku ze skutkami niżu demograficznego, Wydział NOW na tle innych wydziałów należy do najliczniejszych<sup>112</sup>. Studenci pedagogiki i psychologii aktywnie uczestniczą w życiu naukowym poprzez działalność w kołach naukowych i innych organizacjach studenckich. Obecnie działają tam cztery koła naukowe: Studenckie Koło Naukowo-Artystyczne „Quizzical” przy Katedrze Edukacji Artystycznej; Studenckie Koło Naukowe Pedagogiki przy Katedrze Badań Edukacyjnych; Studenckie Koło Naukowe „Paradygmat” przy Katedrze Teorii Wychowania oraz Studenckie Koło Naukowe „Integra” przy Instytucie Psychologii. Ponadto funkcjonują też Polskie Stowarzyszenie Studentów i Absolwentów Psychologii oraz Studenckie Biuro Karier „Profil”, także przy Instytucie Psychologii<sup>113</sup>.

Funkcje dziekanów Wydziału Filozoficzno-Historycznego, a następnie Wydziału Nauk o Wychowaniu pełnili i pełnią: prof. Karol Kotłowski w latach 1970–1972; prof. Ewa Marynowicz-Hetka w latach 1991–1996; prof. Tadeusz Jałmużna w latach 1996–1999; prof. Jan Rostowski w latach 1999–2002; prof. Jacek Piekarski w latach 2002–2005, prof. Grzegorz Michalski w latach 2005–2012; prof. Danuta Urbaniak-Zajac w latach 2012–2015. Natomiast prodziekanami kolejno byli profesorowie i docenci: T. Jałmużna, J. Rostowski, Kajetan Hądzelek, Ireneusz Bittner, Z. Juczyński, Elżbieta Kowalska-Dubas, Janina Ogińska-Bulik, Wiesław Szymczak, D. Urbaniak-Zajac, Iwonna Michalska, Grażyna Poraj, dr Anna Tył<sup>114</sup>. Wydział Nauk o Wychowaniu w kategoryzacji jednostek naukowych uzyskał kategorię B.

Wśród pedagogów tytułem doktora *honoris causa* została wyróżniona prof. Ewa Marynowicz-Hetka, która otrzymała ten tytuł w Uniwersytecie w Ostrawie w Czechach 10 listopada 2011 r.<sup>115</sup>

## 10. Wydział Prawa i Administracji

Wydział Prawa i Administracji wywodzi się z powołanego wiosną 1945 r. Wydziału Prawno-Ekonomicznego, który kształtował się jeszcze przed utworzeniem Uniwersytetu Łódzkiego. 30 marca 1945 r. Ministerstwo Oświaty zatwierdziło kandydatury przyszłych dziekanów, które przedstawił przewodniczący Komitetu Organizacyjnego prof. Teodor

<sup>112</sup> Sprawozdania Rektora UŁ za lata 2000, 2010, 2014.

<sup>113</sup> Sprawozdania Rektora UŁ za lata 2010, 2013.

<sup>114</sup> J. Kita, S. Pytlas, *Uniwersytet Łódzki w latach...*, s. 30–33; *Uniwersytet Łódzki. Skład osobowy* za lata 1994/1995, 1997/1998, 2000/2001, 2002/2003, 2007/2008; Sprawozdania Rektora UŁ za lata 2008, 2012.

<sup>115</sup> „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 2011, R. XXI, nr 5, s. 16.

Vieweger. Przyszłym dziekanem Wydziału Prawno-Ekonomicznego został mianowany prof. Artur Żabicki, specjalista z zakresu prawa handlowego, przed wojną profesor Wolnej Wszechnicy Polskiej<sup>116</sup>. Natomiast już po utworzeniu Uniwersytetu Łódzkiego pierwszym dziekanem Wydziału Prawno-Ekonomicznego został prof. Borys Łapicki, specjalista z zakresu prawa rzymskiego, przed wojną profesor Wolnej Wszechnicy Polskiej, funkcję dziekana pełnił on do końca sierpnia 1946 r.<sup>117</sup>



Fot. 46. Wydział Prawa i Administracji przy ul. Kopcińskiego 8/12 (2014 r.)  
Ze zbiorów Archiwum UŁ

Wydział Prawno-Ekonomiczny funkcjonował w UŁ do 1948 r., kiedy przeniesiono kierunek ekonomiczny do Wyższej Szkoły Ekonomicznej (wcześniej filii SGH) funkcjonującej w Łodzi. W latach 1948–1970 pozostawała nazwa Wydział Prawa. Kiedy jednak od 1960 r. rozwinęły się na wydziale studia administracyjne (najpierw jako Zawodowe Studia Administracyjne) oraz badania naukowe w zakresie prawa administracyjnego, w 1970 r. przyjęto obowiązującą obecnie nazwę: Wydział Prawa

<sup>116</sup> J. Muszkowski, *Komitet Organizacyjny Uczelni Państwowej w Łodzi (marzec–czerwiec 1945 roku)*, [w:] *Materiały do dziejów Uniwersytetu Łódzkiego (1945–1950)*, red. B. Baranowski, K. Duda-Dziewierz, Łódź 1952, s. 34.

<sup>117</sup> B. Baranowski, K. Baranowski, *Pierwsze lata...*, s. 36.

i Administracji<sup>118</sup>. W okresie od 1945 do 2015 r. funkcję dziekana na Wydziale Prawno-Ekonomicznym, Prawa oraz Prawa i Administracji pełnili: prof. B. Łapicki (1945–1946), prof. Bolesław Wilanowski (1947–1948), prof. Jan Namitkiewicz (1948–1950), prof. Adam Szpunar (1950–1953), prof. Waław Szubert (1953–1955 i 1965–1969), prof. Jerzy Wróblewski (1955–1956 i 1962–1965), prof. Remigiusz Bierzanek (1956–1957), prof. Józef Stanisław Piątowski (1957–1962), prof. Janusz Tylman (1969–1972), prof. Natalia Gajl (1972–1981), prof. Biruta Lewaszkiwicz-Petrykowska (1981–1984 i 1993–1996), prof. Michał Seweryński (1984–1987), prof. Henryk Lewandowski (1987–1990), prof. Marek Zirk-Sadowski (1990–1993 i 2002–2004), prof. Włodzimierz Nykiel (1996–2002), prof. Maria Królikowska-Olczak (2005), prof. Zbigniew Góral (2005–2008), prof. Małgorzata Pyziak-Szafnicka (2008–2011), prof. Agnieszka Liszewska (2011–2015). W czasie mijającego 70-lecia Wydziału funkcje prodziekanów pełnili kolejno następujący profesorowie i docenci: B. Łapicki, Józef Litwin, W. Szubert, J. Wróblewski, J. S. Piątowski, Rudolf Rajkowski, Henryk Grajewski, J. Tylman, Witold Broniewicz, N. Gajl, Jan Waszczyński, Eugeniusz Smoktunowicz, B. Lewaszkiwicz-Petrykowska, Cezary Kosikowski, Stefan Lelental, Andrzej Rembieniński, Zygfryd Rymaszewski, Michał Seweryński, Teresa Dębowska-Romanowska, Marek Olszewski, Jan Kodrębski, M. Zirk-Sadowski, Jacek Matuszewski, Wojciech Katner, Tomasz Pajor, Małgorzata Stahl, M. Królikowska-Olczak, Małgorzata Król, Witold Kulesza, M. Pyziak-Szafnicka, Piotr Daranowski, Krzysztof Indeck, Anna Pikulska-Robaszkiwicz, Krzysztof Skotnicki, Marek Górski, Zofia Duniewska, A. Liszewska, Anna Pikulska-Radomska, Mirosław Włodarczyk, dr Jarosława Koperkiwicz-Mordel, Sławomir Cieślak, dr Zbigniew Swiderski, Teresa Wyka. Niektóre z tych osób pełniły funkcje prodziekana kilkakrotnie<sup>119</sup>.

Funkcję rektora Uniwersytetu Łódzkiego pełnili następujący profesorowie prawa (wszyscy z wyboru): prof. Adam Szpunar w latach 1956–1962, prof. Józef S. Piątowski w latach 1965–1968, prof. Jerzy Wróblewski w latach 1981–1984, prof. Michał Seweryński w latach 1990–1996, prof. Włodzimierz Nykiel w latach 2008–2016. Prorektorami UŁ byli: Józef Litwin (1950–1955), A. Szpunar (1955–1956), J. S. Piątowski (1962–1965), J. Wróblewski (1965–1968), J. Tylman (1975–1981), Cezary

<sup>118</sup> J. Waszczyński, J. Wróblewski, *Wydział prawa*, [w:] *Uniwersytet Łódzki 1945–1970...*, s. 122; W. Nykiel przy współpracy Z. Duniewskiej, *Wydział Prawa i Administracji*, [w:] *Uniwersytet Łódzki...*, s. 69.

<sup>119</sup> J. Kita, S. Pytlas, *Uniwersytet Łódzki w latach...*, s. 30–33; W. Nykiel, Z. Duniewska, *Wydział Prawa...*, s. 69; *Uniwersytet Łódzki. Skład osobowy za lata 1997/1998, 2000/2001, 2002/2003, 2007/2008*; <http://www.wpia.uni.lodz.pl>; Sprawozdanie Rektora UŁ za 2008 r.

Kosikowski (1984–1987), M. Seweryński (1987–1990), M. Zirk-Sadowski (1993–1999), P. Daranowski (1999–2005), W. Katner (2005–2008), Z. Góral (2012–2014)<sup>120</sup>.



Fot. 47. Widok na Wydział Prawa i Administracji oraz Kościół pw. św. Teresy i św. Jana Bosko (2014 r.) Ze zbiorów Archiwum UŁ

Członkami Polskiej Akademii Nauk byli prof. Waław Szubert, członek rzeczywisty od 1976 r. oraz prof. Jerzy Wróblewski, członek-korespondent od 1983 r. Tytuł doktora *honoris causa* otrzymali następujący profesorowie z Wydziału Prawa i Administracji UŁ: prof. Waław Szubert, Uniwersytetu Wrocławskiego w 1980 r., Uniwersytetu w Bordeaux (Francja) w 1983 r., oraz Uniwersytetu Jagiellońskiego w 1987 r.; prof. Jerzy Wróblewski, Uniwersytetu w Turku (Finlandia) w 1986 r. oraz Uniwersytetu Kraju Basków

<sup>120</sup> J. Kita, S. Pytlas, *Uniwersytet Łódzki w latach...*, s. 29–30; Sprawozdania Komisji Wyborczej w UŁ za lata 1996, 1999, 2002, 2005, 2008, 2012.

(Hiszpania) w 1988 r.; prof. Cezary Kosikowski, Uniwersytetu im. P. J. Safarika w Koszycach (Słowacja) w 1996 r.; prof. Michał Seweryński, Uniwersytetu Jean Moulin (Lyon III) w Lyonie (Francja) w 1997 r.; prof. Biruta Lewaszkiewicz-Petrykowska, Uniwersytetu w Strasburgu (Francja) w 2003 r.; prof. Małgorzata Pyziak-Szafnicka, w Uniwersytecie François Rabelais w Tours (Francja) w 2010 r.

Z inicjatywy Wydziału Prawa i Administracji w UŁ nadano tytuł doktora *honoris causa* wybitnym prawnikom z kraju i z zagranicy. I tak w 1968 r. tytuł ten otrzymali: prof. Rene Capitant z Paryża, prof. Olimpiad S. Joffe z Uniwersytetu w Leningradzie oraz prof. Piotr J. Niedbajło z Uniwersytetu w Kijowie; w 1980 r. prof. Claude Albert Colliard z Uniwersytetu Paryż I; w 1983 r. prof. Helmut Ridder z Uniwersytetu w Bonn (RFN); w 1988 r. prof. Waław Szubert z UŁ; w 1989 r. prof. Ken-ichi Inui Nakayama z Uniwersytetu w Kioto i Osace (Japonia); w 1995 r. prof. Juliusz Bardach z UW; w 2002 r. prof. Hubert Hamakers z Uniwersytetu w Nijmegen w Holandii; w 2010 r. prof. Bogumił Brzeziński z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu; w 2012 r. prof. Maciej Zieliński z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu<sup>121</sup>.

W okresie 70 lat funkcjonowania Wydziału Prawa i Administracji (wcześniej Wydziału Prawno-Ekonomicznego i Wydziału Prawa) w badaniach naukowych zajmowano z powodzeniem następującymi problemami: historią państwa i prawa polskiego (prof. prof. Stanisław Śreniowski, Jan Adamus, Henryk Grajewski, Filomena Bortkiewicz, Krzysztof Gózdź-Roszkowski i Jacek Matuszewski); powszechną historią państwa i prawa (prof. prof. Bolesław Wilanowski, Józef Matuszewski, Barbara Waldo, Zygfryd Rymaszewski, Tadeusz Szulc); prawem rzymskim i antycznym (Borys Łapicki, Cezary Kunderewicz, Jan Kodrębski, Anna Pikulska-Radowska); doktrynami polityczno-prawnymi (Jan Kodrębski i Zbigniew Rau); teorią i filozofią prawa, metodologią prawoznawstwa, socjologią prawa (Jerzy Wróblewski, Józef Nowacki, Marek Zirk-Sadowski, Małgorzata Król); prawem międzynarodowym publicznym (Remigiusz Bierzanek, Zbigniew Rotocki, Renata Sonnefeld, Anna Wyrozumka, Piotr Daranowski); prawem cywilnym (Seweryn Szer, Witold Czachórski, a przede wszystkim Adam Szpunar, Biruta Lewaszkiewicz-Petrykowska, Józef S. Piątowski, Andrzej Rembieliński, Tomasz Pajor, Elżbieta Wojnicka, Małgorzata Pyziak-Szafnicka); z zakresu postępowania cywilnego (Marian Lisiewski, Witold Broniewicz, Andrzej Marciniak, Janusz Jankowski); prawem gospodarczym i handlowym (Wojciech Katner, Anna Rzetelska, Aleksander Kappes, Urszula Promińska); prawem karnym, postępowaniem karnym, i kryminalistyką oraz prawem karnym materialnym

<sup>121</sup> <http://www.uni.lodz.pl>.

(Stanisław Batawia, Emil Stanisław Rappaport, Jerzy Sawicki, Stanisław Pławski, Paweł Horoszewski, Leon Schaff, Mieczysław Siewierski, Janusz Tylman, Marek Olszewski, Tomasz Grzegorzczak, Barbara Wójcicka-Budner, Brunon Hołyst, Jan Waszczyński, Stefan Lelental, Ryszard Dębski, Witold Kulesza, Krzysztof Indeck, Agnieszka Liszewska); prawa administracyjnego i postępowania administracyjnego (Eugeniusz Smoktunowicz, Janusz Borkowski, Wojciech Chróścielewski, Zbigniew Kmiecik, Jan Tarno, Krystyna Stefańska, Małgorzata Stahl, Marek Górski, Barbara Jaworska-Dębska, Zofia Duniewska, Jacek Chlebny, Piotr Korzeniowski, Ewa Olejniczak-Szałowska); prawem finansowym (Jerzy Lubowicki, Natalia Gajl, Cezary Kosikowski, Teresa Dębowska-Romanowska, Witold Olszowy, Włodzimierz Nykiel, Henryk Dzwonkowski); prawem podatkowym (Włodzimierz Nykiel, Adam Mariański, Lesław Góral); prawem pracy i ubezpieczeń społecznych (Wacław Szubert, Henryk Lewandowski, Michał Seweryński, Teresa Bińczycka-Majewska, Zbigniew Góral, Cezary Włodarczyk, Mirosław Włodarczyk, Teresa Wyka); prawem europejskim (Michał Seweryński, Maria Królikowska-Olczak, Anna Wyrozumka, Irena Boruta, Zbigniew Hajn); prawem konstytucyjnym (Władysław Wróblewski, Zygmunt Izdebski, Tadeusz Szymczak, Dariusz Górecki, Michał Domagała, Krzysztof Skotnicki)<sup>122</sup>.

206

Wśród najwybitniejszych profesorów Wydziału Prawa i Administracji, zdaniem autora, należy wymienić: prof. Wacława Szuberta (1912–1994), wybitnego specjalistę z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych, w czasie okupacji pracował on w Delegaturze Rządu na Kraj jako zastępca dyrektora Departamentu Pracy i Opieki Społecznej, brał udział w Powstaniu Warszawskim jako kapral, pseudonim „Wirski”, po wojnie w UŁ, gdzie był dwukrotnie dziekanem, członek PAN, honorowy prezydent Międzynarodowego Stowarzyszenia Prawa Pracy i Zabezpieczenia Społecznego, członek korespondent Międzynarodowej Akademii Prawa Porównawczego; prof. Jerzego Wróblewskiego (1926–1990), wybitnego specjalistę w zakresie teorii prawa i metodologii prawoznawstwa, dwukrotnego dziekana, rektora UŁ w trudnych latach 1981–1984, członka PAN, Fińskiej Akademii Nauk; prof. Adama Szpunara (1913–2002), wybitnego cywilistę, dziekana, prorektora i rektora UŁ w latach 1956–1962, twórcę szkoły naukowej prawa cywilnego w Uniwersytecie Łódzkim.

Prawnicy z Uniwersytetu Łódzkiego pełnili i pełnią wiele odpowiedzialnych funkcji w organach władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej. Sędziami Trybunału Konstytucyjnego były: prof. prof. Natalia Gajl (1985–1989), Biruta Lewaszkiewicz-Petrykowska (1997–2006), Teresa Dębowska-Romanowska (1997–2006), a obecnie, od 2011 r. Małgorzata

<sup>122</sup> W. Nykiel, Z. Duniewska, *Wydział Prawa...*, s. 70–77; <http://www.wpia.uni.lodz.pl>.

Pyziak-Szafnicka. Sędziami Sądu Najwyższego byli i są: Janusz Borkowski, Tomasz Grzegorzcyk, Wojciech Katner, Zbigniew Hajn. Sędziami Trybunału Stanu byli: Teresa Dębowska-Romanowska i Włodzimierz Nykiel. W okresie od 2004 r. funkcję wiceprezesa Naczelnego Sądu Administracyjnego pełni Marek Zirk-Sadowski. Sędziami NSA byli i są: Janusz Borkowski, Teresa Dębowska-Romanowska, Zbigniew Kmiecik, Małgorzata Stahl, Jan Paweł Tarno, Marek Zirk-Sadowski. Ministrem edukacji narodowej, a następnie Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w latach 2005–2007 był Michał Seweryński. Funkcje podsekretarzy stanu pełnili Irena Boruta i Wojciech Katner. Wiceprezesem NIK-u był Wojciech Katner. Dyrektorem Generalnym Głównej Komisji Badania Zbrodni Przeciwko Narodowi Polskiemu był Witold Kulesza. Z kolei Ewa Kulesza pełniła funkcję Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych. Senatorami RP byli Dariusz Gorecki i Zbigniew Rau, a w obecnej kadencji 2011–2015 Michał Seweryński. Michał Kasiński był wojewodą łódzkim. Ponadto wielu pracowników Wydziału Prawa i Administracji UŁ uczestniczy w gremiach doradczych Sejmu, Senatu i Rządu.

W okresie siedemdziesięciolecia funkcjonowania Wydziału Prawa i Administracji wewnętrzna jego struktura ulegała zmianom. W latach 1945–1970 jako jednostki naukowo-dydaktyczne funkcjonowały katedry, a w ramach katedr zakłady. Liczba katedr ulegała ciągłym zmianom, kiedy w 1946 r. ich liczba sięgała 23, to w 1969 r. było ich już tylko 14. Natomiast od 1970 do 1981 r., podobnie jak na innych wydziałach, wprowadzono ogólnie strukturę instytutową. W okresie przemian politycznych 1980/1981 r. Wydział Prawa i Administracji powrócił do struktury katedralnej. Obecnie, w roku akademickim 2014/2015, na wydziale funkcjonują 24 katedry, pięć samodzielnych zakładów oraz trzy centra naukowo-badawcze: Katedra Prawa Administracyjnego i Nauki Administracji (M. Stahl), a w niej Zakład Prawa Administracyjnego (M. Stahl), Zakład Prawa Ochrony Środowiska (P. Korzeniowski), Zakład Prawa Samorządu Terytorialnego (B. Jaworska-Dębska), Zakład Nauki Administracji (E. Olejniczak-Szałowska); Katedra Polskiego Postępowania Administracyjnego (W. Chróścielewski); Katedra Postępowania Administracyjnego Porównawczego (Z. Kmiecik); Zakład Sądownictwa Administracyjnego (J. P. Tarno); Katedra Prawa Cywilnego (M. Pyziak-Szafnicka), a w niej Zakład Prawa Cywilnego (B. Lewaszkiwicz-Petrykowska) i Zakład Międzynarodowego Obrotu Cywilnego (P. Księżak); Katedra Postępowania Cywilnego I (J. Jankowski); Katedra Postępowania Cywilnego II (A. Marciniak); Katedra Prawa Karnego (R. Dębski), a w niej Zakład Prawa Karnego Materialnego (W. Kulesza) i Zakład Nauki o Przestępstwie (R. Dębski); Katedra Prawa Karnego Międzynarodowego (K. Indecki), a w niej Zakład Nauki o Karze i Środkach Penalnych (S. Leleńtal) i Zakład Międzynarodowego



Wymiaru Sprawiedliwości (K. Indecki); Katedra Postępowania Karnego i Kryminalistyki (T. Grzegorzcyk), a w niej Zakład Kryminalistyki (B. Sygit) i Zakład Postępowania Karnych Szczególnych (J. Izydorzcyk); Katedra Europejskiego Prawa Gospodarczego (M. Królikowska-Olczak); Zakład Europejskiego i Zbiorowego Prawa Pracy (Z. ajn); Katedra Europejskiego Prawa Konstytucyjnego (A. Wyrozumka); Katedra Prawa Finansowego (H. Dzwonkowski), a w niej Zakład Prawa Daninowego i Budżetowego (T. Dębowska-Romanowska) i Zakład Zobowiązań i Procedur Podatkowych (H. Dzwonkowski); Katedra Materialnego Prawa Podatkowego (W. Nykiel); Katedra Prawa Gospodarczego i Handlowego (W. Katner), a w niej Zakład Prawa Handlowego (A. Rzetelska), Zakład Prawa Własności Przemysłowej (U. Promińska), Zakład Prawa Spółek Handlowych (A. Kappes); Katedra Teorii i Filozofii Prawa (M. Zirk-Sadowski), a w niej Zakład Teorii i Filozofii Prawa (J. Leszczyński) i Pracownia Badań Kognitywnych nad Prawem i Program FOCUS FNP (M. Golecki); Zakład Prawa Kanonicznego (ks. G. Leszczyński); Zakład Polityki Prawa (M. Król); Katedra Prawa Gospodarczego Publicznego (K. Strzyczkowski); Katedra Prawa Konstytucyjnego (D. Górecki), a w niej Zakład Polskiego Prawa Konstytucyjnego (D. Górecki), Zakład Nauki o Państwie (M. Domagała), Zakład Prawa Konstytucyjnego Porównawczego (K. Skotnicki); Katedra Prawa Międzynarodowego i Stosunków Międzynarodowych (P. Daranowski); Katedra Prawa Pracy (Z. Góral), a w niej Zakład Prawa Stosunków Pracy (Z. Góral), Zakład Prawa Ochrony Pracy (T. Wyka), Zakład Prawa Rynku Pracy (M. Włodarczyk); Katedra Prawa Rzymskiego (A. Pikulska-Radomska); Katedra Historii Państwa i Prawa Polskiego (J. Matuszewski); Katedra Powszechnej Historii Państwa i Prawa (T. Szulc); Katedra Prawa Ubezpieczeń Społecznych i Polityki Społecznej (M. Włodarczyk); Katedra Doktryn Polityczno-Prawnych (Z. Rau); Zakład Prawa Rolnego (K. Stefańska); Centrum Dokumentacji i Studiów Podatkowych (W. Nykiel) – centrum powstało w 1997 r.; Centrum Studiów Wyborczych (K. Skotnicki); Centrum Myśli Polityczno-Prawnej im. Alexisa de Tocqueville'a (Z. Rau)<sup>123</sup>.

Studia na Wydziale Prawa i Administracji od początku funkcjonowania UŁ cieszyły się popularnością wśród absolwentów szkół średnich. Już w 1945 r. na tym wydziale studiowały 732 osoby, a w roku akademickim 1948/1949 już 2478 osób. W latach 1950–1956 nastąpiło zdecydowane obniżenie liczby studentów z 1325 do 440. Był to rezultat polityki ministerstwa w stosunku do UŁ, m.in. wprowadzenia studiów dwustopniowych. Po zmianach politycznych 1956 r. i przywróceniu jednolitych studiów magisterskich, liczba studentów stopniowo rosła do 775 osób w 1969 r.

<sup>123</sup> <http://www.wpia.uni.lodz.pl>.

W latach siedemdziesiątych XX w. obok kierunku prawa rozwinęły się na dużą skalę studia administracyjne, które prowadzono również poza Łodzią, w tzw. punktach konsultacyjnych na terenie województwa łódzkiego. W końcu lat siedemdziesiątych ogółem (studia dzienne i zaoczne) studiowało 3195 osób. W latach osiemdziesiątych XX w., podobnie jak w całej Uczelni, odnotowano pewien spadek liczby studentów do około 1400. Po 1990 r. nastąpił niezwykle dynamiczny przyrost liczby studiujących, obok studiów dziennych i zaocznych uruchomiono bowiem również studia wieczorowe. W 1999 r. Wydział Prawa i Administracji był największym wydziałem UŁ pod względem liczby studentów, na wszystkich trybach studiów prawniczych i administracyjnych studiowały 7574 osoby. W tym czasie na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym naukę pobierało 6430 osób. W latach następnych, w okresie do 2014/2015 r., Wydział PiA zajmował i nadal zajmuje drugą pozycję w UŁ, właśnie po Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym. W okresie do 2006 r. liczba studentów Wydziału PiA systematycznie się obniżała do 6142 w 2006 r. Z kolei w następnych czterech latach stopniowo rosła do 7244 w 2010 r. Kolejne cztery lata, do 2014 r., charakteryzował systematyczny spadek liczby studiujących (do 5254 osób). Ogółem w latach 1999–2014 liczba studentów obniżyła się o ponad 30% (z 7574 do 5254).

Zmieniły się również proporcje liczby studentów stacjonarnych do niestacjonarnych. I tak w 2006 r. studenci studiów zaocznych i wieczorowych stanowili 63,8% (3924 z 6142) ogółu studiujących, a w 2014 r. już tylko 51,7% (2720 z 5254). Poza studiami stacjonarnymi i niestacjonarnymi na Wydziale PiA funkcjonują również studia podyplomowe. W okresie do 2012 r. liczba słuchaczy tych studiów systematycznie rosła – z 363 osób w 2006 r. do 794 osób w 2012 r., natomiast w ostatnich dwóch latach nastąpił zdecydowany spadek, do 48 osób w 2014 r.<sup>124</sup>

Obecnie na Wydziale PiA prowadzone są następujące kierunki studiów: jednolite 5-letnie studia na kierunku prawa w trybie studiów stacjonarnych i niestacjonarnych; dwustopniowe studia na kierunku administracja (3-letnie licencjackie oraz 2-letnie magisterskie); studia licencjackie na kierunku polityka społeczna prowadzone razem z Wydziałem Ekonomiczno-Socjologicznym; studia drugiego stopnia magisterskie z następujących specjalności: prawo medyczne, prawo zatrudnienia – kadry i płace, prawo podatkowe i rachunkowość (tę specjalność Wydział PiA prowadzi razem z Wydziałem Zarządzania); 2,5-letnie uzupełniające studia magisterskie na kierunku administracja prowadzone dla absolwentów innych kierunków aniżeli prawo i administracja. Ponadto na Wydziale PiA funkcjonują: Szkoła Prawa Francuskiego

<sup>124</sup> W. Nykiel, Z. Duniewska, *Wydział...*, s. 70; Sprawozdania Rektora UŁ za lata 1979, 1989, 2006, 2010, 2012, 2014.

we współpracy z Uniwersytetem w Tours (Francja); Szkoła Prawa Niemieckiego we współpracy z Uniwersytetem Wilhelma w Munster (Niemcy) oraz Szkoła Prawa Amerykańskiego prowadzona we współpracy z IIT Chicago-Kent College (USA). Wydział PiA prowadzi również studia doktoranckie stacjonarne i niestacjonarne. Ogółem w latach 2007–2013 liczba doktorantów zwiększyła się ze 149 do 314, w tym liczba doktorantów na studiach niestacjonarnych stanowiła od 24% w 2007 r. do nieco ponad 16% w 2013 r.<sup>125</sup>

Studenci Wydziału PiA aktywnie działają w 11 kołach naukowych, są to: Studenckie Koło Naukowe Młodych Prawników, Studenckie Koło Naukowe Prawa Europejskiego, Studenckie Koło Naukowe Prawa Podatkowego, Studenckie Koło Naukowe Kryminalistów, Studenckie Koło Naukowe Prawa Pracy, Studenckie Koło Naukowe Prawa Konstytucyjnego, Studenckie Koło Naukowe Prawa Cywilnego i Handlowego, Studenckie Koło Penitencjarne, Studenckie Koło Naukowe Praw Człowieka, Studenckie Koło Naukowe Prawa Karnego Procesowego, Studenckie Koło Naukowe Prawa Karnego Międzynarodowego. Ponadto od 1997 r. bardzo aktywnie działa przy Wydziale Grupa Lokalna Europejskiego Stowarzyszenia Studentów ELSA (The European Law Student's Association). Istotną rolę dla kończących studia odgrywa Biuro Karier Wydziału Prawa i Administracji, jak również Klinika Prawa, która udziela porad prawnych osobom niezamożnym, oraz Klinika Praw Dziecka<sup>126</sup>.

210

Wydział Prawa i Administracji UŁ dysponuje uprawnieniami do nadawania stopnia doktora i doktora habilitowanego. W kategoryzacji jednostek naukowych od wielu już lat znajduje się w kategorii drugiej (2), a ostatnio (za lata 2010 i 2013) w kategorii B. Natomiast w rankingach wydziałów prawa polskich uniwersytetów (przeprowadzanych od kilkunastu lat przez „Politykę” lub „Perspektywy”) zajmuje wysokie miejsce – drugie lub trzecie. Podobnie wygląda sytuacja przy ocenie wyników egzaminów aplikacyjnych, mianowicie absolwenci Wydziału PiA UŁ w skali wszystkich wydziałów prawa zajmują wysokie – drugie lub trzecie miejsce.

## 11. Wydział Studiów Międzynarodowych i Politologicznych

Wydział Studiów Międzynarodowych i Politologicznych jest stosunkowo młodą jednostką naszej uczelni, został powołany bowiem uchwałą senatu Uniwersytetu Łódzkiego 19 czerwca 2000 r.<sup>127</sup> Jednak jego powstanie, w odróżnieniu od innych wydziałów, nie wiązało się z podziałem które-

<sup>125</sup> <http://www.wpia.uni.lodz.pl>.

<sup>126</sup> Sprawozdania Rektora UŁ za lata 1997, 2006, 2008, 2012, 2014.

<sup>127</sup> „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 2002, R. XII, nr 2, s. 5.

gokolwiek z wydziałów już funkcjonujących. Natomiast korzenie WSMiP sięgają 1994 r., kiedy z inicjatywy prof. Waldemara Michowicza, znanego historyka dyplomacji, jak również przy poparciu ówczesnego rektora prof. M. Seweryńskiego, senat UŁ uchwałą z dnia 15 czerwca 1994 r. powołał Instytut Studiów Międzynarodowych. Instytut ten był jednostką pozawydziałową i w okresie do 2000 r. funkcjonował na prawach wydziału<sup>128</sup>. Instytut rozpoczął działalność od 1 listopada 1994 r., a jego dyrektorem został prof. W. Michowicz. W skład ISM weszło kilka jednostek badawczo-naukowych, które miały charakter pozawydziałowy, a ich kierownicy byli profesorami następujących wydziałów: Filologicznego, Filozoficzno-Historycznego i Zarządzania. W składzie nowo powołanego instytutu znalazły się: Centrum Badań Północnoamerykańskich (prof. Elżbieta Oleksy), Centrum Badań Niemcoznawczych (prof. Krzysztof Kuczyński), Ośrodek Badań i Studiów Brytyjskich (prof. Krystyna Kujawińska Courtney), Ośrodek Badań i Studiów Wschodu (prof. Jerzy Kmiecinski), Katedra Historii Stosunków Międzynarodowych z Pracownią Irenologii (prof. W. Michowicz), Centrum Badań i Studiów Francuskich (prof. Tomasz Domański). Ponadto w ISM utworzono Pracownię Dydaktyki Języków Obcych (dr Wiesław Oleksy), a w 1995 r. Katedrę Studiów Brazylijskich (prof. Andrzej Skrzypek). W 1997 r. struktura ISM została zreorganizowana i w miejsce centrów i ośrodków powstały katedry i zakłady<sup>129</sup>.

Pierwszym dziekanem WSMiP została prof. E. Oleksy, dotychczasowa zastępca dyrektora w ISM. Struktura nowego WSMiP w kadencji 2002–2005 przedstawiała się następująco: na wydziale funkcjonowały dwa instytuty o charakterze federacyjnym, w Instytucie Studiów Międzynarodowych (p.o. dyrektora dr Małgorzata Pietrasiak) znajdowały się następujące jednostki: Katedra Amerykanistyki i Mass Mediów (prof. E. Oleksy), a w niej Pracownia Informacyjno-Badawcza Studiów Kanadyjskich (dr W. Oleksy); Katedra Badań Wschodu (dr hab. Marian Broda); Zakład Badań Brytyjskich i Krajów Wspólnoty Brytyjskiej (prof. K. Kujawińska Courtney); Katedra Marketingu Międzynarodowego i Dystrybucji (prof. T. Domański); Pracownia Studiów Latynoamerykańskich (dr Magdalena Śniadecka-Kotarska). Z kolei w Instytucie Studiów Politologicznych (dyrektor prof. Eugeniusz Ponczek) funkcjonowały: Katedra Badań Niemcoznawczych (prof. K. Kuczyński); Katedra Historii Stosunków Międzynarodowych (prof. W. Michowicz), a w niej Pracownia Irenologii (prof. E. Ponczek); Katedra Systemów Politycznych (prof. Alicja Stępień-Kuczyńska); Pracownia Dydaktyki Języków Obcych (dr W. Oleksy); Ośrodek Badań i Studiów Francuskich (prof. T. Domański)<sup>130</sup>.

<sup>128</sup> AUŁ, Biuro Rektoratu, sygn. 1272, k. 20.

<sup>129</sup> W. Michowicz, *Instytut Studiów Międzynarodowych*, [w:] *Uniwersytet Łódzki...*, s. 91.

<sup>130</sup> *Uniwersytet Łódzki. Skład osobowy*, r. 2002/2003, s. 191–197.

W kadencji 2005–2008 w strukturze WSMiP zaszły następujące zmiany: w Instytucie Studiów Międzynarodowych (dyrektor prof. Marek Dziekan), w Zakładzie Badań Brytyjskich i Krajów Wspólnoty Brytyjskiej utworzono Pracownię Informacyjno-Badawczą „Studia Australijskie”; zmieniono nazwę Katedry Badań Wschodu na katedrę Europy Środkowej i Wschodniej (prof. Andrzej de Lazari), a w niej powołano Interdyscyplinarny Zespół Religioznawczy (prof. A. de Lazari); Pracownię Studiów Latinoamerykańskich przekształcono w Zakład o tej nazwie (dr M. Śniadecka-Kotarska); utworzono nową Katedrę Bliskiego Wschodu i Północnej Afryki (prof. Marek Dziekan); powołano również nowy Zakład Azji Wschodniej (dr hab. Małgorzata Pietrasiak). W Instytucie Studiów Politologicznych (dyrektor prof. E. Ponczek) utworzono nowy Zakład Metodologii Badań Politologicznych i Prognozowania Politycznego (prof. Andrzej Sepkowski)<sup>131</sup>.



**Fot. 48.** Wydział Studiów Międzynarodowych i Politologicznych przy ul. Składowej 43 (2008 r.)  
Ze zbiorów Archiwum UŁ

<sup>131</sup> *Uniwersytet Łódzki. Skład osobowy, rok akademicki 2006/2007*, s. 203–207.

Obecnie, w roku akademickim 2014/2015, na WSMiP funkcjonują następujące jednostki: w Instytucie Studiów Międzynarodowych (dyrektor prof. Radosław Bania) – Katedra Bliskiego Wschodu i Północnej Afryki (prof. M. Dziekan); Katedra Studiów Europejskich (prof. A. de Lazari); Katedra Marketingu Międzynarodowego i Dystrybucji (prof. T. Domański); Katedra Studiów Transatlantyckich i Mediów Masowych (prof. E. Oleksy); Katedra Studiów Brytyjskich i Krajów Wspólnoty Brytyjskiej (prof. K. Kujawińska Courtney); Zakład Studiów Latinoamerykańskich (prof. M. Śniadecka-Kotarska); Zakład Azji Wschodniej (prof. M. Pietrasiak). Natomiast w skład Instytutu Studiów Politologicznych (dyrektor prof. A. Stępień-Kuczyńska) wchodzi: Katedra Teorii Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa (prof. Robert Łoś); Katedra Systemów Politycznych (prof. A. Stępień-Kuczyńska); Katedra Teorii Polityki i Myśli Politycznej (prof. E. Ponczek), a w niej Zakład Teorii Polityki i Państwa (prof. E. Ponczek) oraz Zakład Metodologii Nauk o Polityce (prof. A. Sepkowski). Ponadto na wydziale poza instytutami funkcjonują: Katedra Badań Niemcoznawczych (prof. K. Kuczyński); Ośrodek Badań Francuskich (prof. T. Domański); Ośrodek Naukowo-Badawczy Problematyki Kobiet (prof. E. Oleksy); Pracownia Mediów Cyfrowych i Dydaktyki Języków Obcych (prof. T. Domański)<sup>132</sup>.

W dotychczasowej, dość krótkiej, historii WSMiP funkcję dziekana pełnili: prof. E. Oleksy w latach 2000–2008 i prof. T. Domański w latach 2008–2015. Prodziekanami kolejno byli: T. Domański, M. Pietrasiak, Katarzyna Dośpiał-Borysiak, K. Kujawińska Courtney, R. Bania, Marek Sem-pach. Niektórzy spośród wymienionych pełnili funkcję prodziekana kilkakrotnie<sup>133</sup>.

Badania naukowe, najpierw w Instytucie Studiów Międzynarodowych, a następnie na WSMiP, podzielić można na trzy główne nurty, pierwszy to problematyka stosunków międzynarodowych, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień rozbrojenia, dyplomacji polskiej, stosunków Polski z sąsiadami, wzajemnych relacji między mocarstwami, polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Unii Europejskiej, kwestii ukraińskiej, historii krajów arabskich, współczesnych problemów islamu, polityki współczesnej Rosji (W. Michowicz, L. Meissner, A. Skrzypek, E. Ponczek, A. Stępień-Kuczyńska, M. Wilk, T. Dubicki, P. Żurawski *vel* Grajewski, R. Bania, M. Dziekan). Drugim nurtem są badania kulturowe w znaczeniu interdyscyplinarnym, badacze zajmują się tu zagadnieniami multikulturalizmu, myślą i kulturą w Stanach Zjednoczonych, Wiel-

<sup>132</sup> <http://www.wsmip.uni.lodz.pl>.

<sup>133</sup> *Uniwersytet Łódzki. Spis osobowy za lata 2002/2003, 2006/2007; Sprawozdanie Rektora UŁ za 2008 r.*; <http://www.wsmip.uni.lodz.pl>.

kiej Brytanii, ideami społecznymi, filozoficznymi i politycznymi w Rosji, procesami integracyjnymi i dezintegracyjnymi w Europie, problematyką *mass mediów* w USA i Kanadzie, współczesnymi zagadnieniami odnoszącymi się do kobiet w świecie, problemami kulturowymi Ameryki Łacińskiej (E. Oleksy, A. de Lazari, S. Konopacki, K. Kuczyński, K. Kujawińska Courtney, M. Śniadecka-Kotarska, R. Machnikowski, D. Kucharska). Trzecim nurtem badań są problemy ekonomiczno-marketingowe w Europie i na świecie (T. Domański).

Wydział SMiP prowadzi studia na następujących kierunkach: studia stacjonarne I stopnia (3-letnie) na kierunkach: stosunki międzynarodowe, politologia i międzynarodowe studia kulturowe oraz studia zaoczne I stopnia na kierunkach: stosunki międzynarodowe i politologia. Natomiast na studiach II stopnia (2-letnie magisterskie) stacjonarne na kierunkach: stosunki międzynarodowe w języku angielskim i częściowo w języku angielskim w dziewięciu specjalnościach; politologia w trzech specjalnościach; międzynarodowe studia kulturowe w dwu specjalnościach. Studia zaoczne II stopnia na kierunkach stosunki międzynarodowe i politologia. Wydział ponadto prowadzi studia podyplomowe w następujących specjalnościach: International Marketing Management w języku angielskim, Polsko-Francuskie Studia Zarządzania MBA w języku francuskim, Dziennikarstwo Sportowe i Marketing Sportu, Bezpieczeństwo Narodowe. Poza tym na wydziale funkcjonuje Studium Menedżerów Organizacji Pozarządowych<sup>134</sup>.

214

Studia na WSMiP wkrótce po powstaniu tego wydziału stały się bardzo popularne wśród absolwentów szkół średnich. Kiedy w 1999 r., jeszcze w Instytucie Studiów Międzynarodowych, studentów było 534, w tym 335 na studiach dziennych i 117 na zaocznych, to w 2006 r. ogólna liczba studentów wzrosła do 1547, w tym 827 na studiach zaocznych. Dwa lata później nastąpił pewien spadek liczby studiujących (do 1295, w tym 616 na studiach odpłatnych). Z kolei w 2010 r. doszło do zdecydowanego wzrostu liczby studentów do 1745, w tym 469 na studiach zaocznych. W 2012 r. nastąpił kolejny spadek liczby studiujących do 1469, w tym tylko 102 na studiach odpłatnych. Obecnie, w roku akademickim 2014/2015, na WSMiP ogółem studiuje 995 osób, w tym na studiach odpłatnych tylko 24 osoby<sup>135</sup>. Zdecydowany spadek liczby studentów w ostatnich latach jest, podobnie jak na innych wydziałach, rezultatem niżu demograficznego.

Na WSMiP funkcjonuje 13 studenckich kół naukowych: Koło Naukowe Politologów, Koło Naukowe Azji Wschodniej i Pacyfiku, Koło Naukowe Ameryki, Koło Naukowe Bliskiego Wschodu „Al Maszrik”, Koło Naukowe „Expressis Verbis”, Koło Naukowe Gender, Koło Naukowe Medioznaw-

<sup>134</sup> <http://www.wsmip.uni.lodz.pl>.

<sup>135</sup> Sprawozdania Rektora UŁ za lata 1999, 2006, 2008, 2010, 2012, 2014.

ców, Koło Naukowe Niemcoznawstwa, Koło Naukowe Amerykanistów, Koło Naukowe Studiów Brytyjskich, Koło Naukowe ONZ, Koło Naukowe Marketingu Politycznego oraz Koło Naukowe „Europejczyk”<sup>136</sup>.

Wydział Studiów Międzynarodowych i Politologicznych był bardzo wysoko oceniany w ramach tzw. kategoryzacji jednostek naukowych, którą przeprowadza MNiSzW. Otóż w 2006 r. uzyskał kategorię pierwszą (1), podobnie w 2010 r. kategorię A, natomiast podczas ostatniej oceny w 2013 r. uzyskał jedynie kategorię B. Wydział SMiP ma uprawnienia do nadawania stopnia doktora w zakresie politologii<sup>137</sup>.

Wśród najbardziej zasłużonych osób, których działalność organizacyjna i naukowo-badawcza zadecydowała o powstaniu Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politologicznych, należy, zdaniem autora, wymienić następujących profesorów: Waldemara Michowicza, Elżbietę Oleksy, Jerzego Kmiecńskiego, Krzysztofa Kuczyńskiego, Andrzeja de Lazari, Tomasza Domańskiego i Krystynę Kujawińską Courtney.

## 12. Wydział Zarządzania

Wydział Zarządzania Uniwersytetu Łódzkiego został powołany uchwałą senatu naszej Uczelni z dnia 25 kwietnia 1994 r. oraz zarządzeniem rektora. Działalność wydziału rozpoczęła się z dniem 1 września 1994 r. W skład nowego wydziału weszły następujące katedry, które zostały wyodrębnione z Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego i zajmowały się w działalności naukowo-badawczej szeroko pojętą problematyką zarządzania: Katedra Informatyki, kierowana przez prof. Jerzego S. Zielińskiego wraz z dwoma zakładami – Sztucznej Inteligencji i Narzędzi Informatyki oraz Analizy i Projektowania Systemów; Katedra Marketingu, którą kierował prof. Bogdan Gregor z trzema zakładami – Badań Marketingowych, Strategii Marketingowych oraz Handlu; Katedra Rachunkowości, kierowana przez prof. Alicję Jarugę wraz z Pracownią Dydaktyczną Informatycznych Technik Rachunkowości; Katedra Zarządzania, której kierownikiem była prof. Zofia Mikołajczyk z dwoma zakładami – Teorii Zarządzania i Metodologii Organizacji Zarządzania; Katedra Zarządzania Przedsiębiorstwem, kierowana przez prof. Jana Jezaka wraz z dwoma zakładami – Funkcjonowania i Rozwoju Przedsiębiorstwa oraz Organizacji Produkcji i Gospodarki Materiałowej; Zakład Przedsiębiorczości i Polityki Przemysłowej, którym kierował prof. Bogdan Piasecki<sup>138</sup>.

<sup>136</sup> *Ibidem*.

<sup>137</sup> <http://wsmip.uni.lodz.pl>.

<sup>138</sup> AUŁ, Biuro Rektoratu, sygn. 1269, k. 20; B. Gregor, *Wydział Zarządzania*, [w:] *Uniwersytet...*, s. 82.





Fot. 49. Wydział Zarządzania przy ul. Jana Matejki 22/26 (2008 r.). Ze zbiorów Archiwum UŁ

216

W grudniu 1994 r. z Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego wydzielono Zakład Ekonomiki Rozwoju Miast i jako Zakład Zarządzania Miastem i Regionem, którym kierował prof. Tadeusz Markowski, włączono go do Wydziału Zarządzania. Zakład ten w 2001 r. przekształcono w Katedrę Zarządzania Miastem i Regionem. W dniu 1 kwietnia 1995 r. powołano Polsko-Amerykańskie Centrum Zarządzania – PAM Center, którego dyrektorem został Gedeon Werner. W grudniu 1996 r. utworzono Katedrę Zarządzania Jakością, której kierownikiem została prof. Jadwiga Szymczak. Z kolei w lipcu 1997 r. powołano samodzielny Zakład Zarządzania Personelem, którego kierownikiem została prof. Zdzisława Janowska, zakład ten w 2003 r. został przekształcony w Katedrę Zarządzania Zasobami Ludzkimi. W październiku 1999 r. zakład prof. B. Piaseckiego przekształcono w Katedrę Przedsiębiorczości i Polityki Przemysłowej<sup>139</sup>.

Struktura Wydziału Zarządzania w roku akademickim 2014/2015 obejmuje następujące jednostki: Katedra Informatyki (prof. J. S. Zieliński), a w niej Zakład Informatyki w Zarządzaniu (prof. J. S. Zieliński) oraz Zakład Sztucznej Inteligencji i Narzędzi Informatyki (dr Witold Bartkiewicz); Katedra Logistyki (prof. Maciej Urbaniak), a w niej Zakład Doskonale-

<sup>139</sup> B. Gregor, Z. Mikołajczyk, *10 lat Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Łódzkiego*, [w:] E. Walińska, *20 lat Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Łódzkiego*, Łódź 2014, s. 299–301.

nia Procesów Operacyjnych (prof. M. Urbaniak) oraz Zakład Zarządzania Łańcuchem Dostaw (prof. Jarosław Sosnowski); Katedra Marketingu (prof. B. Gregor), a w niej Zakład Badań Marketingowych (prof. Krystyna Iwińska-Knop), Zakład Strategii Marketingowych (prof. B. Gregor), Zakład Postaw Marketingu (prof. Wojciech Grzegorzczak); Katedra Przedsiębiorczości i Polityki Przemysłowej (prof. Edward Stawasz); Katedra Rachunkowości (prof. Ewa Walińska), a w niej Zakład Rachunkowości Zarządczej (prof. Irena Sobańska), Zakład Rachunkowości Finansowej (prof. E. Walińska), Zakład Teorii Rachunkowości (prof. Anna Szychta), Zakład Rachunkowości Międzynarodowej (prof. Radosław Ignatowski); Katedra Zarządzania (prof. Tomasz Czapla), a w niej Zakład Teorii Zarządzania (prof. Bogusław Kaczmarek), Zakład Metodologii Organizacji i Zarządzania (*vacat*), Zakład Zarządzania Wiedzą (prof. T. Czapla); Katedra Zarządzania Miastem i Regionem (prof. Tadeusz Markowski), a w niej Zakład Zarządzania Miastem (prof. T. Markowski), Zakład Zarządzania Regionem (prof. Danuta Stawasz); Katedra Finansów i Strategii Przedsiębiorstwa (prof. Jan Jeżak), a w niej Zakład Zarządzania Strategicznego (prof. J. Jeżak), Zakład Zarządzania Finansami Przedsiębiorstwa (prof. Jerzy Różański), Zakład Wyceny i Zarządzania Wartością Przedsiębiorstwa (prof. Grzegorz Urbanek); Katedra Zarządzania Zasobami Ludzkimi (prof. Zdzisława Janowska)<sup>140</sup>.

Badania naukowe Wydziału Zarządzania w pierwszym dziesięcioleciu funkcjonowania wydziału skupione były na problematyce związanej z procesem transformacji polskiej gospodarki po zmianach politycznych 1989 r. W kolejnych latach zainteresowania badawcze przesunęły się w kierunku zagadnień związanych z wejściem Polski do Unii Europejskiej, kwestiami konkurencyjności polskich przedsiębiorstw we współczesnym świecie oraz wpływem nowych technologii informacyjnych na działalność organizacji gospodarczych. Obecnie badania naukowe pracowników wydziału obejmują problemy dotyczące zagadnienia „zarządzanie w gospodarce opartej na wiedzy”. Poza badaniami związanymi głównie z naukami o zarządzaniu drugim ważnym nurtem badań jest szeroko rozumiana problematyka rachunkowości, w tym nad metodami rachunkowości zarządczej, polityką inwestycyjno-finansową i strategią zarządzania w procesach umiędzynarodowienia przedsiębiorstw, jak również nad nowoczesnymi metodami finansowania przedsiębiorstw krajowych i zagranicznych. W latach 1994–2004 na Wydziale Zarządzania realizowane były 33 projekty naukowo-badawcze, w tym 16 międzynarodowych i 17 krajowych. Natomiast w latach 2004–2014 realizowano 65 projektów, w tym 28 międzynarodowych i 37 krajowych. Kiedy w latach 1994–2003 opublikowano

<sup>140</sup> E. Walińska, *20 lat Wydziału Zarządzania...*, s. 26–27.

na wydziale 2699 prac naukowych, to w latach 2004–2014 już 3978. Powyższe dane wskazują na dużą aktywność badawczą pracowników Wydziału Zarządzania. Aktywność ta przyniosła dobre rezultaty w kategoryzacji jednostek naukowych, gdzie WZ w 2006 r. otrzymał kategorię 1 (pierwszą), w 2010 r. kategorię A oraz w 2013 r. również kategorię A<sup>141</sup>.

W pierwszym dziesięcioleciu funkcjonowania WZ studia prowadzone były na jednym kierunku – Zarządzanie i marketing, ale w ośmiu specjalnościach, w tym na sześciu rozpoczynających się od trzeciego roku studiów (marketing, rachunkowość i zarządzanie, zarządzanie jakością, zarządzanie ludźmi, zarządzanie strategiczne, zarządzanie międzynarodowe) oraz dwóch od pierwszego roku (informatyka w zarządzaniu, zarządzanie w administracji publicznej). Obecnie, w roku akademickim 2014/2015, WZ prowadzi studia na 13 kierunkach, w tym dziesięć na studiach licencjackich oraz trzy na studiach magisterskich. Ponadto funkcjonuje 12 specjalności, trzy na studiach licencjackich i dziewięć na studiach magisterskich. Na studiach licencjackich funkcjonują następujące kierunki: analiza i zarządzanie w biznesie, marketing, logistyka, zarządzanie zasobami ludzkimi, zarządzanie publiczne, zarządzanie, finanse i inwestycje, rachunkowość, Business Management, Management and Finance. Na studiach magisterskich prowadzone są następujące kierunki, a w ich ramach specjalności: zarządzanie (specjalności: marketing, zarządzanie biznesem, zarządzanie rozwojem przedsiębiorstwa, zarządzanie zasobami ludzkimi, zarządzanie publiczne); finanse i rachunkowość (specjalności: doradca finansowy, rachunkowość i zarządzanie finansami); logistyka (specjalności: informatyka w logistyce, zarządzanie łańcuchem dostaw). Ponadto WZ prowadzi cztery kierunki studiów wspólnie z innymi wydziałami: prawo podatkowe i rachunkowość z Wydziałem Prawa i Administracji; gospodarka przestrzenna z Wydziałem Nauk Geograficznych; technologie informatyczne w logistyce z Wydziałem Matematyki i Informatyki, Wydziałem Fizyki i Informatyki Stosowanej oraz z Wydziałem Ekonomiczno-Socjologicznym; lingwistyka dla biznesu z Wydziałem Filologicznym. Wszystkie kierunki studiów prowadzone są w trybie studiów stacjonarnych i niestacjonarnych. Studia na Wydziale Zarządzania od początku funkcjonowania były bardzo popularne wśród absolwentów szkół średnich. Liczba studentów szybko rosła, w 1994 r. studiowało 2175 osób (w tym 1141 na studiach odpłatnych), w 2004 r. było to już 3637 osób (w tym 1015 na studiach odpłatnych), a w 2013 r. 5678 osób (w tym 1039 na studiach odpłatnych). W roku akademickim 2014/2015 na WZ studiuje 5154 osoby (w tym 1505 na studiach odpłatnych). Powyższe dane świadczą o tym, że Wydział Zarządzania raczej nie odczuwa negatywnych skut-

<sup>141</sup> *Ibidem*, s. 47–53, 142–159; Sprawozdanie Rektora UŁ za lata 2006, 2010, 2013.

ków tzw. niżu demograficznego. Jest to zarazem dowodem na to, że systematycznie uzupełniana oferta dydaktyczna wydziału jest atrakcyjna dla absolwentów szkół średnich<sup>142</sup>.

Wydział Zarządzania prowadzi również studia podyplomowe, które cieszą się dużą popularnością wśród osób zajmujących się zarządzaniem w biznesie, jak też w oświacie, handlu i finansach. W 2004 r. funkcjonowało 12 studiów podyplomowych, na które uczęszczało 467 słuchaczy, w 2014 r. na 20 studiach podyplomowych liczba słuchaczy wynosiła 428. W latach 1994–2004 średnio rokrocznie na studiach podyplomowych liczba słuchaczy wynosiła 400, a w latach 2004–2014 średnio 600. Jak już wspomniano, na Wydziale Zarządzania od 1995 r. funkcjonują Polsko-Amerykański Program Studiów Executive MBA oraz Polsko-Francuski Program Studiów w zakresie zarządzania typu MBA. W latach 1995–2004 studia Polsko-Amerykańskie ukończyło 195 osób, a Polsko-Francuskie 298 osób, natomiast w latach 2004–2014 pierwsze z nich ukończyło 201 osób, a drugie 226 osób. Warto również przypomnieć, że na Wydziale Zarządzania funkcjonowały w latach 2005–2013, w ramach polsko-amerykańskiego programu offsetowego studia podyplomowe – komercjalizacja nowoczesnych technologii. Wydział Zarządzania prowadzi też studia doktoranckie, na które w latach 1995–2004 przyjęto 118 osób, z których 38 zakończyło studia doktoratem. Z kolei w latach 2004–2013 na studia doktoranckie stacjonarne przyjęto 191 osób, a doktorat uzyskało 81 osób, w tym samym czasie na studia doktoranckie niestacjonarne przyjęto 308 osób, spośród których 182 osoby zakończyły studia obroną doktoratu.

Studenci Wydziału Zarządzania biorą aktywny udział w studenckim ruchu naukowym. Obecnie, w roku akademickim 2014/2015, na tym wydziale funkcjonuje 12 studenckich kół naukowych: SKN MarkeTeam, SKN Personalni, SKN Stratolog, SKN Sigma, SKN Globalni, SKN Uni-Logistics, SKN Zarządzania Łańcuchem Dostaw, SKN Multi Level Marketing, SKN Bizaktywne, SKN FEIM, SKN ProBiz oraz SKN Public Management<sup>143</sup>.

Dziekanami Wydziału Zarządzania byli bądź są: prof. Bogdan Gregor w latach 1994–2002 oraz 2005–2008; prof. Tadeusz Markowski w latach 2002–2005; prof. Ewa Walińska w latach 2008–2016.

Funkcje prodziekanów kolejno pełnili: prof. prof. Jan Jeżak, T. Markowski, J. S. Zieliński, Czesław Sikorski, Wojciech Grzegorzczak, Jerzy Różański, Danuta Stawasz, E. Walińska, Maciej Urbaniak, Ewa Śnieżek, Tomasz Czapla, Grzegorz Urbanek. Niektórzy spośród wyżej wymienionych pełnili funkcję prodziekana kilkakrotnie<sup>144</sup>.

<sup>142</sup> E. Walińska, *20 lat...*, s. 33–40; Sprawozdanie UŁ dla Głównego Urzędu Statystycznego za rok akademicki 2014/2015.

<sup>143</sup> E. Walińska, *20 lat...*, s. 41–46.

<sup>144</sup> *Ibidem*, s. 5–8.

Funkcję prorektora Uniwersytetu Łódzkiego pełnił i nadal pełni w latach 2008–2016 prof. Bogdan Gregor<sup>145</sup>.

Dwoje profesorów Wydziału Zarządzania zostało wyróżnionych tytułem doktora *honoris causa*: prof. Alicja Jaruga została uhonorowana przez Uniwersytet Gdański w 1997 r., a prof. Jerzy Dietl przez Uniwersytet Lyon III również w 1997 r. Wydział Zarządzania był inicjatorem nadania tytułu doktora *honoris causa* Uniwersytetu Łódzkiego prof. Lee E. Prestonowi z Uniwersytetu Maryland (USA) w 1999 r., a w 2004 r. prof. Davidowi Smalbone z Kingston University w Londynie oraz w 2006 r. prof. Roberto S. Kaplanowi z Harvard Business School (USA)<sup>146</sup>.

Największe zasługi dla powstania i rozwoju Wydziału Zarządzania mają następujący profesorowie: prof. Zofia Mikołajczyk, prof. Jerzy Dietl, prof. Jerzy Kortan, prof. Alicja Jaruga, prof. Jerzy S. Zieliński oraz pierwszy dziekan tego wydziału, powołanego w 1994 r., prof. Bogdan Gregor, jak również ówczesny rektor UŁ prof. Michał Seweryński.

### 13. Filia Uniwersytetu Łódzkiego w Tomaszowie Mazowieckim

220

W końcu lat dziewięćdziesiątych XX w., kiedy w niezwykle szybkim tempie rosła liczba studentów, UŁ podobnie jak inne polskie uniwersytety organizował w porozumieniu z władzami samorządowymi kilku miast w województwie łódzkim kształcenie, głównie na studiach licencjackich, poza Łodzią. W ten sposób powstały ośrodki zamiejscowe w Kutnie, Sieradzu, Skierniewicach i Piotrkowie. Ośrodki te, wraz z pojawieniem się tzw. niżu demograficznego, przestały funkcjonować po 2010 r. Natomiast w wypadku Tomaszowa Mazowieckiego sytuacja od początku była nieco inna. Otóż władze tego miasta były zdecydowane na utworzenie w nim wydziału lub filii UŁ. W dniu 8 lipca 1998 r. została podpisana umowa między Uniwersytetem Łódzkim a władzami samorządowymi Tomaszowa Mazowieckiego o utworzeniu Filii UŁ. Pełnomocnikiem Rektora UŁ ds. Filii został prof. Zbigniew Rau, który funkcję tę pełni nadal. Uruchomiono kilka kierunków studiów: informatykę (obecnie już nie funkcjonuje), zarządzanie, turystykę i rekreację, administrację, a ostatnio od kilku lat również leśnictwo. Na większości kierunków prowadzone są studia licencjackie, a jedynie na administracji również magisterskie. Ponadto funkcjonują studia podyplomowe na kierunku administracji<sup>147</sup>.

<sup>145</sup> Sprawozdania Uczelnianej Komisji Wyborczej za 2008 r. i 2012 r.

<sup>146</sup> *Uniwersytet Łódzki...*, s. 141–143; <http://www.uni.lodz.pl>.

<sup>147</sup> <http://www.filia.uni.lodz.pl>.

Liczba studentów Filii szybko rosła i w 2006 r. studiowały tam 1484 osoby, w 2008 r. 1268 osób, w 2010 r. 1129 osób, w 2012 r. 746 osób, a w roku akademickim 2014/2015 819 osób<sup>148</sup>.

Mimo wyraźnie obniżającej się liczby studentów, studia w Filii UŁ cieszą się nadal dużą popularnością wśród młodzieży powiatów tomaszowskiego i opoczyńskiego.

## 14. Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego

Początki tzw. BUŁ-y sięgają 1945 r. W dniu 11 lutego Komitet Organizacyjny Uczelni Państwowej w Łodzi powołał do życia Bibliotekę Uniwersytecką. Pierwszym lokalem dla biblioteki tworzącego się Uniwersytetu Łódzkiego był pofabryczny budynek przy al. Kościuszki 10, w którym nie było ogrzewania, połączeń wodociągowych i kanalizacyjnych<sup>149</sup>. Dopiero w 1948 r. uczelnia otrzymała kolejny gmach dla biblioteki – przy ul. Narutowicza 59a. Przez następne 12 lat Biblioteka Uniwersytecka mieściła się w tym budynku, jej zaś magazyny w wyżej wymienionym budynku pofabrycznym. Władze UŁ już od 1945 r. podjęły starania o budowę nowego gmachu biblioteki. Jednak wysiłki rektora prof. Tadeusza Kotarbińskiego i jego następcy prof. Józefa Chałasińskiego pozostawały bez odzewu ze strony władz ministerialnych. Dopiero rektor prof. Jan Szczepański uzyskał zgodę na realizację tej inwestycji w 1955 r. Budowa gmachu BUŁ-y przy ul. Matejki 34/38 trwała prawie 5 lat i została ukończona w 1960 r., już w trakcie drugiej kadencji rektora prof. Adama Szpunara. Walory nowego gmachu tak scharakteryzowała prof. Helena Więckowska, ówczesna dyrektor BUŁ:

Po staroświeckim, ciasnym pomieszczeniu Biblioteka UŁ znalazła się w warunkach niemal pałacowych. Zbiory uzyskały znakomite pomieszczenie na metalowych regałach w przestronnym 10-piętrowym magazynie, czytelnicy otrzymali do swej dyspozycji dwie wielkie sale-czytelnie z 20-tysięcznym księgozbiorem podręcznym, kilka celek do pracy indywidualnej i salę do prac zespołowych; personel zdobył obszerne pracownie odpowiednio wyekwipowane<sup>150</sup>.

Mimo tak znakomych warunków już w końcu lat sześćdziesiątych kierownictwo BUŁ zwracało uwagę na konieczność wyprowadzenia z gmachu biblioteki niektórych katedr i kierunków, głównie z wydziału Filologicznego, które funkcjonowały w tym budynku. Potrzeby nowych przestrzeni

<sup>148</sup> Sprawozdanie Rektora UŁ za lata 2006, 2008, 2010, 2012, 2014.

<sup>149</sup> H. Więckowska, *Biblioteka Uniwersytecka*, [w:] *Materiały do dziejów Uniwersytetu Łódzkiego (1945–1950)*, Łódź 1952, s. 113–114.

<sup>150</sup> H. Więckowska, *Biblioteka Główna UŁ*, [w:] *Uniwersytet Łódzki 1945–1970...*, s. 167.



**Fot. 50.** Fragment części starej i nowej Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego przy ul. Jana Matejki 32/38 (2008 r.)  
Ze zbiorów Archiwum UŁ

dla biblioteki rosły wraz ze zwiększaniem się księgozbioru. Otóż księgozbiór ten z upływem lat powiększał się w szybkim tempie. Kiedy BUŁ-a rozpoczynała swoją działalność w 1945 r. jej księgozbiór liczył około 70 tys. tomów, w 1946 r. było to już 300 tys. tomów, a w 1969 r. 800 tys. tomów. W połowie lat dziewięćdziesiątych XX w. księgozbiór ten wzrósł do ponad 1,5 mln tomów. Już w końcu lat osiemdziesiątych XX w. brakowało miejsca na książki w 10-piętrowym magazynie. Ówczesne władze UŁ rozpoczęły starania o rozbudowę Biblioteki Uniwersyteckiej. Starania te trwały bardzo długo, właściwie przez około 15 lat. Nowy tytuł inwestycyjny na rozbudowę BUŁ-y uzyskał dopiero w 2002 r. ówczesny rektor Wiesław Puś. Stało się to możliwe dzięki ówczesnemu premierowi RP Leszkowi Millerowi, który podjął decyzję (wydaje się, że wbrew stanowisku MEN). Budowę rozpoczęto w 2003 r., a nowy gmach został oddany (z pełnym wyposażeniem) do użytku w 2006 r. Uroczystość otwarcia nowej części BUŁ-y zaszczylił

ówczesny minister nauki i szkolnictwa wyższego prof. Michał Seweryński<sup>151</sup>. Obecnie Biblioteka Uniwersytecka w Łodzi należy do największych i najnowocześniejszych bibliotek w kraju. W nowym gmachu zastosowano wolny dostęp do zbiorów, co w poważnym stopniu zmieniło dotychczasową organizację przestrzenną, a także organizację udostępniania i obsługi informacyjnej czytelników. Wprowadzono bezprzewodowy internet, wielostanowiskowy dostęp do elektronicznych źródeł informacji (także domowy) oraz dostęp w nowo utworzonej czytelni do powiększającej się systematycznie liczby skanów i mikrofilmów. Znaczna część zbiorów została zdigitalizowana, są więc one dostępne w sieci<sup>152</sup>. Obecnie Biblioteka Uniwersytecka zgromadziła księgozbiór liczący ponad 2,8 mln tomów.

Funkcje dyrektorów Biblioteki Uniwersyteckiej w latach 1945–2015 pełniły następujące osoby: pierwszym kierownikiem (jeszcze nie było stanowiska dyrektora) w latach 1945–1946 był Zygmunt Dylík (wielce zasłużony wieloletni kustosz BUŁ-y); kolejnym, ale już dyrektorem, w latach 1946–1948 był dr Adam Łysakowski, przed wojną dyrektor biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego; w latach 1948–1969 stanowisko to zajmowała prof. Helena Więckowska, historyk i bibliotekoznawca; w latach 1969–1981 prof. Bolesław Świdorski, znakomity bibliotekoznawca; w latach 1981–1984 doc. Jerzy Włodarczyk, historyk i bibliotekoznawca; w latach 1984–1987 prof. Janusz Dunin-Horkawicz, bibliofil i bibliotekoznawca; w latach 1987–2005 dr Jan Janiak, poeta i historyk, który wprowadzał nowoczesne rozwiązania (system informatyczny Horizon) oraz przygotował nową organizację BUŁ-y po jej rozbudowie w latach 2003–2005; w latach 2005–2012 mgr Maria Wrocławska, która ostatecznie wdrożyła w BUŁ-e w praktyce nowe rozwiązania po jej rozbudowie w latach 2005–2012. Obecnie dyrektorem jest mgr Tomasz Piestrzyński.

## 15. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

W pierwszych latach po utworzeniu Uniwersytetu Łódzkiego uczelnia nie dysponowała własnym wydawnictwem. W okresie od 1946 r. większość publikacji naukowych wydawano dzięki działalności Łódzkiego Towarzystwa Naukowego. Dopiero w czerwcu 1964 r. uruchomiono tzw. małą poligrafie, inaczej mówiąc wydawnictwo powielaczowe, które miało publikować głównie habilitacje. Decyzję tę podjął senat UŁ przy zdecydowanym

<sup>151</sup> Sprawozdania Rektora UŁ za lata 2002, 2003, 2006.

<sup>152</sup> M. Wrocławska, *Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego bazą sukcesów naukowych użytkowników? Zmiany w organizacji komunikacji naukowej w latach 2006–2007*, „Publikacje Instytutu INiB UJ” [red. M. Kocójowa] 2007, nr 5, s. 88.



poparciu rektora prof. Stefana Hrabca<sup>153</sup>. W okresie do 1972 r. „mała poligrafia” oraz wszystkie sprawy związane z publikowaniem prac naukowych m.in. w Oddziale Łódzkim Państwowego Wydawnictwa Naukowego, były koordynowane przez Dział Nauki. W roku akademickim 1972/1973 powołano w UŁ Dział Wydawnictw, który miał się zajmować opracowywaniem i publikowaniem prac naukowych, dydaktycznych i informacyjnych. Nadzór nad tym działem powierzono Redakcji Naczelnej Wydawnictw Uniwersytetu Łódzkiego, której w okresie do 1984 r. przewodniczył, jako redaktor naczelny, znany historyk prof. Bohdan Baranowski. W Dziale Wydawniczym powołano redakcję merytoryczną, techniczną oraz utworzono własną drukarnię. Kierownikami Działu Wydawniczego w okresie do 1984 r. byli kolejno: Zdzisław Surowiecki, Jadwiga Malczuk, doświadczona redaktor z Wydawnictwa Łódzkiego, Tadeusz Jaskuła. Natomiast drukarnią kierował Tadeusz Piotrowski. Dział Wydawniczy i drukarnia mieściły się w budynku (dawny akademik) przy ul. Jaracza 34. Kolejna reforma działalności wydawniczej UŁ nastąpiła w latach 1984–1985, kiedy Dział Wydawnictw przekształcono w Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. Pierwszym jego dyrektorem był wspomniany już T. Jaskuła, a kolejnym w latach 1986–1989 Zdzisław Kłapciński. W 1985 r. drukarnię wydawnictwa przeniesiono do nowo wybudowanego pawilonu przy ul. Pomorskiej 143 (poprzednio ul. Nowotki). Następną zmianą było powołanie w miejsce Redakcji Naczelnej, Komitetu Redakcyjnego Wydawnictw UŁ, którym jako przewodniczący kierowali kolejno prof. B. Baranowski, a następnie prof. Waław Piotrowski. Ponadto utworzono Radę Wydawniczą, w skład której weszli przedstawiciele wszystkich wydziałów UŁ, a przewodniczył jej prorektor ds. nauki<sup>154</sup>.

W 1989 r., już po zmianach politycznych, doszło do kolejnej reformy, a mianowicie zlikwidowano Komitet Redakcyjny i jego funkcje przekazano dyrektorowi Wydawnictwa, pozostawiono natomiast Radę Wydawniczą. Pierwszym dyrektorem-redaktorem naczelnym został dr Andrzej Płauszewski, starszy wykładowca z Wydziału Filologicznego. W 1991 r. kolejnym dyrektorem był dr Romuald Wróblewski z Wydziału Filozoficzno-Historycznego. W 1992 r. po niezbyt udanych doświadczeniach w kierowaniu wydawnictwem przez pracowników naukowo-dydaktycznych, ówczesny rektor UŁ prof. Michał Seweryński postanowił oddać kierownictwo Wydawnictwa UŁ w ręce redaktorów z wieloletnim doświadczeniem w działalności wydawniczej. Dyrektorem-redaktorem naczelnym została mgr Halina Milo pracująca w Wydawnictwie od połowy lat siedemdziesiątych XX w., a jej zastępcą mgr Lena Pusiowa<sup>155</sup>.

<sup>153</sup> AUŁ, Biuro Rektoratu, sygn. 1918, k. 15.

<sup>154</sup> Sprawozdania Rektora UŁ za lata 1984, 1985.

<sup>155</sup> Sprawozdanie Rektora UŁ za 1992 r.



**Fot. 51.** Dyrektor Wydawnictwa Lena Puś odbiera puchar ministra nauki i szkolnictwa wyższego z rąk prof. Tadeusza Lutego, przewodniczącego KRASP (2007 r.)  
Ze zbiorów Archiwum UŁ. Fot. P. Kieraciński

W 2005 r. redakcję Wydawnictwa UŁ zostały przeniesione do pozyskanego przez Uczelnię budynku przy ul. Tamka 12. Natomiast jesienią 2006 r. Wydawnictwo i drukarnia uzyskały nowe lokum przy ul. Lindleya 8, w którym funkcjonuje również obecnie. W 2006 r. po odejściu na emeryturę H. Milo, dyrektorem-redaktorem naczelnym została mgr Lena Pusiowa, a jej zastępcą mgr Urszula Dzieciatkowska. Kolejna zmiana nastąpiła w 2011 r., kiedy po odejściu na emeryturę L. Pusiowej, dyrektorem-redaktorem naczelnym został mgr Tomasz M. Włodarczyk. Od 2014 r. funkcję tę pełni Ewa Bluszcz, natomiast zastępcą dyrektora nadal jest mgr U. Dzieciatkowska<sup>156</sup>.

Wydawnictwo UŁ publikuje monografie naukowe, rozprawy habilitacyjne, skrypty i podręczniki oraz czasopisma i serie wydawnicze (obecnie około 50). W okresie od 1992 r. nastąpił dynamiczny wzrost liczby publikowanych prac, kiedy w 1992 r. ukazało się 135 tytułów (prawie 1200 arkuszy), to w 1994 r. było to już 1300 arkuszy, w roku 2002 prawie 1500 arkuszy, w 2008 r. 2787 arkuszy, w 2009 r. 3015 arkuszy, a w 2010 r. już

<sup>156</sup> Sprawozdanie Rektora za lata 2006, 2011, 2013.

3054 arkusze<sup>157</sup>. Ten szybki przyrost produkcji wydawniczej, obok wzrastającej aktywności badawczej pracowników naukowo-dydaktycznych, był również rezultatem doinwestowania Wydawnictwa przez Uczelnię poprzez nowoczesne wyposażenie komputerowe oraz zakup nowoczesnej maszyny drukarskiej. Warto przypomnieć, że po zmianach na początku lat dziewięćdziesiątych XX w. nastąpił przełom w estetyce edytorskiej publikowanych prac i czasopism. W odróżnieniu od czasów sprzed 1989 r., kiedy w Wydawnictwie UŁ okładki wydawanych książek były jednobarwne (czerwony – humanistyka, zielony – nauki przyrodnicze i niebieski – nauki ekonomiczne), wszystkie publikacje miały i mają okładki indywidualne.

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego otrzymało w marcu 2007 r. na Wrocławskich Targach Książki Naukowej najważniejszą nagrodę w konkursie edytorskim książki naukowej. Była to Nagroda Główna Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego za publikację książki: *Fenomen getta łódzkiego 1940–1944*, red. P. Samuś, W. Puś<sup>158</sup>. Kolejne wyróżnienie uzyskano w październiku 2009 r. w Warszawie na Targach Książki Akademickiej i Naukowej ACADEMIA. Było to wyróżnienie specjalne dla Wydawnictwa Uniwersytetu Łódzkiego za opublikowanie 5-tomowej *Kroniki Getta Łódzkiego. Liżmannstadt Getto 1941–1944*<sup>159</sup>.

226

Sukcesy Wydawnictwa UŁ były możliwe dzięki profesjonalnej kadrze redaktorów, wśród których należy wymienić: kierownika Redakcji Merytorycznej mgr Teresę Majdzińską i członków tej redakcji, m.in. mgr Iwonę Gos, mgr. Bogusława Pielata, mgr Urszulę Dzieciatkowską, mgr Hannę Wróblewską oraz kierownika Redakcji Technicznej Marię Wojciechowską.

W 2011 r. Wydawnictwo UŁ zostało zrestrukturyzowane poprzez ograniczenie zatrudnienia i likwidację drukarni. Jednak w dalszym ciągu należy do największych uczelnianych oficyn wydawniczych w Polsce.

## 16. Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców

Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców zostało powołane w Uniwersytecie Łódzkim decyzją Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego w 1958 r. Należy jednak odnotować, że nauczanie języka polskiego jako obcego i przygotowywanie młodzieży z zagranicy do studiów w Polsce rozpoczęło się o wiele wcześniej, a mianowicie już w 1952 r. Wtedy do Łodzi przyjechało 132 Koreańczyków (oczywiście z KRLD), którzy chcieli

<sup>157</sup> Sprawozdania Rektora UŁ za lata 1992, 1994, 2002, 2008, 2010.

<sup>158</sup> „Forum Książki” 2007, nr 2, s. 2.

<sup>159</sup> <http://www.archiwa.gov.pl>.

podjąć studia w Polsce. Skierowano ich do funkcjonującego od 1945 r. Studium Przygotowawczego, którego zadaniem było wcześniej przygotowanie młodzieży polskiej pochodzenia robotniczo-chłopskiego (bez matury) do studiów. W okresie od 1955 r. w kursie przygotowawczym poza Koreańczykami uczestniczyli również Wietnamczycy, a później też Chińczycy oraz młodzież z tzw. krajów demokracji ludowej, a także Indonezyjczycy, młodzież z Mongolii, Indii, Peru i Ugandy. W 1958 r. zlikwidowano Studium Przygotowawcze. Powołana nowa jednostka, która oficjalną nazwę Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców otrzymała dopiero w 1961 r., miała za zadanie przygotowanie na rocznym kursie języka polskiego wyłącznie młodzieży z zagranicy do studiów w Polsce<sup>160</sup>.

Cudzoziemcy przyjeżdżający do Polski na studia wyższe w czasie rocznego kursu uczęszczali na zajęcia z języka polskiego i, w zależności od obranego kierunku przyszłych studiów, mieli zajęcia z matematyki, fizyki, chemii, biologii, historii. W zasadzie w SJPdC często wyrównywano braki w wykształceniu średnim obcokrajowców, kończących szkoły średnie, których program zdecydowanie odbiegał poziomem od programu polskiej szkoły średniej. Zadaniem SJPdC w pierwszych latach działalności tej placówki było też przygotowanie własnej dobrze wykwalifikowanej kadry dydaktycznej. Ponadto równie istotną sprawą było przygotowanie odpowiednich podręczników. Warto zaznaczyć, że w okresie do końca lat osiemdziesiątych XX w. SJPdC było jedyną tego typu placówką w Polsce<sup>161</sup>.

Liczba słuchaczy w Studium systematycznie rosła, w końcu lat sześćdziesiątych rocznie kształcono około 300 obcokrajowców, a w końcu lat osiemdziesiątych ponad 600. Według obliczeń B. Rakowskiego, w okresie od 1958 do 2008 r. w Studium uczyło się języka polskiego 19 812 osób (w okresie 1952–1958 – 660 osób) ze 155 krajów świata, najwięcej z Azji – 9151, z Europy – 4611, z Afryki – 4437, z Ameryki Południowej i Środkowej – 1516, z Ameryki Północnej – 92 i z Australii (tylko pięć osób). W latach 1958–2008 najliczniejsze grupy narodowościowe wśród słuchaczy stanowili Wietnamczycy – 2038, Irakijczycy – 1194, Syryjczycy – 1131, Nigeryjczycy – 665, Palestyńczycy – 578 oraz Koreańczycy z KRLD – 588 osób. W okresie do końca lat osiemdziesiątych XX w. w SJPdC dominowała młodzież z tzw. krajów trzeciego świata<sup>162</sup>.

<sup>160</sup> B. Baranowski, K. Baranowski, *Trudne lata...*, s. 141–142; B. Rakowski, *Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców (1958–2008)*, „Acta Universitatis Lodzianis” 2010, nr 17 *Kształcenie polonistyczne* [red. G. Zarzycka, G. Rudziński], s. 9.

<sup>161</sup> W. Dembowski, *Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców przy Uniwersytecie Łódzkim*, [w:] *Uniwersytet Łódzki 1945–1970...*, s. 197–198; J. Kita, S. Pytlas, *Uniwersytet Łódzki w latach...*, s. 64.

<sup>162</sup> B. Rakowski, *Studium...*, s. 10.

Poważne zmiany nastąpiły po 1989 r., kiedy w wielu polskich uniwersytetach powstały jednostki, które uczą języka polskiego obcokrajowców. W związku z tym zdecydowanie zmniejszyła się liczba słuchaczy w SJPdC w naszej Uczelni. Ponadto w stosunku do okresu sprzed 1989 r., ministerstwo ograniczyło finansowanie tej placówki, znaczną część kosztów ponosił bezpośrednio Uniwersytet Łódzki. Sytuacja ta wymusiła redukcję etatów wykładowców oraz personelu administracyjnego. Ponadto zwiększono liczebność grup słuchaczy z 12- do 15-osobowych. Wyraźnemu ograniczeniu uległy organizowane wcześniej często dla słuchaczy Studium imprezy kulturalne, rozrywkowe i turystyczne.

W latach dziewięćdziesiątych XX w. SJPdC podjęło się doksztalcenia w znajomości języka polskiego młodzieży polonijnej, głównie z ZSRR, a następnie z krajów, które powstały po likwidacji Związku Sowieckiego. Już w 1992 r. w Studium przebywało 173 Polaków ze Wschodu, którzy następnie podjęli studia w Polsce. Ponadto utworzono nową kategorię kursów języka polskiego dla osób, które ze względu na pracę w Polsce, jak również zainteresowania naszym krajem, pragną poznać język polski. W okresie od 1998 r. zorganizowano też specjalne kursy języka polskiego dla studentów zagranicznych przyjeżdżających do Polski w ramach programu Socrates/Erasmus na okres jednego lub dwóch semestrów.

228

W ostatnich latach liczba słuchaczy przygotowujących się w SJPdC do studiów w Polsce wahała się od 227 w roku akademickim 2005/2006, 322 w roku 2007/2008, 503 w roku 2010/2011 do 277 w roku 2013/2014. Natomiast łącznie z uczestnikami krótkich kursów językowych (w tym studenci Erasmusa), liczby te są o wiele wyższe, w roku 2005/2006 – 450 osób, w roku 2007/2008 – 583 osoby, w roku 2010/2011 – 1055 osób i w roku 2013/2014 – 415 osób. Liczba słuchaczy Studium, którzy uczą się języka polskiego, aby rozpocząć studia w Polsce zależy od liczby osób, które kieruje do Łodzi Biuro Uznawalności Wykształcenia i Wymiany Międzynarodowej. Warto również zaznaczyć, że w ostatnich latach znacznie wzrosła liczba słuchaczy uczących się języka polskiego na zasadzie odpłatności dewizowej, obecnie jest to około 30%, a wraz z uczestnikami krótkich kursów około 40%<sup>163</sup>.

SJPdC dysponowało i dysponuje bardzo doświadczoną kadrą wykładowców, warto przypomnieć, że w niedalekiej przeszłości pracowała tam jako zastępca dyrektora prof. Bożena Ostromecka-Frażczak, wybitna specjalistka z zakresu nauczania języka polskiego jako obcego. Wielki wkład w dobre przygotowanie kadry Studium ma również prof. Grażyna Zarzycka, dyrektor tej placówki po 2008 r., również specjalistka z zakresu nauczania języka polskiego jako obcego.

<sup>163</sup> Sprawozdania Rektora UŁ za lata 2005, 2007, 2010, 2013.

Wielkość zatrudnienia oraz struktura wewnętrzna SJPdC w okresie od lat dziewięćdziesiątych uległa zasadniczej zmianie. Jeszcze w roku akademickim 1997/1998 w Studium funkcjonowało dziewięć zespołów: Lektorski I (politechniczny), Lektorski II (przyrodniczy), Lektorski III (humanistyczno-ekonomiczny), Matematyczny, Fizyczny, Chemiczny, Biologiczny, Nauk społecznych, Metod i środków dydaktycznych. Ponadto trzyosobowa dyrekcja oraz sekcja administracyjno-gospodarcza i sekcja studencka. Łącznie w SJPdC w roku akademickim 1997/1998 pracowało 112 osób, w tym 106 wykładowców<sup>164</sup>.

W rezultacie zmian, jakie zaszły do 2015 r., obecnie w SJPdC funkcjonują cztery zespoły: Nauczania Progowego, Przyrodniczo-Techniczny, Humanistyczno-Ekonomiczny oraz Przedmiotów Kierunkowych. W Studium pracują 43 osoby, w tym 37 wykładowców<sup>165</sup>.

SJPdC ma poważny wkład w procesie dokształcania nauczycieli pracujących w szkołach z polskim językiem wykładowym w krajach byłego ZSRR, w Czechach, Słowacji, Rumunii i na Węgrzech. W Studium organizowane były na przełomie XX i XXI w. specjalne kursy metodyczne trwające 2–3 tygodnie, w których uczestniczyło średnio 40–50 nauczycieli. Studium uczestniczy również w rekrutacji kandydatów polskiego pochodzenia na studia w Polsce. Wykładowcy Studium zasiadają w komisjach prowadzących egzaminy kwalifikacyjne organizowane przez Biuro Uznanwalności Wykształcenia i Wymiany Międzynarodowej w krajach byłego ZSRR, w Czechach, Bułgarii, Rumunii i na Węgrzech. Warto dodać, że testy z przedmiotów kierunkowych przygotowują wykładowcy SJPdC. Ponadto poloniści Studium uczestniczą w egzaminach państwowych organizowanych od 2003 r. przez Państwową Komisję Poświadczenia Znajomości Języka Polskiego jako Obcego<sup>166</sup>.

Dyrektorami SJPdC byli: dr Witold Dembowski, doc. Kazimierz Michalewski, dr Bogusław Rakowski, prof. Grażyna Zarzycka, a obecnie jest nim mgr Roman Tarnowski.

## 17. Inne jednostki ogólnouczelniane

W Uniwersytecie Łódzkim w okresie mijających 70 lat funkcjonowania uczelni ważną rolę w procesie dydaktycznym odgrywały lub odgrywają następujące jednostki: Studium Języków Obcych, Studium Wychowania Fizycznego i Sportu, jak również już nieistniejące (od 1991 r.) Studium Wojskowe.

<sup>164</sup> *Uniwersytet Łódzki. Skład osobowy*, Łódź 1997, s. 172–176.

<sup>165</sup> <http://www.sjpd.c.uni.lodz.pl>.

<sup>166</sup> B. Rakowski, *Studium...*, s. 13.



**Fot. 52.** Pałac Biedermanna. M.in. reprezentacyjne pomieszczenia rektora UŁ, Muzeum UŁ (Archiwum i Muzeum UŁ). Ze zbiorów Archiwum UŁ



**Fot. 53.** Otwarcie Muzeum UŁ. Od lewej strony nowo wybrany rektor UŁ – prof. Włodzimierz Nykiel, kierownik Archiwum i Muzeum UŁ – dr Dariusz Klemantowicz, kierownik Biura Rektoratu Jadwiga Janik, prof. Maria Blomberg, kierownik studium doktoranckiego Wydziału Fizyki i Chemii UŁ – prof. Paweł Maślanka, dyrektor Departamentu Kultury i Edukacji w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Łódzkiego – dr Małgorzata Bartyzel. Ze zbiorów Archiwum UŁ



Fot. 54. Zajęcia plastyczne w Przedszkolu UŁ

**Studium Języków Obcych** zostało powołane w 1953 r., a jego zadaniem było nauczanie języków obcych na wszystkich kierunkach studiów uniwersyteckich. Pierwszym jego kierownikiem był dr Marian Golias, kolejnym mgr Mściśław Olechnowicz, późniejszy profesor rusycystyki, po nim studium kierował dr Zenon Rudnicki, a od 1966 r. mgr Kazimierz Bajor, później profesor rusycystyki. Następnie przez wiele lat dyrektorem SJO był mgr Stanisław Hibner. Obecnie dyrektorem tej jednostki jest mgr Wojciech Bachliński. W SJO funkcjonują następujące zespoły językowe: angielski, niemiecki, języki romańskie, rosyjski i łaciński<sup>167</sup>.

**Studium Wychowania Fizycznego i Sportu** zostało utworzone w UŁ w 1952 r., jednak na niektórych kierunkach już od 1948 r. prowadzono zajęcia z wychowania fizycznego. Pierwszym kierownikiem studium, do 1976 r., był mgr Zenon Nonas, wspaniała postać, zapewne wielu absolwentów UŁ zapamiętało jego zaangażowanie w upowszechnianie kultury fizycznej wśród studentów Uczelni. Kolejnymi kierownikami studium byli mgr Włodzimierz Chrząszcz, mgr Andrzej Tarociński, a od 1984 r. dr Jerzy Jaworowicz. Obecnie, w roku akademickim 2014/2015, SWFiS kieruje mgr Leszek Piątka. Warto przypomnieć, że w końcu lat dziewięćdziesiątych XX w. oddano do dyspozycji studium znakomitą halę sportową wraz z basenem przy ul. Styrskiej<sup>168</sup>.

<sup>167</sup> <http://www.sjo.uni.lodz.pl>.

<sup>168</sup> <http://www.swfis.uni.lodz.pl>.



**Studium Wojskowe** utworzono w Uniwersytecie Łódzkim w 1950 r., a jego celem było kształcenie przyszłych oficerów na potrzeby armii PRL. W okresie od 1958 r. szkoleniem wojskowym jednorocznym objęto również studentki. Kadra SW składała się z oficerów Ludowego Wojska Polskiego, w dużej części byli to doświadczeni wojskowi, niektórzy z nich byli uczestnikami II wojny światowej. Kierownikami SW byli: major Ryszard Łuniński, podpułkownik Ryszard Łapkowski, płk mgr Bronisław Rutowicz (uczestnik walk w Berlinie w 1945 r.) i płk dr Kazimierz Figurski. Warto przypomnieć, że szkolenie wojskowe studentów pierwotnie trwało trzy lata (zajęcia przez jeden dzień w tygodniu), a po czwartym roku kończyło się dwumiesięcznym obozem wojskowym w jednostce wojskowej. Decyzją władz III Rzeczypospolitej z 1991 r. zlikwidowano szkolenie wojskowe studentów, w związku z czym przestało również funkcjonować w naszej Uczelni Studium Wojskowe. Pamiątką po tej instytucji jest szabla w gabinecie Rektora, którą odchodzący oficerowie przekazali ówczesnemu rektorowi prof. Michałowi Seweryńskiemu. Zajęcia w Studium Wojskowym były dla wielu studentów udręką, warto jednak zauważyć, że w trakcie szkolenia wojskowego powstało wiele anegdot i dowcipów, które powtarzane są przez lata.

## 232 18. Administracja Uniwersytetu Łódzkiego

Właściwe funkcjonowanie wyższej uczelni zależne jest nie tylko od władz akademickich, ale również od sprawnej, profesjonalnej administracji. W pierwszych latach funkcjonowania UŁ, w okresie, gdy rektorem był prof. T. Kotarbiński, nie było stanowiska dyrektora administracyjnego. Administracją i sprawami gospodarczymi kierował Wincenty Mirowski (przed wojną był kierownikiem sekretariatu Oddziału Łódzkiego Wolnej Wszechnicy Polskiej), kwestorem był Tadeusz Łukomski, sekretarzem zaś rektora dr Stanisław Tyszkiewicz, a jego zastępczynią i jednocześnie osobą kierującą sprawami nauki Kazimiera Boyé. Pierwszym dyrektorem administracyjnym UŁ w latach 1949–1956 został Kazimierz Osiński, działacz PPR i PZPR. Odszedł on z Uczelni w maju 1956 r., jak twierdził prof. B. Baranowski, niesłusznie krytykowany za swoją zdecydowaną postawę w sprawach zarządzania administracją<sup>169</sup>. Kolejnym dyrektorem administracyjnym w latach 1956–1968 był prawnik Józef Chwieśko, bardzo energiczny, a jednocześnie taktowny w stosunku do pracowników administracji, jak również pracowników naukowych. Niestety w związku z naciskami politycznymi musiał odejść z Uczelni we wrześniu 1968 r. Jego następcą był mgr inż. Adam Brzezicki, który pracował w UŁ do grud-

<sup>169</sup> B. Baranowski, K. Baranowski, *Pierwsze lata...*, s. 219–221; *iidem*, *Trudne lata...*, s. 153.

nia 1981 r. Jego odejście z Uczelni nastąpiło po brutalnym ataku ZOMO na rektorat i Wydział Prawa i Administracji w dniu 15 grudnia 1981 r. W trakcie tego ataku dyrektor A. Brzezicki został przez zomowców dotkliwie pobity i w konsekwencji tego wydarzenia odszedł z UŁ. Następnie, w okresie do 1994 r., stanowisko dyrektora administracyjnego zajmował mgr inż. Wojciech Nowak (obecnie profesor w Katedrze Rachunkowości na Wydziale Zarządzania).



**Fot. 55.** Rektorat przy ul. Narutowicza 65 (ok. 2013 r.)  
Ze zbiorów Archiwum UŁ

Kolejnym dyrektorem administracyjnym, w latach 1994–2005, a następnie w latach 2005–2008 kanclerzem UŁ, była Alicja Korytkowska, która stanowisko to objęła po wielu latach pracy w naszej Uczelni, pełniąc różne funkcje – od referenta w latach sześćdziesiątych XX w., pracownika kwestury w latach siedemdziesiątych XX w., wreszcie kwestora UŁ. Wieloletnie doświadczenie w pracy administracyjnej w UŁ, jak również silne związki emocjonalne A. Korytkowskiej z Uczelnią powodowały, że administracja Uczelni funkcjonowała wówczas znakomicie. Zdaniem autora, który przez dwanaście lat (najpierw jako prorektor, a następnie rektor UŁ) współpracował z Panią dyrektorem, a następnie kanclerzem UŁ, była ona wzorem kompetentnego i lojalnego wobec rektorów, szefa administracji

uczelnianej<sup>170</sup>. Na szczególne wyróżnienie wśród pracowników administracji uczelnianej w okresie ostatnich 28 lat zasługuje, wcześniej zastępca dyrektora ds. technicznych, a od 2005 r. zastępca kanclerza ds. technicznych, mgr inż. Jan Rydz. Wszyscy kolejni rektorzy od 1987 r. (L. Wojtczak, M. Seweryński, S. Liszewski, W. Puś, W. Nykiel) podejmując realizację kolejnych inwestycji w UŁ mogli mieć zaufanie, że będą one realizowane zgodnie z przyjętym harmonogramem prac, a przede wszystkim, że będą wykonane solidnie. Kanclerz J. Rydz nie tylko potrafił przygotować realizację inwestycji od strony technicznej i je nadzorować, ale dość często potrafił też inicjować skuteczne starania o odpowiednie fundusze. Wśród zastępców dyrektora administracyjnego wiele dobrego można również powiedzieć o mgr Grażynie Rudolf, która w latach dziewięćdziesiątych XX w. kierowała sprawami socjalnymi i ogólnymi. Znane są jej starania o odpowiednie, a przede wszystkim estetyczne, wyposażenie budynków dydaktycznych, jak również remontowanych akademików.

W latach 2008–2012 funkcję kanclerza UŁ pełnił dr Jarosław Grabarczyk, a od 2012 r. został nim dr Rafał Majda, prawnik, pracownik naukowo-dydaktyczny Wydziału Prawa i Administracji. R. Majda w latach 2008–2012 był zastępcą kanclerza ds. rozwoju, obecnie to stanowisko zajmuje dr J. Grabarczyk. Natomiast zastępcą kanclerza ds. technicznych w dalszym ciągu jest mgr inż. J. Rydz<sup>171</sup>.

Pisząc o szczególnie zasłużonych pracownikach administracji uniwersyteckiej należy wymienić kwestorów UŁ, poza pierwszym T. Łukomskim, na szczególne wyróżnienie zasługują: Helena Dyakowska, A. Korytkowska, przedwcześnie zmarły mgr Tomasz Wojek oraz mgr Maria Płuciennik. Obecnie funkcję kwestora pełni Donat Kazimierz Kałuża, a zastępcą kwestora dr Alicja Lefik-Szczepańska.

Poza ścisłym kierownictwem administracji uczelnianej również wielu innych pracowników odgrywało i odgrywa istotną rolę w życiu UŁ. Autor chciałby zwrócić szczególną uwagę na całe pokolenie, głównie pań, które podejmowały pracę w administracji naszej Uczelni na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX w., a obecnie są już na emeryturze. Wiele z nich zaznaczyło swój udział w historii UŁ sumiennie i odpowiedzialnie wykonywaną pracą. W tej grupie na szczególne wyróżnienie zasługują: mgr Jadwiga Kowalewska, wieloletnia kierowniczka Działu Spraw Pracowniczych (obecnie mgr Małgorzata Wróblewska); mgr Jadwiga Rosołek, kierowniczka Biura Nauki; mgr Krystyna Andrzejewska, Kierowniczka Biura Współpracy z Zagranicą; mgr Helena Bielicka, kierowniczka Działu Naucza-

<sup>170</sup> AUŁ, Biuro Rektoratu, sygn. 1266, k. 32–33; S. Liszewski, *Refleksje rektora nad upływającym czasem*, „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 2002, R, XII, nr 2, s. 3.

<sup>171</sup> <http://www.uni.lodz.pl>.

nia; mgr Helena Barbara Świątek, kierownik Działu Spraw Socjalnych; mgr Alicja Bąkowicz, kierownik Działu Spraw Wychowawczych i Socjalnych Studentów; mgr Jadwiga Bald, prawnik, kierownik Biura Rektora.

Ważną rolę odgrywało też powołane przez rektora prof. M. Seweryńskiego Biuro Promocji, którym kolejno kierowali: mgr Marek Pryt, mgr Jadwiga Janik, mgr Joanna Blomberg-Wiaderna. Obecnie funkcjonuje rozbudowane Centrum Promocji, którego kierownikiem jest mgr Michał Kędzierski. Z tą jednostką związane jest ukazujące się od początku lat dziewięćdziesiątych XX w. uniwersyteckie czasopismo „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego”, ukazujące się nieregularnie, kilka razy w roku, którego redaktorem naczelnym od początku jest znany dziennikarz mgr Stanisław Bąkowicz.



## ŻYCIE SPOŁECZNO-POLITYCZNE UCZELNI

Uniwersytet Łódzki, podobnie jak inne szkoły wyższe w Polsce, funkcjonował w określonych warunkach społeczno-politycznych. Przez pierwsze 44 lata w systemie tzw. realnego socjalizmu, w którym można wyróżnić kilka okresów: pierwszy to lata 1945–1949, kiedy jeszcze nie odczuwano silnej presji politycznej na uniwersytety; drugi lata 1950–1955, w którym dominowały wpływy PZPR; trzeci okres 1956–1967, kiedy w wyniku tzw. odwilży popaździernikowej nastąpił powrót to ograniczonej autonomii szkół wyższych; czwarty w latach 1968–1980, gdy po nagonce antysemitkiej w 1968 r. doszło do likwidacji resztek autonomii uniwersytetów; piąty okres to lata nadziei 1980–1981 związane z ruchem „Solidarności”, a wśród studentów z Niezależnym Zrzeszeniem Studentów; okres szósty to dramatyczne wydarzenia na początku stanu wojennego w grudniu 1981 r. oraz trudny czas lat osiemdziesiątych, do roku 1989. Przez ostatnie 26 lat Uniwersytet Łódzki, a wraz z nim jego pracownicy i studenci, podobnie jak inne środowiska akademickie w Polsce, funkcjonują w sytuacji pełnej wolności badań naukowych i nauczania, w pełni autonomicznej Uczelni. Oczywiście autonomia państwowych szkół wyższych w III Rzeczypospolitej ograniczona jest jedynie w sferze finansowania, chociaż ostatnie rozwiązania ustawowe, szczególnie w okresie kierowania Ministerstwem Nauki i Szkolnictwa Wyższego przez prof. Barbarę Kudrycką (2007–2014) – chodzi głównie o systematycznie mnożące się oceny pracowników naukowo-dydaktycznych, tak jakby nie było tych ocen przy okazji doktoratu, habilitacji i profesury – zdecydowanie podważyły zapisaną w ustawie autonomię szkół wyższych.

237

### 1. Lata 1945–1949

W okresie do 1949 r., kiedy rektorem UŁ był prof. Tadeusz Kotarbiński, życie społeczno-polityczne środowiska akademickiego (pracowników i studentów) dopiero się kształtowało. Jak wspominała w 1995 r., prof. Zofia Libiszowska,

Gdy myślę wracam do początków Uniwersytetu, własnych wspomnień i doświadczeń, snują się przed oczyma sylwetki Ojców Założycieli – pierwszy rektor prof. Tadeusz Kotarbiński, szczupły i wąty, lecz spiżowy duchem, ujmujący uśmiechem i staropolskim gestem. Obok niego niezawodny prof. Marian Grotowski, główny organizator Łodzi akademickiej. Pierwszy dziekan naszej humanistyki prof. Stanisław Zajączkowski, repatriant z Wilna. Powracająca z obozu niemieckiego prof. Natalia Gąsiorowska [...], twórcza i dyrektor Instytutu Historii o profilu marksistowskim. Prorektor i kolejny rektor prof. Józef Chałasiński, zwolennik bliżej niesprecyzowanego modelu uniwersytetu socjalistycznego [...]. Studenci, była to młodzież dojrzała, o własnych już doświadczeniach, spragniona wiedzy, entuzjastyczna, lecz zatroskana. Wielu słuchaczy przyszło bezpośrednio z partyzanckiej służby, z frontu, z oflagów, z podziemia<sup>1</sup>.

W pierwszych miesiącach funkcjonowania Uczelni, dla jej władz oraz pracowników naukowych najważniejszą sprawą było zapewnienie odpowiednich warunków do prowadzenia zajęć, a dla studentów wybór odpowiedniego kierunku studiów. Jednak komuniści, którzy w Łodzi od początku po wyzwoleniu miasta przejęli władzę, podjęli próbę oddziaływania na środowisko wykładowców i studentów już od kwietnia 1945 r., a więc jeszcze przed oficjalnym utworzeniem UŁ. Bohdan i Krzysztof Baranowscy charakteryzując poglądy polityczne kadry profesorskiej w pierwszych latach funkcjonowania UŁ, pisali:

238

Największą grupę stanowili wówczas ludzie politycznie niezaangażowani [...], lub też tacy, którzy w umiarkowany sposób akceptując część zachodzących przeobrażeń, przeciwstawiali się innym. Istniała jednak na UŁ silna lewica. Była ona rozbita na szereg ugrupowań. Spora była liczba zwolenników różnych koncepcji liberalno-demokratycznych. Do czołowych reprezentantów tej grupy można zaliczyć samego rektora T. Kotarbińskiego, socjologa Stanisława Ossowskiego, jego żonę Marię Ossowską, prawnika Borysa Łapickiego [...]. A wreszcie trzeba osobno wspomnieć o wyraźnie zdeklarowanej lewicy marksistowskiej, którą stanowili częściowo członkowie PPR, częściowo bezpartyjni. Spośród nich do bardziej umiarkowanej grupy należeli socjologowie prof. J. Chałasiński i dr Jan Szczepański, historycy prof. Marian Henryk Serejski, doc. Józef Dutkiewicz, dr Witold Łukasiewicz. Istniała też grupa zdecydowanie głosząca swe marksistowskie zapatrywania. Na jej czoło wysuwali się historycy – prof. Natalia Gąsiorowska, doc. Witold Kula, dr Mateusz Siuchniński, dr Gryzelda Missalowa; socjolog Nina Assorodobraj; prawnicy – zastępcy profesorów Stanisław Erlich, Józef Litwin; filozof Adam Schaff<sup>2</sup>.

Organizacja partyjna PPR oficjalnie nie funkcjonowała w UŁ do 1946 r., ponieważ do tego czasu wszyscy członkowie tej organizacji, pracownicy naukowcy i studenci, należeli do łódzkiej, akademickiej komórki tej partii,

<sup>1</sup> Z. Libiszowska, *Drogi wiodły z daleka*, „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 1995, R. V, nr 4, s. 1–2.

<sup>2</sup> B. Baranowski, K. Baranowski, *Pierwsze lata Uniwersytetu Łódzkiego (1945–1949)*, Łódź 1985, s. 46.

która bezpośrednio podlegała Komitetowi Łódzkiemu. W okresie od kwietnia 1945 r. do stycznia 1946 r. liczba członków PPR we wszystkich łódzkich uczelniach wzrosła z 8 do 90. Natomiast we wrześniu 1948 r. było już 400 członków PPR, w tym w Uniwersytecie Łódzkim 255. Tak zwane upartyjnienie środowiska uniwersyteckiego było w tym czasie niewielkie. Według danych archiwalnych (łącznie pracownicy i studenci) na Wydziale Prawno-Ekonomicznym sięgało zaledwie 2,5%, na Wydziale Lekarskim także 2,5%, na Wydziale Humanistycznym 2%, na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym 1,6%. Jedynie na tzw. roku wstępnym, gdzie wykładowcami byli głównie profesorowie partyjni, a słuchaczami młodzież robotnicza i chłopska było to 20%<sup>3</sup>. W środowisku studenckim UŁ oraz innych uczelni łódzkich już od kwietnia 1945 r. działały polityczne organizacje młodzieżowe: związany z PPR Akademicki Związek Walki Młodych „Życie” (AZWM), z PPS Organizacja Młodzieżowa Towarzystwa Uniwersytetów Robotniczych (OM TUR), ze Stronnictwem Demokratycznym Związek Młodzieży Demokratycznej (ZMD) oraz Związek Młodzieży Wiejskiej Rzeczypospolitej Polskiej „Wici” (ZMW RP „Wici”), który był związany ze Stronnictwem Ludowym. Organizacje te jednak, podobnie jak partie polityczne, nie miały swoich struktur w uczelniach wyższych. Jak pisał w niezwykle tendencyjnej książce, wydanej w 1963 r., jeden z działaczy AZWM „Życie”, Adam Leśniewski, organizacja ta odgrywała główną rolę wśród studentów UŁ. Już w kwietniu z inicjatywy jej działaczy powstała Akademicka Stała Komisja Porozumiewawcza Organizacji Młodzieżowych, która zwróciła się do prof. Teodora Viewegera, Przewodniczącego Komisji Organizacyjnej przyszłego uniwersytetu, o jej legalizację w tworzonej uczelni. Profesor T. Vieweger jednak nie odpowiedział na tę petycję. Okazało się wkrótce, że działacze AZWM chcieli w ten sposób przejąć inicjatywę wśród studentów w celu opanowania powstałego w tym czasie niezależnie od jakichkolwiek organizacji politycznych Stowarzyszenia Bratniej Pomocy Studentów UŁ. Jak pisał o tym stowarzyszeniu wspomniany A. Leśniewski, „założone przez grupę niezrzeszonych akademików i nie podlegające kontroli demokratycznych organizacji. Stwarzało to niebezpieczeństwo, że bratniak stanie się terenem działalności ludzi wrogo ustosunkowanych do władzy ludowej”<sup>4</sup>. Jest oczywiste, że chodziło raczej o podporządkowanie „Bratniaka” nadzorowi organizacji politycznej. Niestety, wkrótce się tak stało, w drugiej połowie kwietnia 1945 r. powstała nowa organizacja studencka założona przez wyżej wymienione młodzieżowe organizacje polityczne pod nazwą Komitet Organizacyjny Bratniej Pomocy, a jego kolejnymi prezesami byli,

<sup>3</sup> APŁ, KU PZPR, Koło akademickie PPR, sygn. 16, k. nlb.

<sup>4</sup> A. Leśniewski, *Łódzka organizacja AZWM „Życie” w latach 1945–1948*, Łódź 1963, s. 29.



wiciowiec Adam Kupras, członek OM TUR Jan Bondkowski oraz członek AZWM „Życie” i PPR Antoni Rajkiewicz (znany w przyszłości profesor ekonomii, pracownik SGPiS)<sup>5</sup>. Ostatecznie „Bratnia Pomoc” funkcjonowała pod nadzorem politycznym AZWM oraz PPR.

Wydarzeniem, które było wstrząsem dla środowiska uniwersyteckiego, jak również całej akademickiej Łodzi, było zamordowanie, najprawdopodobniej przez sowieckiego żołnierza, wieczorem 16 grudnia 1945 r. w Parku im. Staszica studentki Wydziału Lekarskiego UŁ Marii Tyrankiewicz. Na pogrzeb, który odbył się 19 grudnia 1945 r., przyjechały delegacje studentów z innych uniwersytetów. W dniu pogrzebu łódzkie gazety zamieściły nekrolog „ofiary prowokacyjnego mordu”, a „Głos Robotniczy” ostrzegął – jak napisano – „przed żywiołami reakcyjnymi”. Ponadto w tej ostatniej gazecie ukazał się komunikat prokuratury oraz oświadczenie prof. Wacława Lewińskiego po sekcji zwłok, który stwierdzał, że nie było żadnych oznak gwałtu<sup>6</sup>. Teksty te spowodowały ogromne wzburzenie młodzieży studenckiej, w związku z czym pogrzeb przerodził się w demonstrację polityczną. Wielotysięczny kondukt pogrzebowy, który wyruszył z kościoła oo. Jezuitów miał wyznaczoną przez władze trasę, chodziło bowiem o to, aby ominąć ul. Piotrkowską i ul. Zamenhofa przejść do al. Kościuszki i dalej ul. Zachodnią na cmentarz przy ul. Ogrodowej. Kondukt prowadził ks. o. Tomasz Rostworowski, duszpasterz akademicki, a za trumną poza rodziną szli członkowie senatu UŁ z rektorem prof. T. Kotarbińskim, delegacje innych uczelni łódzkich, studenci z innych ośrodków akademickich w Polsce. Wbrew ustaleniom kondukt pogrzebowy przeszedł ul. Piotrkowską. Niestety cmentarz zamknięto i wpuszczono na jego teren jedynie dostojników i delegacje z wieńcami. Większość studentów zatrzymano przed bramą. Protestujących aresztowano. Ponadto kilkudziesięciu studentów z akademika przy ul. Ogrodowej 28a przewieziono do siedziby UB przy ul. Anstadta na przesłuchanie. W wyniku usilnych starań rektora prof. T. Kotarbińskiego, jak również Bratniej Pomocy, której członkowie, o czym wspominał A. Rajkiewicz, do swoich zabiegów wciągnęli również studiującą z nimi żonę szefa łódzkiej UB płk Mieczysława Moczara, po kilkunastu dniach wszystkich zatrzymanych studentów zwolniono<sup>7</sup>. A. Leśniewski, opisując przebieg pogrzebu, zwrócił uwagę na to, że po pogrzebie część studentów przeszła ul. Piotrkowską pod redakcję partyjnego „Głosu Robotniczego”

240

<sup>5</sup> A. Rajkiewicz, *Współtworzyliśmy nasz uniwersytet. Wspomnienia studenckie*, „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego”, Wydanie specjalne, 2005, R. XV, s. 67–69.

<sup>6</sup> „Głos Robotniczy”, 19 XII 1945; „Dziennik Łódzki”, 19 XII 1945; „Kurier Poranny”, 19 XII 1945.

<sup>7</sup> K. Śreniowska, „Warchoły” w akcji. *Sprawa Marii Tyrankiewiczówny*, „Tygiel Kultury” 1998, nr 4–5, s. 97–100; A. Rajkiewicz, *Współtworzyliśmy...*, s. 89–90; P. Spodenkiewicz, *Sprawa Marii Tyrankiewiczówny*, [w:] *Rok 1945 w Łodzi. Studia i szkice*, red. J. Żelazko, Łódź 2008, s. 257–267.

i usiłowała wedrzeć się do budynku. Została jednak rozpedzona przez milicję, która użyła broni, strzelając w powietrze. Gniew młodzieży studenckiej wobec organu PPR wynikał z faktu, iż w dniu pogrzebu redakcja opublikowała haniebną artykuł, w którym wzburzonych studentów określano pojęciami „prowokatorów faszystowskich” i „warchołów”. Wspomniany autor informował w swojej książce, że studenci AZWM „Życie” w obawie przed dalszymi demonstracjami zostali uzbrojeni, a ponadto otrzymali wsparcie ze strony „młodzieży fabrycznej”<sup>8</sup>.

W dniu 22 grudnia 1945 r. Komisja Naczelna UŁ (organ powołany przez rektora T. Kotarbińskiego zastępujący senat, nazywany w niektórych dokumentach Komisją Główną) wydała odezwę do studentów, w której znalazły się następujące zdania:

Pragniemy wyrazić Wam serdeczną solidarność z Waszym szlachetnym oburzeniem, skierowanym przeciwko zbrodni, której ofiarą padła Wasza koleżanka. Zamordowano studentkę, bracia studencka zawrzała słusznym gniewem. Dość mamy występku, i Wy i my i wszyscy ludzie dobrej woli. Toteż serca nasze biły wspólnie z Waszymi, gdy w ładzie i spokoju podążaliście na cmentarz za trumną. Dziękujemy Wam gorąco za okazaną w tej sprawie dyscyplinę wewnętrzną i zewnętrzną<sup>9</sup>.



Fot. 56. Pogrzeb Marii Tyrankiewiczówny (19 grudnia 1945 r.). Ze zbiorów Archiwum UŁ Spuścizna Stanisława Tyszkiewicza

<sup>8</sup> A. Leśniewski, *Łódzka organizacja...*, s. 71.

<sup>9</sup> Tekst podaje za: K. Śreniowska, „Warchoły” ..., s. 99.



Fot. 57. Pogrzeb Marii Tyrankiewiczówny (19 grudnia 1945 r.). Ze zbiorów Archiwum UŁ  
Spuścizna Stanisława Tyszkiewicza

242



Fot. 58. Pogrzeb Marii Tyrankiewiczówny. W pierwszym rzędzie, czwarty od lewej strony  
– rektor UŁ Tadeusz Kotarbiński (19 grudnia 1945 r.). Ze zbiorów Archiwum UŁ  
Spuścizna Stanisława Tyszkiewicza

Sytuacja polityczna w 1946 r. w Polsce, w tym również w Łodzi, była dość napięta w związku z rywalizacją między tzw. obozem stronnictw demokratycznych, na czele z PPR, a rosnącym w tym czasie w siłę Polskim Stronnictwem Ludowym wicepremiera Stanisława Mikołajczyka. Zbliżające się tzw. referendum ludowe, które miało się odbyć 30 czerwca 1946 r., a następnie pierwsze wybory do Sejmu na początku 1947 r., oddziaływały również na sytuację polityczną w środowisku akademickim. Znaczna część tego środowiska, w tym studenci, była negatywnie nastawiona do PPR i jej programu politycznego, a sympatyzowała z PSL. W dniu 3 maja 1946 r., po nabożeństwie w kościele katedralnym przy ul. Piotrkowskiej, młodzież studencka uformowała pochód, który szedł w kierunku placu Wolności. Na wysokości ul. Andrzeja studenci zostali zaatakowani przez MO i tzw. aktyw robotniczy („brygady Minora”), 17 studentów aresztowano. A. Leśniewski interwencję tę opisał następująco: „Wychodzący z kina Tęcza robotnicy uśmierzyli niewczesne zapąły reakcyjnych młodzików, zmuszając ich do pośpiesznej ucieczki”<sup>10</sup>. Studenci UŁ, w tym członkowie Bratniej Pomocy, angażowali się wraz z władzami Uczelni w obronę aresztowanego profesora geografii Stanisława Gorzuchowskiego, który został zatrzymany przez UB 27 listopada 1946 r., podczas egzaminowania studentów. Protest ze strony rektora T. Kotarbińskiego umożliwił mu kontakt z aresztowanym w więzieniu. Studenci „Bratniaka” postanowili przeprowadzić powszechne zbieranie podpisów pod wnioskiem o ułaskawienie prof. S. Gorzuchowskiego. W ciągu kilku dni zebrali cztery tysiące podpisów, 5 marca 1946 r. senat UŁ poparł studentów specjalną uchwałą zwracającą się o akt łaski. Jednak wkrótce prof. S. Gorzuchowski został skazany i zmarł w więzieniu<sup>11</sup>.

Ważnym, symbolicznym wydarzeniem było ufundowanie przez Bratnią Pomoc sztandaru Uniwersytetu Łódzkiego. Inicjatorami tego pomysłu byli studenci Wydziału Prawno-Ekonomicznego, którzy już na początku 1946 r. dokonali pierwszej wpłaty na ten cel (w wysokości 500 zł). Ustalono, że przyszły sztandar będzie miał następujące elementy: na jednej stronie na czerwonym tle biały orzeł i złocistą nicią wyhaftowane słowa *Prawda i Wolność*, a po drugiej stronie na białym tle herb Łodzi uzupełniony napisem *Uniwersytet Łódzki*. Prace szły bardzo opornie i dopiero 30 kwietnia 1948 r. sztandar ten został, podczas

<sup>10</sup> A. Leśniewski, *Łódzka organizacja...*, s. 78–79. Marian Minor był w 1946 r. I sekretarzem Komitetu Wojewódzkiego PPR w Łodzi; D. Klemantowicz, *Władze Uniwersytetu Łódzkiego wobec „potomków targowiczian”*, „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 2001, nr 4, s. 18–19.

<sup>11</sup> A. Rajkiewicz, *Współtworzyliśmy...*, s. 91.

uroczystego posiedzenia senatu, wręczony rektorowi T. Kotarbińskiemu przez fundatorów z Bratniej Pomocy. Rektor T. Kotarbiński, po wielu latach w artykule pt. *Sztandarowe hasła*, w następujący sposób interpretował te hasła:

„Prawda”, o czym przypomina ten wyraz? Czego się domagali ci, co utkali ze złota składowe jego litery? Czego pragnęli, co czynić zalecali? Z pewnością mieli na myśli zarówno prawdziwość twierdzeń, jak prawdomówność ich głosicieli. Młodzież chce mieć prawdomówne nauczycielstwo i ma do tego prawo, a nauczycielstwo chce być prawdomówne i uważa to sobie za punkt honoru i za kwintesencję nauczycielskiej etyki zawodowej. A „Wolność” – Wszelka wolność jest wolnością robienia czegoś. Wolność profesora i studenta, jako takich – to wolność sprawowania ich funkcji swoistych, funkcji nauczania i funkcji uczenia się<sup>12</sup>.



**Fot. 59.** Święto studentów łódzkich uczelni w 1946 r.  
Ze zbiorów Archiwum UŁ  
Spuścizna Stanisława Tyszkiewicza

<sup>12</sup> *Ibidem*, s. 93. Cytat z artykułu T. Kotarbińskiego podaje za A. Rajkiewiczem.



**Fot. 60.** Święto studentów łódzkich uczelni w 1946 r.  
Ze zbiorów Archiwum UŁ  
Spuścizna Stanisława Tyszkiewicza



**Fot. 61.** Święto studentów łódzkich uczelni w 1946 r.  
Ze zbiorów Archiwum UŁ  
Spuścizna Stanisława Tyszkiewicza



Fot. 62. Święto studentów łódzkich uczelni w 1946 r.  
Ze zbiorów Archiwum UŁ  
Spuścizna Stanisława Tyszkiewicza

Sytuacja polityczna w kraju uległa zasadniczej zmianie po sfałszowanym referendum ludowym z 30 czerwca 1946 r., a następnie sfałszowanych wyborach do Sejmu Ustawodawczego 19 stycznia 1947 r., komuniści przejęli bowiem pełnię władzy. Oficjalna opozycja polityczna w postaci mikołajczykowskiego PSL została zlikwidowana. Dalsze zmiany polityczne nastąpiły w lipcu 1948 r., kiedy likwidacji uległy funkcjonujące dotąd organizacje młodzieżowe, a w ich miejsce utworzono komunistyczny Związek Młodzieży Polskiej, natomiast w grudniu doszło do tzw. zjednoczenia PPR i PPS, w rezultacie czego powstała PZPR. Powyższe zmiany w sposób oczywisty wpływały na funkcjonowanie szkół wyższych, w tym Uniwersytetu Łódzkiego. Już 6 października 1947 r. rozporządzeniem Ministerstwa Oświaty w uniwersytetach powołano specjalne struktury, których zadaniem było szkolenie ideologiczne studentów. W UŁ powstało wtedy Studium Nauki o Polsce i Świecie Współczesnym, którym kierowała prof. Natalia Gąsiorowska-Grabowska. Pracownicy tego studium prowadzili szkolenia nie tylko w naszej Uczelni, ale również na Politechnice, filii SGH oraz Wyższej Szkoły Gospodarstwa Wiejskiego i w Państwowej Wyższej Szkole Pedagogicznej<sup>13</sup>.

<sup>13</sup> T. Kotarbiński, *Pierwsze czterolecie Uniwersytetu Łódzkiego 1945/6–1948/9*, [w:] *Materiały do dziejów Uniwersytetu Łódzkiego (1945–1950)*, red. B. Baranowski, K. Duda-Dziewierz, Łódź 1952, s. 43.

Organizacja PPR, a od grudnia 1948 r. PZPR, w dalszym ciągu działała poprzez tzw. Komitet Akademicki, który powołano 17 grudnia 1947 r. Najbardziej aktywnymi działaczami tego komitetu byli w owym czasie studenci, a następnie asystenci: Leszek Kołakowski, student filozofii, a następnie asystent prof. T. Kotarbińskiego, Ryszard Herczyński, student matematyki, Zbigniew Salwa, student prawa oraz Antoni Rajkiewicz, student ekonomii. Wśród pracowników naukowo-dydaktycznych do najbardziej zaangażowanych w tym czasie należy zaliczyć zastępców profesora: dr. Jakuba Litwina, dr. Mariana Glutha, dr. Benedykta Halicza, dr. Witolda Janowskiego oraz mgr. Adama Leśniewskiego<sup>14</sup>. Już w pierwszych miesiącach 1949 r. nasiliła się propaganda partyjna w środowisku akademickim. Poza górnolotnymi hasłami dotyczącymi realizacji tzw. planu 6-letniego, młodzi uniwersyteccy komuniści zaczęli zdecydowanie krytykować tzw. wrogą ideologię panującą wśród wykładowców. Już 19 stycznia 1949 r. na zebraniu wyborczym PZPR Łódź-Śródmieście, któremu przewodniczył A. Leśniewski, ówczesny student (jednocześnie asystent) L. Kołakowski (wtedy żarliwy komunista, a w przyszłości największy krytyk marksizmu, jeden z największych polskich filozofów) w swoim wystąpieniu mówił m.in., że należy „stworzyć atmosferę demaskowania wrogiej ideologii głoszonej przez profesorów”<sup>15</sup>. Wkrótce po wakacjach w 1949 r., nastąpiła zmiana na stanowisku rektora UŁ, którym został mianowany znany socjolog, prof. Józef Chałasiński, głoszący już od 1945 r. ideę zbudowania „socjalistycznego Uniwersytetu robotniczej Łodzi”. Dotychczasowy rektor prof. T. Kotarbiński aż do 1951 r. dojeżdżał z Warszawy na wykłady i seminaria do Łodzi, po czym przeniósł się na stałe do Uniwersytetu Warszawskiego.

W UŁ już w 1945 r. rozpoczęły działalność organizacje związkowe. W okresie do 1947 r. funkcjonowały trzy struktury o charakterze związkowym. Pierwszą była Sekcja Szkół Wyższych Związku Nauczycielstwa Polskiego (ZNP), drugą oddział Związku Zawodowego Pracowników Szkół Wyższych i Instytutów Naukowych, a trzecią stanowił oddział Stowarzyszenia Adiunktów i Asystentów. W sierpniu 1947 r. organizacje związkowe zostały połączone i powstała Sekcja Szkół Wyższych i Instytutów Naukowych ZNP, natomiast Stowarzyszenie Adiunktów i Asystentów zostało rozwiązane. W UŁ w tym czasie działaczami ZNP byli pierwsi dwaj rektorzy T. Kotarbiński i J. Chałasiński, prof. Marian Henryk Serejski, dr Jan Szczepański, dr Hanna Szmuszkowicz, mgr Zofia Libiszowska. W okresie od 1949 r. ZNP został poddany wpływowi PZPR<sup>16</sup>.

<sup>14</sup> J. Nosko, *Rewolucja i inteligencja*, Łódź 1985, s. 56–59.

<sup>15</sup> APŁ, KU PZPR UŁ, sygn. 34, k. 61.

<sup>16</sup> B. Baranowski, K. Baranowski, *Pierwsze lata...*, s. 52–54; APŁ KU PZPR, sygn. 6, k. 18.



## 2. Lata 1950–1955 – stalinizacja życia społeczno-politycznego i degradacja UŁ

Zmiany polityczne, jakie zachodziły w kraju w latach 1949–1950 objęły również uniwersytety. Przede wszystkim wprowadzono na uczelnie organizacje partyjne oraz młodzieżowe. Warto przypomnieć, że rektor T. Kotarbiński w okresie swojej kadencji wyraźnie przeciwstawiał się działalności młodzieżowych organizacji politycznych na terenie Uniwersytetu. Stwierdzał bowiem, że

rejestracja tych organizacji i kontrola nad nimi ze strony władz akademickich byłaby możliwa tylko pod warunkiem przedstawienia przez nie statutów i przystosowania do przepisów o stowarzyszeniach akademickich; musiałyby one zatem zaniechać działalności politycznej na terenie uczelni i uniezależnić się od ośrodków pozauczelnianych<sup>17</sup>.

Tymczasem decyzje odgórne już w roku akademickim 1949/1950 wprowadziły na uczelnie PZPR oraz Akademicki Związek Młodzieży Polskiej (AZMP). W Łodzi dotychczasowy Komitet Akademicki PZPR, który koordynował działalność partii w uczelniach, zastąpiły Podstawowe Organizacje Partyjne PZPR, natomiast dotychczasowy Zarząd Dzielnicowy AZMP, Zarząd Uczelniany tej organizacji (od 1951 r. używano wyłącznie nazwy ZMP). W UŁ stanowisko I sekretarza POP PZPR objął znany już działacz PPR i PZPR mgr A. Leśniewski. Obok PZPR i ZMP w okresie od 1950 r. w uczelniach polskich po likwidacji Bratniej Pomocy rozpoczęło działalność Zrzeszenie Studentów Polskich, organizacja o charakterze samorządowym, jednak kontrolowana przez partię.

Powyższe zmiany były m.in. przedmiotem dyskusji na zorganizowanej przez rektora J. Chałasińskiego sesji naukowej nt. *Od liberalnej do socjalistycznej idei uniwersytetu*, która odbyła się w UŁ w dniach 24 i 25 czerwca 1950 r. Referat wstępny na ten temat wygłosił sam rektor J. Chałasiński, który powiedział m.in.

Teoria marksizmu-leninizmu nie da się absolutnie naukowo obalić. I należy sobie uświadomić, że walka między liberalizmem a marksizmem to nie jest walka oderwanych od życia koncepcji teoretycznych, lecz walka między systemami myślowymi, za którymi stoją wewnętrzne antagonizmy klasowe społeczeństwa kapitalistycznego [...] Świadomość tego faktu jest nieodzowna do tego, aby uniwersytety przestały być rezerwatami zabytków, a stały się ośrodkami kształtującej się socjalistycznej kultury intelektualnej. To jest podłoże, na którym nabierają znaczenia nowe elementy społecznej struktury uniwersytetu – Partia, Związek Zawodowy, Zrzeszenie Studentów Polskich i Związek Akademicki Młodzieży Polskiej<sup>18</sup>.

<sup>17</sup> AUŁ, Protokoły Komisji Naczelnej z 1946 r., sygn. 601, k. nlb.

<sup>18</sup> „Życie Nauki” 1950, nr 7–8, s. 546–547.

Rektor J. Chałasiński w pełni akceptował więc bezpośrednią działalność organizacji politycznych w uczelni. Ponadto uważał, że uniwersytety winny zaangażować się w narzucony przez PZPR proces „budowy socjalizmu”. Z tym poglądem próbował podjąć dyskusję prof. T. Kotarbiński, który przewodniczył obradom na omawianej sesji. Stwierdził on m.in., że

nie należy zakazywać dyskusji, a więc i wygłaszania poglądów przeciwnej treści. Niechajże Uniwersytet chce być nadal przybytkiem prawdomównego i do prawdy obiektywnej dążącego nauczycielstwa. Jeśli zaś do tego będzie się poczuwał, wówczas słowa wypisane na jego sztandarze, nie tracą nic z aktualności i istotnego waloru<sup>19</sup>.

Niestety był to jedyny rozsądny głos, kolejni bowiem referenci i dyskutanci, m.in. prof. N. Gąsiorowska-Grabowska, prof. M. H. Serejski, prof. B. Łapicki, prof. Jan Zygmunt Jakubowski zdecydowanie popierali tezy wystąpienia J. Chałasińskiego.

Gromkie hasła o „socjalistycznym Uniwersytecie robotniczej Łodzi”, wkrótce okazały się bezsensowne, UŁ został bowiem przez ministerstwo zaliczony do uniwersytetów trzeciej kategorii.

Jak już pisano, zlikwidowano większość kierunków humanistycznych, wprowadzono studia dwustopniowe. W okresie do 1956 r. liczba studentów spadła z ponad 9500 do nieco ponad 1500. Przy okazji warto skonstatować, że miejscowe władze, a więc KŁ PZPR, jak również administracja miasta, nie podjęły żadnych kroków w celu obrony UŁ przed stopniową degradacją<sup>20</sup>. Powyższa sytuacja przyspieszyła odpływ z Uniwersytetu Łódzkiego wielu wybitnych profesorów, często wraz z kadrą pomocniczą, do Warszawy. Jak wiadomo proces ten, zwany często „exodusem”, rozpoczął się już w 1948 r., kiedy do odbudowywanej Warszawy przenosili się naukowcy związani przed wojną z Uniwersytetem Warszawskim, ale decyzje ministerstwa likwidujące wiele kierunków studiów w UŁ na początku lat pięćdziesiątych, zdecydowanie go przyspieszyły. Warto przypomnieć, że kiedy w 1948 r. w Uczelni zatrudnionych było 42 profesorów zwyczajnych, to w 1954 r. pozostało ich tylko 13. Ogółem liczba pracowników naukowo-dydaktycznych między 1949 a 1953 r. zmniejszyła się z 625 do 331<sup>21</sup>.

Wyraźny regres w rozwoju UŁ następował wraz z nasileniem indoktrynacji ideologicznej wśród studentów i pracowników. W 1951 r. w miejsce wspomnianego wyżej Studium Wiedzy o Polsce i Świecie Współczesnym powołano Katedrę Marksizmu-Leninizmu (katedry takie powstały

<sup>19</sup> K. Duda-Dziewierz, *Pierwsza sesja naukowa Uniwersytetu Łódzkiego*, [w:] *Materiały do dziejów...*, s. 217.

<sup>20</sup> J. Nosko, *Rewolucja i inteligencja...*, s. 107.

<sup>21</sup> *Uniwersytet Łódzki 1945–1970*, red. A. Kłoskowska, Łódź 1970, s. 213, tab. 14.

we wszystkich szkołach wyższych w Polsce), której zadaniem było upowszechnianie ideologii komunistycznej w środowisku akademickim. Zajęcia dydaktyczne (wykłady i ćwiczenia) z marksizmu-leninizmu obejmowały wszystkie kierunki studiów. W UŁ organizatorem, a następnie kierownikiem Katedry Marksizmu-Leninizmu, która funkcjonowała na Wydziale Filozoficzno-Historycznym, został zastępca prof. dr Henryk Katz (w przyszłości wybitny znawca historii Anglii i Stanów Zjednoczonych, jeden z najlepszych wykładowców w Instytucie Historycznym UŁ). Pracownikami tej katedry byli w latach 1951–1956 najczęściej młodzi pracownicy naukowo-dydaktyczni, członkowie PZPR, wielu z nich w przyszłości było znanymi profesorami naszej Uczelni (Jolanta Kulpińska – socjolog, Stefan Amsterdamski – filozof, Stefan Banasiak – historyk, Gustaw Kerszman – biolog, Tadeusz Krzemiński – geograf, Alina Barszczewska – historyk, Aleksander Orłowski – filozof; Mateusz Siuchniński – historyk)<sup>22</sup>.



Fot. 63. Studenci i pracownicy UŁ na pochodzie 1 maja. Ze zbiorów Archiwum UŁ

Obok indoktrynacji ideologicznej prowadzonej poprzez zajęcia dydaktyczne z marksizmu-leninizmu (najczęściej chodziło o opanowanie stalinowskiego podręcznika *Krótki kurs historii WKP (b)*), aktywnie działała w środowisku uniwersyteckim POP PZPR. Na zebraniach partyjnych dość często młodzi asystenci, czasami studenci członkowie partii ostro atakowali profesorów, stwierdzając np.

<sup>22</sup> Skład osobowy i spis wykładów w UŁ za lata 1951–1956.

Wielu profesorów świadomie przemilcza dorobek nauki radzieckiej. Wielu nie chce zapoznać się z teoriami marksistowskimi. Jeszcze dziś dostarcza się studentom tych samych idealistycznych bredni z wielu przedmiotów, co przed wojną.

W czasie dyskusji nad treścią wykładów z części przedmiotów, szczególnie np. w naukach przyrodniczych, niektórzy dyskutanci wątpili, czy winny one również mieć charakter ideologiczny, czy raczej naukowy. Wtedy jedna z asystentek w Katedrze Marksizmu-Leninizmu, w przyszłości wybitna profesor, stwierdzała: „Wszystkie przedmioty są o tyle naukowe, o ile są ideologiczne”<sup>23</sup>. Te dogmatyczne poglądy, tak charakterystyczne dla tamtych lat, przetrwały do roku 1956.

W latach 1950–1956 funkcję I sekretarza pełnili kolejno: Zbigniew Salwa, student Wydziału Prawa, w następnych latach członek KC PZPR, profesor prawa pracy w Uniwersytecie Warszawskim; Bogusław Włodarski (postać bliżej nie znana); Weronika Kowalska, pracownik Katedry Marksizmu-Leninizmu, w latach późniejszych poza UŁ; Stefan Banasiak, adiunkt w Katedrze Marksizmu-Leninizmu, w latach późniejszych profesor w Instytucie Historii UŁ. Organizacja PZPR w Uniwersytecie Łódzkim w latach 1950–1955 liczyła od 265 do 241 członków i kandydatów, byli to łącznie pracownicy i studenci<sup>24</sup>. W stosunku do ogółu pracowników (naukowo-dydaktycznych i administracyjnych) oraz studentów UŁ odsetek członków i kandydatów PZPR był niewielki, w 1950 r. stanowili oni zaledwie 5,5%, a w 1955 r. (najniższa liczba studentów) nieco ponad 11%<sup>25</sup>. W omawianym okresie organizacja partyjna w zasadzie zajmowała się całokształtem funkcjonowania Uczelni. Egzekutywa POP PZPR opiniowała wszystkie wnioski w kwestii obsady stanowisk dziekanów, prodziekanów, kierowników katedr, jak również wręcz delegowała odpowiednie osoby do Rady Zakładowej ZNP, zarządu ZMP, komitetu uczelnianego, a później rady uczelnianej ZSP. Jak wynika z protokołów posiedzeń egzekutywy POP PZPR z lat 1951–1955 zajmowano się praktycznie wszystkim. To aktywiści PZPR w 1951 r. nadzorowani przez II sekretarza POP Ryszarda Herczyńskiego prowadzili, m.in. wśród pracowników UŁ, specjalne szkolenia ideologiczne, których celem było upowszechnienie przynależności do Związku Nauczycielstwa Polskiego. Szkolenia te podlegały specjalnej ocenie, okazywało się wielokrotnie, że partyjni aktywiści nie potrafili przekonać biorących udział w szkoleniu do zasadności zapisywania się do związku zawodowego, który bezpośrednio podlegał PZPR<sup>26</sup>.

<sup>23</sup> APŁ, KU PZPR UŁ, sygn. 34, k. 69.

<sup>24</sup> S. Banasiak, *XXX lat działalności organizacji partyjnej w Uniwersytecie Łódzkim (1945–1975)*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego” 1978, ser. I, z. 18, s. 3–10; *Skład osobowy i spis wykładów w UŁ za lata 1950–1956*.

<sup>25</sup> Obliczenia własne na podstawie danych z APŁ KU PZPR UŁ, sygn. 16 i 34.

<sup>26</sup> APŁ, KU PZPR UŁ, sygn. 6, k. 18.

Jak już wspomniano, w UŁ w latach 1950–1955 funkcjonowała Zakładowa Organizacja Związkowa ZNP. Funkcję prezesa ZOZ ZNP w tym czasie kolejno pełnili: Waław Szubert, Bronisław Graczyk, B. Halicz, Stefan Hrabec, Kazimierz Kąkol, Mateusz Siuchniński. Wśród członków zarządu i zastępców członków zarządu w tym czasie znalazły się znane później osoby: B. Baranowski, A. Kłoskowska, Z. Libiszowska, J. Litwin, H. Dyakowska, B. Łapicki, F. Wiśniewski, Z. Skwarczyński, J. Szczepański<sup>27</sup>. Organizacja związkowa organizowała rozdział talonów na trudno dostępne artykuły oraz czeki na zakupy ratalne. Zajmowano się przydziałem wczasów i kolonii dla dzieci pracowników uczelni. Organizowano obchody Dnia Kobiet, noworoczne zabawy dla pracowników oraz różnego rodzaju imprezy dla dzieci. Ponadto ZNP pod kuratelą uczelnianej PZPR prowadził szkolenia ideologiczne, głównie młodej kadry naukowo-dydaktycznej.

252 Ponadto w latach 1950–1955 w UŁ działały dwie organizacje młodzieżowe, Akademicki Związek Młodzieży Polskiej, od 1951 r. przyjęto również na uczelniach nazwę Związek Młodzieży Polskiej (ZMP), oraz powołane w miejsce „Bratniaka” w 1950 r. Zrzeszenie Studentów Polskich. Pierwsza z tych organizacji, ZMP, była bezpośrednią przybudówką PZPR, a jej zadaniem była działalność polityczna wśród studentów, w tym szkolenie ideologiczne i przygotowywanie nowych członków PZPR. Organizacja ta w omawianym okresie skupiała około 20% studentów UŁ. Przewodniczącymi ZMP w naszej Uczelni w tym czasie byli: Antoni Starosta, Mirosław Nowaczyk, Halina Kowalska i Henryk Gibała. Natomiast ZSP miała raczej charakter organizacji samorządowej, jej zadania obejmowały problemy życia kulturalnego studentów, opieki nad kołami naukowym oraz sprawy materialne. Należy jednak dodać, że w latach 1950–1955 organizacja ZSP nie mogła realizować swoich zadań autonomicznie, ponieważ jej działalność bezpośrednio była poddana kontroli organizacji partyjnej oraz ZMP. Funkcje przewodniczących ZSP w Uniwersytecie pełnili w latach 1950–1956: Zdzisław Dobrut, Ignacy Gajewski, Józef Bachósz, Halina Kowalska (później jako Halina Olaczek), Bronisław Borkowski i Henryk Piechura<sup>28</sup>.

Początek lat pięćdziesiątych XX w., to początek stalinizacji polskiej humanistyki, a przede wszystkim historiografii. Niestety środowisko łódzkie wzięło w tym procesie aktywny udział. Niektórzy badacze historii historiografii uważają nawet, że ówczesne władze, przy daleko idącej akceptacji części łódzkich historyków, z prof. N. Gąsiorowską-Grabowską na czele, wyznaczyły łódzkiemu ośrodkowi szczególną rolę w forso-

<sup>27</sup> 60 lat Związku Nauczycielstwa Polskiego w Uniwersytecie Łódzkim, red. J. Goździk, B. Liwowski, Łódź 2006, s. 21.

<sup>28</sup> Skład osobowy i spis wykładów w UŁ za lata 1950–1956.

wanym przez siebie planie przebudowy polskiej historiografii. Chodziło przede wszystkim o przyjęcie nowej, marksistowskiej, jak wtedy określano, metodologii materializmu historycznego oraz nowej problematyki badań (historia społeczno-gospodarcza, historia walk klasowych, historia ruchu rewolucyjnego)<sup>29</sup>. Pierwszą publikacją, która odpowiadała założeniom metodologicznym materializmu historycznego, był opublikowany w 1950 r. podręcznik *Historia Polski*, którego autorkami były: Janina Schoenbrenner z Warszawy i Gryzelda Missalowa – adiunkt w Instytucie Historycznym UŁ. Redaktorem tego podręcznika była prof. Żanna Kormanowa, czołowa marksistka, członek tzw. partyjnych historyków przy KC PZPR. Warto dodać, że prace przy opracowaniu tego podręcznika osobiście konsultował i nadzorował Jakub Berman, członek Biura Politycznego PZPR odpowiedzialny za sprawy nauki i kultury<sup>30</sup>. Podręcznik ten był kompromitujący, fałszował bowiem polskie dzieje, szczególnie historię najnowszą, znalazły się w nim haniebne inwektywy wobec polskiego podziemia, głównie AK, jak również zafałszowany obraz stosunków polsko-rosyjskich i polsko-sowieckich. Należy jednak przypomnieć, że został on niezwykle wysoko oceniony przez tak wybitnych historyków warszawskich, jak prof. Bogusław Leśnodorski, prof. Tadeusz Manteuffel (późniejszy wieloletni dyrektor Instytutu Historii PAN) oraz doc. Witold Kula, którzy wspólnie napisali niezwykle pochwalną recenzję w miesięczniku partyjnym „Nowe Drogi”<sup>31</sup>.

Historycy łódzcy, obok warszawskich, odegrali czołową rolę w dyskusji na Pierwszej Konferencji Metodologicznej Historyków Polskich, która odbyła się w dniach 28 grudnia 1951 – 12 stycznia 1952 r. w Otwocku. Na konferencji tej, z udziałem historyków sowieckich, dyskutowano nad wprowadzeniem do badań historycznych metodologii materializmu historycznego. Obok referatu prof. N. Gąsiorowskiej-Grabowskiej spośród historyków łódzkich opowiedzieli się za klasowym ujęciem historii i stosowaniem w badaniach metodologii materializmu historycznego: Józef Dutkiewicz, Henryk Katz, Zofia Libiszowska, Stefan Krakowski, Gryzelda Missalowa, Helena Brodowska, Władysław Bortnowski, Marian H. Serejski i Stanisław Śreniowski<sup>32</sup>.

<sup>29</sup> A. F. Grabski, *Zarys historii historiografii polskiej*, Poznań 2006; R. Stobiecki, *Historia pod nadzorem. Spory o nowy model historii w Polsce (II połowa lat czterdziestych – początek pięćdziesiątych)*, Łódź 1993; idem, *Historiografia PRL. Ani dobra, ani mądra, ani piękna... ale skomplikowana. Studia i szkice*, Warszawa 2007; J. Kita, R. Stobiecki, *Słownik biograficzny historyków łódzkich*, Łódź 2000.

<sup>30</sup> R. Stobiecki, *Historycy polscy wobec wyzwań XX wieku*, Poznań 2014, s. 217.

<sup>31</sup> W. Kula, B. Leśnodorski, T. Manteuffel, (rec. z.): G. Missalowa, J. Schoenbrenner, *Historia Polski*, „Nowe Drogi” 1952, nr 3, s. 99–104.

<sup>32</sup> Zob. *Pierwsza konferencja metodologiczna historyków polskich*, t. I i II, Warszawa 1953.

Łódzcy historycy i socjologowie od 1951 r. wydawali wspólne czasopismo – „Przegląd Nauk Historycznych i Społecznych”, które miało charakter periodyku wybitnie marksistowskiego. W okresie do 1958 r. ukazało się siedem tomów tego czasopisma i jak pisał prof. B. Baranowski ukazywały się tam wyłącznie teksty pracowników z katedr profesorów: J. Chałasińskiego, M. H. Serejskiego, N. Gąsiorowskiej-Grabowskiej, J. Szczepańskiego i J. Dutkiewicza<sup>33</sup>.

### 3. Lata 1956–1967 – przywrócenie częściowej autonomii szkół wyższych

254

Zasadnicze zmiany w życiu politycznym UŁ zaszły w 1956 r., przyczyną było nieoficjalne upowszechnienie w formie powielonej tajnego referatu N. Chruszczowa ogłoszonego na XX Zjeździe KPZR. Ujawnienie zbrodni J. Stalina było dla wielu zaangażowanych członków PZPR szokiem, a pracownicy bezpartyjni, jak również młodzież akademicka mogli mieć nadzieję na zasadnicze zmiany w funkcjonowaniu Uczelni. Kolejne dramatyczne wydarzenia w Poznaniu w czerwcu 1956 r. (krwawe stłumienie demonstracji robotniczej) oraz VIII Plenum KC PZPR w październiku 1956 r. i powrót do władzy Władysława Gomułki, doprowadziły w konsekwencji do „odwilży” politycznej. Przede wszystkim wprowadzono zmiany w stalinowskiej ustawie o szkolnictwie wyższym z 1951 r., przywracając częściową autonomię uniwersytetów. Odtąd władze uczelni były wybierane przez senat, a władze wydziałów przez rady wydziału. Wrócili do pracy w UŁ prof. Mieczysław Siewierski, wybitny prawnik, więziony w latach 1950–1953; prof. Rajmund Gostkowski, archeolog śródziemnomorski, w 1950 r. ze względów politycznych przeniesiony na emeryturę; w 1958 r. powrócił na UŁ po ośmioletniej przerwie dr Aleksander Kamiński<sup>34</sup>.

Napięta sytuacja polityczna w Łodzi, jak również w UŁ, odnotowana została w październiku 1956 r., kiedy w Warszawie obradowało VIII Plenum KC PZPR, a w pobliżu miasta pojawiły się radzieckie oddziały pancerne zmierzające z zachodu w kierunku Warszawy. W dniu 23 października 1956 r. w czasie wiecu w zakładach Wima na Widzewie pojawiła się grupa około 300 studentów, którzy wzywali do demonstracji antyradzieckich<sup>35</sup>. Pewne uspokojenie nastrojów nastąpiło po wycofaniu

<sup>33</sup> B. Baranowski, K. Baranowski, *Trudne lata...*, s. 112–117.

<sup>34</sup> K. Lesiakowski, *Łódź akademicka – powstanie, tendencje rozwojowe, znaczenie (1945–1980)*, [w:] *Łódzki strajk studencki styczeń–luty 1981 r. Spojrzenie po latach*, red. K. Lesiakowski, Łódź–Warszawa 2014, s. 23.

<sup>35</sup> *Łódź w latach 1956–1957*, red. L. Próchniak, J. Wróbel, Łódź 2006; J. Nosko, *Inteligencja i rewolucja...*, s. 244.

wojsk radzieckich, co nastąpiło po rozmowach W. Gomułki z N. Chruszczowem, który niespodziewanie pojawił się w Warszawie w trakcie trwania VIII Plenum KC PZPR.



255

**Fot. 64.** Studenci geografii podczas praktyk studenckich. Pierwszy od prawej strony – Jan Ziomek (lata 50. XX w.). Ze zbiorów Archiwum UŁ

Poprawa sytuacji politycznej w środowisku uniwersyteckim po wydarzeniach październikowych doprowadziła jednocześnie do poważnych kłopotów w organizacji partyjnej i ZMP. Praktycznie organizacja Związku Młodzieży Polskiej przestała istnieć, natomiast w PZPR nastąpił spadek liczby członków z 241 w 1955 r. do 167 jesienią 1956 r. i 153 w 1958 r. Wśród osób odchodzących z partii przeważali studenci oraz młodzi pracownicy naukowo-dydaktyczni, głównie kandydaci PZPR<sup>36</sup>.

W okresie po przełomie politycznym 1956 r. rola organizacji PZPR w UŁ została poważnie ograniczona. Przywrócona autonomia w wyborze władz w uczelni i na wydziałach zdecydowanie wzmocniła władzę rektorów i dziekanów. Ponadto senat i rady wydziału w sprawach personalnych mogły decydować bez bezpośredniej ingerencji PZPR, jak działo się w okresie 1951–1955. Pewną samodzielność uzyskała w tym czasie

<sup>36</sup> *Ibidem*, s. 342, tab. 5.





Fot. 65. Studencki Teatr Satyry „Pstrąg”  
– podczas przedstawienia „W poszukiwaniu koloru”  
Ze zbiorów Archiwum UŁ

organizacja związkowa ZNP, jak również Zrzeszenie Studentów Polskich. W 1957 r. rozpoczęły działalność nowe organizacje polityczne, a mianowicie powołany w styczniu Związek Młodzieży Socjalistycznej (powstał po zjednoczeniu działających od jesieni 1956 r. Rewolucyjnego Związku Młodzieży oraz Związku Młodzieży Robotniczej), który miał być kontynuacją ZMP, oraz utworzony na przełomie listopada i grudnia 1956 r. Związek Młodzieży Wiejskiej, nawiązujący do ZMW „Wici”. Pierwszymi przewodniczącymi nowych organizacji młodzieżowych w latach 1957–1958 byli, w ZMS Stanisław Pawlik (I sekretarz), a w ZMW Czesław Tomczyk, student historii, natomiast przewodniczącym Rady Uczelnianej ZSP był Wojciech Blomberg. Zrzeszenie Studentów Polskich po 1956 r. stało się w znacznym stopniu organizacją o charakterze samorządowym. Na każdym wydziale funkcjonowały Rady Wydziałowe ZSP, które uczestniczyły,

poprzez specjalnie powoływane komisje, w przyznawaniu studentom zasiłków losowych, jak również odgrywały istotną rolę przy opiniowaniu podań o stypendia. Działalność Rady Uczelnianej i Rady Okręgowej (reprezentowała studentów wszystkich uczelni w danym ośrodku akademickim) ZSP obejmowała wiele sfer życia studenckiego (koła naukowe, zespoły i teatry studenckie, turystyka – w tym wycieczki zagraniczne)<sup>37</sup>.



**Fot. 66.** Juwenalia 1965 r. W środku w kapeluszu napoleońskim Wiesław Puś, obok z lewej strony Aleksander Kopytek, z prawej Kazimierz Szubert (studenci historii)  
Ze zbiorów Archiwum UŁ

W okresie przełomu politycznego 1956/1957 r. I sekretarzem POP PZPR w Uniwersytecie Łódzkim był mgr Stefan Banasiak, asystent w Instytucie Historycznym. Jak już wspomniano w rozdziale pierwszej prezentowanej pracy, S. Banasiak doskonale rozumiał się z rektorem prof. A. Szpunarem. Dzięki dobrej współpracy tych dwóch osób nasza Uczelnia uniknęła przyjęcia niechcianego patrona (J. Marchlewskiego lub J. Tuwima), co sugerowały władze zwierzchnie. Kolejnymi I sekretarzami POP PZPR w UŁ do 1967 r. byli kolejno: dr Wiesław Caban, ekonomista; dr Tadeusz Szymczak, prawnik; doc. Leon T. Błaszczyk, historyk; ponownie dr Wiesław Caban; mgr Wiesław Bednarek, ekonomista; dr Tadeusz Krzeмиński, geograf; dr Leon Polanowski<sup>38</sup>.

<sup>37</sup> *Szkice do dziejów ruchu młodzieżowego w środowisku akademickim Łodzi 1945–1973*, red. A. Lech, Łódź 1982.

<sup>38</sup> *Składy osobowe i spisy wykładów UŁ za lata 1956–1967*.

Jedną z wielu pozytywnych zmian, jakie nastąpiły po 1956 r., było rozwiązanie Katedry Marksizmu-Leninizmu, a w konsekwencji likwidacja zajęć ideologicznych na wszystkich kierunkach studiów. Jednak już w 1964 r. władze polityczne PRL uznały, że należy wprowadzić na kierunkach przyrodniczych i technicznych zajęcia z nowego przedmiot pn. „podstawy nauk politycznych”. W UŁ w roku akademickim 1964/1965 przedmiot ten wprowadzono w wymiarze 60 godzin wykładu dla studentów dwóch wydziałów: Matematyki-Fizyki i Chemii oraz Biologii i Nauk o Ziemi. W tym celu powołano specjalną jednostkę: Międzywydziałowe Studium Nauk Politycznych, którego pierwszym kierownikiem został prawnik dr Tadeusz Szymczak. W okresie do 1968 r. władze UŁ starały się o nadanie nowemu przedmiotowi wysokiej rangi naukowej. Wykłady prowadzili specjaliści z różnych dyscyplin naukowych, m.in. socjologowie: prof. Antonina Kłowska, prof. Jan Szczepański, doc. Włodzimierz Wesołowski; prawnicy: prof. Remigiusz Bierzanek, doc. J. Grajewska, doc. Z. Rotocki; ekonomiści: doc. Jan Mujżel, doc. Halina Mortimer-Szymczak, doc. Zdzisław Grzelak<sup>39</sup>.

Przełom polityczny 1956 r. umożliwił powstanie w studenckim życiu kulturalnym klubów, kabaretów i scen teatralnych. Studenci UŁ jako jedni z pierwszych w skali ogólnopolskiej założyli Studencki Teatr Satyry *Pstrąg*. Teatr ten powstał pod opieką Zrzeszenia Studentów Polskich, a jego założycielami byli: Wiesław Machejko (później znany dziennikarz i satyryk), Janusz Słowikowski (przedwcześnie zmarły w 1971 r., znany autor tekstów piosenek), Piotr Hertel (muzyk), Leszek Skrzydło (reżyser filmowy) i inni. W okresie 12 lat funkcjonowania (1956–1968) STS *Pstrąg* wystawił 27 premier. Były to wieczory poetyckie, w czasie których prezentowano poezję autorów emigracyjnych – Lechonia i Wierzyńskiego; występy satyryczne – np. *Fałszywe nuty* lub *Kraj na ziemi*, które w latach 1956–1958 cieszyły się wielkim powodzeniem. W 1963 r. *Pstrąg* jako pierwszy zespół w Polsce przedstawił na scenie ballady Bułata Okudźawy w tłumaczeniu J. Słowikowskiego. Dużym uznaniem cieszyła się również adaptacja tekstu Leszka Kołakowskiego *Klucz niebieski*. STS *Pstrąg* występował także w innych miastach akademickich w Polsce, jak również za granicą – we Francji, w Belgii i we Włoszech, gdzie zdobywał wiele znakomych recenzji, jak również wyróżnienia i nagrody. Wielkim wyróżnieniem dla *Pstrąga* było dwukrotne przyznanie zespołowi przez redakcję „Szpilek” nagrody Kaduceusza za najbardziej ostrą satyrę polityczną. Na początku 1968 r. STS *Pstrąg* zakończył swoją działalność. W kolejnych dziesięcioleciach był teatrem poetycko-dramatycznym<sup>40</sup>.

<sup>39</sup> T. Szymczak, *Międzywydziałowe Studium Nauk Politycznych*, [w:] *Uniwersytet Łódzki 1945–1970...*, s. 192–193; *Skład osobowy i spis wykładów UŁ rok akademicki 1965/1966*, Łódź 1966, s. 36.

<sup>40</sup> W. Machejko, *Pstrąg Studencki Teatr Satyry*, Łódź 2005; S. Bąkiewicz, *Lecą liście kolorowe...*, „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 2012, R. XXII, nr 1, s. 22–23.

#### 4. Lata 1968–1980 – wydarzenia marcowe i likwidacja częściowej autonomii szkół wyższych

Informacje o wydarzeniach, do których doszło 8 marca 1968 r. na dziedzińcu Uniwersytetu Warszawskiego (brutalne rozbiście studenckiego wiecu przez tzw. aktyw robotniczy), dotarły do studentów Uniwersytetu Łódzkiego już 10 marca. Przywiózł je absolwent socjologii Tadeusz Walendowski, który będąc w Warszawie na konsultacjach w PAN wziął udział w wiecu studentów UW. Informacje o wydarzeniach w Warszawie T. Walendowski przekazał grupie zaprzyjaźnionych studentów UŁ, m.in. Jerzemu Szczęsnemu, Cezaremu Włodarczykowi, Andrzejowi Makatrewiczowi, Brunonowi Kapale, Pawłowi Boskiemu i Marii Libiszowskiej. Grupa ta przygotowała ulotkę nawołującą wszystkich studentów uczelni łódzkich do zebrania się w dniu 11 marca 1968 r. o godz. 18.00 w holu Biblioteki Uniwersyteckiej przy ul. Matejki. 11 marca inicjatorzy przygotowaną ulotkę wielokrotnie przepisywali i kolportowali wśród studentów UŁ i innych uczelni. Wieczorem 11 marca 1968 r. na spotkanie w BUŁ-e przybyło 250 osób, jak potwierdzają materiały SB w tej grupie było 50 osób tzw. aktywu robotniczego. W czasie dość chaotycznego i pełnego żywiołowych wystąpień domagających się ukarania winnych pobicia warszawskich studentów, spotkania doszło z inicjatywy przewodniczącego Rady Okręgowej ZSP Wojciecha Ekierta do wyłonienia delegacji, która w dniu następnym miała rozmawiać z rektorem UŁ. W składzie delegacji znaleźli się: J. Szczęsny (V rok prawa), A. Makatrewicz (III rok prawa), B. Kapala (IV rok matematyki), Zbigniew Rzeszotarski (I rok prawa) i Kazimierz Świegocki (IV rok filologii polskiej). Wyłoniona delegacja miała złożyć sprawozdanie z rozmów z rektorem w dniu następnym, 12 marca, na wiecu, który zwołano na godz. 16.00. 12 marca delegację przyjął prorektor prof. Witold Janowski, I zastępca rektora prof. Józefa S. Piątowskiego, który przebywał na urlopie zdrowotnym. W. Janowski zdecydowanie wezwał delegację studentów do zaprzestania dalszej działalności i poinformował, że zostaną zwołane zebrania wydziałowe, na których dziekani i inni pracownicy naukowo-dydaktyczni wyjaśnią studentom zaistniałą sytuację polityczną w Polsce.

Ponadto prorektor W. Janowski, wbrew nadziejom studentów, polecił w dniu 12 marca zamknąć BUŁ. W tej sytuacji 12 marca, zgodnie z ustaleniami z dnia poprzedniego, przed gmachem Biblioteki UŁ doszło do wiecu, na który przybyło od 1000 do 1200 studentów oraz, jak wynika z tajnych materiałów SB, około 1000 osób tzw. aktywu robotniczego. Mimo gwałtownych wystąpień przedstawicieli studentów różnych kierunków i uczelni oddziały milicji (stacjonujące przy ul. Zelwerowicza i ul. Kopcińskiego) oraz aktyw robotniczy nie zdecydowały się na zaatakowanie

studentów (zapewne nie było odpowiedniej decyzji KŁ PZPR). Wiec zakończył się przyjęciem rezolucji *Do społeczeństwa Łodzi*, w której próbowano wyjaśnić przyczyny studenckich protestów.



Fot. 67. Wiec przed Biblioteką Uniwersytetu Łódzkiego. Marzec 1968 r.  
Ze zbiorów Biblioteki UŁ

Jednocześnie przyjęto postanowienie zwołania kolejnego wieceu w dniu 19 marca 1968 r., na którym poszerzona o przedstawicieli innych uczelni delegacja wybrana w dniu 11 marca miała złożyć sprawozdanie z rozmów, które miała prowadzić z władzami partyjnymi i uczelnianymi. W następnych dniach kolportowano w Łodzi ulotki z wezwaniem do udziału w wieceu 19 marca. Przez cały czas narastało napięcie we wszystkich łódzkich uczelniach. W dniach 14–16 marca 1968 r. dochodziło do niewielkich zgromadzeń studentów na pl. Wolności i pl. Dąbrowskiego, które były rozpraszane przez MO i aktyw robotniczy<sup>41</sup>.

<sup>41</sup> K. Lesiakowski, *Łódź*, [w:] *Oblicza Marca 1968*, red. K. Rokicki, S. Stępień, Warszawa 2004, s. 170–171; *Marzec 68 w Łodzi*, red. S. M. Nowinowski, Łódź 2010, s. 153, 314–315.

W środowisku studenckim UŁ i PŁ doszło do sporu o miejsce wiecu w dniu 19 marca, wybór Politechniki wydawał się lepszy ze względu na zamknięty teren, zdaniem przedstawicieli tej uczelni trudniej dostępny dla ewentualnej akcji MO. W dniu 19 marca 1968 r. studenci wszystkich łódzkich uczelni zaczęli się gromadzić przed gmachem PŁ, ale bramy dziedzińca zostały na polecenie rektora (zapewne zmuszonego do tego przez władze partyjne KŁ PZPR) zamknięte, wtedy zgromadzeni przemaszzerowali przez całe miasto przed gmach BUŁ. Studenci nieśli transparenty z napisami „Klasa robotnicza z nami” oraz śpiewali na przemian *Międzynarodówkę* i *Jeszcze Polska nie zginęła*. W wiecu 19 marca 1968 r. przed Biblioteką Uniwersytecką uczestniczyło 4500 osób, w tym wmieszani w tłum studentów przedstawiciele tzw. aktywu robotniczego w liczbie 2500 osób.

W czasie wiecu jeden z przywódców protestów studenckich J. Szczęsny odczytał odezwę kierowaną do społeczeństwa, w której apelowano o poparcie ich żądań. Żądania studentów były następujące: wolność słowa, kontrola nad aparatem bezpieczeństwa, ukaranie winnych bezprawnej akcji MO przeciwko studentom warszawskim i utworzenie niezależnej organizacji studenckiej. Wiec ten zakończył się wezwaniem do 48-godzinnego strajku okupacyjnego na łódzkich uczelniach, jeżeli prasa łódzka nie opublikuje w dniu 21 marca przedstawionej przez J. Szczęsnego odezwy<sup>42</sup>.

W dniu 20 marca rektor prof. J. S. Piątownski wrócił z urlopu zdrowotnego i po zwołanym w tym dniu kolegium rektorskim wydał do studentów odezwę głoszącą, że pozostawanie w salach dydaktycznych po zakończonych zajęciach jest niedozwolone. Jednak w dniu 21 marca 1968 r. na wszystkich wydziałach UŁ studenci podjęli akcję strajkową. Na niektórych powstały komitety strajkowe, np. na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym komitet ten tworzyli: Józef Śreniowski, Marian Matulewicz i Kazimierz Czerepiński. Na tym wydziale strajkowało 700 osób, w Instytucie Historycznym 150 osób, na Wydziale Prawa 280 osób, na BNZ 300 osób, na Mat.-Fiz.-Chem. 400 osób, na Wydziale Filologicznym (w BUL-e) 300 osób. Po kilku godzinach, głównie na prośbę dziekanów, strajk zakończyli studenci historii, BNZ oraz Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego. Natomiast najdłużej – do godzin porannych 22 marca – strajkowali studenci Wydziału Filologicznego, Prawa i Mat.-Fiz.-Chem.<sup>43</sup>

W dniach następnych rektor UŁ podjął działania dyscyplinarne wobec najaktywniejszych organizatorów protestów studenckich. Zawiesił w prawach studenta J. Szczęsnego, A. Makatrewicza, B. Kapalę i Annę

<sup>42</sup> K. Lesiakowski, *Zrewoltowana Łódź akademicka*, [w:] *Łódzki strajk studencki styczeń-luty 1968...*, s. 58.

<sup>43</sup> *Ibidem*, s. 59.

Lewek z II roku anglistyki oraz Bogdana Wyciszkiewicza z V roku filologii polskiej. Wkrótce, 24 marca, w ramach kolejnych restrykcji władze wojskowe (Wojskowa Komenda Uzupełnień) powołały na 30-dniowe ćwiczenia wojskowe J. Szczęsnego, A. Makatrewicza, B. Kapalę i M. Matulewicza studenta III roku ekonomiki przemysłu. Natomiast 26 marca 1968 r. kolejni studenci, B. Wyciszkiewicz, M. Gazicki i Włodzimierz Olejnik zostali powołani na ćwiczenia wojskowe<sup>44</sup>. Przywódcy protestów studenckich w marcu 1968 r. zostali następnie surowo ukarani, J. Szczęsnego, A. Makatrewicza, B. Kapalę skazano na kary więzienia od 8 miesięcy do 1,5 roku. Po wyjściu z więzienia pozostawali pod stałą obserwacją ze strony SB<sup>45</sup>.

Pod koniec marca 1968 r. sytuacja w środowisku studenckim łódzkich uczelni, w tym UŁ, w rezultacie restrykcji wobec przywódców akcji protestacyjnych uległa uspokojeniu. Wtedy władze polityczne przystąpiły do rozliczania pracowników naukowo-dydaktycznych z ich postawy w dniach wystąpień studenckich. Jak wynika z badań prof. Leszka Olejnika część środowiska naukowego UŁ już w 1965 r. została poddana inwigilacji ze strony SB. Chodziło głównie o naukowców pochodzenia żydowskiego, jak również osoby z nimi związane. Grupę tę określano mianem „rewizjonistów”, którzy prezentują poglądy opozycyjne wobec ówczesnej „linii” PZPR. W materiałach SB do tego grona w UŁ zaliczano następujących pracowników: prof. Edwarda Rosseta, prof. Józefa Litwina, doc. Pawła Korca, doc. Henryka Katza, doc. Stefana Amsterdamskiego, prof. Mariana H. Serejskiego, dr. Cezarego Józefiaka, dr. Marka Adamca, dr. Jana Kodrębskiego oraz prof. Adama Szpunara i prof. Jerzego Wróblewskiego. Grupie tej przeciwstawiano „osoby mające na względzie dobro narodowe i polepszenie sytuacji ekonomiczno-politycznej kraju, jakkolwiek niektóre z nich nie zawsze zgadzają się ze wszystkimi szczegółami polityki rządu PRL w tych dziedzinach”. Do tego grona w UŁ zaliczano doc. Zygmunta Izdebskiego, prof. Remigiusza Bierzanka, prof. Stefana Truchima, dr. Ryszarda Kornobisa i mgr. Władysława M. Grabskiego<sup>46</sup>.

Na początku kwietnia 1968 r. w KŁ PZPR odbyła się narada partyjna, na której organizacje partyjne poszczególnych uczelni otrzymały polecenie poddania ocenie wszystkich pracowników naukowo-dydaktycznych. Jednocześnie na tym spotkaniu wskazano konkretne nazwiska członków PZPR, którzy winni podlegać rozliczeniu. Byli to: doc. S. Amsterdamski, doc. Jan Mujżel, dr Stefan Lelental, dr Jan Kodrębski. Sugerowano również zwolnienie z pracy doc. Zofii Libiszowskiej z Instytutu Historycz-

<sup>44</sup> *Marzec 68 w Łodzi...*, s. 352.

<sup>45</sup> K. Lesiakowski, *Zrewoltowana Łódź akademicka...*, s. 59.

<sup>46</sup> L. Olejnik, *Żydzi łódzcy w latach 1956–1972*, s. 7 – artykuł w druku udostępniony autorowi w maszynopisie.

nego UŁ, matki studentki socjologii Marii Libiszowskiej, która aktywnie uczestniczyła w protestach studenckich. Kolejnym zaleceniem było usunięcie z PZPR rektora UŁ J. S. Piątowskiego, którego oskarżano o to, że zbyt późno wrócił z urlopu zdrowotnego i nie potrafił właściwie reagować na wystąpienia studenckie. Ponadto twierdzono, że rektor prowadził złą politykę personalną oraz przyjmował na studia (chodziło o tzw. miejsca rektorskie) niewłaściwe osoby<sup>47</sup>.

Omawiając problem usunięcia z PZPR w UŁ niektórych osób pochodzenia żydowskiego w 1968 r., należy przypomnieć skład ówczesnej Egzekutywy Komitetu Uczelnianego partii, otóż I sekretarzem był doc. Andrzej Romaniuk (biolog, fizjolog), II sekretarzem dr Ryszard Kornobis (ekonomista, zaliczany przez SB do „osób mających na względzie dobro narodowe”), który przejawiał największą aktywność w akcji antysemickiej, sekretarzem organizacyjnym – dr Stanisław Partyka (chemik), doc. Zbigniew Jakubowski (matematyk), doc. Alicja Jarugowa (specjalistka w zakresie rachunkowości), doc. Wojciech Szczygielski (historyk), dr Józef Śmiałowski (historyk)<sup>48</sup>.

Wnioski personalne w sprawie usunięcia z PZPR konkretnych osób były przygotowywane w KU PZPR UŁ przy udziale przedstawicieli Wydziału Nauki i Oświaty KŁ PZPR. W zebraniach poszczególnych POP na wydziałach uczestniczyli członkowie Egzekutywy KU PZPR, jak również przedstawiciele aparatu partyjnego z Komitetu Łódzkiego lub Dzielnicowego. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, iż mimo że w statucie PZPR nakazywano w kwestiach personalnych stosować głosowanie tajne, na wspomnianych zebraniach wprowadzono głosowanie jawne, wymuszając w ten sposób poparcie wniosku o usunięcie konkretnej osoby z partii<sup>49</sup>.

Ostatecznie w UŁ z PZPR usunięto cztery osoby, w dniu 8 kwietnia 1968 r. ówczesnego rektora prof. J. S. Piątowskiego, który następnie został odwołany przez ministra Henryka Jabłońskiego z funkcji rektora i zwolniony z pracy w naszej Uczelni. Warto dodać, że już 27 sierpnia 1968 r. Miejska Komisja Kontroli Partyjnej w Łodzi przywróciła prof. J. S. Piątowskiemu członkostwo w PZPR uznając decyzję KU PZPR za błędną<sup>50</sup>. Po odejściu z UŁ prof. J. S. Piątowski podjął pracę w Instytucie Nauk Prawnych PAN w Warszawie.

Kolejne decyzje zapadły na Wydziale Filozoficzno-Historycznym UŁ, gdzie w dniu 27 kwietnia 1968 r. na zebraniu POP PZPR usunięto z partii doc. P. Korca, kierownika Zakładu Historii Polski XX w. oraz doc. Leona

<sup>47</sup> *Marzec 68 w Łodzi...*, s. 379–385; K. Lesiakowski, *Łódź akademicka...*, s. 27.

<sup>48</sup> APŁ, KU PZPR UŁ, sygn. 34, k. 4–12.

<sup>49</sup> Notatki osobiste autora z marca–kwietnia 1968 r.

<sup>50</sup> APŁ, KU PZPR UŁ, sygn. 40, k. 5–8; *Marzec w Łodzi...*, s. 379–382; L. Olejnik, *Żydzi w Łodzi...*, s. 12.



T. Błaszcyka, dyrektora Instytutu Historycznego. W czerwcu 1968 r. minister H. Jabłoński zwolnił obu wyżej wymienionych naukowców z pracy w UŁ. Po odejściu z Uniwersytetu doc. P. Korzec wyemigrował do Francji (Paryż), a doc. L. T. Błaszcyk do USA<sup>51</sup>. Decyzja o usunięciu z PZPR doc. S. Amsterdamskiego, kierownika Katedry Filozofii i dziekana Wydziału Filozoficzno-Historycznego UŁ nastąpiła na zebraniu POP w dniu 10 maja 1968 r. Po zwolnieniu z pracy w UŁ doc. S. Amsterdamski pracował w Instytucie Filozofii i Socjologii PAN w Warszawie<sup>52</sup>.

Poza tym zostali aresztowani pracownicy Katedry Logiki, dr Adam Nowaczyk oraz mgr Maria Gadzinowska. Oskarżono ich o upowszechnianie materiałów szkalujących ustrój PRL. W związku z tym automatycznie zostali zwolnieni z pracy. Ponadto w atmosferze nagonki antysemickiej i presji politycznej zwolnili się z pracy w naszej Uczelni: na Wydziale Filozoficzno-Historycznym z Katedry Filozofii dr Aleksander Orłowski, dr Załma Puterman oraz z Instytutu Historycznego dr Adam Leśniewski, którzy następnie wraz z rodzinami wyjechali do Szwecji; na Wydziale Matematyki-Fizyki i Chemii prof. Jan. S. Lipiński – przeniósł się do Gdańska, natomiast prof. Aleksander Zawadzki nie wrócił z pobytu naukowego za granicą. W 1969 r. odszedł z Instytutu Historycznego prof. H. Katz, który podjął pracę w Instytucie Spraw Międzynarodowych w Warszawie. Po dwóch latach, w 1971 r., wraz z rodziną wyjechał do Anglii, gdzie wykładał na Politechnice w Nottingham<sup>53</sup>.

Poza restrykcjami wobec studentów oraz usuwaniem naukowców żydowskiego pochodzenia władze PRL postanowiły zlikwidować ograniczoną autonomię szkół wyższych. Już 30 kwietnia 1968 r. minister H. Jabłoński przesłał do rektorów pismo, w którym zalecił odroczenie wyborów rektorów i dziekanów do czasu wydania nowej ustawy o szkolnictwie wyższym. Ustawa ta została uchwalona 20 grudnia 1968 r., a jej przepisy nawiązywały bezpośrednio do stalinowskiej ustawy z 1951 r. Zlikwidowano możliwość wyboru władz uczelni i wydziału poprzez gremia akademickie (senat i rady wydziału). Senat i rady wydziału mogły jedynie opiniować niektóre decyzje rektora czy dziekanów. Odtąd rektora mianował minister, najczęściej po uzgodnieniu kandydatury z władzami partyjnymi KC PZPR lub komitetów wojewódzkich. Dziekanów mianował rektor po uzgodnieniu z władzami partyjnymi w danym województwie oraz w komitecie uczelnianym PZPR<sup>54</sup>. Kolejną decyzją władz ministerial-

<sup>51</sup> AUŁ, Akta osobowe, sygn. 4118, k. 122; Akta osobowe, sygn. 4113, k. 128; *Marzec 68 w Łodzi...*, s. 494–499.

<sup>52</sup> AUŁ, Akta osobowe, sygn. 4116, k. 101; *Marzec 68 w Łodzi...*, s. 550–557.

<sup>53</sup> L. Olejnik, *Żydzi łódzcy...*, s. 12; J. Kita, R. Stobiecki, *Słownik biograficzny historyków łódzkich*, Łódź 2000, s. 52.

<sup>54</sup> AUŁ, Biuro Rektoratu, sygn. 1924, k. 32.

nych było umożliwienie awansu na stanowisko docenta osób, które nie uzyskały habilitacji. Uzasadniano to koniecznością uzupełnienia samodzielnej kadry pracowników naukowo-dydaktycznych. W Uniwersytecie Łódzkim w latach 1968–1970 stanowisko docenta uzyskało 17 doktorów, w tym na Wydziale Filozoficzno-Historycznym: Alina Barszczewska, Jerzy Kmiecński, Waldemar Michowicz, Ryszard Panasiuk (w tym wypadku awans był uzasadniony brakiem samodzielnego pracownika w Katedrze Filozofii), Ryszard Rosin, Józef Śmiałowski, Barbara Wachowska; na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym: Walery Janowski, Witold Lejman, Bolesław Liwowski, Zbigniew Michałkiewicz, Wiesław Piaskowski, Zdzisław Prochowski, Ziemowit Szczakowski, Jan Woskowski; na Wydziale Filologicznym: Pola Wert; na Wydziale Matematyki-Fizyki i Chemii: Bazyli Bończak. Warto dodać, że o awansie na tzw. docenta „marcowego” decydowała opinia KŁ PZPR, a nie dorobek naukowy<sup>55</sup>. Tylko część spośród tych osób uzyskała w przyszłości habilitację (Barszczewska, Kmiecński, Michowicz, Panasiuk, Śmiałowski, Wachowska).

Kolejnym posunięciem władz politycznych PRL było odgórne wprowadzenie nowej struktury organizacyjnej w środowisku uczelnianym, mianowicie instytutów, w miejsce zaś katedr powstały zakłady. Celem tej zmiany było poddanie pracowników naukowo-dydaktycznych daleko idącej kontroli. Ponadto na wszystkich kierunkach studiów wprowadzono na pierwszym roku nowy przedmiot „podstawy nauk politycznych”, który praktycznie miał służyć, podobnie jak w okresie stalinowskim „marksizm-leninizm”, indoktrynacji ideologicznej studiującej młodzieży. Wprowadzono również tzw. praktyki robotnicze dla studentów roku zerowego (tj. tych, którzy po zdaniu egzaminów wstępnych zostali przyjęci na studia).

Po wydarzeniach marcowych, a szczególnie po usunięciu z Uniwersytetu Łódzkiego niektórych pracowników naukowo-dydaktycznych, w uczelnianej organizacji partyjnej zarysowała się wyraźna opozycja w stosunku do Egzekutywy KU PZPR. Na konferencji sprawozdawczo-wyborczej w 1970 r. działania członków Komitetu Uczelnianego, a szczególnie Egzekutywy, poddano ostrej krytyce. Cała egzekutywa, z I sekretarzem A. Romaniukiem oraz II sekretarzem R. Kornobisem na czele, została odwołana. Nowe władze partyjne z doc. Januszem Borkowskim, a po jego wyjeździe na stypendium zagraniczne z doc. Jerzym Kortanem starały się zmienić dotychczasowy styl pracy organizacji PZPR.

Dramatyczne wydarzenia w grudniu 1970 r. na Wybrzeżu, mimo ogromnego zaniepokojenia w środowisku uczelnianym, nie wywołały wystąpienia wśród młodzieży akademickiej. Wydaje się, że zadecydowała o tym szybka zmiana na stanowisku I sekretarza KC PZPR (Edward Gierek zastąpił Władysława Gomułkę), ale również rozpoczęcie ferii świątecznych.

<sup>55</sup> *Skład osobowy i spis wykładów UIŁ za lata 1968–1970.*



Fot. 68. Spotkanie z Beatą Tyszkiewicz w klubie Hades (lata 70. XX w.)  
Ze zbiorów Archiwum UŁ. Fot. Jacek Rybak

266

Pewnym ważnym wydarzeniem politycznym, które nie wywołało większego zainteresowania w UŁ w tamtym czasie, poza Wydziałem BNZ, było aresztowanie w dniu 20 czerwca 1970 r. asystenta technicznego na tym wydziale mgr. Stefana Niesiołowskiego. Jak dzisiaj wiadomo był on jednym z aktywnych działaczy tajnej, niepodległościowej organizacji „Ruch”, która funkcjonowała w latach 1965–1970. Założycielami tej organizacji obok S. Niesiołowskiego byli bracia Andrzej, Łukasz i Benedykt Czumowie. S. Niesiołowski został skazany na siedem lat więzienia, jak stwierdzono w wyroku „za próbę obalenia ustroju socjalistycznego”. Dzięki amnestii wrócił na Uczelnię po czterech latach, 8 sierpnia 1974 r.<sup>56</sup>

W 1973 r. w środowisku studenckim doszło do odgórnego „zjednoczenia” organizacji studenckich, a mianowicie połączono Związek Młodzieży Socjalistycznej, Związek Młodzieży Wiejskiej oraz Zrzeszenie Studentów Polskich, tworząc Socjalistyczny Związek Studentów Polskich. Organizacja ta przejęła dotychczasowe zadania ZSP (kultura studencka, sprawy bytowe oraz koła naukowe, turystyka), jak również działalność

<sup>56</sup> Akta osobowe prof. Stefana Niesiołowskiego w Dziale Spraw osobowych UŁ.

polityczną, która dotychczas pozostawała w gestii ZMS i ZMW. Część działaczy ZSP protestowała przeciwko akcji połączenia z organizacjami politycznymi, ale bez skutku<sup>57</sup>.

Początek działalności opozycyjnej wśród studentów UŁ oraz w grupie pracowników naukowo-dydaktycznych był związany z wprowadzeniem przez ekipę E. Gierka zmian do Konstytucji PRL. Obejmowały one trzy kwestie: socjalistyczny charakter państwa polskiego, kierowniczą rolę PZPR oraz nienaruszalność sojuszu z ZSRR. Szczególnie to ostatnie sformułowanie, świadczące o całkowitej zależności od Moskwy, budziło gniew i wywołało falę krytyki ze strony elity intelektualnej naszego kraju. Jeszcze przed uchwaleniem tych zmian w konstytucji przez Sejm PRL, co nastąpiło w lutym 1976 r., w grudniu 1975 r. ukazały się dwa listy protestacyjne: *List 59*, który podpisał m.in. poeta Jacek Bieriezin, student etnografii UŁ, natomiast pod *Listem 218* podpisali się następujący studenci naszej Uczelni – wspomniany wyżej J. Bieriezin, Jacek Bartyzel (filologia polska), Elżbieta Doncbach (filologia polska), Małgorzata Feja (filologia polska), Zdzisław Jaskuła (filologia polska), Grzegorz Maliszewski (sociologia), Anna Niezabitowska (biologia), Joanna Olszewska (psychologia), Bartosz Pietrzak (filozofia), Andrzej Warzecha (filologia polska). Obok podpisów studentów pod tym listem znalazły się podpisy dwóch pracowników UŁ, a mianowicie mgr. Konrada Tatarowskiego (filologia polska) oraz dr. Wiktora Niedźwieckiego (filozofia). Z kolei w styczniu 1976 r. pod przygotowanym przez mecenasa Karola Głogowskiego „wnioskiem obywatelskim” protestującym przeciwko zmianom w konstytucji, podpisał się Zbigniew Sekulski, student socjologii UŁ<sup>58</sup>.

Nowym impulsem dla działalności opozycyjnej były wydarzenia z czerwca 1976 r., a mianowicie brutalna rozprawa z protestującymi robotnikami Radomia i Ursusa, a w konsekwencji powstanie w Warszawie Komitetu Obrony Robotników. Czwórka studentów UŁ, A. Niezabitowska, J. Olszewska, J. Bartyzel i Piotr Amsterdamski (student fizyki, syn doc. S. Amsterdamskiego) przygotowali list skierowany do Sejmu z żądaniem powołania specjalnej komisji w celu zbadania przyczyn i przebiegu czerwcowych wydarzeń. List ten podpisało 176 studentów łódzkiej uczelni (głównie UŁ), poza studentami podpisy złożyli mgr Włodzimierz Gromiec, wykładowca z Instytutu Filozofii, wspomniany już mgr K. Tatarowski oraz znany poeta Zbigniew Dominiak<sup>59</sup>.

Łódzkie środowisko opozycyjne jako pierwsze w kraju, oczywiście poza Krakowem, zareagowało na śmierć studenta UJ Stanisława Pyjasa, członka KOR, który 7 maja 1977 r. zmarł w Krakowie w tragicznych,

<sup>57</sup> R. Kowalczyk, *Studenci 81*, Warszawa 2000, s. 22.

<sup>58</sup> K. Lesiakowski, *Zrewoltowana Łódź akademicka...*, s. 61.

<sup>59</sup> *Ibidem*, s. 62.

niewyjaśnionych okolicznościach. Istniało duże prawdopodobieństwo, że do śmierci S. Pyjasa przyczynili się agenci SB. W Łodzi już 10 maja 1977 r. pojawiły się pierwsze nekrologi, zrywane przez MO i SB. Na Wydziale Filologicznym w dniu 12 maja zgromadzeni studenci uczcili pamięć tragicznie zmarłego kolegi minutą milczenia. Z kolei 16 maja w kościele pw. św. Teresy w intencji S. Pyjasa odbyła się msza, w której uczestniczyło 500 osób, głównie studenci.

Po nabożeństwie na schodach kościoła odbył się wiec, na którym odczytano deklarację krakowskiego Studenckiego Komitetu Solidarności oraz oświadczenie KOR w sprawie śmierci krakowskiego studenta. W czasie tego spotkania przemawiał przybyły z Krakowa członek tamtejszego SKS Józef Ruszar. Z kolei student UŁ P. Amsterdamski odczytał deklarację w sprawie powołania w Łodzi SKS, pod deklaracją podpisy złożyło 150 studentów. Mimo wysiłków kilku studentów, głównie P. Amsterdamskiego, Pawła Spodenkiewicza (socjologia), Elżbiety Lewińskiej, Grzegorza Maliszewskiego oraz przez pewien czas J. Bartyzela, nie udało się jednak w Łodzi powołać SKS<sup>60</sup>.

Mimo to w latach 1977–1980 w Łodzi w środowisku studenckim powstała dość silna grupa związana z KOR, w której działali: Józef Śreniowski, absolwent łódzkiej socjologii, redaktor nielegalnego „Robotnika”, dr Marek Edelman, Witold Sułkowski, Ewa Sułkowska-Bieriezina, J. Bieriezina, Tomasz Filipczak, Janusz Płuciennik, Z. Jaskuła. W tej grupie powstało pismo literackie „Puls” (założyciele i redaktorzy to T. Filipczak, J. Bieriezina, W. Sułkowski). Ponadto w Łodzi w tym czasie rozpowszechniano pisma KOR, „Robotnika”, „Biuletyn Informacyjny”, „Aktualności Życia Publicznego”. J. Bartyzel związał się z gdańskim Ruchem Młodej Polski, który wydawał pismo „Bratniak” również kolportowane w Łodzi. W tym czasie funkcjonował też w Łodzi Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela (ROBCiO), gdzie działał m.in. dr Stefan Niesiołowski, to środowisko wydawało nielegalne pismo „Opinia”. Z kolei wspomniany wyżej mecenas K. Głogowski powołał Ruch Wolnych Demokratów, który upowszechniał kwartalnik „Aspekt”. Jesienią 1977 r. w środowisku związanym z KOR powołano Niezależny Klub Dyskusyjny, który organizował spotkania z działaczami opozycyjnymi spoza Łodzi, m.in. z Jackiem Kuroniem, Stanisławem Barańczakiem, Antonim Macierewiczem, Adamem Michnikiem, Piotrem Naimskim czy Wojciechem Onyszkiewiczem. Organizowano również seminaria i wykłady, w których brało udział od 20 do 40 osób, a wykładowcami byli m.in. W. Gromiec, K. Tatarowski, W. Niedźwiecki<sup>61</sup>.

<sup>60</sup> R. Kowalczyk, *Studenci 81...*, s. 37.

<sup>61</sup> *Ibidem*, s. 38.

Niestety, działalność opozycyjna pracowników naukowo-dydaktycznych była skrzętnie odnotowywana przez SB. Już w 1976 r. poprzez naciski ze strony KŁ PZPR próbowano zwolnić z pracy mgr. W. Gromca. Jednak ze względów na kwestie formalne było to niemożliwe, stało się tak dopiero po wakacjach 1977 r., kiedy z dniem 1 października mgr W. Gromiec, wykładowca w Instytucie Filozofii, został zwolniony z pracy w UŁ. Podobną próbę podjęto w stosunku do dr. W. Niedźwieckiego. Otóż bez wiedzy bezpośredniego przełożonego doc. Ryszarda Panasiuka sformułowano wniosek o zwolnienie dr. W. Niedźwieckiego ze względu na brak postępów w przygotowywaniu habilitacji. Wniosek w sprawie zwolnienia pracownika naukowo-dydaktycznego w tamtym czasie musiał uzyskać akceptację Rady Zakładowej ZNP. Przed podjęciem decyzji jeden z członków Prezydium Rady Zakładowej ZNP w UŁ dr Jacek Chądzyński (znany ze swej dociekliwości) zapytał telefonicznie doc. R. Panasiuka czy rzeczywiście dr W. Niedźwiecki nie robi żadnych postępów w przygotowaniu habilitacji, odpowiedź była dla pytającego zaskakująca. Otóż zdaniem doc. R. Panasiuka habilitacja dr. W. Niedźwieckiego była poważnie zaawansowana. Dzięki tej rozmowie Rada Zakładowa ZNP, której prezesem był wtedy doc. Stanisław Liszewski, odmówiła akceptacji wniosku w sprawie zwolnienia z pracy dr. W. Niedźwieckiego i pozostał on na Uczelni. Jednak SB próbowała w dalszym ciągu nękać zaangażowanego w działalność opozycyjną adiunkta filozofii. W 1977 r. wiosną podjęto akcję zmierzającą do pozbawienia W. Niedźwieckiego mieszkania kwaterunkowego (kawalerka), które zajmował przy ul. Przemysłowej. Trzeba przyznać, że Rada Zakładowa ZNP UŁ także w tej sprawie popierała starania dr. W. Niedźwieckiego o cofnięcie niezgodnej z obowiązującym prawem decyzji. W tej sprawie skutecznie interweniowała znana dziennikarka Wanda Falkowska w ciekawym artykule opublikowanym w „Polityce” w czerwcu 1977 r. Warto również przypomnieć, że w latach siedemdziesiątych zwolniono z Instytutu Filozofii dwóch wykładowców z Warszawy mgr. Jacka Syskiego i Stanisława Cichowicza<sup>62</sup>.

W drugiej połowie lat siedemdziesiątych XX w., w związku z narastającym kryzysem w rozwoju ekonomicznym kraju oraz wzrostem aktywności organizacji opozycyjnych, zwiększyła się bezpośrednia ingerencja władz partyjnych w funkcjonowanie uczelni wyższych. W Łodzi w lutym 1976 r. z inicjatywy KŁ PZPR funkcjonujące dotąd Międzywydziałowe Studium Nauk Politycznych UŁ zostało przekształcone w Międzyuczelniany

<sup>62</sup> Rozmowa z prof. dr. hab. Jackiem Chądzyńskim – grudzień 2014 – styczeń 2015; W. Falkowska, *Pechowe imienniny*, „Polityka” 1977, nr 23, z 4 VI 1977, s. 4; J. Goździk, *ZNP współgospodarzem Uniwersytetu Łódzkiego w latach 1976–1980*, [w:] *60 lat Związku Nauczycielstwa Polskiego w Uniwersytecie Łódzkim*, red. J. Goździk, B. Liwowski, Łódź 2006, s. 44–46.

Instytut Nauk Politycznych, którego dyrektorem mianowano doc. Zdzisława Grzelaka. Pracownicy MINP prowadzili zajęcia z podstaw nauk politycznych we wszystkich uczelniach łódzkich. Ponadto od roku akademickiego 1976/1977 wszyscy nowo zatrudnieni asystenci byli zobowiązani do udziału w zajęciach powołanego Studium Ideologiczno-Pedagogicznego Młodej Kadry.

Kolejna ingerencja władz partyjnych KŁ PZPR dotyczyła organizacji partyjnej w Uniwersytecie Łódzkim. Otóż do grona egzekutywy KU PZPR, która była wybierana na konferencjach sprawozdawczo-wyborczych tej organizacji w uczelni, wprowadzono delegowanego przez KŁ PZPR sekretarza organizacyjnego spoza UŁ. Praktyka ta świadczyła o braku zaufania instancji wojewódzkiej do członków PZPR ze środowiska uniwersyteckiego. Decyzja owa była bardzo negatywnie oceniana przez większość środowiska partyjnego w UŁ. W latach 1970–1980 funkcję I sekretarza KU PZPR w UŁ kolejno pełnili: doc. Jerzy Kortan, doc. Janusz Borkowski, doc. Bazyle Bończak i dr Kazimierz Michalewski. W latach siedemdziesiątych XX w. w Uniwersytecie Łódzkim nastąpił niezwykle szybki przyrost liczby członków PZPR, z około 600 w 1969 r. do 1100 w 1980 r.<sup>63</sup>

270 W latach siedemdziesiątych dość bujnie rozwijało się życie kulturalne w środowisku studenckim Łodzi. W klubie studenckim „Siódemki”, który działał pod kuratelą SZSP, powstał Akademicki Ośrodek Kultury. Ośrodek ten organizował bardzo popularne Łódzkie Spotkania Jazzowe i Ogólnopolski Studencki Przegląd Piosenki Turystycznej „Yapa”. Organizowano również Łódzkie Spotkania Teatralne. Bardzo aktywnie działały teatry studenckie: „Pstrąg” w UŁ pod kierownictwem Krystyny Piasecznej, „Cytryna” w Akademii Medycznej oraz powstały w 1969 r. Teatr „77”, którego założycielami byli: Zdzisław Hejduk i Ryszard Bigosiński. Ten ostatni teatr zdobywał laury w całej Europie. Ponadto na osiedlach studenckich działały akademickie radia, „Żak” (osiedle Politechniki) oraz „Kiks” (osiedle UŁ)<sup>64</sup>.

## 5. Lata nadziei 1980–1981

Strajki w lipcu i sierpniu 1980 r. i w konsekwencji podpisanie porozumień w Szczecinie oraz Gdańsku 30 i 31 sierpnia, a w efekcie powstanie NSZZ „Solidarność”, całkowicie odmieniły sytuację na polskich uczelniach, w tym również w Uniwersytecie Łódzkim. Pierwsze spotkanie poświęcone

<sup>63</sup> APŁ, KU PZPR UŁ, sygn. 34, k. 17.

<sup>64</sup> R. Kowalczyk, *Studenci 81...*, s. 34–35; A. Podgórski, Jerzy Katarasiński – dziennikarz, aktor, krytyk. *Teatr 77 i jego zasługi*, „Kronika Miasta Łodzi” 2012, nr 3 (59).

powołaniu „Solidarności” w UŁ zorganizował dr S. Niesiołowski 8 września 1980 r. w holu Wydziału BNZ. Zebranie to zakończyło się powołaniem komitetu założycielskiego, w skład którego wchodził, poza S. Niesiołowskim, Marian Bieniecki, Aleksandra Budrecka, Mirosław Godlewski, W. Niedźwiecki, Kazimierz Sobotka i K. Tatarowski. Kolejne zebranie delegatów z różnych wydziałów i innych jednostek UŁ odbyło się 3 października 1980 r. w Bibliotece Uniwersyteckiej, prowadzili je dr S. Niesiołowski i dr Jerzy Kropiwnicki. Na tym spotkaniu powołano Tymczasowy Zarząd Uczelniany NSZZ „Solidarność”. Obok S. Niesiołowskiego i J. Kropiwnickiego do najbardziej aktywnych działaczy uniwersyteckiej „Solidarności” jesienią 1980 r. należy zaliczyć: Jerzego Banacha, Piotra Daranowskiego, Teresę Dębowską-Romanowską, Sławomira Gralewicza, Michała Kasińskiego, Zbigniewa Klajnerta, Jana Młodkowskiego, Mieczysława Puchałę, Ireneusza Grochalewskiego, Jerzego Drygalskiego, Marka Zirk-Sadowskiego, Krzysztofa Kocela, Janusza Dunina, Rafała Kasprzyka, Jadwigę Wiedeńską, Jerzego Mankiewicza, Agnieszkę Salską i Marka Żelazo<sup>65</sup>.

Tymczasowy Zarząd „Solidarności” działał do 10 stycznia 1981 r., kiedy na Sprawozdawczo-Wyborczym Zebraniu Delegatów NSZZ „Solidarność” UŁ wybrano nowe władze. Przewodniczącym Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność” UŁ został wybrany dr S. Niesiołowski (dr J. Kropiwnicki w tym czasie działał już we władzach regionalnych „Solidarności”), uzyskując 85 głosów na 107 delegatów. W skład Komisji Zakładowej weszły następujące osoby: Henryka Brocka, Bogusław Chojecki, Jacek Czajkowski, A. Dąbek, Jadwiga Grabowska, Ewa Hensz, J. Mankiewicz, Czesław Sikorski, T. Skarżyński, A. Szymański, M. Żelazo. Członkami Komisji Zakładowej byli również przewodniczący Komisji Wydziałowych. Wybrano jednocześnie Komisję Rewizyjną w składzie: W. Niedźwiecki, M. Kasiński, A. Kalisiewicz, Grzegorz Bartosz, J. Drygalski, Jacek Kwaśniewski i M. Zirk-Sadowski<sup>66</sup>. Uniwersytecka „Solidarność” bardzo szybko zwiększała swoje szeregi, już w styczniu – według ówczesnych danych – połowa pracowników UŁ zapisała się do nowego związku, w tym także członkowie PZPR.

Jesienią 1980 r. poważny kryzys przeżywała organizacja związkowa ZNP w Uniwersytecie Łódzkim (podobnie jak w skali kraju). W dniach 14–16 października odbył się Krajowy Zjazd Delegatów ZNP, na którym Sekcja Nauki przekształciła się w autonomiczny (niezależny od CRZZ) Związek Zawodowy Pracowników Szkół Wyższych i Instytucji Naukowych, który w ramach ZNP miał być sfederowany ze Związkiem Pracowników Oświaty i Wychowania. W UŁ ówczesna Rada Zakładowa,

<sup>65</sup> L. Olejnik, *Recepcja porozumień sierpniowych w środowisku akademickim Łodzi*, [w:] *Łódzki strajk studencki...*, s. 73.

<sup>66</sup> *Ibidem*, s. 74.



wybrana 17 marca 1980 r., której prezesem był doc. Michał Seweryński, w końcu października 1980 r. podjęła decyzję o samorozwiązaniu. Następnie, w dniu 10 listopada 1980 r., odbyła się Konferencja Sprawozdawczo-Wyborcza ZNP UŁ. Wybrano wówczas nowe władze, prezesem Rady Zakładowej ZNP Pracowników Szkół Wyższych i Instytucji Naukowych w UŁ została dr Mariola Nowak, a jej zastępcami dr Jacek Matuszewski i Władysław Goworek<sup>67</sup>.

Jesienią 1980 r. zdecydowanie zaktywizowali się rektorzy polskich uniwersytetów oraz organy kolegialne uczelni. Rozpoczęto dyskusję nad zmianą ustawy o szkolnictwie wyższym, chodziło głównie o przywrócenie autonomii i likwidację zapisów ustawy z 20 grudnia 1968 r. Opracowano m.in. *Projekt wstępny Uniwersytetu Jagiellońskiego*, a w Łodzi *Model Uniwersytetu Łódzkiego*. W końcu listopada 1980 r. minister nauki szkolnictwa wyższego i techniki prof. Janusz Górski (były rektor Uniwersytetu Łódzkiego w latach 1972–1975) powołał Komisję Kodyfikacyjną ds. Ustawy o Szkolnictwie Wyższym, warto dodać, że sekretarzem tej komisji został prof. Janusz Borkowski z Wydziału Prawa i Administracji UŁ. Decyzja ta była wcześniej, tj. 19 listopada 1980 r. uzgodniona między ministerstwem a NSZZ „Solidarność”, 21 listopada zaś z Zarządem Głównym ZNP Pracowników Szkolnictwa Wyższego i Instytucji Naukowych. Komisja Kodyfikacyjna w styczniu 1981 r. opracowała *Tezy do projektu ustawy o szkolnictwie wyższym*, które zostały rozesłane do szkół wyższych 20 stycznia 1981 r. Ministerstwo planowało po dyskusji przekazanie wiośnią 1981 r. projektu ustawy do Sejmu<sup>68</sup>.

Niezależnie od tych zmian, w porozumieniu oraz przy poparciu ze strony „Solidarności” jesienią 1980 r. na większości polskich uczelni powstawały komitety założycielskie niezależnych organizacji studenckich. Ostatecznie w dniach 18–19 października 1980 r. na zjeździe delegatów 59 komitetów różnych uczelni wybrano nazwę Niezależne Zrzeszenie Studentów<sup>69</sup>. W Łodzi najwcześniej niezależną działalność podjęli studenci PWSFTviT (popularnie zwanej Filmówką) z Piotrem Bikontem, studentem reżyserii, na czele. Na Uniwersytecie Łódzkim już w listopadzie do NZS, którym kierował Wojciech Walczak (w końcu lat siedemdziesiątych związany z ROBCiO), student psychologii, należało ponad 1100 osób. Uniwersytecka organizacja NZS zaczęła wydawać własne pismo pod nazwą „Od nowa”. W końcu października 1980 r. władze uczelniane NZS w UŁ powołały komisję do opracowania postulatów, które organizacja

<sup>67</sup> J. Goździk, *Kronika stwierdzonych działań Związku Nauczycielstwa Polskiego w Uniwersytecie Łódzkim w okresie 17.03.1980 – 13.12.1981 r.*, [w:] *60 lat Związku...*, s. 51–52.

<sup>68</sup> R. Kowalczyk, *Studenci 81...*, s. 39–40.

<sup>69</sup> *Ibidem*, s. 47.

zamierzała przedstawić władzom Uczelni. W skład tej komisji wchodził: P. Spodenkiewicz, Krzysztof Wojcieszek, Paweł Gniazdowski i Marek Malisiewicz. Ostatecznie 6 grudnia 1980 r. na I Walnym Zgromadzeniu NZS UŁ ukształtował się Zarząd Uczelniany tej organizacji, którym kierował wspomniany już W. Walczak<sup>70</sup>.

Największą aktywność w formułowaniu postulatów zreformowania programu studiów, wprowadzenia samorządności w uczelni oraz zwiększenia udziału studentów w zarządzaniu szkołą wyższą, przejawiali studenci Wydziału Prawa i Administracji. Już w grudniu 1980 r. przed feriami świątecznymi przedłożyli swe postulaty władzom Wydziału. Kiedy odmówiono ich realizacji zadeklarowali gotowość podjęcia akcji protestacyjnej. Z inicjatywy działaczy NZS 6 stycznia 1981 r. na wiecu studenckim na tym wydziale zapadła decyzja podjęcia akcji „Solidarnego Czekania”, jak wiadomo wcześniej ten rodzaj protestu zastosowali studenci Szkoły Filmowej („Solidarne Czekanie” polegało na pozostawaniu przez studentów w salach dydaktycznych po zakończeniu zajęć, protest ten jednak nie zakłócał procesu nauki). Powstał Studencki Komitet Jedności, w skład którego weszli przedstawiciele NZS, SZSP i studenci niezrzeszeni. W dniach 6–7 stycznia 1981 r. protestujący studenci opracowali listę 33 żądań skierowanych do władz dziekańskich oraz 18 do władz rektorskich. Żądano zmian w programie studiów (m.in. zniesienia przedmiotu „podstawy nauk politycznych”, szkolenia wojskowego), zniesienia praktyk robotniczych, zwiększenia udziału studentów w zarządzaniu uczelnią (1/3 członków senatu), poparcia zabiegów o rejestrację NZS, zaprzestania działań SB w szkołach wyższych, rehabilitacji studentów Uniwersytetu Łódzkiego represjonowanych w 1968 r. Żądano również spotkania z władzami Wydziału oraz z rektorem<sup>71</sup>.

Wieczorem o godz. 18.00 w auli Wydziału Prawa i Administracji rozpoczęły się rozmowy, na które przybył rektor prof. Romuald Skowroński z prorektorem doc. Tadeuszem Krzezińskim oraz władze dziekańskie – prof. Natalia Gajl, doc. Cezary Kosikowski i doc. Stefan Lelental. Niestety około 22.30 rozmowy zostały przerwane i ustalono, że 10 stycznia 1981 r. rozpoczną się rozmowy władz rektorskich z przedstawicielami studentów wszystkich wydziałów UŁ w auli Wydziału Filologicznego przy al. Kościuszki 65, gdzie już 7 stycznia zgromadziło się 400 studentów. Propozycję przełożenia rozmów na 10 stycznia i przeniesienia ich do gmachu Wydziału Filologicznego zaproponowali rektorowi R. Skowrońskiemu

<sup>70</sup> *Ibidem*, s. 70–80.

<sup>71</sup> P. Waingertner, *Organizacja i rozwój akcji strajkowej. Charakterystyka uczestników protestu*, [w:] *Łódzki strajk studencki...*, s. 117.

działacze Zarządu Uczelnianego NZS P. Spodenkiewicz, Adam Więckowski (obaj z socjologii), W. Walczak (psychologia), P. Gniazdowski (anglistyka) i Romuald Banaszewski (matematyka)<sup>72</sup>.



Fot. 69. Protestujący studenci (1981 r.). Ze zbiorów Archiwum UŁ

8 stycznia 1981 r. działacze NZS i SZSP uzgodnili, że będą prowadzić wspólną akcję aż do podpisania porozumienia z władzami Uczelni. Utworzono Międzywydziałową Komisję Studencką, której zadaniem było opracowanie postulatów. W dniu 10 stycznia 1981 r. o godzinie 6.00 rano komisja ta zakończyła prace nad listą żądań studentów, na której znalazły się postulaty ogólnospołeczne oraz obejmujące sprawy wewnętrzne UŁ. Komisja Międzywydziałowa wyłoniła ze swego grona ośmiu negocjatorów. Byli to: W. Walczak (przewodniczący NZS na UŁ), który został przewodniczącym grupy negocjatorów, M. Baszak (niezrzeszony), R. Banaszewski (NZS), P. Gniazdowski (NZS), M. Malisiewicz (NZS), Kazimierz Olejnik (SZSP), Marek Perliński (SZSP), A. Więckowski (NZS). Postulaty studenckie zostały przekazane rektorowi UŁ 10 stycznia o godz.

<sup>72</sup> M. Gumola, *Dla prawdy i wolności. 28 dni strajku studenckiego*, „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 2005, nr 4, s. 192–193.

10.30. Zgodnie z ustaleniami z 7 stycznia, o godz. 14.00 10 stycznia delegacja rektora prof. R. Skowrońskiego przybyła do gmachu Wydziału Filologicznego. W jej składzie znalazły się następujące osoby: prorektorzy – prof. Halina Mortimer-Szymczak, doc. T. Krzemiński, doc. B. Bończak; dziekani: Wydziału Filologicznego prof. Władysław Cyran, Wydziału Filozoficzno-Historycznego doc. Waldemar Michowicz, Wydziału Mat.-Fiz.-Chem. doc. Zbigniew Jakubowski, Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego prof. Janusz Chechliński, Wydziału Prawa i Administracji prof. N. Gajl, prodziekan Wydziału BNZ doc. Zofia Walter; sekretarz Komisji Kodyfikacyjnej ds. Ustawy o Szkolnictwie Wyższym prof. J. Borkowski i szef Studium Wojskowego płk dr Kazimierz Figurski<sup>73</sup>.



**Fot. 70.** Strajk studentów 1981 r. Podpisanie porozumienia.

Na czele Komisji Międzyresortowej prof. Janusz Górski, minister nauki, szkolnictwa wyższego i techniki. Ze zbiorów Archiwum UŁ

Wśród postulatów studenckich obejmujących kwestie ogólnospołeczne znalazły się m.in. żądania zwolnienia więźniów politycznych, zaprzestania represji wobec opozycji demokratycznej, ujawnienia i ukarania winnych brutalnego tłumienia protestów robotniczych w 1970 r., uchwalenia nowej ustawy o cenzurze, której nie powinny podlegać wydawnictwa naukowe, opracowania nowych podręczników historii, określenia gwarancji

<sup>73</sup> R. Kowalczyk, *Studenci 81...*, s. 93–94.



**Fot. 71.** Strajk studentów 1981 r. Podpisanie porozumienia. W gronie protestujących student psychologii Wojciech Walczak. Ze zbiorów Archiwum UŁ

zapewniających niezawisłość sądów, zapewnienia prawa do posiadania przez każdego obywatela paszportu, kierowania się kryterium kwalifikacji zawodowych przy obsadzaniu stanowisk kierowniczych, natychmiastowej rejestracji NZS. Jeśli chodzi o postulaty dotyczące spraw wewnątrzuczelnianych studenci zgłosili 56 wniosków. Obejmowały one żądania pełnej autonomii uczelni w kwestii własnej struktury, działalności naukowej i dydaktycznej. Najważniejszą sprawą był problem wyboru przyszłych władz uczelni, wydziałów i instytutów. Studenci poparli zawarte wcześniej porozumienie uczelnianej „Solidarności” z rektorem, zakładające że wybory winny się odbyć do 31 maja 1981 r. Żądali ponadto, aby w ciałach kolegialnych uczelni reprezentowani byli w 1/3 studenci, 1/3 młodzi pracownicy naukowci oraz w 1/3 profesorowie i docenci. Ponadto żądano rozpatrzenia spraw pracowników UŁ usuniętych z uczelni w 1968 r. Postulowano ograniczenie do dwu lat szkolenia wojskowego, żądano wprowadzenia zakazu wkraczania MO i SB na teren uczelni bez zgody rektora. Domagano się likwidacji punktów „za pochodzenie” przy przyjęciu na studia, a także swobody w wyborze języków obcych. 11 stycznia rano podpisano wspólny komunikat z rektorem w sprawie postulatów uczelnianych, licząc na ich realizację. Jak wiadomo, władze rektorskie nie były jednak kompetentne w zakresie większości ogólnospołecznych żądań. W związku z tym ustalono po rozmowie telefonicznej rektora R. Skowrońskiego z mi-

nistrem J. Górskim, że studenci do 15 stycznia 1981 r. przekażą do ministerstwa swoje postulaty, a minister obiecał, iż przyjedzie 20 stycznia do Łodzi na rozmowy z protestującymi. Studenci dostarczyli do ministerstwa listę 47 postulatów zgodnie z umową, 15 stycznia 1981 r. Wcześniej, 12 stycznia, delegacja Studenckiego Komitetu Jedności (komitet ten powstał z przekształcenia Międzywydziałowej Komisji Studenckiej) – W. Walczak, Dariusz Matysiak, Zbigniew Żołnierczyk i M. Malisiewicz spotkała się w Warszawie z urzędnikami MNSZWiT – mgr. Janem Stęperskim i Eugeniuszem Pietrasikiem. Celem tego spotkania było szczegółowe przedstawienie postulatów studenckich oraz uzgodnienie terminu rozpoczęcia negocjacji w Łodzi – wstępnie przyjęto termin 20 stycznia. Jednak po dostarczeniu do MNSZWiT w dniu 15 stycznia listy postulatów przez kolejną delegację studentów łódzkich w składzie Ryszard Krauze (NZZ), Marcin Sobieszkański (NZZ) oraz Marek Perliński (SZSP) uzgodniono ostateczny termin rozpoczęcia rozmów w Łodzi na 21 stycznia o godz. 14.00<sup>74</sup>.



Fot. 72. Strajk studentów 1981 r. Przygotowywanie plakatów. Ze zbiorów Archiwum UŁ

Zgodnie z ustaleniami, 21 stycznia 1981 r. przybyła do Łodzi delegacja MNSZWiT z wiceministrem prof. Stanisławem Czajką. W negocjacjach po stronie rządowej brali również udział wiceprezydent m. Łodzi,

<sup>74</sup> *Ibidem*, s. 105–109.

kierownik Wydziału Nauki KŁ PZPR oraz rektor R. Skowroński, prorektor T. Krzemiński i prof. J. Borkowski. Strona studencka wydelegowała do negocjacji 13 członków SKJ z W. Walczakiem na czele oraz ekspertów-prawników, a mianowicie mec. Karola Głogowskiego oraz mec. Tadeusza Grabowskiego. Ponadto z Warszawy przybyli członkowie Ogólnopolskiego Komitetu Założycielskiego NZS – Piotr Bikont i Jacek Czaputowicz. Niestety po kilku godzinach negocjacji okazało się, że wiceminister S. Czajka jest niekompetentny i rozmowy zerwano. Przedstawiciele SKJ oświadczyli, że oczekują przyjazdu kompetentnej delegacji z ministrem J. Górskim na czele. Jednocześnie przewodniczący SKJ Wojciech Walczak ogłosił rozpoczęcie strajku okupacyjnego w Uniwersytecie Łódzkim<sup>75</sup>.

W okresie do 26 stycznia 1981 r. trwały negocjacje w środowisku studenckim z przedstawicielami OKZ NZS z Warszawy, którzy byli przeciwni wspólnej akcji NZS z SZSP, przeważyły jednak racje środowiska łódzkiego. Ostatecznie po powołaniu 23 stycznia Międzyuczelnianej Komisji Porozumiewawczej i poparciu akcji studentów UŁ przez wszystkie łódzkie uczelnie oraz wiele środowisk akademickich w kraju, Ogólnopolski Komitet Założycielski NZS wydał oświadczenie wzywające do ogólnopolskich akcji solidarnościowych w całym kraju. W dniu 29 stycznia o godz. 19.20 rozpoczęły się negocjacje z delegacją rządową kierowaną przez ministra J. Górskiego. Była to pierwsza tura rozmów, trwająca do godz. 18.00 31 stycznia. W jej trakcie rozpatrzono głównie postulaty uczelniane. Postanowiono, że druga tura rozmów rozpocznie się 3 lutego. W tym czasie pojawiło się kilka wypowiedzi ministra J. Górskiego w telewizji i w prasie, gdzie w lekceważącym tonie wypowiadał się on o postulatach studenckich. Jednocześnie w prasie sugerowano, że eksperci wywodzący się ze środowisk opozycyjnych negatywnie wpływają na charakter negocjacji. Wszystko to nie służyło dobrej atmosferze w kolejnej turze rozmów. W dniu 1 lutego 1981 r. grupa pracowników naukowych UŁ wydała oświadczenie wyrażające zaniepokojenie:

arbitralną, lekceważącą, niekiedy wręcz prowokującą postawą ministra Górskiego od pierwszych chwil rozmów. Pracownicy stwierdzają również, że telewizyjne wystąpienia ministra Górskiego [...] nie oddają destrukcyjnej postawy Komisji Rządowej i służą ukryciu faktycznego stanu i klimatu obrad. Zwracają także uwagę, że upowszechnia się wśród strajkujących przekonanie, że postawa ministra Górskiego jest przejawem z góry przyjętej taktyki, zmierzającej do przerwania rozmów<sup>76</sup>.

<sup>75</sup> M. Gumola, *Dla prawdy i wolności...*, s. 196.

<sup>76</sup> Cytat ten podaję za: W. Jarno, *Droga do porozumienia łódzkiego*, [w:] *Łódzki strajk studencki...*, s. 226.

Przed drugą turą negocjacji studenci, poza ekspertami, zaprosili również kilkunastu pracowników naukowo-dydaktycznych z łódzkich uczelni w charakterze konsultantów. Byli to z UŁ profesorowie Zofia Libiszowska, Ija Lazari-Pawłowska, Ryszard Jajte, Adam Szpunar, Jerzy Wróblewski; docenci Cezary Józefiak, Krystyna Śreniowska oraz dr Jerzy Rzymowski; z Akademii Medycznej doc. Henryk Panusz i dr Marek Edelman; z Politechniki – profesorowie Bolesław Bachman i Jerzy Leyko<sup>77</sup>. W drugiej turze rozmów dyskutowano głównie nad postulatami natury ogólnospołecznej i politycznej. Były to następujące problemy: ujawnienie i pociągnięcie do odpowiedzialności sprawców brutalnego tłumienia wystąpień robotniczych w 1970 i 1976 r., sprawy cenzury, kwestia szkolenia wojskowego studentów, rejestracja NZS, praktyki robotnicze, niezawisłość sądownictwa, zakaz działalności SB i MO na terenie uczelni, skład senatów i rad wydziałów. Spośród tych problemów Międzyresortowa Komisja zgodziła się jedynie na popieranie postulatu studentów odnośnie do składu senatu i rady wydziału (w 1/3 samodzielni pracownicy naukowcy, 1/3 pomocniczy pracownicy naukowcy, 1/3 studenci) i zakazu działalności SB i MO na terenie uczelni. Ponadto minister J. Górski oświadczył, że będzie popierał rejestrację NZS. W dniu 7 lutego negocjacje przerwano do 9 lutego do godz. 16.00. Warto przypomnieć, że 7 lutego 1981 r. na nadzwyczajnym posiedzeniu senatu UŁ, z inicjatywy prof. Jana Lutyńskiego podjęto uchwałę zdecydowanie popierającą postulaty Międzyuczelnianej Komisji Porozumiewawczej w następujących sprawach: szkolenia wojskowego, praktyk robotniczych, wyboru przedmiotów humanizujących i lektoratów języków obcych<sup>78</sup>.

W następnych dniach, mimo trudnych negocjacji, strony stopniowo dochodziły do porozumienia. W okresie od 13 do 17 lutego sprawą sporną okazała się kwestia statutu NZS, jak również miejsce podpisania porozumienia, gdyż w pewnej chwili minister J. Górski proponował Warszawę. Strajkujący studenci nie zgodzili się z tą propozycją, ich zdaniem podpisanie porozumienia powinno nastąpić w Łodzi w budynku Wydziału Filologicznego przy al. Kościuszki 65. Natomiast w kwestii statutu NZS decydowali członkowie Ogólnopolskiego Komitetu Założycielskiego NZS w Warszawie. Po wielu dyskusjach i, jak się wydaje, pod naciskiem władz „Solidarności” 17 lutego przedstawiciele NZS zgodzili się na wpisanie do statutu tej organizacji autopoprawki: „Zrzeszenie w swej działalności opiera się na Konstytucji PRL i ratyfikowanych konwencjach międzynarodowych”. Tego dnia wieczorem o godz. 22.15 minister J. Górski podpisał dokument rejestrujący Niezależne Zrzeszenie Studentów. Wiadomość ta

<sup>77</sup> R. Kowalczyk, *Studenci 81...*, s. 155.

<sup>78</sup> AUŁ, Biuro Rektoratu, sygn. 507, k. nlb.



wywołała entuzjazm strajkujących, łódzkich studentów. W dniu 18 lutego 1981 r. o godz. 17.30, po 28 dniach strajku, w wypełnionej po brzegi auli Wydziału Filologicznego UŁ minister J. Górski oraz przewodniczący MKP W. Walczak podpisali porozumienie<sup>79</sup>. Był to ogromny sukces, który dotyczył całego środowiska akademickiego zarówno studentów, jak i pracowników naukowo-dydaktycznych. Porozumienie to dawało nadzieję na pełnię autonomii szkół wyższych w Polsce w niedalekiej przyszłości.

W UŁ po zakończonym strajku studenckim senat zajął się przygotowaniem przyszłych wyborów władz rektorskich i dziekańskich. W senacie oraz w radach wydziału uzupełniono skład członków o odpowiednią liczbę przedstawicieli studentów oraz pomocniczych pracowników naukowo-dydaktycznych. Rektor prof. R. Skowroński podjął decyzję o przedłużeniu zimowej sesji egzaminacyjnej. Już jesienią 1980 r. wielu pracowników UŁ formułowało wnioski o powrót na uczelnię pracowników zwolnionych ze względów politycznych w 1968 r. oraz w latach siedemdziesiątych. Na uwagę zasługuje list z 27 października 1980 r. dyrektora Instytutu Filozofii doc. R. Panasiuka do ówczesnego dziekana Wydziału Filozoficzno-Historycznego doc. W. Michowicza, z żądaniem powrotu do Instytutu doc. Stefana Amsterdamskiego oraz dr. Adama Nowaczyka. Na początku 1981 r. doc. R. Panasiuk zwrócił się do rektora R. Skowrońskiego w sprawie powrotu do Instytutu Filozofii S. Amsterdamskiego, A. Nowaczyka oraz Jacka Syskiego i Stanisława Cichowicza. Po podpisaniu porozumienia z 18 lutego 1981 r., w którym sprawy powrotu osób zwolnionych z powodów politycznych były jednym z najważniejszych uzgodnionych postulatów, rektor R. Skowroński powołał w senacie UŁ odpowiednią komisję, której zadaniem było przygotowanie odpowiedniego rozwiązania tego problemu. Ostatecznie 25 maja 1981 r. komisja ta przedłożyła senatowi odpowiednią uchwałę. Po dyskusji senat przyjął ją, wyrażając ubolewanie oraz zobowiązując władze rektorskie do ponownego zatrudnienia osób zwolnionych w 1968 r. i w latach następnych, ale tylko tych, które przebywają w kraju. W uchwale tej przedstawiono następującą listę osób zwolnionych ze względów politycznych: doc. S. Amsterdamski, prof. J. S. Piątoski, dr A. Nowaczyk, mgr Maria Gadzinowska, mgr W. Gromiec, mgr Mirosława Suska, mgr Janusz Płuciennik, mgr S. Cichowicz i mgr J. Syski<sup>80</sup>. Problem powrotu wyżej wymienionych osób do UŁ nie został do końca zrealizowany, ponieważ wiele z nich znalazło zatrudnienie w innych instytucjach naukowych. Wiadomo jedynie, że jeszcze przed uchwałą senatu, w marcu 1981 r. wrócił do pracy w Instytucie Filozofii mgr W. Gromiec. Natomiast 30 lipca 1981 r., a więc

<sup>79</sup> R. Kowalczyk, *Studenci 81...*, s. 202–203.

<sup>80</sup> AUŁ, Akta osobowe, sygn.4116, k. 118–125.

już po wyborach władz rektorskich, rektor UŁ prof. J. Wróblewski wysłał pismo do doc. S. Amsterdamskiego z propozycją powrotu do naszej Uczelni. Pozostało ono jednak bez odpowiedzi, jak wiadomo doc. S. Amsterdamski był już od 1968 r. zatrudniony w Instytucie Filozofii i Socjologii PAN w Warszawie<sup>81</sup>.

## 6. Stan wojenny i trudne lata osiemdziesiąte

Wprowadzenie stanu wojennego 13 grudnia 1981 r. było niewątpliwie jednym z najbardziej dramatycznych wydarzeń w czasach PRL. Była to brutalna, wydawało się, że udana, próba zawrócenia biegu historii. Wszelkie nadzieje na dalszą demokratyzację życia społeczno-politycznego w Polsce zostały pogrzebane. W sytuacji, kiedy wojsko i siły bezpieczeństwa pacyfikowały wszelki opór, a tysiące działaczy NSZZ „Solidarność” i NZS zostało internowanych, grupa 150 studentów Uniwersytetu Łódzkiego rozpoczęła strajk protestacyjny w budynku Wydziału Prawa i Administracji przy ul. Narutowicza 59a. Wezwanie do strajku przygotowali członkowie NZS Leszek Owczarek, Janusz Michaluk i Joanna Śmigielska, zostało ono nadane rano 14 grudnia przez studenckie radio „Kiks” w akademikach na osiedlu przy ul. Lumumby. Około godz. 9 rano 14 grudnia (poniedziałek) 1981 r. grupa studentów pod pretekstem uzyskania zaliczenia została wpuszczona przez portiera do budynku Wydziału Prawa i Administracji przy ul. Narutowicza 59a (wejście od ul. Składowej). Po krótkiej dyskusji studenci ogłosili strajk okupacyjny, szefem strajku został ówczesny przewodniczący NZS UŁ L. Owczarek (student fizyki), a w grupie kierującej strajkiem byli studenci prawa J. Michaluk, J. Śmigielska oraz asystent mgr Rafał Kasprzyk<sup>82</sup>. Według wspomnień prof. Biruty Lewaszkiewicz-Petrykowskiej, ówczesnej dziekan Wydziału Prawa i Administracji, w poniedziałek 14 grudnia około godz. 12.00 do strajkujących studentów przybył rektor prof. J. Wróblewski, który w obecności Pani dziekan próbował przekonać ich do przerwania strajku. Niestety studenci byli zdeterminowani i postanowili strajkować dalej. Wraz ze studentami postanowili strajkować także młodzi pracownicy naukowcy z Wydziału Prawa i Administracji, poza wspomnianym już R. Kasprzykiem byli to: Piotr Daranowski, Witold Kulesza, Michał Kasiński, Zbigniew Hajn i Marek Zirk-Sadowski. Dziekan B. Lewaszkiewicz-Petrykowska obawiając się, że w razie siłowej likwidacji strajku wspomniani wyżej pracownicy naukowo-dydaktyczni zostaną

<sup>81</sup> *Ibidem*, k. 129.

<sup>82</sup> *Kalendarium*, [w:] *Kryptonim „Heca”*, red. W. Domagalski przy współpracy: A. Hohendorffa, W. Maciejewskiego, P. Wojtczaka, Łódź 2006, s. 9–10.

wyrzuceni z Uczelni, oświadczyła w rektoracie, że przebywają oni w gmachu wydziału na dyżurze z jej polecenia<sup>83</sup>. Tymczasem strajkujący studenci wieczorem 14 grudnia ustawili barykady z mebli przy wejściu od ul. Składowej oraz przy wejściu do tzw. jamnika, łączącego Wydział Prawa z rektoratem. Zapory te miały stanowić ewentualną obronę przed atakującymi oddziałami milicji i wojska. Jednocześnie studenci pisali ulotki (na maszynach do pisania) i wywiesili transparent z napisem: „STRAJK STUDENCKI – PRECZ Z KOMUNISTYCZNĄ JUNTA”, którego autorem był Tomasz Mysłek (student germanistyki). Wczesnym rankiem 15 grudnia (wtorek) przebywający w gmachu Prawa asystenci poszli do domu. Natomiast strajkujący postanowili poinformować Łódzian o swoim proteście, w tym celu T. Mysłek i Grzegorz Ratuszniak z ulotkami udali się do zajezdni przy ul. Tramwajowej i niestety zostali tam zatrzymani. Z kolei A. Hohendorff i Jacek Dębski przeszli ulicą Narutowicza do Piotrkowskiej rozdając po drodze ulotki o strajku. Dziekan prof. B. Lewaszkiewicz-Petrykowska przyszła do strajkujących około godz. 7.00. Następnie po godz. 8.00 spotkała się w rektoracie z rektorem prof. J. Wróblewskim, który oświadczył, że władze żądają likwidacji strajku do godz. 12.00. Jeśli strajk nie zostanie rozwiązany użyją siły. Wtedy dziekan B. Lewaszkiewicz-Petrykowska zaproponowała rektorowi wizytę w Kurii u biskupa ks. Józefa Rozwadowskiego, który jej zdaniem mógłby przekonać strajkujących studentów o bezsensie dalszego oporu. Na miejscu w pałacu biskupim okazało się, że biskup ks. J. Rozwadowski musiał pilnie jechać do Warszawy, w tej sytuacji zwrócono się do biskupa ks. Bohdana Bejze, który po pewnym wahaniu zgodził się przyjechać do strajkujących studentów. Po drodze do UŁ biskup ks. B. Bejze odbył jeszcze krótką rozmowę w Urzędzie Miasta z prezydentem Józefem Niewiadomskim i szefem łódzkiego WRON płk. Kazimierzem Garbaciem. W tym czasie około godz. 14.00 dwaj studenci Mieczysław Rutowicz i Mariusz Dychto na przystanku przy placu Dąbrowskiego proszą motorniczego o zatrzymanie tramwaju, wkrótce zatrzymują się następne tramwaje i blokują ulicę Narutowicza od placu Dąbrowskiego mniej więcej do ul. Tramwajowej. Niebawem przy ul. Uniwersyteckiej pojawiają się pojazdy opancerzone i ZOMO. Na ul. Narutowicza przy placu Dąbrowskiego zbierają się tłumy mieszkańców Łodzi, strajkujący studenci rzucają z okien ulotki, śpiewają pieśni patriotyczne i religijne, akompaniuje na akordeonie student kulturoznawstwa Jerzy Bożyk. Niebawem w sali 101 na pierwszym piętrze dochodzi do spotkania studentów z biskupem ks. B. Bejze, który apeluje o zakończenie strajku. Między godz. 15.30 a 16.00 większość studentów wychodzi na ul. Składową. Natomiast około 20 osób

<sup>83</sup> *Oczyrna ówczesnego dziekana. W 30. rocznicę wspomina profesor Biruta Lewaszkiewicz-Petrykowska, „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 2011, nr 5, s. 31.*

postanawia pozostać i strajkować dalej. W informacjach uczestników strajku i dziekan prof. B. Lewaszkiewicz-Petrykowskiej w odniesieniu do tego momentu protestu studenckiego istnieje pewna rozbieżność. Pani dziekan wspomina to tak:

W pewnym momencie ze schodów na półpiętrze ktoś krzyknął: „Wy wychodźcie a ja zostaję. Zostawiacie mnie samego!” W jednej chwili część studentów się cofnęła [...] Z późniejszych relacji wiem, że był to młody człowiek z zewnątrz, który nie był studentem naszego wydziału<sup>84</sup>.

Natomiast uczestnicy strajku pamiętają ten moment następująco:

Leszek Owczarek (przewodniczący NZS UŁ) wskakuje na parapet na I piętrze i krzyczy, że strajkujący jeszcze tu są (ponad 20 osób) i nie wyjdą dobrowolnie. Manifestanci przed budynkiem odpowiadają śpiewem Roty i Warszawianki. Wrzucają w otwarte okna papierosy i żywność<sup>85</sup>.

Tuż przed atakiem ZOMO na budynek Wydziału Prawa i Administracji, co nastąpiło kilka minut po godz. 16.00, pozostali studenci wydostali się z budynku przy ul. Składowej od tyłu przez podwórze, wzdłuż ogrodzenia oddzielającego teren UŁ od wojskowych zakładów remontowych, na ulicę Lindleya i dalej do Tramwajowej, część przez tzw. jamnik i dziekanat wydziału przy ul. Lindleya. Niestety ZOMO zaatakowało również gmach główny rektoratu UŁ od strony ul. Narutowicza. Jak wspomina prof. B. Lewaszkiewicz-Petrykowska dyrektor administracyjny Adam Brzezicki popełnił błąd zamykając drzwi wejściowe. Stało się to pretekstem do ich wyłamania i brutalnego ataku, w czasie którego pobito m.in. dyrektora A. Brzezickiego, uderzono również prorektora doc. Marcina Bielskiego, prodziekana Wydziału Prawa i Administracji doc. Michała Seweryńskiego. Brutalnie potraktowano wszystkich, którzy znajdowali się w rektoracie i następnie przewieziono ich do aresztu przy ul. Lutomierskiej (m.in. doc. M. Seweryńskiego, prodziekan Wydziału Prawa doc. Teresę Dembowską-Romanowską, doc. Henryka Scholla – I sekretarza Egzekutywy PZPR UŁ i wiele innych osób). Osoby te zostały zwolnione po interwencji rektora prof. J. Wróblewskiego. ZOMO wkroczyło również do dziekanatu Wydziału Prawa i Administracji przy ul. Lindleya, jak wspomina prof. B. Lewaszkiewicz-Petrykowska:

Ostatnim celem ataku był nasz dziekanat. Siedzieliśmy w nim dość spokojnie ponieważ już było wiadomo, że studenci uciekli. Siedziałam w sekretariacie i piłam herbatę. Przedtem poleciłam, by drzwi na ulicę były otwarte. W pokoju

<sup>84</sup> *Relacja profesor Biruty Lewaszkiewicz-Petrykowskiej ówczesnej dziekan Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego*, [w:] *Kryptonim „Heca”...*, s. 92.

<sup>85</sup> *Kalendarium*, [w:] *Kryptonim „Heca”...*, s. 12.

byli jeszcze prof. Zygfryd Rymaszewski, sekretarka, W. Katner, Piotr Walczak. W pewnym momencie wpadli zomowcy z podniesionymi pałami. Poderwałam się zza biurka i podbiegłam do dowódcy. Poznałam go po tym, iż był bez pały, ale z radiem. Krzyknęłam: jestem dziekanem Wydziału Prawa, jesteście na dyżurze! On coś warknął i pały opadły<sup>86</sup>.

Dziekan B. Lewaszewicz-Petrykowska i pozostałe osoby mogły opuścić dziekanat dopiero po godz. 20.00.

Po brutalnym ataku ZOMO budynek Wydziału Prawa i Administracji przy ul. Narutowicza 59a został bardzo zniszczony. Zomowcy wyłamali zamki do katedr, a w wypadku Katedry Prawa Państwowego także drzwi z futryną. Zajęcia ze studentami na tym wydziale rozpoczęły się dopiero w lutym 1982 r. Na pozostałych wydziałach UŁ nieco wcześniej, w połowie stycznia 1982 r.

W stanie wojennym internowano grupę pracowników i studentów Uniwersytetu Łódzkiego. Wśród pracowników internowani zostali: dr Stefan Niesiołowski, przewodniczący uczelnianej „Solidarności”; mgr Jacek Bartyzel z filologii; mgr Jerzy Drygalski z ekonomii; mgr Włodzimierz Gromiec z filozofii; mgr Rafał Kasprzyk z prawa; dr Jerzy Kropiwnicki z ekonomii, następnie skazany na sześć lat więzienia za przygotowanie 13 grudnia 1981 r., po powrocie z Gdańska z Andrzejem Słowikiem, w siedzibie „Solidarności” przy ul. Piotrkowskiej 260 odezwy nawołującej do oporu; mgr Jacek Kwaśniewski z ekonomii; dr Wiktor Niedźwiecki z filozofii; mgr Konrad Tatarowski filolog; pracownik pionu technicznego UŁ Jerzy Banach. Z kolei spośród studentów UŁ internowano następujące osoby (niestety dane niepełne): Grzegorz Dąbrowski, Wojciech Dyniak, Marek Goldman, Grzegorz Haładaj, Adam Malinowski, Jacek Matysiak, Janusz Michaluk, Marek Perliński, Paweł Spodenkiewicz, Wiesław Urbański, Wojciech Walczak, Adam Więckowski, Zbigniew Żołnierczyk<sup>87</sup>. Ponadto relegowano z UŁ Leszka Owczarka, studenta fizyki, który był przewodniczącym NZS i kierował strajkiem w dniach 14–15 grudnia 1981 r. na Wydziale Prawa i Administracji. L. Owczarek ukrywał się do sierpnia 1982 r., wtedy zatrzymany i wcielony do karnej jednostki wojskowej w Węgorzewie, z której przed przysięgą uciekł i ukrywał się do 1984 r. Zatrzymany i skazany na dwa lata więzienia, na mocy amnestii w sierpniu 1984 r. po pięciu miesiącach zwolniony. Poza L. Owczarkiem, prześladowani byli również: Tadeusz Wiatrowski, który ukrywał się do 1986 r., zatrzymany i skatowany podczas przesłuchania; Adam Hohendorff aresztowany w Warsza-

<sup>86</sup> *Relacja profesor...*, s. 92–93.

<sup>87</sup> *Internowani z regionu łódzkiego, Łódź–Łowicz 2001*, s. 151–181; *Kryptonim „Heca”...*, s. 96–98; L. Olejnik, *Podziemne struktury NSZZ „Solidarność” w regionie Ziemia Łódzka w latach 1981–1989*, [w:] *Solidarność podziemna 1981–1989*, red. A. Friszke, Warszawa 2006, s. 353–354.

wie podczas demonstracji został zawieszony w prawach studenta na pięć miesięcy; Wiesław Potoczny zatrzymany podczas malowania na murach; Krzysztof Jaworski w styczniu 1982 r. skazany na sześć lat pozbawienia wolności<sup>88</sup>.

W okresie do końca stanu wojennego, który został zniesiony w 1983 r., w Uniwersytecie Łódzkim, podobnie jak w innych szkołach wyższych, instytucjach publicznych i zakładach całość życia nadzorowali komisarze wojskowi. W naszej Uczelni funkcję tę pełnił szef Studium Wojskowego płk K. Figurski, który znał środowisko uczelniane, a także sam był w nim znaną osobą, w związku z czym zachowywał się w miarę przyzwyczajenie. Przestały funkcjonować związki zawodowe, jak wiadomo „Solidarność” została już w październiku 1982 r. ustawowo zdelegalizowana, a ZNP zaczął się odradzać dopiero w 1983 r. Wielkie problemy przeżywała organizacja PZPR w UŁ. Jak już wspomniano, pewna liczba członków partii w latach 1980–1981 wstąpiła do „Solidarności”. W związku z tym po wprowadzeniu stanu wojennego wielu z nich oddało legitymacje partyjne. Ponadto z PZPR występowało wielu pracowników i studentów nie akceptujących działań rządu gen. W. Jaruzelskiego. Ogółem w tym czasie z około 1000-osobowej organizacji PZPR wystąpiło 241 członków, w tym z Wydziału Filologicznego – 27, Filozoficzno-Historycznego – 60, BNZ – 18, Ekonomiczno-Socjologicznego – 50, Prawa i Administracji – 39, Mat.-Fiz.-Chem. – 24, uczelnianej administracji – 24, Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców – 6 i z Biblioteki UŁ – 4<sup>89</sup>.

Lata stanu wojennego i całe lata osiemdziesiąte XX w. to okres najsilniejszej presji władz politycznych oraz służb specjalnych na środowiska akademickie. W UŁ w tych latach poddano inwigilacji wiele osób, członków „Solidarności”, jak również studentów, którzy brali udział w strajkach – styczeń–luty 1981 r. oraz w dniach 14–15 grudnia 1981 r. na Wydziale Prawa i Administracji. Jednak mimo szykan środowisko solidarnościowe w naszej Uczelni rozpoczęło działalność podziemną. Począwszy od lata 1982 r. zaczęło wychodzić nielegalne pismo „Biuletyn Uniwersytetu Łódzkiego”. Pismo to ukazywało się do końca lat osiemdziesiątych, a jego redaktorami byli: dr Adam Nowaczyk i dr Małgorzata Kępczyńska-Nowaczyk, oboje filozofowie. Natomiast nielegalny druk wykonywano w mieszkaniu Haliny Szpigiel przy ul. Popowskiego 1, a kolportażem zajmował się głównie dr Zbigniew Głuszczyk oraz wiele innych osób, na Wydziale Filozoficzno-Historycznym szczególnie aktywny był tu Janusz Frenkel<sup>90</sup>.

<sup>88</sup> *Kryptonim „Heca”...*, s. 99.

<sup>89</sup> APŁ, KU PZPR UŁ, sygn. 34, k. 18–20.

<sup>90</sup> Informacja od Barbary Szpigiel, kierownik sekretariatu Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność” UŁ z 17 lutego 2015 r.; notatki własne autora z lat 1982–1984.

Wspomniany „Biuletyn UŁ” informował o wielu sprawach, które miały charakter ogólnokrajowy lub międzynarodowy, jak również bezpośrednio o sprawach UŁ. I tak np. w numerze 10 z 1983 r. przedstawiono kulisy przyznania Lechowi Wałęsie Pokojowej Nagrody Nobla<sup>91</sup>. Z kolei w jednym z numerów w 1984 r. opisano rozstrzygnięcie przez Sąd Pracy w Łodzi starań dr. J. Kropiwnickiego o ponowne zatrudnienie w Uniwersytecie Łódzkim. Redaktorzy „Biuletynu” pochwalili pozytywną decyzję w tej sprawie Pani sędzi Janiny Wlazło, dziwiąc się jednocześnie, że była tak odważna<sup>92</sup>. Jak wiadomo, mimo pozytywnej decyzji Sądu Pracy, władze ministerialne nie pozwoliły rektorowi prof. Leszkowi Wojtczakowi zatrudnić dr. J. Kropiwnickiego.

Podziemna „Solidarność” UŁ funkcjonowała, mimo inwigilacji SB, w miarę normalnie. Jak informowano w „Biuletynie UŁ” w 1983 r., w stosunku do 1982 r., budżet tej organizacji zwiększył się o ponad 60%. Większość funduszy (w sumie 88%) pochodziło ze składek członkowskich, natomiast 12% z zewnątrz. Corocznie fundusz „Solidarności” uczelnianej przeznaczany był na następujące cele: 1) statutowe zasiłki związkowe – 28%, 2) na pomoc rodzinom więzionych i represjonowanych – 40%, 3) działalność socjalną (w tym dofinansowywanie wczasów) – 17%, 4) działalność wydawniczą i informacyjną – 13%, 5) inne (delegacje, akcje okolicznościowe) – 2%<sup>93</sup>.

Jak wspominali w 2005 r. wieloletni przewodniczący Komisji Zakładowej „Solidarności” UŁ Bogusław Samulczyk oraz Halina Szpigiel,

Pieniądze przekazywaliśmy rodzinom internowanych. W konspiracji wy płacaliśmy zasiłki statutowe np. po urodzeniu dziecka, dofinansowywaliśmy nawet wczasy szeregowym członkom „Solidarności”. Jeździliśmy do bardzo gościnnych górali w Murzasichlu, którzy przyjmowali nas po odpowiednio niskich cenach. Oni widzieli w nas ludzi podziemnej „Solidarności” i przyjmowali nas wyjątkowo otwarcie<sup>94</sup>.

Jak już wspomniano, organizacja związkowa ZNP została reaktywowana w UŁ w 1983 r.

Osobą, która zainicjowała utworzenie nowych władz ZNP w naszej uczelni był doc. Ryszard Rosin, historyk, który był aktywnym działaczem związkowym już od lat pięćdziesiątych XX w. W marcu 1983 r. zorganizowano Walne Zebranie Wyborcze ZNP, na którym wybrano nowe władze

<sup>91</sup> „Biuletyn Uniwersytetu Łódzkiego” 1983, nr 10, s. 2.

<sup>92</sup> „Biuletyn Uniwersytetu Łódzkiego” 1984, nr 11, s. 1.

<sup>93</sup> „Biuletyn Uniwersytetu Łódzkiego” 1984, nr 12, s. 1.

<sup>94</sup> W. Kupisz, *Pierwsza wolna organizacja. Uniwersytecka „Solidarność”*, „Kronika Miasta Łodzi” 2005, nr 4, s. 77.

ZNP. Prezesem został wybrany dr Władysław Baranowski, który pełnił tę funkcję do 1990 r. Organizacja związkowa ZNP do końca lat osiemdziesiątych zajmowała się wyłącznie problemami socjalnymi swoich członków<sup>95</sup>.

Mimo wzmożonej kontroli środowiska akademickiego i prześladowań działaczy „Solidarności”, władze PRL nie zlikwidowały ograniczonej autonomii szkół wyższych. Jak wiadomo nie wrócono już do dawnych praktyk z lat pięćdziesiątych (do 1956 r.) i siedemdziesiątych XX w., kiedy praktycznie delegowano na stanowiska rektorów czy dziekanów osoby wyznaczone przez ministerstwo i odpowiednie instancje PZPR. W latach osiemdziesiątych wyboru rektora dokonywał senat uczelni, a dziekanów rady wydziału. Oczywiście władze polityczne próbowały oddziaływać, głównie poprzez organizacje PZPR, na odpowiedni dobór kandydatów. Jednak w tamtych latach, w sytuacji pogłębiającego się kryzysu w organizacjach partyjnych środowisk akademickich, praktycznie było to niemożliwe. W Uniwersytecie Łódzkim, jak już pisano w rozdziale pierwszym, wybory rektora w latach 1984 i 1987 odbyły się zgodnie z przepisami ustawy, a kandydaci zostali zgłoszeni przez środowisko uczelniane. Trudno doszukiwać się jakiegokolwiek ingerencji z zewnątrz.

Pewne złagodzenie sytuacji politycznej w Polsce nastąpiło w 1987 r., w tym czasie podziemne struktury „Solidarności” działały coraz aktywniej. W Łodzi jesienią 1987 r. wznowiono wydawanie biuletynu związkowego „Solidarność Ziemi Łódzkiej”. W drugiej połowie 1988 r. struktury „Solidarności” zaczęły działać półjawnie i jawnie. W wielu zakładach pracy w Łodzi Tymczasowe Komisje Zakładowe ujawniają się wobec kierownictw tych firm. Aktywnie działają przywódcy „Solidarności” sprzed stanu wojennego, Andrzej Słowik, Jerzy Kropiwnicki, Grzegorz Palka, Stefan Niesiołowski<sup>96</sup>.

W Uniwersytecie Łódzkim w tym czasie dochodzi do kilku wydarzeń, które świadczą o tym, że środowisko akademickie, bez względu na poglądy polityczne, oczekuje zasadniczych zmian w życiu politycznym i społecznym w kraju. Pierwszym z tych wydarzeń jest negatywna opinia POP PZPR dla dr hab. Zdzisławy Janowskiej, która na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym po kolokwium habilitacyjnym uzyskała stopień dr. habilitowanego w 1987 r. i zgodnie z procedurą dziekan doc. Zdzisław Prochowski wystąpił do ministerstwa z wnioskiem o stanowisko docenta dla niej. Ta negatywna opinia została unieważniona przez Egzekutywę KU PZPR UŁ, która już w końcu 1986 r. przyjęła jako zasadę nieblokowanie awansów naukowych. Niestety na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym

<sup>95</sup> 60 lat Związku Nauczycielstwa Polskiego..., s. 55–58.

<sup>96</sup> L. Olejnik, *Drogi i meandry. Z dziejów podziemnej łódzkiej „Solidarności”*, „Kronika Miasta Łodzi” 2005, nr 4, s. 51–54.



znaleźli się członkowie PZPR, którzy zaskarżyli do KŁ PZPR decyzję o unieważnieniu negatywnej opinii przez Egzekutywę KU PZPR UŁ. Instancja łódzka PZPR nakazała rozstrzygnięcie sprawy na posiedzeniu Komitetu Uczelnianego PZPR UŁ. Dwukrotne posiedzenia KU PZPR po gorącej dyskusji rozstrzygały tę sprawę na korzyść dr hab. Z. Janowskiej, która wkrótce, jeszcze w 1987 r. została docentem<sup>97</sup>.

Kolejnym epizodem było zaproszenie, po raz pierwszy w historii uczelni, na inaugurację roku akademickiego 1988 r. w UŁ przez rektora prof. Leszka Wojtczaka biskupa ordynariusza diecezji łódzkiej ks. dr. Władysława Ziółka. Łódzkie władze PZPR mimo wyraźnego zaskoczenia, nie reagowały, co jeszcze kilka lat wcześniej byłoby niemożliwe. Także w 1988 r. doszło do pierwszego od czasu stanu wojennego wystąpienia politycznego studentów UŁ. Studenci Wydziału Prawa i Administracji wewnątrz budynku przy ul. Narutowicza 59a wywiesili przygotowane przez siebie plakaty, na których domagali się zmian w życiu politycznym naszego kraju, swobody wypowiedzania własnych poglądów itp. Komitet Łódzki PZPR domagał się zerwania tych plakatów przez władze UŁ. Ówczesny dziekan Wydziału Prawa i Administracji UŁ prof. Henryk Lewandowski był skłonny to uczynić. Jednak rektor prof. L. Wojtczak oraz władze KU PZPR UŁ zdecydowanie się temu przeciwstawili, uzasadniając, iż studenci winni mieć prawo wypowiedzania własnych poglądów. Plakaty zostały<sup>98</sup>.

288

W końcu 1988 r. rektor prof. L. Wojtczak podjął osobiście decyzję w sprawie ponownego zatrudnienia w UŁ na Wydziale Filologicznym znanego opozycjonisty dr. Jacka Bartyzela. Na początku 1989 r. na wniosek doc. Stefana Krajewskiego, ówczesnego dyrektora Instytutu Ekonomii, rektor L. Wojtczak przy poparciu I sekretarza KU PZPR zdecydował o zatrudnieniu na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym jednego z przywódców „Solidarności”, więzionego w latach 1981–1984 dr. Jerzego Kropiwnickiego. Mimo oporu części „twardogłowych” członków PZPR na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym, sprawa zatrudnienia dr. Kropiwnickiego została sfinalizowana jeszcze w trakcie obrad „okrągłego stołu”, na początku kwietnia 1989 r.<sup>99</sup>

Po „okrągłym stole” i ponownej rejestracji NSZZ „Solidarność” w ostatnich dniach przed wyborami czerwcowymi do Sejmu i Senatu, ówczesne pokolenie studentów UŁ, idąc w ślady swoich kolegów z 1981 r., zorganizowało w dniach 24 maja – 1 czerwca 1989 r. strajk okupacyjny

<sup>97</sup> APŁ, KU PZPR UŁ, sygn. 34, k. 101–105; notatki osobiste W. Pusia z 1987 r.

<sup>98</sup> Informacje od rektora prof. L. Wojtczaka i doc. W. Pusia.

<sup>99</sup> Akta osobowe dr. J. Kropiwnickiego w Dziale Spraw Pracowniczych UŁ; Wypowiedź prezydenta m. Łodzi dr. Jerzego Kropiwnickiego z okazji 60. rocznicy powstania UŁ, [w:] *60 lat UŁ*, Łódź 2005.

w historycznej auli Wydziału Filologicznego przy al. Kościuszki 65, domagając się rejestracji Niezależnego Zrzeszenia Studentów. Senat UŁ, na posiedzeniu w dniu 31 maja 1989 r., na wniosek rektora prof. L. Wojtczaka zdecydowanie poparł żądania studentów. Za wnioskiem głosował również przedstawiciel Egzekutywy KU PZPR UŁ<sup>100</sup>.

Strajkujący studenci, mając poparcie senatu UŁ, postanowili zawiesić strajk w dniu 1 czerwca 1989 r., namawiali ich do tego doradcy prawni, a mianowicie mec. Karol Głogowski i mec. Tadeusz Grabowski (ci sami, którzy doradzali studentom w 1981 r.) oraz towarzyszący studentom z polecenia rektora prodziekan Wydziału Prawa i Administracji doc. Marek Zirk-Sadowski. Strajkujący studenci kończąc strajk późnym wieczorem 1 czerwca 1989 r. postanowili przemaszerować w zwartej kolumnie z gmachu Filologii przy ul. Zamenhofa do ul. Piotrkowskiej i dalej ul. Piotrkowską do Placu Wolności, gdzie pod pomnikiem Tadeusza Kościuszki zamierzali złożyć kwiaty i zakończyć tę demonstrację. W tym czasie w rektoracie dyżurowali rektor prof. L. Wojtczak i doc. Wiesław Puś. Jak już napisano w rozdziale pierwszym, dzięki informacji o planowanym ataku ZOMO na kolumnę studentów udało się po rozmowie doc. W. Pusia z komendantem MO gen. Bronisławem Moczkovskim temu zapobiec. W tym miejscu warto zacytować list, jaki otrzymał rektor L. Wojtczak w dniu 2 czerwca 1989 r. od mec. T. Grabowskiego:

W imieniu doradców prawnych Komitetu Strajkowego Studentów Łódzkich, adwokata Karola Głogowskiego i mnie, mam zaszczyt podziękować Jego Magnificencji za prawdziwie przyjacielską postawę wobec strajkującej młodzieży. To, że Jego Magnificencja stanął przy młodzieży, nie tylko ułatwiło jej powzięcie niełatwej dla niej decyzji zawieszenia strajku w Łodzi, ale zyskało Mu wdzięczną pamięć studentów.

Proszę przyjąć wyrazy szacunku, Tadeusz M. Grabowski<sup>101</sup>.

Po zakończeniu obrad „okrągłego stołu”, w czasie którego podjęto decyzję o ponownej rejestracji „Solidarności” oraz o częściowo wolnych wyborach do Sejmu i wolnych wyborach do Senatu, w UŁ ponownie ukształtowała się Komisja Zakładowa NSZZ „Solidarność”, której przewodniczącym w dalszym ciągu był dr S. Niesiołowski. Warto jednak przypomnieć, że okres przed wyborami czerwcowymi 1989 r. był czasem ogromnej aktywności politycznej związkowej „Solidarności” w UŁ. Wiązało się to bowiem z kandydowaniem do kontraktowego Sejmu i Senatu w tzw. drużynie L. Wałęsy kilku pracowników naszej Uczelni. Mianowicie z listy OKP do Sejmu startowali: dr S. Niesiołowski oraz dr Henryk Michalak (historyk z Instytutu Historii UŁ), z kolei do Senatu kandydowali: prof. Cezary Józefiak, prof. Jerzy

<sup>100</sup> AUŁ, Biuro Rektoratu, sygn. 419, k. nlb.

<sup>101</sup> List mecenasa T. Grabowskiego z 2 VI 1989 r. w posiadaniu rektora L. Wojtczaka.

Dietl i prof. Jerzy Regulski z Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego. Wszyscy wyżej wymienieni kandydaci uzyskali mandaty poselskie i senatorskie w wyborach 4 czerwca 1989 r. Zaskakujące dla ówczesnej władzy rezultaty wyborów czerwcowych 1989 r., po paru miesiącach zakończyły 44-letni okres trwania komunistów przy władzy. Ostatecznie w grudniu 1989 r. Sejm kontraktowy przyjął szereg ustaw gospodarczych zmieniających system ekonomiczny w Polsce, jak również ustawy polityczne faktycznie likwidujące PRL i przywracające suwerenną Rzeczpospolitą Polską. W tym procesie aktywnie uczestniczyli nasi uniwersyteccy posłowie i senatorowie.

Latem i jesienią 1989 r. wróciły sprawy powrotu do UŁ pracowników usuniętych z Uczelni w 1968 r. Już w czerwcu 1989 r. senat UŁ podjął uchwałę, podobnie jak w 1981 r., wyrażającą ubolewanie z powodu decyzji z 1968 r. W październiku 1989 r. wrócił do Instytutu Filozofii doc. Adam Nowaczyk. W tym czasie „Solidarność” Wydziału Filozoficzno-Historycznego zwróciła się z pismem do Rady Wydziału, podpisanym przez mgr. Pawła Pieniążka o podjęcie decyzji o powrocie na wydział prof. Stefana Amsterdamskiego. W tej sprawie wystąpił również prof. Ryszard Panaś, dyrektor Instytutu Filozofii. Rada Wydziału Filozoficzno-Historycznego dwukrotnie dyskutowała nad tym problemem i 23 listopada przyjęła uchwałę zapraszającą prof. S. Amsterdamskiego na wydział. W głosowaniu 29 osób głosowało na „tak”, pięć osób na „nie”, trzy osoby się wstrzymały. W grudniu 1989 r. rektor prof. L. Wojtczak wystosował ofertę zatrudnienia do prof. S. Amsterdamskiego, list ten pozostał bez odpowiedzi<sup>102</sup>.

W okresie po wyborach czerwcowych organizacja PZPR w Uniwersytecie Łódzkim, podobnie jak w innych uczelniach w kraju, podjęła decyzję o nieuczestniczeniu w podejmowaniu jakichkolwiek decyzji dotyczących życia wewnętrznego Uczelni. Ponadto w organizacji tej ukształtowała się grupa członków, która przyjęła nazwę „Fracja Socjaldemokratyczna” z ówczesnym I sekretarzem na czele. Grupa ta organizowała dyskusje oraz nawiązała bezpośrednie kontakty z funkcjonującym w Uniwersytecie Warszawskim tzw. Ruchem 8 lipca. Ostateczne rozwiązanie PZPR w końcu stycznia 1990 r. przyjęto z ulgą<sup>103</sup>.

## 7. Życie społeczno-polityczne w latach 1989–2015

Po przemianach politycznych w latach 1989–1990 organizacje polityczne przestały funkcjonować w szkolnictwie wyższym, w działalności politycznej pracownicy mogli i mogą uczestniczyć poza uczelnią.

<sup>102</sup> AUŁ, Akta osobowe, sygn. 4116, k. 132–142.

<sup>103</sup> Notatki osobiste W. Pusia z lat 1989–1990.

W Uniwersytecie Łódzkim pozostały jedynie organizacje związkowe ZNP i NSZZ „Solidarność”, samorząd studencki oraz organizacje studenckie NZZ, ZSP i AZS.



Fot. 73. Ostatni strajk studentów (1989 r.). Student historii Mariusz Zacharski za kratami ogrodzenia gmachu Filologii przy al. Kościuszki 65. Ze zbiorów Archiwum UŁ

W okresie od 1989 r. poza początkowym okresem reaktywowania oficjalnej działalności Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność”, wzajemne stosunki między oboma związkami zawodowymi były i są poprawne. Obydwie organizacje działają dla dobra pracowników oraz Uczelni. W latach 1989–2015 funkcję przewodniczącego Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność” kolejno pełnili: do czerwca 1991 r. dr hab. S. Niesiołowski, w okresie czerwiec 1991 – styczeń 1992 – prof. Anita Miszalska, styczeń 1992 – styczeń 1995 – prof. Adam Paszkiewicz, styczeń 1995 – listopad 1996 – prof. Bogusław Kryczka, listopad 1996 – 2008 – Bogusław Samulczyk, 2008–2014 prof. Joanna Wibig, obecnie od 2014 r. przewodniczącym Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność” w UŁ jest Dominik Szczukocki<sup>104</sup>.

Radą Zakładową ZNP UŁ w latach 1989–2015 kolejno kierowali: dr Baranowski, dr Bogusław Rakowski, prof. Tadeusz Grabarczyk, prof. Krzysztof Skotnicki, dr Lech Leszczyński<sup>105</sup>.

<sup>104</sup> W. Kupisz, *Pierwsza wolna organizacja...*, s. 81; <http://www.uni.lodz.pl>.

<sup>105</sup> *60 lat Związku Nauczycielstwa Polskiego...*, s. 60, 63, 65, 80; <http://www.uni.lodz.pl>.

W latach 1989–2015 wielu naszych pracowników, jak również absolwentów pełniło i pełni ważne funkcje polityczne w kraju i regionie: prof. Marek Belka w latach 2004–2005 był premierem RP, w 1997 r. i w latach 2001–2002 ministrem finansów, po 2005 r. pracował jako sekretarz wykonawczy Komisji Gospodarczej ONZ ds. Europy, od 2010 r. pełni funkcję prezesa Narodowego Banku Polskiego; dr Jarosław Bauc był w latach 1997–2000 najpierw sekretarzem stanu, a następnie ministrem finansów w rządzie Jerzego Buzka; prof. Stanisława Borkowska w latach 1987–1989 była podsekretarzem stanu w Ministerstwie Pracy i Polityki Socjalnej; prof. Anna Fornalczyk w latach 1990–1995 była prezesem Urzędu Antymonopolowego, a w latach 1998–1999 przewodniczącą Gabinetu Politycznego w Ministerstwie Finansów; dr Bogusław Grabowski był członkiem Rady Polityki Pieniężnej w latach 1998–2004; prof. Cezary Józefiak także zasiadał w Radzie Polityki Pieniężnej w latach 1998–2004; prof. Stefan Krajewski był członkiem Zespołu Doradców Ekonomicznych Prezydenta RP w latach 2000–2002, a w latach 2002–2006 wojewodą łódzkim; dr Maria Karasińska-Fendler była wiceministrem w Rządowym Centrum Studiów Strategicznych w latach 1997–1998, a w latach 1998–1999 podsekretarzem stanu – szefem Urzędu Komitetu Integracji Europejskiej; prof. Wojciech Katner w latach 1992–1997 był wiceprezesem NIK, w latach 1997–2001 wiceministrem gospodarki, w latach 2001–2005 przewodniczącym ZHP; dr Jerzy Kropiwnicki w 1991 r. był ministrem – kierownikiem Centralnego Urzędu Planowania, w latach 1991–1992 ministrem pracy i polityki socjalnej, w latach 1997–2000 ministrem – prezesem Rządowego Centrum Studiów Strategicznych, w latach 2000–2001 ministrem rozwoju regionalnego i budownictwa, a w latach 2002–2010 prezydentem m. Łodzi; dr Maria Lubera w 1992 r. była sekretarzem stanu w Ministerstwie Pracy i Polityki Socjalnej i pełnomocnikiem rządu do spraw osób niepełnosprawnych, a w latach 1992–1995 podsekretarzem stanu w Centralnym Urzędzie Planowania; dr Jarosław Neneman w 2004 r. był szefem Gabinetu Politycznego Ministra Finansów, a następnie wiceministrem finansów; dr Krzysztof Opawski w latach 2004–2005 był ministrem infrastruktury; prof. Witold M. Orłowski w latach 2002–2005 był przewodniczącym Zespołu Doradców Ekonomicznych Prezydenta RP, a w latach 2009–2010 członkiem Narodowej Rady Rozwoju przy prezydencie Lechu Kaczyńskim; był też członkiem Rady Gospodarczej przy premierze Donaldzie Tusku; prof. Ryszard Piasecki był konsulem generalnym Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP w Sao Paulo w Brazylii w latach 1994–2002, natomiast w latach 2009–2013 pełnił funkcję ambasadora RP w Chile; dr Jerzy Pruski w latach 1998–2004 był członkiem Rady Polityki Pieniężnej, a w latach 2004–2008 pierwszym zastępcą prezesa Narodowego Banku Polskiego, od 2014 r. jest doradcą ekonomicznym Prezydenta RP; dr Andrzej Raczko

w latach 2001–2002 był podsekretarzem stanu w Ministerstwie Finansów, a w latach 2003–2004 ministrem finansów; prof. Jerzy Regulski w latach 1985–1989 był przewodniczącym Rady ds. Polityki Mieszkaniowej przy premierze PRL, w latach 1989–1991 wiceprzewodniczącym Komisji Podziału Administracyjnego Kraju przy premierze Tadeuszu Mazowieckim, w tym czasie był również pełnomocnikiem rządu ds. reformy samorządu terytorialnego, w 1992 r. stałym przedstawicielem RP przy Radzie Europy w Strasburgu; dr Paweł Samecki w latach 1991–1996 był dyrektorem Biura Pomocy Zagranicznej w urzędzie Rady Ministrów RP, w latach 1996–1997 dyrektorem Departamentu Pomocy Zagranicznej w Urzędzie Komitetu Integracji Europejskiej, w latach 1997–1998 podsekretarzem stanu w Ministerstwie Finansów, w latach 2004–2009 członkiem zarządu NBP, w latach 2009–2010 komisarzem Unii Europejskiej ds. polityki regionalnej, od marca 2014 r. jest ponownie członkiem zarządu NBP; dr Jacek Saryusz-Wolski w latach 1991–1996 był pierwszym pełnomocnikiem ds. integracji europejskiej, w latach 2000–2001 sekretarzem Komitetu Integracji Europejskiej; prof. Michał Seweryński w latach 2005–2007 był ministrem edukacji narodowej, a następnie ministrem nauki i szkolnictwa wyższego.

W ostatnich 26 latach wielu pracowników UE było posłami i senatorami. Jak już wspomniano, w Sejmie kontraktowym w latach 1989–1991 posłami byli dr hab. S. Niesiołowski oraz dr H. Michalak, a senatorami prof. prof. J. Dietl, C. Józefiak i J. Regulski. W Sejmie I kadencji w latach 1991–1993 posłami byli: J. Kropiwnicki i S. Niesiołowski. W III kadencji parlamentu w latach 1993–1997 posłami byli: prof. Wiesław Piątkowski i prof. Grzegorz Matuszak, a senatorem prof. Zdzisława Janowska. Z kolei w latach 1997–2001 posłami z listy AWS zostali prof. S. Niesiołowski i dr J. Kropiwnicki. W następnej kadencji parlamentu, w latach 2001–2005 senatorem została ponownie prof. Z. Janowska. W wyborach 2005 r. mandat senatora uzyskał prof. S. Niesiołowski. Natomiast w przyspieszonych wyborach w 2007 r. mandaty poselskie uzyskali prof. Z. Janowska i prof. S. Niesiołowski. Senatorami zostali wówczas prof. Dariusz Górecki i prof. Zbigniew Rau. W kadencji Sejmu w latach 2007–2011 prof. S. Niesiołowski był wicemarszałkiem Sejmu, a przejściowo w 2010 r. pełnił funkcję marszałka Sejmu. W mijającej w 2015 r. kadencji parlamentu posłem jest prof. S. Niesiołowski, a senatorem prof. M. Seweryński<sup>106</sup>.

W ostatnich latach jedynym problemem politycznym dla środowiska akademickiego była sprawa uchwalonej 18 października 2006 r. przez Sejm tzw. ustawy lustracyjnej. Jak wynikało z przyjętej ustawy lustracji

<sup>106</sup> J. Kuciński, *Czterdzieści lat Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego Uniwersytetu Łódzkiego 1965–2005*, Łódź 2006, s. 195–196; Wykaz posłów i senatorów w latach 1989–2011 na stronie internetowej Sejmu i Senatu RP.

podlegali wszyscy nauczyciele akademicy urodzeni przed 1 sierpnia 1973 r. Środowisko akademickie w całym kraju odniosło się to tej ustawy bardzo krytycznie. Na spotkaniu Konferencji Rektorów Uniwersytetów Polskich 23 marca 2007 r. w Rzeszowie wypracowano odpowiednie krytyczne stanowisko wobec niej z nadzieją, że Trybunał Konstytucyjny usunie wątpliwe zapisy. Rektorom chodziło głównie o to, żeby ustawie lustracyjnej podlegały wyłącznie osoby sprawujące funkcje kierownicze, rektor, prorektorzy, dziekani, prodziekani i dyrektorzy instytutów. Stanowisko Konferencji Rektorów Uniwersytetów Polskich zdecydowanie poparł w uchwale z dnia 16 kwietnia 2007 r. senat Uniwersytetu Łódzkiego. Jak wiadomo Trybunał Konstytucyjny rozstrzygnął sporne kwestie ustawy lustracyjnej zgodnie ze stanowiskiem środowiska akademickiego<sup>107</sup>.

---

<sup>107</sup> „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 2007, nr 3, s. 16.

## REKTORZY UNIWERSYTETU ŁÓDZKIEGO W LATACH 1945–2015

W rozdziale czwartym w układzie chronologicznym przedstawiono biogramy kolejnych rektorów Uniwersytetu Łódzkiego w latach 1945–2015. W poczet rektorów zaliczono również prof. Teodora Viewegera, przewodniczącego funkcjonującego od lutego 1945 r. Komitetu Organizacyjnego Uczelni Państwowej w Łodzi. Zdaniem autora prof. T. Vieweger odegrał kluczową rolę w pracach nad organizacją naszej Uczelni i zapewne, gdyby nie tragiczna śmierć 22 maja 1945 r., byłby pierwszym rektorem powołanego dwa dni później Uniwersytetu Łódzkiego.

### Profesor dr Teodor Vieweger (1888–1945)

295

Teodor Vieweger urodził się 20 sierpnia 1888 r. w Piotrkowie, ówczesnie mieście gubernialnym, w rodzinie kolejarskiej, jego ojciec, także Teodor, był maszynistą kolejowym, a matka Florentyna pochodziła z rodziny Godlewskich. Dobra sytuacja materialna rodziny pozwoliła na to, że do szkoły średniej (gimnazjum) T. Vieweger uczęszczał w Warszawie, tam w 1907 r. zdał egzamin maturalny. Następnie w latach 1907–1910 studiował w Liege w Belgii kierunek medyczny, a w latach 1910–1912 zoologię na Uniwersytecie w Brukseli. Kończąc studia uzyskał stopień doktora filozofii w zakresie nauk zoologicznych. Przez kilka miesięcy pracował w Instytucie im. Solvaya w Brukseli na stanowisku asystenta w Zakładzie Histologii i Zakładzie Fizjologii Zwierząt.

Już w 1912 r. wrócił do Królestwa Polskiego i do 1915 r. pracował jako nauczyciel biologii w Szkole Handlowej w Siedlcach. Jednocześnie działał w organizacjach oświatowych w guberni siedleckiej. Był przewodniczącym Związku Nauczycielskiego, wiceprzewodniczącym Towarzystwa „Światło”, a na początku I wojny światowej członkiem Komitetu Obywatelskiego w Siedlcach. W tym czasie ogłosił drukiem pierwsze swoje artykuły naukowe; 1) *Recherches sur sensibilite des infusoires (alcalio-oxytaxisme) les reflexes locomoteurs, l' Action des Sels* (1913); 2) *Les cellules tracheales chez Hypocrite. Jacobae Linn* (1912).





Fot. 74. Prof. Teodor Vieweger. Ze zbiorów Archiwum UŁ

W 1915 r. przeniósł się do Warszawy, gdzie został nauczycielem zoologii w gimnazjum J. Sikorskiej. W latach 1916–1919 był zatrudniony w pracowni fizjologicznej Warszawskiego Towarzystwa Naukowego. W 1922 r. został przez to Towarzystwo nagrodzony za prace z dziedziny fizjologii pierwotniaków: *Badanie czynników rozwoju kultur Colpidium colpoda Ehrbg. Wpływ pokarmu na głód* (1918) oraz *Linje ciągłe Colpidium colpoda Ehrbg.* (1918).

W czerwcu 1919 r. rozpoczął pracę w Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie na stanowisku profesora i kierownika pracowni fizjologicznej zwierząt. Pracę w Wolnej Wszechnicy w latach 1922–1927 godził z wykładami w Państwowym Instytucie Nauczycielskim w Warszawie. W 1920 r. uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego. W Wolnej Wszechnicy zajmował również stanowisko dziekana Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego w roku akademickim 1924/1925, a od listopada 1925 do września 1939 r. był rektorem tej uczelni. Stanowisko rektora Wolnej Wszechnicy zachował również w latach okupacji hitlerowskiej, kiedy aktywnie uczestniczył w konspiracyjnym szkolnictwie wyższym.

Profesor T. Vieweger był jednym z inicjatorów powołania w Łodzi w 1928 r. Oddziału Wolnej Wszechnicy Polskiej, którego został rektorem. Dzięki jego staraniom w latach 1937–1939 w Łodzi, przy dzisiejszej ul. POW, powstał niedokończony ostatecznie gmach Oddziału WWP. Na podkreślenie zasługuje również udział prof. T. Viewegera w powołaniu w Łodzi w 1936 r. Towarzystwa Przyjaciół Nauk, którego do 1939 r. był prezesem. W okresie do 1939 r. prof. T. Vieweger zajmował się aktywnie badaniami naukowymi. Z tego okresu znane są jego następujące prace: *Skład chemiczny węgorzy głodzonych* (1928), *O rytmie dobowym w mnożeniu się wymoczków* (1936), *Działanie surowicy zwierząt kręgowych na pierwotniaki* (1937).

Jak już wspomniano, w latach okupacji hitlerowskiej aktywnie uczestniczył w tajnym nauczaniu, m.in. prowadząc zajęcia z fizjologii człowieka na Wydziale Medycznym Uniwersytetu Warszawskiego oraz w Wolnej Wszechnicy. Po Powstaniu Warszawskim organizował tajne wykłady akademickie w Częstochowie.

Na początku lutego 1945 r. prof. T. Vieweger przybył do Łodzi, gdzie obok prof. B. Wilanowskiego aktywnie uczestniczył w pracach nad powołaniem uczelni państwowej. Już w lutym stanął na czele Komitetu Organizacyjnego Uczelni Państwowej w Łodzi. W maju 1945 r. praktycznie zostały zakończone prace nad powołaniem Uniwersytetu. 22 maja 1945 r. prof. Teodor Vieweger wracał z Warszawy do Łodzi, zapewne z wiadomością, że starania jego i całego Komitetu Organizacyjnego zakończyły się sukcesem. Niestety zginął w wypadku samochodowym pod Ożarowem Mazowieckim, niedaleko Błonia. Nieznane są szczegóły tego wypadku, wiadomość o owym nieszczęściu dotarła do Łodzi z kilkudniowym opóźnieniem. Pogrzeb odbył się w Łodzi 7 czerwca 1945 r., prof. T. Vieweger został pochowany na cmentarzu przy ul. Ogrodowej. W 1950 r. pośmiertnie odznaczono go Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski.

W dniu 11 czerwca 1945 r. w Uniwersytecie Łódzkim odbyła się „Akademia Żałobna ku czci Śp. Rektora T. Viewegera”, na której krótkie przemówienie wygłosiła prof. Natalia Gąsiorowska, która w dniu śmierci T. Viewegera powróciła do Łodzi z obozu pracy pod Berlinem. Warto przytoczyć jej słowa:

Odszedł od nas „Nasz Rektor”, tak Go zwykle nazywaliśmy na Wolnej Wszechnicy Polskiej, bo był złączony ze swą uczelnią najściślejszymi węzłami. Mieliśmy poczucie, że ani nasza instytucja bez rektora Viewegera, ani rektor Vieweger bez Wszechnicy istnieć nie mogą.

Rektor stał z całą bezwzględnością na straży wysokiego poziomu naukowego i wychowawczego uczelni [...] W okresie wojny Rektor rozwijał niestrudzoną energię w kierunku kontynuowania pracy oraz niesienia pomocy materialnej profesorom i słuchaczom.

**Biogram został opracowany na podstawie:** AUŁ, Akta osobowe T. Viewegera, sygn. 6, k. 36; J. Kuciński, *Prof. dr Teodor Vieweger (1888–1945)*, „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 1995, nr 3, s. 12.

## Profesor dr Tadeusz Kotarbiński (1886–1981)

Tadeusz Kotarbiński urodził się w Warszawie 31 marca 1886 r. w rodzinie inteligenckiej. Jego rodzice byli artystami, ojciec, Miłosz, był malarzem i kompozytorem, matka, Ewa z Koskowskich, pianistką. W 1905 r., będąc uczniem V Gimnazjum rządowego w Warszawie, młody Tadeusz za udział w strajku szkolnym został usunięty ze szkoły. Przez pewien czas przebywał w Krakowie, gdzie jako wolny słuchacz uczestniczył w wykładach z matematyki i fizyki na Uniwersytecie Jagiellońskim. W 1906 r. wrócił do Warszawy i w prywatnym gimnazjum Chrzanowskiego uzyskał maturę. Chcąc podjąć studia we Lwowie musiał jednak dysponować świadectwem maturalnym ze szkoły państwowej. W związku z tym w 1907 r. jako ekstern zdał maturę w państwowym gimnazjum w Parnawie (Estonia). W okresie 1907–1912 studiował filozofię na Uniwersytecie Lwowskim pod kierunkiem prof. Kazimierza Twardowskiego, uczęszczał również na wykłady z filologii klasycznej. W 1912 r. uzyskał doktorat na podstawie pracy pt. *Utylitaryzm w etyce Milla i Spencera*, która została opublikowana w 1915 r.

298

W 1912 r. T. Kotarbiński wrócił do Warszawy, gdzie pracował jako nauczyciel greki i łaciny w Gimnazjum im. M. Reja. Uczestniczył również w życiu naukowym miasta wygłaszając odczyty i wykłady. W 1913 r. opublikował książkę pt. *Szkice praktyczne. Zagadnienia filozofii czynu*.

Jesienią 1918 r. podjął pracę w Uniwersytecie Warszawskim jako kierownik I Katedry Filozofii. Jako zastępca profesora prowadził wykłady z logiki i metodologii nauk. W 1919 r. uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1929 r. zwyczajnego. W roku akademickim 1929/1930 był dziekanem Wydziału Humanistycznego. Profesor T. Kotarbiński był przedstawicielem, a również współtwórcą, logiki niematematycznej oraz teorii poznania. W 1929 r. opublikował jedną z najważniejszych swoich prac: *Elementy teorii poznania, logiki formalnej i metodologii nauk* (Lwów 1929). Praca ta była wydawana jeszcze dwukrotnie w 1961 i w 1986 r.

W latach trzydziestych XX w., prof. T. Kotarbiński poza pracą naukową zaangażował się w działalność społeczną w Związku Nauczycielstwa Polskiego, gdzie był prezesem Sekcji Szkół Wyższych. W 1938 r. opublikował kolejną książkę pt. *Z zagadnień ogólnej teorii walki*.

W czasie okupacji hitlerowskiej aktywnie uczestniczył w działalności podziemnego Uniwersytetu Warszawskiego, prowadząc wykłady i seminaria. Przez kilka miesięcy na przełomie 1943/1944 r. przebywał na wsi pod Lublinem. Po Powstaniu Warszawskim przez pewien czas mieszkał w Gorzkowicach k. Piotrkowa, a później w Radomiu, gdzie organizował tajne wykłady z filozofii. Po wojnie, wraz z innymi, zaangażował się



Fot. 75. Prof. Tadeusz Kotarbiński. Ze zbiorów Archiwum UŁ

w reaktywowanie Uniwersytetu Warszawskiego. Jednocześnie 3 lipca 1945 r. otrzymał wstępną nominację na rektora Uniwersytetu Łódzkiego (formalnie nominację podpisał B. Bierut 16 września 1945 r.). Obowiązki rektora nowego Uniwersytetu przejął od tzw. Komisji Kierującej 15 lipca 1945 r. Funkcję rektora UŁ sprawował do końca roku akademickiego 1948/1949. Profesor T. Kotarbiński był zwolennikiem uniwersytetu liberalnego, w którym naczelnym hasłem badań naukowych i prowadzenia wykładów jest „wolność i prawda”. W okresie jego kadencji UŁ rozwijał się znakomicie, w okresie do 1949 r. był drugą po Uniwersytecie Jagiellońskim uczelnią pod względem liczby studentów. Niestety hasła zbudowania w Łodzi „socjalistycznego uniwersytetu robotniczej Łodzi” doprowadziły do odejścia ze stanowiska rektora prof. T. Kotarbińskiego. Pozostał jednak w Łodzi jeszcze do roku akademickiego 1951/1952 jako kierownik Katedry Filozofii. Już po odwilży popaździernikowej, w 1957 r. senat Uniwersytetu Łódzkiego nadał prof. T. Kotarbińskiemu tytuł doktora *honoris causa*.

Profesor T. Kotarbiński w latach 1946–1951 był członkiem Polskiej Akademii Umiejętności, a po jej przekształceniu w Polską Akademię Nauk członkiem rzeczywistym tej korporacji uczonych. W latach 1957–1962 był prezesem PAN, a do 1968 r. członkiem Prezydium PAN. Pełnił również wiele innych funkcji w towarzystwach naukowych, w latach 1948–1970 był prezesem Polskiego Towarzystwa Filozoficznego, w latach 1946–1965 prezesem Łódzkiego Towarzystwa Naukowego, był przewodniczącym Polskiego Komitetu Międzynarodowej Unii Historii i Filozofii Nauk w latach 1952–1960. Był również członkiem wielu innych zagranicznych organizacji i towarzystw naukowych. Godność doktora *honoris causa* prof. T. Kotarbińskiemu nadały następujące uniwersytety: w Brukseli, Florencji, Oxfordzie, Bratysławie i Sofii. Profesor T. Kotarbiński w 1969 r. został laureatem Nagrody A. Jurzykowskiego. Był odznaczony wieloma orderami i krzyżami, wśród których warto wymienić: Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski z Gwiazdą w 1954 r.; Krzyż Komandorski Francuskiej Legii Honorowej w 1965 r.

300

Profesor T. Kotarbiński opublikował prawie 700 prac naukowych, w tym wiele niezwykle ważnych dla polskiej filozofii i humanistyki. Wśród wielu jego publikacji na szczególną uwagę zasługuje *Traktat o dobrej robocie*, opublikowany w 1955 r., który w okresie do 1982 r. miał osiem wydań. W pracy tej przedstawił główne zasady prakseologii, czyli ogólnej teorii sprawnego działania. Był w zasadzie twórcą tej doktryny, sformułował zasady teoretyczne reizmu (konkretyzmu, pansomatyizmu). Istotne znaczenie mają jego *Wykłady z dziejów logiki* (1957), jak również prace z zakresu etyki, choćby znakomite *Rozmyślenia o życiu godziwym* (1966), w których wyłożył swoje poglądy na temat „spolegliwego i niezawodnego opiekuna”. Takim był jako profesor i rektor, jak wspominali jego uczniowie, w latach 1945–1949 w Łodzi wszystkie otrzymywane nagrody, podobnie jak prof. N. Gąsiorowska-Grabowska, przeznaczał na stypendia dla studentów.

Profesor T. Kotarbiński także po przejściu na emeryturę (w 1961 r.) był aktywny w życiu naukowym. W okresie do 1968 r. przewodniczył Komitetowi Redakcyjnemu Biblioteki Klasyków Filozofii. Był przewodniczącym Rady Naukowej Towarzystwa Naukowego Organizacji i Kierownictwa. W latach sześćdziesiątych patronował Radzie Naukowej *Wielkiej Encyklopedii Powszechnej*. W 1964 r. został sygnatariuszem *Listu 34*, w którym polscy intelektualiści protestowali przeciwko cenzurze.

Profesor T. Kotarbiński zmarł w Warszawie 3 października 1981 r. Wśród wielu jego uczniów są, m.in., Leszek Kołakowski, Maria i Stanisław Ossowsky, Ija Lazari-Pawłowska i Tadeusz Pawłowski.

**Biogram został opracowany na podstawie:** AUŁ, Akta osobowe T. Kotarbińskiego, sygn. 4; J. Kita, S. Pytlas, *W służbie nauki. Profesorowie Uniwersytetu Łódzkiego w latach 1945–2004*, Łódź 2005, s. 197–199; S. Pytlas, *Profesor Tadeusz Kotarbiński. Pierwszy rektor, „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego”* Wydanie specjalne, 2005, R. XV, s. 107–111.

## Profesor dr hab. Józef Chałasiński (1904–1979)

Józef Chałasiński urodził się 17 lutego 1904 r. w Rudniku na Lubelszczyźnie, był synem pisarza gminnego Michała i Józefy z Włodarskich. Maturę otrzymał w gimnazjum humanistycznym w Lublinie nazywanym „Szkolą Lubelską”, a później im. Stefana Batorego. W czasie wojny bolszewickiej w 1920 r. był członkiem wojskowej drużyny harcerskiej. Po maturze podjął studia w Uniwersytecie Poznańskim, przez rok studiował matematykę, a następnie – w okresie do 1926 r. socjologię. Był uczniem wybitnego socjologa prof. Floriana Znanieckiego. W 1927 r. uzyskał doktorat na podstawie rozprawy pt. *Wychowanie w domu obcym jako instytucja społeczna*. Po doktoracie został zatrudniony w Uniwersytecie Poznańskim na stanowisku adiunkta w Katedrze Socjologii i Filozofii Kultury. Niezależnie od tego od 1925 r. był wykładowcą w Studium Społeczno-Oświatowym Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie. W 1931 r. Rada Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Poznańskiego przyznała mu stopień docenta socjologii na podstawie rozprawy pt. *Drogi awansu społecznego robotnika*. Po uzyskaniu stopnia docenta otrzymał stypendium fundacji Rockefellera i dzięki temu przez dwa lata, do 1933 r., prowadził badania naukowe w USA i Wielkiej Brytanii. W czasie pobytu za granicą prowadził badania nad polską emigracją zarobkową oraz systemem szkolnictwa amerykańskiego.

Po powrocie do kraju nadal wykładał w Wolnej Wszechnicy Polskiej oraz w Uniwersytecie Poznańskim. W 1935 r. swoją habilitację przeniósł na Uniwersytet Warszawski, gdzie jako docent został zatrudniony w Katedrze Socjologii i Historii Kultury. W 1937 r. uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego i od tego czasu kierował Katedrą Socjologii w Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie, jednocześnie prowadził zajęcia w Oddziale Wolnej Wszechnicy w Łodzi. W latach 1936–1939 był dyrektorem Państwowego Instytutu Socjologii Wsi w Warszawie.

Po wybuchu wojny, w 1939 r. J. Chałasiński znalazł się na Wołyniu, gdzie w miejscowości Dołhe pod Sarnami do 1940 r. pracował jako nauczyciel szkoły powszechnej. W 1940 r. przeniósł się do Lwowa i tam pracował jako bibliotekarz w Bibliotece Ossolineum. W 1942 r. wrócił do Warszawy i do wybuchu Powstania Warszawskiego w sierpniu 1944 r. kierował tajnym Polskim Instytutem Socjologicznym. W październiku 1944 r. udało mu się przedostać do Lublina, gdzie już pod władzą PKWN reaktywował działalność Polskiego Instytutu Socjologicznego i został jego dyrektorem.

Po zakończeniu wojny w 1945 r. prof. J. Chałasiński znalazł się w Łodzi, chociaż ówczesne władze komunistyczne proponowały mu objęcie stanowiska rektora najstarszej polskiej uczelni – Uniwersytetu Jagiellońskiego. Nie przyjął tej propozycji tłumacząc to swoim zaangażowaniem w budowę nowego uniwersytetu w robotniczej Łodzi. Tutaj,



Fot. 76. Prof. Józef Chałasiński. Ze zbiorów Archiwum UŁ

po śmierci prof. T. Viewegera, w czerwcu 1945 r. otrzymał nominację od ministra oświaty na członka Komisji Kierującej, która od 19 czerwca do połowy lipca 1945 r. zajmowała się sprawami nowo powołanego Uniwersytetu Łódzkiego. Rektor UŁ prof. T. Kotarbiński już we wrześniu 1945 r. mianował prof. J. Chałasińskiego prorektorem UŁ ds. gospodarczych. Jednak już w lutym 1946 r. J. Chałasiński zrezygnował z tego stanowiska, ponieważ jego koncepcja tzw. uspołecznionego uniwersytetu, zwanego również „socjalistycznym uniwersytetem robotniczej Łodzi” nie zgadzała się z wizją tradycyjnego, ale liberalnego uniwersytetu T. Kotarbińskiego. Jeszcze w 1945 r. J. Chałasiński uzyskał tytuł profesora zwyczajnego. W UŁ był organizatorem i kierownikiem Katedry Socjologii Ogólnej oraz w latach 1946–1949 dyrektorem Instytutu Socjologicznego.

Jesienią 1949 r. prof. J. Chałasiński został mianowany rektorem Uniwersytetu Łódzkiego. Wydawało się, że będzie mógł realizować swoją wizję „uspołecznionego uniwersytetu”. Niestety jego kadencja, która trwała

trzy lata, do 1952 r., stała się okresem degradacji młodej, łódzkiej uczelni. Decyzją ówczesnych władz ministerialnych UŁ miał się stać trzeciorzędna uczelnia, wyłącznie o charakterze zawodowym. Zlikwidowano, poza filologią polską, historią i rusycystyką, wszystkie kierunki humanistyczne, w tym tak ważne dla J. Chałasińskiego – socjologię i filozofię. Jednocześnie miejscowe władze łódzkie wspierały jedynie Politechnikę i utworzoną z wydziałów uniwersyteckich w 1950 r. Akademię Medyczną. Z tracącego znaczenie Uniwersytetu Łódzkiego w okresie kadencji rektora J. Chałasińskiego odchodziła kadra profesorska przenosząc się głównie do Uniwersytetu Warszawskiego.

W 1951 r. prof. J. Chałasiński chcąc bronić likwidowanej socjologii, na I Kongresie Nauki Polskiej przeprowadził krytykę własnych zasad teoretyczno-metodologicznych, w tym również przejętych od swojego mistrza F. Znanickiego, i złożył ideologiczną deklarację, iż jedynie słuszną metodologią jest marksizm. Uznał również, że najważniejszym zadaniem socjologii jest badanie współczesności. Jak wiadomo po wspomnianym Kongresie utworzono Polską Akademię Nauk, której członkiem rzeczywistym od 1952 r. był właśnie J. Chałasiński.

Profesor J. Chałasiński w tych trudnych czasach pozostał jednak w UŁ, gdzie kierował w latach 1950–1955 Zakładem Historii Piśmiennictwa w Polsce, Katedrą Myśli Społecznej, a w latach 1952–1957, jak również w latach 1957–1962 Katedrą i Zakładem Socjologii i Katedrą Socjologii I. W okresie pracy w UŁ współredagował „Myśl Współczesną” i redagował „Przegląd Nauk Historycznych i Społecznych”. W 1957 r. był założycielem kwartalnika „Kultura i Społeczeństwo”.

Właśnie w tym czasopiśmie na „fali” odwilży politycznej związanej z Październikiem 1956 r., J. Chałasiński opublikował niezwykle krytyczny artykuł pt. *Drogi i bezdroża socjalizmu w nauce*, w którym poddał ostrej krytyce wpływ stalinizmu na badania socjologiczne, w tym również krytykował własną pozycję i dorobek z tamtego okresu. Główne tezy tego artykułu znalazły się następnie w referacie, który prof. J. Chałasiński przesłał na Światowy Kongres Socjologiczny w Stresie w 1959 r., co – jak pisała prof. J. Kulpińska – spowodowało ostre restrykcje wobec profesora ze strony władz PRL. Zlikwidowano kierowany przez J. Chałasińskiego Zakład Socjologii i Kultury PAN, a ponadto musiał odejść z Uniwersytetu Łódzkiego.

W 1962 r. prof. J. Chałasiński przeniósł się do Warszawy, gdzie objął kierownictwo utworzonej w Polskiej Akademii Nauk Pracowni Zagadnień Społecznych i Kulturalnych Afryki Współczesnej. Następnie, w 1966 r., został kierownikiem Katedry Socjologii Kultury Uniwersytetu Warszawskiego. W okresie do 1974 r. był profesorem zwyczajnym w Instytucie Socjologii tegoż uniwersytetu.



Profesor J. Chałasiński należy do najwybitniejszych humanistów polskich, jego dorobek naukowy to kilkaset publikacji, głównie z socjologii wychowania, struktury społecznej ze szczególnym uwzględnieniem socjologii wsi, genealogii polskiej inteligencji, socjologii kultury i socjologii narodu. Zajmował się również historią myśli społecznej i historią socjologii. Badał zagadnienia kultury społeczeństwa amerykańskiego i krajów tzw. trzeciego świata, w tym Afryki. Jednak najważniejszą rolę w jego badaniach odgrywały problemy ludności wiejskiej w Polsce, zmiany zachodzące na polskiej wsi. J. Chałasiński kontynuował rozpoczęte przed wojną badania F. Znanieckiego poprzez wykorzystanie materiałów wspomnieniowych, autobiograficznych. Rozwijał również na szeroką skalę badania terenowe.

Wśród wielu znakomitych publikacji na szczególną uwagę zasługują następujące prace: *Drogi awansu społecznego robotnika* (1931), *Parafia i szkoła parafialna wśród emigracji polskiej w Ameryce* (1935), *Szkoła w społeczeństwie amerykańskim* (1936), *Młode pokolenie chłopów* (cztery tomy 1938), *Społeczna genealogia inteligencji polskiej* (1946), *Społeczeństwo i wychowanie* (1948), *Historia myśli społecznej starożytnej Grecji i Rzymu* (1951), *Z zagadnień kultury kapitalizmu* (1953), *Kultura amerykańska* (1962), *Bliżej Afryki* (1965), *Społeczeństwo i szkolnictwo Stanów Zjednoczonych* (1966), *Kultura i naród* (1968), *Rewolucja młodości. Studia o awansie młodego pokolenia wsi i integracji narodu polskiego* (1969), *Tradycja i perspektywy przyszłości kultury polskiej* (1970), *Afryka naszych czasów* (1976), *Kultura ludowa i kultura narodowa* (1978). Ponadto J. Chałasiński był redaktorem wielotomowych antologii pamiętników polskich (w tym znane serie: *Młode pokolenie wsi Polski Ludowej* oraz *Pamiętniki Polaków 1918–1978*).

Profesor J. Chałasiński był członkiem licznych krajowych i zagranicznych towarzystw naukowych. Wielokrotnie reprezentował naukę polską na światowych kongresach. Już w 1948 r. został członkiem-korespondentem Polskiej Akademii Umiejętności. Po jej likwidacji, jak już wspomniano, był członkiem rzeczywistym PAN oraz członkiem Prezydium tej korporacji uczonych. Pełnił również funkcję zastępcy Sekretarza Naukowego PAN. W okresie od 1968 r. był sekretarzem Wydziału Nauk Społecznych PAN. Przez 14 lat (1946–1960) pełnił funkcję wiceprezesa Łódzkiego Towarzystwa Naukowego. Był również członkiem Międzynarodowej Rady Nauk Społecznych i Prezydium Polskiego Komitetu ds. UNESCO.

Uniwersytet Łódzki w 1970 r. nadał prof. J. Chałasińskiemu tytuł doktora *honoris causa*. Otrzymał wiele nagród, odznaczeń i wyróżnień, m.in. za całokształt dorobku naukowego i publicystycznego Nagrodę im. W. Pietrzaka. Odznaczony był m.in. Krzyżem Komandorskim Orde-

ru Odrodzenia Polski (1951), Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą OOP (1954), trzykrotnie Orderem Sztandaru Pracy I klasy (1949, 1969, 1977) oraz Medalem PAN im. M. Kopernika (1974).

Profesor J. Chałasiński zmarł w Warszawie 5 grudnia 1979 r. i został pochowany na Powązkach.

**Biogram opracowano na podstawie:** AUŁ, Akta osobowe J. Chałasińskiego; *Biogramy uczonych polskich*, cz. I, *Nauki społeczne*, z. 1, Wrocław 1983; J. Kita, S. Pytlas, *W służbie nauki. Profesorowie Uniwersytetu Łódzkiego 1945–2004. Pro memoria*, Łódź 2005, s. 31–34; J. Kulpińska, *Łódzka szkoła socjologii*, [w:] *Mistrzowie i szkoły łódzkiej ekonomii i socjologii*, red. A. Pili-chowski, P. Starosta, Łódź 2005, s. 38–39.

## Profesor dr hab. Jan Szczepański (1913–2004)

Jan Szczepański urodził się 14 września 1913 r. w Ustroniu k. Cieszyna w rodzinie chłopskiej. Jego rodzice Paweł i Ewa z domu Cholewa posiadali kilkuhektarowe gospodarstwo rolne. Była to światła rodzina chłopska, ponieważ po ukończeniu przez Jana szkoły podstawowej w Ustroniu rodzice posłali go do gimnazjum w Cieszynie, które ukończył z bardzo dobrym wynikiem w 1932 r. W tymże samym roku J. Szczepański zapisał się na Uniwersytet Poznański, gdzie studiował dwa kierunki – socjologię i filozofię. Podobnie jak J. Chałasiński był uczniem wybitnego socjologa F. Znanieckiego. Po ukończeniu studiów, w 1936 r. został asystentem w Państwowym Instytucie Kultury Wsi, a w 1939 r. starszym asystentem w Katedrze Socjologii u prof. F. Znanieckiego w Uniwersytecie Poznańskim. Pod kierunkiem F. Znanieckiego przygotował rozprawę doktorską pt. *Pojęcie środowiska w socjologii wsi*, którą obronił w Uniwersytecie Poznańskim w 1939 r.

Po wybuchu wojny w 1939 r. został zmobilizowany i brał udział w walkach z Niemcami. W 1941 r., podobnie jak wielu Polaków, został wywieziony na przymusowe roboty do Niemiec, a następnie do Austrii, gdzie doczekał końca II wojny światowej.

W 1945 r. przybył do Łodzi, gdzie w nowo tworzonej Uniwersytecie Łódzkim został zatrudniony w Katedrze Socjologii u prof. J. Chałasińskiego, najpierw jako starszy asystent, a od 1947 r. jako zastępca profesora w Katedrze Teorii Kultury. W 1949 r. habilitował się na Wydziale Humanistycznym UŁ na podstawie pracy pt. *Ustalanie faktów społecznych w socjologii i psychologii społecznej*. W 1951 r. otrzymał tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1962 r. tytuł profesora zwyczajnego. W latach pięćdziesiątych, w związku z kryzysem, jaki przeżywała socjologia zlikwidowana jako kierunek studiów, prof. J. Szczepański pracował w Katedrze Historii Myśli Społecznej (w latach 1952–1954),

a jednocześnie kierował (do 1957 r.) Zakładem Historii Filozofii w tej katedrze. Po reaktywacji kierunku socjologii na UŁ, w latach 1959–1961 kierował Katedrą Socjologii II, a potem, do 1971 r., Katedrą i Zakładem Socjologii Przemysłu.



Fot. 77. Prof. Jan Szczepański. Ze zbiorów Archiwum UŁ

Profesor J. Szczepański pełnił również funkcje prodziekana Wydziału Humanistycznego w latach 1950–1951 oraz organizatora Wydziału Filozoficzno-Społecznego w latach 1951–1952, a w 1952 r. został mianowany rektorem Uniwersytetu Łódzkiego, warto dodać, że był najmłodszym, zaledwie 39-letnim, rektorem w dziejach naszej Uczelni. Przyszło mu kierować UŁ w niezwykle trudnym okresie, kiedy zlikwidowano większość kierunków humanistycznych, a także pojawiały się w ministerstwie pomysły, aby całą humanistykę przenieść do Torunia. Rektor J. Szczepański, w odróżnieniu od swego poprzednika rektora J. Chałasińskiego, był człowiekiem spokojnym, rozważnym, który nie tworzył rewolucyjnych wizji

„socjalistycznego uniwersytetu”. Był oczywiście lojalny wobec ministerstwa i władz politycznych, ale zarazem był osobą niezwykle konkretną. Zyskał sobie taką postawą uznanie władz i dzięki temu UŁ już w latach 1955–1956 zaczął stopniowo wychodzić z sytuacji kryzysowej. Rektor J. Szczepański uzyskał w 1955 r. zgodę na jedną z najważniejszych inwestycji, jaką była budowa Biblioteki Uniwersyteckiej. Ponadto pod koniec jego kadencji wzmocniono kadrowo, jak również pod względem liczby studentów, Uniwersytet Łódzki dzięki włączeniu do tej Uczelni Państwowej Wyższej Szkoły Pedagogicznej.

Kiedy po wakacjach w 1956 r. przywrócono częściową autonomię szkół wyższych dla członków senatu UŁ było oczywiste, że rektorem na kolejną kadencję 1956–1959 zostanie wybrany dotychczasowy rektor prof. J. Szczepański. Tak się też stało, kiedy 30 października 1956 r. na posiedzeniu senatu odbyły się wybory nowego rektora. Jedynym kandydatem, zgłoszonym przez prof. Stanisława Zajączkowskiego, był prof. J. Szczepański. Został wybrany przy jednym (własnym) głosie wstrzymującym. Jednak wyboru nie przyjął i sam zgłosił nową kandydaturę, prof. Adama Szpunara, który został wybrany na nowego rektora. Otóż nieznanne są powody nieprzyjęcia wyboru przez prof. J. Szczepańskiego. Dziś możemy przypuszczać, że wiedział już wtedy o propozycji kandydowania na posła do Sejmu w wyborach na początku 1957 r. i to była przyczyna rezygnacji z funkcji rektora.

Pracując w UŁ w latach 1961–1968 prof. J. Szczepański był dyrektorem Międzyuczelnianego Zakładu Badań nad Szkolnictwem Wyższym oraz Międzyuczelnianego Zakładu Badań nad Szkolnictwem Łódzkim – w latach 1965–1970. W 1970 r. prof. J. Szczepański został służbowo przeniesiony do Instytutu Filozofii i Socjologii PAN w Warszawie, którego był już od 1968 r. wicedyrektorem, a w latach 1970–1976 dyrektorem. Członkiem rzeczywistym PAN został w 1964 r., w latach 1969–1980 był członkiem Prezydium, a w latach 1972–1980 wiceprezesem PAN. Na początku lat siedemdziesiątych XX w. kierował pracami Komitetu Ekspertów do sprawy opracowania raportu o stanie oświaty w Polsce.

Dorobek publikacyjny prof. J. Szczepańskiego jest imponujący, ogłosił drukiem ponad 1500 prac. Należy dodać, że w dużej części są to artykuły i przyczynki kierowane do szerokiego kręgu odbiorców i publikowane w tygodnikach oraz miesięcznikach społeczno-kulturalnych. Wypowiadał w nich własne sądy oraz przekazywał osobiste przemyślenia na temat spraw ważnych dla polskiego społeczeństwa.

Wśród wielu prac naukowych J. Szczepańskiego na szczególną uwagę zasługują następujące pozycje: *Socjologia. Rozwój problematyki i metod* (1961); *Elementarne pojęcia socjologii* (1963) przełożona na pięć języków; *Socjologiczne*

zagadnienia wyższego wykształcenia (1963), wydana również w języku francuskim; *Zmiany społeczeństwa polskiego w procesie uprzemysłowienia* (1973).

Podobnie jak prof. J. Chałasiński, J. Szczepański zajmował się problemami wsi i ludności chłopskiej. Z tej problematyki warto przytoczyć następujące prace: *Chłopi i kultura chłopska w społeczeństwie polskim* (1988); *Chłopi i naród*; *Refleksja nad zmianami pozycji społecznej chłopów*; *Chłopi jako siła społeczno-polityczna*.

Ważne miejsce w dorobku prof. J. Szczepańskiego zajmują prace publikowane w okresie przełomów politycznych, a także już w III Rzeczypospolitej, są to: *Próby diagnozy* (1957); *Polska wobec wyzwań przyszłości* (1989); *Polskie drogi do komunizmu i od komunizmu* (1993); *Polskie losy* (1993); *Czas narodu* (1999).

W latach 1958–1966 prof. J. Szczepański wraz z zespołem swoich uczniów redagował 28-tomową serię pt. *Z badań klasy robotniczej i inteligencji*. Ponadto od 1988 r. był prezesem Zarządu Głównego Towarzystwa Przyjaciół Pamiętnikarstwa oraz przewodniczącym Komitetu Pamiętnikarstwa PAN. Jak wiadomo, pozostawił po sobie *Dzienniki 1935–1945*, wydane w Ustroniu w roku 2009.

Profesor J. Szczepański był uczonym o wysokiej pozycji naukowej w świecie. W latach 1966–1970 jako przewodniczący kierował pracami Międzynarodowego Stowarzyszenia Socjologicznego, później został honorowym członkiem tego stowarzyszenia. Był członkiem wielu zagranicznych korporacji naukowych, m.in. Amerykańskiej Akademii Nauk Ścisłych i Humanistycznych; Fińskiej Akademii Nauk i Literatury; Narodowej Akademii Pedagogiki USA; Czesko-Słowackiego Towarzystwa Socjologicznego; Towarzystwa Socjologicznego w Rosji. Następujące uczelnie nadały prof. J. Szczepańskiemu tytuł doktora *honoris causa*: Uniwersytet w Brnie (1969), Uniwersytet Łódzki (1973), Uniwersytet Warszawski (1973), Uniwersytet Paryż I (1980) oraz Uniwersytet Śląski (1985).

Mimo że nie był członkiem żadnej organizacji politycznej, to jednak aktywnie uczestniczył w życiu politycznym PRL. Jak już wspomniano, w 1957 r. został posłem na Sejm, był nim również w VI i VIII kadencji parlamentu. W latach 1977–1982 był członkiem Rady Państwa PRL i, jak wiadomo, wieczorem 12 grudnia 1981 r. uczestniczył w podejmowaniu dramatycznej decyzji o wprowadzeniu stanu wojennego, wstrzymując się od głosu.

Profesor J. Szczepański był wielokrotnie nagradzany i odznaczany. Wśród nagród na uwagę zasługują: Nagroda Państwowa I stopnia w 1974 r.; Nagroda Państwowa za twórczość naukową w 1976 r., jak również Nagroda Naukowa Miasta Łodzi w 1960 r. Wśród wielu odznaczeń warto wymienić: Krzyż Wielki Orderu Odrodzenia Polski w 1998 r.; Krzyż

Komandorski z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski w 1969 r. oraz „Commandor of British Empire” w 1977 r.

Profesor J. Szczepański zmarł 16 kwietnia 2004 r. w Warszawie a został pochowany w rodzinnym Ustroniu na cmentarzu ewangelickim.

**Biogram został opracowany na podstawie następujących materiałów:** AUŁ, Akta osobowe J. Szczepańskiego, sygn. 2752; L. Miastkowski, *Sylwetki łódzkich uczonych. Od Wolnej Wszechnicy Polskiej do Wydziału Socjologiczno-Ekonomicznego UŁ*, Łódź 1995, s. 236–238; J. Kita, S. Pytlas, *W służbie nauki. Profesorowie Uniwersytetu Łódzkiego 1945–2004. Pro memoria*, Łódź 2005, s. 379–382.

## Profesor dr hab. Adam Szpunar (1913–2002)

Adam Feliks Szpunar urodził się 27 kwietnia 1913 r. w Krakowie w rodzinie inteligentnej, był synem Feliksa i Heleny z domu Kurnał. Ojciec A. Szpunara był nauczycielem gimnazjalnym. W wieku 17 lat A. Szpunar ukończył renomowane Gimnazjum im. Jana Sobieskiego w Krakowie i zapisał się na Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego. Studia prawnicze ukończył w 1934 r., a już rok później, mając 22 lata, obronił pracę doktorską pt. *Przekaz według kodeksu zobowiązań*, która została opublikowana w 1937 r. W roku 1936 został zatrudniony na stanowisku młodszego asystenta w Uniwersytecie Jagiellońskim, na tym stanowisku pracował do marca 1939 r., najpierw przy Seminarium Wydziału Prawa, potem przy Seminarium Prawa Cywilnego i wreszcie Seminarium Prawno-Politycznym. W roku akademickim 1937/1938 wyjechał do Paryża, gdzie m.in. uczestniczył w wykładach znakomitych cywilistów francuskich, jak Henri Capitant, Georges Ripert czy Jean Niboyet. W czasie tego pobytu zebrał materiały do pracy habilitacyjnej. Po powrocie na UJ awansował na stanowisko starszego asystenta. Niestety wybuch wojny w 1939 r. przerwał pracę naukową A. Szpunara. W okresie okupacji hitlerowskiej pracował on jako sekretarz w cukrowni „Łubna” w Kazimierzy Wielkiej.

W 1945 r. A. Szpunar powrócił do pracy naukowo-dydaktycznej w Uniwersytecie Jagiellońskim i 3 października 1945 r. habilitował się na podstawie rozprawy pt. *Nadużycie prawa podmiotowego*, która została opublikowana w 1947 r. Po habilitacji został adiunktem i w tym czasie, we współpracy z profesorem Fryderykiem Zollem, przygotował trzytomowy podręcznik prawa cywilnego, pt. *Prawo cywilne w zarysie*.

W 1949 r. prof. A. Szpunar otrzymał nominację na prof. nadzwyczajnego w Uniwersytecie Łódzkim i został kierownikiem Katedry Prawa Cywilnego na Wydziale Prawa. Od tej pory do końca życia związał się z łódzkim ośrodkiem naukowym. Tytuł profesora zwyczajnego uzyskał w 1957 r. na Wydziale Prawa, a od 1970 r. Prawa i Administracji, na szczeblu uczelni pełnił wiele funkcji administracyjno-organizacyjnych.

Wspomnianą Katedrą Prawa Cywilnego kierował do 1983 r., kiedy przeszedł na emeryturę. W latach 1952–1956 był kierownikiem zespołu Katedr Prawa Cywilnego. W latach 1972–1981 pełnił funkcję dyrektora Instytutu prawa Cywilnego. Był również, w latach 1982–1984, przewodniczącym Komisji Dyscyplinarnej dla nauczycieli akademickich w UŁ.



Fot. 78. Prof. Adam Szpunar. Ze zbiorów Archiwum UŁ

W trudnych latach 1950–1953 prof. A. Szpunar był dziekanem Wydziału Prawa UŁ, a w latach 1953–1956 prorektorem Uczelni ds. nauczania. 30 października 1956 r. po rezygnacji, mimo wyboru, przez prof. J. Szczepańskiego ze stanowiska rektora, kandydował na to stanowisko wraz z prof. A. Dmochowskim i został wybrany zdecydowaną większością głosów. Po pierwszej kadencji w latach 1956–1959, prof. A. Szpunar został wybrany jednogłośnie na drugą kadencję, na lata 1959–1962. Lata 1956–1962 w historii Uniwersytetu Łódzkiego to okres odbudowy naszej Uczelni po kryzysowym okresie 1951–1955. Rektor A. Szpunar potrafił dzięki zręcznym zabiegom w ministerstwie ponownie uruchomić zlikwidowane w latach pięćdziesiątych kierunki humanistyczne (etnografię, archeologię, socjologię, neofilologię).

Zrealizował proces włączania do struktur UŁ Państwowej Wyższej Szkoły Pedagogicznej, a następnie doprowadził do przyłączenia, w 1961 r., do naszej Uczelni Wyższej Szkoły Ekonomicznej. W okresie obu kadencji rektora A. Szpunara wybudowano i oddano do użytku nowoczesny gmach Biblioteki Uniwersyteckiej. Rektorowi A. Szpunarowi środowisko Uniwersytetu Łódzkiego zawdzięcza wprowadzenie w Uczelni tradycyjnego ceremoniału akademickiego (togi i insygnia rektorskie i dziekańskie), jak również uroczystego ślubowania doktorskiego.

Dorobek naukowy prof. A. Szpunara jest niezwykle obszerny i bogaty. Ogółem opublikował ponad 500 prac, w tym 23 monografie. Jego twórczość, zdaniem specjalistów, obejmuje w zasadzie wszystkie dziedziny prawa cywilnego. Zajmował się ogólnym prawem cywilnym, prawem rzeczowym, spadkowym, rodzinnym, prawem zobowiązań, prawem ubezpieczeniowym, prawem spółek, prawem wekslowym i czekowym. Niezwykle ważnym wkładem A. Szpunara do nauki prawa cywilnego są prace o odpowiedzialności cywilnej, szczególnie jeśli chodzi o odpowiedzialność deliktową oraz zagadnienia szkody i odszkodowania. Z tej problematyki opublikował 12 monografii: *Wina uszkodzowanego w prawie cywilnym* (1971); *Odszkodowanie w razie śmierci osoby bliskiej* (1973); *Ustalenie odszkodowania w prawie cywilnym* (1975); *Wynagrodzenie szkody wynikłej wskutek wypadku komunikacyjnego* (1976); *Odpowiedzialność osób zobowiązanych do nadzoru* (1978); *Ochrona dóbr osobistych* (1979); *Odpowiedzialność Skarbu Państwa za funkcjonariuszy* (1985); *Odpowiedzialność za szkody wyrządzone przez zwierzęta i rzeczy* (1985); *Odpowiedzialność cywilna. Komentarz w formie glos* (1997); *Odszkodowanie za szkodę majątkową* (1998); *Zadośćuczynienie za szkodę niemajątkową* (1999); *Wynagrodzenie szkody wynikłej wskutek śmierci osoby bliskiej* (2000).

W latach dziewięćdziesiątych, po zmianach politycznych w Polsce, prof. A. Szpunar zajął się prawem papierów wartościowych, a w szczególności prawem wekslowym. Z zakresu tej problematyki opublikował wiele artykułów, a przede wszystkim *Komentarz do prawa wekslowego i czekowego*, który miał trzy wydania w latach 1994, 1996 i 2001.

Profesor A. Szpunar był znanym i cenionym cywilistą nie tylko w kraju, ale również w skali międzynarodowej. Brał udział w licznych konferencjach i kongresach jako referent. Wykładał prawo cywilne na uniwersytetach amerykańskich (Detroit, Yale), francuskich (Paryż I, Lyon III) i niemieckich (Giessen). Przez wiele lat był profesorem na Wydziale Prawa Porównawczego w Strasburgu. Współpracował z wydawnictwem *International Encyclopedia of Comparative Law*.

Poza aktywnością w środowisku naukowym prof. A. Szpunar brał udział w pracach legislacyjnych. W 1957 r. został powołany do Komisji Kodyfikacyjnej opracowującej *Kodeks cywilny*, który od 1965 r. obowiązuje



do dzisiaj. Największy wpływ prof. A. Szpunara w tym kodeksie zaznaczył się w części, w której mieści się prawo zobowiązań. W latach 1986–1992 uczestniczył w Komisji ds. Reformy Prawa Cywilnego i to jego opracowaniom należy zawdzięczać wprowadzone nowelą z 28 lipca 1990 r. zmiany polegające na precyzyjnym unormowaniu klauzuli *rebus sic stantibus*, przekazu i papierów wartościowych.

Po przejściu na emeryturę w 1983 r. prof. A. Szpunar nadal ściśle współpracował z Katedrą Prawa Cywilnego UŁ. W okresie do 1993 r. był zatrudniony na 1/3 etatu, a następnie do 2002 r. na 1/4 etatu. Prowadził seminaria i wykłady, intensywnie zajmował się pracą badawczą, dużo publikował, był mistrzem w pisaniu głos do orzeczeń Sądu Najwyższego, ogółem opublikował ich 208.

Profesor A. Szpunar był wielokrotnie nagradzany i odznaczany za wybitne osiągnięcia naukowe, jak również organizacyjne. Pięciokrotnie otrzymał Nagrodę Ministra Szkolnictwa Wyższego, w 1969 r. Nagrodę Naukową Miasta Łodzi. Wśród wielu odznaczeń na uwagę zasługuje Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski, który wręczono mu w 1960 r. W 1999 r. Uniwersytet Warszawski nadał prof. A. Szpunarowi doktorat *honoris causa* tej uczelni.

Profesor Adam Szpunar zmarł 3 grudnia 2002 r. w swoim mieszkaniu, przy biurku, pisząc kolejną pracę. Został pochowany na cmentarzu komunalnym na Dołach w Łodzi.

**Biogram opracowano na podstawie następujących materiałów:** AUŁ, Akta osobowe A. Szpunara, sygn. 16742; W. Katner, *Profesor Adam Szpunar (1913–2002)*, Łódź 2003; B. Lewaszkiewicz-Petrykowska, *Adam Szpunar 1913–2002*, [w:] *Rektorzy państwowych wyższych uczelni w Łodzi 1945–2010*, Łódź 2011, s. 26–29; J. Kita, S. Pytlas, *W służbie nauki. Profesorowie Uniwersytetu Łódzkiego 1945–2004. Pro memoria*, Łódź 2005, s. 383–385.

## Profesor dr hab. Stefan Hrabec (1912–1972)

Stefan Hrabec urodził się 14 stycznia 1912 r. w Stanisławowie, był synem Jana, konduktora kolejowego i Anny z Chmielewskich. W Stanisławowie ukończył gimnazjum i w 1930 r. zapisał się na polonistykę w Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie. Studia ukończył w 1936 r. z tytułem magistra filozofii w zakresie języka polskiego i filologii polskiej. Już w czasie studiów od 1932 r. został zatrudniony w uczelni lwowskiej na stanowisku zastępcy asystenta, a po ukończeniu studiów był najpierw młodszym, a następnie starszym asystentem. Niezależnie od pracy w UJK w latach 1936–1938 odbywał praktykę nauczycielską w X Gimnazjum Państwowym we Lwowie i po złożeniu odpowiednich egzaminów uzyskał dyplom nauczyciela szkół średnich. W okresie do wojny w 1939 r. pracował jako na-

uczyciel języka polskiego w lwowskich szkołach średnich: Gimnazjum Salezjańskim i VII Gimnazjum Państwowym. W 1939 r. uzyskał stopień naukowy doktora na Uniwersytecie Jana Kazimierza na podstawie pracy pt. *Huculskie nazwy geograficzne* (opublikowana po wojnie w 1950 r.). Rozprawa S. Hrabca była szczegółową monografią toponimiczną, w której autor opisał również stosunki polsko-ukraińskie i rumuńsko-ukraińskie.



Fot. 79. Prof. Stefan Hrabec. Ze zbiorów Archiwum UŁ

Po zajęciu Lwowa w 1939 r. przez oddziały sowieckie, dr S. Hrabec pracował nadal w Katedrze Filologii Słowiańskiej, ale już w sowieckim Uniwersytecie im. I. Franki. Po zajęciu Lwowa przez Niemców w 1941 r. S. Hrabec zatrudniony był jako kierownik sprzedaży w firmie kosmetycznej „Odol” w tym mieście. W 1944 r. w miejscowości Lipnik w pow. sandomierskim zajmował się tajnym nauczaniem. Po zajęciu tego obszaru przez armię radziecką pracował we wsi Chobrzary jako nauczyciel, a następnie dyrektor zorganizowanego przez siebie Gimnazjum i Liceum Ziemi Sandomierskiej.

W 1946 r. przeniósł się do Torunia, gdzie w organizującym się Uniwersytecie Mikołaja Kopernika został adiunktem w Katedrze Języka Polskiego, a od 1947 r. zatrudniony był jako zastępca profesora w Katedrze Filologii Słowiańskiej. W 1951 r. uzyskał w Uniwersytecie Jagiellońskim habilitację z zakresu filologii słowiańskiej na podstawie rozprawy pt. *Elementy kresowe w języku niektórych pisarzy polskich XVI XVII wieku*. We wrześniu 1952 r. przeniósł się do Uniwersytetu Łódzkiego, gdzie został zatrudniony na Wydziale Filologicznym na stanowisku zastępcy profesora. W 1954 r. uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1962 r. tytuł profesora zwyczajnego. W latach 1953–1970 prof. S. Hrabec był kierownikiem Katedry Języka Polskiego, a w latach 1970–1972 Zakładu Języka Polskiego. W latach 1954–1959 był dziekanem Wydziału Filologicznego. W 1959 r. wybrano go na stanowisko prorektora UŁ. W 1962 r. został rektorem UŁ na kadencję 1962–1965. Profesor S. Hrabec był pierwszym partyjnym rektorem UŁ. Poza działalnością w PZPR (był m.in. członkiem Egzekutywy POP PZPR w UŁ w latach 1955–1956) aktywnie działał w Związku Nauczycielstwa Polskiego jako przewodniczący Rady Zakładowej (w latach 1954–1959). Mimo przynależności do PZPR jako rektor UŁ nie potrafił uzyskać dla UŁ tak bardzo potrzebnych inwestycji.

314

Profesor S. Hrabec był wybitnym językoznawcą oraz organizatorem i animatorem badań naukowych. Aktywnie uczestniczył w pracach Komisji Ustalania Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych, która działała przy Prezesie Rady Ministrów PRL. Był znakomitym recenzentem haseł *Słownika języka polskiego* (1958–1969). Wraz z prof. K. Górskim był współautorem wielkiego dzieła, jakim jest *Słownik języka Adama Mickiewicza* (1962–1964).

Osiągnięcia naukowe S. Hrabca obejmują dwie dziedziny językoznawstwa: onomastykę i historię języka. Zajmował się również dialektologią pogranicza polsko-ukraińskiego. Warto przypomnieć, że zgromadzone przez S. Hrabca jeszcze w okresie lwowskim materiały posłużyły do opracowania i opublikowania przez prof. J. Riegera *Atlasu gwar bojkowskich* (siedem tomów w latach 1980–1991).

W zakresie onomastyki prof. S. Hrabec obok *Nazw geograficznych Huculszczyzny* opublikował: *Nazwy dzielnic i okolic Gdańska* (1949); *Podział znaczeniowy rosyjskich nazw miejscowych* (1952); *Karpackie nazwy geograficzne* (1959); *Nazwy gruntowe województwa łódzkiego. Podział semantyczny* (1963); *Polskie apelatywa toponomastyczne* (1968).

Profesor S. Hrabec jest współautorem, wraz z prof. P. Zwolińskim, *Słownika ukraińsko-polskiego* (1957); wraz z prof. T. Lehrem-Spławińskim i prof. P. Zwolińskim opracował *Dzieje języka ukraińskiego* (1956). Ponadto był przewodniczącym Zespołu Rzeczoznawców Filologii Polskiej i Słowiańskiej, członkiem Prezydium Słowianoznawstwa PAN, członkiem

Komitetu Językoznawstwa PAN, brał udział w pracach Instytutu Badań Literackich PAN. Był również członkiem Łódzkiego Towarzystwa Naukowego oraz Towarzystwa Naukowego w Toruniu.

Profesor S. Hrabec był niewątpliwie jednym z najwybitniejszych językoznawców w Uniwersytecie Łódzkim, jego prace naukowe były cenione w środowisku językoznawców polskich. Został odznaczony Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski w 1962 r.

Zmarł w Łodzi 25 grudnia 1972 r.

**Biogram został opracowany na podstawie następujących materiałów:** AUŁ, Akta osobowe S. Hrabca, sygn. 5811; S. Gala, *Stefan Hrabec 1912–1972*, [w:] *Rektorzy państwowych wyższych uczelni w Łodzi 1945–2010*, Łódź 2011, s. 30–32; APŁ, KU PZPR UŁ, sygn. 34, k. 171.

## Profesor dr Józef Stanisław Piątowski (1914–1986)

Józef Stanisław Piątowski urodził się 23 października 1914 r. w Radomiu w rodzinie inteligenckiej, jego ojciec Stanisław był lekarzem. W 1933 r. uzyskał maturę w Gimnazjum im. T. Chałubińskiego w Radomiu. Po maturze zapisał się na Wydział Prawa Uniwersytetu Warszawskiego. Po studiach, które ukończył w 1938 r., rozpoczął aplikację sądową w Sądzie Okręgowym w Warszawie i w Ministerstwie Sprawiedliwości. Wybuch wojny we wrześniu 1939 r. przerwał jego praktykę sądową. Jednak po zakończeniu działań wojennych kontynuował aplikację w Sądzie Okręgowym w Radomiu w latach 1940–1941. Następnie w latach 1941–1944 pracował w Sądzie Aplikacyjnym w Radomiu na stanowisku kancelisty, a nieco później sekretarza. Egzaminy sędziowskie zdał w czerwcu 1944 r. W Sądzie Okręgowym w Radomiu pracował również po wyzwoleniu, do końca marca 1945 r. W czasie okupacji hitlerowskiej, poza pracą w sądzie, uczestniczył w tajnym nauczaniu prowadząc wykłady na kompletach gimnazjalnych i licealnych w Radomiu i Pionkach. W okresie od kwietnia 1945 r. do listopada tego roku pracował na stanowisku naczelnika Wydziału Administracyjnego w urzędzie w Radomiu.

W grudniu 1945 r. J. S. Piątowski przeniósł się do Łodzi, gdzie na UŁ został zatrudniony na stanowisku asystenta w Zakładzie Teorii i Filozofii Prawa. Niezależnie od aplikacji sądowej, w czerwcu 1946 r. zdał egzaminy przed Komisją Egzaminacyjną Okręgowej Rady Adwokackiej w Łodzi i od lipca 1948 r. został wpisany na listę adwokacką Izby Adwokackiej w Warszawie z siedzibą w Łodzi.

Asystentura w Zakładzie Teorii i Filozofii Prawa była możliwa, ponieważ J. S. Piątowski w końcowej fazie okupacji uczył na wykłady z logiki i historii filozofii, które w Radomiu na tajnych kompletach prowadził

prof. T. Kotarbiński. Pracę doktorską pt. *Koncepcja prawa przedmiotowego u Leona Duquit*, przygotował pod kierunkiem profesorów: Borysa Łapickiego i Sergiusza Hessena. Obrona odbyła się na Wydziale Prawa UŁ w 1951 r., po czym dr J. S. Piątowski został zatrudniony na stanowisku adiunkta.



**Fot. 80.** Prof. Józef Stanisław Piątowski  
Ze zbiorów Archiwum UŁ

Poza zatrudnieniem w UŁ pracował również jako radca prawny w Centrali Handlowej Przemysłu Skórzanego w Łodzi w latach 1947–1950, a następnie w Wytwórni Filmów Fabularnych – w latach 1950–1953. J. S. Piątowski jeszcze w Radomiu, w 1945 r., zapisał się do PPS, w której działał bardzo aktywnie, prowadząc wykłady na Uniwersytecie Powszechnym Towarzystwa Uniwersytetów Robotniczych (TUR). Przez pewien czas był sekretarzem Zarządu TUR. Pracując w Łodzi również wykładał na kursach TUR. Aktywnie uczestniczył w działalności Zrzeszenia Prawników Demokratów w Łodzi, m.in. publikował recenzje książek z zakresu prawa lub filozofii w miesięczniku „Państwo i Prawo”.

Zainteresowania naukowe dr. J. S. Piątowskiego w tamtych latach poza teorią i filozofią prawa obejmowały również zagadnienia z zakresu historii prawa polskiego. Wraz z ówczesnym doc. Bohdanem Baranowskim z Instytutu Historycznego UŁ, opracował wybór źródeł do historii chłopów w Polsce pt. *Dokumenty chłopskiej doli* (1948) w cyklu pt. *Kultura polska i obca* pod red. prof. Kazimierza Hertleba.

W 1953 r. dr J. S. Piątowski został mianowany na stanowisko zastępcy profesora, a następnie, w czerwcu 1955 r. decyzją CKK uzyskał tytuł docenta. W kolejnych latach pełnił ważne funkcje administracyjno-organizacyjne na Wydziale Prawa i w Uczelni. W latach 1955–1957 był prodziekanem, a w latach 1957–1962 dwukrotnie wybierano go na stanowisko dziekana Wydziału Prawa UŁ. W latach 1962–1965 sprawował funkcję prorektora UŁ ds. nauczania, a w 1965 r. senat UŁ wybrał prof. J. S. Piątowskiego na stanowisko rektora Uczelni. Jako rektor UŁ dobrze zapisał się w historii naszego środowiska – w tym czasie wybudowano nowy gmach Wydziału BNZ, dobudowano jedno skrzydło do budynku Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego, na osiedlu studenckim przy ul. Lumumby powstały dwa kolejne akademiki. Ponadto UŁ w tym czasie dynamicznie rozwijał się pod względem kadrowym.

Niestety, w następstwie tzw. wydarzeń marcowych władze polityczne (KŁ PZPR oraz KU PZPR UŁ) oskarżyły rektora J. S. Piątowskiego o niewłaściwą postawę (był od 1948 r. członkiem PZPR) i został usunięty z PZPR, a w konsekwencji odszedł ze stanowiska Rektora oraz z pracy w UŁ. Już jesienią 1968 r. Wojewódzka Komisja Kontroli Partyjnej PZPR przywróciła mu członkostwo w tej organizacji. Natomiast od 1 stycznia 1970 r. prof. J. S. Piątowski został zatrudniony w Instytucie Nauk Prawnych PAN w Warszawie, gdzie pracował do przejścia na emeryturę.

W pracy naukowej prof. J. S. Piątowski po uzyskaniu docentury zajmował się zagadnieniami z zakresu prawa cywilnego. Był m.in. autorem prac: *Stosunki majątkowe między małżonkami* (1955), *Problematyka obrotu gruntami chłopskimi* (1961). W 1962 r. uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego. Już poza UŁ, pracując w PAN, opublikował wiele ważnych prac z zakresu prawa cywilnego: *Prawo spadkowe. Zarys wykładu* (był to podręcznik wydawany trzykrotnie: 1973, 1979, 1982); *System prawa rodzinnego*; *Zasady ustawodawstwa ZSRR i republik związkowych o małżeństwie i rodzinie* i wiele innych. W 1974 r. otrzymał tytuł profesora zwyczajnego.

Profesor J. S. Piątowski utrzymywał żywe kontakty z ośrodkami zagranicznymi. W latach 1959–1960 przebywał na kilkumiesięcznym stypendium we Francji, gdzie, m.in. w Instytucie Prawa Porównawczego w Uniwersytecie Paryż I, prezentował rezultaty swoich badań nad małżeńskim

ustrojem majątkowym. Wygłaszał referaty na IV i VII Międzynarodowym Kongresie Prawa Porównawczego. Był zapraszany jako wykładowca przez zagraniczne uniwersytety, m.in. w Nancy, Paryżu, Strasburgu.

Profesor J. S. Piątoski wśród wielu odznaczeń otrzymał m.in. Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski w 1964 r. oraz krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski w 1981 r.

Zmarł 25 września 1986 r.

**Biogram opracowano na podstawie:** AUŁ, Akta osobowe J. Piątoskiego, sygn. 4442; J. Kita, S. Pytlas, *W służbie nauki. Profesorowie Uniwersytetu Łódzkiego 1945–2004. Pro memoria*, Łódź 2005, s. 327–329.

## Profesor dr Witold Janowski (1912–1972)

Witold Janowski urodził się w Warszawie 22 stycznia 1912 r. w rodzinie inteligentnej, jego ojciec Marian był prawnikiem, matką była Olga z domu Szyłow. W 1931 r. ukończył Gimnazjum im. T. Czackiego w Warszawie i rozpoczął studia matematyczne na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Warszawskiego. Dyplom magistra filozofii w zakresie matematyki uzyskał w 1935 r. Pracę magisterską pt. *Prawo studenta a teoria błędów Gosiewskiego*, napisał pod kierunkiem prof. S. Marcinkiewicza. Już w czasie studiów, w 1933 r. podjął pracę w SGGW jako asystent – wolontariusz, a od 1937 r. jako starszy asystent w Katedrze Statystyki Matematycznej tej uczelni pracował do wybuchu wojny w 1939 r. Po studiach, niezależnie od zatrudnienia w SGGW, pracował w warszawskich szkołach średnich. W latach 1935–1936 ukończył Szkołę Podchorążych Rezerwy Łączności w Zegrzu.

Po wybuchu wojny został zmobilizowany, w trakcie walk z Niemcami dostał się do niewoli i w latach 1940–1945 przebywał w oflagu IIC w Woldenbergu.

Po wojnie w 1945 r. przez pewien czas pracował jako nauczyciel matematyki i fizyki, a następnie dyrektor Państwowego Gimnazjum Rolniczego w Łowiczu. W październiku 1945 r. został wizytatorem szkół w Kuratorium Łódzkiego Okręgu Szkolnego. W latach 1947–1950 był dyrektorem II Państwowego Gimnazjum i Liceum dla Dorosłych w Łodzi. W okresie od jesieni 1945 r. prowadził zajęcia zlecone w Uniwersytecie Łódzkim. W latach 1947–1962 pracując w UŁ był jednocześnie etatowym pracownikiem Politechniki Łódzkiej. W tej uczelni kolejno zajmował następujące stanowiska: starszy asystent, w latach 1947–1949; adiunkt, w latach 1949–1950; zastępca profesora, w latach 1950–1954; docent, w latach 1955–1958; profesor nadzwyczajny, w latach 1958–1962 (na pół etatu). Na Politechnice Łódzkiej był kierownikiem Katedr Matematyki w latach 1951–1962, a także kolejno prodziekanem i dziekanem Wydziału Chemicznego (1951–1958).



Fot. 81. Prof. Witold Janowski. Ze zbiorów Archiwum UŁ

W Uniwersytecie Łódzkim W. Janowski pracował od 1945 r., najpierw realizując zajęcia zlecone (w latach 1945–1947), następnie jako starszy asystent (do 1948 r.), potem wykładowca (do 1952 r.), zastępca profesora (do 1955 r.), docent (do 1958 r.), profesor nadzwyczajny (do 1967 r.) oraz profesor zwyczajny (1967–1972).

Doktorat W. Janowski uzyskał w Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie w 1950 r. po obronie rozprawy pt. *Maksimum argumentu funkcji różnowartościowych ograniczonych*, której promotorem był prof. M. Biernacki. Tytuł naukowy docenta otrzymał w 1955 r., profesora nadzwyczajnego w 1958 r., a tytuł profesora zwyczajnego w 1967 r. W UŁ piastował szereg funkcji administracyjno-organizacyjnych: w latach 1960–1970 był kierownikiem Katedry Matematyki I, w latach 1961–1970 kierownikiem Zakładu Teorii Funkcji, był organizatorem i pierwszym dyrektorem Instytutu Matematyki w latach 1970–1972. Przez dwie kadencje, w latach 1959–1965, pełnił funkcję dziekana Wydziału Matematyki-Fizyki i Chemii UŁ. W 1965 r. został wybrany prorektorem UŁ w kadencji



rektora J. S. Piątowskiego. Po odejściu rektora J. S. Piątowskiego w kwietniu 1968 r. z UŁ, prof. W. Janowski został mianowany przez ministra p.o. rektora UŁ. Funkcję tę pełnił od 10 kwietnia 1968 r. do 30 września 1968 r. Mimo otrzymanej na początku września nominacji ze strony ministra H. Jabłońskiego na stanowisko rektora UŁ, z propozycji tej nie skorzystał. Niejasne są przyczyny owej odmowy, wydaje się jednak, że prof. W. Janowski, który był członkiem PZPR, dość miał nacisków politycznych ze strony KŁ PZPR. Nie chciał też podejmować decyzji personalnych, które miały charakter wyłącznie polityczny.

Zainteresowania naukowe prof. W. Janowskiego obejmowały głównie zagadnienia ekstremalne geometrycznej teorii funkcji analitycznych. Wiele prac wydał wspólnie z innym znakomitym matematykiem prof. Zygmuntem Charzyńskim (m.in. publikacja o funkcjach ekstremalnych względem funkcjonalów zależnych od nieskończonej liczby współczynników rozwinięcia taylorowskiego, funkcji określonych w klasie  $S(M)$ ,  $M > 1$ , funkcji jednolistnych i ograniczonych w kole jednostkowym  $U$ ). Profesor W. Janowski zajmował się także problemami geometrycznej teorii funkcji. Badał pewne własności geometryczne wybranych klas odwzorowań meromorficznych, klas funkcji jednolistnych, spełniających różne warunki normalizacyjne, oraz pewnych rodzin generowanych przez ustalone warunki analityczne.

320 Profesor W. Janowski utrzymywał stałe kontakty z wybitnymi matematykami z zagranicy, poprzez udział w konferencjach naukowych, na których prezentował osiągnięcia własne oraz łódzkiej szkoły funkcji analitycznych. W latach 1966 i 1967 przebywał na Kubie na zaproszenie Kubańskiej Akademii Nauk jako wykładowca i doradca ds. rozwoju matematyki. Był także znakomitym autorem podręczników, m.in. *Elementy rachunku prawdopodobieństwa* (1963); *Przekształcenia geometryczne na płaszczyźnie* (1964); *Rachunek różniczkowy i całkowy* (1964 – razem z P. Wiatrowskim) oraz dwutomowy podręcznik dla studentów, *Matematyka*, który w latach 1961–1968 był wydawany trzykrotnie.

Profesor W. Janowski miał poważne osiągnięcia w kształceniu kadr, był promotorem ponad 100 prac magisterskich i 21 doktorskich. Za swoje osiągnięcia naukowe i dydaktyczne był wielokrotnie nagradzany, w 1963 r. otrzymał Nagrodę Ministra II stopnia, a w 1968 Nagrodę Ministra I stopnia, w 1969 r. otrzymał Nagrodę Naukową Miasta Łodzi. Był również wielokrotnie odznaczany, w 1964 r. otrzymał Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski, w 1970 r. Medal Komisji Edukacji Narodowej.

Zmarł w Łodzi 14 grudnia 1972 r.

**Biogram opracowano na podstawie:** AUŁ, Akta osobowe W. Janowskiego, sygn. 46; J. Kita, S. Pytlas, *W służbie nauki. Profesorowie Uniwersytetu Łódzkiego 1945–2004. Pro memoria*, Łódź 2005, s. 153–155; Z. Jakubowski, *Witold Janowski 1912–1972*, [w:] *Rektorzy państwowych wyższych uczelni w Łodzi 1945–2010*, Łódź 2011, s. 35–38.

## Profesor dr hab. Andrzej Nadolski (1921–1993)

Andrzej Nadolski urodził się 26 listopada 1921 r. w Krakowie w rodzinie inteligentnej, Jego rodzice – ojciec Jerzy, który był lekarzem, oraz matka Maria, sanitariuszka, byli w okresie I wojny światowej żołnierzami Drugiej Brygady Legionów Polskich. Wraz z awansem Jerzego Nadolskiego na pułkownika i komendanta Centralnego Instytutu Wychowania Fizycznego, rodzina Nadolskich zamieszkała w Warszawie.



Fot. 82. Prof. Andrzej Nadolski. Ze zbiorów Archiwum UŁ

A. Nadolski maturę uzyskał w 1939 r. w Warszawie w Gimnazjum i Liceum im. ks. Józefa Poniatowskiego. Po wybuchu wojny A. Nadolski wraz z ojcem, który kierował szpitalem polowym, około 17 września 1939 r. znaleźli się w Łucku. A. Nadolskiemu udało się wrócić do Warszawy, natomiast ojciec płk J. Nadolski wraz z innymi oficerami trafił do obozu w Starobielsku i w 1940 r. został zamordowany w Piatichatkach pod Charkowem.

A. Nadolski w czasie okupacji hitlerowskiej był żołnierzem AK obwo-  
du „Głuszc” w okolicach Grójca, przysięgę wojskową złożył 13 stycznia  
1942 r. Po wojnie A. Nadolski przeniósł się do Krakowa, a po paru miesia-  
cach do Łodzi i tutaj na powstającym UŁ rozpoczął studia na kierunku pre-  
historia na Wydziale Humanistycznym. Podczas studiów używał konspi-  
racyjnego nazwiska Jerzy Nowak. Studiował archeologię pod kierunkiem  
prof. Konrada Jażdżewskiego oraz historię średniowieczną. Już w 1946 r.  
będąc studentem został zatrudniony na stanowisku asystenta u prof.  
K. Jażdżewskiego. Studia ukończył w 1949 r., a w 1951 r. na podstawie roz-  
prawy, *Studia nad uzbrojeniem polskim X, XI i XII wieku* (praca ta została  
opublikowana w 1954 r.) uzyskał stopień doktora. W 1954 r. otrzymał tytuł  
naukowy docenta, w 1962 r. tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1970 r.  
profesora zwyczajnego. Warto dodać, że w 1991 r. prof. A. Nadolski, wy-  
bitny historyk wojskowości i uznany autorytet, postanowił się habilitować  
na podstawie znakomitej pracy pt. *Grunwald. Problemy wybrane* (1990).

322

Obok pracy naukowej i dydaktycznej w UŁ prof. A. Nadolski pod-  
jął działalność w instytucjach naukowych poza szkolnictwem wyższym.  
Już od 1949 r. pracował w Komitecie Badań nad Początkami Państwa Pol-  
skiego, który po reorganizacji przekształcił się w Instytut Historii Kultu-  
ry Materialnej PAN. W tej instytucji kierował do przejścia na emeryturę  
w 1991 r. Zakładem Archeologii Polski Środkowej, a po zmianie nazwy  
– Oddziałem Łódzkim Instytutu Archeologii i Etnologii PAN. Na przełó-  
mie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX w. utworzył Pracownię  
Historii Dawnego Uzbrojenia w Zakładzie IHKM PAN. Placówka ta była  
zbiorowym warsztatem badań naukowych, gdzie prowadzono szerokie  
prace badawcze nad uzbrojeniem w dawnej Polsce, badano pobojo-  
wiska od średniowiecznych, np. bitwy pod Płowcami w 1331 r., do bitew  
pod Raszynem w 1809 r. i 1916 r. Prowadzono wieloletnie badania pola  
bitwy pod Grunwaldem, czego efektem była już wspomniana znakomita  
praca Profesora. Te wieloletnie badania zostały przedstawione w zbioro-  
wej pracy redagowanej przez prof. A. Nadolskiego pt. *Uzbrojenie w Polsce  
średniowiecznej 1350–1450* (1990).

Profesor A. Nadolski przez wiele lat, począwszy od 1960 r., współ-  
pracował z archeologami i historykami francuskimi. Najpierw odbył  
uzupełniające studia w Uniwersytecie w Poitiers, a następnie prowadził  
we Francji archeologiczne badania terenowe, dzięki czemu wykształcił  
całą generację francuskich archeologów średniowiecza.

Dorobek publikacyjny prof. A. Nadolskiego jest imponujący, obejmuje  
ponad 200 pozycji, w tym około 20 artykułów opublikowanych za granicą.  
Poza już wymienionymi pracami wypada jeszcze wspomnieć następujące:  
*Broń polska – broń biała* (1974); *Broń i strój rycerstwa polskiego w średniowieczu*  
(1984); *Polska technika wojskowa do 1500 r.*, t. I (1990); *Grunwald 1410* (1993).

Poza pracami ściśle naukowymi prof. A. Nadolski był znakomitym popularyzatorem historii i archeologii. Był m.in. autorem popularnej książki *Ścieżki archeologów* (1967). Współpracował z Aleksandrem Fordem podczas prac nad filmem „Krzyżacy” w latach 1958–1960, będąc ekspertem od uzbrojenia. Przez 13 lat przewodniczył Zarządowi Wojewódzkiemu Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Łodzi. Aktywnie uczestniczył w programach telewizyjnych, np. *Biała broń*; *Dzieje kultury polskiej*.

W Uniwersytecie Łódzkim prof. A. Nadolski pełnił ważne funkcje administracyjno-organizacyjne. W latach 1970–1971 był kierownikiem Katedry Archeologii. W latach 1965–1968, w okresie kadencji rektora prof. J. S. Piątowskiego, z wyboru był prorektorem naszej Uczelni. W trudnym okresie 1968 r., po rezygnacji prof. W. Janowskiego z nominacji na rektora UŁ, kolejną nominację otrzymał i przyjął prof. A. Nadolski. Jednak po rocznej kadencji, ze względu na trudną sytuację polityczną, nie wyraził zgody na nominację na kadencję 1969–1972.

W ostatnich latach życia, na początku lat dziewięćdziesiątych XX w., prof. A. Nadolski uczestniczył jako ekspert w pracach ekshumacyjnych polskich oficerów zamordowanych przez NKWD i pochowanych w okolicach Charkowa, tam gdzie zginął jego ojciec płk Jerzy Nadolski.

Profesor A. Nadolski za swoją działalność naukową, dydaktyczną i popularyzatorską otrzymał wiele wyróżnień i odznaczeń, m.in. Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski, Medal KEN oraz Krzyż Partyzancki za służbę w AK. Na początku lat dziewięćdziesiątych został członkiem Polskiej Akademii Umiejętności.

Profesor A. Nadolski zmarł nagle 24 grudnia 1993 r.

**Biogram opracowano na podstawie:** AUŁ, Akta osobowe A. Nadolskiego, sygn. 5142; J. Kita, S. Pytlas, *W służbie nauki. Profesorowie Uniwersytetu Łódzkiego 1945–2004. Pro memoria*, Łódź 2005, s. 292–294; T. Poklewski, J. Maik, *Andrzej Nadolski 1921–1993*, [w:] *Rektorzy państwowych wyższych uczelni w Łodzi 1945–2010*, Łódź 2011, s. 39–43.

## Profesor dr Zdzisław Skwarczyński (1914–1987)

Zdzisław Skwarczyński urodził się 15 lutego 1914 r. w Łodzi w rodzinie robotniczej. Jego ojcem był Antoni, stolarz, matką Bronisława z Urbańskich. Ojciec Z. Skwarczyńskiego był członkiem PPS, a w czasie I wojny światowej należał do Polskiej Organizacji Wojskowej. Po roku 1929 rodzina Skwarczyńskich zamieszkała w Kuluszkach, skąd młody Zdzisław dojeżdżał do szkoły średniej w Łodzi. Uczył się w Społecznym Polskim Gimnazjum Męskim przy ul. Pomorskiej 105, gdzie nauczycielami byli znakomici poloniści (Ameisen, Palusiński, Jastrun, Smolik), dzięki którym jego pasją stały się literatura piękna i poezja. W 1933 r., po zdaniu matury,

zapisał się na Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Warszawskiego. Studiował polonistykę u znakomitych profesorów: Z. Szmydtowej, J. Ujejskiego i J. Krzyżanowskiego. Ukończył studia w 1937 r., a jego praca magisterska dotyczyła *Próchna* Waława Berenta. Dzięki dobrym wynikom studiów został zatrudniony na stanowisku asystenta w Katedrze Literatury Polskiej w UW. Jednocześnie pracował w szkolnictwie zawodowym w Warszawie jako nauczyciel języka polskiego.



Fot. 83. Prof. Zdzisław Skwarczyński. Ze zbiorów Archiwum UŁ

Wybuch wojny przerwał pracę naukową Z. Skwarczyńskiego, zebrane przez niego materiały źródłowe do książki pt. *Chłop w powieści polskiej 1776–1863* uległy w znacznej części zniszczeniu – dwukrotnie w 1939 r. i w czasie Powstania Warszawskiego w 1944 r. To, co ocalało, stało się podstawą pracy doktorskiej, którą obronił w 1949 r. w Uniwersytecie Warszawskim pt. *Chłop i sprawa chłopska w romansie stanisławowskim*.

Do Łodzi Z. Skwarczyński wrócił po powstaniu z poślubioną w 1942 r. Stanisławą z domu Laszczykówną. Na organizującym się przyszłym Uniwersytecie Łódzkim został starszym asystentem już od 15 lutego 1945 r.

Z naszą Uczelnią związał się na stałe w 1949 r., po doktoracie został adiunktem w Katedrze Literatury Polskiej, 1 kwietnia 1952 r. mianowano go zastępcą profesora, a 25 września 1954 r. został profesorem nadzwyczajnym. Tytuł profesora zwyczajnego uzyskał w 1971 r.

Profesor Z. Skwarczyński poza pracą naukową i dydaktyczną bardzo aktywnie uczestniczył w życiu UŁ piastując różne funkcje administracyjno-organizacyjne. W latach 1952–1953 był prodziekanem Wydziału Filologicznego, a w latach 1953–1955 dziekanem tego wydziału. W roku akademickim 1956/1957 został kierownikiem Zakładu Literatury XIX w. w Katedrze Literatury Polskiej. W 1969 r. objął kierownictwo Katedry Literatury Polskiej, a w latach 1970–1978 był dyrektorem Instytutu Filologii Polskiej. Po likwidacji Instytutu przejął kierownictwo Katedry Literatury Polskiej Oświecenia, Pozytywizmu i Młodej Polski.

Profesor Z. Skwarczyński pełnił również najwyższe funkcje w UŁ, w latach 1968–1969 w czasie kadencji rektora prof. A. Nadolskiego był prorektorem ds. nauczania. W 1969 r. został mianowany przez ministra H. Jabłońskiego na stanowisko rektora UŁ na kadencję 1969–1972. Był to, po wydarzeniach 1968 r., trudny czas. Należy jednak podkreślić, że rektor Z. Skwarczyński umiejętnie kierował sprawami uczelni, dokończył budowę gmachu Instytutu Matematyki oraz budynek Technik Obrachunkowych na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym. Ponadto rektor Z. Skwarczyński uzyskał zgodę władz Łodzi na przekazanie UŁ budynku przy al. Kościuszki 65. Nastąpiło to nieco później, jednak warto pamiętać, że Wydział Filologiczny otrzymał ten budynek właśnie dzięki niemu.

Poza pracą naukową, dydaktyczną i organizacyjną w UŁ prof. Z. Skwarczyński był od roku 1963 członkiem Komitetu Nauk o Literaturze PAN, wchodził również w skład Rady Naukowej Instytutu Badań Literackich PAN. Był ponadto redaktorem trzech czasopism polonistycznych, „Prac Polonistycznych”, „Sprawozdań z Czynności i Posiedzeń ŁTN” oraz serii filologicznej „Zeszytów Naukowych Uniwersytetu Łódzkiego”. Miał poważne osiągnięcia w kształceniu kadr naukowych, był promotorem 20 doktoratów i 250 prac magisterskich.

Prace naukowe prof. Z. Skwarczyńskiego obejmują rozległe pole zainteresowań od epoki Oświecenia po literaturę współczesną. Na wyróżnienie zasługuje seria prac poświęconych literaturze i życiu literackiemu Wilna na początku XIX w. Wśród tych prac szczególną uwagę zwracają: *W szkole sentymentalizmu. „Tygodnik Wileński” z 1804 r.* (1958); *Kazimierz Kontrym. Towarzystwo Szubrawców. Dwa studia* (1961); *„Wiadomości Brukowe”. Wybór artykułów* (1962).

Kilkakrotnie przygotowywał edycję utworów trudno dostępnych lub rozproszonych. Dzięki temu ukazały się: antologia *Bajka polska wieku*

*Oświecenia w wyborze* (1951); *Wybór pism F. S. Jezierskiego* (1952) oraz mające wiele wznowień opracowanie *Powrotu pośta* J. U. Niemcewicza. Był również autorem monografii *Stanisław Dygat* (1976).

Profesor Z. Skwarczyński za swe osiągnięcia naukowe, dydaktyczne i organizacyjne został wyróżniony m.in. Nagrodą L. Gallego (1937), Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1969), Medalem KEN (1976) oraz tytułem Zasłużonego Nauczyciela PRL (1980).

Zmarł w Łodzi 22 marca 1987 r.

**Biogram został opracowany na podstawie:** AUŁ, Akta osobowe Z. Skwarczyńskiego, sygn. 12985; J. Kita, S. Pytlas, *W służbie nauki. Profesorowie Uniwersytetu Łódzkiego 1945–2004. Pro memoria*, Łódź 2005, s. 367–370; W. Pusz, *Zdzisław Skwarczyński 1914–1987*, [w:] *Rektorzy państwowych wyższych uczelni w Łodzi 1945–2010*, Łódź 2011, s. 44–46.

## Profesor dr hab. Janusz Górski (1929–1986)

Janusz Górski urodził się 30 listopada 1929 r. w Międzyrzeczu Podlaskim w rodzinie inteligenckiej. W 1948 r. zdał maturę i rozpoczął studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego, które ukończył w 1952 r. Jeszcze w czasie studiów, w 1952 r., został zatrudniony na stanowisku asystenta w Katedrze Ekonomii Politycznej UW. Po ukończeniu studiów pracował w SGPiS, gdzie w 1958 r. na podstawie rozprawy pt. *Poglądy merkantylistyczne w polskiej myśli ekonomicznej wieku XVI i XVII*, uzyskał doktorat (kandydaturę nauk) na Wydziale Przemysłu SGPiS. Habilitację uzyskał również w SGPiS na podstawie dorobku i rozprawy pt. *Zagadnienie rozwoju gospodarczego w polskiej myśli ekonomicznej Księstwa Warszawskiego i Królestwa Kongresowego* w 1962 r., w tym samym roku otrzymał stanowisko docenta. W 1969 r. nadano mu tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1974 r. profesora zwyczajnego.

W okresie od 1959 r. był związany z Wyższą Szkołą Ekonomiczną w Łodzi, a po jej włączeniu do Uniwersytetu Łódzkiego, także z naszą Uczelnią.

W SGPiS w latach 1964–1968 był kierownikiem Zakładu Historii Myśli Ekonomicznej na Wydziale Handlu Zagranicznego, a w latach 1968–1972 Katedry Ekonomii Politycznej na Wydziale Ekonomiczno-Społecznym. Od 1966 r. kierował również Ośrodkiem Metodycznym Studiów dla Pracujących w SGPiS. W latach 1965–1968 był prodziekanem Wydziału Handlu Zagranicznego tej uczelni.

W 1972 r. prof. J. Górski przeniósł się na stałe do Uniwersytetu Łódzkiego w związku z nominacją na rektora naszej Uczelni. Jako rektor UŁ w latach 1972–1975 odegrał ważną rolę w jego historii. Pomysłem prof. J. Górskiego był tzw. uniwersytet otwarty, a więc kształcenie poza ośrodkiem akademickim. Dzięki tej inicjatywie powstały punkty konsultacyjne w mia-

stach regionu łódzkiego, gdzie kształcono specjalistów w zakresie administracji, kierunków ekonomicznych, jak również nauczycieli. W okresie jego kadencji pracownicy naukowcy wielu wydziałów naszej Uczelni zaangażowali się w badania zespołowe, tzw. resortowe i centralnie stosowane. Wzrosła aktywność UŁ we współpracy międzynarodowej, nie tylko z uczelniami krajów socjalistycznych, ale również z uczelniami zachodnimi.



Fot. 84. Prof. Janusz Górski. Ze zbiorów Archiwum UŁ

W 1975 r. prof. J. Górski został powołany na podsekretarza stanu Ministerstwa Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki, a następnie na ministra tego resortu, którym kierował do 1981 r.

Jak już wspomniano w rozdziale trzecim, w styczniu i lutym 1981 r. uczestniczył w trudnych rozmowach z Międzyuczelnianym Komitetem Strajkowym w swej macierzystej uczelni. Mimo, co było oczywiste, reprezentowania punktu widzenia władz rządowych, po okresie negatywnie ocenianych przez studentów wypowiedzi ministra J. Górskiego, potrafił on jednak doprowadzić do podpisania porozumienia, które zadowalało obie strony, a jego efektem było przywrócenie częściowej autonomii szkolnictwa wyższego.



Profesor J. Górski w latach osiemdziesiątych XX w., po odejściu z Ministerstwa SzWNI, aktywnie działał w różnych organizacjach naukowych, popularyzujących naukę oraz związanych z gospodarką. Był członkiem Komitetu Nauk Ekonomicznych PAN, prezesem Zarządu Głównego Towarzystwa Wiedzy Powszechnej, przewodniczącym wydawnictwa „Wiedza Powszechna”, wchodził w skład Komitetu Organizacyjnego II Kongresu Nauki Polskiej, był członkiem Międzynarodowej Rady Oświaty Dorosłych, członkiem Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego, członkiem Rady Społeczno-Gospodarczej przy Sejmie IX kadencji, a także prezesem Zarządu Głównego AZS. Ponadto przez wiele lat pozostawał redaktorem naczelnym „Przeglądu Bibliograficznego Piśmiennictwa Ekonomicznego” oraz przewodniczącym Komitetu Redakcyjnego serii wydawniczej PWN „Ekonomia XX wieku”.

W badaniach naukowych był wybitnym specjalistą w zakresie historii polskiej i powszechnej myśli ekonomicznej. Zajmował się również ekonomią polityczną socjalizmu i kapitalizmu, jak też teorią wzrostu gospodarczego oraz polityką gospodarczą. Jego dorobek naukowy liczy ponad 200 pozycji, po części parokrotnie wznawianych.

328 Wśród publikacji z historii myśli ekonomicznej, poza przywołanymi już doktoratem i habilitacją, na szczególną uwagę zasługują następujące książki: *Merkantylistyczna myśl ekonomiczna w Polsce XVI–XVII w. Wybór pism* (1958); *Historia powszechnej myśli ekonomicznej 1870–1950* (1967); *Zarys historii ekonomii politycznej* (1967) – znakomity podręcznik wielokrotnie wydawany; *Studium o koncepcjach socjalizmu utopijnego R. Owena* (1971); *Z historii myśli ekonomicznej. Studia i materiały* (1985). Z zakresu teorii wzrostu gospodarczego z kolei warto wymienić: *Z teorii wzrostu gospodarki socjalistycznej*, (w:) *Z teorii i praktyki gospodarczej* (1972); *Kwalifikacje pracownice a wzrost gospodarczy – niektóre problemy analizy teoretycznej* (1968).

Jak twierdzą słuchacze jego wykładów miał duży talent dydaktyczny. Jego wykłady z ekonomii politycznej kapitalizmu i historii myśli ekonomicznej cieszyły się znaczną popularnością wśród studentów ze względu na wysoki poziom oraz jasność wypowiedzi. Prowadzone przez J. Górskiego seminaria doktorskie cieszyły się również niemałym powodzeniem, był promotorem 28 rozpraw doktorskich.

Za osiągnięcia badawcze, działalność zawodową i polityczną otrzymał wiele odznaczeń, m.in. Sztandar Pracy II i I klasy; Krzyż Komandorski z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski (pośmiertnie – 1987); Medal KEN (1974); tytuł „Zasłużony Nauczyciel PRL” (1984).

Profesor J. Górski zmarł w Warszawie 26 grudnia 1986 r.

**Biogram opracowano na podstawie:** AUŁ, Akta osobowe J. Górskiego, sygn. 10064, 12978; J. Kita, S. Pytlas, *W służbie nauki. Profesorowie Uniwersytetu Łódzkiego 1945–2004. Pro memoria*, Łódź 2005, s. 92–94; E. Kwiatkowski, *Janusz Górski 1929–1986*, [w:] *Rektorzy państwowych wyższych uczelni w Łodzi 1945–2010*, Łódź 2011, s. 47–49.

## Profesor dr hab. Romuald Skowroński (1926–2013)

Romuald Mikołaj Skowroński urodził się 6 grudnia 1926 r. w Chocieszowie, pow. Kamień Koszyrski na Wołyniu. W czerwcu 1939 r. zdał egzamin konkursowy do Państwowego Gimnazjum i Liceum im. Bolesława Chrobrego w Piotrkowie Trybunalskim. Niestety wybuch wojny 1 września 1939 r. nie pozwolił na normalną edukację. Jednak kształcił się na tajnych kompletach i w 1945 r. po wyzwoleniu zdał maturę właśnie w Liceum w Piotrkowie Trybunalskim.

W czasie okupacji hitlerowskiej pracował jako elektryk w Piotrkowskich Zakładach Drzewnych, jednocześnie uczestnicząc w działaniach konspiracyjnych w Armii Krajowej. W partyzantce uzyskał stopień kaprala podchorążego. Rozkazem nr 22 z 1 września 1947 r. został odznaczony Krzyżem Partyzanckim.

W 1946 r. rozpoczął studia w Uniwersytecie Łódzkim na kierunku chemicznym Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego. Będąc studentem przejawiał duże zdolności organizacyjne i zaangażowanie w działalności społecznej, głównie w Bratniej Pomocy oraz Kole Naukowym Chemików. Osiągał bardzo dobre wyniki studiów, w związku z tym już na trzecim roku, w 1950 r., prof. Anna Chrzęszczewska zatrudniła go na stanowisku zastępcy asystenta. Po studiach, które ukończył w 1952 r., został mianowany starszym asystentem. Przełomem w karierze naukowej R. Skowrońskiego był udział w Światowym Kongresie Chemicznym w Paryżu w 1957 r. Tam zaproponował mu współpracę prof. A. Willemart z Sorbony. W 1958 r. we wrześniu R. Skowroński jako stypendysta rządu francuskiego rozpoczął staż w Centre Nationale de la Recherche Scientifique de France w Paryżu. Podczas pobytu naukowego we Francji, w 1962 r. uzyskał na Sorbonie doktorat (*docteur es sciences*) z wyróżnieniem. W latach 1966–1967 ponownie przebywał we Francji jako *charge de recherches*, intensywnie pracując naukowo (opublikował wtedy siedem ważnych artykułów w czasopismach naukowych francuskich). Po powrocie w maju 1968 r. do kraju habilitował się na Wydziale Matematyki, Fizyki i Chemii UŁ. Habilitacja obejmowała wyniki badań, które prowadził we Francji z tematyki chemii chinonów, antracenu i pochodnych fenantrenochinonowych. Po habilitacji awansował na stanowisko docenta. Tytuł profesora nadzwyczajnego uzyskał w 1976 r., a stanowisko profesora zwyczajnego w 1990 r.

W 1970 r. w związku z reorganizacją uczelni i powoływaniem instytutów, doc. R. Skowroński został wicedyrektorem Instytutu Chemii UŁ. W ramach tegoż instytutu kierował najpierw Pracownią Chemii Barwinków, a następnie Zakładem Chemii Barwników. Już jako profesor, w 1978 r. po śmierci prof. B. Jakuszewskiego z dużym sukcesem przejął koordynację problemu badań centralnie sterowanych – CPBP 01.15 pt.

*Elektrochemia granicy faz i środowisk jonogennych.* Jako chemik – organik musiał wtedy poszerzyć swoje własne badania o zagadnienia elektrosyntezy związków organicznych. Już w latach 1991–1994 koordynował program „Tempus” JEP 2139. Był zarazem współorganizatorem i twórcą programu „Ecobaphos Phosphoroorganic Biomolecules” w Europejskim Programie COST. Był również koordynatorem trzech grantów KBN.



Fot. 85. Prof. Romuald Skowroński. Ze zbiorów Archiwum UŁ

Ponadto był twórcą, wspólnie z dr Władysławą Roszczynową, Ośrodka Alliance Française przy Uniwersytecie Łódzkim. Był aktywnym działaczem ZNP, pełniąc funkcję sekretarza Rady Zakładowej oraz prezesa ZNP w UŁ. Był członkiem PZPR.

W latach 1972–1981 brał bezpośredni udział w kierowaniu naszą Uczelnią, najpierw w latach 1972–1975 jako prorektor i pierwszy zastępca rektora, a następnie przez dwie kadencje 1975–1981 jako rektor Uniwersytetu Łódzkiego. W czasie obu kadencji rektora R. Skowrońskiego Uczelnia rozwijała się dynamicznie. Zwiększona została baza lokalowa, majątek trwały

oraz aparatura naukowo-badawcza. Liczba studentów wzrosła do 19 tys., a pracowników do czterech tysięcy. Nastąpił dalszy rozwój współpracy międzynarodowej, w tym czasie podpisano ponad 20 umów o bezpośredniej współpracy naukowej i wymianie badaczy z uczelniami europejskimi i amerykańskimi. Przykładem modelowym jest zawarta w 1978 r. umowa o bezpośredniej współpracy z niemieckim Uniwersytetem im. Justusa Liebiga w Giessen, która do dziś przynosi znakomite rezultaty, podobnie jak zawarte w tym czasie umowy z Uniwersytetami francuskimi w Lyonie. Ten dynamiczny rozwój UŁ w owym czasie w poważnym stopniu zawdzięczać należy dużym zdolnościom organizacyjnym rektora R. Skowrońskiego.

Lata 1980–1981 należały do najtrudniejszych w czasie drugiej kadencji rektora R. Skowrońskiego. Dotyczy to szczególnie najdłuższego w historii strajku studenckiego w styczniu i lutym 1981 r., w którym nasza młodzież domagała się zmian w życiu politycznym i autonomii szkół wyższych. Rektor w tym czasie wykazał znakomity talent negocjatora, a jednocześnie opiekuna młodzieży studenckiej. Jak wspominają uczestnicy tego strajku: „mimo że siedział po stronie ministra Górskiego, to czuliśmy, że jest z nami”. Działalność rektora R. Skowrońskiego w tych trudnych tygodniach jest do dzisiaj bardzo pozytywnie oceniana przez wielu uczestników tamtych wydarzeń.

Profesor R. Skowroński aktywnie działał również poza UŁ, przez dwie kadencje był członkiem Rady Głównej MSzWNIiT w latach siedemdziesiątych, przewodniczył Komisji Nauk Ścisłych Ministerstwa Edukacji Narodowej w latach dziewięćdziesiątych. W czasie, kiedy był rektorem, przewodniczył Konferencji Rektorów Szkół Wyższych w Łodzi. Był członkiem Komitetu Nauk Chemicznych PAN oraz członkiem Rady Naukowej Oddziału PAN w Łodzi. Ponadto wiceprzewodniczącym Rady Naukowej Centrum Badań Molekularnych i Makromolekularnych PAN w Łodzi.

Po przejściu na emeryturę w 1997 r., nadal pracował na Wydziale Fizyki i Chemii, a od roku 2008 na Wydziale Chemii na części etatu. W tym czasie chemicy z UŁ postrzegali prof. R. Skowrońskiego jako swojego seniora, a jednocześnie doradcę w sprawach naukowych i nie tylko. Był niekwestionowanym autorytetem dla całego środowiska uniwersyteckiego. W uznaniu jego zasług dla Uniwersytetu Łódzkiego, senat uczelni podjął uchwałę o nadaniu prof. R. Skowrońskiemu doktoratu *honoris causa*. Uroczystość nadania tej najwyższej godności akademickiej odbyła się 6 grudnia 2006 r.

Za osiągnięcia naukowe, organizacyjne i społeczne prof. R. Skowroński został wyróżniony wieloma odznaczeniami i medalami, m.in. Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski, Medalem KEN, wysokim odznaczeniem francuskim – Officier Palmes Academiques, Medalem Alliance Française. Został również honorowym senatorem Uniwersytetu Justusa Liebiga w Giessen.

Profesor R. Skowroński zmarł 15 sierpnia 2013 r. Podczas pogrzebu na Starym Cmentarzu przy ul. Ogrodowej w Łodzi żegnała go cała akademicka Łódź, w tym grupa byłych studentów, uczestników słynnego strajku z 1981 r. z przywódcą tego strajku Wojciechem Walczakiem na czele.

**Biogram opracowano na podstawie:** Akta osobowe R. Skowrońskiego w Dziale Spraw Pracowniczych UŁ; H. Scholl, *Profesor Romuald Skowroński. Życiorys naukowy*, [w:] *Sylwetki Łódzkich Uczonych*, z. 32, Łódź 1996, s. 7–14; *Romuald Skowroński*, [w:] *Rektorzy państwowych wyższych uczelni w Łodzi 1945–2010*, Łódź 2011, s. 50–53.

## Profesor dr Jerzy Wróblewski (1926–1990)

Jerzy Wróblewski urodził się w Wilnie 5 września 1926 r., jego rodzicami byli Bronisław, wybitny prawnik, specjalista w zakresie prawa karnego, profesor Uniwersytetu Wileńskiego, i Krystyna z Hirschbergów, artysta-grafik. Jerzy był starszym bratem wybitnego malarza Andrzeja Wróblewskiego.

J. Wróblewski w latach okupacji hitlerowskiej w Wilnie na tajnych kompletach złożył egzamin maturalny. W 1944 r., po zajęciu Wilna przez oddziały radzieckie, pracował jako statystyk w szpitalu miejskim. W 1945 r. wraz z matką i bratem w ramach repatriacji przenieśli się do Krakowa. Tutaj rozpoczął studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego, które ukończył w okresie dwóch lat, uzyskując stopień magistra w 1947 r. Po studiach został zatrudniony na stanowisku asystenta w Katedrze Teorii Państwa i Prawa UJ, gdzie w ciągu dwóch lat przygotował rozprawę doktorską pt. *Ocena i norma etyczna*, której promotorem był prof. J. Lande. Po doktoracie pracował w UJ na stanowisku adiunkta do 1951 r., będąc, poza Wydziałem Prawa, wykładowcą logiki na Wydziale Humanistycznym UJ.

W 1951 r. J. Wróblewski przeniósł się do Łodzi, gdzie został zatrudniony na UŁ na stanowisku zastępcy profesora i jednocześnie objął kierownictwo Katedry, a później Zakładu Teorii Państwa i Prawa na Wydziale Prawa. W 1954 r. uchwałą Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej został mianowany docentem. W 1960 r. uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1970 r. zwyczajnego.

Profesor J. Wróblewski pozostawił ogromny dorobek naukowy sięgający ponad 800 publikacji, w tym ponad 100 w językach obcych. Jego zainteresowania naukowe koncentrowały się wokół metodologii i filozofii prawoznawstwa, teorii wykładni i stosowania prawa, współczesnych doktryn polityczno-prawnych. Wśród wielu jego prac na szczególną uwagę zasługują następujące pozycje: *Krytyka normatywistycznej teorii prawa i państwa Hansa Kelsena* (1955); *Zagadnienia teorii wykładni prawa ludowego*

(1959); *Zagadnienia przedmiotu i metody teorii państwa i prawa* (1961); *Zagadnienia normatywności prawoznawstwa* (1964); *O naukowości prawoznawstwa* (1965); *Zagadnienie wielopłaszczyznowości w metodologii współczesnej teorii prawa* (1969); *Wartości a decyzja sądowa* (1973); *Natura a reguły postępowania*, [w:] *Metaetyka*, red. I. Lazari-Pawłowska (1975).



Fot. 86. Prof. Jerzy Wróblewski. Ze zbiorów Archiwum UŁ

Profesor J. Wróblewski aktywnie uczestniczył w pracach wielu instytutów i komisji PAN. W Komitecie Nauk Prawnych przez wiele lat pełnił od 1966 r. funkcję przewodniczącego. Działał w licznych towarzystwach naukowych, krajowych i zagranicznych. Był m.in. członkiem International Association for Philosophy of Law and Social Philosophy; International Association of Political Sciences; Association Henri Capitant; Towarzystwa Nauk Politycznych; Łódzkiego Towarzystwa Naukowego, w którym w latach 1969–1974 pełnił funkcję sekretarza generalnego. Był także członkiem wielu komisji naukowych czasopism krajowych i zagranicznych, m.in. „Rivista internazionale di filosofia del diritto”

(od 1973 r.); „Systema” (1972–1974); „Państwo i Prawo” (od 1968 r.); „Problemy Rad Narodowych” (od 1972 r.). Był redaktorem naczelnym „Studiów Prawno-Ekonomicznych” (od 1968 r.) oraz „Zeszytów Naukowych UŁ” (1973–1975).

Profesor J. Wróblewski bardzo często występował z referatami, prezentując swoje ustalenia badawcze na konferencjach naukowych, sesjach i seminariach za granicą, m.in. w Austrii, Anglii, Belgii, Etiopii, Finlandii, we Francji, w Meksyku, Niemczech, na Węgrzech, we Włoszech, w USA i ZSRR. Wykładał jako *visiting profesor* w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie.

W czasie swojej pracy w UŁ pełnił szereg funkcji kierowniczych, w latach 1953–1955 i 1958–1962 był prodziekanem Wydziału Prawa, natomiast w latach 1955–1956 oraz 1962–1964 dziekanem tego wydziału. W latach 1951–1990 kierował Katedrą lub Zakładem Teorii Państwa i Prawa. W latach 1965–1968 w okresie kadencji rektora J. S. Piątowskiego został wybrany na stanowisko prorektora UŁ. Natomiast w 1981 r. Kolegium Elektorów wybrało prof. J. Wróblewskiego na rektora naszej Uczelni na kadencję 1981–1984. Rektorowi J. Wróblewskiemu przyszło kierować Uniwersyteciem w bardzo trudnych czasach stanu wojennego. W dniach 14–15 grudnia 1981 r. rektor J. Wróblewski niezwykle energicznie zabiegał u władz politycznych i administracyjnych Łodzi o łagodne potraktowanie studentów strajkujących na Wydziale Prawa i Administracji. Niestety wysiłki te nie dały rezultatu. Gmachy rektoratu i Wydziału Prawa i Administracji UŁ zostały brutalnie zaatakowane przez ZOMO.

Wydaje się, że przeżycia rektora z tych trudnych dni, jak również ciągła ingerencja władz politycznych oraz SB w sprawę Uczelni w latach 1981–1984, spowodowały, że prof. J. Wróblewski nie chciał kandydować ponownie na stanowisko rektora na kadencję 1984–1987.

Profesor J. Wróblewski brał czynny udział w pracach instytucji państwowych. Był sędzią Trybunału Stanu, ekspertem sejmowej Komisji Prac Ustawodawczych, członkiem Komisji Kodyfikacyjnej ds. ustawy o szkołach wyższych, przewodniczącym Komisji Nauki i Oświaty Rady Narodowej m. Łodzi w latach 1954–1965. W 1987 r. prof. J. Wróblewski otrzymał ze strony Rady Państwa PRL propozycję wyboru na pierwszego rzecznika praw obywatelskich, jednak po dłuższym wahaniu jej nie przyjął.

Za swoje osiągnięcia w pracy naukowej, organizacyjnej i społecznej prof. J. Wróblewski był wyróżniany, nagradzany i odznaczany. Najwyższym dowodem uznania jego dokonań naukowych było członkostwo Polskiej Akademii Nauk, Fińskiej Akademii Nauk oraz doktoraty *honoris causa*, godność tę otrzymał w Uniwersytecie w Turku (Finlandia) oraz w Uniwersytecie Kraju Basków w Bilbao (Hiszpania). Wśród wielu od-

znaczeń na uwagę zasługują: Krzyż Komandorski z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski (1981); Medal KEN (1979) oraz Order Palm Akademickich Republiki Francuskiej (1984).

Profesor J. Wróblewski zmarł 31 maja 1990 r. w Szwajcarii.

**Biogram został opracowany na podstawie:** AUŁ, Akta osobowe J. Wróblewskiego, sygn. 12959; M. Zirk-Sadowski, *Jerzy Wróblewski (1926–1990)*, „Studia Prawno-Ekonomiczne” 1990, t. XLV, s. 9–14; J. Kita, S. Pytlas, *W służbie nauki. Profesorowie Uniwersytetu Łódzkiego 1945–2004. Pro memoria*, Łódź 2005, s. 457–459; *Jerzy Wróblewski 1926–1990*, [w:] *Rektorzy państwowych wyższych uczelni w Łodzi 1945–2010*, Łódź 2011, s. 54–55.

## Profesor dr hab. Leszek Wojtczak

Leszek Wojtczak urodził się 2 lipca 1939 r. w Gozdowie. Liceum Ogólnokształcące ukończył w Aleksandrowie Łódzkim w 1956 r. Był laureatem I Olimpiady Chemicznej w 1955 r. Studiował w latach 1956–1961 fizykę na Wydziale Matematyki, Fizyki i Chemii Uniwersytetu Łódzkiego. Pracę magisterską pt. *Rozkład mezonów  $\mu$  w promieniowaniu kosmicznym o energiach powyżej 0,5 GeV* przygotował pod kierunkiem prof. Aleksandra Zawadzkiego.

W 1964 r. obronił pracę doktorską pt. *Wartości własne energii i funkcje własne zagadnień wieloelektronowych z uwzględnieniem efektu Starka w atomach wieloelektronowych*, którą napisał pod kierunkiem prof. Tadeusza Tietza. W latach 1964–1968 odbył trzy staże naukowe, pierwszy w Pradze u prof. Luboša Valenty w 1964 r., następny w Jenie w 1966 r. i ostatni w Grenoble w 1968 r. w Laboratoire d'Électrostatique et de Physique du Métal kierowanym przez prof. Louisa Néela, laureata Nagrody Nobla. W latach 1964–1968 dr L. Wojtczak blisko współpracował również z prof. Szczepanem Szczeniowskim z Politechniki Warszawskiej. W 1969 r. habilitował się w zakresie fizyki teoretycznej w Instytucie Fizyki Polskiej Akademii Nauk w Warszawie na podstawie pracy pt. *Własności magnetyczne cienkich warstw*. W 1976 r., na wniosek Rady Wydziału Matematyki, Fizyki i Chemii UŁ, Rada Państwa nadała dr. hab. L. Wojtczakowi tytuł profesora nadzwyczajnego. Z kolei w 1985 r. uzyskał tytuł naukowy profesora zwyczajnego.

W okresie od 1961 r. przeszedł kolejno wszystkie szczeble kariery akademickiej zajmując stanowiska: asystenta (1961–1962, starszego asystenta (1962–1965), adiunkta (1965–1970), docenta (1970–1976), profesora nadzwyczajnego (1976–1985), profesora zwyczajnego od 1985 r. do chwili obecnej. Już jako samodzielny pracownik naukowy pełnił następujące funkcje administracyjno-organizacyjne: kierownik Zakładu Fizyki Ciała Stałego (1974–1991), kierownik Katedry Fizyki Ciała Stałego (1991–1999),



kierownik Zakładu Teorii Fizyki Ciała Stałego (1999–2004), kurator Zakładu Chemii Teoretycznej (1980–1990), zastępca dyrektora Instytutu Fizyki (1970–1974), dyrektor Instytutu Fizyki (1978–1981), prodziekan Wydziału Matematyki, Fizyki i Chemii UŁ (1972–1978), dziekan Wydziału Matematyki, Fizyki i Chemii UŁ (1990–1993).



Fot. 87. Prof. Leszek Wojtczak. Ze zbiorów Archiwum UŁ

W latach 1981–1984 prof. L. Wojtczak został wybrany na stanowisko prorektora ds. nauki, a następnie dwukrotnie był wybierany na rektora UŁ – w 1984 i w 1987 r. Druga kadencja rektorska prof. L. Wojtczaka została przedłużona do jesieni 1990 r. Profesor L. Wojtczak funkcję rektora naszej Uczelni pełnił w bardzo trudnym czasie. Mimo że były to lata już po okresie stanu wojennego, to jednak naciski polityczne na środowisko uniwersyteckie ciągle trwały. Rektor L. Wojtczak potrafił, choć było to trudne, zdecydowanie się przeciwstawić próbom wpływania na wewnętrzne sprawy UŁ przez czynniki polityczne. W trudnych momentach popierał studentów domagających się zmian politycznych (w 1988 r.) i tuż przed wyborami czerwcowymi w 1989 r. (por. rozdz. III).

W okresie przełomu politycznego w latach 1989–1990 był inicjatorem, wraz z prof. Marią Kamińską z Wydziału Filologicznego, utworzenia w UŁ konwersatorium zajmującego się zagadnieniem społecznej nauki Kościoła. Konwersatorium zostało afiliowane przy Rektorze UŁ. W latach 1996–1998 był uczestnikiem Synodu Archidiecezji Łódzkiej. W poważnym stopniu dzięki wsparciu rektora L. Wojtczaka powstał Ośrodek Badań Europejskich. Wspierał działalność Alliance Française oraz British Council. W okresie obu kadencji rektora L. Wojtczaka jednym z priorytetów było rozszerzanie współpracy międzynarodowej.

W skali ogólnopolskiej rektor prof. L. Wojtczak cieszył się dużym uznaniem rektorów Uniwersytetów, ponieważ w 1989 r. powierzyli mu przewodnictwo reaktywowanej Konferencji Rektorów Uniwersytetów Polskich, która jak wiadomo została decyzją władz stanu wojennego rozwiązana w 1981 r. Funkcję przewodniczącego KRUP prof. L. Wojtczak pełnił do grudnia 1990 r.

Profesor L. Wojtczak był kierownikiem Centralnego Programu Badań Podstawowych, „Własności fizyczne powierzchni i warstwy przypowierzchniowej” w latach 1986–1991. W latach 1991–1992 i w 2001 r. należał do ekspertów ministra edukacji narodowej; w latach 1991–1994 był członkiem KBN; członkiem Rady Instytutu Fizyki Politechniki Warszawskiej; członkiem Komitetu Fizyki PAN w latach 1978–2007. Był wiceprzewodniczącym Polskiego Komitetu Alliance Française w latach 1990–1999. W 2005 r. uczestniczył w pracach Rady ds. Szkolnictwa Wyższego i Nauki przy prezydencie m. Łodzi.

Aktywnie działał w towarzystwach naukowych oraz jako redaktor lub członek redakcji czasopism. W latach 1975–1979 był przewodniczącym Oddziału Łódzkiego Polskiego Towarzystwa Biofizycznego; z kolei w latach 1997–2001 przewodniczącym Wydziału III Łódzkiego Towarzystwa Naukowego; redaktorem serii Matematyki, Fizyki i Chemii „Zeszytów Naukowych UŁ”; członkiem komitetu redakcyjnego „Acta Physica Magnetica” (Wydawnictwo UAM w Poznaniu); członkiem komitetu redakcyjnego „Open Systems and Information Dynamics” (Wydawnictwo UMK w Toruniu); współredaktorem „Acta Physicae Superficierum” (Wydawnictwo wspólne UAM i UŁ); członkiem komitetu redakcyjnego „Bulletin de la Société des Sciences et des Lettres de Łódź”.

Profesor L. Wojtczak uczestniczył w ponad 100 konferencjach, sympozjach i sesjach naukowych w kraju i za granicą, najczęściej jako referent, przewodniczący obrad, często jako członek komitetów programowych i współorganizator. Był m.in. stałym uczestnikiem komitetu programowego Europejskiej Konferencji „Fizyka Magnetyzmu” organizowanej przez UAM oraz IFM PAN w Poznaniu w latach 1975–2002, wielokrotnym referentem plenarnym w cyklicznym „Międzynarodowym seminarium fizyki

powierzchni” organizowanym przez Uniwersytet Wrocławski. Był członkiem komitetu naukowego kilku „Zjazdów Fizyków Polskich” – we Wrocławiu w 1995 r., w Katowicach w 1997 r., Białymstoku w 1999 r., Toruniu w 2001 r. W latach 1985–2000 był stałym członkiem komitetu organizacyjnego „Międzynarodowego kolokwium cienkich warstw magnetycznych i powierzchni”. Był również członkiem komitetu naukowego „Międzynarodowej konferencji magnetyzmu” w Warszawie w 1994 r. Współorganizował cykl konferencji o „Fizyce powierzchni” w latach 1986–1991 w Łodzi, we Wrocławiu, w Zakopanem, Puławach.

W pracy badawczej rozwinął szeroką współpracę z następującymi ośrodkami zagranicznymi: Uniwersytetem Karola w Pradze, Uniwersytetem F. Schillera w Jenie, Uniwersytetem Claude Bernard w Lyonie, uniwersytetami francuskimi w regionie Rhone-Alpes, Uniwersytetem Santiago de Compostela w Hiszpanii.

Badania naukowe prof. L. Wojtczaka obejmują zagadnienia statystycznej teorii atomu i jej zastosowań do teorii elektrochemicznej granicy faz i funkcjonalnego opisu błon biologicznych oraz, równolegle, zagadnienia cienkich warstw ze szczególnym uwzględnieniem ich własności magnetycznych, efektu rozmiarowego w obiektach o ograniczonych rozmiarach, zjawiska transportu, magnetooporu, przejść fazowych i opisu dyfuzyjnego rozpraszania krytycznego. Jego dorobek publikacyjny to ponad 300 prac zamieszczanych głównie w czasopismach międzynarodowych o wysokiej randze naukowej. Jest również autorem skryptu pt. *Zjawiska krytyczne* (współautor J. Kociński, 1978); współautorem rozdziału o termodynamice (obok W. Leyko) w podręczniku *Biofizyka dla biologów* (1983) oraz autorem tłumaczenia (wraz z J. Rutkowskim) monografii Edgarda Elbaza pt. *Kwanty*, która została wydana w dwóch tomach: 1. *Podstawy nierelatywistycznej mechaniki kwantowej*; 2. *Algebra momentu pędu oraz kwantowa teoria cząstek, pól i kosmologii* (Wydawnictwo UŁ 2002). W 2009 r. opublikował w Wydawnictwie UŁ własny podręcznik *Cienkie warstwy magnetyczne*.

Profesor L. Wojtczak, wspólnie z prof. Stanisławem Michalakiem, zorganizował w 1974 r. Zakład Fizyki Ciała Stałego, przekształcony w 1991 r. w Katedrę, których był wieloletnim kierownikiem. W katedrze tej powstał Zakład Teorii Ciała Stałego, a do jego współtwórców należał również prof. L. Wojtczak. Był też inicjatorem i wieloletnim kuratorem Katedry Chemii Teoretycznej.

Profesor L. Wojtczak ma ogromne osiągnięcia w kształceniu kadr naukowych, był promotorem 22 doktoratów, promował 12 doktorów habilitowanych, recenzował ponad 200 prac doktorskich i habilitacyjnych oraz wniosków profesorskich w Polsce, we Francji i w Czechach. Po odejściu na emeryturę w dalszym ciągu pracuje na Wydziale Fizyki i Informatyki Stosowanej UŁ na części etatu.

Za swoje osiągnięcia naukowe, organizacyjne i aktywność społeczną był wielokrotnie nagradzany i odznaczany; m.in. Nagrodą Naukową Miasta Łodzi w 1993 r., wielokrotnie nagrodami ministra w latach 1970–1998; wśród licznych odznaczeń posiada: Krzyż Oficerski Polonia Restituta (2004); Order Papieski „Pro Ecclesiae et Pontifice” (1990); Krzyż Oficerski Palmy Akademickie Republiki Francuskiej (1986); Medal KEN (1978); Medal Uniwersytetu Claude Bernard w Lyonie (1990 i 1991); Medal Honorowy Instytutu Europejskiego (1998); Medal Politechniki Łódzkiej (1995, 2001); Złoty Medal Uniwersytetu J. P. Safarika w Koszycach (2003). Jest doktorem *honoris causa* Uniwersytetu w Yorku (1989) oraz Uniwersytetu Claude Bernarda w Lyonie (1991).

**Biogram opracowano na podstawie:** Akta osobowe L. Wojtczaka w Dziale Spraw Pracowniczych UŁ; *Profesor Leszek Wojtczak*, [w:] *Sylwetki łódzkich uczonych*, z. 95, Łódź 2009, s. 7–14; *Leszek Wojtczak. Rektor UŁ 1984–1990*, [w:] *Rektorzy państwowych wyższych uczelni w Łodzi 1945–2010*, Łódź 2011, s. 56–59.

## Profesor dr hab. Michał Seweryński

Michał Seweryński urodził się w Łodzi 1 lipca 1939 r. w rodzinie robotniczej. W latach okupacji rodzina Seweryńskich została wysiedlona z Łodzi, najpierw w Sandomierskie, następnie rodzicom Michała udało się przenieść do Kuluszek, gdzie mieszkali do końca wojny.

W szkole średniej M. Seweryński interesował się głównie historią i dziennikarstwem, jednak po maturze w 1957 r. zdał egzaminy na kierunku prawa w Uniwersytecie Łódzkim. Studia prawnicze ukończył w 1962 r., przygotowując pracę magisterską z procedury karnej u wybitnego specjalisty z zakresu prawa karnego, prokuratora oskarżającego w procesach zbrodniarzy hitlerowskich, prof. Mieczysława Siewierskiego. Po studiach odbył aplikację prokuratorską i pracował w prokuraturze. W 1965 r. porzucił zawód prokuratora, który w ustroju realnego socjalizmu był nie do pogodzenia z jego światopoglądem. Po odejściu z prokuratury, w 1965 r. rozpoczął studia doktoranckie na Wydziale Prawa UŁ pod kierunkiem wybitnego znawcy prawa pracy prof. Wacława Szuberta.

W 1969 r. obronił pracę doktorską pt. *Normy pracy – problematyka prawna*, której promotorem był wspomniany już prof. W. Szubert. W 1977 r. habilitował się na Wydziale Prawa i Administracji UŁ, również z problematyki prawa pracy. Tytuł profesora nadzwyczajnego otrzymał w 1987 r. Natomiast w 1990 r. minister edukacji narodowej mianował go na stanowisko profesora zwyczajnego.



Fot. 88. Prof. Michał Seweryński. Ze zbiorów Archiwum UŁ

W latach 1971–1972 uczestniczył w kursach porównawczego prawa pracy w École Internationale de Droit du Travail et de la Sécurité Sociale w Treście. W 1977 r. odbył studia z zakresu francuskiego i porównawczego prawa pracy w Uniwersytecie Paris I – Sorbone.

W Uniwersytecie Łódzkim prof. M. Seweryński pełnił ważne funkcje administracyjno-organizacyjne: prodziekana Wydziału Prawa i Administracji w latach 1981–1984; dziekana tegoż wydziału w latach 1984–1987; prorektora UŁ ds. nauczania w latach 1987–1990. W 1990 r. Kolegium Elektorów Uniwersytetu Łódzkiego wybrało prof. M. Seweryńskiego na stanowisko rektora Uczelni. Po pierwszej kadencji, w 1993 r. został wybrany na to stanowisko na kadencję 1993–1996. Jako rektor UŁ odegrał wybitną rolę w przekształcaniach struktury uczelni po zmianach ustrojowych lat 1989–1990. W okresie obu kadencji był wybierany na stanowisko przewodniczącego Konferencji Rektorów Uniwersytetów Polskich. W tym czasie był również przewodniczącym Konferencji Rektorów Państwowych Uczelni w Łodzi. Ponadto w działalności publicznej był przewodniczą-

cym rządowej Komisji Reformy Prawa Pracy, członkiem Rady Legislacyjnej przy Premierze RP, członkiem Papieskiej Rady ds. Świeckich w latach 1996–2006, Konsulem Honorowym Francji w Łodzi w latach 1997–2005. W rządach premiera K. Marcinkiewicza i premiera J. Kaczyńskiego w latach 2005–2007 był ministrem edukacji narodowej oraz ministrem nauki i szkolnictwa wyższego. Wielu rektorów kierujących w tamtym czasie uczelniami wyższymi w Polsce uważa, że był to najbardziej kompetentny minister szkolnictwa wyższego w latach 1990–2015.

Na Wydziale Prawa i Administracji UŁ prof. M. Seweryński w latach 1990–1994 był kierownikiem Zakładu Zbiorowych Stosunków Pracy i Polityki Społecznej. W 1994 r., w perspektywie wstąpienia Polski do Unii Europejskiej, zorganizował Katedrę Prawa Europejskiego, w ramach tej katedry powstały następujące zakłady: Europejskiego Prawa Gospodarczego, Europejskiego Prawa Socjalnego i Zbiorowych Stosunków Pracy oraz Europejskiego Prawa Instytucjonalnego. Katedra ta stała się prężnym ośrodkiem naukowo-dydaktycznym. Profesor M. Seweryński założył czasopismo naukowe „Studia Prawno-Europejskie”, którego jest redaktorem naczelnym. W Katedrze Prawa Europejskiego pod jego kierunkiem powstało dziesięć doktoratów, trzech pracowników uzyskało habilitacje i profesury. Dwoje uczniów Profesora jest obecnie sędziami – w Sądzie do Spraw Publicznych Unii Europejskiej i Sądzie Najwyższym RP. W 2008 r. Katedra Prawa Europejskiego podzieliła się na dwie jednostki, jedną z nich – Katedrę Europejskiego Prawa Gospodarczego i Zbiorowego Prawa Pracy prof. M. Seweryński kierował do przejścia na emeryturę w 2009 r. Po przejściu na emeryturę prof. M. Seweryński nadal prowadzi działalność naukowo-dydaktyczną w Zakładzie Europejskiego i Zbiorowego Prawa Pracy w UŁ.

Niezależnie od pracy w UŁ prof. M. Seweryński był w latach 1996–2005 profesorem Salezjańskiej Wyższej Szkoły Ekonomii i Zarządzania, która współpracowała z Uniwersytetem. W okresie od 1997 r. jest dyrektorem Centrum Społecznego Dialogu Pracy w Akademii Ekonomicznej w Katowicach. Ponadto aktywnie uczestniczy w pracy towarzystw naukowych: Łódzkiego Towarzystwa Naukowego (od 1984 r.); Komitetu Nauk Prawnych PAN (członek w latach 2002–2005); Polskiego Stowarzyszenia Prawa Pracy i Zabezpieczenia Społecznego (od 1980 r.), którego był przewodniczącym w latach 1999–2008.

Profesor M. Seweryński od lat prowadzi ożywioną działalność naukowo-dydaktyczną za granicą. Wielokrotnie był referentem generalnym na europejskich i światowych kongresach prawa pracy i zabezpieczenia społecznego oraz prawa porównawczego. Prowadził również zajęcia dydaktyczne jako *visiting professor* na uniwersytetach w Paryżu, Bordeaux, Nantes, Saint-Etienne, Quebecu, Barcelonie, Genewie i Tokio. Jest

stałym wykładowcą Międzynarodowego Seminarium Prawa Pracy i Zabezpieczenia Społecznego w Szegedzie (następnie w Bordeaux). Profesor M. Seweryński jest członkiem wielu zagranicznych towarzystw naukowych. W tym wypadku warto wymienić International Society for Labour and Social Security Law z siedzibą w Genewie, która jest najważniejszym międzynarodowym stowarzyszeniem prawa pracy i zabezpieczenia społecznego. W latach 2000–2003 był wiceprezydentem, a w 2008 r. został wybrany prezydentem tego stowarzyszenia. W uznaniu wagi swej działalności naukowej na forum międzynarodowym prof. M. Seweryński otrzymał tytuł doktora *honoris causa* Uniwersytetu Jean Moulin w Lyonie w 1997 r.

Dorobek naukowy prof. M. Seweryńskiego obejmuje ponad 150 pozycji, w tym 20 książek i opracowań monograficznych. Ponad 50 z tych prac zostało opublikowanych w językach obcych (angielskim, francuskim, niemieckim, rosyjskim i hiszpańskim). Wśród wielu publikacji na szczególną uwagę zasługują pozycje prezentujące za granicą przemiany polskiego prawa pracy i dorobek współczesnej polskiej doktryny tego prawa: *Polish Labour Law and Collective Labour Relations in the Period of Transformation* (1995) oraz *Polish Labour Law from Communism to Democracy* (1999).

Poza aktywnością naukową i organizacyjną w środowisku akademickim prof. M. Seweryński znany jest również z działalności publicznej Kościoła katolickiego. W latach 1996–2006 był członkiem jednej z dykasterii Kurii Rzymskiej – Papieskiej Rady ds. Świeckich, a w latach 1997–2005 przewodniczył Krajowej Radzie Katolików Świeckich.

Profesor M. Seweryński w ostatnich latach przejawia dużą aktywność polityczną, w kadencji parlamentu RP w latach 2011–2015 został wybrany senatorem z listy Prawa i Sprawiedliwości w okręgu sieradzkim. W Senacie RP jest bardzo aktywnym członkiem Komisji Praw Człowieka.

Za swoją wszechstronną działalność otrzymał wiele nagród i odznaczeń: m.in. Nagrodę Miasta Łodzi w 2011 r.; wiele nagród ministra edukacji narodowej w latach 1990–1996; Krzyż Kawalerski i Oficerski Orderu Odrodzenia Polski; Chevalier dans l'Ordre national du Mérite (Francja); Les Palmes Académiques (Francja); Krzyż Pro Ecclesia et Pontifice.

**Biogram został opracowany na podstawie:** Akta osobowe M. Seweryńskiego w Dziale Spraw Pracowniczych UŁ; Z. Hajn, *Profesor Michał Seweryński*, [w:] *Sylwetki Łódzkich Uczonych*, z. 96, Łódź 2009, s. 7–11; *Michał Seweryński*, [w:] *Rektorzy państwowych wyższych uczelni w Łodzi 1945–2010*, Łódź 2011, s. 60–62.

## Profesor dr hab. Stanisław Liszewski

Stanisław Liszewski urodził się 11 listopada 1940 r. w Rudzie Pabianickiej (dzisiaj część Łodzi). Jego ojciec Kazimierz był tramwajarzem, a matka Marianna prowadziła dom i wychowywała troje dzieci. W 1958 r.

S. Liszewski uzyskał maturę w IX Liceum Ogólnokształcącym w Łodzi. Początkowo zamierzał zdawać egzaminy wstępne na Politechnikę Łódzką, ale ostatecznie zdecydował się studiować geografię na Uniwersytecie Łódzkim. W 1963 r. ukończył studia geograficzne pisząc pracę magisterską pt. *Sieć drogową województwa łódzkiego*, której promotorem był wybitny specjalista z zakresu geografii ekonomicznej, prof. Ludwik Straszewicz.



Fot. 89. Prof. Stanisław Liszewski. Ze zbiorów Archiwum UŁ

Po studiach, od 1 października 1963 r., został zatrudniony na stanowisku asystenta w ówczesnej Katedrze Geografii Ekonomicznej Instytutu Geograficznego UŁ, właśnie u prof. L. Straszewicza. W 1970 r. uzyskał doktorat na podstawie rozprawy pt. *Użytkowanie ziemi w miastach województwa opolskiego*. Promotorem przewodu doktorskiego był, wspomniany już, prof. L. Straszewicz. Po doktoracie został zatrudniony na stanowisku adiunkta w Zakładzie Geografii Ekonomicznej i Organizacji Przestrzeni Instytutu Geografii UŁ. W tym czasie w badaniach naukowych koncentrował się na analizie struktury przestrzennej i funkcjonalnej miast. W 1977 r.



opublikował książkę pt. *Tereny miejskie a struktura przestrzenna Łodzi*, która stała się podstawą przewodu habilitacyjnego przeprowadzonego na Wydziale BNZ UŁ. W 1987 r. otrzymał tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1990 r. został mianowany przez ministra edukacji narodowej na stanowisko profesora zwyczajnego.

Zainteresowania naukowe prof. S. Liszewskiego koncentrują się wokół problematyki związanej z geografią transportu, geografią miast i geografią turystyki. W pierwszej z tych specjalności, w ramach geografii ekonomicznej, opublikował szereg artykułów dotyczących rozwoju sieci dróg w Polsce Środkowej oraz analizę eksploatacji tych dróg przez ruch kołowy. Wydał również kilka map komunikacyjnych. W badaniach geografii miast analizował zasięg przestrzenny miast, użytkowanie ziemi w miastach, zróżnicowanie przestrzenne jakości i poziomu życia mieszkańców miast. Ważnym osiągnięciem z zakresu tej problematyki były studia porównawcze dużych miast Łódź–Tbilisi oraz Łódź–Manchester, jak również opublikowany pod jego redakcją *Atlas miasta Łodzi*. Z kolei w badaniach z zakresu geografii turystyki publikował studia dotyczące osadnictwa turystycznego, jego genezy, morfologii i funkcji, ruchu turystycznego, regionu i przestrzeni turystycznej. Jest m.in. autorem kilku map dotyczących turystyki w *Atlasie narodowym Polski*.

344

Ogółem prof. S. Liszewski opublikował ponad 400 prac naukowych w kilku językach, w tym trzy książki autorskie, dziesięć współautorskich lub przygotowanych pod jego redakcją. W latach 1981–1985 był koordynatorem problemu węzłowego 10.2.05 pt. *Zmiany w środowisku w regionie przyszlęgo Bełchatowskiego Okręgu Przemysłowego*, a w latach 1986–1990 kierował grupą tematyczną w Centralnym Programie Badań Podstawowych 08.06.

Wśród wielu prac na szczególną uwagę zasługują redagowane przez prof. S. Liszewskiego: *Łódź. Monografia miasta* (2009); *Ruch turystyczny w Łodzi i województwie łódzkim* (2009); *Łódź i województwo. Podręcznik wiedzy o regionie* (2002). Profesor S. Liszewski jest założycielem i redaktorem czasopisma naukowego „Turystyka”. W latach 1989–1993 przewodniczył komitetowi redakcyjnemu czasopisma „Problemy Turystyki”, wydawanego przez Instytut Turystyki w Warszawie, obecnie jest członkiem redakcji tego pisma. Jest członkiem komitetu redakcyjnego czasopisma „Folia Turistica” wydawanego przez AWF w Krakowie. Jest też członkiem redakcji kolejnego czasopisma „Peregrinus Cracoviensis” w Uniwersytecie Jagiellońskim oraz „Czasopisma Geograficznego” wydawanego przez Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Geograficznego.

Profesor S. Liszewski od wielu lat współpracuje z kilkoma uczelniami zagranicznymi, są to: Uniwersytet w Tbilisi (Gruzja), uniwersytety francuskie w Angers, Aix-Marseille II, Lyon II; Uniwersytety angielskie w Manchesterze i Londynie; uniwersytety słowackie w Bratysławie, Preszowie i Bańskiej Bystrzycy; Uniwersytet Justusa Liebiga w Giessen oraz w Sofii (Bułgaria).

W Uniwersytecie Łódzkim obok pracy badawczej i dydaktycznej prof. S. Liszewski aktywnie uczestniczył w pracy społecznej i administracyjno-organizacyjnej. W latach 1978–1980 był prezesem Rady Zakładowej ZNP. W 1981 r. został kierownikiem Zakładu Geografii Miast i Turystyki utworzonego w Instytucie Geografii Ekonomicznej i Organizacji Przestrzeni. W roku 1992 zakład ten został przekształcony w samodzielną Katedrę. W kadencji 1978–1981 był prodziekanem Wydziału BNZ, a w latach 1981–1984 został wybrany dziekanem tego wydziału. W latach 1984–1990 dwukrotnie, w czasie obu kadencji rektora L. Wojtczaka, był wybierany na stanowisko prorektora ds. nauki, był wtedy pierwszym zastępcą rektora. W 1996 r. Kolegium Elektorów UŁ wybrało prof. S. Liszewskiego na stanowisko rektora UŁ, w 1999 r. ponownie, na kolejną kadencję. W sumie prof. S. Liszewski kierował Uczelnią w latach 1996–2002. Był to czas dynamicznego rozwoju Uniwersytetu Łódzkiego. Wybudowano i wyremontowano wtedy około trzydziestu budynków dydaktycznych, administracyjnych, akademików na potrzeby naszej uniwersyteckiej społeczności. Hasło wyborcze rektora S. Liszewskiego „budowa Uniwersytetu Łódzkiego” było znakomicie realizowane. Uczelnia nasza w tym czasie, ze względu na rosnące zainteresowanie młodzieży z regionu łódzkiego studiami, utworzyła Filię UŁ w Tomaszowie Mazowieckim oraz kilka ośrodków zamiejscowych (Sieradz, Skierniewice, Kutno, Piotrków Trybunalski, Ostrołęka), w których kształcenie odbywało się głównie na studiach licencjackich. W sumie w latach 1996–2002 Uniwersytet Łódzki rozwijał się bardzo dynamicznie zarówno w sferze badań naukowych, dydaktyki, jak i materialnej. Umożliwiło to zajęcie przez naszą Uczelnię wysokiej pozycji wśród polskich uniwersytetów. Niewątpliwie należy to zawdzięczać mądrości i konsekwentnej w realizacji strategii rozwoju UŁ rektora S. Liszewskiego. Warto dodać, że w okresie obu kadencji, w latach 1996–2002, rektor S. Liszewski był wybierany na przewodniczącego Konferencji Rektorów Państwowych Uczelni w Łodzi.

Profesor S. Liszewski uczestniczył i uczestniczy aktywnie w pracach towarzystw i organizacji naukowych. W okresie 24 lat, od 1991 r., jest prezesem Łódzkiego Towarzystwa Naukowego. Wydaje się, że w trudnym dla stowarzyszeń naukowych systemie liberalnej demokracji, kiedy brak jest jakichkolwiek dotacji ze strony władz państwowych, istnienie i aktywną działalność ŁTN należy zawdzięczać właściwie wyłącznie prof. S. Liszewskiemu. Poza ŁTN prof. S. Liszewski w latach 1980–1982 był członkiem korespondentem Komisji Geografii Turystyki i Wypoczynku, a w latach 1994–1998 członkiem Grupy Studialnej Geografii Turystyki Międzynarodowej Unii Geograficznej. W latach 1981–2006 był członkiem Komitetu Nauk Geograficznych PAN, a w kadencji 2003–2006 przewodniczącym tego komitetu. W latach 1990–2004 był członkiem Rady Naukowej

Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN. W okresie od 1994 r. jest członkiem tegoż komitetu. Był również członkiem zespołu ekspertów przy ministrze edukacji narodowej i sportu. W latach 1990–1994 uczestniczył w pracach Państwowej Rady Gospodarki Przestrzennej. Z kolei w latach 1994–1998 był członkiem Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułu Naukowego, w latach zaś 2003–2006 członkiem Państwowej Komisji Akredytacyjnej.

Za swoją działalność naukowo-dydaktyczną, organizacyjną i społeczną prof. S. Liszewski otrzymał szereg nagród i odznaczeń: dwukrotnie, w latach 1995 i 2003, otrzymał Nagrodę Naukową Miasta Łodzi; wiele nagród naukowych ministra edukacji narodowej i ministra nauki i szkolnictwa wyższego w latach 1990–2010; Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski (2003); złotą odznakę ZNP; złotą odznakę Polskiego Towarzystwa Geograficznego; złoty medal Uniwersytetu Wrocławskiego (2001); honorową odznakę „Za zasługi dla turystyki” (2007). Jest honorowym członkiem Towarzystw Geograficznych Gruzińskiego i Słowackiego. W 2011 r. otrzymał tytuł doktora *honoris causa* Politechniki Łódzkiej, a w 2013 r. tytuł doktora *honoris causa* Uniwersytetu w Preszowie (Słowacja). W 2013 r. Rada Miasta Łodzi nadała prof. S. Liszewskiemu tytuł Honorowego Obywatela Miasta Łodzi.

Po przejściu na emeryturę w 2010 r. prof. S. Liszewski nadal aktywnie pracuje na Wydziale Nauk Geograficznych UŁ oraz jako prezes kieruje Łódzkim Towarzystwem Naukowym.

**Biogram opracowano na podstawie:** Akta osobowe S. Liszewskiego w Dziale Spraw Pracowniczych UŁ; *Stanisław Liszewski*, [w:] *Rektorzy państwowych wyższych uczelni w Łodzi 1945–2010*, Łódź 2011, s. 63–66; *Profesor Stanisław Liszewski*, [w:] *Sylwetki Łódzkich Uczonych*, z. 100, Łódź 2011, s. 9–52.

## Profesor dr hab. Wiesław Puś

Wiesław Puś urodził się 17 kwietnia 1940 r. w Kotlinkach koło Szadku w pow. sieradzkim, w rodzinie chłopskiej. Jego rodzice Tadeusz i Marianna z Trzepsałkowskich byli rolnikami. W roku 1958 ukończył Liceum Ogólnokształcące nr 32 w Zduńskiej Woli (obecnie Liceum im. Kazimierza Wielkiego). Jego zainteresowania historią, które przejawiał w szkole podstawowej i średniej, zadecydowały, iż w 1960 r. zdał egzaminy wstępne na ten kierunek na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu Łódzkiego. Już od trzeciego roku studiów pobierał stypendium naukowe za bardzo dobre wyniki studiów. Studia w Instytucie Historycznym UŁ ukończył w roku 1965. W okresie studiów był aktywnym członkiem Studenckiego Koła Historyków, m.in. w latach 1963–1964 był prezesem tegoż koła. Ponadto był działaczem Zrzeszenia Studentów Polskich, w tej organizacji był członkiem Rady Uczelnianej i Rady Okręgowej w latach 1963–1965.



Fot. 90. Prof. Wiesław Puś. Ze zbiorów Archiwum UŁ

Jego praca magisterska pt. *Cudzoziemcy i obce oddziały wojskowe w służbie polskiej do początku XIV wieku*, stała się w przyszłości podstawą do napisania dwóch ważnych artykułów naukowych (jeden z nich ukazał się w językach francuskim i rosyjskim). Niestety, mimo że był stypendystą naukowym, ze względu na brak etatu nie został zatrudniony w Katedrze Historii Średniowiecznej Polski u swego promotora prof. Stefana Krakowskiego.

Po ukończeniu studiów, w 1965 r. został zatrudniony w Technikum Chemicznym nr 1 w Zgierzu jako nauczyciel przysposobienia wojskowego, uczył także historii, a przez pewien czas również wychowania fizycznego. W 1966 r. z inicjatywy prof. Gryzeldy Missalowej został asystentem – stażystą w Katedrze Historii Polski XIX i XX w. w Instytucie Historycznym UŁ. Musiał zmienić swoje zainteresowania historyczne z dziejów średniowiecznej Polski na historię społeczno-gospodarczą XIX i XX w. W 1972 r. uzyskał doktorat na podstawie rozprawy pt. *Przemysł włókienniczy w Królestwie Polskim w latach 1870–1900. Zagadnienia struktury i dynamiki rozwoju*, której promotorem była prof. G. Missalowa. Wspomniana praca doktorska została opublikowana w 1976 r. w Wydawnictwie UŁ.

Po doktoracie został zatrudniony na stanowisku adiunkta w Zakładzie Historii Polski Nowożytnej, którego kierownikiem był prof. B. Baranowski. W związku z odejściem prof. G. Missalowej na emeryturę, dr W. Puś w swojej pracy badawczej związał się z prof. Ireną Pietrzak-Pawłowską z Uniwersytetu Warszawskiego, która kierowała Komisją Historii Przemysłu przy Komitecie Nauk Historycznych PAN. Komisja ta skupiała historyków z najważniejszych ośrodków uniwersyteckich w Polsce (Warszawa, Poznań, Kraków, Łódź, Wrocław, Katowice), którzy zajmowali się procesem industrializacji na ziemiach polskich w XIX i XX w.

W listopadzie 1984 r. W. Puś uzyskał stopień doktora habilitowanego na podstawie dotychczasowego dorobku i rozprawy pt. *Przemysł Królestwa Polskiego w latach 1870–1914. Problemy struktury i koncentracji*. Publikacja ta zebrała znakomite recenzje, autor po raz pierwszy w historiografii polskiej potrafił szczegółowo udokumentować proces rozwoju wszystkich gałęzi przemysłu w Królestwie Polskim, ponadto określił granice poszczególnych regionów przemysłowych i określił ich potencjał ekonomiczny. Po habilitacji, w 1985 r. dr hab. W. Puś uzyskał nominację ministra szkolnictwa wyższego, nauki i techniki na stanowisko docenta.

348 Po habilitacji zainteresowania naukowe W. Pusia skupiały się wokół problematyki historii miast przemysłowych oraz kształtowania się aglomeracji miejsko-przemysłowych. W 1987 r. opublikował monografię pt. *Dzieje Łodzi przemysłowej*, w której przedstawił historię miasta od XIV w. do lat osiemdziesiątych XX stulecia. Swoje badania nad kształtowaniem się miast i aglomeracji miejsko-przemysłowych prezentował na konferencjach międzynarodowych, m.in. w Lyonie, Lille oraz na XIV Powszechnym Zjeździe Historyków Polskich w Łodzi w 1989 r. W 1997 r. opublikował kolejną książkę pt. *Rozwój przemysłu w Królestwie Polskim*, która stanowi podsumowanie dotychczasowych badań, jak również ich uzupełnienie w odniesieniu do inwestycji i kapitałów.

Poza głównym nurtem swoich zainteresowań prof. W. Puś zajmował się również problematyką regionalną. Jest współautorem monografii następujących miast: Łodzi, Łasku, Kalisza, Piotrkowa Trybunalskiego, Tomaszowa Mazowieckiego, Zgierza. Ponadto powiatu rawskiego i województwa skierniewickiego.

W okresie od 1978 do 1998 r. kierował powstałym z jego inicjatywy w Instytucie Historii Zespołem Naukowo-Badawczym Historii Przemysłu. Z zespołem współdziałali historycy nie tylko z UŁ, ale również z Akademią Medyczną i Archiwum Państwowego w Łodzi. Zespół ten przez wiele lat współpracował z Centre d'histoire Économique et Social de la Région Lyonnaise z Uniwersytetu Lyon II we Francji.

W końcu lat osiemdziesiątych W. Puś poszerzył swoje zainteresowania badawcze o problematykę dziejów Żydów łódzkich, ze szczególnym uwzględnieniem ich roli w życiu gospodarczym. W 1989 r. odbyła się

w Łodzi międzynarodowa konferencja naukowa *Łódź wielonarodowa 1820–1944. Społeczność żydowska w dziejach miasta*. Materiały tej sesji ukazały się w Łodzi w języku polskim i w Oxfordzie, w czasopiśmie „Polin”, w języku angielskim. W 1998 r. W. Puś opublikował książkę pt. *Żydzi w Łodzi w latach zaborów 1793–1914*, która ze względu na duże zainteresowanie miała trzy wydania. W 1998 r. na podstawie dorobku naukowego oraz ww. monografii W. Puś otrzymał tytuł profesora nauk humanistycznych. Wśród wielu jego publikacji na uwagę zasługują jeszcze książka współautorska (M. Koter, M. Kulesza, W. Puś, S. Pytlas) pt. *Wpływ wielonarodowego dziedzictwa kulturowego Łodzi na współczesne oblicze miasta* (2005) oraz książka pt. *Statystyka przemysłu Królestwa Polskiego 1879–1913. Materiały źródłowe* (2013). Ogółem prof. W. Puś jest autorem 186 prac, w tym 10 książek (trzy z nich współautorskie). Dwadzieścia artykułów opublikował w językach obcych (w Belgii, we Francji, w Niemczech i Wielkiej Brytanii).

Profesor W. Puś ma znaczne osiągnięcia w kształceniu kadr naukowych, był promotorem 350 prac magisterskich (UŁ, Filia Akademii Świętokrzyskiej w Piotrkowie Trybunalskim, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Częstochowie) i ośmiu doktoratów. Był recenzentem 15 doktoratów, 10 habilitacji oraz dziewięciokrotnie recenzował dorobek naukowy w procedurze nadawania tytułu profesora. Był również superrecenzentem Centralnej Komisji do Spraw Tytułu i Stopni Naukowych.

W latach 1964–1990 był członkiem i działaczem PZPR, w latach 1986–1990 pełnił funkcję I sekretarza Egzekutywy KU PZPR w Uniwersytecie Łódzkim. Pełniąc tę funkcję okazał się jednak osobą życzliwą ludziom i jeśli to było możliwe wspierał tych, którzy znajdowali się w trudnej sytuacji z powodów politycznych.

W 1990 r. prof. W. Puś został wybrany na stanowisko dziekana Wydziału Filozoficzno-Historycznego UŁ, po pierwszej kadencji, w 1993 r. wybrano go ponownie na tę funkcję. Jako dziekan, dzięki dobrej współpracy z ówczesnym rektorem prof. M. Seweryńskim, przyczynił się do odtworzenia po 40 latach kierunku historii sztuki na Wydziale Filozoficzno-Historycznym. Był jednym z inicjatorów wyłączenia katedr pedagogiki i psychologii z Wydziału Filozoficzno-Historycznego i powołania nowego Wydziału Nauk o Wychowaniu.

W latach 1996–2002 był dwukrotnie wybierany na stanowisko prorektora ds. nauczania w obu kadencjach rektora S. Liszewskiego. Jako prorektor wprowadził w UŁ system punktowy oraz obowiązkową ocenę kadry nauczającej przez studentów. Jego zasługą było również wprowadzenie (stopniowo) na wszystkich wydziałach UŁ systemu USOS. Brał aktywny udział w tworzeniu i działalności Uniwersyteckiej Komisji Akredytacyjnej, którą powołała Konferencja Rektorów Uniwersytetów Polskich w 1998 r.

17 maja 2002 r. prof. W. Puś został wybrany przez Kolegium Elektorów siedemnastym rektorem UŁ. Po trzech latach, w 2005 r. wybrano go ponownie na to stanowisko. Jako rektor kontynuował proces „budowania uniwersytetu”. Powstały w tym czasie, długo oczekiwany gmach w ramach rozbudowy Biblioteki UŁ oraz nowoczesny budynek Wydziału Prawa i Administracji. Ponadto dobudowy i generalne remonty przeprowadzono w ponad 20 obiektach dydaktycznych i akademikach.

Profesor W. Puś od wielu lat związany jest ze społecznym ruchem naukowym. Brał aktywny udział w pracach Polskiego Towarzystwa Historycznego (od 1966 r.), w którym w latach 1990–1991 pełnił funkcję prezesa Oddziału Łódzkiego PTH. W latach 1985–1989 był członkiem komisji programowej XIV Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Łodzi. Był sekretarzem organizacyjnym tego zjazdu wraz z dr. hab. Stefanem Mellerem z Warszawy. Jednak ze względu na miejsce tego zjazdu to W. Puś realizował zadania sekretarza. Był to najliczniejszy zjazd w dziejach PTH, wzięło w nim udział ponad trzy tysiące osób. Zainteresowanie zjazdem wiązało się z ówczesnym przełomem politycznym, odbywał się on bowiem na początku września 1989 r. W roku 2006 prof. W. Puś został uhonorowany przez Zarząd Główny PTH tytułem honorowego członka tego stowarzyszenia (wraz z prof. Władysławem Bartoszewskim). W latach 1996–2002 był członkiem Komitetu Nauk Historycznych PAN. W UŁ w latach 1997–2010 był kierownikiem Katedry Historii Społeczno-Gospodarczej. W 2003 r. założył i do 2010 r. był redaktorem czasopisma punktowanego o zasięgu ogólnopolskim „Studia z Historii Społeczno-Gospodarczej XIX i XX Wieku”.

Za swoje osiągnięcia naukowe, dydaktyczne i organizacyjne prof. W. Puś był wielokrotnie nagradzany i odznaczany: m.in. otrzymał dziewięć nagród ministra I i II stopnia; Nagrodę Naukową Miasta Łodzi (2000); wyróżnienie Polskiego Towarzystwa Techniki (1986); Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1990) oraz Medal Komisji Edukacji Narodowej (1996).

Po odejściu na emeryturę w 2010 r., nadal pracuje w Instytucie Historii UŁ.

**Biogram prof. W. Pusia opracował Dariusz Klemantowicz na podstawie:** Akta W. Pusia w dziale Spraw Pracowniczych UŁ; *Profesor Wiesław Puś*, [w:] *Sylwetki łódzkich uczonych*, z. 98, Łódź 2010.

## Profesor dr hab. Włodzimierz Nykiel

Włodzimierz Nykiel urodził się 23 grudnia 1951 r. w Łodzi. Rodzice, Mieczysław i Klara, prowadzili działalność gospodarczą. W 1969 r. ukończył XXVI Liceum Ogólnokształcące w Łodzi i podjął studia prawnicze na Wydziale Prawa i Administracji UŁ. Studia ukończył w 1973 r. uzysku-

jąc tytuł zawodowy magistra prawa. W tym samym roku został zatrudniony na stanowisku asystenta w Katedrze Prawa Finansowego UŁ. W latach 1978–1981 studiował prawo porównawcze na Wydziale Międzynarodowym Prawa Porównawczego Uniwersytetu w Strasburgu, które ukończył i otrzymał dyplom: *Diplôme Supérieur de Droit Comparé*. W 1980 r. uzyskał stopień doktora nauk prawnych. Promotorem jego rozprawy doktorskiej pt. *Ustawa budżetowa w krajach socjalistycznych*, była prof. Natalia Gajl. W 1993 r. na podstawie dorobku naukowego i rozprawy pt. *Rola dochodów budżetowych w równoważeniu budżetów lokalnych*, uzyskał stopień doktora habilitowanego nauk prawnych. Stanowisko profesora nadzwyczajnego otrzymał w 1996 r. Tytuł naukowy profesora nauk prawnych uzyskał w 2002 r., a w 2006 r. został mianowany na stanowisko profesora zwyczajnego UŁ.



Fot. 91. Prof. Włodzimierz Nykiel. Ze zbiorów Archiwum UŁ

Profesor W. Nykiel pełnił i pełni różne funkcje administracyjno-organizacyjne na Wydziale Prawa i Administracji oraz na szczeblu Uczelni. W latach 1994–1996 był prodziekanem, a następnie przez dwie kadencje (w latach 1996–2002) dziekanem Wydziału Prawa i Administracji.



W 2008 r. Kolegium Elektorów wybrało prof. W. Nykiela na stanowisko rektora Uniwersytetu Łódzkiego, a po czteroletniej bardzo udanej kadencji na kolejną, na lata 2012–2016. Jako rektor, w trudnych ze względu na tzw. niż demograficzny latach, potrafił dokonać głębokiej reformy finansowej Uczelni poprzez decentralizację, dzięki czemu UŁ pozostaje w dobrej kondycji ekonomicznej. Ponadto w latach 2008–2015, jak już wspomniano w rozdziale pierwszym, rektor W. Nykiel dokończył procesu rozbudowy i modernizacji Uczelni.

Pełni również ważne funkcje w środowisku szkół wyższych w Łodzi i w Polsce. W latach 2008 i 2012 dwukrotnie wybrano go na przewodniczącego Konferencji Rektorów Łódzkich Uczelni Publicznych. W 2012 r. został wiceprzewodniczącym Konferencji Rektorów Uniwersytetów Polskich. Ponadto jest członkiem Prezydium Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich oraz przewodniczącym Komisji ds. Współpracy Międzynarodowej tej Konferencji.

Na Wydziale Prawa i Administracji prof. W. Nykiel był kierownikiem Zakładu Materialnego Prawa Podatkowego w Katedrze Prawa Finansowego, a od 2007 r. jest kierownikiem Katedry Materialnego Prawa Podatkowego. Kieruje również Podyplomowym Studium Prawa Podatkowego, które jest prowadzone w formie tradycyjnej oraz w systemie e-learning.

352

Profesor W. Nykiel jest założycielem i kierownikiem Centrum Dokumentacji i Studiów Podatkowych, które funkcjonuje od 1997 r. Jest to jedyna tego rodzaju placówka naukowa w Polsce, współpracująca z czołowymi ośrodkami zagranicznymi. Centrum, dzięki zabiegom prof. W. Nykiela, dysponuje najbogatszą biblioteką podatkową w Europie Środkowej i Wschodniej. Centrum prowadzi badania naukowe, organizuje ogólnopolskie i międzynarodowe konferencje oraz seminaria, wydaje czasopismo „Kwartalnik Prawa Podatkowego”, jak również prowadzi szkolenia w zakresie prawa podatkowego. W 2003 r. powstała Fundacja Centrum Dokumentacji i Studiów Podatkowych, której celem jest stymulowanie rozwoju nauki prawa podatkowego, a także upowszechnianie wiedzy o podatkach i prawie podatkowym. Wspiera ona działania Centrum i innych jednostek na Wydziale Prawa i Administracji. Założycielami Fundacji są: UŁ, Bank PEKAO SA i Międzynarodowe Biuro Dokumentacji Podatkowej w Amsterdamie.

Zainteresowania naukowe prof. W. Nykiela koncentrują się wokół problemów prawa podatkowego i prawa budżetowego. Podejmuje także zagadnienia prawnoporównawcze. Jest autorem czterech książek: *Ustawa budżetowa* (1987); *Rola dochodów budżetowych w równoważeniu budżetów lokalnych* (1993); *Podatek dochodowy od osób fizycznych. Komentarz* (2001); *Ulgi i zwolnienia w konstrukcji prawnej podatku* (2002). Ponadto jest współautorem lub redaktorem jedenastu innych publikacji zwartych oraz autorem ponad 100 artykułów, glos i innych opracowań.

W pracy dydaktycznej prowadzi wykłady z prawa podatkowego oraz międzynarodowego prawa podatkowego, również w języku angielskim. Przez wiele lat wykładał też prawo finansowe. Prowadził i prowadzi wykłady na wydziałach prawa uniwersytetów w Bolonii, Bari, Tarencie (Włochy), w Grenoble i Tours (Francja), a także na Uniwersytecie Ekonomicznym w Wiedniu, jak również w Norymberdze. Wykładał także w USA, Albanii, Bułgarii, Słowacji i Chinach. W 1985 r. odbył staż naukowy w Wiedniu i Salzburgu (Austria). W okresie od 1992 r. wielokrotnie odbywał tzw. wizyty badawcze w Międzynarodowym Biurze Dokumentacji Podatkowej w Amsterdamie. Często był przewodniczącym lub członkiem jury studenckich konkursów z zakresu prawa podatkowego. Wypromował 130 magistrów, był promotorem 12 doktoratów.

Profesor W. Nykiel pełnił ważne funkcje publiczne, m.in. był konsultantem Międzynarodowego Stowarzyszenia Zarządów Miast w Waszyngtonie (1991, 1992), ekspertem Komisji Wspólnej Rządu i Samorządu Terytorialnego (1995, 1996), ekspertem Biura Studiów i Ekspertyz Kancelarii Sejmu (1995–1997), członkiem Rady do Spraw Reform Ustrojowych Państwa przy Premierze (1998, 1999), sędzią Trybunału Stanu (1997–2001), członkiem Rady Społeczno-Gospodarczej (2003, 2004) i Społecznej Rady Skarbowości (2004, 2005) przy Ministrze Finansów, Przewodniczącym Państwowej Komisji Egzaminacyjnej do Spraw Doradztwa Podatkowego (2002–2007) oraz członkiem Rady Legislacyjnej.

Profesor W. Nykiel jest członkiem wielu towarzystw naukowych krajowych i międzynarodowych. Od 2000 r. należy do Europejskiego Stowarzyszenia Profesorów Prawa Podatkowego (*European Association of Tax Law Professors*), w którym w latach 2002–2005 był członkiem Komitetu Naukowego. Był też, w latach 2003–2008, członkiem Rady Konsultacyjnej Międzynarodowego Biura Dokumentacji Podatkowej (IBFD) w Amsterdamie. Z kolei od 2008 r. jest członkiem Rady Powierniczej tego biura. W okresie od 2002 r. należy do Międzynarodowego Stowarzyszenia Podatkowego (*International Fiscal Association*), w którym w 2005 r. został wybrany podczas kongresu w Buenos Aires do zarządu tej organizacji, podobnie w 2007 r. w Kioto i w 2009 r. w Vancouver. Profesor W. Nykiel jest również członkiem Łódzkiego Towarzystwa Naukowego.

Profesor W. Nykiel jest członkiem rad programowych następujących czasopism naukowych: „Przeglądu Podatkowego”, „Kwartalnika Prawa Podatkowego”, „Prawa i Podatków”, „Przeglądu Legislacyjnego” oraz „Advisory Board »EC Tax Review«”.

W latach 1998–2004, wraz z prof. Tomaszem Pajorem, prowadził kancelarię adwokacką „Interlex”, a później, do 2008 r. własną kancelarię adwokacką.

Profesor W. Nykiel za swoje osiągnięcia naukowo-dydaktyczne oraz organizacyjne był wielokrotnie nagradzany przez ministra nauki i szkolnictwa wyższego. Otrzymał również wiele odznaczeń, wśród których na uwagę zasługują: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (2011) oraz Krzyż Pro Ecclesia et Pontifice (2012).

**Biogram opracowano na podstawie:** Akta osobowe W. Nykiela w Dziale Spraw Pracowniczych UE; *Włodzimierz Nykiel*, [w:] *Rektorzy państwowych wyższych uczelni w Łodzi 1945–2010*, Łódź 2011, s. 70–73.

## ZAKOŃCZENIE

Uniwersytet Łódzki należy do największych uniwersytetów polskich. Jego utworzenie 70 lat temu, 24 maja 1945 r., było spełnieniem marzeń wielu pokoleń łodzian, a przede wszystkim inteligencji polskiej, która zabiegała o założenie w Łodzi, drugim co do wielkości mieście w Polsce, państwowej uczelni wyższej już od lat dwudziestych XX stulecia. W okresie minionego 70-lecia, mimo zmiennych wiatrów historii, które często powodowały wiele kłopotów i trudności, Uniwersytet Łódzki stał się wielowydziałową, silną uczelnią, dysponującą własną, znakomitą kadrą profesorską. Obecnie, w roku akademickim 2014/2015, w UŁ zatrudnionych jest 556 profesorów, w tej liczbie 190 profesorów zwyczajnych oraz 366 profesorów nadzwyczajnych. W okresie mijającego 70-lecia w naszej Uczelni stopień doktora uzyskały 5264 osoby, a stopień doktora habilitowanego 2145 osób. W tym czasie dyplomy magistra otrzymało 226 455 osób.

W ostatnich 25 latach, w okresie od 1990 do 2005 r., następował gwałtowny przyrost liczby studentów, z około 12 do 45 tys., na studiach stacjonarnych, niestacjonarnych oraz podyplomowych. W ostatnim dziesięcioleciu, w związku z tzw. niżem demograficznym, liczba studentów i słuchaczy studiów podyplomowych obniżyła się do 35 tys. W okresie od 1991 r. liczba wydziałów w Uniwersytecie Łódzkim zwiększyła się z 6 do 12. Wszystkie wydziały naszej Uczelni mają uprawnienia do nadawania stopnia doktora, a 10 wydziałów również do nadawania stopnia doktora habilitowanego.

W okresie ostatnich siedmiu lat, w związku ze zmieniającą się sytuacją finansową polskich publicznych uczelni wyższych (niskie dotacje ze strony MNiSzW, gwałtowny spadek liczby studentów na studiach odpłatnych), w Uniwersytecie Łódzkim przeprowadzono głęboką decentralizację zarządzania finansami, co pozwoliło na zachowanie równowagi finansowej.

Uniwersytet Łódzki od lat siedemdziesiątych XX w. rozwija kontakty międzynarodowe, obecnie nasza Uczelnia podpisała ponad 200 umów o bezpośredniej współpracy z uniwersytetami zagranicznym na wszystkich kontynentach. W ostatnim czasie nawiązano współpracę z kilkoma bardzo

dobrymi uczelniami chińskimi, z którymi – poza współpracą w badaniach naukowych – istnieje szansa wymiany studenckiej. W okresie od połowy lat dziewięćdziesiątych w Uniwersytecie Łódzkim szczególną wagę przywiązuje się do realizacji programu międzynarodowej wymiany studentów w ramach programu Socrates/Erasmus oraz innych programów. Corocznie kilkuset studentów naszej uczelni wyjeżdża za granicę, na studia semestralne lub roczne, jak również na sesje i konferencje naukowe.

Pracownicy Uniwersytetu Łódzkiego aktywnie uczestniczą w europejskich programach badawczych. W 5. 6. i 7. Programie Ramowym Unii Europejskiej brało udział kilkanaście zespołów badawczych z naszej uczelni. W ostatnich latach wraz z naukowcami z Politechniki Łódzkiej oraz Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, pracownicy naukowcy UŁ utworzyli kilka centrów i konsorcjów naukowo-badawczych. We współpracy z Oddziałem PAN w Łodzi powołano pod auspicjami UNESCO Regionalne Centrum Ekohydrologii. Uniwersytet Łódzki przystąpił również do Łódzkiego Regionalnego Parku Naukowo-Technologicznego. W latach 2003–2013 Uniwersytet Łódzki jako jedyna uczelnia w kraju realizował program naukowo-wdrożeniowy w ramach tzw. offsetu, związanego z zakupem przez Polskę samolotów F-16. Realizacją tego programu, również dydaktycznego (studia podyplomowe – komercjalizacja nowoczesnych technologii) zajmowały się Akcelerator Technologii oraz Centrum Innowacji, które bezpośrednio współpracowały z Uniwersytetem w Austin (USA).

W okresie ostatnich dziesięcioleci, a szczególnie w ostatnich 20 latach, zdecydowanie poprawiły się warunki lokalowe wszystkich wydziałów. Wybudowano nowoczesne gmachy Wydziału Zarządzania, Biblioteki Uniwersyteckiej, Wydziału Prawa i Administracji, Wydziału Filologicznego. Zmodernizowano i przeprowadzono generalny remont budynków Wydziału Chemii, Wydziału Fizyki i Informatyki Stosowanej, Wydziału Matematyki i Informatyki, Wydziału Biologii i Ochrony Środowiska, Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego, Wydziału Nauk Geograficznych, Wydziału Nauk o Wychowaniu, Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politologicznych, Wydziału Filozoficzno-Historycznego, Filii UŁ w Tomaszowie Mazowieckim, Wydawnictwa Uniwersytetu Łódzkiego. Przeprowadzono remonty i modernizacje wszystkich akademików, studenci UŁ otrzymali znakomity obiekt sportowy, halę wraz z basenem.

Wydaje się, że Uniwersytet Łódzki dysponujący bardzo dobrą kadrą nauczycieli akademickich, świetnie wyposażoną bazą lokalową, nowoczesnie zarządzany, jest dobrze przygotowany na wyzwania przyszłości.



## OUTLINE THE HISTORY OF THE UNIVERSITY OF LODZ 1945–2015

(summary)

The 70 years of the history of Łódź University have been presented in four chapters. The first chapter focuses on the issues of its foundation, development and expansion in the years 1945–2015. These aspects have been discussed in reference to the consecutive terms of office of the Łódź University rectors. The foundation period, from February till the 24<sup>th</sup> of May 1945, was directly connected with the involvement of Professor Teodor Vieweger, the Chairman of the Organising Committee of the State University in Łódź (Komitet Organizacyjny Uczelni Państwowej w Łodzi). Professor Vieweger, who had held the position of the rector of the Free Polish University in Warsaw (Wolna Wszechnica Polska w Warszawie) and its Łódź division during the interwar period, played a crucial role in the process of the foundation of Łódź University. Alas, Professor never lived to see the official foundation of the university as he had died tragically in a car accident on the 22<sup>nd</sup> of May 1945, just two days before the foundation decree was issued.

357

Between 1945 and 1949 further development of the University of Łódź was performed under the rectorship of Professor Tadeusz Kotarbiński, a renowned logician and philosopher, who supported the idea of a liberal university, with the main motto for students and professors being ‘truth and liberty’. Professor Kotarbiński’s term of office was marked by an exceptionally dynamic growth of the University of Łódź. In 1949 the number of students exceeded 9,000, with the professorial-level staff of 100, including 53 full and 47 associate professors.

Unfortunately, the years to come – under the rectorship of two reputable sociologists: Professor Józef Chałasiński and Professor Jan Szczepański – brought a very serious crisis in the development of the university. As a result of the policy implemented by the central authorities Łódź University was perceived as a higher-education institution of lesser

importance, whose role was chiefly to educate ordinary employees. This resulted in the majority of professors leaving for Warsaw, mainly to join the ranks of Warsaw University. Thus, by 1953 the majority of humanities faculties had been closed and the number of students in 1956 dropped to approximately 1,500.

The revival of Łódź University as a research institution did not come until 1956, when – due to substantial political changes – Professor Adam Szpunar, a prominent civil lawyer, was chosen for two consecutive terms in the years 1956–1962. Under his direction the majority of humanities faculties were re-established, the vocational courses were liquidated and the modern university library was erected. In the late 1960's, and more precisely in 1968, the dynamic growth of the university was obstructed by the so called 'March events'.

The political demonstration by Łódź University students supporting their politically harassed colleagues at Warsaw University served as a pretext to expel several prominent academics from Łódź University, including its then rector, Professor Józef Stanisław Piątkowski. Political restrictions were also imposed upon the leaders of student protests.

358

In the 1970's, under the rectorships of Professor Janusz Górski and Professor Romuald Skowroński, Łódź University witnessed substantial growth, with the number of students exceeding 19,000 in 1978. At that time the scientific staff from the Faculty of Biology and Earth Sciences, the Faculty of Mathematics, the Faculty of Physics and Chemistry as well as the Faculty of Economics and Sociology actively participated in departmental and governmental research.

The years 1980–1981 were marked by the active political involvement of both students and academic staff. The strike, initiated in January and February 1981 by Łódź students, supported by some of their teachers and by their colleagues from other academic centres in Poland, was particularly important at that time, as it resulted not only in the foundation of the Independent Students' Association (Niezależne Zrzeszenie Studentów), but also in the limited extension of autonomy of higher-education institutions in the country.

Unfortunately, the students striking at the Faculty of Law and Administration in Łódź, as well as some academic and administrative staff members, were brutally assaulted by the Motorized Reserves of the Citizens' Militia (Zmotoryzowane Odwoły Milicji Obywatelskiej). As a result, several dozen students and a few staff members of Łódź University were interned by the Communist authorities.

The 1980's were generally a difficult period in the history of Łódź University. The rectors of that time – Professor Jerzy Wróblewski and Professor Leszek Wojtczak – showed great courage and dignity in their dealin-

gs with the Communist authorities and, therefore, the academic society survived the decade without any major conflicts or internal tensions. Between 1981 and 1990 the total number of students decreased from approximately 17,000 to slightly below 12,000. It is also worth remembering that in the late 1980's, academic society in Poland requested extended autonomy and our rector, Professor Leszek Wojtczak, played a crucial role in the process, eventually being elected Chairman of the reviving Conference of Rectors of Universities in Poland (Konferencja Rektorów Uniwersytetów Polskich). The political transition in 1989–1990 and the foundation of the independent Republic of Poland led to substantial changes in the organisation and functioning of the higher education system. In the years 1990–2015, under the rectorship of, respectively, Professor Michał Seweryński, Professor Stanisław Liszewski, Professor Wiesław Puś and Professor Włodzimierz Nykiel, the University of Łódź has become one of the largest higher-education institutions in Poland. The number of students grew from approximately 12,000 in 1991 to 45,000 in 2005, only to decrease to 35,000 in the following years due to the so called 'baby bust'. At the same time the number of faculties grew from 6 to 12. The last 25 years have been marked by an exceptionally dynamic expansion and development of individual faculties and institutes. Nowadays all faculties and majors can boast modern teaching premises and research facilities. Since the 1970's the University of Łódź had expanded its scientific collaboration with foreign centres and institutions, but it is in the last 25 years that the co-operation has been particularly dynamic. At the moment Łódź University can boast more than a staggering 200 binding co-operation agreements with higher-education schools all over the globe.

The second chapter of the presented work comprises the issues related to the development of individual faculties of Łódź University. It demonstrates the genesis of each faculty, the scope of scientific and research interest of individual departments and senior academic staff members, and the number of students from 1945 to 2015.

The third chapter is devoted to issues regarding the social and political activities of the people constituting the academic population of Łódź University. It presents the initiatives taken by staff members and students against the background of historic political events in Poland, the operation of university trade unions and political organisations, as well as the participation of numerous employees and students in social and political life in Poland after 1989.

The fourth chapter contains biographies of the 18 rectors of Łódź University, including Professor Teodor Vieweger, who – before his tragic death on the 22nd of May 1945 – had been the main initiator of the foundation of our University between February and May 1945. Apart from Professor



Vieweger, the author has also included the bios of Professor Tadeusz Kotarbiński, Professor Józef Chałasiński, Professor Jan Szczepański, Professor Adam Szpunar, Professor Stefan Hrabec, Professor Józef Stanisław Piątowski, Professor Witold Janowski, Professor Andrzej Nadolski, Professor Zdzisław Skwarczyński, Professor Janusz Górski, Professor Romuald Skowroński, Professor Jerzy Wróblewski, Professor Leszek Wojtczak, Professor Michał Seweryński, Professor Stanisław Liszewski, Professor Wiesław Puś and Professor Włodzimierz Nykiel.

The conclusion comprises the summary of the functioning of Łódź University in academic society in Poland.

## I. Źródła archiwalne

### 1. Archiwum Państwowe w Łodzi;

Komitet Uczelniany PZPR Uniwersytetu Łódzkiego, sygn. 16, 36, 40, 41.

### 2. Archiwum Uniwersytetu Łódzkiego;

Akta osobowe, sygn. 2021, 4113, 4116, 4118, 7699, 10064, 10155, 12978.

Biuro Rektoratu, sygn. 406, 419, 420, 507, 517, 522, 1267, 1269, 1320, 1489, 1538, 1592, 1638, 1918, 1922, 1923, 1924, 2021, 2704.

Wydział Humanistyczny, sygn. 39.

Wywiady i wspomnienia z 1993 r., sygn. 62.

361

## II. Źródła drukowane i inne

*Budujemy i modernizujemy*. Informacje Biura Inwestycji UŁ, Łódź 2005.

„Dziennik Ustaw Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej” 1952, nr 6; nr 49; nr 53.

„Dziennik Ustaw Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej” 1956, nr 41; nr 45

„Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej” 1945, nr 21.

*Informacje Biura Promocji UŁ* za 2007 r.

Informacje od prof. A. Nadolskiego przekazane autorowi w 1992 r.

Informacje od prof. L. Wojtczaka przekazane autorowi w listopadzie 2014 r.

*Marzec 68 w Łodzi*, red. S. Nowinowski, Łódź 2010.

*Materiały do dziejów Uniwersytetu Łódzkiego (1945–1950)*, red. B. Baranowski, K. Duda-Dziewierz, Łódź 1952.

Materiały Działu Nauczania UŁ za lata 1980–2014.

Materiały sprawozdawcze Działu Spraw Pracowniczych UŁ za lata 1985–2014.

Materiały Uczelnianej Komisji Wyborczej UŁ za lata 1990–2012.

„Monitor Polski” 1952, nr A-18.

Osobiste notatki autora W. Pusia z lat 1968–1970, 1989–1992.

*Przemówienie Rektora prof. dr J. Chałasińskiego w dniu 1 X 1949 r.*, [w:] *Materiały do dziejów Uniwersytetu Łódzkiego (1945–1950)*, red. B. Baranowski, K. Duda-Dziewierz, Łódź 1952.

Rozmowa autora z prof. S. Banasiakiem w 1999 r. i w 2014 r.

Rozmowa autora z prof. A. Szpunarem w 1998 r.

*Składy osobowe i spisy wykładów UŁ oraz Spisy osobowe UŁ* za lata 1946–2008.

- Sprawozdania rektora Uniwersytetu Łódzkiego za lata 1991–2014.  
 Sprawozdanie dziekana Wydziału Filologicznego UŁ za 2013 r.  
 Sprawozdanie dziekana Wydziału Filozoficzno-Historycznego UŁ za lata 2012–2013.  
 Sprawozdanie Uniwersytetu Łódzkiego dla GUS za 2014 r.  
 Stanowisko Konferencji Rektorów Uczelni Publicznych z 8 września 1995 r.  
*Tranzytem przez Łódź*, red. T. Chróścielewski, Łódź 1964.  
 35 lat działalności Zarządu Inwestycji Szkół Wyższych w łódzkim ośrodku akademickim (maszynopis), opr. L. Olczak, R. Wsedłek, S. Kaczmarek, J. Zimka, Łódź 1990.  
 Wypowiedź Leszka Wojtczaka z okazji 55 rocznicy powstania UŁ, [w:] *Uniwersytet Łódzki*, Łódź 2000.

### III. Opracowania

- Baranowski B., *Pierwsi rektorzy Uniwersytetu Łódzkiego*, „*Życie Szkoły Wyższej*” 1985, nr 7–8.  
 Baranowski B., Baranowski K., *Pierwsze lata Uniwersytetu Łódzkiego (1945–1949)*, Łódź 1985.  
 Baranowski B., Baranowski K., *Trudne lata Uniwersytetu Łódzkiego (1949–1956)*, Łódź 1990.  
 Baranowski K., *Oddział Wolnej Wszechnicy Polskiej w Łodzi 1928–1939*, Warszawa–Łódź 1977.  
 Bilski J., *Handel zagraniczny – mistrzowie, nauczyciele, studenci*, [w:] *Mistrzowie i szkoły łódzkiej ekonomii i socjologii*, red. A. Pilichowski, P. Starosta, Łódź 2005.  
 Bortnowski W., *25 lat nauki historycznej*, „*Osnowa*” 1969, t. XVIII.  
 Ceran W., *Bizantynistyka na Uniwersytecie Łódzkim w latach 1999–2003*, „*Przegląd Historyczny*” 2004, t. XCV.  
 Chałasiński J., *Początki uniwersytetu robotniczej Łodzi*, [w:] *Tranzytem przez Łódź*, Łódź 1963.  
 Chudzik E., *Strajk i porozumienie łódzkie 1981*, Łódź 2006.  
 Czterdzieści lat Biologii i Nauk o Ziemi (1945–1985), Łódź 1986.  
 Cybulski M., *Wydział Filologiczny*, [w:] *Uniwersytet Łódzki*, Łódź 2000.  
 Dembowski W., *Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców*, [w:] *Uniwersytet Łódzki 1945–1970*, red. A. Kłoskowska, Łódź 1970.  
 Domański Cz., *Tradycje łódzkiej statystyki, demografii i ekonometrii*, [w:] *Mistrzowie i szkoły łódzkiej ekonomii i socjologii, szkice do portretu Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego*, Łódź 2005.  
 Fijałek J., Indulski J., *Do zagadnień genezy uczelni lekarskiej w Łodzi*, „*Zdrowie Publiczne*” 1969, nr 6.  
 Gregor B., Mikołajczyk B., *10 lat Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Łódzkiego*, [w:] E. Wałińska, *20 lat Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Łódzkiego*, Łódź 2014.  
 Janik J., *Sześć lat Uniwersytetu*, „*Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego*” 2008, R. XVIII, nr 2.  
 Jarno W., *Droga do porozumienia łódzkiego*, [w:] *Łódzki strajk studencki styczeń–luty 1981. Spojrzenie po latach*, red. K. Lesiakowski, Łódź 2014.  
 Jewtuchowicz A., *Region w łódzkich naukach ekonomicznych*, [w:] *Mistrzowie i szkoły łódzkiej ekonomii i socjologii, szkice do portretu Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego*, Łódź 2005.  
 Kita J., *Badania łódzkich historyków na przełomie XX i XXI wieku*, „*Przegląd Historyczny*” 2004, t. XCV.  
 Kita J., Pytlas S., *Profesorowie Uniwersytetu Łódzkiego 1945–1994. Pro memoria*, Łódź 1995.  
 Kita J., Pytlas S., *Uniwersytet Łódzki 1945–1995*, Łódź 1995.  
 Kita J., Pytlas S., *W służbie nauki. Profesorowie Uniwersytetu Łódzkiego 1945–2004. Pro memoria*, Łódź 2005.

- Kita J., Stobiecki R., *Słownik biograficzny historyków łódzkich*, Łódź 2000.
- Kowalczyk R., *Studenci 81*, Warszawa 2000.
- Kotarbiński T., *Pierwsze czterolecie Uniwersytetu Łódzkiego 1945/46–1948/49*, [w:] *Materiały do dziejów Uniwersytetu Łódzkiego (1945–1950)*, red. B. Baranowski, K. Duda-Dziewierz, Łódź 1952.
- Kuciński J., *Czterdzieści lat Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego Uniwersytetu Łódzkiego 1965–2005*, Łódź 2005.
- Kulpińska J., *Łódzka szkoła socjologii*, [w:] *Mistrzowie i szkoły łódzkiej ekonomii i socjologii, szkice do portretu Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego*, Łódź 2005.
- Lesiakowski K., *Łódź*, [w:] *Oblicza Marca 1968*, red. K. Rokicki, S. Stępień, Warszawa 2004.
- Lesiakowski K., *Zrewoltowana Łódź akademicka 1945–1980*, [w:] *Łódzki strajk studencki styczeń–luty 1981. Spojrzenie po latach*, red. K. Lesiakowski, Łódź 2014.
- Liszewski S., *60 lat geografii uniwersyteckiej w Łodzi*, [w:] *Sześćdziesiąt lat geografii w Uniwersytecie Łódzkim 1945–2005*, Łódź 2005.
- Liszewski S., *Mniej oficjalnie*, „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” Wydanie specjalne, 2005, R. XV.
- Liszewski S., *Rola nauki i szkolnictwa wyższego w życiu Łodzi*, „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 1994, nr 4.
- Łódź i ziemia łódzka w badaniach Uniwersytetu Łódzkiego 1945–1970*, Łódź 1970.
- Machejko W., *Pstrąg. Studencki Teatr Satyry*, Łódź 2005.
- Marszałek A., *Łódzka szkoła ekonomii w latach 1964–2004*, [w:] *Mistrzowie i szkoły łódzkiej ekonomii i socjologii, szkice do portretu Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego*, Łódź 2005.
- Michowicz W., *Instytut Studiów Międzynarodowych*, [w:] *Uniwersytet Łódzki*, Łódź 2000.
- Michowicz W., *Uniwersytet Łódzki w latach 1945–1974*, „*Życie Szkoły Wyższej*” 1975, nr 4–5.
- Nadolski A., *Zarys rozwoju Uniwersytetu Łódzkiego*, [w:] *Uniwersytet Łódzki 1945–1970*, red. A. Kłoskowska, Łódź 1970.
- Nosko J., *Revolucja i inteligencja*, Łódź 1985.
- Nowakowski A., *Wydział Matematyki*, [w:] *Uniwersytet Łódzki*, Łódź 2000.
- Nykiel W., *Program wyborczy*, „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 2008, R. XVIII, nr 3.
- Nykiel W., *Przyjaciel naszej uczelni. Profesor Hubert Hamaekers (fragment laudacji)*, „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 2002, R. XII, nr 3.
- Nykiel W., *Duniewska Z.*, *Wydział Prawa i Administracji*, [w:] *Uniwersytet Łódzki*, Łódź 2000.
- Olejnik L., *Przed strajkiem „solidarne czekanie”*, [w:] *Łódzki strajk studencki styczeń–luty 1981. Spojrzenie po latach*, red. K. Lesiakowski, Łódź 2014.
- Olejnik L., *Żydzi łódzcy w latach 1956–1972 (maszynopis udostępniony autorowi)*.
- Olszewska M., *Wydział Biologii i Nauk o Ziemi*, [w:] *Uniwersytet Łódzki 1945–1970*, red. A. Kłoskowska, Łódź 1970;
- Osiągnięcia naukowe i dydaktyczne Instytutu Historii UŁ 1948–1988*, red. S. Banasiak, Łódź 1988.
- Piekarski H., *Wydział Fizyki i Chemii*, [w:] *Uniwersytet Łódzki*, Łódź 2000.
- Pięćdziesiąt lat biologii i nauk o ziemi w Uniwersytecie Łódzkim (1945–1995)*, red. W. Krajewska, Łódź 1995.
- Piętnaście lat Politechniki Łódzkiej 1945–1960*, Łódź 1960.
- Piotrowska-Marczak K., *Finanse od podporządkowania do dominacji*, [w:] *Mistrzowie i szkoły łódzkiej ekonomii i socjologii, szkice do portretu Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego*, Łódź 2005.
- Profesor Leszek Wojtczak*, [w:] *Sylwetki łódzkich uczonych*, z. 95, Łódź 2009.
- Profesor Michał Seweryński*, [w:] *Sylwetki łódzkich uczonych*, z. 96, Łódź 2009.

- Profesor Stanisław Liszewski*, [w:] *Sylwetki łódzkich uczonych*, z. 100, Łódź 2011.
- Puś W., *Akredytacja w polskich uniwersytetach*, „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 2001, R. XI.
- Rektorzy państwowych wyższych uczelni w Łodzi 1945–2010*, Łódź 2011.
- Rakowski B., *Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców (1958–2008)*, „Acta Universitatis Lodziensis” 2010 [red. G. Zarzycka, G. Rudziński].
- Rajkiewicz A., *Wspomnienia studenckie. Bratnia pomoc*, „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” Wydanie specjalne, 2005, R. XV.
- Różalski A., *Wydział Biologii i Nauk o Ziemi*, [w:] *Uniwersytet Łódzki*, Łódź 2000.
- Samuś P., *Żołnierz, dyplomata, uczoney. Laudacja promotora w przewodzie doktoratu honoris causa dla prof. Jana Karskiego*, „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 1996, R. VI, nr 4.
- Seweryński M., *Refleksje jubileuszowe*, „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 1995, R. V, nr 4.
- Strajk studentów łódzkich w świetle analiz socjologicznych*, red. J. Lutyński, Łódź 2010.
- Szczeptański J., *Na 10-lecie Uniwersytetu Łódzkiego*, „Przegląd Nauk Historycznych i Społecznych” 1955, t. IV.
- Sześćdziesiąt lat Związku Nauczycielstwa Polskiego w Uniwersytecie Łódzkim*, opr. J. Goździk, B. Liwowski, Łódź 2006.
- Szymczak J., *Wydział Filozoficzno-Historyczny*, [w:] *Uniwersytet Łódzki*, Łódź 2000.
- Śreniowska K., *Hotel Monopol*, „Tygiel Kultury” 1999, nr 7–9.
- Śreniowska K., *Uniwersytet Łódzki w XV rocznicę powstania*, „Życie Szkoły Wyższej” 1960, nr 1.
- Śreniowska K., *„Warchoty” w akcji. Sprawa Tyrankiewiczówny*, „Tygiel Kultury” 1998, nr 4–5.
- Urbaniak B. E., *Ekonomiki stosowane – przeszłość i teraźniejszość*, [w:] *Mistrzowie i szkoły łódzkiej ekonomii i socjologii, szkice do portretu Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego*, Łódź 2005.
- Walińska E., *20 lat Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Łódzkiego*, Łódź 2014.
- Wczoraj, dziś i jutro Łodzi*, red. W. Michowicz, Łódź 1979.
- Wkład Uniwersytetu Łódzkiego w rozwój makroregionu środkowego*, red. Z. Libiszowska, Łódź 1987.
- Wojtczak L., *Czterdzieści lat Uniwersytetu Łódzkiego*, „Życie Szkoły Wyższej” 1985, nr 12.
- Wojtczak L., *Dialog uniwersytetów*, „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” Wyd. specjalne, 2005, R. XV.
- Wydział Biologii i Ochrony Środowiska. Informator*, red. A. Różalski, Łódź 2005.
- Wydział Nauk Geograficznych. Informator*, Łódź 2011.

## INDEKS OSOBOWY

Indeks obejmuje nazwiska i pseudonimy  
występujące zarówno w tekście, jak i w adnotacjach

- A**  
Abramowicz Andrzej 162  
Adamczewski Marek 172  
Adamczewski Stanisław 147  
Adamiec Marek 262  
Adamus Jan 205  
Alewellow Karl 136  
Ameisen 323  
Amsterdamski Piotr 267, 268  
Amsterdamski Stefan 58–59, 65, 159, 161,  
165, 250, 262, 264, 280–281, 290  
Andrijewski Grzegorz 129  
Andrysiak Ewa 155  
Andrzejczak Krzysztof 154  
Andrzejewska Krystyna 234  
Andrzejewski Józef 177  
Anusik Zbigniew 159, 170–172  
Arnold Stanisław 14  
Assorodobraj Nina 30, 156, 238  
Augustyniak Paweł 117–118, 147  
Aulotte Robert 152
- B**  
Bachliński Wojciech 231  
Bachman Bolesław 279  
Bachósz Józef 252  
Badziak Kazimierz 159, 170–172  
Bagiński Stefan 20  
Bajor Kazimierz 149, 151, 155, 231  
Balcerzak Tadeusz 177  
Bald Adam 130  
Bald Edward 130  
Bald Jadwiga 235  
Banach Jerzy 271, 284  
Banach Stefan 180, 184  
Banasiak Bogdan 150  
Banasiak Stefan 8, 39, 40, 161, 169, 170, 172,  
250–251, 257, 361, 363  
Banaszczyk Wojciech 183  
Banaszewski R. 274  
Bania Radosław 213  
Bania Zbigniew 173  
Bańbura Jerzy 126  
Baranowski Bohdan 7, 8, 11–13, 12, 14,  
17–18, 19–20, 22–26, 28–31, 33–35, 127,  
129, 132, 147, 158–159, 161, 164, 167,  
169, 171–172, 175, 177, 195–196, 202,  
224, 227, 232, 238, 246–247, 252, 254,  
317, 348, 361–363  
Baranowski Janisław 37  
Baranowski Krzysztof 7–8, 11–14, 17–18,  
20, 22–26, 28–31, 34–35, 127, 129, 132,  
147, 158, 161, 175, 177, 195–196, 202,  
227, 232, 238, 247, 254, 362  
Baranowski Władysław 159, 164, 287  
Barańczak Stanisław 268  
Barbier Bernard 194  
Bardach Juliusz 77, 205  
Barnycz-Gupieniec Romana 163  
Barre Raymond 77, 136

- Barszczewska Alina, 161, 169, 250, 265  
 Barszczewska-Krupa Alina zob. Barszczewska Alina 159, 170–172  
 Bartkiewicz Witold 216  
 Bartnik Adam 190  
 Bartnik Romuald 60, 68, 129–130  
 Bartosz Grzegorz 114, 126, 271  
 Bartoszewski Władysław 102, 115, 350  
 Bartyzel Jacek 63, 267–268, 284, 288  
 Bartyzel Małgorzata 230  
 Baszak M. 274  
 Batawia Stanisław 206  
 Batorowicz Zdzisław 122, 188, 194, 198  
 Bauc Jarosław 141, 292  
 Bąkowicz Alicja 235  
 Bąkowicz Stanisław 235, 258  
 Bednarczyk Anna 150, 155  
 Bednarek Wiesław 63–64, 135, 142, 177–178, 257  
 Bejze Bohdan, ks. 282  
 Belka Marek 104, 111, 136, 142, 292  
 Berent Waclaw 324  
 Berezowski Stanisław 187–188  
 Berman Jakub 253  
 Biedermanna, pałac 86, 96–97, 101, 230  
 Bielawska-Batorowicz Eleonora 198  
 Bielicka Helena 234  
 Bielski Marcin 59–61, 134–135, 283  
 Bieniecki Marian 271  
 Bieniek Adam 129  
 Bieńkowska Danuta 153  
 Bieńkowski Władysław 16  
 Bieriezin Jacek 267–268  
 Biernacki M. 319  
 Bierut Bolesław 16, 39, 299  
 Bierzanek Remigiusz 203, 205, 258, 262  
 Bigosiński Ryszard 270  
 Bikont Piotr 272, 278  
 Bilski Janusz 138, 141, 144, 362  
 Bińczycka-Majewska Teresa 206  
 Bittner Ireneusz 197, 201  
 Blomberg Wojciech 256  
 Blombergowa Maria Magdalena 162, 163, 230  
 Blomberg-Wiaderna Joanna 235  
 Bluszcz Ewa 225  
 Błasiak Janusz 126  
 Błaszczyk Leon Tadeusz 159, 167–168, 172, 257, 264  
 Błaszczyk Maria 138  
 Błażejowski Tadeusz 154  
 Błażewicz-Pawszkowycz Magdalena 126  
 Bocheński Tomasz 149, 154  
 Bogołębska Barbara 150, 154  
 Bogucki Łukasz 150, 154  
 Boguszewski Jan 144  
 Bojarski Bogdan 30  
 Boksański Zbigniew 138  
 Boleski Andrzej 147  
 Bondkowski Jan 240  
 Bończak Bazyle 52, 58, 175, 265, 270, 275  
 Borkowska Stanisława 138, 144, 292  
 Borkowski Bronisław 252  
 Borkowski Janusz 206–207, 275, 265, 270, 272, 278  
 Bornstein Benedykt 157  
 Borowicz Andrzej 135  
 Borowska-Kwasik Zofia 134  
 Bortkiewicz Filomena 205  
 Bortnowski Władysław 8, 159, 169, 171–172, 253, 362  
 Boruta Irena 206–207  
 Boski Paweł 259  
 Boyé Kazimiera 232  
 Bożyk Jerzy 282  
 Bralewski Sławomir 171  
 Brandys Brygida 154  
 Brocka Henryka 271  
 Broda Bogusław 177  
 Broda Marian 211  
 Brodowska Helena 167, 171, 195, 253  
 Brodzikowski Krzysztof 189  
 Broniewicz Witold 203, 205  
 Bry Alain 68  
 Bryszewska Maria 123, 126  
 Bryś Magdalena 126  
 Brzezicki Adam 232–233, 283  
 Brzeziński Andrzej M. 170–172

- Brzeziński Bogumił 171, 205  
 Brzozowski Jacek 149, 151, 153–154  
 Buchner-Jeziorska Anna 138, 140, 143  
 Budrecka Aleksandra 271  
 Bukowska Bożena 126  
 Burchard Janusz 189  
 Burszta Józef 30  
 Buzek Jerzy 292
- C**  
 Caban Wiesław 137, 141, 257  
 Cap Piotr 150–151, 154  
 Capitant Henri 309, 333  
 Capitant Rene 205  
 Caveux Senarpont de Andre 194  
 Ceran Waldemar 117, 159, 169–172, 362  
 Chałasińska Józefa z Włodarskich 301  
 Chałasiński Józef 7, 8, 14–18, 26–34, 36, 119,  
 121, 133–136, 142–143, 156, 159–160,  
 221, 238, 247–249, 254, 301–306, 308,  
 357, 360–362  
 Chałasiński Michał 301  
 Charzyński Zygmunt 181–182, 184–185, 320  
 Chądzyński Jacek 182, 184, 269  
 Chechliński Janusz 134, 144, 275  
 Chlebny Jacek 206  
 Chmielewski Paweł 170, 172  
 Chmielewski Waldemar 162  
 Chojecki Bogusław 271  
 Chojnowska-Michalik Maria Anna 185  
 Chróścielewski Tadeusz 8, 29–30, 362  
 Chróścielewski Wojciech 206  
 Chruszczow Siergiejewicz Nikita 254–255  
 Chrząszcz Włodzimierz 231  
 Chrząszczewska Anna 129–130, 329  
 Chwieśko Józef 232  
 Cichowicz Stanisław 58, 165, 269, 280  
 Ciesielski Witold 22, 130  
 Cieślak Lucjan 197  
 Cieślak Sławomir 203  
 Cieślikowska Teresa 149, 152–153  
 Colliard Claude Albert 205  
 Conrad Joseph [właściwie Józef Teodor  
 Konrad Korzeniowski] 153
- Contenay Daniel 76  
 Cybulski Marek 148, 151–153, 362  
 Cyran Władysław 61, 151, 153, 275  
 Cywiński Zdzisław 19  
 Czachórski Witold 205  
 Czajka Stanisław 277–278  
 Czajkowski Jacek 271  
 Czajkowski Jan M. 189  
 Czapla Tomasz 217, 219  
 Czaputowicz Jacek 278  
 Czechowska Iwona 140  
 Czekalski Marek 80  
 Czerbniak Jerzy 176  
 Czerepiński Kazimierz 261  
 Czerniawska Olga 159, 197  
 Czerwińska Jadwiga 155  
 Czuma Andrzej 266  
 Czuma Benedykt 266  
 Czuma Łukasz 266  
 Czyżewska Krystyna 123  
 Czyżewski Marek 141
- D**  
 Danek Zbigniew 150, 155  
 Danka Ignacy 149, 155  
 Daranowski Piotr 86, 91, 93, 203–205, 208,  
 271, 281  
 Daszyńska Jolanta 171  
 Dąbek A. 271  
 Dąbrowska Małgorzata 170–171  
 Dąbrowski Grzegorz 284  
 Dedecius Karl 152  
 Dejmek Kazimierz 152  
 Dejna Karol 34, 38, 151–153, 155  
 Dembowski Jan 30  
 Dembowski Witold 36, 227, 229, 362  
 Dębowska-Romanowska Teresa 203, 206–  
 208, 271  
 Dębski Jacek 282  
 Dębski Ryszard 206–207  
 Dietl Jerzy 71, 137, 220, 290, 293  
 Długońska Henryka 123, 126  
 Długoński Jerzy 123, 126  
 Dmochowski Antoni 35, 122, 124–125, 310



- Dobrut Zdzisław 252  
 Domagalski Włodzimierz 281  
 Domagała Michał 57, 206, 208  
 Domańska Lucyna 163  
 Domański Czesław 70, 82, 134–135, 137, 140, 142, 362  
 Domański Tomasz 90, 211, 213–215  
 Dominiak Zbigniew 267  
 Doncbach Elżbieta 267  
 Dorabialska Alicja 129  
 Doroszewski Witold 152  
 Dorywański Mieczysław 122, 194  
 Dośpiał-Borysiak Katarzyna 213  
 Dowłasz Bogdan 198  
 Drabowski Eugeniusz 144  
 Drewnowski Tadeusz 8  
 Drygalski Jerzy 271, 284  
 Dryjski Albert 157, 195  
 Duda Wirgiliusz 122  
 Duda-Dziewierz Krystyna 8, 13, 19, 202, 246, 249, 361, 363  
 Duniewska Zofia 203, 206, 209, 363  
 Dunin Janusz zob. Dunin-Horkawicz Janusz 155, 223, 271  
 Dunin-Horkawicz Janusz 155, 223  
 Duquit Leon 316  
 Duraj Jan 134, 138, 144  
 Duraj Natasza 140  
 Dürr-Durski Jan 153  
 Dutkiewicz Józef 158, 167–168, 171–172, 238, 253–254  
 Dyakowska Helena 234, 252  
 Dychto Mariusz 282  
 Dygat Stanisław 326  
 Dylik Anna (Dylikowa Anna) 9, 122, 188, 192, 194  
 Dylik Jan 122, 124, 186–188, 192, 194  
 Dylik Zygmunt 24, 223  
 Dyniak Wojciech 284  
 Działo Joanna 135, 140  
 Dzieciatkowska Urszula 225–226  
 Dzieciuchowicz Jerzy 189  
 Dziegieć Elżbieta 189  
 Dziegieć Józef 130  
 Dziekan Marek 212  
 Dzieścielska-Machnikowska Stefania 134, 143, 161  
 Dzwonkowski Henryk 206, 208  
 Dzwonkowski Włodzimierz 14, 158  
**E**  
 Edelman Marek 268, 279  
 Edelson Maria 149, 151, 154  
 Elbaz Edgard 338  
 Elżbieta Kryńska 135, 138, 140, 145  
 Epsztajn Jan 130  
 Erlich Stanisław 238  
 Evert-Kappesowa Halina 168, 171  
**F**  
 Falkowska Wanda 269  
 Fedorowski Jerzy 75  
 Feja Małgorzata 267  
 Figurski Kazimierz 60, 232, 275, 285  
 Fijałek Jan Stanisław 11, 169, 171, 362  
 Filipczak Dorota 154  
 Filipczak Małgorzata 183  
 Filipczak Mirosław 182, 184  
 Filipczak Tomasz 268  
 Filipczak Witold 172  
 Fiszbak Jolanta 150  
 Fontner Jolanta 190  
 Ford Aleksander 323  
 Fornalczyk Anna 141, 292  
 Frank Ilja M. 176, 313  
 Frankiewicz Piotr 123, 126  
 Frenkel Janusz 285  
 Fudali Jan 197  
**G**  
 Gabryelak Teresa 126  
 Gadzinowska Maria 58, 165, 264, 280  
 Gajda Jan 134–135, 138, 140  
 Gajdamowicz Halina 198  
 Gajdka Jerzy 140  
 Gajewski Ignacy 252  
 Gajl Natalia 106, 203, 206, 273, 275, 351  
 Gajos Mieczysław 149, 154  
 Gala Adam 149, 151, 153

- Galicka Grzybkowska Wanda 126  
 Gałkowski Grzegorz Bartosz Artur 116  
 Garbacik Kazimierz 282  
 Gardawski Aleksander 162  
 Gawiński Roman 142  
 Gawlik H. 188  
 Gazda Grzegorz 149, 151–152  
 Gazicki M. 262  
 Gąsiorowska Natalia zob. Gąsiorowska-  
 -Grabowska Natalia  
 Gąsiorowska-Grabowska Natalia 15–16, 18,  
 20, 158, 160, 167, 171–172, 238, 246, 249,  
 252–254, 297, 300  
 Geblewicz Eugeniusz 157, 195–196  
 Gensler Marek 166  
 Gerlecka Regina 151  
 Gerstmann Stanisław 196, 199  
 Gibała Henryk 252  
 Gierek Edward 54, 265, 267  
 Giller Maria 176–178  
 Gluth Marian 157, 195, 247  
 Głąb Józef 186, 188  
 Głogowski Karol 267–268, 278, 289  
 Głosek Marian 162–163  
 Głowacki Albin 172  
 Głowko Olga 155  
 Głuszczak Zbigniew 285  
 Gniazdowski Paweł 273–274  
 Godlewski Mirosław 123, 271, 295  
 Godłów-Legiędź Janina 142  
 Gogolewski Stanisław 151  
 Goldman Marek 284  
 Goldstein Stanisław 183, 185  
 Golecki M. 208  
 Goliaś Marian 151, 154, 231  
 Golińska Lucyna 197  
 Gombrowicz Witold 154  
 Gomułka Władysław 254–255, 265  
 Gondko Roman 125  
 Gorecki Dariusz 207  
 Gorzuchowski Stanisław 186–187, 243  
 Gos Iwona 114, 138, 140, 144, 226  
 Gosiewski Przemysław 53  
 Gosiewski, teoria błędów 53, 318  
 Gostkowski Rajmund 158, 254  
 Gościński Jerzy 144  
 Goworek Władysław 272  
 Goździk Jan 69, 252, 269, 272, 364  
 Góral Lesław 206  
 Góral Zbigniew 105, 203–204, 206, 208  
 Górecki Dariusz 206, 208, 293  
 Górski Konrad 314  
 Górski Marek 203, 206  
 Góźdz-Roszkowski Krzysztof 205  
 Grabarczyk Jarosław 234  
 Grabarczyk Tadeusz, archeolog 162, 163,  
 291  
 Grabarczyk Tadeusz, historyk 171  
 Grabowska Jadwiga 271  
 Grabowski Bogusław 141, 292  
 Grabowski Mieczysław 130, 289  
 Grabowski Tadeusz 278, 289  
 Grabski Andrzej Feliks 170–171, 253  
 Grabski Władysław M. 262  
 Graczyk Bronisław 252  
 Grajewska J. 258  
 Grajewski Henryk 203, 205  
 Gralewicz Sławomir 271  
 Gregor Bogdan 71, 82, 105, 118, 134, 215–  
 217, 219–220, 362  
 Gregorowicz Jan 60, 159, 161, 165–166  
 Greta Marianna 142  
 Grobelny Jarosław 129  
 Grobis Jerzy 159, 170–172  
 Grochalewski Ireneusz 271  
 Grochowalska Justyna 89  
 Gromiec Włodzimierz 58, 165–166, 267–  
 269, 280, 284  
 Grosbart Zygmunt 155  
 Grotowska-Leder Jolanta 135  
 Grotowski Marian 13–18, 175–176, 238  
 Gryglewski Piotr 173  
 Grygorowicz Marek 159  
 Grzebieniowski Tadeusz 30, 147  
 Grzegorzczak Tomasz 206–208  
 Grzegorzczak Wojciech 217, 219

- Grzelak Zdzisław 258, 270  
 Guziejewska Beata 140  
 Gwoździński Krzysztof 126
- H**  
 Habrajska Grażyna 150, 153  
 Hahn Dietger 77  
 Hahn Witold 46, 48, 129–130  
 Hajn Zbigniew 206–207, 281, 342  
 Halicz Benedykt 122, 247, 252  
 Haładaj Grzegorz 284  
 Hamaekers Hubert 92, 363  
 Hądzelek Kajetan 201  
 Hejduk Jacek 185  
 Hejduk Zdzisław 270  
 Helman Alicja 151  
 Hensz Ewa 271  
 Herczyński Ryszard 247, 251  
 Hertel Piotr 258  
 Hertleb Kazimierz 317  
 Hessen Sergiusz 157, 195–196, 316  
 Hibner Stanisław 231  
 Hill Christopher R. 96, 101, 104  
 Hirszewicz Maria 133  
 Hohendorff Adam 281–282, 285  
 Holtzman Władysław 134  
 Hołyst Brunon 206  
 Horoszewski Paweł 206  
 Hrabec Anna z Chmielewskich 312  
 Hrabec Jan 312  
 Hrabec Stefan 38, 40–42, 45, 119, 148, 151, 252, 312–315, 360  
 Hryńczuk Jan 154  
 Hudson Robin 185  
 Husarski Wacław 158, 173  
 Husserl Edmund 77
- I**  
 Idczak Dariusz 183, 185  
 Ignaczak Maksymilian 129–130  
 Ignatowski Radosław 217  
 Indeki Krzysztof 203, 206–208  
 Indulski Janusz 11, 362  
 Ingarden Roman 78  
 Iwańska Marzena 172  
 Iwińska Irena 134, 144  
 Iwińska-Knop Krystyna 217  
 Iwiński Józef 144  
 Izdebski Zygmunt 206, 262  
 Izydorczyk J. 208
- J**  
 Jabłkowska Joanna 105, 150–151, 154  
 Jabłońska Anna 142  
 Jabłoński Henryk 45, 54, 168, 263–264, 320, 325  
 Jajte Ryszard 182, 184, 279  
 Jakóbczyk-Gryszkiewicz Jolanta 123, 126, 189–190, 194  
 Jakubowska-Gabara Janina 14, 18, 20  
 Jakubowski Jan Zygmunt 14, 31  
 Jakubowski Jerzy 14, 18, 20, 31  
 Jakubowski Zbigniew 30, 182, 184, 249, 263, 275, 320  
 Jakuszewski Bogdan 129–130, 329  
 Jałmużna Tadeusz 33, 159, 197, 199, 201  
 Jamsheer Hassan 172  
 Janas Krystyna M. 126  
 Janczak Julian 159, 169–170, 172  
 Janiak Jan 223  
 Janicka Iwona 154, 198  
 Janicka-Świdarska Irena 154  
 Janik Jadwiga 99, 101, 104, 124, 182, 230, 235, 362  
 Janikowski Józef 182  
 Jankowski Janusz 177, 205, 207  
 Jankowski Jerzy 177  
 Janowska Olga z d. Szyłow 318  
 Janowska Zdzisława 216–217, 287–288, 293  
 Janowski Marian 318  
 Janowski Walery 40, 42, 45–46, 119, 134, 181–182, 184–185, 247, 259, 265, 318–320, 323, 360  
 Janowski Witold 247, 259, 318  
 Janusz Tadeusz 58, 134, 144, 137–138, 203, 206  
 Jarniewicz Jerzy 150, 154  
 Jarno Witold 172, 278, 362  
 Jaroń Jerzy 181, 182, 184  
 Jaros Irena 8, 77, 106, 118, 129, 141, 149–151, 153, 155, 171, 203, 217, 234, 292

- Jaruga Alicja (Jarugowa Alicja) 71, 134, 215, 220, 263  
 Jaskuła Tadeusz 224  
 Jaskuła Zdzisław 267–268  
 Jastrun Mieczysław 323  
 Jaworowicz Jerzy 198, 231  
 Jaworska-Dębska Barbara 206–207  
 Jaworski Adam 125  
 Jaworski Krzysztof 285  
 Jażdżewska Iwona 190  
 Jażdżewski Konrad 158, 160–162, 322  
 Jażdżewski Krzysztof 70, 124–125  
 Jedlińska Eleonora 173  
 Jedynakiewicz-Mróż Katarzyna 172  
 Jerzy Nowak [pseud.] zob. Nadolski Andrzej 46, 322  
 Jewtuchowicz Aleksandra 138, 140, 144–145, 362  
 Jezierski F. S. 326  
 Jeziorny Dariusz 171  
 Jeżak Jan 215, 217, 219  
 Jędrzejczak Alina 140  
 Jędrzejewski Włodzimierz 130  
 Joffe Olimpiad S. 205  
 Jokiel Paweł 189–190  
 Joliot-Curie Frederic Jean 175  
 Józefiak Cezary 52, 134–135, 141, 262, 279, 289, 292–293  
 Juczynski Zygfryd 197–198, 201  
 Jung Elżbieta 159, 166  
 Jurek Marek 53  
 Juszcak-Szumacher Grażyna 140, 144
- K**  
 Kacprzak Alicja 150  
 Kaczmarek Bogusław 217  
 Kaczmarek Jacek 190, 194  
 Kaczmarek Sylwia 25, 190, 362  
 Kaczyński Jarosław 341  
 Kaczyński Lech 104, 292  
 Kadłubowska Joanna Z. 122  
 Kajzer Leszek 162–163  
 Kałuża Donat Kazimierz 234  
 Kamińska Maria 60, 148, 151, 153, 337  
 Kamińska-Kotarbińska Janina 30  
 Kamiński Aleksander 32, 195–196, 199, 254  
 Kapala Brunon 259, 261–262  
 Kaplan Robert S. 220  
 Kappes Aleksander 168–169, 171, 205, 208  
 Kapuścik Edward 177  
 Karasińska-Fendler Maria 292  
 Karczewski Witold 76  
 Karpińska Grażyna Ewa 159, 164  
 Kariski Jan (nazwisko rodowe Kozielow-ski) 77, 80–81, 160, 364  
 Karwacka Helena 47, 151  
 Karwacki Władysław Lech 171–172  
 Kasiński Michał 207, 271, 281  
 Kasperkiewicz Witold 134, 138, 142  
 Kasprzyk Rafał 271, 281, 284  
 Kaszyński Stanisław 151–152  
 Katner Wojciech 93, 105, 203–205, 207–208, 284, 292, 312  
 Katz Henryk 161, 168, 250, 253, 262, 264  
 Kawyn Stefan 148, 151  
 Kaźmierska Kaja 141  
 Kąkol Kazimierz 252  
 Kelsen Hans 332  
 Kempa Janusz 175–176  
 Kerszman Gustaw 161, 250  
 Kędzierski Michał 235  
 Kępczyńska-Nowaczyk Małgorzata 285  
 Kielski Bolesław 147, 151  
 Kieraciński P. 225  
 Kiliańska Zofia M. 126  
 Kirkor Waclaw 134  
 Kita Jarosław 8–9, 36, 38, 40, 42, 45–46, 48–50, 52, 55, 71, 73, 77, 129, 133, 151, 159–160, 171–172, 175, 185, 194, 201, 203–204, 227, 253, 264, 300, 305, 309, 312, 318, 320, 323, 326, 328, 335, 362–363  
 Klajnert Zbigniew 122, 188–189, 194, 271  
 Klajnert-Maculewicz Barbara 126  
 Klassen Leo H. 136  
 Klatka Tadeusz 122, 188, 194  
 Klatkowa Halina 9, 188

- Kleiber Michał 101  
 Klein Lawrence R. 136, 142  
 Klemantowicz Dariusz 10, 230, 243, 350  
 Klima Ewa 190  
 Kluszczyński Ryszard W. 150, 152  
 Kłapciński Zdzisław 224  
 Kłoskowska Antonina 8, 29, 36, 133, 137,  
 143, 160, 249, 252, 258, 362–363  
 Kłys Tomasz 150  
 Kłysik Czesław Kazimierz 123, 189, 194  
 Kłyszewko-Stefanowicz Leokadia 122, 125  
 Kmiecik Zbigniew 206–207  
 Kmiecński Jerzy 159, 162, 211, 215, 265  
 Knypel Jan Stanisław, 125  
 Kocela Krzysztof 271  
 Kociński J. 338  
 Kocój Henryk 171  
 Kocójowa M. 223  
 Kodrębski Jan 203, 205, 262  
 Kofta Maria 154  
 Kokoszko Maciej 159, 170–171  
 Kolankowski Ludwik 17, 158  
 Kolbuszewska Jolanta 171  
 Kołaczkowska Maria 129  
 Kołakowski Leszek 70, 77–79, 157, 160–161,  
 247, 258, 300  
 Komornicka Anna 154  
 Konecki Krzysztof T. 138, 141  
 Konieczna Jadwiga 150  
 Kononowicz Andrzej K. 126  
 Konopacki Jan 126, 214  
 Konorski Jan 30  
 Kontrym Kazimierz 325  
 Kopczyńska-Jaworska Bronisława 159, 164  
 Koperkiewicz-Mordel Jarosława 203  
 Kopytek Aleksander 257  
 Korejwo Andrzej 175  
 Kormanowa Żanna 253  
 Kornobis Ryszard 262–263, 265  
 Kortan Jerzy 136–137, 144, 220, 265, 270  
 Korytkowska Alicja 233–234  
 Korytkowska Małgorzata 155  
 Korzec Paweł 168, 172, 264  
 Korzeniowski Piotr 206–207  
 Kosecki Krzysztof 154  
 Kosikowski Cezary 61, 203–206, 273  
 Kosiński Piotr 176–177  
 Kostrzewska Ewelina 172  
 Kostrzewski Jan 197  
 Kostrzewski Józef 158, 161  
 Kotarbińska Ewa z Koskowskich  
 Kotarbińska Janina 66, 157, 161  
 Kotarbiński Miłosz 298  
 Kotarbiński Tadeusz 8, 14, 16–22, 24–26,  
 30, 37, 66, 105, 111, 119, 221, 157, 159,  
 160–161, 187, 232, 237–238, 240–242,  
 243–244, 246–249, 357, 298–300, 302,  
 316, 360, 363  
 Kotelko Krystyna 48, 124–125  
 Koter Marek 122, 126, 188–189, 192, 194,  
 349  
 Koter-Michalak Maria 126  
 Kotłowski Karol 159, 196, 199, 201  
 Kowalczyk Rafał 363  
 Kowalczyk Roman 9, 171–172, 267–268,  
 270, 272, 275, 279–280  
 Kowalczykowa Alina 153  
 Kowaleski Jerzy 138, 142  
 Kowalewska Jadwiga 234  
 Kowalska Aniela 153  
 Kowalska Halina zob. Olaczek Halina 252  
 Kowalska Weronika 251  
 Kowalska-Dubas Elżbieta 201  
 Kozłowski Marek 159  
 Kozłowski Włodzimierz 170–172  
 Kozłowski Zygmunt 129  
 Kozuchowski Krzysztof 187, 189, 192  
 Krajewska Wanda Małgorzata 8, 82–83, 86,  
 91, 122, 124, 126, 165, 189, 363  
 Krajewski Stefan 138, 142, 288, 292  
 Krajewski Tadeusz 122, 125  
 Krakowian Bogdan 154  
 Krakowski Stefan 159, 167, 169, 171, 253,  
 347  
 Krasieński Tadeusz 183, 185  
 Kraska W. 43–44, 48

- Krassowska Eugenia 27, 29, 133  
Krauze Ryszard 277  
Krawczyk-Wasilewska Violetta 164, 197  
Kroh Jerzy 129  
Kropiwnicki Jerzy 61, 63, 84, 95, 97, 103–104, 271, 284, 286–288, 292–293  
Król Małgorzata 203, 205–206, 208  
Królikowska-Olczak Maria 203, 206, 208  
Kruk Andrzej 123, 126  
Kryczka Bogusław 129, 291  
Kryńska Elżbieta 135, 138, 140, 145  
Krystek Marcin 126, 190  
Krzemiński Tadeusz 58, 124, 161, 188–189, 194, 250, 257, 273, 275, 278  
Krzeszowski Tomasz Paweł 151, 154  
Krzywicki Ludwik 20, 66  
Krzyżanowski Julian 324  
Krzyżewski Remigiusz 134  
Księżak P. 207  
Kubiak Anna 138, 140  
Kubiak Ewa 159  
Kucharska Maria 188–189  
Kucharska-Stasiak Ewa 135, 138, 140, 144  
Kuchowicz Zbigniew 59–60, 160, 169–170, 172  
Kuciński Julian 133, 135, 137, 145, 293, 297, 363  
Kuczewski Władysław 13  
Kuczyński Krzysztof 149, 154, 211, 213–215  
Kuczyński Stefan Maria 168  
Kudra Barbara 150, 153  
Kudrycka Barbara 110, 237  
Kujawińska Courtney Krystyna 211, 213–215  
Kukulska-Gościcka Teresa 125  
Kula Witold 30, 158, 238, 253  
Kulesza Ewa 207  
Kulesza Mariusz 190, 349  
Kulesza Witold 203, 206–207, 281  
Kuligowska-Korzeniewska Anna 152  
Kulpińska Jolanta 133–135, 137, 143, 161, 250, 303, 305, 363  
Kułakowski Sergiusz 147  
Kunderewicz Cezary 205  
Kupczyński Tadeusz 195  
Kupisz Kazimierz 151, 154, 286, 291  
Kupras Adam 240  
Kurek *vel* Kokocińska Stanisława 155  
Kurnatowski Henryk 11  
Kuroń Jacek 268  
Kurowski Józef 126  
Kuźnicki Leszek 76  
Kwaśniewski Aleksander 80, 103  
Kwaśniewski Jacek 271, 284  
Kwiatkowska Alina 154  
Kwiatkowska Maria 122  
Kwiatkowska Walentyna 135, 140–141  
Kwiatkowski Eugeniusz 93–94, 134–135, 138, 140, 142, 328
- Labuda** Barbara 103  
Lande J. 332  
Langevin Remi 185  
Laskowski Stanisław 189  
Lazari de Andrzej 77, 155, 157, 161, 165–166, 212–215, 279, 300, 333  
Lazari-Pawłowska de Ija 77, 157, 161, 165–166, 258, 279, 300, 333  
Lechoń Jan 258  
Lefik-Szczepeńska Alicja 234  
Legowicz Jan 30, 159  
Lehr-Spławiński Tadeusz 314  
Leja Franciszek 185  
Lejman Witold 134, 265  
Lelental Stefan 203, 206–207, 262, 273  
Lenin Włodzimierz [właśc. Władimir Iljicz Uljanow] 32, 39, 161, 205, 249–251, 258  
Lepalczyk Irena 199  
Lesiakowski Krzysztof 172, 254, 260–263, 267, 362–363  
Leszczyński G., ks. 208  
Leszczyński J. 208  
Leszczyński Lech 291  
Leszka Mirosław 171  
Leśniewski Adam 161, 168, 239–241, 243, 247–248, 264

- Leśnodorski Bogusław 253  
 Lewandowska-Tomaszczyk Barbara 149, 151, 154  
 Lewandowski Henryk 203, 206, 288  
 Lewaszkiewicz-Petrykowska Biruta 61, 203, 205–207, 281–284, 312  
 Lewek Anna 262  
 Lewicki Bolesław 152  
 Lewińska Elżbieta 268  
 Lewiński Waclaw 240  
 Leyko Jerzy 279  
 Leyko Małgorzata 150–152  
 Leyko Wanda 55, 122, 125, 338  
 Leżańska Wiesława 198  
 Libiszowska Maria 259, 263  
 Libiszowska Zofia 8–9, 159–160, 169, 237–238, 247, 252–253, 262, 279, 364  
 Librachowa Maria 195–196  
 Ligowski Ryszard 126  
 Lipińska Anna 126  
 Lipiński Jan S. 182, 184, 264  
 Lisiewski Marian 205  
 Lisowska Katarzyna 123  
 Liszewska Agnieszka 203, 206  
 Liszewska Marianna 342  
 Liszewski Kazimierz 342  
 Liszewski Stanisław 8, 61, 63–64, 67, 80, 82–83, 86–91, 93, 103–104, 111, 119, 122, 124, 187–190, 192–194, 234, 269, 342–346, 349, 359–360, 363–364  
 Litwin Jakub 161, 247  
 Litwin Józef 26, 31, 34, 203, 238, 262  
 Liwowski Bolesław Władysław 69, 134, 252, 265, 269, 364  
 Lorentz Zygmunt 11  
 Lubera Maria 292  
 Lubowicki Jerzy 206  
 Lutyński Jan 9, 31, 133–134, 137, 143, 279, 364  
  
**Ł**  
 Łapa Małgorzata 172  
 Łapicki Borys 18, 202–203, 205, 238, 249, 252, 316  
 Łapkowski Ryszard 232  
 Ławrynowicz Maria 126  
 Łaźniewski Mikołaj 129  
 Łoś Robert 213  
 Łowmiański Henryk 158  
 Łuczak Andrzej 183–184  
 Łukaszewicz Witold 238  
 Łukomski Tadeusz 232, 234  
 Łukowski Piotr 198  
 Łuniński Ryszard 232  
 Łysakowski Adam 24, 223  
  
**M**  
 Macar Paul 194  
 Machejko Wiesław 258, 363  
 Machnik Zofia 130, 134, 143, 161, 214  
 Maciejewska-Potapczyk Waclawa 125  
 Maciejewski Wiesław 281  
 Macierewicz Antoni 268  
 Maik Jerzy 323  
 Majda Rafał 234  
 Majdzińska Teresa 226  
 Majer Jan 149, 154  
 Makatrewicz Andrzej 259, 261–262  
 Maksymiuk Zygmunt 188–189  
 Malczuk Jadwiga 224  
 Malinowska Ewa 141  
 Malinowski Adam 284  
 Malinowski Grzegorz 70, 159–160, 166  
 Malisiewicz Marek 273–274, 277  
 Maliszewski Grzegorz 267–268  
 Małek Eliza 93–94, 151, 155  
 Manikowska Barbara 122, 189, 194  
 Mankiewicz Jerzy 271  
 Manteuffel Tadeusz 253  
 Marchlewski Julian 39, 66, 257  
 Marciniak Andrzej 163, 205, 207  
 Marciniak-Kajzer Anna 163  
 Marcinkiewicz Kazimierz 341  
 Marcinkiewicz S. 318  
 Marcinkowska Monika 140, 144  
 Mariański Adam 206  
 Mariola Antczak 155  
 Markiewicz Grzegorz 172  
 Markow Konstantin 194

- Markowski Janusz 123, 126  
 Markowski Tadeusz 89, 216–217, 219  
 Marszał Tadeusz 122, 189–190, 192, 194  
 Marszałek Adam 363  
 Marszałek Antoni 142  
 Marynowicz-Hetka Ewa 70, 196–199, 201  
 Maszewska Jadwiga 126, 150–151, 154  
 Maszewski Janusz 126  
 Maszewski Zbigniew 154  
 Maślanka Paweł 105, 175, 177, 230  
 Matczak Andrzej 123, 189–190, 194  
 Materski Wojciech 170  
 Matuchniak-Krasuska Anna 141  
 Matulewicz Marian 261–262  
 Matuszak Grzegorz 293  
 Matuszewski Jacek, 203, 205, 208, 272  
 Matuszewski Józef 91, 205  
 Matyniak Alojzy 155  
 Matysiak Dariusz 277  
 Matysiak Jacek 284  
 Mazan Bogdan 149, 151, 153, 155  
 Mazowiecki Tadeusz 51, 88, 98, 110, 121, 145, 220, 293, 345, 348, 356  
 Mazur Stanisław 180–181, 184  
 Mączyńska Maria Magdalena 163  
 Mączyński Jan 153  
 Meissner Alfred 18–19, 213  
 Meller Stefan 350  
 Miastkowski Leszko 9, 46, 48, 134–135, 137, 141, 309  
 Michalak Henryk 126, 289, 293, 338  
 Michalewski Andrzej 142  
 Michalewski Kazimierz 148, 153, 229, 270  
 Michalska Iwonna 201  
 Michalski Eugeniusz 128, 130  
 Michalski Grzegorz 198, 201  
 Michalski Ireneusz 122, 125  
 Michaluk Janusz 281, 284  
 Michałkiewicz Zbigniew 134, 265  
 Michnik Adam 77, 268  
 Michowicz Waldemar 8, 68, 159–160, 169–171, 211, 213, 215, 265, 275, 280, 363–364  
 Mickiewicz Adam 28, 75, 129, 169, 205, 314  
 Mijal Kazimierz 13  
 Mikołajczyk Bożena 135, 140, 362  
 Mikołajczyk Leon 182, 184  
 Mikołajczyk Stanisław 243  
 Mikołajczyk Zofia 71, 134, 215–216, 220  
 Mikołajczyk-Chmiela Magdalena 126  
 Mikosik Stanisław 142  
 Milewski Roman 141  
 Mill John Stuart 298  
 Miller Leszek 95–96, 101, 103, 222  
 Milo Halina 224–225  
 Milo Władysław 138, 142  
 Minczew Georgi 150, 155  
 Minor Marian 243  
 Mirowski Wincenty 232  
 Missalowa Gryzelda 12, 93, 159, 167–168, 171, 238, 253, 347–348  
 Miszańska Anita 143, 291  
 Młostoń Grzegorz 129–130  
 Młodkowski Jan 271  
 Moczar Mieczysław 240  
 Moczowski Bronisław 65, 289  
 Moneta Marek 177  
 Mortimer-Szymczak Halina 58, 135–136, 145, 258, 275  
 Moszyński Leszek 91  
 Mowszowicz Jakub 122, 125  
 Moyocho Waclaw 122  
 Mucha Bogusław 149, 155  
 Mujżel Jan 103, 134–135, 137, 141, 258, 262  
 Musiatowicz A. 182  
 Muszkowski Jan 13, 18, 24, 147–148, 202  
 Muszyński Jan 18–20  
 Mysłek Tomasz 282  
  
**N**adel Beniamin 154  
 Nadel-Turoński Tadeusz 165  
 Nadolska Maria 363  
 Nadolski Andrzej 29, 42, 45–47, 53, 119, 159–160, 162–163, 321–323, 325, 360–361  
 Nadolski Jerzy 321, 323  
 Naimski Piotr 268  
 Nakayama Ken-ichi Inui 205



- Nałęcz-Wojtczak Jolanta 151, 154  
 Namitkiewicz Jan 20, 203  
 Napieraj Barbara 76  
 Nartnowicz-Kot Maria 172  
 Nasha, funkcje 183  
 Natanson Ludwik 176  
 Nawroczyński Bogdan 196  
 Neel Louis 355  
 Neneman Jarosław 292  
 Neumanna von, algebry 184  
 Newtona, układy 184  
 Niboyet Jean 309  
 Niebrzydowski Leon 197  
 Niedbajło Piotr J. 205  
 Niedźwiecki Wiktor 165, 267–269, 271, 284  
 Niedźwiedziński Marian 138, 140  
 Niemcewicz Julian Ursyn 326  
 Niemierko Włodzimierz 30  
 Niewiadomski Józef 60, 282  
 Niezabitowska Anna 267  
 Nonas Zenon 231  
 Nosko Jan 29, 40, 168, 247, 249, 254, 363  
 Nowacki Józef 205  
 Nowaczyk Adam 58, 159, 165–166, 264, 280, 285, 290  
 Nowaczyk Mirosław 252  
 Nowak Mariola 272  
 Nowak Tadeusz 171  
 Nowak Wojciech 170, 173, 233  
 Nowak-Jeziorański Jan 102  
 Nowakowska Wanda 170, 173  
 Nowakowski Andrzej 90, 93–94, 105, 162, 182, 183–185, 363  
 Nowikow Wiaczesław 150, 154  
 Nowina-Sroczyńska Ewa 164  
 Nowinowski Sławomir M. 9, 171, 260, 361  
 Nurczyńska-Fidelska Ewelina 92, 152  
 Nykiel Włodzimierz 92–93, 95, 102, 105–107, 110–112, 115–119, 203, 206–209, 230, 234, 350–354, 359–360, 363  
  
**O**brębski Józef 156  
 Ogińska-Bulik Janina (Nina) 198, 201  
 Oke Timothy R. 194  
 Oko Jan 18, 147, 149, 153  
 Okoń Jan 149, 153  
 Okoń Wincenty 195  
 Olaczek Halina (ZSP) 252  
 Olaczek Romuald 125  
 Olaszek Barbara 155  
 Olczak L. 25, 203, 206, 208, 362  
 Olechnowicz Mściśław 155, 231  
 Olejniczak Wielisław 177  
 Olejniczak-Szałowska Ewa 206–207  
 Olejnik Kazimierz 274  
 Olejnik Leszek 58, 171–172, 262–264, 271, 284, 287, 363  
 Olejnik Włodzimierz 262  
 Oleksy Elżbieta 88, 90, 116, 211, 213–215  
 Oleksy Wiesław 211  
 Olszewska Joanna 122, 124–125, 267  
 Olszewska Maria J. 122, 188, 363  
 Olszewski Marek 203, 206  
 Olszewski Tadeusz 134, 145  
 Olszowski Stefan 47  
 Olszowy Witold 206  
 Onyszkiewicz Wojciech 268  
 Opawski Krzysztof 292  
 Orłowski Aleksander 165, 250, 264  
 Orłowski Witold M. 292  
 Osiecka Regina 123, 126  
 Osińska-Taniewska Stefania 130  
 Osiński Kazimierz 232  
 Osóbka-Morawski Edward 16  
 Ossowska Maria 16  
 Ossowski Stanisław 16, 18, 143, 156, 159, 238  
 Ostromecka-Frączak Bożena 155, 228  
 Ostrowski Witold 154  
 Oświecimski Stefan 154  
 Owczarek Leszek 281, 283–284  
 Owen Robert 328  
 Oz Amos 152  
  
**P**acura Jolanta 100  
 Pajor Tomasz 203, 205, 353  
 Palka Grzegorz 80, 287

- Palusiński 323  
 Pałuszyńska Edyta 149  
 Panasiuk Ryszard 57, 165–166, 265, 269, 280, 290  
 Panusz Henryk 279  
 Pańczyk Jan 197  
 Papińska Elżbieta 194  
 Partyka Stanisław 263  
 Pastusiak Radosław 140  
 Paszkiewicz Adam 182–184, 291  
 Pawlak Ryszard 183–184, 198  
 Pawlik Stanisław 256  
 Pawlikowski Tadeusz 11  
 Pawłowski Leszek Kazimierz 20, 122, 125  
 Pawłowski Tadeusz 58, 161, 165–166, 300  
 Pączka Stanisław 188–189, 192  
 Pelczar Andrzej 76  
 Penczak Tadeusz 122, 125  
 Perliński Marek 274, 277, 284  
 Piasecki Bogdan 89, 215–216  
 Piasecki Ryszard 73, 135, 138, 140–141, 292  
 Piaseczna Krystyna 270  
 Piaskowski Wiesław 134, 144, 265  
 Piąstka Leszek 231  
 Piątkowski Wiesław 293  
 Piątkowski Józef Stanisław 119, 318  
 Piątkowski Stanisław, ojciec 40, 42, 58–59, 203, 205, 259, 261, 263, 280, 315–318, 320, 323, 334 358, 360  
 Piechocki Andrzej 125  
 Piechura Henryk 252  
 Piekarski Jacek 93–94, 105, 129–130, 176, 179, 197–198, 201, 363  
 Pielat Bogusław 226  
 Pierchalski Antoni 183  
 Piestrzyński Tomasz 223  
 Pieter Józef 30, 157, 195–196  
 Pietkiewicz Stanisław 187  
 Pietrasiak Małgorzata 211–213  
 Pietrasik Eugeniusz 277  
 Pietrzak Bartosz 267  
 Pietrzak Jacek 172  
 Pietrzak-Pawłowska Irena 348  
 Pikulska-Radomska Anna 203, 205, 208  
 Pikulska-Robaszkievicz Anna 203  
 Pilichowski Andrzej 134, 305, 362  
 Piotrowska-Marczak Krystyna 82, 86, 91, 93, 124, 135, 138, 144, 363  
 Piotrowski Andrzej 138  
 Piotrowski Tadeusz 224  
 Piotrowski Wacław 28, 31, 59, 134–135, 143, 224  
 Piotrowski Władysław 134, 137, 144  
 Piórczyński Józef 166  
 Plich Mariusz 135  
 Płachcińska Krystyna 150–151, 153  
 Płaszewski Andrzej 224  
 Pławski Stanisław 206  
 Płaza Stanisław 129–130  
 Płuciennik Janusz 58, 268, 280  
 Płuciennik Jarosław 106, 118, 150–151  
 Płuciennik Maria 234  
 Pobjewska Aldona 166  
 Podgórska Eugenia 196, 199, 270  
 Poklewska Krystyna 149, 151, 153  
 Poklewski Tadeusz 323  
 Polanowski Leon 257  
 Polny Roman 196  
 Ponczek Eugeniusz 211–213  
 Popławska Irena 173  
 Popruzenko Jerzy 181  
 Poradecki Jerzy 154  
 Poraj Grażyna 198, 201  
 Potoczny Wiesław 285  
 Poznańskiego, pałac 76, 91  
 Praweńska-Skrzypek Małgorzata 106  
 Preston Lee E. 91, 220  
 Prochowski Zdzisław 78, 134, 144, 265, 287  
 Promińska Urszula 205, 208  
 Pruski Jerzy 141, 292  
 Pryt Marek 235  
 Przełęcki Marian 157, 161  
 Przybylski Mirosław 126  
 Przytuła Marian 176  
 Puchała Mieczysław 126, 271  
 Pusiowa Lena 95, 224–225

- Pusz Wiesław 149, 153, 326  
 Puś Marianna z Trzapałkowskich 346  
 Puś Tadeusz 346  
 Puś Wiesław 38, 70, 81–82, 88, 91, 93–95,  
 106, 115, 119, 159–160, 170–172, 222,  
 226, 124, 234, 257, 289, 346–347, 348–  
 350, 359–360, 364  
 Puterman Załma 165, 264  
 Pyjas Stanisław 267–268  
 Pytlas Stefan 8, 36, 38, 40, 42, 45–46, 48–50,  
 52, 55, 71, 73, 77, 129, 133, 151, 159–160,  
 171, 175, 185, 194, 201, 203–204, 227,  
 300, 305, 309, 312, 318, 320, 323, 326,  
 328, 335, 349, 362  
 Pyziak-Szafnicka Małgorzata 203, 205, 207  
**R**  
 Rachwalski Jerzy 144  
 Raczka Andrzej 141  
 Radlińska Helena 14, 157, 195–196, 198  
 Rainer Michel 68  
 Rajkiewicz Antoni 19–20, 22, 240, 243–244,  
 247, 364  
 Rajkowski Rudolf 203  
 Rakowski Bogusław 227, 229, 291, 364  
 Rappaport Emil Stanisław 206  
 Ratuszniak Grzegorz 282  
 Rau Zbigniew 115, 205, 207–208, 220, 293  
 Raynal Rene 194  
 Rdzany Zbigniew 190  
 Regulski Jerzy 77, 91, 135, 137, 290, 293  
 Rejniak Hieronim 46  
 Rek Jan 33, 42, 59, 149, 230, 249, 306–307,  
 334  
 Rembieliński Andrzej 203, 205  
 Rembieliński Jakub 175–177  
 Ridder Helmut 205  
 Rieger J. 314  
 Ripert Georges 309  
 Robak Piotr 171  
 Rodkiewicz Bohdan 122  
 Rogut Anna 89  
 Rokicka Ewa 90, 141  
 Rokicki Konrad 260, 363  
 Romaniuk Andrzej 122, 125, 263, 265  
 Romanowski Stanisław 130  
 Roosevelt Franklin Delano 80  
 Rosin Ryszard 169, 171, 265, 286  
 Rosołek Jadwiga 234  
 Rossa Agnieszka 135, 140  
 Rosset Edward 38, 40, 135–136, 142, 262  
 Rostowski Jan 197, 201  
 Rostworowski Tomasz, o. 240  
 Roszczynowa Władysława 330  
 Rotocki Zbigniew 205, 258  
 Roupert Stanisław 176  
 Rozwadowski Józef, ks. 282  
 Różalska Barbara 126  
 Różalski Antoni 105, 110, 118, 122–124, 126,  
 364  
 Różański Jerzy 217, 219  
 Różycki Feliks 186  
 Rudnicka Wiesława 122, 125  
 Rudnicki Zenon 231  
 Rudolf Grażyna 234  
 Rudolf Stanisław 138, 142  
 Rudziński Grzegorz 227, 364  
 Ruszar Józef 268  
 Rutkowski Jerzy H. 338  
 Rutowicz Bronisław 232  
 Rutowicz Mieczysław 282  
 Rybak Jacek 266  
 Rydz Jan 117, 234  
 Rymaszewski Zygfryd 203, 205, 284  
 Rzepecki Seweryn 163  
 Rzepkowski Arkadiusz 172  
 Rzeszotarski Zbigniew 259  
 Rzetelska Anna 205, 208  
 Rzymowski Jerzy 279  
**S**  
 Sadowski Wiesław 65, 70, 82, 88, 91, 203–  
 205, 207–208, 271, 281, 289, 335  
 Sadziński Roman 149–151, 154  
 Saloni Juliusz 113, 147  
 Salska Agnieszka 149, 151, 154, 271  
 Salwa Zbigniew 247, 251  
 Samecki Paweł 293

- Samulczyk Bogusław 286, 291  
 Samuś Paweł 80, 170, 172, 226, 364  
 Saryusz-Wolski Jacek 293  
 Sawicki Jerzy 206  
 Schaff Adam 238  
 Schaff Leon 206  
 Schnayder Jerzy Edward 147, 154  
 Schoenbrenner Janina 253  
 Scholl Henryk 130, 283, 332  
 Schultz Bruno 154  
 Schweikertów rodzina 73  
 Sedlaczek Leon 58, 122, 125  
 Sekulski Zbigniew 267  
 Sempach Marek 213  
 Sepkowski Andrzej 212–213  
 Serejski Marian Henryk 18, 20, 158–159, 167–168, 171, 238, 247, 249, 253–254, 262  
 Seweryński Michał 53, 63–64, 67–73, 75–83, 95, 103, 106, 110, 119, 173, 196, 203–207, 211, 220, 223–224, 232, 234–235, 272, 283, 293, 339–342, 349, 359–360, 363–364  
 Siciński Jacek 126  
 Siemianowska Urszula 150  
 Sienkiewicz Henryk 111, 153  
 Sierpiński Waław 181  
 Siewierski Mieczysław 206, 254, 339  
 Sikorska-Kowalska Marta 172  
 Sikorski Czesław 134, 219, 271  
 Simon Alicja 20, 158  
 Siuchniński Mateusz 238, 250, 252  
 Skarżyński T. 271  
 Skłodowska Maria J. 86, 126  
 Skłodowski Henryk 197  
 Skoczylas Wiesław 198  
 Skodlarski Janusz 138, 140, 142  
 Skotnicki Krzysztof 203, 206, 208, 291  
 Skowroński Romuald 52–58, 72, 83, 103, 119, 129–130, 273, 275–276, 278, 280, 329–332, 358, 360  
 Skrzyszewski Stanisław 12–13, 16  
 Skrzydło Leszek 258  
 Skrzypek Andrzej 211, 213  
 Skupińska-Lövset Czesława Ilona 163  
 Skwarczyńska Bronisława z Urbańskich 323  
 Skwarczyńska Stanisława, z domu Laszczykówna, 148,  
 Skwarczyńska Stefania 147, 151–152  
 Skwarczyński Antoni 323  
 Skwarczyński Zdzisław 46–49, 119, 151, 153, 323–324, 326, 252, 323–326, 360  
 Słomiany Amalia 91  
 Sławski Franciszek 77  
 Słowik Andrzej 284, 287  
 Słowikowski Janusz 258  
 Smalbone David 220  
 Smoktunowicz Eugeniusz 203, 206  
 Smolik 323  
 Sobańska Irena 102, 217  
 Sobański Janusz 19  
 Sobczyńska Dorota 175  
 Sobieszcański Marcin 277  
 Sobotka Kazimierz 271  
 Söldaczuk Józef 144  
 Sonnefeld Renata, 205  
 Sosnowski Jarosław 217  
 Soszyński Mirosław 126  
 Sowa Joanna 150, 155  
 Spencer Herbert 298  
 Spirydowicz Olgierd 155  
 Spodenkiewicz Paweł 240, 268, 273–274, 284  
 Spodzieja Stanisław 183, 185  
 Stahl Małgorzata 203, 206–207  
 Stalmaszczyk Piotr 150–151, 154  
 Stankiewicz Zbigniew 159, 169–172  
 Starnawski Jerzy 151, 153  
 Starosta Antoni 252  
 Starosta Paweł 134–135, 138, 141, 143, 305, 362  
 Starzyńska Waław 138, 140, 142  
 Staszewska Zdzisława 151, 153  
 Staszic Stanisław 9, 20, 66, 240  
 Stawasz Danuta 217, 219  
 Stawasz Edward 217  
 Stefańska Krystyna 206, 208

- Stefański Krzysztof 173  
 Stepnowska Tatiana 155  
 Stęperski Jan 277  
 Stępień Sławomir 260, 363  
 Stępień-Kuczyńska Alicja 211, 213  
 Stępiński Marian 176–177  
 Stieber Zdzisław 19, 30, 147, 151  
 Stobiecki Rafał 9, 170–171, 253, 264, 363  
 Straszewicz Ludwik 83, 122, 188, 192, 194, 343  
 Strokowska Anna 151, 153  
 Strzyczkowski K. 208  
 Studniarski Marcin 182–184  
 Styczyńska Adela 154  
 Suhecka Jadwiga 140, 142  
 Suhecki Bogdan 138, 142  
 Suchodolski Bogdan 195  
 Suliborski Andrzej 190, 194  
 Sułkowska-Bieriezin Ewa 268  
 Sułkowski Bogusław 138  
 Sułkowski Witold 268  
 Surowiecki Zdzisław 224  
 Suska Mirosława 58, 280  
 Swaryczewski Antoni 129–130  
 Swiderski Zbigniew 203  
 Sygit Bogusław 208  
 Syski Jacek 58, 165, 269, 280  
 Szadkowski Zbigniew 177  
 Szałański Jan 197  
 Szaniawski Klemens 157, 161  
 Szczakowski Ziemowit 265  
 Szczepaniak Józef 134  
 Szczepańska Ewa, z domu Cholewa 305  
 Szczepański Jan 8, 2 8, 33–35, 119, 133–136,  
 142–143, 158–160, 221, 238, 247, 252,  
 254, 258, 305–310, 357, 360, 364  
 Szczepański Paweł 305  
 Szczęsny Jerzy 259, 261–262  
 Szczukocki Dominik 291  
 Szczygielski Wojciech 170, 172, 263  
 Szer Seweryn 195, 205  
 Szkudlarek-Śmiechowicz Ewa 149  
 Szkurłat Elżbieta 190, 194  
 Szlesiński Iwo 151  
 Szmidt Krzysztof 198  
 Szmuszkowicz Hanna 247  
 Szmydtowa Zofia 324  
 Szpigiel Barbara 285  
 Szpigiel Halina 285–286  
 Szpunar Adam Feliks 9, 34–41, 127, 203,  
 205–206, 119, 221, 257, 262, 279, 307,  
 309–312, 312, 358, 360–361  
 Szpunar Feliks 309  
 Szpunar Helena, z domu Kurnal 309  
 Sztabiński Grzegorz 166, 173  
 Sztudynger Jan Jacek 140, 142  
 Szubert Kazimierz 257  
 Szubert Waclaw 68, 74, 203–206, 252, 339  
 Szulc Tadeusz 205, 208  
 Szwedek Aleksander 154  
 Szychta Anna 217  
 Szymanowski Zygmunt 17–18  
 Szymański Andrzej 271  
 Szymczak Alicja 170, 172  
 Szymczak Jadwiga, 163–164, , 216, 364  
 Szymczak Jan 159, 171  
 Szymczak Tadeusz 206, 257–258  
 Szymczak Wiesław 198, 201  
 Śladkowska Janina 182  
 Śliwerski Bogusław 197–199  
 Ślósarska Joanna 152  
 Śmiałowski Józef 159, 169–171, 263, 265  
 Śmiech Witold 41, 52, 61, 151, 153  
 Śmigielska Joanna 281  
 Śniadecka-Kotarska Magdalena 211–214  
 Śnieżek Ewa 219  
 Śreniowska Krystyna 8–9, 20, 170–172,  
 240–241, 279, 364  
 Śreniowski Józef 261, 268  
 Śreniowski Stanisław 205, 253  
 Świątek Helena Barbara 235  
 Świątkowski Tadeusz 182  
 Świderski Bolesław 154–155, 223  
 Świegocki Kazimierz 259  
 Świerkocki Janusz 135, 141, 144  
 Świętochowski Waldemar 198

Świętosławska Teresa 151, 153  
 Świontek Sławomir 149, 152

**T**adeusiewicz Hanna 149, 151, 155  
 Tanaś Sławoj 190  
 Taniewska-Osińska Stefania 129  
 Tarantowicz Alfred 154  
 Tarno Jan Paweł 206–207  
 Tarnowski Roman 229  
 Tarociński Andrzej 231  
 Tatarowski Konrad 267–268, 271, 284  
 Thatcher Margaret 115–116  
 Tietz Tadeusz 176–177, 335  
 Tischner Józef 77–79, 160  
 Tomaszewicz Łucja 138, 140, 142  
 Tomaszewicz Wincenty 12, 14, 18  
 Tomaszewski Alojzy 176  
 Tomaszewski Cezary 122  
 Tomczyk Czesław 256  
 Tricart Jean 194  
 Truchim Stefan 14, 157, 195–196, 199, 262  
 Trzcińska Eleonora 169  
 Trzeciakowski Witold 144  
 Trzynadłowski Jan 30  
 Tuchańska Barbara 159, 166  
 Turkowska Krystyna 189  
 Turowska Maria 129–130  
 Tusk Donald 292  
 Tuwim Julian 39, 66, 152, 257  
 Twardowski Kazimierz 298  
 Twardy Juliusz 189–190  
 Tybor Waclaw 175–176  
 Tyl Anna 201  
 Tylman Janusz 58, 203, 206  
 Tyrankiewiczówna Maria 9, 240–242, 364  
 Tyszkiewicz Beata 266  
 Tyszkiewicz Stanisław 232, 241–242, 244–246

**U**chman Jadwiga 149–150  
 Ujejski Józef 324  
 Ulewicz Tadeusz 91, 152  
 Ułaszyn Henryk 147

Umińska-Tytoń Elżbieta 149, 151, 153  
 Urban Hieronim 38, 175  
 Urbanek Grzegorz 217, 219  
 Urbanek Henryk 125  
 Urbanek Piotr 135, 140  
 Urbaniak Bogusława 364, 140  
 Urbaniak Maciej 216, 217, 219  
 Urbaniak-Kucharczyk Anna 175  
 Urbaniak-Zajac Danuta 198, 201  
 Urbanik Kazimierz 77, 185  
 Urbański Wiesław 284, 323

**V**alenta Luboš 77, 176, 335  
 Vieweger Florentyna z Godlewskich 295  
 Vieweger Teodor 12–18, 20, 23, 105, 119, 123, 175, 194, 201, 239, 295–297, 302, 357, 359  
 Vieweger Teodor, ojciec 295

**W**achowicz Barbara 122  
 Wagner-Bojakowska Elżbieta 185  
 Wajda Andrzej 92, 152  
 Walczak Anna 198  
 Walczak Paweł 183,  
 Walczak Piotr 284  
 Walczak Stanisław 182  
 Walczak Wojciech 58, 61, 272–274, 276–278, 280, 284, 332  
 Walczak-Duraj Danuta 138, 141  
 Waldo Barbara 205  
 Walendowski Tadeusz 259  
 Walentyna Kwiatkowska 93–94, 122, 134–135, 138, 140–142, 154, 328  
 Walicki Andrzej 91, 160  
 Walicki Jacek 172  
 Walińska Ewa 216–217, 219, 362, 364  
 Waliszewski Włodzimierz 182  
 Wallis Mieczysław 158–159, 173  
 Walter Zofia 122, 125, 275  
 Waniek-Klimczak Ewa 150, 154  
 Waraszkievicz Zenon 180  
 Warda Anna 151, 155  
 Wareżak Jan 142, 158  
 Warzecha Andrzej 267

- Warzywoda-Kruszyńska Wielisława 89, 134,  
 138, 140–141, 143  
 Waszczyński Jan 203, 206  
 Waszkiewicz Ludwik 11  
 Wąsik Wiktor 14, 157  
 Wdowiński Piotr 140  
 Weigt Zenon 151, 154  
 Weingertner Przemysław 172  
 Welfe Aleksander 136, 138, 140, 142  
 Welfe Władysław 52, 55, 58, 134–137, 142  
 Werner Gedeon 216  
 Wert Pola 151–152, 265  
 Wesołowski Włodzimierz 258  
 Whittaker Wolfendale Arnold 176  
 Wiatrowski Grzegorz 175, 177  
 Wiatrowski Paweł 175, 320  
 Wiatrowski Tadeusz 284  
 Wibig Joanna 190, 291  
 Wibig Tadeusz 177  
 Wichera Andrzej 154  
 Wichowa Maria 153  
 Wiedeńska Jadwiga 271  
 Wieczorek Roman 117  
 Wierucki Zbigniew 65  
 Wierzbiński Antoni 197  
 Wierzbiński Jarosław 150–151, 155  
 Wierzbowski Ryszard 153  
 Wierzchowski Piotr 34  
 Wierzyński Kazimierz 258  
 Wieteska Stanisław 138, 140  
 Więcek Jan 138, 144  
 Więckowska Helena 24, 148, 155, 221, 223  
 Więckowski Adam 274, 284  
 Więckowski Ryszard 197  
 Wilanowski Bolesław 11–14, 16, 18–20, 203,  
 205, 297  
 Wilczkowski Eugeniusz 18  
 Wilczyński Władysław 67, 182, 184  
 Will Arno 151, 154  
 Willaume Juliusz 30, 158–159  
 Willemart A. 329  
 Wirski [pseud.] zob. Szubert Waclaw 206  
 Wiśniewski Bogdan 154  
 Wiśniewski Edward 172  
 Wiśniewski Feliks Joachim 175–177, 252  
 Witczak Krzysztof 155  
 Witkacy [pseud.] zob. Witkiewicz Stani-  
 sław Ignacy 154  
 Witkiewicz Stanisław Ignacy 154  
 Witkowska Janina 142  
 Witkowski Janusz 134, 144  
 Wlazło Janina 286  
 Włodarczyk Bogdan 190, 194  
 Włodarczyk Cezary 206, 259  
 Włodarczyk Jerzy 155, 223  
 Włodarczyk Kazimierz 182–183  
 Włodarczyk Mirosław 203, 206, 208,  
 Włodarczyk Tomasz M. 225  
 Włodarski Bogusław 251  
 Włodarski Lech 9, 181–182  
 Wojciechowska Jolanta 83, 91, 190  
 Wojciechowska Maria 226  
 Wojciechowska-Miszalska A. 143  
 Wojciechowski Edward 134  
 Wojciechowski Eugeniusz 135, 138, 140, 145  
 Wojciechowski Jan 130  
 Wojcieszek Krzysztof 273  
 Wojek Tomasz 323  
 Wojnicka Elżbieta 205, 234  
 Wojtas Franciszek 122  
 Wojtczak Leszek 8, 59–67, 72–73, 75, 83,  
 103, 119, 175–177, 234, 286, 288–290,  
 335–339, 345, 358–360–361, 362–364  
 Wojtczak Piotr 281  
 Wolaniuk Anita 83, 91, 194  
 Wolińska Teresa 171  
 Wolska Barbara 149  
 Wolski Józef 30, 158, 167  
 Wolski Tadeusz 18–19, 122, 124  
 Woroszyński Wiktor 8  
 Woskowski Jan 134, 143, 265  
 Woźniak Katarzy 134, 143, 265 na  
 Woźniak Krzysztof 123, 126, 172  
 Wójcicka-Budner Barbara 206  
 Wrocławska Maria 29, 39, 77, 103, 168, 185,  
 204, 223, 226, 338, 346

- Wroński Mieczysław 129  
 Wróblewska Hanna 226  
 Wróblewska Krystyna z Hirschbergów 332  
 Wróblewska Małgorzata 234  
 Wróblewski Andrzej 332  
 Wróblewski Bronisław 332  
 Wróblewski Jerzy 41–42, 45, 58–61, 119,  
 203–206, 262, 279, 281–283, 332–335,  
 358, 360  
 Wróblewski Romuald 224  
 Wróblewski Władysław 206  
 Wsedłek R. 25, 362  
 Wycech Czesław 17  
 Wyciskiewicz Bogdan 262  
 Wyka Teresa 203, 206, 208  
 Wypych Mirosław 135, 144  
 Wyrozumskaja Anna 205–206, 208  
 Wyrwa Tadeusz 160  
 Wysocki Zbigniew 137  
 Wysokińska Zofia 105, 115, 118, 135, 138,  
 140, 142  
**Z**  
 Zabielski Kazimierz 144  
 Zabłocki Bernard 26, 31, 34, 38, 40, 124–125  
 Zacharski Mariusz 291  
 Zahorski Zygmunt 181–182, 184–185  
 Zajązkowski Stanisław Franciszek 19, 35,  
 37, 157, 159, 167, 171, 238, 307  
 Zajązkowski Stanisław Marian 169–172  
 Zajewski Władysław 171  
 Zakrzewski Janusz 130, 135  
 Zalewska Hanna zob. Zalewska-Jura Han-  
 na 150, 155  
 Zalewska-Jura Hanna 155  
 Zalewska-Pawlak Mirosława 198  
 Zalewski Maciej 89, 100, 122, 126  
 Zanuszi Krzysztof 160  
 Zarzycka Grażyna 227–229, 364  
 Zasada Iwona 175  
 Zawadzki Aleksander 9, 20, 38, 175, 264,  
 335  
 Zawistowicz-Adamska Kazimiera 163–164  
 Ziegler Oskar 86  
 Zieleniewski Jan, 144  
 Zieliński Jerzy S. 215–216, 219–220  
 Zieliński Maciej 205  
 Zimka J. 25, 362  
 Ziomek Jan 188–189, 255  
 Ziótek Władysław, abp 76, 288  
 Zirk-Sadowski Marek 65, 70, 82, 91, 203–  
 205, 207–208, 271, 281, 289, 335  
 Ziułkiewicz Maciej 190  
 Znaniecki Florian 301, 303–305  
 Zoll Fryderyk 309  
 Zwierzchowski Franciszek 19  
 Zwoliński Przemysław 314  
 Zwolska Wanda 169  
 Zwolski Bogumił 159, 169  
 Zych Stanisław 188, 192  
**Ż**  
 Żabicki Artur 14, 202  
 Żądzińska Elżbieta 123, 126  
 Żelazko J. 240  
 Żelazo Marek 271  
 Żerek-Kleszcz Hanka 172  
 Żołnierczyk Zbigniew 277, 284  
 Żółtowska Elżbieta 142  
 Żukowski Julian 13, 16  
 Żurawski *vel* Grajewski Radosław 171, 203,  
 205, 213  
 Żygulski Zdzisław 19, 30, 147, 151





## SPIS FOTOGRAFII

<b>Fot. 1.</b> Dekret o utworzeniu Uniwersytetu Łódzkiego „Dziennik Ustaw RP” z dnia 11 czerwca 1945, nr 21, poz. 119 .....	15
<b>Fot. 2.</b> Gmach wybudowany w 1929 r. dla pracowników biurowych wodociągów i kanalizacji w Łodzi przy ul. Narutowicza 65. Od 1946 r. – Rektorat UŁ .....	21
<b>Fot. 3.</b> Pierwszy budynek UŁ z 1945 r. przy ul. Narutowicza 68, pozyskany na własność gmach byłej Szkoły Zgromadzenia Kupców (przed 1945 r.) .....	23
<b>Fot. 4.</b> Socjologowie: prof. Jan Szczepański, prof. Józef Chałasiński w pokoju przy ul. Uniwersyteckiej 3 (lata 50. XX w.) .....	28
<b>Fot. 5.</b> Prof. Józef Chałasiński z dr. Janem Lutyńskim w samochodzie przed budynkiem przy ul. Uniwersyteckiej 3 (lata 50. XX w.) .....	31
<b>Fot. 6.</b> Nowy gmach Biblioteki UŁ (1960 r.) .....	37
<b>Fot. 7.</b> Nadanie doktoratu <i>h.c.</i> prof. Tadeuszowi Kotarbińskiemu. ....	37
<b>Fot. 8.</b> Inauguracja roku akademickiego (druga połowa lat 50. XX w.) .....	38
<b>Fot. 9.</b> Inauguracja roku akademickiego 1966/1967. Prof. Stanisław Piątowski, rektor UŁ .....	42
<b>Fot. 10.</b> Odczytanie Aktu erekcyjnego przy budowie nowego pawilonu Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego UŁ .....	43
<b>Fot. 11.</b> Nowa stołówka na osiedlu akademickim (ok. 1965 r.) .....	44
<b>Fot. 12.</b> Instytut Matematyki (ok. 1970 r.) .....	48
<b>Fot. 13.</b> Prof. Janusz Górski, rektor UŁ podczas spotkania .....	50
<b>Fot. 14.</b> Gmach Wydziału Filologicznego w budynku dawnego Gimnazjum Niemieckiego przy al. Kościuszki 65. ....	51
<b>Fot. 15.</b> Wizyta prof. Henryka Jabłońskiego, przewodniczącego Rady Państwa i prof. Janusza Górskiego, ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki na UŁ .....	54
<b>Fot. 16.</b> Podpisanie umowy o bezpośredniej współpracy pomiędzy Uniwersytetem Justusa Liebiga w Giessen, a Uniwersytetem Łódzkim w roku 1978 .....	55
<b>Fot. 17.</b> Po podpisaniu umowy o bezpośredniej współpracy pomiędzy Uniwersytetem Justusa Liebiga w Giessen a Uniwersytetem Łódzkim w roku 1978 .....	56
<b>Fot. 18.</b> Prof. Romuald Skowroński, rektor UŁ podczas wręczania indeksów studentom na inauguracji nowego roku akademickiego (koniec lat 70. XX w.) .....	57
<b>Fot. 19.</b> Rocznica nawiązania współpracy z Uniwersytetem w Szegedzie z 1974 r. ....	60
<b>Fot. 20.</b> Instytut Fizyki (początek lat 80. XX w.) .....	62
<b>Fot. 21.</b> Inauguracja roku akademickiego 1987/1988 .....	64
<b>Fot. 22.</b> Spotkanie rektora UŁ z ambasadorem Francji (1990 r.) .....	68
<b>Fot. 23.</b> Nadanie doktoratu <i>h.c.</i> UŁ prof. Leszkowi Kołakowskiemu przez prof. Michała Seweryńskiego, rektora UŁ (1992) .....	70
<b>Fot. 24.</b> Ks. prof. Józef Tischner wśród swoich ukochanych górali po uroczystości nadania doktoratu <i>h.c.</i> UŁ przez prof. Michała Seweryńskiego, rektora UŁ (1995 r.) .....	79

<b>Fot. 25.</b> Nadanie doktoratu <i>h.c.</i> UŁ prof. Janowi Karskiemu (1996 r.) .....	81
<b>Fot. 26.</b> Rozpoczęcie roku akademickiego 1999/2000 .....	86
<b>Fot. 27.</b> Wydział Zarządzania przy ul. Matejki 22/26 .....	87
<b>Fot. 28.</b> Inauguracja roku akademickiego 2002/2003 .....	94
<b>Fot. 29.</b> Uroczystości w Pałacu Biedermanna z udziałem premiera Leszka Millera, ambasadora USA Christophera Hilla i rektora Wiesława Pusia – podpisanie umowy offsetowej – lipiec 2003 r. ....	96
<b>Fot. 30.</b> Nowa część BUŁ przy ul. Jana Matejki 32/38 (2008 r.) .....	96
<b>Fot. 31.</b> Oficjalne otwarcie nowego gmachu Wydziału Prawa i Administracji w 2008 r. ....	106
<b>Fot. 32.</b> Nadanie doktoratu <i>h.c.</i> UŁ Lady Margaret Thatcher, Premier Wielkiej Brytanii (2009 r.) .....	116
<b>Fot. 33.</b> Uroczyste otwarcie gmachu Wydziału Filologicznego przy ul. Pomorskiej 171/173 podczas Inauguracji roku akademickiego 2014/2015 .....	117
<b>Fot. 34.</b> Nowy budynek Wydziału Filologicznego przy ul. Pomorskiej 171/173 (2014 r.) .....	118
<b>Fot. 35.</b> Inauguracja roku akademickiego 2014/2015 .....	118
<b>Fot. 36.</b> Wydział Biologii i Ochrony Środowiska przy ul. Banacha 1/3 (2008 r.) .....	123
<b>Fot. 37.</b> Wydział Chemii przy ul. Tamka 12 (2008 r.) .....	128
<b>Fot. 38.</b> Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny przy ul. Rewolucji 1905 r. 41 (2008 r.) ...	139
<b>Fot. 39.</b> Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny przy ul. Rewolucji 1905 r. 39 (2008 r.) ...	139
<b>Fot. 40.</b> Wydział Filologiczny przy ul. Pomorskiej 171/173 (2014 r.) .....	147
<b>Fot. 41.</b> Wydział Filozoficzno-Historyczny przy ul. Kamińskiego 27a (2015 r.) .....	157
<b>Fot. 42.</b> Wydział Fizyki i Informatyki Stosowanej przy ul. Pomorskiej 141/153 (2014 r.) .....	179
<b>Fot. 43.</b> Wydział Matematyki i Informatyki przy ul. Banacha 22 (2008 r.) .....	181
<b>Fot. 44.</b> Wydział Nauk Geograficznych przy ul. Kopcińskiego 31 (2008 r.) .....	187
<b>Fot. 45.</b> Wydział Nauk o Wychowaniu przy ul. Pomorskiej 46/48 (2008 r.) .....	197
<b>Fot. 46.</b> Wydział Prawa i Administracji przy ul. Kopcińskiego 8/12 (2014 r.) .....	202
<b>Fot. 47.</b> Widok na Wydział Prawa i Administracji oraz Kościół pw. św. Teresy i św. Jana Bosko (2014 r.) .....	204
<b>Fot. 48.</b> Wydział Studiów Międzynarodowych i Politologicznych przy ul. Składowej 43 (2008 r.) .....	212
<b>Fot. 49.</b> Wydział Zarządzania przy ul. Jana Matejki 22/26 (2008 r.) .....	216
<b>Fot. 50.</b> Fragment części starej i nowej Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego przy ul. Jana Matejki 32/38 (2008 r.) .....	222
<b>Fot. 51.</b> Dyrektor Wydawnictwa Lena Puś odbiera puchar ministra nauki i szkolnictwa wyższego z rąk prof. Tadeusza Lutego, przewodniczącego KRASP (2007 r.) .....	225
<b>Fot. 52.</b> Pałac Biedermanna. M.in. reprezentacyjne pomieszczenia rektora UŁ, Muzeum UŁ (Archiwum i Muzeum UŁ) .....	230
<b>Fot. 53.</b> Otwarcie Muzeum UŁ .....	230
<b>Fot. 54.</b> Zajęcia plastyczne w Przedszkolu UŁ .....	231
<b>Fot. 55.</b> Rektorat przy ul. Narutowicza 65 (ok. 2013 r.) .....	233
<b>Fot. 56.</b> Pogrzeb Marii Tyrankiewiczówny (19 grudnia 1945 r.) .....	241
<b>Fot. 57.</b> Pogrzeb Marii Tyrankiewiczówny (19 grudnia 1945 r.) .....	242
<b>Fot. 58.</b> Pogrzeb Marii Tyrankiewiczówny (19 grudnia 1945 r.) .....	242
<b>Fot. 59.</b> Święto studentów łódzkich uczelni w 1946 r. ....	244
<b>Fot. 60.</b> Święto studentów łódzkich uczelni w 1946 r. ....	245
<b>Fot. 61.</b> Święto studentów łódzkich uczelni w 1946 r. ....	245
<b>Fot. 62.</b> Święto studentów łódzkich uczelni w 1946 r. ....	246

<b>Fot. 63.</b> Studenci i pracownicy UŁ na pochodzie 1 maja .....	250
<b>Fot. 64.</b> Studenci geografii podczas praktyk studenckich .....	255
<b>Fot. 65.</b> Studencki Teatr Satyry „Pstrąg” – podczas przedstawienia „W poszukiwaniu koloru” .....	256
<b>Fot. 66.</b> Juwenalia 1965 r. ....	257
<b>Fot. 67.</b> Wiec przed Biblioteką Uniwersytetu Łódzkiego. Marzec 1968 r. ....	260
<b>Fot. 68.</b> Spotkanie z Beatą Tyszkiewicz w klubie Hades (lata 70. XX w.) .....	266
<b>Fot. 69.</b> Protestujący studenci (1981 r.) .....	274
<b>Fot. 70.</b> Strajk studentów 1981 r. Podpisanie porozumienia. Na czele Komisji Międzyresortowej prof. Janusz Górski, minister nauki, szkolnictwa wyższego i techniki .....	275
<b>Fot. 71.</b> Strajk studentów 1981 r. Podpisanie porozumienia. W gronie protestujących student psychologii Wojciech Walczak .....	276
<b>Fot. 72.</b> Strajk studentów 1981 r. Przygotowywanie plakatów .....	277
<b>Fot. 73.</b> Ostatni strajk studentów (1989 r.). Student historii Mariusz Zacharski za kratami ogrodu gmachu Filologii przy al. Kościuszki 65 .....	291
<b>Fot. 74.</b> Prof. Teodor Vieweger .....	296
<b>Fot. 75.</b> Prof. Tadeusz Kotarbiński .....	299
<b>Fot. 76.</b> Prof. Józef Chałasiński .....	302
<b>Fot. 77.</b> Prof. Jan Szczepański .....	306
<b>Fot. 78.</b> Prof. Adam Szpunar .....	310
<b>Fot. 79.</b> Prof. Stefan Hrabec .....	313
<b>Fot. 80.</b> Prof. Józef Stanisław Piątowski .....	316
<b>Fot. 81.</b> Prof. Witold Janowski .....	319
<b>Fot. 82.</b> Prof. Andrzej Nadolski .....	321
<b>Fot. 83.</b> Prof. Zdzisław Skwarczyński .....	324
<b>Fot. 84.</b> Prof. Janusz Górski .....	327
<b>Fot. 85.</b> Prof. Romuald Skowroński .....	330
<b>Fot. 86.</b> Prof. Jerzy Wróblewski .....	333
<b>Fot. 87.</b> Prof. Leszek Wojtczak .....	336
<b>Fot. 88.</b> Prof. Michał Seweryński .....	340
<b>Fot. 89.</b> Prof. Stanisław Liszewski .....	343
<b>Fot. 90.</b> Prof. Wiesław Puś .....	347
<b>Fot. 91.</b> Prof. Włodzimierz Nykiel .....	351